

უცხოური წყაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XII

გეორგიკა ტ. V

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველო შესახებ არსებული
უცხოური წყაროების კომისია

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
ისტორიის ინსტიტუტი

გეორგიკა

ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ

ტომი მეხუთე

ტექსტები ქართული თარგმანით გამოცემა და განმარტებები დაურთო
სიმონ ყაუხჩიშვილმა

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

თბილისი 1963

მთავარი რედაქცია: ი. აბულაძე, ვლ. ფუთურიძე, ს. ყაუხჩიშვილი,
გ. წერეთელი (მთ. რედაქტორი), ს. ჯიქია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი

ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

შინაარსი

წინასიტყვაობა	V
ლეონ გრამატიკოსი	1
იაფეტის მოდგმა 3. იბერიელთა და სომეხთა გაქრისტიანება 4. – იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში 5. – ბაი- ბერდის ციხე-სიმაგრე 6.	
გიორგი კედრენე	7
იაფეტის სამფლობელო 10. – არგონავტების ლაშქრობა კოლ- ხეთში 11. – ჰერაკლეს (გმირის) მოგზაურობა კოლხეთში 12. – კასპიის კარები 12. – ლაზთა მეფე წათე 13. – სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15. – იბერთა მეფე ძამანარძე 16. – ლაზები და აბაზგები ბიზანტიის ჯარში 22. – ირაკლი კეისრის ჩასვლა ლაზეთში 26. – ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი 28. – ლაზეთის პატრიკიოსი სერგი 29. – ზარდა სკლეროსის ამბოხება 30. – ბასილი კეისარი იბერიაში 45. – ნიკიფორე ქსიფიასის და ნიკიფორე ფოკას ძის აჯანყება. ქართლის მეფე გიორგი პირველი 46. – იბერიის კატეპანი ნიკიტა 52. – ბერ- ძენტა მეფის ძმისწული ელენე – საქართველოს დედოფალი 54. – გიორგი I-ის მეუღლე ალდე 58. – იბერიის კატეპანი იასიტე 58. – ომი ანისის გამო და გიორგი მეფე 59. – ლიპარიტ ერის- თავი 67. – თბილისი და იბერია. ლიპარიტ ერისთავი 68. – იბერიას მტრად მიაჩნია ბიზანტია 79. – იბერიის ციხე-სიმაგ- რეები 80. – ყარსის გარემოცვა, იბერიის დარბევა 80. – იბე- რები ბიზანტიის ჯარში 81. – იბერია მდიდარი ქვეყანაა 82. – ფარესმანე იბერი 82.	
პეტრიწონის წესდება	83
შესავალი 83. – პეტრიწონის ტიპიკონი. ტექსტი და თარგმანი 97 – 256. – კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის 257. – ბერძნულისა და ქართული ტექსტების ურთიერთობა 267. – ქიოსური ნუსხის დათარიღება 276. – შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში 276. – ქიოსური ნუსხის გრაფიკული სამკაულები 286. – ლექსიკონი 287. – საკუთარ სახელთა საძიებელი პეტრი- წონის წესდებისათვის 300.	
VI	
შინაარსი	
ნიკიფორე ვრიენიოსი	302
ნიკიფორე ვრიენიოსის მიზანი 303. – თურქთა ტომი 303. – მარიამ დედოფალი, მართა-ყოფილი 304. – მარიამის დისშვილი ირინე 305. – ბრძოლა თურქებთან 307. – ალექსი კომნენოსის ლაშქრობა 309. – ნიკიფორე ბოტანიატი და მარიამ დედო- ფალი 311. – ალექსი კომნენოსი მარიამ დედოფლის ნაშვილე- ბია 313.	
კეკავმენოსი	314
იბერიის დაბეგრვა მძიმე გადასახადებით 315.	
დამატება: ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან	316
საკუთარ სახელთა საძიებელი	318
Addenda et corrigenda	331
ტაბულები	I – XII

წინასიტყვაობა

წინასწარ შედგენილი გეგმის თანახმად „გეორგიკის“ მეხუთე ტომში უნდა შესულიყო XI – XII საუკუნეთა ბიზანტიური მასალები საქართველოს შესახებ. მაგრამ ეს გეგმა ვერ განხორციელდა და წინამდებარე ტომში მოთავსდა მხოლოდ მცირე ნაწილი ამ საუკუნეთა ბიზანტიელი მწერლების ცნობებისა საქართველოს შესახებ, დიდი ნაწილი ამ ცნობებისა გადაიდო შემდეგი ტომისათვის: ასე, მაგალითად, იძულებული ვიყავით VI ტომში გადაგვეტანა მიხაელ პსელოსის, ანნა კომნენეს, ნიკიტა ხონიატას, იოანე კინამოსის და სხვათა თხზულებებში მოპოვებული მასალა.

ეს გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ: როდესაც მეხუთე ტომის მასალას ვამზადებდით სასტამბოდ, ამასობაში ქიოსიდან მივიღეთ ახალი ბერძნული ნუსხა 1084 წელს გრიგოლ ბაკურიანის-ძის მიერ პეტრიწონის სავანისათვის შედგენილი „ტიპიკონისა“. მართალია, „ტიპიკონის“ ბერძნული ტექსტი უკვე გამოცემული იყო 1904 წელს, მაგრამ ეს ტექსტი, ლ. პტის მიერ გამოქვეყნებული XVIII საუკუნის ბუხარესტული ნუსხის მიხედვით, საკმაოდ ნაკლებეგანი აღმოჩნდა, ხოლო ახლად მოპოვებული ქიოსური ნუსხა, რომელიც XI – XII საუკუნეში უნდა იყოს გადაწერილი, ბუხარესტული ნუსხის თითქმის ყველა ხარვეზს ავსებს. ასეთ ვითარებაში ჩვენ საშურ საქმედ მივიჩნიეთ პეტრიწონის წესდების ახალი ტექსტის გამოქვეყნება (რასაკვირველია, ქართული თარგმანით და სათანადო განმარტებებით), რამაც „გეორგიკის“ წინამდებარე ტომის ორი-მესამედი მოითხოვა.

გარდა „პეტრიწონის წესდებისა“ XI საუკუნის მასალებიდან შევიდა ლეონ გრამატიკოსის, გიორგი კედრენეს და ნიკიფორე ვრიენიოსის შრომებიდან ამოკრეფილი ნაწყვეტები. ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ დავბეჭდეთ უგანმარტებებოდ, ვინაიდან ეს ცნობები (კერძოდ, მარიამ დედოფლის შესახები ცნობები) მეტწილად ემთხვევა ანნა კომნენეს „ისტორიაში“

არსებულ მასალას, და მომდევნო ტომში ანნა კომნენოსთან ერთად ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობებსაც დავურთავთ განმარტებებს.

რაც შეეხება გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, ქვემოთ თავის ადგილას (გვ. გვ. 7 – 9) ჩვენ წარმოვადგინეთ ჩვენი მოსაზრებები იმის შესახებ, თუ რაოდენ გართულებულია ამ „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა იმის გამო, რომ ჯერჯერობით არც კია საბოლოოდ დადგენილი ბერძნული ტექსტი, არ არის გამორკვეული კედრენეს და სკილიცეს შრომათა ურთიერთ მიმართების საკითხი. აქ კი, გარდა ამისა, დავსძენთ შემდეგსაც:

მკითხველს დაარწმუნებენ გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიიდან“ მოყვანილი ნაწყვეტები (გვ. გვ. 10 – 82), რომ იქ არსებული ცნობები ეხება საქართველოს ისტორიის უაღრესად საყურადღებო ხანას (XI საუკუნის პირველ ნახევარს), როდესაც – საქართველოს გაერთიანების შემდეგ – ფეოდალური მონარქიის საფუძვლები ყალიბდებოდა, როდესაც ამ ნიადაგზე მეტად გართულდა ბიზანტია-საქართველოს ურთიერთობა. ამ ურთიერთობის საკითხის გარკვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება არა მარტო იმ ცნობებს, რომლებიც უშუალოდ საქართველოს ეხება, არამედ „ქრონოგრაფიის“ იმ ცნობებსაც, რომლებშიც ასახულია ბიზანტიის ურთიერთობა საქართველოს მეზობელ ქვეყნებთან, ამიერკავკასიის და მცირეაზიის იმ ხალხებთან, რომლებიც ქართველებთან ერთად და ქართველებთან კავშირში ებრძოდნენ ბიზანტიის აგრესიულ პოლიტიკას.

ამიტომ ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ კედრენე-სკილიცეს შრომა მთლიანად იყოს გამოქვეყნებული ქართულად, რის განხორციელებასაც ვეცდებით ახლო მომავალში.

ლეონ გრამატიკოსი

ლეონ გრამატიკოსი XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია, მისი სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“ (*Λέοντος Γραμματικῶν Χρονογραφία*) იწყება ადამის გაჩენით და შეიცავს მსოფლიო ისტორიას (ებრაელთა ისტორია, ბაბილონის და სპარსეთის მეფეთა ისტორია, ალექსანდრე მაკედონელისა და პტოლემეოსის მმართველობის შემდეგ რომაელ და ბიზანტიელ კეისართა ხანის ისტორია) ვიდრე რომანოზ ლეკაპენის (919 – 944) გარდაცვალებამდე).

ლეონ გრამატიკოსს თავისი „ქრონოგრაფია“ დაუმთავრებია 1013 წელს. ეს ჩანს ანდერძ-მინაწერიდან, სადაც ვკითხულობთ: *ἐτελειώθη ἡ τῶν νέων βασιλέων χρονογραφία, πληρωθεῖσα παρὰ Λέοντος γραμματικῶν, μηνὶ Ἰουλίῳ ὀχθῆνῃ, ἑορτῇ τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Προκοπίου, ἔτους ,σφια', ἰνδικτικῶν ἐνδεκάτῃ* „და-მთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია, შესრულებული (თე: შევსებული) ლეონ გრამატიკოსის მიერ, ივლისის თვის რვაში, წმინდა მთავარმოწამის პროკოპის დღესასწაულის დღეს, 6521 წელს, ინდიქტიონის მეთერთმეტე წელს“¹. აქ აღნიშნული თარიღი უჩვენებს 1013 წელს (6521 – 5508 = 1013); მეთერთმეტე ინდიქტიონიც ხვდება სწორედ 1012/13 წელს.

გამოთქმა *πληρωθεῖσα* მოწმობს იმას, რომ ლეონი თავის თავს „ქრონოგრაფიის“ ავტორად კი არ თვლის, არამედ მხოლოდ რედაქტორად (თუ შემავსებლად). ანდერძ-მინაწერში რომ სწერია „დამთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია“, ესეც იმას მოასწავებს, რომ ლეონს თუ რამე ეკუთვნის ამ „ქრონოგრაფიიდან“, ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ უკანასკნელი ნაწილი.

მართლაც, ლეონ გრამატიკოსის „ქრონოგრაფია“ დღესაც არ არის საკმარისად შესწავლილი, მაგრამ ის რაც გამოკვლეულია,

¹ ეს ანდერძ-მინაწერი მოიპოვება „ქრონოგრაფიის“ ტექსტის ბოლოში: ob. Leonis Grammatici Chronographia, ex recognition Im. Bekkeri. Bonnae 1842, გვ. 331.

უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ „ლეონის ქრონოგრაფია“ წარმოადგენს კომპლაციურ ნაშრომს და რომ თვით ლეონს არაფერი აქვს საერთო „ქრონოგრაფიის“ იმ ნაწილის ავტორთან, სადაც მოთხრობილია ისტორია ქვეყნის გაჩენიდან მიხაელ I რანგავემდე (811 – 813) ¹.

ამ კომპილაციის თანავტორებად მიჩნეული არიან თეოდოსი მელიტენელი და ფსევდო-პოლიდეუკე ², მაგრამ ამ საკითხის გადაწყვეტასაც ის აძნელებს, რომ ამ ქრონისტა ნაშრომების რაობაც ბურუსით არის მოცული.

ქვემოთ მოყვანილი მასალის დამუშავების დროს ხელთ გვექონდა შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები:

Leonis Grammatici Chronographia, et recognitione Im. Bekkeri. Bonnae 1842, გვ. 1 – 331.

Leonis Grammatici Chronographia...: Migne, Patrologia graeca 108, 1037 – 1164.

Б. Мелиоранский, Из семейной истории Аморийской династии: Виз. Врем. 8 (1901), 1 – 37 (განსაკუთრებით გვ. გვ. 26 – 32).

Edwin Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 (1894), 470 – 497.

Th. Preger, Der Chronist Julios Polydeukes: BZ 1 (1892), 50 – 54.

C. de Boor, Die Chronik des Logotheten: BZ 6 (1897), 233 – 284.

С. Шестаков, Парижская рукопись хроники Симеона Догофета: Виз. Врем. 4 (1897), 167 – 183.

В. Васильевский, Хроника Логофета на славянском и греческом: Виз. Врем. 2 (1895), 78 – 151 (განსაკუთრებით 119 – 140).

Edwin Patzig. Über einige Quellen des Zonaras: BZ 5 (1896), 24 – 53. აქ ლეონ გრამატიკოსის წყაროებზე გვ. გვ. 26 – 51).

K. Praechter, Die römische Kaisergeschichte bis auf Diokletian in cod. Paris. 1712 und cod. Vatic. 163: BZ (1896), 484 – 537 (ლეონის და სხვა ქრონისტების საერთო წყაროებზე).

¹ E. Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 გვ. 497.

² об. K. Krumbacher, BLG 9, 362 – 364.

იაფეტის მოდგმა

Τῶ δὲ Ἰάφεθ τῶ τρίτῳ υἱῶ τοῦ Νῶε ἔλαχον χῶραι κατ' ὄνομα αἶδε· Μηδία, Ἀλβανία, Ἀμαζόνις, Ἀρμενία μικρά τε καὶ μεγάλη, Καππαδοκία, Παφλαγονία Γαλατία, Κολχίς, Βοσπόρη, Μαιῶτις, Δερβίς, Σαρματίς, Ταυριανίς, Βαστρανίς, Σκυθία, Θράκη, Μακεδονία, Δαλματία. Μολοσσίς, Θεσσαλία, Λοκρίς, Βοιωτία, Αἰτωλία, Ἀττικὴ, Ἀχαΐα, Πελλήγη, ἢ καλουμένη Πελοπόννησος, Ἀρκαδία, Ἡπειρῶτις, Ἰλλυρίς, Λυχνίτις, Ἀδριακὴ, ἀφ' ἧς τὸ πέλαγος τὸ Ἀδριακόν, ἐπὶ αὐτῶ καὶ νῆσοι αἶδε, Βρετανία, Σικελία, Εὐβοία, Ῥόδος, Χίος, Λέσβος, Κύνηρα, Ζάκυνθος, Κεφαληνία, Ἰθάκη, Κέρκυρα καὶ αἱ Κυκλάδες, καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας ἢ καλουμένη Ἰωνία. Ποταμὸς δ' ἔστιν ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσι Τίγρις ὁ διορίζων μεταξὺ Μηδίας καὶ Βαβυλωνος.

ონის. ამ მხარეებში არის მდინარე ტიგროსი, რომელიც ჰყოფს ერთიმეორისაგან მიდიასა და ბაბილონს.

Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Ἰάφεθ υἱῶν ἀπὸ μὲν τοῦ Γόμερ Ῥομαρεῖς οἱ νῦν Γαλάται, ἐκ δὲ τοῦ Μαγῶθ οἱ νῦν Σκύθαι, καὶ ἀπὸ Μάδου Μηδοί, ἐκ δὲ Ἰωνος Ἰωνεὺς καὶ οἱ λοιποὶ Ἑλληγες, ἐκ δὲ τοῦ Θόβελ Θοβηλοὶ οἱ νῦν Ἰβηρες, ἀπὸ δὲ Μεσχῶ Μεσχηνοὶ οἱ νῦν Καππαδόκες, διὸ καὶ Μάζακα ἢ παρ' αὐτοῖς μητρόπολις, ἀπὸ δὲ

ნოეს მესამე ვაჟს იაფეთს წილში ხვდა ქვეყნები, რომელთა სახელებია: მიდია, ალბანია, ამაზონისი არმენია, როგორც მცირე ისე დიდი, კაპადოკია, პაფლაგონია, გალატია, კოლხიდა, ბოსპორი, მეოტისი, დერბისი, სარმატისი, ტავრიანისი, ბასტრანისი, სკვითია, თრაკია, მაკედონია, დალმატია, მოლოსისი, თესალია, ლოკრისი, ბეოტია, ეტოლია, ატიკა, ახაია, პელენე, ეგრეთწოდებული პელოპონესი, არკადია, ეპიროტისი, ილირიისი, ლიხნიტისი, ადრიაკე რომლისაგანაც ადრიაკის ზღვის სახელი მომდინარეობს. მასვე მიეკუთვნა შემდეგი კუნძულებიც: ბრიტანია, სიცილია, ევბეა, როდოსი, ქიოსი, ლესბოსი, კითერა, ზაკინთოსი, კეფალენია, ითაკე, კერკირა და კიკლადები, და ერთი ნაწილი აზიისა ეგრეთწოდებული

იაფეთის ვაჟთაგან მომდინარეობენ: გომერისაგან – გომარელნი, რომელთაც ახლა გალატელები ეწოდებათ, მაგოთისაგან – ისინი, რომელთაც ახლა სკვითები ეწოდებათ, მადისაგან – მიდელნი, იონისაგან – იონელნი და დანარჩენი ელინები თობელისაგან – თობელეობი, რომელთაც ახლა

Θήρα Θράκες, ἀπὸ δὲ Θάρρου
Θαρσεῖς οἱ νῦν Κίλικες ἀφ' οὗ
καὶ Ταρσοῦ ἢ παρὰ Κίλιξ πό-
λις ἀξιολογώτατη¹ (Leonis Gram-
matici Chronographia: CB,
16—17).

ლები, რომელთაც ახლა კილიკიელები ეწოდებათ, ამისგან არის ტარსისი, კილიკიელების ღირსშესანიშნავი ქალაქი.

ი ბ ე რ ნ ი ეწოდებათ. მესხო-
ს ა გ ა ნ – მ ე ს ხ ე ბ ი, რომელთაც
ახლა კაპადოკიელები ეწოდებათ.
საიდანაც არის მაზაკა², მათი
დედაქალაქი; თერასაგან – თრა-
კიელები, თაროსისგან – თარსე-

იბერიელთა და სომეხთა გაქრისტიანება

Ἐπὶ αὐτοῦ πολλὰ τῶν ἐθ-
νῶν τὸν χριστιανισμὸν προσεδέξαν-
το, ἀπὸ τε Κελτῶν καὶ Γαλατῶν
τῶν ἐσπερίων, ἀλλὰ καὶ Ἴνδοι οἱ
ἐνδοτέροι, ἐπίσκοποι παρὰ Κων-
σταντινουπόλεως ἀποσταλέντες
πρὸς αὐτοὺς ἅμα μὲν καὶ ἐπὶ ἰσ-
τορίᾳ τῶν τόπων, ἅμα δὲ καὶ
τὴν πίστιν κηρύξαν. Ὡσαύτως
καὶ Ἰβηρες καὶ Ἀρμένιοι χρισ-
τιανίζουσιν, ἀρχὴν ἐκ Τηριδάτου
τοῦ ἐκ Πάρθων καταγομένου λα-
βόντες, καὶ Πέρσαι δμοίως ἐπὶ
Συμεῶν ἐπισκόπου Κτησιφῶντος·
μεθ' οὗ καὶ Οὐσταξάδης εὐνοῦ-
χος παιδαγωγὸς Σαβῶρου ἐμαρ-

მის (ე. ი. კონსტანტინეს)
დროს მრავალმა ტომმა მიიღო
ქრისტიანობა, როგორც კელტ-
თა ისე დასავლეთის გალატელ-
თაგან; აგრეთვე შინაგანმა ინდებ-
მა; მათთან კონსტანტინოპოლი-
დან გაგზავნილ იქმნენ ეპისკო-
პოსები, რომელთაც ერთი მხრით
ის ადგილები უნდა შეესწავლათ,
ხოლო მეორე მხრით სარწმუ-
ნოება ექადაგათ. აგრეთვე გა-
ქრისტიანდნენ ი ბ ე რ ი ე ლ ე ბ ი -
ც ა და ა რ მ ე ნ ი ე ლ ე ბ ი ც, რო-
მელთაც დასაბამი მიიღეს ტი-
რიდატესგან, პართელთა შთა-
მომავალისაგან: სპარსელებმაც

¹ ამ გენეალოგიურ სიაში ჩვენს ყურადღებას იპყრობს პირველ რიგში
ἀπὸ δὲ Μεσῶν Μεσχηνοὶ οἱ νῦν Καπυάδοι. აქ ბიბლიური Μεσοχ-ის ნაცვ-
ლად „მესხთა“ ტომის სახელი მოყვანილია სხვა ფორმით: ἀπὸ Μεσῶν. ჩვენ ამ-
ჟამად ვერაფერს ვიტყვით, თუ რატომ სწერია ბოლოში ὦ (იქნებ გადაშწერის
შეცდომა და უნდა ეწეროს ἀπὸ Μεσῶν ან Μεσχοῦ), მაგრამ ის კი
საყურადღებოა, რომ აქაც, მსგავსად იოსებ ფლავიოსისა, სწერია „მესხ...“ და
არა „მოსხ...“.

ფ ლ ა ვ ი ო ს ი	ლ ე ო ნ ი	ს ხ ვ ა ტ ე ქ ს ტ ე ბ ი თ
Μέσχου	Μεσῶ	Μοσῶχου
Μεσχηνοί	Μεσχηνοί	Μοσοχηνοί

ამის შესადარებელი მასალა იხ. ჩვენს გამოცემაში „გეორგიკა“, ტ. I, თბ.
1961, გვ. გვ. 34, 35, 271, 272.

² Μάζακα – მესხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში. შდრ. გეორგიკა, ტ. I
(თბ, 1971 წ.), გვ. გვ. 34, 271, 272.

τέρησεν (Leonis Gram. Chronographia; CB, 89—90).

აგრეთვე მიიღეს გაქრისტიანება სვიმეონისგან, ქტესიფონტის

ეპისკოპოსისგან, რომელთან ერთადაც იწამა საჭურისი უსტაქსადე, საბორის (=შაპურის) მასწავლებელი.

იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში

Εἰχάδου δὲ Φεβρουαρίου μηνός, δεκάτης ἡμερικτιῶνος Θεοδώρα σύμβιος Ῥωμανὸς τελευτᾷ, καὶ κατετέθη τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Τῷ δὲ αὐτῷ μηνὶ στέφεται Σοφία ἡ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου γυνή. Τηνικαὶντα δὲ κουροπαλάτης Ἰβηρ ἐν τῇ πόλει παρεγένετο, καὶ διὰ μέσης διελεθῶν κεισομνημένης λαμπρῶς. Ὅν καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ Σοφίᾳ εἰσήγαγον· καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὸ μέγεθος θαυμάσιον, καὶ τὸν πολυτελεῖ κάσμιον ὑπερβασιμάσας, ἀμφὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια (Leonis Grammatici Chronographia; CB, 307).

თებერვლის თვის ოცში, ინდიქტიონის მეათე წელს, გარდაიცვალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა, და მისი ნეშტი დასვენებულ იქმნა მის (რომანოზის) სახლში. იმავე დროს გვირგვინი დაიდგა სოფიომ, ქრისტეფორე მეფის ცოლმა. იმ ხანებში ქალაქში (ე. ი. კონსტანტინოპოლში) იყო იბერიელი კუროპალატი და გაიარა შუა ქალაქში, ბრწყინვალედ მორთულში. იგი (კუროპალატი) შეიყვანეს აგრეთვე წმ. სოფიოს ტაძარში; მან ნახა მისი სილამაზე და მისი სიდიდე და უადრესად განაცვიფრა იგი ტაძრის

მკირფასმა მორთულობამ; შემდეგ ის თავის ქვეყანაში გაბრუნდა უკან¹.

¹ ამ ნაწყვეტში მოთხრობილია, რომ 20 თებერვალს გარდაიცვალა რომანოზ ლეკაპენის (919 – 944) მეუღლე, დედოფალი თეოდორა, და რომ იმავე თვეში გვირგვინი დაიდგა ქრისტეფორე მეფის (რომანოზის შვილის) მეუღლემ სოფიომ. იმ დროს კონსტანტინოპოლში ჩასულა იბერთა კუროპალატი, რომელიც, როგორც სხვა წყაროები უმატებენ, დიდის პატივითა და დიდებით მიუღიათ (μετὰ δόξης πολλῆς καὶ τιμῆς ὑπεδέχθη).

ეს იბერიელი კუროპალატი არის აშოტი, რომელიც 922 წელს, მისი მამის ადარნასე კუროპალატის (ადარნასე I ქართველთა მეფის) გარდაცვალების შემდეგ, გაწვეულ იქმნა კონსტანტინეპოლში. იხ. „გეორგიკა“, IV, გვ. 329 – 333.

ეს ეპიზოდი მოჰყავს აგრეთვე გიორგი კედრენესაც: «თებერვლის თვის ოცში, მეათე ინდიქტიონში, გარდაიცვალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა და დასაფლავებულ იქმნა მირელეოში; ხოლო დედოფლად (Αὐγυστα) იკურთხა ქრისტეფორე მეფის მეუღლე სოფიო.

«ხოლო ამ დროს იბერიიდან ჩამოვიდა იბერიელი კუროპალატი და მან რომ გაიარა შუა მოედანზე, რომელიც ბრწყინვალედ იყო მორთული, დიდის

ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე

Ἄδριανὸς δὲ τὴν Χάλδον, πρὸς δὲ καὶ Τατζάτης Ἀρμένιος πλούσιος πάνυ, τῆ συνθήκῃ καὶ συμβουλῇ Βάρδα τοῦ Βοηλᾶ στρατηγούντος ἐν Χαλδίᾳ, τυραννίδα καὶ ἀνταρσίαν κατὰ Ῥωμανοῦ βασιλέως συσκευάζουσι, τὸ Παῖπερτε λεγόμενον ὄχυρωμα κατασχόντες· οὗς ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Ἰωάννης ὁ Κουρκούας καταπολεμήσας τοὺς μὲν κατέσχευεν, ὧν τοὺς περιφανεστέρους ἀποτύφλοι, τὴν οὐσίαν δημεύσας· Τατζάτης δὲ ἐν ἑτέρῳ ὄχυρωτάτῳ καστελλίῳ διαφυγὼν καὶ λόγον τοῦ μή τι κακὸν παθεῖν δεξιόμενος ἐν τῇ πόλει εἰσεληλύθει, καὶ τῆ τοῦ μαγγλαβίτου ἀξία τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Μαγγάων διητάτο τηρούμενος. Δρασμὸν δὲ βουλευσάμενος ἔλισκεται καὶ τῶν ὀμμάτων στερίσσεται. Βάρδαν δὲ τὸν Βοηλᾶν ἀπέχειραν μοναχόν (Leonis Grammatici Chronographia: CB, 308—309).

ერთმა ხალდეველმა, სახელად ადრიანემ, და ძალიან მდიდარმა არმენიელმა ტაძატემ, ხალდიის სტრატეგოსის ბარდა ვოილას რჩევითა და მასთან შეთანხმებით, მოაწყეს ტირანობა და აჯანყება რომანოზ მეფის წინააღმდეგ და დაიკავეს ეგრეთწოდებული ბ ა ი ბ ე რ დ ი ს ციხე-სიმაგრე; ისინი დაამარცხა ბრძოლაში სხოლათა დომესტიკმა იოანე კურკუამ და ზოგიერთები შეიპყრო; უფრო წარჩინებულებს მათ შორის თვალები დათხარა და ქონება ჩამოართვა. ხოლო ტაძატე სხვა ძალიან გამაგრებულ ციხეში გაიქცა და, როდესაც სიტყვა მისცეს ცუდი არაფერი შეგემთხვევაო, ქალაქში დაბრუნდა; მანკლავიტის წოდება მიიღო და მანგანის სასახლეში ცხოვრობდა ზედამხედველობის ქვეშ. გაქცევა რომ განიზრახა, შეიპყრეს და თვალები დათხარეს, ბარდა ვოილა კი ბერად აღკვეცეს.

პატივითა და დიდებით შეხვდრენ მას; იგი მეფემ გაგზავნა ღმრთის წმინდა სიბრძნეში (ე. ო. აია სოფიას ტაძარში), რათა ეხილა თავისი თვალით მისი სილამაზე და სიდიადე.

«ამიტომ ის წავიდა ტაძრის სიმშვენეირით განცვიფრებული და მისი ძვირფასი მორთულობით იმდენად გაკვირვებული, რომ თქვა: ჭეშმარიტად ღმრთის ბინა ყოფილა ეს წმინდა ადგილიო, და კვლავ თავის ქვეყანაში გაემგზავრა».

კედრენე-სკილიცეს ტექსტი განსხვავდება ყველა სხვა ტექსტისაგან თავისი ლექსიკური შემადგენლობით და ზოგიერთი დეტალით. ასე, მაგალითად:

- 1) რომ თეოდორა დამარხული იქნა მ ი რ ე ლ ე ო შ ი (ἐν τῷ Μυσελαίῳ), ეს მხოლოდ კედრენეს ტექსტშია (მირელეოს მონასტერი კონსტანტინოპოლში);
- 2) ახლად ნაკურთხ დედოფალ სოფიოს ეწოდება Ἀγυσῦτα, რაც არც ერთ სხვა ვარიანტში არაა.

გიორგი კედრენე

გიორგი კედრენე (Γεώργιος ὁ Κεδρητός) XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია. იმ შრომას, რომელიც მისი სახელით არის მოღწეული, ეწოდება „ისტორიული მიმოხილვა“, ხოლო მისი სრული სათაურია: *Σύντομος ἱστοριῶν ἀρχομένη ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ, συλλεγείσα παρὰ κήρου Γεωργίου τοῦ Κεδρηνοῦ ἐκ διαφόρων βιβλίων* – „ისტორიული მიმოხილვა, დაწყებული ქვეყნის გაჩენით და ვიდრე ისააკ კომნენეს მეფობამდე, შედგენილი უფალ გიორგი კედრენეს მიერ სხვადასხვა წიგნების მიხედვით“. ამ სათაურის მიხედვით გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფია“ წარმოადგენდა მსოფლიო ისტორიას ქვეყნის გაჩენიდან 1059 წლამდე (ისააკ კომნენე მეფობდა 1057 – 1059 წლებში).

თუ რის მიხედვით შეადგინა თავისი „ისტორიული მიმოხილვა“ გიორგი კედრენემ, ამის შესახებ ის თვითონ ლაპარაკობს თავისი შრომის შესავალში, სადაც ის აღნიშნავს, რომ „ბევრ ღვთისმოსავსა და ისტორიაში გათვითცნობიერებულ (φιλιστέραν) მოღვაწეს უმუშავია ისტორიული მიმოხილვის შედგენაში“, და პირველ რიგში იხსენიებს გიორგი სინგელოზს, თეოფანე ჟამთააღმწერელს და სხვებს, განსაკუთრებით კი პროტოვესტიარის იოანეს, მეტსასახელად თრაკესიელს. ეს იოანე არის იოანე სკილიცი (Σκυλίτζης), კუროპალატი და მცველთა დრუნგარი (δρουγγάριος τῆς βίγλας), რომელსაც დაწერილი ჰქონდა „ისტორიული მიმოხილვა“ 811 – 1079 წლების ამბებისა. რამდენადაც იოანე სკილიციც „ისტორიული მიმოხილვის“ ძირითადი ნაწილი შესულია გიორგი კედრენეს „მიმოხილვაში“, ხოლო თვით სკილიციც შრომის სრული ბერძნული ტექსტი ჯერ გამოვლენილი არ არის, ამდენად გიორგი კედრენეს ტექსტი დღემდე ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.

ამგვარად, საქმის ვითარება ასეთია:

1) ჩვენს განკარგულებაში არის გიორგი კედრენეს სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“, რომელიც შეიცავს მსოფლიო ისტორიას დასაბამიდან 1059 წლამდე.

2) გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიის“ გარდა მოღწეულია 1059 – 1079 წლების „ისტორია“, რომელიც ეკუთვნის იოანე სკილიცეს, მაგრამ იოანე სკილიცეს მარტო ამ ოცი წლის „ისტორია“ კი არ დაუწერია, არამედ მის მიერ დაწერილი საისტორიო თხზულება მოიცავდა 811 – 1079 წლების ამბებს.

3) გიორგი კედრენეს თავისი „ქრონოგრაფიისათვის“ ძირითადად გამოუყენებია:

გიორგი სინგელოზი თეოფანე ჟამთააღმწერელი იოანე სკილიცე 811 – 1059 წლებისათვის.	}	დასაბამიდან 811 წლამდე
---	---	------------------------

4) რადგან იოანე სკილიცეს თხზულებიდან 811 – 1059 წლების „ისტორია“ უკვე შესული იყო მთლიანად გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“, ამიტომ გამომცემლებს არც კი უზრუნვიათ იოანე სკილიცეს შრომა გამოეცათ ცალკე; მხოლოდ 1059 – 1079 წლების შემცველ ნაწილს დაურთავდნენ ხოლმე კედრენეს შრომას ბოლოში და ამით კმაყოფილდებოდნენ.

5) ამგვარად, იოანე სკილიცეს შრომიდან 811 – 1059 წლების ისტორია შესულია გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ (1059 წლის შემდეგ გიორგის არ დაუწერია), ხოლო 1059 – 1079 წლების „ისტორია“ ცალკეა დაბეჭდილი. მაშასადამე, ჩვენ არ მოგვეპოვება იოანე სკილიცეს შრომის სპეციალური გამოცემა და იძულებული ვართ დავკმაყოფილდეთ იმით, რაც კედრენეს შრომაშია შესული.

რაც შეეხება თვით იოანე სკილიცეს წყაროებს, დღეს-დღეობით გამორკვეულია ¹, რომ:

1) სკილიცემ თავისი „ისტორია“ დაგეგმა როგორც გაგრძელება თეოფანე ჟამთააღმწერელის „ქრონოგრაფიისა“, რომელიც 811 წლით ამთავრებდა ამბების თხრობას. ესე იგი: სკილიცემ 811 – 1079 წლების ისტორია დაწერა.

2) 811 წლიდან რომანოზ ლეკაპენის მეფობამდე, ე. ი. 944 წლამდე, სკილიცე სარგებლობს ე. წ. „თეოფანეს გაგრძელებით“ (Theophanes Continuatus), განსაკუთრებით კი გენესიოსის შრომით,

¹ ob. G. Ostrogorsky, Geschichte des Byz. Reiches, გვ. 147.

3) 944 წლის შემდგომი ამბები აღწერილი აქვს სკილიცეს, უპირატესად, იმ პირველწყაროების მიხედვით, რომლებიც ჩვენამდე მოღწეული არაა. ამიტომაც არის რომ სკილიცეს „ისტორიის“ ამ მონაკვეთს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

ზემოთქმულიდან ცხადია, თუ რამდენად გართულებულია კედრენე-სკილიცეს „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა: სანამ ხელთ არ გვექნება იოანე სკილიცეს „ისტორიის“ დადგენილი ტექსტი, შეუძლებელია ზედმიწევნით გარკვევა იმისა, თუ საიდან მომდინარეობს ამ „ისტორიის“ (ან კედრენეს „ქრონოგრაფიის“) ესა თუ ის ცნობა.

კონკრეტულად ჩვენ განსაკუთრებით დაინტერესებული ვართ კედრენე-სკილიცეს შრომის იმ ადგილით, რომელშიც მოთხრობილია ნიკიფორე ქსიფიასის და ნიკიფორე ფოკას ძის აჯანყების ამბავი ქართლის მეფესთან (გიორგი I-თან) დაკავშირებით და რომელიც გადმოცემული აქვს აგრეთვე „მატიანე ქართლისას“ ავტორს, ბერძნული და ქართული ტექსტების ურთიერთ მიმართების გარკვევა საშუალებას მოგვცემდა უფრო ზედმიწევნით გვცოდნოდა (ვიდრე დღეს ვიცით) როგორც კედრენე-სკილიცეს „ისტორიის“, ისე „მატიანე ქართლისას“ დაწერის თარიღები.

გამოყენებული გვაქვს შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები:

Georgins Cedrenus, Ioannis Scylitzae ope ab I manuele Bekero suppletus et emendatus. I – II. Bonnae 1838 – 39).

Migne, Patrologia Graeca, t. 121 – 122.

М. Сюзюмов, Об источниках Льва Диакона и Скилицы: Виз. Обзорение 2 (1916), 106 – 150.

Karl Praechter, Quellenkritische Studien zu Kedrenos SB der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der Akademie (l. W. zu München. 1897. Bd. II, Heft. I, გვ. 106 – 150.

C. de Boor, Zu Iohannes Skylitzes BZ 13 (1904), 356 – 369.

C. de Boor, Weiteres zur Chronik des Skylitzes: BZ 14 (1905), 409 – 467; დამატება: 757 – 759.

Kurt Schweinburg, Die ursprüngliche Form der Kedrenochronik: BZ 30 (1929/30), 68 – 77.

В. Васильевский: Виз. Врем. 6 (1899). გვ. 45 – 49 (სკილიცეს წყაროების შესახებ).

იაფეტის სამფლობელო

Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ αὐτοῦ
 υἱῷ, ἄγοντι ἔτος υκε', ἀπὸ Μη-
 θίας τὰ πρὸς ἄρκτον καὶ δυσμάς
 ἕως Γαδεΐρων καὶ Βρεττανικῶν
 νήσων Ἀρμενίαν, Ἰβηρίαν, Πόν-
 τον, Κόλχους καὶ τὰς κατ'
 Ἰόπην¹ χώρας καὶ νήσους ἕως
 Ἰταλίας καὶ Γαλλῶν, Ἰσπανίας
 τε καὶ Κελτιβηρίας καὶ Λυσिता-
 νῶν (CB I 24, 7—11).

ნობამდე, კელტიბერიაში და ლისიტანიაში² (CB I, 24, 7 – 11).

Αἱ δὲ χῶραι αὐτῶν Μηθία,
 Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρὰ
 καὶ μεγάλη, Ἀμαζονίς, Παφλα-
 γονία, Καππαδοκία, Γαλατία,
 Κολχίς, Βοσπορηνοί, Μαιῶτις,
 Δέρρις, Σαρματία, Ταυριανοί,
 Βακτριανοί, Σκυθία, Θράκη, Μα-
 κεδονία, Ἑλλάς, Θετταλία, Βοιω-
 τίς, Λοκρία, Αἰτωλία, Ἀχαΐα,
 Πελοπόννησος, Ἀκαρνανία, Ἡπει-
 ρῶται, Ἰλλυρίς. Λυχνίται, Ἀδ-
 ριακὴ, ἀφ' ἧς τὸ Ἀδριατικὸν πέ-
 λαγος ἐκλήθη, Καλαβρία, Ἰτα-
 λία, Γαλλία, Θουσκηνή, Λυσिता-
 νία, Κελτική, Μασσαλία, Κελτο-
 γαλλία, Ἰβηρία, Ἰσπανία ἢ με-
 γάλῃ καὶ μικρᾷ. Ἐνταῦθα κατα-
 λήγει τὰ ἔθνη τοῦ Ἰάφεθ, ἕως
 Βρεττανικῶν νήσων τὰ πρὸς βορ-
 ρᾶν βλέποντα. Ἔχει δὲ νήσους

ნოემ თავის მესამე ვაჟს ია-
 ფეთს, რომელიც 425 წლისა
 იყო, მისცა ჩრდილოეთისა და
 დასავლეთის ქვეყნები მიდიიდან
 ვიდრე დადირთამდე და ბრიტა-
 ნიის კუნძულებამდე, არმენია,
 იბერია, პონტო, კოლხეთი
 და მათ იქით მდებარე 1 ქვეყნე-
 ბი და კუნძულები ვიდრე იტა-
 ლიამდე და გალიებამდე, ისპა-

მათი ქვეყნები კი შემდეგია:
 მიდია, ალბანია, მცირე და დიდი
 არმენია, ამაზონისი, პაფლაგო-
 ნია, კაპადოკია, გალატია, კოლ-
 ხისი, ბოსპორინი, მეოტისი, დერ-
 რისი, სარმატია, ტავრიანი, ბაკ-
 ტრიანი 3 სკვითია, თრაკია, მა-
 კედონია, ჰელლასი, თეტალია,
 ბეოტისი, ლოკრია, ეტოლია,
 აქაია, პელოპონნესი, აკარნანია,
 ილიირისი, ლიხნიტისი, ადრია-
 კე, საიდანაც მოდის სახელწო-
 დება ადრიატიკის ზღვა, კალაბ-
 რია, იტალია, გალლია, თუსკი-
 ნე, ლისიტანია, კელტიკე, მასსა-
 ლია, კელტოგალია, იბერია, დი-
 დი და მცირე ისპანია, აქ თავსდე-
 ბა, იაფეთის საზღვრები, ვიდრე
 ბრიტანიის კუნძულებამდე, ჩრდი-
 ლოეთისაკენ. ამ საზღვრებში შე-

¹ κατ' Ἰόπην – ასეა დაბეჭდილ ტექსტში: უნდა იყოს κάτοπιν („იქით მდებარე“).

² ეს ცნობა კედრენეს მიერ მთლიანად ამოღებულია გიორგი სინგელოზის „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგია IV, გვ. 60).

³ Βαστάνη გიორგი სინგელოზი.

Βρεττανίαν, Σικελίαν, Εἰβόριαν, Ῥόδον, Χίον, Λέσβον, Κύθηραν, Ζάκυνθον, Κεφαληγίαν, Ἰθάκην, καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ μέρος τῆς Ἀσίας τὴν Ἰωνίαν καλουμένην, ποταμὸν δὲ Τίγγριν, διορίζοντα μεταξὺ Μηθίδας καὶ Βαβυλωνίας (CB I 25, 8—22).

ვარს წარმოადგენს ¹ (CB I, 94, 8 – 22).

დის კუნძულები ბრეტანია, სიკელია, ევბეა, როდოსი, ქიოსი, ლეზბოსი, კითერა, ზაკინთოსი, კეფალენია, ითაკე და კიკლადები და აზიის ერთი ნაწილი, ეგრეთწოდებული იონია, აგრეთვე მდინარე ტიგროსი, რომელიც მიდიისა და ბაბილონის საზღ-

არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში

Ἐν τοῖς χρόνοις τῶν κριτῶν καὶ οἱ Ἀργοναῦται οἱ περὶ Ἰάσονα τὸν Θεσσαλονικέα καὶ Πολυδεύκην καὶ Ἰλῆαν καὶ Τελαμῶνα καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν Κολχίδαν ἐκπλέοντες, καὶ διὰ τοῦ ἀνάπλου πρὸς πῆγ Ποντικὴν θάλασσαν διαβῆναι θέλοντες ἀντιστάντος αὐτοῖς Κυζίκου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ τοπαρχοῦντος ἐν ναυμαχίᾳ, τὸν μὲν ἐφόνευσαν, τὴν δὲ Κυζίκον ἔλαβον, μητροπολιν οὖσαν Ἑλλησπόντου (CB I, 209, 10—16).

Μετὰ δὲ τὴν νίκην Ἀμύνκου οἱ Ἀργοναῦται μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὴν Ποντικὴν θάλασσαν ἐκπλεύσαντες πόλιν ἐδείμαντο ἐπὶ τῷ τοῦ Ἡρακλέους ὀνόματι. Εἶτα διὰ τὸ χρυσοῦν δέρας ἐπὶ τὴν Κολχίδαν διαπεράσαντες αὐτὸ τε καὶ Μῆδειαν τὴν τοῦ βασιλέως Κολχίδος θυγατέρα, Ἰάσο-

იმ დროს, როდესაც მსაჯულნი მეთაურობდნენ ისრაელს, კოლხეთში გასცურეს სალამქროდ არგონავტებმა იაზონ თესალიელის, პოლიდეკეს, პილასის, ტელამონის და სხვათა მეთაურობით, და როდესაც დააპირეს სრუტის გავლის შემდეგ პონტოს ზღვაში გადასვლა, მათ წინააღმდეგობა გაუწია საზღვაო ბრძოლით ჰელესპონტის მმართველმა კვიზიკოსმა და არგონავტებმა იგი მოკლეს, ხოლო ჰელესპონტის დედაქალაქი კვიზიკი დაიპყრეს.

ამიკოსი რომ დაამარცხეს, არგონავტებმა შესცურეს პონტოს ზღვაში და დააარსეს ქალაქი, რომელსაც ჰერაკლეს სახელი მიაკუთვნეს. შემდეგ ოქროს ტყავის (ე. ი. საწმისის) გულისთვის კოლხეთში გაემართნენ და ოქროს საწმისთან ერთად მოიტაცეს კოლხეთის მეფის ასუ-

¹ ამოღებულია გიორგი სინგელოზის „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგიკა IV, გვ. 63).

νος ἐρασθεῖσαν, ἀνελόμενοι ἵπες-
τραψαν. Τότε καὶ Τρῶς τῆς Φρυ-
γῶν χώρας ἦρχεν, ὁ Ἴλου καὶ
Γανυμήδους πατήρ (CB I, 210,
20,—211, 3).

ლი მედეაც, რომელსაც იაზონი
შეუყვარდა, და უკან დაბრუნდ-
ნენ. მაშინ ფრიგიელთა ქვეყანას
მართავდა ტროსი, ილოსის და
განიმედეს მამა.

ჰერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში

Ἡρακλῆς δὲ καὶ αὐτός, ὁ
τοῖς ἄθλοισι πολυμήρηνος, μετὰ
τὴν ἀπὸ Κολχίδος μετὰ τῶν Ἀρ-
γωναυτῶν ὑποστραφὴν ἐν Λιβύῃ
γενόμενος καὶ Ἀνταίφῃ συμβαλὼν
δαίμονι ὄδη τινὰ καὶ μυσσάρῃ φάσ-
μάτα τελοῦντι, καὶ νικήσας αὐ-
τὸν νόσφῃ λοιμῶδε περιπίπτει,
καὶ μαγεὶς εἰς πῦρ ἕαυτὸν ῥίψας
τελευτᾷ (CB I 214, 16—20).

გადავარდა და მოკვდა (CB I 214, 16 – 20).

ჰერაკლე, რომლის საგმირო
საქმეები საყოველთაოდ განთქ-
მულია, არგონავტებთან ერთად
კოლხეთიდან დაბრუნების
შემდეგ¹ ლიბიაში იყო; აქ ის
შეხვდა ანტეოსს, რომელიც რა-
ღაც „დემონიურსა და სამაგელ
ამბებს სჩადიოდა, და იგი რომ
დაამარცხა, გადამდებ სენს შე-
ეყარა, გაცოფებული ცეცხლში

კასპიის კარები

Τῷ κα' ἔτει Οὐγγοὶ οἱ λεγό-
μενοι Σαβήρ, τὰς Κασπίας

ოცდამეხუთე წელს² ეგრეთ-
წოდებულმა საბირის ჰუნებმა გა-

¹ თანახმად არგონავტების შესახებ არსებული მითისა, იმ 50 მოლაშქრე-
ში, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს იაზონის მოგზაურობაში ოქროს საწმი-
ლის მოსაპოვებლად, იყო ცნობილი ღმერთ-გმირი პერაკლეც.

² ეს ნაწყვეტი ეხება ანასტასი I-ის დროინდელ ამბებს. ანასტასი მეფობ-
და 491 – 518 წლებში. მისი მეფობის 25-ე წელი ხვდება 516 წელს. სწორედ ამ
დროისათვის არის აღწერილი ისტორიკოსთა მიერ საბირის ჰუნთა შემოსევა
(იხ. იოანე მალალას ცნობა: გეორგიკა, ტ. III, გვ. 270 – 271; აგრეთვე გვ.
296 – 297). ამ ჰუნთა შემოსევის ამბავი, ისევე როგორც ყოფილ პატრიარქ მა-
კედონიოსის უკანასკნელი წლების თავგადასავალი (მისი გადასახლება ევხაიტა-
ში, განგრანში გაქცევა და მისთვის თვალყურის დევნება) სწორედ ისევე, რო-
გორც კედრენეს, გადმოცემული აქვს თეოფანე უამთაალმწერელს
(„ქრონოგრაფია“, დე ბლორის გამოცემა გვ. 161 – 162), რომელიც კედრენეს წყა-
როს უნდა წარმოადგენდეს.

მაკედონიოსის შესახებ დაწვრილებით აქვს მოთხრობილი ი. კულაკოვი-
სკის (История Византии, том I, Киев 1913, გვ. 497 და შდრ. განსაკუთრე-
ბით გვ. 513).

πύλας περάσαντες, τὴν Ἀρμενίαν ἐξέδραμον, Καππαδοκίαν τε καὶ Γαλατίαν καὶ Πόντον λεγόμενοι, ὡς καὶ τὰ Ἐδχάϊτα μικροῦ παραστήσασθαι· ἔθεν καὶ φυγῶν ὁ ἱερός Μακεδόνιος σχεδὸν κινδυνεύων εἰς Γάγγραν διεσώθη. "Ὅπερ μαθὼν Ἀναστάσιος πικρῶς αὐτὸν ἐκεῖ προσέταξεν φυλάττεσθαι, πέμψας, ὡς φασίν, καὶ τὸν ἀναίρησοντα αὐτόν (CB I, 633, 3—9).

ბენ, კაციც გაგზავნა იქ მის მოსაკლავად.

დალახეს კასპიის კარები³ და სომხეთის გზით თავს დაესხნენ და დაარბიეს კაპადოკია, გალატია და პონტო, ცოტალა დააკლდა, რომ კინალამ ევხაიტაც დაიმოხილეს; საფრთხეში ჩავარდნილი წმინდა მაკედონიოსი აქედან გაიქცა და თავს უშველა განგრაში. ეს რომ შეიტყო ანასტასიმ, ბრძანება გასცა მისთვის იქ ფხიზლად ედევნებინათ თვალყური და, როგორც ამბობენ,

ლაზთა მეფე წათე

Ἰουστίνος ὁ μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων ἔτη θ'. (CB I, 636).

Τῷ ε' ἔτει Τζάθιος ὁ τῶν Λαζῶν βασιλεὺς ἀποστατήσας τῆς τῶν Περσῶν βασιλείας ἤλθε πρὸς Ἰουστίνον εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ παρεκάλεσε γενέσθαι χριστιανὸν καὶ ἵπ' αὐτοῦ ἀναγορευθῆναι βασιλέα τῶν Λαζῶν. "Ὁ καὶ μετὰ χαρᾶς ἐποίησε καὶ σὺν ἀνηγόρευσε, καὶ γυναῖκα εὐγενῆ Ῥωμαίαν δέδωκεν, ἣν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἀπεκόμισε μετὰ χαρᾶς, καὶ δῶρα ἔλαβε πολλά.

რომაელთა დიდი მეფე იუსტინე მეფობდა ცხრა წელს (518 – 527).

იუსტინეს მეფობის მეხუთე წელს² ლაზთა მეფე წათე ჩამოშორდა სპარსთა ძალაუფლებას და მოვიდა იუსტინესთან ბიზანტიონში; მან სთხოვა იუსტინეს ქრისტიანობა მიმალებინეო და ლაზთა მეფედ დამამტკიცეო³. იუსტინემ ეს სიხარულით შეურულა: იშვილა კიდევაც წათე და კეთილშობილი რომელიც ქალიც მისცა, რომელიც წათემ თავის ქვეყანაში წაიყვა სიხარულით.

¹ კასპიის კარების შესახებ იხ. ჩვენი გეოგრაფია, ტ. II (1934), გვ. 99 – 101; 201 – 203; აგრეთვე გეოგრაფია, ტ. I (1961), გვ. 256 – 260, 274 – 276. ი. კ. უ. ლ. ა. კ. ვ. ს. კ. ი. ს. აზრი (იხ. ამის წინა შენიშვნა) ზემომოყვანილ ტექსტში იგულისხმება დარუზანდის კარი.

² ესე იგი 523 წელს.

³ სიტყვა-სიტყვით: ქრისტიანი გამხადეო, და ლაზთა მეფედ გამომაცხადეო.

Γνοὺς δὲ τοῦτο Καβάδης
 θελοῖ Ἰουστίνῳ ὅτι φιλικῶς καὶ
 εἰρηγῆς μεταξὺ ἡμῶν οὐσης τὰ
 ἐχθρῶν πράττεις καὶ τοὺς ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν ὄντας
 προσλαμβάνῃ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιδηλοῖ
 αὐτῷ: „ἡμεῖς τινὰ τῶν ὑποκειμέ-
 νων τῇ βασιλείᾳ σου οὐ προσε-
 λαβόμεθα. Ὁ δὲ Τζάθოს προσ-
 ῆλθεν ἡμῖν...¹ ρუსθηγαί τοῖς μ-
 σαροῦ ἐλληγισμοῦ καὶ τῶν ἀσε-
 βῶν φουσιῶν καὶ τῆς τῶν δαιμό-
 νων πλάνης καὶ γενέσθαι Χρισ-
 τιστῆς, καὶ τὸν ἀληθῆ ἐπιγῶναι
 θεόν. Τοῦτον ἡμεῖς βαπτίσαντες
 ἀπελύσαμεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν“.

Ἐκτοτε λοιπὸν πάλιν γέγο-
 νε ἔχθρα μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ
 Περσῶν² (CB I, 638, 17 – 639, 7).

ლეთ და ისე გავისტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაშიო.

აი, ამ დროიდან დაიწყო მტრობა რომაელებსა და სპარსე-
 ლებს შორის.

რულით; მან დიდძალი საჩუქრე-
 ბიც მიიღო,

ეს რომ გაიგო სპარსელთა მე-
 ფემ კავადმა, შეუთვალა იუსტი-
 ნეს: „თუმცა ჩვენ შორის მეგობ-
 რობა და ზავია, შენ მაინც
 მტრულად იქცევი; შენ ივარებ
 სპარსთა ძალაუფლების ქვეშ
 მყოფთ“.

მეფემ (*იუსტინემ*) მას უპასუ-
 ხა: „ჩვენ შენი სახელმწიფოს
 ქვეშევრდომთაგან არავინ გად-
 მოგვიბირებია. ხოლო წათე მო-
 ვიდა ჩვენთან [და გვთხოვა]¹
 გვეხსნა იგი სახიზლარი წარმარ-
 თობისაგან, უწმინდური მსხვერ-
 პლებისაგან და ეშმაკთა ცთუნე-
 ბისაგან, და გაგვექრისტიანები-
 ნა იგი, რათა შეეცნო ჭეშმარი-
 ტი ღმერთი. ჩვენ ის მოვნათ-

¹ [და გ ვ თ ხ ო ვ ა] ჩვენი კონიექტურაა; მას უთუოდ შეესაბამებოდა ბერძ-
 ნულ ტექსტში *καὶ ἐδεήθη*, რაც, ალბათ, გადამწერის დაუდევრობით არის გა-
 მორჩენილი. თეოფანე ჟამთააღმწერლის „ქრონოგრაფიაში“ ამ ადგილას სწე-
 რია: *ἐλθόντος Τζαθίου εἰς τὰ ἡμέτερα βασίλεια ἐθεήθη προσπιπτῶν ἡμῖν
 εὐσεβῆται μισαροῦ καὶ ἐλληγιστοῦ δόγματος καὶ ἀσεβῶν φουσιῶν καὶ πλάνης
 δαιμόνων...* (de Boor 169; გეორგიკა IV, 1 გვ. 79).

² ეს ეპიზოდი 525 წელს ლაზთა მეფის წათეს ჩასვლის შესახებ ბიზან-
 ტონში (ე. ი. კონსტანტინოპოლში) და მისი გაქრისტიანების შესახებ გადმო-
 ცემული აქვთ ი ო ა ნ ე მ ა ლ ა ლ ა ს (გეორგიკა III, 263 – 268), *Chronicon Pa-
 schale*-ს (გეორგიკა IV, 1, 11 – 12), და თ ე ო ფ ა ნ ე ჟ ა მ თ ა ა ღ მ წ ე რ ე ლ ს
 (გეორგიკა IV, 1, გვ. 77 – 79). ტექსტების შედარება გვარწმუნებს იმაში, რომ
 კედრენეს წყარო თეოფანე უნდა იყოს. ამას წინა შენიშვნაში მოყვანილი ტექს-
 ტიც (თეოფანეს „ქრონოგრაფიიდან“) გვარწმუნებს ამაში.

ზემომოყვანილ ნაწყვეტში მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ ლაზთა მე-
 ფე წათე 523 წელს ჩავიდა იუსტინესთან, სთხოვა მას დახმარება სპარსელების
 წინააღმდეგ და ქრისტიანად მონათვლაც. ქრონოგრაფოსების ეს ცნობა გახდა

სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ

Κόσμος ἔτος, ἡμέρα, τῆς
 θείας σαρκώσεως φησὶ. Ἰουστινιανὸς
 ὁ μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων
 ἔτη λη' μῆνας ζ' ἡμέρας ἔγ' (CB I,
 642, 10—11).

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ὁ βασι-
 λεὺς Περσῶν ἐπολέμει Τζάθφ ὡς
 προσρῦντι Ῥωμαίοις. Πέμπει οὖν
 αὐτῷ Ἰουστινιανὸς βοήθειαν στρα-
 τὸν καὶ στρατηγούς τρεῖς, Βελι-
 σάριον, Κήρυκον καὶ Πέτρον, οἱ
 καὶ κατὰ φθόνον ἀλλήλων πολε-
 μήσαντες ἠττήθησαν. Δυπηθεὶς
 οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτούς μὲν διεδέ-
 ξατο, ἀπέστειλε δὲ Πέτρον τὸν
 νοτάριον αὐτοῦ στρατηλάτην. Καὶ
 συμβαλὼν μετὰ τῶν Λαζῶν τοῖς
 Πέρσαις ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀνεῖ-
 λεν (CB I 643, 3—9).

ნა სტრატელატად. პეტრე ლაზებთან ერთად შეებრძოლა სპარსე-
 ლებს, დაამარცხა ისინი და მრავალი სპარსელი გაჟლიტა (CB I,
 643, 3 – 9).

წყარო იმ დებულებისა, რომელიც მიღებულია თანამედროვე ქართულ ისტო-
 რიოგრაფიაში და რომლის მიხედვითაც დასავლეთი საქართველო ქრისტიანობა-
 ზე მოიქცა VI საუკუნეში (523 წელს). რომ სხვა წყაროები ამ დებულების სა-
 წინააღმდეგო ცნობებს გვაწვდიან და რომ ქრისტიანობა დასავლეთ საქართვე-
 ლოშიც IV საუკუნეში ჩანს უკვე ოფიციალურ სარწმუნოებად, ამის შესახებ
 იხ. გეორგიკა I (1961). გვ 243 – 248.

¹ ე. ი. იუსტინიანეს გამეფების წელს, 527 წელს.

² „პეტრეს“ ნაცვლად ყველა დანარჩენი წყარო (მალალა, Chr. Paschale)
 მესამე სტრატეგოსად ასახელებს Εἰσηγατος-ს (იხ. გეორგიკა III 257: IV 14 –
 15, 79). საფიქრებელია, რომ თვით კედრენეს ან ხელნაწერის გადამწერს შეც-
 დომა მოუვიდა და მომდევნო წინადადებაში დასახელებული „ნოტარი 3 ე ტ-
 რ ე ს“ სახელი აქ გადმოიტანა.

დასაბამითგან 6021 წელს,
 ღვთაების განკაცებითგან 527
 წელს გამეფდა იუსტინიანე. რო-
 მელთა დიდმა მეფემ იუსტინია-
 ნემ იმეფა 38 წელი, 7 თვე და
 13 დღე.

ამავე წელს ¹ სპარსთა მეფემ
 ომი დაუწყო წათეს იმის გამო,
 რომ უკანასკნელი რომელთა
 მხარეზე გადავიდა, იუსტინია-
 ნემ გაუგზავნა წათეს დასახმა-
 რებლად ჯარი სამი სტრატეგო-
 სის – ველისარის, კვირიკეს და
 პეტრეს 2 მეთაურობით. ესენი
 ომის დროს ერთმანეთის ჯიბრ-
 სა და შურს მოუხდნენ და ამი-
 ტომ დამარცხდნენ. ამით ნაწ-
 ყენმა მეფემ ისინი გადააყენა და
 თავისი ნოტარი პეტრე გაგზავ-

იბერთა მეფე ძამანარძე

Τῷ ἡ' ἔτει ὁ τῶν Ἰβήρων βασιλεὺς Ζαβαναρζὸς πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν βασιλέα ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν συγκλητικῶν αὐτοῦ, αἰτούμενος σύμμαχος Ῥωμαίων καὶ φίλος γνήσιος γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀποδέξάμενος πολλὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ αὐτοῦ ἐφιλοτιμήσατο. Καὶ ἡ Αὐγουστα δὲ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ κόσμια παντοῖα διὰ μαργαριτῶν ἐχαρίσατο, καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εὐρήγῃ εἰς τὴν ἰδίαν βασιλείαν¹ (CB I, 650, 17—23).

იუსტინიანეს მეფობის მერვე წელს¹ იბერთა მეფე ძამანარძე მოვიდა კონსტანტინოპოლში იუსტინიანე მეფესთან თავისი მეუღლითა და დარზაისლებითურთ, და სთხოვდა გაეხადა იგი რომაელთა მოკავშირედ და ჭემმარიტ მეგობრად, ხოლო მეფემ (*იუსტინიანემ*) შეიწყნარა ეს მისი თხოვნა და დიდი პატივი სცა მასაც და მის დარზაისლებსაც. დედოფალმაც აჩუქა მის მეუღლეს მრავალნაირი სამკაულები, მარგალიტებით მოჭედილი, და გაისტუმრა ისინი მშვიდობით მათ საკუთარ სახელმწიფოში.

* * *

კედრენეს ამ ცნობით, რომლის წყაროა თეოფანე ჟამთააღმწერელი, 535 წელს ქართლს მეფე ჰყავს და ეს მეფე (ძამანარძე) კონსტანტინოპოლში მიდის იბერიის სახელმწიფო საქმეების მოგვარების მიზნით. რადგანაც პროკოპი კესარიელს ნათქვამი აქვს რომ 523 წლის შემდეგ სპარსელებმა «ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმესო», ქართულ ისტორიოგრაფიაში განმტკიცდა ის აზრი, რომ 523 წლის შემდეგ ქართლს მეფე აღარ ჰყავს. იოანე მალალას და თეოფანე ჟამთააღმწერლის (და აქედან მომდინარე კედრენეს) ცნობასაც

¹ ესეიგი 535 (527+8) წელს.
² იბერთა მეფის ძამანარძეს შესახებ მოთხრობილი აქვთ აგრეთვე იოანე მალალას (იხ. გეორგიკა III, 268) და თეოფანე ჟამთააღმწერელს (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 80). გიორგი კედრენეს ტექსტი თითქმის სიტყვა-სიტყვით ემთხვევა თეოფანეს ტექსტს; მათ შორის მხოლოდ უმნიშვნელო განსხვავებაა, მაგალითად:

თეოფანე	კედრენე
ἐπιβήσαντον βασιλέα	βασιλέα
παραικλῶν	αἰτούμενος
προσείρετον ἀποδέξάμενος	τοῦτο ἀποδέξάμενος
τοὺς αὐτοῦ συγκλητικοὺς	τῇ συγκλήτῳ αὐτοῦ

გარდა ამ აღნიშნული ადგილებისა, ტექსტები ემთხვევა ერთიმეორეს.

ჩვენი ისტორიკოსები არავითარ ანგარიშს არ უწევენ. 1941 წელს, თეოფანე ჟამთააღმწერელის „ქრონოგრაფიის“ ტექსტიდან ამოღებულ საქართველოს შესახები ცნობების გამოქვეყნების დროს, ჩვენ ვრცელი მსჯელობა გავმართეთ VI საუკუნის იბერიაში მეფობის გაუქმების საკითხის გარშემო (იხ. გეორგიკა, ტ. IV, ნაკვეთი I, გვ. 80 – 84). რამდენადაც ამ საკითხს, ჩვენის აზრით, დღესაც არ დაუკარგავს თავის მნიშვნელობა, საჭიროდ ვთვლით აქაც გავიმეოროთ ის მსჯელობა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ 523 წლის შემდეგ ქართლში მეფობა გაუქმდა. „მას შემდეგ, რაც ქართველები გურგენ მეფის მეთაურობით სპარსელებს აუჯანყდნენ, და ბიზანტიის მფარველობას მიჰმართეს, მაგრამ კეისრის მხრივ პირობის აუსრულებლობის გამო ძლეულ იქნენ, ხოლო სამეფო სახლობა და ამბოხების მოთავე დიდებულები იძულებული იყვნენ ბიზანტიაში გაქცეულიყვნენ, ამის შემდგომ სპარსელებმა, როგორც პროკოპი კესარიელი მოგვითხრობს, ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმეს“ (ივ. ჯავახიშვილის ქ. ერის ისტ. (1⁵, 245). „ქართლში მეფობის უფლება გაუქმდა მაშინვე, როცა გურგენი თავისი შვილითა და სახლობით ბიზანტიაში გაიხიზნა, ესე იგი 523 წ., მაგრამ საბოლოოდ ეს გაუქმება 532 წლის „საუკუნო ზავის“ ხელშეკრულებამ დააკანონა“ (იქვე, 246),

მაგრამ ამ აზრს თითქოს ეწინააღმდეგება ბიზანტიელი ისტორიკოსების ორი ცნობა. იოანე მალალა წერს: „ამ ხანებში, როგორც ზემოთ ვთქვი, მეფობდა დმრთეებრი იუსტინიანე. ხოლო სპარსელთა მეფე იყო კოადი დარასთენი, ძე პეროზისა, რომში კი აღარიხი... აფრიკის მეფე იყო გილდერიხი... ხოლო ივერიელთა – **ზამანაზი** (CB 429, 10 – 15; გეორგიკა III, 268). ხოლო თეოფანე ჟამთააღმწერელის ცნობით 535 წელს კონსტანტინებოლში ჩასულა «იბერიელთა მეფე **ძამანარძე**».

ი. მარკვარტი (Streifzüge, 432) ფიქრობს, რომ მალალას ცნობა ეკუთვნის იუსტინიანეს მეფობის პირველ წელს, ხოლო თეოფანეს ცნობა – თანახმად ქრონოგრაფში მოცემული თარიღისა – 535 წელს, და ამბობს; „მალალას ცნობა რომ არ ყოფილიყო, შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ ძამანარძე გურგენ მეფის ძმა იყო, რომელიც ზავის დადების შემდეგ [32 წ.] დაბრუნდა და სპარსელების მიერ «მამასახლისად» იქნა დაყენებული».

ი. ვ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი ამბობს: „აღბათ გაქცეული მეფის გურგენის მოადგილედ იბერიაში ძამანარსე დამჯდარა, რომელიც 527 წ. კონსტანტინოპოლში წასულა... და იუსტინიანე კეისრისთვის აღუთქვამს რომაელების მოკავშირეები და მეგობრები ვიქნებითო“ (ქ. ერის ისტ. I⁵, 244), ხოლო იქვე შენიშვნაში დასძენს: „ცნობა ძალიან საეჭვოა იმიტომ, რომ ძამანარსე ახლად გაქრისტიანებულად არის მოხსენებული და განა ამის თქმა ქართლის მეფეზედ შეიძლებოდა? იქნებ იგი იბერიის მეფე არც-კი ყოფილიყოს“.

არც მ ა ლ ა ლ ა ს და არც თ ე ო ფ ა ნ ე ს ტექსტებიდან არ ჩანს, რომ ძამანარძე „ახლად გაქრისტიანებული“ იყოს; არც ის არის სწორი, თითქოს ეს ამბავი მომხდარიყოს 527 წელს, რადგან თეოფანეს თარიღებში „ქრისტესით“ თვლაში ყველგან მისამატებელია 8 წელი, ვინაიდან თეოფანე პანოდორეს წელთაღრიცხვით ანგარიშობს; თანაც თეოფანეს იქვე აქვს აღნიშნული, რომ ეს მოხდა იუსტინიანეს მეფობის მე-8 წელს, ე. ი. (527+8=) 535 წელს.

ი. მ ა რ კ ვ ა რ ტ ი ს ექვი, თითქოს მ ა ლ ა ლ ა ს ცნობა ხელს გვიშლიდეს იმაში, რომ თ ე ო ფ ა ნ ე ს ცნობის მიხედვით რაიმე დასკვნა გამოვიტანოთ ძამანარძეს შესახებ, უსაფუძვლოა. იოანე მალალა გადმოგვცემს, თუ სხვადასხვა ქვეყანაში ვინ მეფობდა იუსტინიანეს მეფობის დასაწყისში. სახელდობრ;

სპარსეთში – კოადი (488 – 531)
რომში – (ათ)ალარიხი 526 – 534)
აფრიკაში – ჰილდერიხი (523 – 530)
ივერიაში – ძამანარძე.

ამ ცნობაში თეოფანეს ცნობის საწინააღმდეგო არაფერია. მ ა ლ ა ლ ა გვიამბობს, რომ 527 – 530 წლებში იბერიის მეფე იყო ძამანარძე, ხოლო თ ე ო ფ ა ნ ე გადმოგვცემს, რომ ეს მეფე ძამანარძე 535 წელს კონსტანტინეპოლში ჩასულა იუსტინიანე მეფესთან. რომ მალალას და თეოფანეს ცნობები ერთსა და იმავე ამბავს ეხებოდეს, შეიძლებოდა კაცს ეფიქრა, რომ ერთხელ მალალას მიერ დაშვებული შეცდომა ბრმად იქმნა განმეორებული თეოფანეს მიერ. მაგრამ ამ ორი ტექსტის შესწავლა უეჭველპყოფს, რომ ჩვენი ავტორები ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელნი არიან. რაც შეეხება მესამე ავტორს, გ ი ო რ გ ი კ ე დ რ ე ნ ე ს, რომელსაც აგრეთვე მოეპოვება ცნობა იბერიის მეფის ძამანარძეს შესახებ, ის

მთლიანად იმეორებს თეოფანეს: τῆ γ' ἔτει..... (CB: Georgius Cedrenus, Tomus I, 650).

ამრიგად, მალალას და თეოფანეს ტექსტების გაცნობიდან და ამ ტექსტების შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული აზრების გადასინჯვიდან ცხადი ხდება, რომ **527 – 535 წლებში იბერიაში მეფედ მჯდარა ძამანარძე**. ეს ფაქტი დადგენილად უნდა ჩაითვალოს, მიუხედავად იმისა, რომ პროკოპი კესარიელის ცნობის მიხედვით (BP II, 28) სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ გურგენ მეფის გაქცევის (523 წ.) შემდეგ იბერიაში მეფობა მოისპო.

როგორ უნდა შევათანხმოთ ერთმანეთს ეს ორი ცნობა: ერთი მხრით 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობა გაუქმდა, ხოლო მეორე მხრით 527 – 535 წლებში იბერიის მეფედ არის ძამანარძე.

მართალია, პროკოპი კესარიელის გარდა, რომელიც 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობას მოსპობილად თვლის, მისი მომდევნო ისტორიკოსებიც, აგათია და მენანდრეც, რომლებიც თავიანთ „ისტორიებში“ ეხებიან აგრეთვე იბერიასაც, არსად არ იხსენიებენ იბერიის მეფეს, – მაგრამ მეორე მხრით ქართული საისტორიო წყაროები VI საუკუნის ქართლის ისტორიისათვის სულ სხვა სურათს იძლევიან:

ა) „ქართლის მოქცევის“ მატანიით ვახტანგ გორგასალის შემდეგ (გარდ. 502 წელს) ქართლის მეფეებად იყვნენ:

დაჩი უჟარმელი,
ბაკურ, ძღ მისი,
ფარსმან,
ფარსმან სხუად,
ბაკური

«და მის ბაკურის-ზევე დაესრულა მეფობა ქართლისაჲ... სპარსნი უფლებდეს ქართლს და სომხითს, და სივნიეთს და გუასპურაგანს» (Описание II, 722 – 724). ხოლო ჭელიშის ვარიანტი ფარსმან მეორის მეფობაში სდებს იოანე ზედაზადენელისა და მისი მოწაფეების მოსვლას შუამდინარიდან ქართლში, რაც მემატანიის აზრით მოხდა «ქართლის მოქცევითგან მეორასესა წელსა» (იქვე, გვ. 723).

ბ) ისტორიკოსი ჯუანშერიც, რომელიც ამ ეპოქისათვის უთუოდ „მოქცევაჲ ქართლისაჲთ“ სარგებლობს, ქართლის მეფეებად იმავე პირებს და იმავე თანმიმდევრობით ასახელებს (დაჩი, ბაკური, ფარსმანი, ფარსმანივე, ბაკური) და იოანე ზედაზადენელ-

საც ფარსმან მეორის მეფობაში მოსულად თვლის. თანაც დასძენს: ბაკურის დროს სპარსეთში უ რ მ ი ზ დ ი მ ე ფ ო ბ დ ა ო (მარიამ დედოფლ., ვარ. გვ. 400 – 404; ქ. ცხ. ტ. I [1955], 204 – 215).

მკლევარნი იოანე ზედაზადენელის მოსვლას ქართლში VI საუკ. შუა წლებში სდებენ (კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე; თბ. უნ. მოამბე VI, 100; ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქ. ერის ისტ. I⁵, 349) ხოლო ჰორმიზდა, როგორც ცნობილია, 579 – 590 წლებში მეფობდა. მაშასადამე, ის მეფეები, რომლებსაც ასახელებენ ქართული საისტორიო წყაროები, 502 – 590 წლების მოღვაწეებად ჩანან.

პროკოპი კესარიელის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ გურგენ მეფის შემდეგ სპარსელები იბერიელებს აღარ «აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათ», საბუთს აძლევს მკვლევართ კატეგორიულად უარჰყონ ქართული საისტორიო წყაროების ცნობა VI საუკუნეში ქართლის მეფეთა არსებობის შესახებ. მართალია, ჩვენ მიერ ზემო მოყვანილი ქართული საისტორიო ძეგლები გვიანი დროისაა (IX – XI საუკუნეებისა), მაგრამ, როგორც ეს უკვე დამტკიცებულია, მათ (განსაკუთრებით „მოქცევა ქართლისაჲს“ მათიანეს) ძველი სანდო წყაროები მოეპოვებოდათ (იხ. ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, მეორე გამ. 1920, გვ. 86). გარდა ამისა, საკმარისია ერთმანეთს შევადაროთ ერთისა და იმავე ძეგლის („მოქც. ქართლ.“) ორი ვარიანტი, რომ დავრწმუნდეთ იმაში, თუ რაოდენ სახეშეცვლილად არის ჩვენამდე მოღწეული ეს ძეგლი. და, თუ მათიანეს თავის ნაწარმოებში შეტანილი აქვს VI საუკუნის ქართლის მეფეთა სია, მიუხედავად პროკოპი კესარიელის ცნობისა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მათიანეს მართლაც რაღაც ძველი წყარო, ძველი ნუსხები ჰქონდა ხელთ, ხოლო ის ჩვენამდე შერყვნილი სახით არის მოღწეული. რომ ეს ასე არ იყოს, რატომ არ არის ამ სიაში მოხსენებული გურგენ მეფე, რომლის არსებობა არავის არ ეეჭვება, ვინაიდან ის ჰყავს მოხსენებული თანამედროვე ისტორიკოსს პროკოპი კესარიელს.

ჩვენის აზრით „მოქცევა ქართლისაჲს“ მათიანის სია VI საუკუნის ქართლის მეფეებისა უკუსაგდები არაა, ხოლო ის ნაკლულევანია და აღრეულია.

ქართლში მეფის არსებობას ამ ხანებისათვის ჰგულისხმობს აგრეთვე შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ შეტანილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ქართლის მეფემ ფარსმანმა დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანე კეისარს, როდესაც ეს უკანასკნელი ებრძოდა აჯანყე-

ბულ აბაზგებს (ჩვენის აზრით ეს ეხება 550 წლის აჯანყებას: იხ, გეორგიკა II, 130 – 132).

მამასადაძე, ქართლში მეფეების არსებობა VI საუკუნის მანძილზე დასტურდება: 1) მალალას და თეოფანე ჟამთააღმწერელის ქრონოგრაფებით, 2) „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მატანიით (და მისგან დამოკიდებული ჯუანშერთ), 3) შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებული ეპიზოდით.

საკითხი შეიძლება ეხებოდეს მხოლოდ იმას, თუ რა უფლების მატარებელი იყვნენ ეს მეფეები იმ დროს, როდესაც ქართლში გაბატონებული იყვნენ სპარსელები. ევსტათი მცხეთელის მარტვილობის მიხედვით ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი წერს: „ქვეყნის ბატონპატრონად შაჰის წარმომადგენელი მარზპანი ჩანს, ხოლო შინაურობაში მხოლოდ ქართლის მთავარი, კათალიკოზი, მამასახლისი და პიტიახში გვხვდება“ (მც. ქ. საისტ. მწერლობა, 1920, გვ. 20), მართლაც, ქართლის სამმართველო აპარატი ამ დროს მოსპობილი არაა, და ამ სამმართველო აპარატში, როგორც ჩანს, სამეფო გვარის წევრები არიან. ევსტათი მცხეთელის განთავისუფლებისათვის სათხოვნელად მარზპანთან მივიდნენ „ქართლის მთავარი“ – ნათქვამია ევსტათის „ცხოვრებაში“: «რაჟამს აღმხედრდებოდა მარზპანი იგი, აღდგეს მთავარი ქართლისანი და სამოელ ქართლისა კათალიკოზი და გრიგოლ ქართლისა მამასახლისი და არშუშა ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი და მარზპანსა ჰრქუეს...» (საქ. სამოთხე 315). ყურადღებას იპყრობს თანამიმდევრობა მოხსენებული პირებისა: 1) ქართლისა კათალიკოზი, 2) ქართლისა მამასახლისი, 3) ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი. ქართლის მამასახლისს ამ რიგში ის ადგილი უჭირავს, რომელიც მეფეს განეკუთვნებოდა, და მართალი უნდა იყოს მარკვარტი, რომელიც ფიქრობდა, რომ სპარსელებმა მეფის ადგილას მამასახლისი დააყენესო (Streifzüge 432).

ამრიგად, ირკვევა რომ ქართლში VI საუკუნის მანძილზე, როდესაც იქ სპარსელები ბატონობდნენ, ადგილობრივი სამმართველო აპარატი მოსპობილი არ ყოფილა; ის გარეგნულად დარჩა ისევე, როგორც იყო – მეფე (მამასახლისი) და [მისი მოადგილე] პიტიახში, ხოლო მათი მოქმედება შეზღუდული იყო მარზპანის ძალაუფლებით. საგულისხმოა, რომ შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებულ ფარსმან მეფესაც ჰყავს თავისი „მოადგილე“. იქ ნათქვამია: ისმინა უკუე ფარსმან ვედრებაიჲ ბერძენთა მეფისაჲ, და დაუტევა ევაგრე მცველ სამეფოსათვის; ხოლო თვთ

წარვიდა... დაიმორჩილა ნათესავი იგი ტასკუნთად» (ხელთნაწერი A – 160, გვ. 691 – 692). და რომ სპარსელებმა ვერო მოახერხეს ქართლის მესვეურთა მთლად მოშორება, ეს ჩანს პროკოპი კესარიელის სიტყვებიდანაც, რომელიც ამბობს: «იმ დროიდან არც სპარსელები აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათ, არც იბერიელები ემორჩილებოდნენ სპარსელებს თავისი ნებით: (ὅπτε αὐτογυαμοῖσιντες Περσῶν κατήκοι: Ἰβήρης ἦσαν BP II, 28: გეორგიკა II, 66). ეს უკანასკნელი სიტყვები იმას მოასწავებს, რომ იბერიელები ებრძოდნენ სპარსელებს მმართველობის საკითხებში და, როგორც ჩანს, შინაურ მმართველობაში შეუნარჩუნებიათ საკუთარი აპარატი, მეფითა და პიტიახშით.

ერთ-ერთი მეფეთაგანი უნდა იყოს ძამანარძე, რომელიც, სპარსელების ბატონობით უკმაყოფილო, 535 წელს იუსტინიანესთან ჩასულა კონსტანტინეპოლში: ამავე პერიოდის მეფედ ჩანს ფარსმანიც, რომელმაც 550 წელს დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანეს აბაზგთა აჯანყების ჩაქრობაში].

ლაზები და აბაზგები ბიზანტიის ჯარში

Τῷ ἰδ' ἔτει Χοσρόης ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Σαρβαραζᾶν ἄλλον στρατηγὸν ἐξοπίστας μετὰ λαοῦ πρὸς Σαρβαραγικᾶν ἀπέστειλεν, ὡς ἐνωπιέντας ἀμφοτέρους πολεμήσαι Ῥωμαίοις.

Τοῦτο γινούσ ὁ βασιλεὺς ἔσπευσε συμβαλεῖν πόλεμον μετὰ Σαρβάραικα πρὸ τοῦ ἐνωπιῆσαι αὐτὸν τῷ Σαρβαραζᾶ, καὶ πολλὰς ἐκδρομὰς κατ' αὐτοῦ ποιησάμενος εἰς δεξιάν αὐτὸν ἐνέβαλεν. Ὅπισθεν δὲ ἀμφοτέρους ἐάσας κατὰ Χοσρόου μετὰ σπουδῆς ἦλασεν. Αὐτομολοῦσι δὲ δύο τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Πέρσας, καὶ

ირაკლის მეფობის მეთოთხმეტე წელს¹ სპარსთა მეფემ ხოსრომ მისცა ჯარი სხვა სტრატეგოსს სარვარაზას და გაგზავნა იგი სარვარანკასთან, რათა ორივეს შეერთებული ძალებით, ეომა რომაელების წინააღმდეგ.

ეს რომ შეიტყო რომაელთა მეფემ, ომი დაიწყო სარვარანკასთან, სანამ იგი სარვარაზას შეუერთდებოდა; მრავალი თავდასხმა მოაწყო მის წინააღმდეგ და დიდ შიშში ჩააგდო იგი. ორივენი რომ უკან მოიტოვა, სწრაფად გაემართა ხოსროს წინააღმდეგ. ორი რომაელი სპარსელების მხარეზე გადავიდა თავისი

¹ ესე იგი 624 წელს.

πειθουσιν αὐτοὺς ὅτι ἐκ δειλίας
φεύγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἦλθε δὲ
αὐτοῖς καὶ φήμη τὸν Σαῖν στρα-
τηγὸν Περσῶν καταλαμβάνειν¹
μεθ' ἐτέρου στρατεύματος εἰς
βοήθειαν.

Τοῦτο μαθόντες Σαρβαραζ-
κᾶς τε καὶ Σαρβαραζᾶς ἡγωνί-
σαντο συμβαλεῖν πόλεμον Ἡρακ-
λείῳ πρὸ τοῦ φθάσαι τὸν Σαῖν,
καὶ τὴν νίκην ἐπ' αὐτοὺς μετε-
νεγκεῖν. Πιστεύσαντες δὲ καὶ τοῖς
αὐτομόλοις ἐχώρησαν κατὰ Ἡρακ-
λείου. Καὶ πλησιάσαντες αὐτῇ
κατεσκήνωσαν, βουλόμενοι ἅμα
πρῶτ' συμβαλεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος
ἀπάρας ἄφ' ἐσπέρας ᾤδευσε δι'
βλῆς τῆς νυκτός, μακρὰν τε γε-
νόμενος ἀπ' αὐτῶν εὐρὴν πεδίον
χλοηφόρον, ἡπλήκωσε. Νομίσαν-
τες δὲ οἱ βάρβαροι αὐτὸν ἐκ δει-
λίας φεύγειν ἀκόσμως ἐδίωκον·
αὐτὸς δὲ ὑπαντιάσας αὐτοῖς ἐκρό-
τησε πόλεμον, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ
συνεργίᾳ τρέπει τοὺς βαρβάρους,
καὶ τοὺτους διὰ τῶν φαράγγων
διώξας πλήθῃ πολλὰ ἀνείλεν. Ἐν
τῇ μεταξὺ δὲ τῶν ἀγώνων ὄντων
ἔφθασε καὶ ὁ Σαῖν σὺν τῇ ἑαυτοῦ
στρατῇ. Συμβαλὼν δὲ καὶ μετ'
αὐτοῦ ὁ βασιλεύς, καὶ τοῦτον
τρέψας πολλοὺς ἀνείλε καὶ τοὺς
λοιποὺς διέσπειρε φεύγοντας, πα-
ρέλαβε δὲ καὶ τὸ τοῦλθον αὐτῶν.

Ὁ δὲ Σαρβαραζᾶς ἐνωθεὶς
τῇ Σαῖν ἐπισυνῆξε τοὺς ὑπολειφ-

ნებით და არწმუნებდა მათ –
რომაელებს შეეშინდათ და გარ-
ბიანო. ხმებიც მივიდა – სპარს-
თა სარდალი საინი მოდის სხვა
ახალი ჯარით საშველადო.

ეს რომ შეიტყეს სარვარან-
კამ და სარვარაზამ, დაუჩქარეს
ომი გაემართათ ირაკლისათვის,
სანამ საინი მოვიდოდა, რათა
გამარჯვების დიდება მათ რგე-
ბოდათ, იმათ ირწმუნეს იმ ორი
რომაელის სიტყვები და გაემარ-
თნენ ირაკლის წინააღმდეგ. მას
რომ მიუახლოვდნენ, დაიბნაკეს,
რათა დილით ადრე შეებოდნენ.
ირაკლი საღამოთი აიყარა ბანა-
კიდან და მთელი ღამე იარა;
კარგა მოშორებით რომ იყო
მათგან, ერთ ამწვანებულ მიწ-
ლორში დაიბნაკა. ბარბაროსებ-
მა გადაწყვიტეს ირაკლი შიშით
გაიქცაო და უწესრიგოდ დაედევ-
ნენ. ირაკლი კი მედგრად და-
უხვდა მათ და შეებრძოლა და
ღმრთის თანადგომით მოიგერია
ბარბაროსები, ნაპრაღ-ნაპრაღ
სდია მათ და ბევრიც გაჟლიტა.
შუა ბრძოლაში რომ იყვნენ, მო-
ვიდა საინიც თავისი ჯარით. მე-
ფე მასაც შეებრძოლა და მოიგე-
რია; ბევრი დაუხოცა, დანარჩე-
ნები გააქცია და გაფანტა; მათი
ბარგიც ხელში ჩაიგდო.

სარვარაზა შეუერთდა საინს
და თავი მოუყარა დარჩენილ

¹ ერთ-ერთი ნუსხის არშიაზე სწერია – ალბათ უნდა იყოს καταβαίνειν.

θέντας βαρβάρους, καὶ πάλιν δι-
ενοοῦντο κατὰ τοῦ βασιλέως χω-
ρεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπὶ τὴν
τῶν Ὀβνγῶν χώραν καὶ ταῖς τού-
των δυσχωρίαις ἤλαυνεν ἐν τό-
ποις τραχέσι καὶ δυσβάτοις. Οἱ
δὲ βάρβαροι ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολού-
θουν. Οἱ μὲντοι Λαζοὶ ἅμα τοῖς
Ἀβασγοῖς θειλιάσαντες ἀπέσπα-
σαν ἑαυτοὺς τῆς τῶν Ῥωμαίων
συμμαχίας καὶ οἴκαδε ἀνεχώρη-
σαν. Ὁ δὲ Σαῖν ἠσθίεις ἐπὶ τού-
τω θυμῷ πολλῷ σὺν τοῖς βαρβά-
ροις ἐχώρει κατὰ Ἡρακλείου.

Ὁ δὲ βασιλεὺς λόγους τὸν
στρατὸν ἀναπερώσας παρήγει λέ-
γων. „Τὸ πλεῖστον ἡμᾶς, ἀδελφοί,
μὴ ταραττέτω· θεοῦ γὰρ θέλον-
τος εἰς διώξει χιλιούς. Θύσωμεν
οὖν τῷ θεῷ ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς
τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν σωτηρίας.
Δάβωμεν στέφη μαρτύρων, ἵνα ὁ
μέλλων ἡμᾶς ἐπαινέσῃ χρόνος“.

რათა მომავალმა თაობებმა შეგვაქონ ჩვენ“.

Τούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσι
παραθαρρόνας τὸν στρατὸν φαιδ-
ρῷ τῷ προσώπῳ ἐξαρτῦει τὸν πό-
λεμον. Καὶ στάντες ἐπ’ ἀλλήλοις
ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἕωθιν
μέχρις ἑσπέρας ἀλλήλοις οὐ συν-
έβαλον. Ἐσπέρας δὲ καταλαβού-
σης ὁ βασιλεὺς τῆς ὀδοιπορίας
εἴχετο, καὶ οἱ βάρβαροι πάλιν
ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολούθουν. Ἐνγαλ-
λάξαντες δὲ τὸν ὁδόν, προλαβεῖν
τοῦτον βουλόμενοι, ἐμπίπτουσιν

ბარბაროსებს: ისინი კვლავ ფიქ-
რობდნენ მეფის წინააღმდეგ გა-
მართულოყვნენ. ირაკლი კი წა-
ვიდა ჰუნების ქვეყნისაკენ და
იქაური მნელსავალი ადგილების-
კენ, კლდოვანი და მნელად გა-
დასავალი გზებით. ბარბაროსები
მათ უკან მისდევდნენ. ლ ა ზ ე ბ ი
და ა ბ ა ზ გ ე ბ ი შეშინდნენ, გა-
მოეთიშნენ მოკავშირე რომაე-
ლებს და შინ გაბრუნდნენ. საინს
ძალიან გაუხარდა ეს ამბავი და
დიდი აღფრთოვანებით წაასხა
ბარბაროსები ირაკლის წინა-
აღმდეგ.

ხოლო მეფე ჯარის აღფრთო-
ვანების მიზნით შემდეგი სიტყვე-
ბით აქეზებდა მას: „ძმებო, დე,
ნუ შეგაშინებთ მტრის სიმრავ-
ლე; თუ ღმერთი ინებებს, ერთი
კაციც აოტებს ათასს. შევწი-
როთ ღმერთს საკუთარი თავი
ჩვენი ძმების ხსნის გულისთვის.
მივილოთ წამების გვირგვინი,

ასეთი და სხვა მრავალი სი-
ტყვებით ამხნევებდა ჯარს და
გაბრწყინებული სახით ემზადე-
ბოდა საომრად. მოწინააღმდეგე-
ნი ერთიმეორის პირისპირ და-
დგნენ პატარა მანძილით დაშო-
რებულნი, და საღამომდე არ
შეხმინან ერთმანეთს. საღამო რომ
დადგა, მეფე გზას გაუდგა: ბარ-
ბაროსები კვლავ უკან მისდევდ-
ნენ მას. როდესაც მათ გზა შე-
ცვალეს და მოინდომეს მისთვის

εις τόπον τελευτώνη. και ήναγκάσθησαν έξελθειν.

გილში, და იძულებული იყვნენ უკან გასულიყვნენ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν γῆν Περσαρμενίας παρέτρεχε. Τῆς γῆς δὲ ἐκείνης ὑπὸ τῶν Περσῶν κρατουμένης πολλοὶ συνέτρεχον τῷ Σαρβαραζᾶ, καὶ ἠρξείτο ὁ λαὸς αὐτοῦ· χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου ἐσκορπίσθη ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς διανοεῖτο ἐν νυκτὶ κλέψαι τὸν πόλεμον. Καὶ ἐπιλεξάμενος ἵππους¹ εὐσθηνεῖς, καὶ τοὺς στρατοῦ τοὺς ἀνδρειοτέρους διελὼν, προάγειν τοὺς μὲν ἐκέλευσε κατὰ τοῦ βάρβαρου, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἑτέροις ὀπίσσω τοῦτων εἶπετο. Σπεύσαντες δὲ κατέλαβον χωρίον Ἀλβανῶν ἄρα θ' τῆς νυκτός.

Τῶν δὲ Περσῶν γιγόντων τὴν ξηροδὸν καὶ ὀρηγασάντων κατ' αὐτῶν, οἱ Ῥωμαῖοι τοὺτους πάντας ἀνείλον, πάρεξ ἑνὸς τὸ τοῦ λόγιου πυρφόρου, ὃς καὶ τῷ βαρβαρῷ ἐμήγυσεν. Ὁ δὲ βάρβαρος γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος ἵππῳ ἐπιβάς φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπορεύετο (CB 1, 722,13—724,22).

(*ე. ი. მეფისთვის*) გზა გადაეჭრათ, ჩავარდნენ ჭაობიან ად-

მეფემ პერსარმენიის ქვეყანას ჩაუარა. რადგან ეს ქვეყანა სპარსელეს ეპყრათ, ბევრნი სარვარაზას მხარეზე გადავიდნენ და, ამრიგად, მისი ლაშქარი გაიზარდა; ზამთარი რომ დადგა, ყველა ისინი თავთავიანთ სახლებში დაიფანტნენ.

ეს რომ შეიტყო ირაკლი მეფემ, გადაწყვიტა ღამით მიეტანა იერიში. მან გამოარჩია ძლიერი „ცხენოსნები, გამოიპყო ჯარიდან უმამაცესნი და უბრძანა ბარბაროსთა წინააღმდეგ გამართულიყვნენ, თვითონ კი დანარჩენი ჯარით მათ უკან მისდევდა. ასე, გაეშურნენ ბერძნები და ღამის ცხრა საათზე დაიკავეს ალბანთა ციხე.

სპარსელებმა რომ შეიტყეს ეს იერიში და მათ წინააღმდეგ გაემართნენ, რომაელებმა ისინი ყველანი გაჟლიტეს: გადარჩა, როგორც იტყვიან, მხოლოდ ერთი, რომ ბარბაროსისათვის უბედურება ეუწყებინა. ხოლო ბარბაროსი ტიტველა და ფეხშიშველა ცხენს მოახტა და გაქცევით თავს უშველა³.

¹ ალბათ, ნახმარია როგორც ἵππεις („ცხენოსნები“).

² გამოთქმა *γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος* („ტიტველი და ფეხშიშველა“) მიემართება, ჩვეულებრივ, სრულიად დამარცხებულ მტერს. ძველი გრამატიკოსები უმართლებლოდ თვლიან ἀνυπόδητος-ს (საჭიროა η და არა ε),

³ სპარსეთ-ბიზანტიის ეს საომარი ოპერაციები მოთხრობილი აქვს თ ე ოფ ა ნ ე ს (de Boor 309 – 311; გეორგია IV, 1, გვ. 94 – 97).

ირაკლის ჩასვლა ლაზეთში

16 (626) წელს

Τῷ ιε' ἔτει ὁ Χοσρόης νέαν ἐποιήσατο στρατιὰν ἀπὸ τε ξένων καὶ πολιτῶν καὶ οἰκετῶν καὶ παντὸς γένους. Καὶ ἐκ τούτων ἐκλεξάμενος καὶ τῷ Σαῖν παραδοῦς στρατηγῷ, ἄλλας τε γ' χιλιάδας ἐκ τῆς φάλαγγος τοῦ Σαρβάρου τούτοις συνῆψεν, οὓς καὶ χρυσολόχας¹ ὠνόμασε καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀπέστειλε. Τὸν δὲ Σάρβαρον σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ στρατεύμασι κατὰ Κονσταντινουπόλεως ἐπεμφεν, ὅπως τοῖς ἐκ δύσεως Οὐννοῖς, οὓς καὶ Ἄβαρας καλοῦσι, μετὰ καὶ Σθλαβίνων καὶ Γηπέδων συμφωνήσας κατὰ τῆς πόλεως χωρήσῃσι καὶ ταύτην πολιορκήσῃσι. Γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν εἰς τρεῖς διαιρέσει: ἐχώρισε, καὶ τοὺς μὲν ἐπεμφεν εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ παραδοῦς Θεοδώρῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σαῖν πολεμεῖν ἐκέλευσε. Τὸ δὲ τρίτον μέρος αὐτὸς λαβὼν ἐπὶ Λαζικήν ἐχώρει, καὶ τοὺς Τούρκους τῆς ἐφάσ, οὓς καὶ Χαζάρους ὀνομάζουσιν, εἰς συμμαχίαν ἐκάλει.

ძოლა. ხოლო მესამე ნაწილს თვითონ ჩაუდგა სათავეში და ლაზეთის კენ გაემართა და მოკავშირეობა სთხოვა თურქებს, რომელთაც ხაზარებსაც უწოდებენ.

Ὁ δὲ Σαῖν σὺν τῷ νεολεκτηῖ στρατῷ τὸν τοῦ βασιλέως

მეთექვსმეტე წელს ხოსრომ ახალი ჯარი შეკრიბა უცხოელთა, მოქალაქეთა და მონათაგან და მთელი მოდგმიდან. ამათგან რომ **ჯარი** შეადგინა და სარდალ საინს გადასცა, სხვა ორმოცდაათი ათასი სარბაროსის ფალანგიდან ამათ შეუერთა, უწოდა მათ ქრისოლოქები¹ („ოქროს რაზმეულები“) და გაგზავნა მეფის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ხოლო სარბაროსი თავისი დანარჩენი ჯართურთ კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ გაგზავნა, იმ ვარაუდით რომ ის უნდა შეთანხმებოდა დასავლეთის ჰუნებს, რომელთაც ავარებსაც ეძახიან, და, სლავინებთან და გვიდეებთან ერთად, ისინიც წასულიყვნენ ქალაქის (ე. ი. კონსტანტინეპოლის) წინააღმდეგ და მისთვის ალყა შემოერტყათ. ხოლო ეს რომ ირაკლი მეფემ შეიტყო, თავისი ჯარი სამ განაყოფად დაანაწილა: ერთნი გაგზავნა ქალაქის (კონსტანტინეპოლის) დასაცავად, მეორენი კი თავის ძმას თეოდორეს ჩააბარა და უბრძანა საინის წინააღმდეგ ებრ-

ხოლო საინი ახლად შეკრებილი ჯარით თავს დაესხა მეფის

¹ თ ე ო ფ ა ნ ე: χρυσολόχοι „ოქროსშუბოსნები“.

ἀδελφὸν Θεόδωρον καταλαβὼν πρὸς πόλεμον ὤπλισατο. Τοῦ δὲ φεοῦ διὰ πρεσβειῶν τῆς φεοτόκου συνεργήσαντος, πολέμου κροτηθέντος χάλαζα παραδόξως κατὰ τῶν βαρβάρων κατηνέχθη καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπάταξεν, ἣ δὲ τῶν Ῥωμαίων παράταξις γαλήνης ἀπήλαυσε. Τρέπουσι δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Πέρσας, καὶ ἀναιροῦσι πλήθη πολλὰ.

Ὅπερ μακρὸν ὁ Χοσρόης ὀργίζεται κατὰ τοῦ Σαῖν, ὃς ἐκ πολλῆς ἀθυμίας νόσῳ περιπεσὼν τελευτᾷ. Τοῦτου τὸν νεκρὸν Χοσρόης πολλαῖς αἰκίαις ὑπέβαλεν.

Οἱ δὲ Χάζαροι διαρρήξαντες τὰς Κασπίας πύλας τῆ Περιίδι εἰσβάλλουσιν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἄνδρογαᾶ¹ σὺν τῷ στρατηγῷ αὐτῶν Ζεβεήλ, δευτέρῳ ὄντι τοῦ χαγάνου τῆ ἀξίᾳ· καὶ ἐν οἷς ἂν τόποις διέβαινον, τοὺς τε Πέρσας ἡχμαλῶτευσον καὶ τὰς κώμας καὶ πόλεις πυρὶ παραδίδουν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπάρας ἀπὸ Λαζიკῆς τούτοις συνήγησεν. Ὁ δὲ Ζεβεήλ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ χαρᾶς ἤσπασατο τὸν βασιλέα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Προσήμεγε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ πρὸς συμμάχίαν, καὶ αὐτὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν.

ძმას თეოდორეს და საომრად განეწყო. ღვთის შეწევნით და ღვთისმშობლის შუამდგომელოლობით, ომი რომ გამწვავდა, ბარბაროსებს მოულოდნელად სეტყვა დაატყდათ, რომელმაც ბევრი მათგანი დაანარცხა, ხოლო რომაელთა რაზმი გადარჩა მშვიდად. რომაელებმა სპარსელები აოტეს, დიდძალი ხალხიც გაუჟლიტეს.

ეს რომ ხოსრომ შეიტყო, განრისხდა საინზე, რომელიც დიდი მწუხარებისაგან ლოგინად ჩავარდა და გარდაიცვალა. მის გვამს ხოსრომ ბევრნაირი შეურაცხყოფა მიაყენა.

ხოლო ხაზარებმა გადმოლახეს კასპიის კარები და შეიჭრნენ სპარსეთში, ანდროეგის ქვეყანაში, თავიანთი სარდლის ზებეილის მეთაურობით; ხაკანის შემდეგ მეორე კაცი იყო თავისი პატივით; რომელ ადგილებშიც კი გადავიდნენ, სპარსელებიც, დაატყვევეს და სოფლები და ქალაქებიც ცეცხლს მისცეს.

ხოლო ირაკლი მეფე წავიდა ლაზეთიდან და მათ შეეგება. ზებეილი დიდის სიყვარულითა და სიხარულით მიესალმა მეფეს და მის მხლებლებს. მან თავისი ვაჟი ჯარითურთ მოკავშირედ გადასცა მეფეს და თვითონ საკუთარ ქვეყანაში გაბრუნდა. ირაკ-

¹ თეოფანე: Ἄδραϊγάν (ადარბაგანი?).

Λαβῶν δὲ τοὺτους ὁ βασιλεὺς κατὰ Χοσρόου ἐχώρει¹.

Ὁ δὲ Σάρβαρος τῆ Χαλκηδόνι προσβαλὼν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄβαρες ἐκ τῆς Θράκης τῆ πόλει πλησιάσαντες, ταύτην ἐλεῖν ἐβούλοντο, μηχανὰς κατ' αὐτῆς ποιήσαντες (CB I, 727,7—728,17).

ლი მეფემ ჩაიბარა ისინი და ხოსროს წინააღმდეგ გაემართა.

ხოლო სარზაროსი თავს დაესხა ქალკედონს; ავარებიც თრაკიის მხრიდან ქალაქს (*ე. ი. კონსტანტინეპოლს*) მოუახლოვდნენ და ლამობდნენ მის აღებას: მანქანებიც მოიმარჯვეს მის წინააღმდეგ.

ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი

Τῷ κ' ἔτει ὄντος Ἡρακλείου ἐν Ἱεραπόλει ἔρχεται πρὸς αὐτὸν Ἀθανάσιος ὁ πατριάρχης τῶν Ἱακωβιτῶν, δεινὸς ἀνὴρ καὶ κακοῦργος τῆ τῶν Σύρων ἐμφύτῳ πανουργίᾳ, καὶ κινεῖ πρὸς τὸν βασιλέα λόγους περὶ πίστεως, καὶ ὑπισχνεῖται αὐτῷ Ἡράκλειος, εἰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀποδέξεται, πατριάρχην αὐτὸν ποιῆσαι Ἀντιοχείας. Ὁ δὲ ὑποκριθεὶς ἐδέξατο τὴν σύνοδον, ὁμολογήσας τὰς δύο ἐν Χριστῷ ἡνωμένας φύσεις· ἡρώτησέ τε τὸν βασιλέα περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν θελημάτων, πῶς δεῖ ταύτας λέγειν ἐν Χριστῷ, διπλᾶς ἢ μοναδικᾶς.

ნებათა შესახებ, თუ როგორ უნდა ითქვას ესენი ქრისტეს მიმართ: ნება ორმაგია თუ ერთიაო.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράφει πρὸς Σέργιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως, προσκαλεῖται δὲ καὶ Κύρον τὸν Φάσιδος, μονοθελήταις ἀμφοτέ-

ირაკლის მეფობის მეოცე წელს (*ე. ი. 629/30 წ.*), ირაკლი რომ იერაპოლისში იყო, მასთან მოვიდა იაკობიტების პატრიარქი ათანასი, კაცი საშინელი და სირიელებისათვის თანდაყოლილი ბოროტებით აღსავსე, და აღძრა მეფის წინაშე სიტყვები სარწმუნოების შესახებ; ირაკლი შეჰპირდა მას, თუ ქალკედონის სინოდის დადგენილებას მიიღებ, ანტიოქიის პატრიარქად დაგაყენებო. მან უპასუხა: ვღებულობ სინოდის დადგენილებასო, და აღიარა ორი ბუნება, ქრისტეში გაერთიანებული; ის შეეკითხა მეფეს მოქმედებითი ძალისა და

მეფემ მისწერა ამის შესახებ კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს სერგის, მოიწვია აგრეთვე ფაზისის ეპისკოპოსი კვი-

¹ ეს თხრობა „ირაკლი კეისარი საქართველოში“ ამოღებულია თ ე ო ფ ა - ბ ე ს „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. ჩვენი გეორგიკი IV, 1, გვ. 98 – 100). გიორგი კედრენე თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს თეოფანეს.

ροις οἴσι, καὶ εἵρεν αὐτοὺς ἑμὸ-
φρονας Ἀθανασίου¹ (CB I 736,
4–15).

როსიც – ესენი ორივენი მო-
ნოთელიტები იყვნენ, – და ნახა,
რომ ისინი იმავე აზრისა იყვნენ,
როგორც ათანასი¹.

ლაზეთის პატრიკოსის სერგი

Κόσμου ἔτος ,εϋρη', τῆς
Χριστοῦ παρουσίας ἔτος χϋθ',
Λεόντιος βασιλεὺς Ῥωμαίων ἔτη
γ'. Τοῦτου τῷ α' ἔτει πάντοθεν
εἰρηγαῶς διετέλεσε.

Τῷ β' ἔτει ἐπεστράτευσεν
Ἀλιὸν τὴν Ῥώμην, καὶ πολλοὺς
ἀνιχνεύσας ἐπέστρεψεν.

Ἐστασίασε δὲ καὶ Σέργιος
ὁ πατριάρχης τῆς Ἀλεξάνδρειας, καὶ
ταύτην τοῖς Ἀραβῶν ἐπέταξε²
(CB I 776, 6–11).

ქვეყნის დასაბამიდან 6188
წელს, ქრისტეს მოსვლიდან 694
წელს, რომელთა მეფე ლეონ-
ტი მეფობდა სამ წელს. მისი
მეფობის პირველ წელიწადს
ყველგან სიმშვიდე იყო.

მეორე წელს ალიდიმ ილა-
შქრა რომის წინააღმდეგ, ბევრ-
ნი დაატყვევა და უკან გაბრუნდა.

ამ წელს აჯანყდა ლაზეთის
პატრიარქი სერგი, და ლა-
ზეთი დაუქვემდებარა არაბებს².

¹ ეს ცნობა გადმოცემული აქვს თეოფანეს (იხ. de Boor, გვ. 329 – 330;
გეორგიკა IV, 1, გვ. 101 – 102).

² ცნობა ამოღებულია თეოფანეს „ქრონოგრაფიიდან“ (de Boor 370, 1 – 3;
გეორგიკა IV, 1, გვ. 105), ხოლო თეოფანეს „ლაზეთის პატრიკოსის
სერგი“ კედრენეს ტექსტში დამახინჯებულია.

ლაზეთის პატრიკოსის სერგის აჯანყება ბიზანტიის წინააღმდეგ თარიღ-
დება 6189 წლით ქვეყნის გაჩენიდან. ასეთი თარიღი უწერია თეოფანეს
შაბლაძის (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 105); გიორგი კედრენეს კი უწე-
რია 6188. რადგან თეოფანე მისდევს პანოდორეს წელთაღრიცხვას, ამიტომ
აჯანყების თარიღი ქრისტესით იქნება (6189 – 5492=) 697 წელი. კედრენეს მიერ
მოყვანილ თარიღში ორნაირი განსხვავებაა (თუ შეცდომაა): ა) 6189-ის მაგიერ
მას უწერია 6188; ბ) ქრისტესით გამოანგარიშების დროს დაწერილი 694 არ
შეესაბამება არც ერთ წელთაღრიცხვას: არც პანოდორესას (492), არც ალექ-
სანდრიულს (5500) და არც ბიზანტიურს (5508). ამიტომ ის-ღა დაგვრჩენია,
რომ სარწმუნოდ მივიჩნიოთ თეოფანეს თარიღი, ე. ი. 697 წელი.

ზარდა სკლეროსის ამბობება

Ἐκειθεν οὖν ὁ Φωκᾶς, ὡς εἶχε, διὰ ταχέων ἀνεισιν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ Δαβὶδ τῷ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι προσελθὼν εἰς ἐπικουρίαν ἤτει στρατόν· τοῦ δὲ μετὰ προθυμίας ὑπηρετοῦντος (ἐπεφίλωτο γὰρ τῷ Φωκᾶ ἕξ οὐ θοῦξ ἦν ἐν Χαλδίᾳ) λαὸν ἐκειθεν εἰληφώς οὐκ ὀλίγον, ἀφίριστας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐσκεῖασμένους ὄντας ἐκ τῆς τροπῆς, κάτεισιν εἰς Παγκάλειαν, ἔνθα στρατοπέδευσάμενος ἦν ὁ Σκληρός.

სადაც სკლეროსი იყო დაბანაკებული.

Τόπος δὲ ἦ Παγκάλεια, πεδῖον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἰππήλατον, ἔγγιστά που τοῦ ποταμοῦ Ἄλσοϋ κείμενον.

Καὶ γίνεται πάλιν καρτερὸς ἀγών. Ἐνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν φεασάμενος ὁ Φωκᾶς κατὰ μικρὸν

ამ ბრძოლის შემდეგ¹ ფოკა დაუყოვნებლივ, რაც შეეძლო სწრაფად გაემართა იბერიაში, მივიდა იბერთა ა რ ქ ო ნ ტ თ ა ნ² დავითთან და სთხოვა მას დამხმარე ჯარი; იმანაც სიამოვნებით აღუთქვა დახმარება (დავითი მეგობრობდა ფოკას იმ დროიდან, რაც ეს ხალდიის დუკი იყო); ფოკამ წამოიყვანა იქიდან ხალხი არა მცირე, შეკრიბა თავისი, ლტოლვის დროს დაფანტული ჯარიც და ჩავიდა პანკალიაში,

ხოლო ადგილი პანკალია, დაბლობი გაშლილი და ცხენთა საჯირითო, მდებარეობს მდინარე ღალისის მახლობლად.

და კვლავ გაჩაღდა ფიცხელი ბრძოლა, მაშინ ფოკამ თავის ხალხს რომ შენიშნა, რომ ცოტ-

¹ ამის წინ მოთხრობილია იმის შესახებ რომ სკლეროსმა დაამარცხა ფოკა ე. წ. „სამეფო აბანოებთან“ (Βασιλικὰ ἄβαντα).

² აქ კედრენე „არქონტს“ უწოდებს დავით კურაპალატს, თუმცა დავითი მქონე იყო მეფის სწორი ძალაუფლებისა. ამის შესახებ ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი წერს: „საზოგადოდ, ბიზანტიის მთავრობა ცნობილია თავისი მედიდურობით და თავის მიწერ-მოწერაში ყოველთვის ცდილობდა მეზობელი მფლობელებისათვის, რომელნიც თავიანთ ქვეყანაშია და ყველგანაც მეფეებად ითვლებოდნენ, მეფის სახელი არ ეწოდებინა. ქართველთა და სომეხთა მეფეების შესახებაც ამ ხანის ბიზანტიელი მწერლები არას დროს არ ხმარობენ სახელწოდებას «მ ე ფ ე» (ბაზილევს), არამედ მხოლოდ ან «მ თ ა ვ ა რ ი» (არხონ), ან არა-და «ე ქ ს უ ს ი ა ს ტ ე ს», ესე იგი მ ფ ლ ო ბ ე ლ ი. სომეხთა მეფეებს ბერძნები უწოდებდნენ «არხონტეს არხონტონ», რაც უდრის ერისთავთ-ერისთავს, ან სომხურს «იშხანაც იშხან»-ს, და არა მეფეს, საქართველოს მეფეთაგან-კი ამ დროს მხოლოდ აფხაზთა მეფე გახადეს ღირსი «ექსუსიასტეს»-ის სახელწოდებისა. მესხეთის მფლობელს მარტივად მთავარს, «არხონ»-ს უძახდნენ“ (ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორია, წ. II [1948], გვ. 106 – 107: აქვე იმოწმებს გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილ ადგილს).

ἐνδιόνοντα καὶ πρὸς φυγὴν βλέποντα, βέλτιον εἶναι κρίνας τὸν εὐκλεῆ θάνατον τῆς ἀγεννοῦς καὶ ἐπονειδίστου ζωῆς, τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας πρὸς αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος ἴεται τὸν Σκληρον.

Εὐρώστως δὲ κακείνου τὴν αὐτοῦ ὑποδεξαμένου ὁρμήν, καὶ μηδενὸς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοήθουσαν, ἀλλὰ τῶ τῶν ἀρχηγῶν ἀγῶνι κριθῆναι τὰ πράγματα βουλευομένων (καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐφαίνετο πάγκαλόν τι θέαμα καὶ κατάπληξιν τοῖς ὁρῶσιν ἐπάγον ἀνδρῶν δὴ μονομαχία ἐπ' εὐτολμία καὶ ῥώμῃ ψυχῆς μέγα φρονούντων), ὑποστάντες ἀλλήλους συστάθην ἐμάχοντο.

ძალას); ასე რომ სკლეროსი და ფოკა ერთიმეორის პირისპირ დადგნენ და ხელჩართული ბრძოლა გაიმართა.

Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ τὸ δεξιὸν οὐς σὺν τῷ χαλινῷ παίσας ἀποκόπτει τῷ ξίφει· ὁ δὲ Φωκᾶς τῇ κορύνῃ πατάξας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦτον μὲν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου ρίπτει τῷ βάρει τῆς πληγῆς κατενεχθέντα, αὐτὸς δὲ τὸν ἵππον κεντρίσας καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμῶν φάλαγγας ἔξεισι, καὶ πρὸς τινα λόφον ἀνεληθῶν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνεκαλεῖτο.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρὸν κακῶς ἔχοντα τοῦτον ἐκ τῆς πληγῆς θεασάμενοι καὶ ἤδη λειποψυχόντα τῷ τραύματι ἐπὶ τινα πη-

ვოტა ლალატობდნენ და გაქცევაზე ეჭირათ თვალი, უმჯობესად ჩათვალა სახელოვანი სიკვდილი, ვიდრე ლაჩრული და ნადრახი სიცოცხლე, გაარღვია მოწინააღმდეგის ფალანგები და სწრაფად მიიჭრა სკლეროსთან.

რადგან (სკლეროსი) მაგრად შეხვდა მის შემოტევას, არავის ჯარისკაცთაგანს დახმარება არ უფიქრია, არამედ მხედართმთავართა შებმით, მათი აზრით, უნდა გადაწყვეტილიყო საქმე (ვინაიდან საუცხოვო და შემადრწუნებელი სანახაობა იშლებოდა მაყურებელთათვის, როდესაც ორი ვაჟკაცის პირისპირ შებრძოლება დიდად გამოამჟღავნებდა მათ გაბედულებას და სულიერ

და სკლეროსმა ფოკას ცხენს მახვილით ჩამოჭრა მარჯვენა ყური აღვირითურთ და თან დასცინოდა; ხოლო ფოკამ ლახტი დაჰკრა მას თავში და ცხენის ქედზე გადააგდო სკლეროსი, ძლიერი დარტყმის მიყენების წყალობით, თვითონ კი ფოკამ დეზი ჰკრა ცხენს, გაარღვია მტრის ფალანგები და გავიდა; ავიდა ერთ ბორცვზე და თავის გაქცეულ მებრძოლებს უკან მოუხმო.

და სკლეროსმა ფოკას ცხენს მახვილით ჩამოჭრა მარჯვენა ყური აღვირითურთ და თან დასცინოდა; ხოლო ფოკამ ლახტი დაჰკრა მას თავში და ცხენის ქედზე გადააგდო სკლეროსი, ძლიერი დარტყმის მიყენების წყალობით, თვითონ კი ფოკამ დეზი ჰკრა ცხენს, გაარღვია მტრის ფალანგები და გავიდა; ავიდა ერთ ბორცვზე და თავის გაქცეულ მებრძოლებს უკან მოუხმო.

სკლეროსის თანამებრძოლებმა რომ დაინახეს, რომ ის ცუდად გამხდარიყო დარტყმის მიყენების გამო და უკვე გულწა-

ἀφαισισμῶ.

Τοῦ δὲ ἵππου ἀποσχιρτή-
σαντος καὶ τὸν κατέχοντα ἀποδ-
ράντος καὶ διὰ τῶν στρατευμά-
των ἐπιβάτου χάρις θέοντος ἀτάκ-
τη ρύμη, καὶ τῷ αἵματι πεφυρ-
μένου (Αἰγύπτιον τὸν ἵππον ἐκά-
λουν), καὶ καταμαθόντες οὐ τι-
γὸς ὁ ἵππος, καὶ νομίσαντες τὸν
ἑαυτῶν ἄρχοντα πεπτωκέναι, ἀκόσ-
μως τρέπονται πρὸς φυγὴν, κρημ-
νοῖς καὶ "Αἰσι τῷ ποταμῷ ριπ-
τοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἀκλεῶς ἀπολ-
λόμενοι, μηδενὸς ὄντος τοῦ διώ-
κοντος (CB II, 431—433)

სული იყო ჭრილობისაგან, იქვე წყაროსთან მიიყვანეს ის სისხლის მოსაბანად; ფოკას შესახებ კი ფიქრობდნენ, რომ ის საბოლოოდ დაიღუპა.

სკლეროსის ცხენი დაფრთხა და გაექცა იმას, ვისაც ეჭირა, და შუა რაზმებში დარბოდა უმხედროდ და უწესრიგო ძალით, სისხლში ამოსვრილი (მას ეგვიპტურ ცხენს ეძახდნენ); იცნეს ვისი ცხენიც იყო; იფიქრეს, რომ მათი არქონტი¹ (ე. ი. სკლეროსი) დაიღუპა და არეულ-დარეულნი გაიქცნენ, კლდე-ღრეებში და მდინარე ღალისში ჩაცვივდნენ და უსახელოდ ამოწყდნენ, თუმცა მათ არავინ არ მისდევდა.

ზემოთ მოყვანილ ნაწყვეტში გიორგი კედრენე ეხება ბიზანტიის ისტორიის უაღრესად მნიშვნელოვან ხანას: მსხვილ ფეოდალთა ბრძოლას სამეფო ხელისუფლების წინააღმდეგ.

976 წელს მცირეაზიელმა დიდმა ფეოდალმა ბარდა სკლეროსმა, მთელ მცირე აზიაზე გაავრცელა თავისი ძალაუფლება და დიდძალი ჯარით მიუახლოვდა დედაქალაქის მისადგომებს მცირე აზიიდან. ამ დროს სამეფო ტახტზე რეგენტობდა მცირეწლოვანი უფლისწულების, რომანოზ II-ის ვაჟების ბასილის და კონსტანტინეს დედა თეოფანო.

ბარდა სკლეროსის შემოტევამ დამღუპველი პირობები შეუქმნა ხელისუფლებას. მცოდნე პირების რჩევით გადაწყვიტეს დახმარებისათვის მიემართათ იბერიის მეფისათვის, დავით კურაპალატისათვის, რომელსაც ზურგიდან, აღმოსავლეთიდან, შეეძლო შეეტია აჯანყებული სკლეროსის ჯარისათვის და ამით გადაერჩინა

¹ კედრენე იმავე ტიტულით (ἀρχων) იხსენიებს ბარდა სკლეროსს, როგორც ზემოთ მოიხსენია საქართველოს მეფე დავით კურაპალატი.

ბიზანტიის სამეფო ტახტი კატასტროფისაგან. რადგან კონსტანტინეპოლში იცოდნენ, რომ ათონის მთაზე იმყოფებოდა დავით კურაპალატის სახელგანთქმული სარდალი, ამ დროს უკვე ბერად აღკვეცილი თორნიკე ერისთავი, დედოფალმა დაიბარა იგი სატახტო ქალაქში და სთხოვა დავით კურაპალატთან გამგზავრებულიყო დედოფლის დავალებით.

დავით კურაპალატი გამოეხმაურა ბიზანტიის მთავრობის შუამდგომლობას: «მისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი მკედარი რჩეული თორნიკს, და შეწევნითა ქრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია. (ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი, თბ, 1946, გვ. 19).

ასე, იბერთა მეფისა და ჯარის დახმარებით ბიზანტიის მთავრობა გადარჩა განადგურებას.

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა სრულებით არ ითვალისწინებს იბერიის მეფის ასეთ დახმარებას და თორნიკე ერისთავის დიდ ღვაწლს ბიზანტიის მთავრობის წინაშე.

რადგან სამეცნიერო ლიტერატურაში იბერიის როლი ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში თითქმის სრულიად უგულებელყოფილია, ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია დაწვრილებით შევჩერდეთ ამაზე, თუმცა განსვენებული მკვლევარი მიხ. კახაძე ერთხელ უკვე შეეხო ამ ფაქტს და ნათელყო გიოოგი კედრენეს მიერ ისტორიული ფაქტის დამახინჯება¹.

პირველ რიგში შევეხებით იმას, თუ როგორ არის ეს ფაქტი ბარდა სკლეროსის ბრძოლისა სამეფო ტახტის წინააღმდეგ გაშუქებული სამეცნიერო ლიტერატურაში. ზოგადად შეიძლება ახლავე ითქვას, რომ ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელოებში და მონოგრაფიებში, ძირითადად, ემყარებიან გიორგი კედრენეს ცნობას, თუმცა ზოგიერთი მკვლევარი უგულებელყოფს კედრენეს ცნობის იმ ადგილს, სადაც ლაპარაკია იბერიაზე და დავით კურაპალატზე.

ჩვენ მოვიყვანთ როგორც ძველი, ისე ახალი ისტორიკოსების შეხედულებებს ამ საკითხზე.

ავასილიევი, უკანასკნელი დიდი წარმომადგენელი ძველი რუსული ბიზანტინისტიკისა, ძალიან მოკლედ ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას:

¹ იხ. მ. კახაძე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში, თბ. 1954, გვ. 33 – 45.

„Представители малоазиатских властельских фамилий, Барда Фока и Барда Склир, восстали против императора и чуть не лишили его трона. Только вмешательство русского вспомогательного войска, посланного князем Владимиром, спасло императорский трон“¹.

ახალ რუსულ სახელმძღვანელოში ვკითხულობთ:

„Один из наиболее популярных военачальников империи Варда Склир немедленно после смерти Цимисхия провозгласил себя императором. В течение 3 лет (976 – 979) Малая Азия являлась ареной ожесточенной гражданской войны. Склир два раза разбил армию центрального правительства, возглавленного евнухом Василием, и собирался осаждать Константинополь. Центральное правительство было вынуждено противопоставить Склиру другого представителя малоазиатской феодальной знати Варду Фоку, вызванного из монастырской келии, куда он попал после неудачного восстания против Цимисхия. Только в 979 г. удалось подавить восстание Склира, бежавшего в арабам“².

დღეს დასავლეთ ევროპაში საყოველთაოდ იხმარება, როგორც ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელო, გ. ო ს ტ რ ო გ ო რ - ს კ ი ს გერმანულად დაწერილი „ბიზანტიის სახელმწიფოს ისტორია“, რომელიც გერმანულ ენაზე ორჯერ გამოიცა, ხოლო 1956 წელს ინგლისურადაც დაიბეჭდა. აქ ვკითხულობთ:

ბარდა სკლეროსმა „ერთ-ერთი უძველესი და უმდიდრესი ბიზანტიური გვარის წარმომადგენელმა, გამოჩენილმა გენერალმა, რომელსაც თავისი სიძის ციმისხის დროს აღმოსავლეთის დომესტიკოსის უმაღლესი სამხედრო თანამდებობა ეკავა, 976 წლის ზაფხულში თავის ჯარებს კეისრად გამოაცხადებინა თავი. მის წინააღმდეგ გაგზავნილი გენერლები მან ზედიზედ დაამარცხა და თანდათან დაიმორჩილა მთელი მცირე აზია და 978 წლის დასაწყისში, ნიკეის აღების შემდეგ, მიუახლოვდა დედაქალაქს (კონსტანტინეპოლს). ამ უდიდესი საფრთხის პირობებში“ მთავრობამ „მომართა ბარდა ფოკას, ნიკიფორე კეისრის ძმისწულს, გაბედულ მეომარს, დევივით წარმოსადეგს, რომელმაც თვითონაც იოანე ციმისხის დროს სცადა ძალაუფლების უზურპაცია მოეხდინა. და როგორც მაშინ ბარდა სკლეროსმა, იოანე ციმისხის სამსახურში მყოფმა, ის დაამარცხა, ახლა მას უნდა მოეთოკა სკლეროსი ახალი ბატონების სამსახურში მყოფს, მართლაც, ბარდა ფოკამ თავისი ყოფილი მეროქე დაამარცხა, უფრო როგორც წარმომადგენელმა ძლიერი ფოკათა-გვარისა, ვიდრე როგორც კანონიერი კე-

¹ А. В а с и л ь е в, Лекции по истории Византии, т. 1 (1917), гл. 323. ვლადიმერის დახმარებას ადგილი ჰქონდა 987 – 988 წლებში, როდესაც სკლეროსი ხელმეორედ აჯანყდა,

² М. В. Л е в ч е н к о, История Византии. М. – Л. 1940, стр. 165 – 166.

ისრების მსახურმა. მან არ მოუშვა იგი საბრძოლველად კონსტანტინეპოლში, გამაგრდა კესარიაში, ფოკათა ციტადელში (Hochburg), და აიძულა უზურპატორი გაბრუნებულიყო. პირველი ბრძოლები სკლეროსმა მოიგო, მაგრამ 979 წლის 24 მაისს პანკალიის დაბლობში, ამორიონის მახლობლად, ფოკამ დაამარცხა თავისი მეტოქე ჯერ ორთაბრძოლაში, ხოლო შემდეგ მისი არმიაც საბოლოოდ გააცამტვერა. სკლეროსი გაიქცა ხალიფთა კარზე და ამით დამთავრდა სამი წლის ბრძოლების შემდეგ პირველი სამოქალაქო ომი¹.

როგორც ლევჩენკოს, ისე ოსტროგორსკის ძირითადად კედრენეს მიხედვით აქვთ გადმოცემული სკლეროსის აჯანყებისა და მისი ჩაქრობის ამბები, ოღონდ არა ჰყავთ მოხსენებული დავით კურაპალატი, რომელთანაც, კედრენის თქმით, წავიდა ფოკა დამხმარე ჯარის სათხოვნელად (εις ἐπιχορηγίαν ἤπει στρατὸν).

გერმანელი ბიზანტიტი ჰ. გელცერიც კედრენეს მიხედვით აღწერს სკლეროსის აჯანყების ისტორიას და დავით კურაპალატსაც იხსენიებს. ის წერს: ბარდა სკლეროსმა „ორჯერ დაამარცხა ბიზანტიური არმიები, ხელთ იგდო მთელი მცირე აზია და სერიოზულად ემუქრებოდა დედაქალაქს... ასეთ პირობებში გამოწვეულ იქნა... დიდი ხნის წინ გამეკვებული ქიოსის ერთ-ერთ მონასტერში სკლეროსის მეტოქე ბარდა ფოკა... მაგრამ სკლეროსი, როგორც ტაქტიკოსი, სჯობდა ფოკას. იმპერიის გენერალმა (ე. ი. ფოკამ) წააგო ორი ბრძოლა, ამორიონთან და ბასილიკა-თერმასთან (ხარსიანონის თემი კაპადოკიაში). იგი უნდა წასულიყო იბერიაში, რომ შეეკრიფა დაქირავებული ჯარი ბიზანტიის მოკავშირის, დავით კურაპალატის, ქვეყანაში, მესამე ბრძოლა, ღალისზე, პანკალიასთან, აგრეთვე უბედურად დაიწყო; მაგრამ ორთაბრძოლაში ფოკამ ცხენიდან ჩამოაგდო სკლეროსი. რადგან ცხენი უმხედროდ დარბოდა აჯანყებულთა რიგებში, ამათ ჩასთვალეს თავისი ბელადი დაღუპულად და გაიქცნენ. 979 წლის ზაფხულის ბოლოს სკლეროსი იძულებული იყო გაქცეულიყო არაბთა ტერიტორიაზე“².

¹ G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates. München, 1940, გვ. 211 – 212.

² H. G e l z e r, Abriss der byzantinischen Kaisergeschichte (კრუმ-ბახერის „ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიაში“), München 1897, გვ. 991; იგივე რუსულად ვ. ბენეშევიჩის რედაქციით გამოსულ წიგნში Очерки по истории Византии, вып. 1. СПб 1912, გვ. 100.

როგორც ვხედავთ, არც ერთ სახელმძღვანელოში არ არის მოხსენებული, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩამქრობ მთავარ ძალას წარმოადგენდა დავით კურაპალატის 12-ათასიანი არმია და მისი მხედართმთავარი თორნიკე ერისთავი. მაგრამ ყველა ეს „ისტორია“ ემყარება როგორც ძირითად წყაროს გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, სადაც იბერთა ჯარის და თორნიკე ერისთავის როლი მიჩქმალულია. მაგრამ რის მიხედვით ვამბობთ ჩვენ, რომ კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ იბერთა ჯარის როლი მიჩქმალულია?

ჩვენს განკარგულებაში არის **რამდენიმე დოკუმენტი**, რომლებიც თარიღდება ბარდა სკლეროსის აჯანყების ახლო ხანებით. ამ დოკუმენტებში გარკვევით არის აღნიშნული დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის როლი სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში.

მაგრამ სანამ ამ დოკუმენტებზე ვილაპარაკებდეთ, საჭიროდ ვთვლი მოვიგონოთ ერთი ნარატიული წყარო, რომელიც აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ ძირითად წყაროს წარმოადგენდა. ეს ნარატიული წყაროა გიორგი მთაწმინდელის ნაშრომი „ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი“, რომელიც დაწერილი უნდა იყოს XI საუკუნის შუა წლებში¹. ესე იგი: გიორგი მთაწმინდელის მიერ მოწოდებული ცნობები ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ სულ რაღაც 60 წლით არის დაშორებული, თვით აჯანყების თარიღს. რასაკვირველია, ამ 60 წლის მანძილზე კარგად ეხსომებოდა ყველა მთაწმინდელს თორნიკეს თავგადასავალი. ამ გარემოების მოგონება საჭიროა, რომ ნდობის ღირსად ჩავთვალოთ გიორგის მიერ მოწოდებული ცნობები.

ამ თხზულებაში გიორგი მთაწმინდელი მოგვითხრობს ჩვენ სკლეროსის აჯანყების ამბავს იმგვარად, როგორც ჩვენ ამ ნარკვევის დასაწყისში გადმოვცევით იგი:

«მას ჟამსა იქმნა განდგომილება სკლიაროსისა და ჳმელით კერძი ყოველი დაიპყრა და მეფენი² და დედოფალი შეწყუდეულად იყვნეს ქალაქსა შინა დიდითა ჳირითა და იწროებითა. და ამას რად შინა იყვნეს, განიზრახეს, ვითარმედ: „ჩუენი შემწე დავით კურაპალატისა განკიდე არავინ არს“. და ვინამთგან გზანი ყოველნი სკლიაროსსა დაეპყრნეს, კაცისა წავლენად

¹ გიორგი მთაწმინდელმა ეს შრომა დაწერა «ვიდრედა იყო დეკანოზად», ხოლო დეკანოზად იგი 1042 – 1044 წლებში იყო (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 219 და 235).

² მცირეწლოვანი მეფეები: ბასილი და კონსტანტინე.

არა ეგებოდა, და დიდსა ზრუნვასა შინა იყვნეს, რამეთუ არცა ვინ იყო ეგევი-თარი კაცი, რომელმანმცა სრულ-ყო ნებად გულისა მათისაა“.

ასეთ პირად მოიპოვეს თორნიკე, რომელიც დაითანხმეს, რომ დავით კურაპალატთან წასულიყო.

«და ესრეთ წიგნები ვედრებისად დაწერეს (დედოფალმან და პარაკიძემან ოსმან) კურაპალატსა თანა. და ესრეთ იჯმნა მეფეთაგან და რომლითაცა სახითა კურაპალატსა წინაშე მიიწია თორნიკე.

„ხოლო იხილა რად იგი კურაპალატმან, ფრიად განიხარა და წიგნები მეფეთად მიითულა, და ყოველიც საქმე თორნიკე გააცადა, რომლისათვისცა განზრახვად ქმნეს, რადთა ლაშქარნი წარმგზავნენ საბერძნეთს, და სპასალარად თორნიკე განაჩინეს...

«რომლისათვისცა მისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი მკვდარი რჩეული თორნიკს. და შეწევნითა ქრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია. და მერმე შეიქცა და სიტყვსაებრ მეფეთადას დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონაგები მათი იავარ-ყო და რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თვთ დაიმჭირა ნატყუენავი დიდძალი ფრიად: ოქრომ და ვეცხლი და სტავრად და სხუად ესევეითარი. და უკუნ იქცა და მოიკითხა კურაპალატი და დიდად მოიმაძლა და იჯმნა და მეფეთავე წინაშე მოვიდა.

«ხოლო იგინი დიდითა პატივითა მიეგებნეს და მოწლედ მოიკითხეს. იჯმნა უკუე მათგანცა და გამოეთხოვა. და კუალად მთაწმიდასვე მიიქცა» (ცხ. იოვანესი და ეფთემესი, თბ. 1947, გვ. 17 – 19) ¹.

მართალია, გიორგი მთაწმინდელის ეს შრომა დოკუმენტურ წყაროს არ წარმოადგენს, მაგრამ ძნელი საფიქრებელია, რომ იქ მოთხრობილი ამბავი ისტორიულ სინამდვილეს არ შეეფერებოდეს. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს გიორგი მთაწმინდელის სამწერლობო მეთოდნი: «ჩუენ თავით თვისით არარად აღგვწერია – ამბობს გიორგი, – არამედ რად იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილვნეს», აგრეთვე «თვთ მეზრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ჳმა-მაძლად ქადაგებენ ღუაწლთა და შრომათა მათთა» (ცხოვრება, გვ. 14).

ამგვარად, უნდა ვიფიქროთ, რომ გიორგი მთაწმინდელის შრომაში სანდო წყაროების მიხედვით არის გადმოცემული სკლეროსის აჯანყების ამბავი.

მაგრამ, ამ ნარატიული წყაროს გვერდით ჩვენ მოგვეპოვება დოკუმენტური მასალაც.

1. პირველ ასეთ დოკუმენტურ მასალას წარმოადგენს ზარზიმის წარწერა, რომელსაც სპეციალისტი მკვლევარები 979 წლის

¹ ამის შემდეგ მოთხრობილია, რომ ვიწროდ იყვნენ ქართველები (ათანასეს ლავრაში) და გადაწყვიტეს საკუთარი სავანის აგება, რაც, სისრულეში მოიყვანეს.

მახლობელი ხანით ათარიღებენ. ეს წარწერა ამოჭრილია ზარზმის ეკვდერზე:

«სახელითა ღმრთისათა და წმიდისა ღმრთისმშობელისა მეოხებითა, მე ივანე, ძემან სულამსმან აღვაშენე წმიდად ეგუტერი. მას ჟამსა ოდეს საბერძნეთს გადასკლიაროსი, დავით კურაპალატი ადიდენ ღმერთმან, უშველა წმიდათა მეფეთა, და ჩუენ ყოველნი ლაქმარსა წარგვავლინნა. სკლიაროსი გავაქციეთ მე¹ მას ქუეყანასა, რომელსა ჰქვიან ხარსანანი, ადგილსა, რომელსა ჰქვიან სარვე-ნისნი, მუნ ესუენა ტახტი...»².

რადგან წარწერა სკლეროსის აჯანყების მახლობელი ხანებით თარიღდება, ცხადია ამ წარწერის აზრი: ერთ-ერთ მოლაშქრეს, რომელსაც მონაწილეობა მიუღია დავით კურაპალატის მიერ სკლეროსის წინააღმდეგ მოწყობილ ლაშქრობაში, გამარჯვების შემდეგ მოპოებული ნადავლის ერთი ნაწილი შეუწირავს ზარზმის სავანისათვის და აუგია ეგუტერი. წარწერაში მოხსენებული ადგილები „ხარსანანი“, „სარვენისნი“ – ეს ის ისტორიული ადგილებია, რომელთა მიდამოებში ხდებოდა ბრძოლები ბიზანტიურ არმიასა და აჯანყებულებს შორის.

2. მეორე დოკუმენტს წარმოადგენს ერთ-ერთი ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი, სახელდობრ, ათონის მონასტრის ხელნაწერს № 9, რომელიც გადაწერილია 977 წელს, ბოლოში მე-375 გვერდზე აქვს შემდეგი მინაწერი:

«მე იოვანე თორნიკ ყოფილმან და ძმანან ჩემმან იოვანე ვარაზვაჩე ძეთა სულკურთხეულისა ჩორდვანელისათა მოვიგეთ და დავწერეთ წმიდად ესე წიგნი, რომელსა ეწოდების წმიდათა მამათა მიერ სამოთხე, რომელსა შინა იპოვებიან მრავალფერნი მადლნი მკურნალნი სულისანი, სალოცველად და სადიდებელად პირველად ძლიერისა და ღმრთის-მსახურისა კ უ რ ა პ ა ლ ა ტ ი ს ა დ ა ვ ი - თ ი ს თ ვ ს».

«...და მათსა შემდგომად სალოცველად თავთა ჩუენთა, პირველად იოვანე თორნიკ ყოფილისათვს და აწ წმიდათა მეფეთა მიერ იოვანე სვნიგლოზისთვს, რომელმანცა სიყუარულისათვს ღმრთისა დაუტევა დიდებამ ქუეყანისა, და პოვა ზეცისა, რამეთუ ღმრთისა მიერ ზეგარდამო დიდებასა შინა მათსა და პატივსა წმიდათა მეფეთა მიერ მწრაფლ შეიცვალა ხატი ერისა კაცობისა და შეიმოსა სახე მეუდაზნოვეთა, არამედ ამასცა სახესა შინა დიდად და ერთგულებით ჰმსახურა ძელსა ცხოვრებისასა და წმიდათა მეფეთა. რაჟამს-იგი გამოჩნდა ქუეყანასა საბერძნეთისასა კაცი განლაღებული და მჭდომად აღუდგა წმიდათა მეფეთა, ამან ისწრაფა და მოიწია ძლიერისა და ყოვლით-კერძოვე უძ-

¹ მ. კ ა ხ ა ძ ი ს აზრით (დასახ. შრომა გვ. 35) „მე“-ს მაგიერ უნდა ყოფილიყო „რე“ (გავაქციეთ-რე).

² Е. Т а к а й ш в и л и, Археологические экскурсии, разыскания и заметка. Выпуск I. Тифлис 1905, გვ. 19.

ლეველისა დავით კურაპალატისა, და ბრძანებითა ამათითა დაამკუა განზრახვაჲ მისი, და განამტკიცნა წმიდანი მეფენი. ღმერთმან დაიცვენ სულით და ჯორცით...

«დაიწერა წმიდაჲ ესე წიგნი დიდებულსა ლავრასა ოშკს საყოფელსა წმიდისა ნათლისმცემლისასა მამაობასა საბადასა – ქრისტემან აკურთხენ – კელითა სტეფანე დეკანოზისაჲთა და მისითავე კელითა შეიმოსა – ღმერთმან აკურთხენ – ქრონიკონსა იყო რ: ჟ: ზ [197+780=977]. ესე ანდერძი მე უღირსმან დავით დისწულმან ღმერთშემოსილისა მამისა მიქაელ მოდრეკილისამან დავეწერე...¹.

ამ დოკუმენტის მნიშვნელობა უაღრესად დიდია, იგი მოგვითხრობს იმასვე, რაც ასე ფართოდ აქვს გადმოცემული გიორგი მთაწმინდელს, ხოლო გიორგის შრომას ეს დოკუმენტი ორმოცდაათი წლით მაინც წინ უსწრებს.

დოკუმენტი გადმოგვცემს შემდეგს:

ა) თორნიკე ერისკაცობაში დიდი თანამდებობის მქონე იყო, ხოლო ღვთის სიყვარულისათვის დასთმო ამქვეყნიური დიდება («დიდებაჲ ქუეყანისაჲ») და აღიკვეცა ბერად («შეიმოსა სახეჲ მეუდაბნოვეთაჲ»),

ბ) მაგრამ ამ სახითაც (ესე იგი ბერად ყოფნის დროსაც) არ დაუგდია მეფეთა სამსახური; «ერთგულებით ჰმსახურა... წმიდათა მეფეთაო» რომ არის ნათქვამი ამ დოკუმენტში, ამით იგულისხმება ის ღვაწლი, რომელიც დასდო თორნიკემ მეფეებს ბასილის და კონსტანტინეს. თუ რა ღვაწლი იყო ეს, განმარტებულია მომდევნო წინადადებაში:

გ) როდესაც საბერძნეთში გამოჩნდა კაცი ბოროტი და თავხედი («განლაღებული», იგულისხმება ბარდა სკლეროსი), რომელიც წინააღმდეგ მეფეებს (ბასილის და კონსტანტინეს), თორნიკე მაშინვე გაეშურა დავით კურაპალატთან და ამის ბრძანებით (იგულისხმება დავითის მიერ მოცემული ჯარით) შეებრძოლა აჯანყებულ (სკლეროსს) და მისი გეგმები ჩაფუშა («დაამკუა განზრახვაჲ მისი»), ხოლო მეფეთა (ბასილის და კონსტანტინეს) მდგომარეობა განამტკიცა.

¹ R. Blake. Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque de la Laure d' Iviron au mont Athos. Paris (Revue de l' Orient Chrétien, 1931 – 34); გვ. 49 – 50, ხელნაწერი № 9.

ეს ხელნაწერი, რომელიც ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაშია დაცული, 1915 წელს გადმოუწერია ილია ბანძელს (ფანცულაიას) და საქართველოში ჩამოუტანია. იხ. საქ. სახ. მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექცია, ტომი IV, თბ. 1954, გვ. 179 – 188, ხელნაწერი № 1142, ანდერძი მე-186 გვერდზე.

ამგვარად, ნათელია, რომ ეს დოკუმენტი, ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი, მოგვითხრობს სკლეროსის აჯანყების შესახებ და იმის შესახებ, თუ როგორი სამსახური გაუწიეს ბიზანტიის სამეფო კარს დავით კურაპალატმა და თორნიკე ერისთავმა.

მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ამ დოკუმენტს იმის გამო, რომ იგი წარმოადგენს ანდერძ-მინაწერს 977 წელს გადაწერილი ხელნაწერისას.

ხელნაწერი წარმოადგენს იოანე ოქროპირისა და ეფრემ ასურის ჰომილიათა კრებულს; უკანასკნელი 58 ფურცელი უჭირავს იოანე მესხის „სამოთხეს“. ხელნაწერი, მართალია, ათონის ქართველთა სავანის ბიბლიოთეკაშია, მაგრამ ის ოშკშია გადაწერილი და თარიღი 977 წელი («ქორონიკონსა იყო 197», ე. ი. 977 წ.) ეხება ხელნაწერის გადაწერას, და ის არ არის თარიღი ანდერძ-მინაწერისა. ანდერძ-მინაწერიც შესრულებული უნდა იყოს იმავე სავანეში. რომ ეს ანდერძ-მინაწერი ათონზე ყოფილიყო შესრულებული, მაშინ იქ უთუოდ იქნებოდა მოხსენებული რომელიმე ათონელი მოღვაწე (იოანე, ექვთიმე...), ჩანს, სკლეროსის დამარცხების შემდეგ თორნიკეს შეუვლია ოშკში, სადაც მისი ძმა იოანე ვარაზ-ვაჩე მოღვაწეობდა, წიგნი შეუძენიათ და მინაწერიც დაურთავთ.

*

* *

თორნიკე ერისთავის დამსახურება ბიზანტიის სამეფო კარის წინაშე, როგორც ჩანს, კარგად ახსოვდათ ათონის ქართველთა სავანეში. ჩვენ საჭიროდ ვთვლით მკითხველს გავაცნოთ შემდეგი მასალაც.

1903 წელს ბერძნულ ენაზე გამოიცა წიგნი „მთაწმინდა“¹, რომელშიც დაწვრილებით არის მოთხრობილი ათონის მთაზე არსებული ყველა მონასტრის ისტორია, მათ შორის ქართველთა სავანის დაარსებისა და თავგადასავლის შესახებაც (გვ. 460 – 480).

აქ ფართოდ არის გაშუქებული თორნიკე ერისთავის ცხოვრება და მოღვაწეობა, თორნიკეს როლი ბიზანტიის ისტორიაში და მისი საქმიანობა ქართველთა სავანის დაარსებისათვის. სახელდობრ, მოთხრობილია, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების დროს მცირეწლოვანი მეფეების (ბასილის და კონსტანტინეს) დედამ, დი-

¹ Γεωργ. Σμυρνάκης, Τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν Ἀθήναις 1903.

დებულთა რჩევით, ბერად აღკვეცილი თორნიკე მიავლინა დავით კურაპალატთან და რომ დავითის ბრძანებით შეკრებილი ლაშქრით თორნიკემ დაამარცხა ბარდა სკლეროსი. თორნიკეს დიდძალი ნადავლი ერგო. თორნიკეს ღვაწლის დასაფასებლად დედოფალმა შეაძლია მას საჩუქრები, მაგრამ თორნიკემ უარი განაცხადა.

შემდეგ ამ წიგნში ნათქვამია: რადგან ქართველები ვიწროდ იყვნენ ლავრაში ¹, ამიტომ იოანე იბერმა გადაწყვიტა საკუთარი ლავრა აეშენებინათ, დამოუკიდებელი, არა მთაწმინდის უფროსის იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებული, არამედ უშუალოდ ელინთა მეფეების მფარველობაში მყოფი. ბასილი კეისარი სწყალობდა თორნიკეს და კეთილგანწყობილად შეხვდა ქართველთა ამ სათნო სწრაფვას, ამიტომ იოანე იბერი ჯერ გადავიდა ათონის მონიერიონში, ხოლო 980 წელს გამოითხოვა ბასილისაგან ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, იოანე კოლოზის მონასტერი ჰიერისოში და წმ. კლემენტის მონასტერი ათონზე ყველა მათი მამულებით და შემოსავლით ათონის მონიერიონის შესანახავად და ახალი ლავრის დასაარსებლად, რომლისთვისაც თორნიკემ გამოიყენა ბარდა სკლეროსზე გამარჯვების წყალობით მოპოვებული ნადავლი. 985 წელს ქართველთა ლავრის აშენება დამთავრდა კეისრების თანხებით.

ასეა მოთხრობილი გერასიმე ზმირნაკის წიგნში („მთაწმინდა“) ქართველთა სავანის დაარსების ისტორია თორნიკე ერისთავის მოღვაწეობასთან დაკავშირებით. კეისარი ბასილი, რომელიც სამეფო ტახტზე იჯდა სწორედ თორნიკეს წყალობით, მზად იყო შეესრულებინა ათონელ ქართველთა ყოველგვარი თხოვნა: ნათქვამია ისიც, რომ კონსტანტინეპოლიდან საგანგებო ოსტატები გაუგზავნეს ათონის ქართველებს სავანის შენობის ასაგებად.

ამის გამო იყო, რომ თორნიკეს დიდი სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი ათონის მოღვაწეთა შორის; ქართველთა სავანეში თორნიკეს ხსოვნას თაყვანს სცემდნენ. ქართველთა სავანის ისტორიის დამწერი (ზმირნაკის წიგნში) ასე ამთავრებს თავის აღწერას:

Ἐν τῇ βίβλιῳ θήκη τῶν Ἰβήρων διατηρεῖται εἰσέτι ἀνηρτημένον μέρους τοῦ ἀλυσσῆματος θάρρακος τοῦ γενναῖοτάτου τοῦτου πο-

ქართველთა [მონასტრის] ბიბლიოთეკაში დღემდე ინახება ამ უმამაცესი მებრძოლის თორნიკეს ჯაჭვის პერანგის შესაკრავი (? ἀνηρ-

¹ ქართველებს ხომ საკუთარი მონასტერი არ მოეპოვებოდათ და ისინი ათანასეს ლავრაში იყვნენ შეკედლებული.

λεμιστον Τοργικίον και βέλος
σχήματος Ταταρικόν ἐν μέρει
συγτεθλιμμένον (Τὸ βγ. ὅρις,
გვ. 463)

τημένον μέρος) და მისი ისარი
თათრული სახისა, ნაწილობრივ:
შექყლეტილი.

ამ რელიკვიების შესახებ ლაპარაკობს აგრეთვე ტ ი მ ო თ ე
გ ა ბ ა შ ვ ი ლ ი: «მონასტრისა მის საგანძურსა ძეს მრავალნი ქარ-
თველთაგან შემოწირულნი საყდრისა სამკაულნი თუ შესამოსელნი.
და კვალად ძეს თ ო რ ნ ი კ ი ს ს ა ჭ უ რ ვ ე ლ ნ ი: ზ უ ჩ ი, ჯ ა ჭ ვ ნ ი
და ა ბ ჯ ა რ ი და კ რ მ ა ლ ი, რაჟამს-იგი მონაზონებასა შინა შე-
იმოსნა და შებმა უყო სპარსთა და განიოტნა იგინი»¹.

რაოდენ დიდი უნდა ყოფილიყო თორნიკეს სახელისადმი და
ხსოვნისადმი მოწიწება, რომ საუკუნეთა მანძილზე გამოეტარებინათ
მოგონება მის ნახმარ ჯაჭვის პერანგზე და საბრძოლო იარაღზე.

*
* *
*

ზმირნაკის წიგნში მოხსენებული ფაქტები ქართველთა მო-
ნასტრის ისტორიიდან ემყარება დოკუმენტურ წყაროებს. ასე,
მაგალითად, იქ მოხსენებულია, რომ ქართველთა სავანეს შეუერთ-
და სამი მონასტრის ადგილ-მამული მთელი მათი შემოსავალით
ქართველთა ახლად დაარსებული ლავრის გასამლიერებლად. მართ-
ლაც, ჩვენამდე მოღწეულია 980 წლით დათარიღებული და ბიზან-
ტიის კეისრის ბასილი II-ის მიერ გაცემული სიგელი (χρυσόβουλ-
λος λόγιος), რომლის ძალითაც ქართველთა მონასტერში გაერთი-
ანდნენ თავთავიანთი მამულებით იმ სამი მონასტრის ბერები,
რომლებიც ზემოთ იყვნენ მოხსენებული. ჩვენ ხელთ არ არის ამჟა-
მად ამ ქრისობულის ტექსტი, ტექნიკურ დაბრკოლებათა გამო,
მაგრამ ამ სიგელის აღწერილობას აქვე მოვიყვანთ.

980 (6488). *Ohrysob. des K. Basilius II Porfyrogenitus
über die Vereinigung der Bewohner des Klosters Leontias in
Thessalonich, des Klosters Johannes Kolovus in Hierissus und*

¹ ტ ი მ ო თ ე გ ა ბ ა შ ვ ი ლ ი, მიმოსლვა. ელ. მეტრეველის გამოცემა, თბ.
1956, გვ. 22, 16 – 21. ამ ტექსტის ვარიანტულ სხვაობებში ვკითხულობთ: «მო-
ნასტრისა მის სალაროსა (ამას უნდა უდრიდეს *ἐν τῇ βελλισθηρίῳ*) ძეს მრავალნი
შემოწირულნი ქართველთაგან საყდრის სამკაული თუ შესამოსელნი და ძეს კვა-
ლად თ ო რ ნ ი კ ი ს ს ა ჭ უ რ ვ ე ლ ი და ა ბ ჯ ა რ ი და ჯ ა ჭ ვ ი, რაჟამს-იგი
მონაზონებასა შინა შეიმოსა და განიოტნა და იავარ ყო სპარსნი, საჭურველნი
კვალად მუნვე ძეს (იქვე, გვ. 106).

*des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster Iviron*¹.

იგივე სიგელი აღწუსებული აქვს ფრ. დელგერს თავის „კორპუსში“:

980. – xxx: *Über die Vereinigung der Insassen des Klosters Leontias in Thessalonike, des Iohannes-Kolobuklosters in Hierissos und des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster I b e r o n*².

ამ ქრიზობულის ტექსტს ასე გადმოგვცემს კორფორი უსპენსკი, რომელმაც 1845-სა და მომდევნო წლებში იმოგზაურა ათონის მთაზე.

...Καὶ τοῦ παναοιδίμου βασιλέως Κυρ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου Χρυσόβουλλος γεγονῶς κατὰ τὸ ‚συη‘ (980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλῳ τῷ Τορνικίῳ κατὰ τρόπον ἀνταλλαγῆς ὑπαγορεύων αὐτῷ δωρηθῆναι τὴν μονὴν τὴν Λεοντίας ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν Ἐρισσῷ, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἣτις ἐπ’ ὀνόματι μὲν τοῦ τιμίου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καθύδριται, κατὰ δὲ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα διακείται, ἀνθ’ ὧν παρητήσατο δῶμα μονῶν, τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίσσης, τῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων τυγχανούσης, καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διακειμένης...³

...და ნეტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფოროგენეტის მიერ 6488 (6488 – 5508 = 980) წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი („ქრიზობული“), რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკში, და კოლოზოს მონასტერი ერიოსში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც, რომელიც დაარსებულია პატოსანის წინამორბედის და ნათლისმცემლის იოანეს სახელობაზე, ხოლო მოიპოვება ათონის მთაზე, რომელთა სანაცვლოდ გამოთხოვილია ორი მონასტერი: ერთი მონასტერი იბერისისა, რომელიც არის სამეფო ქალაქში, და მეორე წმინდა

ფოკას მონასტერი, რომელიც მდებარეობს ტრაპეზუნტში...

¹ Josef Müller, Historische Denkmäler in den Klöstern des Athos: Slavische Bibliothek. I Band. Wien 1851, გვ. 148.

² Fr. Dölger, Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Reihe A: Regesten... 1. Theil. München 1924, გვ. 98.

³ П. Успенский, Восток христианский, Киев 1877 (часть III), гв. 333.

*
* *
*

დავით კურაპალატის დროინდელი ამბები აღწერილი აქვს აგრეთვე სომეხ ისტორიკოსს ა ს ო ლ ი კ ს (XI ს.), რომელიც თავის ისტორიაში ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას და დავით კურაპალატის როლს ამ აჯანყების ჩაქრობაში ¹. თავისი ისტორიის მესამე თავში ასოლიკი გადმოგვცემს, რომ ათონის ბერი იოანე-თორნიკე, კურაპალატ დავით იბერიელის ყოფილი მხედართმთავარი, ბიზანტიის მეფეთა მიერ გაიგზავნა დავით კურაპალატთან: დაგვეხმარე ბარდა სკლეროსის წინააღმდეგ ბრძოლაში და მთელი ნადავლი თქვენი იქნება, გარდა ამისა იბერიას გადაეცემა შემდეგი ადგილები: ხალტოფარიჭი, კლესურა, ჩორმაირი, კარინი (არზრუმი), ბასიანი, ციხე სევუგი, რომელიც მარდალში იყო, აგრეთვე ჰარქი და აპაპუნისი. სტეფანე ასოლიკი იქვე დასძენს: ბასილ კეისარმა ეს ქვეყნები მართლა გადასცა დავით კურაპალატსაო ².

ამგვარად, როგორც ძველი ნარატიული წყაროები (გიორგი მთაწმინდელი, ასოლიკი), ისე თავისდროინდელი სიგელ-გუჯრები ამტკიცებენ დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის გა-

¹ თუ რა თავზარდამცემი იყო ის შემფოთება, რომელიც გამოიწვია სკლეროსის აჯანყებამ, ჩანს ერთი ქართული ხელნაწერის გადამწერის ანდერძიდან: ხელნაწერი **978 წელს** არის გადაწერილი ულუმბოს მთაზე, კრანის სავანეში, სწორედ მაშინ, როდესაც სკლეროსი მძვინვარებდა მცირე აზიაში. ამ ანდერძში ვკითხულობთ:

«დაიწერა საბერძნეთს, მთასა წმიდასა ო ლ ი მ ბ ო ს, საყოფელსა წმიდისა ლთის მშობელისასა, ლავრასა შინა სახელით კ რ ა ნ ი ა ს, მეფობასა ბასილისსა და კოსტანტინესსა, პატრიაქობასა ანტონისსა და ფიცხლად განდგომილებასა ვ ა რ და ს კ ლ ე რ ო ს ი ს ა, ჭირსა დიდსა საბერძნეთისასა, ოჯრებასა გლახაკთასა და აწყუედასა ჭაბუკთასა უწყალოდ ურთიერთას მახვლითა; ძმად ძმასა ზედა და მამად შვილსა ზედა.

«ესე ყოველი იქმნებოდა, ამას რად წიგნსა ვწერდი, ხოლო თუ ძლევად ვის მიეცემოდა, არავინ უწყოდა, თვნიერ ლთისა. ყოველნივე ურთიერთას ეკუთებოდეს, სიტყთ და საქმით, მცირენი და დიდნი ყოველნი იბრძოდეს.

«დასაბამითგანნი წელნი იყვნეს ხვჰბ [6582], ქრონიკონი იყო რჟღ [198], (ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტომი III, 1948, გვ. 203; თ. ჟ ო რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები I, 123; მ. კ ა ხ ა მ ე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში. თბ. 1954, გვ. 33 – 34),

² ს ტ ე ფ ა ნ ე ტ ა რ ო ნ ე ლ ი ა ს ო ლ ი კ ი, *ჟეორგიისაჲს სიხეცხოჲსაჲს*, III, 15; სტ. მალხასიანის გამოც., პეტერბურგი 1885, გვ. 192; ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორია II (1948), 126.

დამწყვეტ როლს ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში¹.

ბასილი კეისარი იბერიაში

Ἀπολυθεις δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ φροντίδων ὁ βασιλεύς, πῶς ἂν διάθῃται τὰ κατὰ τὸν Σαμουήλ ἐσκόπει καὶ τοὺς λοιποὺς τοπάρχας, οἵτινες ταῖς ἀποστασίαις ἐνασχολουμένου ἄδειαν εἰληφότες οὐ μικρὰ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἐλύπησαν. Ἐξείσιν οὖν εἰς τὰ πῖ Θράκης καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κάτεισιν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδώσαν τὰ εὐχαριστήρια τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ· ἐκεῖσέ τε Γρηγόριον μάχιστρον τὸν Ταρωνίτην ἄρχειν λιπῶν, δούς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἐφ' ᾧ εἶργειν καὶ ἀνακόπτειν τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, αὐτὸς ὑποστρέψας κἀν τῇ βασιλίδι γενόμενος ἄνεισιν εἰς Ἰβηρίαν· ἤδη γάρ καὶ ὁ κουροπαλάτης ἐτεμνήκει Δαβίδ, κληρονόμον τῶν αὐτῷ προσηκόντων γράψας τὸν βασιλέα. Ἐκεῖσε δὲ γενόμενος, καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν καταστησάμε-

შინაურ ომთა და ზრუნვა-თაგან რომ განთავისუფლდა მეფე, დაიწყო იმაზე ფიქრი, თუ როგორ დაესაჯა სამუელი და დანარჩენი ტოპარქები, რომლებმაც ძალიან აიშვეს თავი იმით, რომ მეფის წინააღმდეგ აჯანყებაში მონაწილეობა მიიღეს და რომაელთა სახელმწიფოს არა მცირედი ზიანი მიაყენეს. ის გაემართა თრაკიისა და მაკედონიის მხარეებში და ჩავიდა თესალონიკეში, სადაც მრავალი მაღლი შესწირა დიდ მოწამე დემეტრეს, იქ მმართველად დასტოვა მაგისტროსი გრიგოლ ტარონელი და მისცა მას დიდძალი ჯარი, რათა სამეულის იერიშები შეეკავებინა, თვითონ კი გამობრუნდა და სატახტო ქალაქზე გავლით იბერიაში ავიდა; და ვით კურაპალატი გარდაცვლილიყო და თავისი სამფლობელოების მემკვიდრედ მეფე დაეწე-

¹ ერთადერთი მკვლევარი, რომელმაც ამ ჩვენს დროში ანგარიში გაუწია ქართულ წყაროებს, ეს იყო ერნსტ ჰონიგმანი, რომელმაც ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ მსჯელობის დროს გამოიყენა ზარზმის წარწერა.

Erns Honigman, Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches.

Bruxelles 1936, გვ. 150. ზარზმის წარწერასვე იცნობს, სკლეროსის აჯანყებასთან დაკავშირებით, G. Schlumberg, L'épopée byzantine, Paris 1896, გვ. 424 – 427.

νος, και τὸν τοῦ κοροπαλάτου
 Δαβιδ [ἀδελφὸν] Γεώργιον τὸν
 τῆς ἐνδοτέρω Ἰβηρίας ἄρχοντα
 τοῖς οἰκείοις ἀρκεῖσθαι πείσας
 και μὴ ἐπιβαίνειν τοῖς ἀλλοτρίοις
 σπεισάμενός τε αὐτῶ και ἄμνηρον
 εἰληφῶς τὸν τοῦτου υἱόν, ἀπεισιν
 εἰς Φοινίκην, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ
 και τοὺς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἰβη-
 ρία κατὰ γένος πρωτεύοντας, ὧν
 ἦσαν κοροφαῖοι ὁ Πακοურიάνος
 και Φεβδάτος και Φέρσης οἱ
 αὐτάδελφοι, οὖς και εἰς τὸν τῶν
 πατρικίων ἀνεβίβασε Φῶκον (CB
 II 447,5—448,1).

რ ა. იბერიაში რომ ჩავიდა, მი-
 ცემული მემკვიდრეობა დაიდგი-
 ნა, ხოლო კურაპალატის [ძმა]
 გიორგი, შიდა იბერიის მმართველი,
 დაარწმუნა დაკმაყოფი-
 ლებულიყო თავისი საკუთარი
 სამფლობელოთი და სხვისას არ
 შესეოდა, შეკრა მასთან ზავი,
 მძევლად მისი ვაჟი მიიღო და
 ფინიკიაში წავიდა; თან წაიყვან-
 ნა იბერიის დიდგვარიანები, რომე-
 ლთაგან უმთავრესნი იყვნენ
 ბაკურიანი, ფევდატე და ფერსი,
 ღვიძლი ძმები, რომელნიც მან
 პატრიკიოსთა ხარისხში აიყვანა.

ნიკიფორე ქსიფიასის და ფოკას მის ნიკიფორეს აჯანყება. ქართლის მეფე გიორგი I

Γεωργίου δὲ τοῦ ἄρχοντος
 Ἀβασγίας τὰς πρὸς Ῥωμαίους
 ἀμειψάντος συνθήκας και τὰ
 ἄμωρα κατατρέχοντος, ἔξεισι κατ'
 αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πανστρατί, κα-
 τόπιον λιπῶν Νικηφόρον πατρικίον
 τὸν Ἐπιφάν και Νικηφόρον πατρι-
 κίον τὸν υἱὸν Βάρδα τοῦ Φωκᾶ.
 Οἱ δὲ διὰ τὸ τῆς στρατείας ἀπο-
 λελεῖσθαι δεινοπαθήσαντες οὐ
 μικρῶς, λαθὼν ὧς ἔτυχεν ἡθροικώ-
 τες ἀπὸ τε Καππαδοκίας και
 Ῥοδάντου και τῶν πέριξ χωρίων
 ἀποστασίαν κινουσιν.

Ὅσπερ ἀγγεληθέντος τῶ βα-
 σιλεῖ ταραχὴ κατεῖχε τὴν παρεμ-
 βολὴν και ἀγωνία, δεδοικῶσαν μὴ

რადგან აბაზგიის მთავარმა
 გიორგიმ დაარღვია რომაელებ-
 თან დადებული ხელშეკრულება
 და რომაელთა საზღვრებში იჭ-
 რებოდა, მეფემ მთელი ჯარით
 გაილაშქრა მის წინააღმდეგ, ხო-
 ლო პატრიკიოსი ნიკიფორე ქსი-
 ფიასი და პატრიკიოსი ნიკიფო-
 რე, ბარდა ფოკას ძე, შინ და-
 სტოვა, ამათ კი ძალიან ეწყი-
 ნათ, რომ ისინი ლაშქრობას გა-
 მოთიშეს; შეკრიბეს, როგორც
 იყო, ჯარი კაპადოკიიდან, რო-
 დანტიდან და მეზობელი მხა-
 რეებიდან და აჯანყება მოაწყეს.

ეს ამბავი რომ აუწყეს მეფეს,
 მისი ბანაკი შიშმა და ძრწოლამ
 მოიცვა. ეშინოდათ, ვაი თუ

πως ἐν μέσῳ Ἀβασγῶν τε καὶ τῶν ἀποστατῶν συνειλημμένοι (διεδέδοτο γὰρ καὶ λόγος ὡς οἱ περὶ τὸν Ξεφίαν διεκηρυκέσαντο περὶ τοῦτου πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἀβασγίας) ἀνήκεστον τι πάθωσιν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράμματα γράψας πρὸς τε τὸν Ξεφίαν καὶ τὸν Φωκᾶν ἐξέπεμψε, παραγγείλας τῷ λαβόντι σπουδᾶσαι πάντα τρόπον λαθεῖν καὶ ἐκάστῳ ἀσυγχνώστως δεδωκέναι τὸ γράμμα. Τοῦ δὲ ὡς ἐκελεύσθη ποιήσαντος καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐγχειρίσαντος λεληθότος, ὁ μὲν Φωκᾶς εὐθὺς ἐπανέγνω τὴν ἑαυτοῦ τῷ Ξεφίᾳ, ἐκεῖνος δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀποκριψας καὶ γράμμα δέξασθαι ἔλωσ ἀπαρνησάμενος ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καλεῖ τοῦτον ἐπὶ κοινολογίαν, καὶ ἐλθόντα, λόχους ἔχων προεστρεπισμένους, ἀποκτίνουσι. Καὶ ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν εὐθὺς διεσχεδᾶσθη.

Τοῦ δὲ θανάτου τοῦ Φωκᾶ γνωσθέντος τῷ βασιλεῖ πέμπεται Θεοφύλακτος ὁ Δαμιανοῦ τοῦ Δαλασσηνοῦ υἱός, καὶ τὸν Ξεφίαν συλλαβῶν ἐκπέμπει δέσμιον πρὸς τὴν βασιλίδα πρὸς Ἰωάννην τὸν πρωτονοτάριον, ὃς ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἀντιγόγου μοναχὸν αὐτὸν ἀποκείρει.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ τῶν ἀποστατῶν ἀπολυθεὶς δέους συμβάλλει τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ πολλοὶ πίπτουσι τῶν Ῥωμαίων.

აბაზგებსა და აჯანყებულთა შუა მოვემწყვდეთ და ცუდი დღე დაგვადგესო (ხმები დადიოდა, ქსიფიას კაცები ამის შესახებ მოლაპარაკებას აწარმოებენ აბაზგიის მთავართან).

მეფემ წერილები გაუგზავნა ქსიფიასს და ფოკას და შიკრიკს დაავალა ყოველნაირად ცდილიყო, რომ ერთიმეორის ჩუმიად გადაეცა წერილები. შიკრიკმაც შეასრულა დავალება და ჩუმიად ჩააბარა წერილები; ფოკამ მაშინვე გააცნო ქსიფიასს თავისი წერილი, ამან კი თავისი წერილი არ გამოუჩინა და სრულიად უარყოფდა წერილი არ მიმიღიაო; ერთ დღეს ქსიფიასმა მოსალაპარაკებლად უხმო მას და, რომ მოვიდა, წინასწარ ჩასაფრებულ კაცებს მოაკვლევინა იგი. მემხოხეთა კავშირი მაშინვე დაიშალა.

მეფეს რომ აცნობეს ფოკას სიკვდილი, მან გაგზავნა დამიანე დალასენოსის შვილი, თეოფილაქტე, რომელმაც დაატყვევა ქსიფიასი და შებორკილი მიჰგვარა სატახტო ქალაქში იოანე პროტონოტარს. იოანემ იგი ბერად აღკვეცა და ანტიგონეს კუნძულზე გადაასახლა.

მემხოხეთაგან განთავისუფლებული მეფე ეკვეთა აბაზგებს; თუმცა რომაელთაგან ბევრნი დაიღუპნენ, მაგრამ ორივე მხარის

Ὁμως διελύθησαν ἀμφω τὰ στρα-
τεύματα, καὶ ἡ νίκη ἀμφίβολος ἦν.

Μετὰ δὲ ταῦτα δευτέρως
συμπλοκῆς γενομένης, τῇ ια' τοῦ
Σεπτεμβρίου μηνός, ἰνδικτικῶνος ς',
κατὰ τὸ ςφλα' ἔτος, πίπτει μὲν ὁ
Λιπαρίτης (οὗτος γάρ ἦν ἀρ-
χιστράτηγος τῷ Γεωργίῳ) καὶ
σὺν αὐτῷ πᾶν τὸ κρατιστεῦον ἐν
'Αβασγοῖς, φεύγει δὲ καὶ ὁ Γε-
ώργιος εἰς τὰ ἐνδότερα ὄρη τῆς
'Ιβηρίας.

Μετ' ὀλίγον δὲ διαπρεσβευ-
σάμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐκστὰς
χώρας ὀπόσης ἐβούλετο, σπένδε-
ται, ὁμηρον δοῦς τὸν υἱὸν αὐτοῦ
Παγκράτιον· ὃν μάλιστα ποιή-
σας ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψεν.

Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν
τῷ Ξεφία συναραμένων καὶ τῷ
Φωκῆ τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας
καθεῖρξεν, μόνον δὲ τὸν πατρι-
κιον Φέρσην ἀπέκτεινεν, πρὸ πάν-
των τὲ προσρῦέντα τοῖς ἀποστά-
ταις, καὶ τέσσαρας ἀρχόντων γει-
τόνων κουράτωρας ἀποκτείναντα,
καὶ ἐκτομίαν τινὰ βασιλικὸν αὐτο-
χείρως καρατομήσαντα. Ἐδόθη
δὲ καὶ λέουσι βασιλικοῖς τις θια-
λαμηπόλος βρῶμα, ἐλεγχθεὶς
φαρμάκοις ἐπιβουλεύων τῷ βασι-
λεῖ δια τὸν Ξεφίαν (CB II,
477—478).

ჯარები რომ დაიშალნენ, აღმო-
ჩნდა, რომ გამარჯვება არავის
არ ჰრგებია.

ამის შემდეგ მოხდა მეორე
ბრძოლა, სექტემბრის თერთ-
მეტს, მეექვსე ἰნდიქტიონს,
6531 წელს; ამ ბრძოლაში და-
ეცა ლიპარიტი (იგი ჰყავდა
გიორგის მთავარსარდლად) და
მასთან ერთად აზაზგების ჯარის
საუკეთესო ნაწილი; თვითონ
გიორგი გაიქცა იბერიის შიდა
მთებში.

ცოტა ხნის შემდეგ მან მო-
ლაპარაკება გამართა მეფეს-
თან, დაუთმო თავისი ქვეყნის
ის ადგილები, რომლებიც მეფეს
სურდა, და შეკრა ზავი; თავისი
ვაჟი ბაგრატიც მძევლად მისცა.
მეფემ მაგისტროსობა უბოძა
ბაგრატს და უკან გაისტუმრა.

სხვებს კი იმათი რიცხვიდან,
ვინც ქსიფიასსა და ფოკას ეხმა-
რებოდნენ, ქონება ჩამოართვა
და დაატუსაღა; სიკვდილით მხო-
ლოდ პატრიკიოსი ფერსი დასა-
ჯა, რომელიც ყველაზე უწინა-
რეს მიეკედლა აჯანყებულებს.
მეზობელ მთავართა ოთხი კურა-
ტორი მოჰკლა და მეფის ერთ
საჭურისს საკუთარი ხელით თა-
ვი მოჰკვეთა; ერთი საჭურისიც
შესაჭმელად მიეცა მეფის ლო-
მებს; მას ბრალად ედებოდა,
რომ ქსიფიასის დავალებით მე-
ფის მოწამლვა ჰქონდა განზრა-
ხული.

კედრენე-სკილიცა ერთადერთი ბიზანტიური წყაროა, რომელსაც მოეპოვება ქსიფია-წარვეზის განდგომის ისტორია. სხვა ძეგლი, რომელიც ამავე საკითხს ეხება, არის „მატიანე ქართლისა“, ქართველი ისტორიკოსი წერს:

«მას ჟამსა იქმნა დიდი განდგომილება საბერძნეთს – შეიერთნეს სპასპეტი და წარვეზი და წარიდგინეს ქუეყანა აღმოსავლეთისა. და დიდად შეძრწუნდა ამისთვის ბასილი. გარნა პატივ-სცა ღმერთმან მასვე, და მოკლა წარვეზი ქსიფე; და გადგეს რომელნი მირთულ იყვნეს. ხოლო ქსიფეს მიეგო ცრუობა წარვეზისა. რამეთუ შეიტყუეს ციხესა და აღასანოსთა სისხლისათვის ფოკას ძისა, შეიპყრეს და მოჰგუარეს ბასილი მეფესა. და მან ექსორია ყო კუნძულსა რომელსამე და მისთანათა მრავალთა მოჰკუეთა თავი მახვლითა, რომელთა თანა იყო ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი, და სხუანი იყვნეს ბერძენნი» (ქ. ცხ. I [1955], გვ. 285, 1 – 287, 3).

ასეთივე ცნობა გადმოცემული აქვს სუმბატ დავითისძესაც¹. ჩვენ ამჟამად არ ვეხებით „მატიანე ქართლისას“ და სუმბატის „ქრონიკის“ ურთიერთობის საკითხს², ხოლო ქართული და ბერძნული ტექსტების ურთიერთობის შესახებ ვიტყვით შემდეგს:

საზოგადოდ, ბერძნული წყაროს და, კერძოდ, კედრენე-სკილიცას „ისტორიის“ ქართველი ისტორიკოსის მიერ გამოყენების ექვები აღძრა ჩვენში ზოგიერთი ბერძნულის მსგავსი გამოთქმის ხმარებამ „მატიანე ქართლისა“-ში. ასე, მაგალითად:

1) „მატიანე ქართლისა“ წერს: «ხოლო რომელთა არა უნდა ყოფად მშვიდობისა, იწყეს განმზადებად ბრძოლად. და მოვიდეს ბასილი მეფესა ზედა დაბანაკებულსა, რომელსა უწოდიან სჯნ დაქსად» (CT: სჯნააქსად A, სვინდაქსარ Mm) (ქ. ცხ. 1, 287, 9 – 11). ერთი შეხედვით შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ ლაპარაკია იმ ადგილზე, სადაც დაბანაკებული იყო ბასილი მეფე. ჭალაშვილისეულ (C) ნუსხაში ამოკითხული ვარიანტი «სჯნდაქსად» საბუთს იძლევა ვიფიქროთ, რომ აქ გვაქვს ბერძნული სიტყვა, რომლის ცტ, საშუალო ბერძნულის ფონეტიკის მიხედვით, უდრის ნდ-ს. ბერძნული τσνταξιδ კი ნიშნავს: „შეწყობას“ (აქედან გრამატიკული ტერმინი „სინტაქსი“), „დარაზმვას“, „საბრძოლველად დარაზმვას“.

¹ „ქართლის ცხოვრება“, ტ. I (1955), გვ. 383 – 384.

² ამ საკითხზე არსებობს შემდეგი შრომები: ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ქრონიკა, თბ. 1890, გვ. 4; ე. თაყაიშვილი, სუმბატ დავითის ძის ქრონიკა, თბ. 1946, გვ. 14 – 15; ვ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ. 1954, გვ. 225 – 235; ს. ყაუხჩიშვილი, ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 034 – 038; გ. გელაშვილი, სუმბატ დავითის-ძე და „მატიანე ქართლისა“, თბ. სახ. უნ. შრომები, ტ. 87, 1960, გვ. 239 – 258.

ჩვენს ისტორიკოსს ბერძნულ წყაროში ამოუკითხავს „სუნდაქსი“ და კიდევაც უხმარია იგი, ხოლო საჭიროდ დაუნახავს ქართულადაც განემარტა: „იწყეს განმზადებად ბრძოლად, რომელსა უწოდიან **სუნდაქსად**».

2) ასევე ბერძნული წყაროს გავლენას უნდა მიეწეროს ხმარება სიტყვისა «კატაბანი» (ὁ κατεπάνω).

ბაგრატს, რომელიც მძევლად იყო ბიზანტიაში და ბრუნდებოდა «მამულსა და სამეფოსა თვისსა, მოჰყვა თანა კატაბანი აღმოსავლეთისა ვიდრე საზღვართამდე მამულისა თვისისა» (289, 4).

«მოეწია სწრაფით მანდატური და მოართუა კატაბანსა წიგნი კონსტანტინე მეფისა» (289, 6).

კედრენეს ეს სიტყვა ბევრგან აქვს ნახმარი და ერთ იმ ნაწყვეტშიც, რომელიც საქართველოს ამბებს ეხება:

Παγκρατίου δὲ τοῦ ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικαιμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτη, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν ταγματῶν τῆς ἕω πάντων τῶν δομέστικον Κωνσταντίνου τῶν σχολῶν, τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν, ἐκπέμπει, καθύποσχόμενος συνεχπέμφαι τούτῳ καὶ τὸν Διαλασσηνόν, ὡς ἂν ἔχη τοῦτον σύμβουλον καὶ παραστάτην ἐν τοῖς πολέμοις (იხ. ქვემოთ გვ. 57).

რადგან აფხაზეთის მთავარი ბაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაგზავნა მის წინააღმდეგ თავისი ძმა, სხოლათა დომესტიკი კონსტანტინე, აღმოსავლეთის ყველა რაზმებითურთ (ტად-მეებითურთ), დაჰპირდებოდა, რომ თანვე გაუგზავნიდა მას დალასენოსსაც, რათა ჰყოლოდა იგი მრჩეველად და თანამდგომელად ბრძოლებში.

3) ერთნაირ კონტექსტში არის ნახმარი როგორც კედრენეს „ისტორიაში“, ისე „მატიანე ქართლისა“-ში «მანდილი წმიდა» (287, 13), რომელშიც გახვეულია „მელი ცხოვრებისა“, და *ἄγιον μαγνῆσιον* (Cedrenus II, 516, 6).

4) ერთიმეორეს ემთხვევა „მატიანე ქართლისა“-ს მოთხრობა ლიპარიტის გამგზავრების შესახებ ბერძენთა საშველად თურქთა წინააღმდეგ და შებმა «ორდროსა და უკუმიასა ქუემოთ» (302, 10) და გიორგი კედრენეს აღწერა ლიპარიტის ჯარისა და ბერძნების შეერთებისა ერთ დაბლობში, რომელსაც ეწოდება Ὀσσίτριου (v. I. Οὐρίτρου) (Cedrenus II 676, 4; იხ. ქვემოთ გვ. 70).

5) თვით სახელი თურქთა მეთაურისა «ბარაჰიმ-ილიმ» (302, 7 – 8) უთუოდ მიაგავს ამ სახელის ბერძნულ ფორმას ' Αβραμιος ' Αλείμ.

ქსიფიასის და ფოკას-ძის განდგომის ამბავი გადმოცემული აქვს არისტაკვეს ლასტივერტელს, რომელიც ფოკას-ძეს ეძახის, მსგავსად ქართველი ისტორიკოსისა, „წრავიზის *Πατριάρχης Φωκίας, ἄγιος Σισακίου Κόμνη*“ («ძესა ფოკასისსა, რომელსა უწოდებდნენ წრავიზს»: არისტაკვეს ლასტივერტელის ისტორია, 1963 წლის გამოცემა, გვ. 33, 9). ეს „წრავიზი“ (ანუ „წარვიზი“) ფოკას-ძის მეტსახელი უნდა იყოს; ის ნიშნავს „კისერ-მოღრეცილს“:
ბილი (ბილი) „მოღრეცილი“, *ქსი* „კისერი“.

ქართველი ისტორიკოსის „წარვიზი“ უნდა მომდინარეობდეს სომხური წყაროდან.

ნიკიფორე ქსიფიასიც სომხურ წყაროში იმავე ფორმით არის მოხსენებული („ქსიფენ“), როგორც ქართულში.

„კისერ-მოღრეცილს“ ეძახის ფოკას-ძეს აგრეთვე არაბი ისტორიკოსი *დაჰა ანტიოქელიც* (გარდ. 1066 წელს), რომელიც ასე გადმოგვცემს ამ განდგომილების ამბავს (მოგვყავს ვ. როზენის რუსული თაოგმანიდან): «И дошло в то самое время до царя, что патриций Никифор, известный под именем Ксифия, правитель области Анатолика, соединился с Никифором кривошейным, сыном Варды Фоки, и сговорился с ним восстать против него»¹.

დაჰა ანტიოქელის მიხედვით ქსიფიას და ფოკას-ძის (წარვიზის) განდგომა 1022 წელს უნდა მომხდარიყო². ეს განდგომა, მისი გამომწვევი მიზეზები და მისი მიმდინარეობა დაწვრილებით აქვს გადმოცემული დაჰა ანტიოქელს, უფრო დაწვრილებით, ვიდრე კედრენე-სკილიცას.

როგორც გიორგი კედრენე-სკილიცა, ისე დაჰა ანტიოქელი და სომეხი ისტორიკოსები გამოყენებული აქვს ქსიფია-წარვიზის განდგომილების აღწერისთვის გ. შლომბერჟესაც³.

¹ В. Р о в е н, Император Василий Болгаробойца. Извлечения из летописи Яхъи Антиохийского. СПб 1888, стр. 63.

² ვ. როზენი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 375.

³ G. S c h l u m b e r g e r, L' épopée byzantine à la fin du dixième siècle: Seconde partie. Paris 1900, p. 514 – 522.

იბერიის კატეპანი ნიკიტა

Ἄναξασάμενος δὲ τὴν ἀπασαν θυμαστειάν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πράττειν ὅ τι καὶ βούληται ἐξουσίαν λαβών, καὶ ταῖς ἐκδημητημέναις χαίρων τῶν πράξεων, πολλῶν κακῶν αἷτιος ὑπήρξε τῷ πολιτεύματι, αὐτὸς μὲν πράττων οὐδὲν ἢ βουλευόμενος τῶν θεόντων, ἵπποδρομίαις δὲ χαίρων καὶ μίμοις καὶ γελωτοποιοῖς, καὶ κύβοις καὶ κοττάβοις ἐννουκτερεύων, ἄρχοντας καθίστας ἔν τε πολιταρχίαις καὶ στρατηγίαις οὐ τοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ δόκιμον ἑαυτῶν παρεχομένους, ἀλλ' οἰνόληπτα ἐκτετημημένα ἀνδράποδα καὶ πάσης μιαρίας καὶ βδελυρίας ἐμπεπλησμένα, ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν ἀξιωμάτων ὑψηλοτάτας περιωπὰς, τοὺς δὲ γένει καὶ ἀρετῇ καὶ πείρᾳ προέχοντας παρατρέχων.

თა და გამოცდილებით გამოჩენილებს გვერდს უვლიდა.

Νικόλαον γὰρ τὸν πρῶτον τῶν αὐτοῦ θαλαμηπόλων δομέστικον προεβάλετο τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενον, Νικηφόρον δὲ τὸν μετ' ἐκείνον τὰ δευτερεῖα φέροντα πρωτοβεστιάριον, Συμεῶν δὲ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τρίτον ὄρουγγάριον τῆς βίγλας, προέδρους τοὺς πάντας τιμήσας, Ἐυστάθιον τε τὸν πολλοστὸν μετ' ἐκείνους μέγαν ἐταιρειάρχην. Προεβάλετο δὲ καὶ δοῦκα Ἀντιοχείας εὐνοῦχόν τινα Σπονδύλην λεγόμενον, καὶ Ἰβηρίας Νικήταν τὸν ἐκ

კონსტანტინე რომ სამეფო ტახტზე ავიდა და უფლება მიიღო გაეკეთებინა ის, რაც სურდა, ხელი მიჰყო მრუდე საქმეებს და სახელმწიფოს ბევრი უბედურება დაატეხა. იგი არც აკეთებდა და არც ზრუნავდა საჭირო საქმეებზე, არამედ გართული იყო იპოდრომის, მიმებისა და ტაკიმასხარების სანახაობებით, ღამეებს ათევდა კამათლისა და კოტაბის თამაშში; სამოქალაქო და სამხედრო არქონტებად ნიშნავდა არა მათ, ვინც საქმიოთა და სიტყვიოთა დაამტკიცა თავისი უნარი, არამედ ლოთ დასაჭურისებულ მონებსა და ყოველგვარი სისამაგლით სავსე არამზადებს აღაზრევებდა ხოლმე უმაღლეს თანამდებობებზე, ხოლო გვაროვნობით, ვაჟკაცობით

ასე მაგალითად, თავისი საწოლთ-უხუცესი ნიკოლოზი მან დანიშნა სხოლათა დომესტიკად და პარაკიმომენად; ნიკიფორე, ნიკოლოზის შემდეგ მეორე ადგილის მქონე, პროტოვესტიარად; სიმეონი, წესით მესამე, ვიგლის დრუნგარად (ყველა მათ პროედროსის პატივი მიანიჭა); ევსტათიკი, მათზე უფრო გაცილებით დაბლა მდგომი, დიდ ჰეტერიარხად განაწესა. ანტიოქიის დუკადაც ერთი საჭურისი დანიშნა, სპონდილიედ წოდებული, ხოლო

Πισσιδίας, και ἄμφω ἐπιρρήτους ἀνθρώπους και πονηρούς· οἵτινες παραχῆς και συγχύσεως τὰ πάντα πληρώσαντες μικροῦ τῆν βασιλείαν ἀνέτρεψαν ἦδη καιλῶς ἀγομένην ἀπό τε τῆς αὐτοκρατορίας Ῥωμανοῦ τοῦ τοῖν βασιλείου πατρός, Νικηφόρου δὲ και Ἰωάννου και Βασιλείου τῶν κατὰ διαδοχὰς δεξαμένων τὰ σκήπτρα και φοβερὰν καιμισταμένην τοῖς πλησιάζουσιν ἔθνεσι: (CB II, 480—481).

სკიპტრა, და მეზობელ ტომებს შიშის ზარსა სცემდნენ.

იბერიის დუკად – ნიკიტა პისიდიელი; ორივენი თავიანთი სიბოროტით განთქმული ადამიანები იყვნენ; ამათ შფოთითა და მღელვარებით აავსეს ყველაფერი და კინაღამ დაღუპეს სახელმწიფო, რომელიც ბრწყინვალედ იმართებოდა რომაზონის¹, ამ ორი მეფის მამის თვითმპყრობელობის დროიდან, როგორც ნიკიფორეს, ისე იოანეს და ბასილის² მიერ, რომელთაც მიიღეს მონაცვლეობის წესით

¹ რომანოზ II (959 – 963). ის მოხსენებულია აქ როგორც ორი მეფის მა-

მა (τοῦ τοῖν βασιλείου πατρός), ე. ი. ბასილის და კონსტანტინესი (მომავალში მეფეები: ბასილი II და კონსტანტინე VIII).

² აქ მოხსენებული არიან ნიკიფორე II ფოკა (მეფობს 963 – 969 წლებში), იოანე ციმისხი (969 – 976) და ბასილი II (976 – 1025).

³ ამ თავში მოხსენებული ამბები კარგად არის ცნობილი როგორც ბიზანტიურ, ისე ქართულ ისტორიოგრაფიაში. კონსტანტინე VIII-ის ხანმოკლე მეფობა (1025 – 1028) ცნობილია როგორც უსაზიზღრესი ხანა. წინააღმდეგ წინა მმართველობათა აყვავებული მდგომარეობისა, როდესაც უკანასკნელი სამი მეფის (ნიკიფორე II ფოკას, იოანე ციმისხის და ბასილი II-ის) ენერგიული მოღვაწეობის წყალობით შიგნით ქვეყანაშიც შედარებით მშვიდობა სუფევდა და გარეთ მტერსაც თავზარი ჰქონდა დაცემული, ახლა კონსტანტინეს მეფობით იწყება ეპიგონური ხანა, როდესაც სახელმწიფოს ეკონომიურსა და სოციალურ წყობაში ხდება დიდი ცვლილებები. ეს არის ხანა ინტრიგებისა და დაუცხრომელი ბრძოლისა მემამულე არისტოკრატისა და სამხედრო დიდებულთა შორის. ამ ბრძოლამ მიიყვანა ქვეყანა სამხედრო ძლიერების დაცემამდე და საგადასახადო სისტემის რღვევამდე (იხ. G. O s t r o g o r s k y, Geschichte des Byzantinischen Staates. München 1940, გვ. 225).

კონსტანტინე VIII, რომელიც მხოლოდ სიბერეში ეღირსა სამეფო ტახტს, თავისი ძმის ბასილი II-ის გარდაცვალების შემდეგ, სრულებით არ უგდებდა ყურს სახელმწიფო საქმეებს, რომლებიც მან სხვებს, სამეფო კარზე აღზევებულ უღირს მოხელეებს გადააბარა, თვითონ კი დროს ჰიპოდრომზე და ქეიფში ატარებდა. მან თავისი ფავორიტები დანიშნა ცალკეული კუთხეების მმართველებად (კერძოდ, საჭურისი სპონდილე ანტიოქიაში) და საქართველოშიც „დააარსა ი ვ ე რ ი ი ს თ ე მ ი – საკატაპანო, რომელიც თავდაპირველად დავით უკროპალატის სამფლობელოსაგან შედგებოდა, მაგრამ მერე სხვა მიწებიც მიემატა“ (ივ. ჯ ა -

ბერძენთა მეფის ასული ელენე – საქართველოს დედოფალი

Ὁκτωβρίου δὲ μηνὸς λα-
χύσις ἀστέρως ἐγένετο, ἐκ δυσ-
μῶν πρὸς ἀνατολήν τὴν πορείαν
ποιῶντος, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν
ἡμέραν πῶσις οὐ μικρὰ γέγονε
τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Συ-
ρίᾳ, στρατηγοῦντος τῆς μεγάλης
Ἀγτιοχείας Μιχαὴλ τοῦ Σπονδύ-
λη. Ἐγένετο δὲ καὶ ἑμβρωῶν ἐπι-
κλυσίς, ἐπικρατήσασα ἕως τοῦ
Μαρτίου μηνός, τῶν ποταμῶν
ὑπερχυθέντων καὶ τῶν κοίλων
πελαγισάντων, ὡς ἀποπνιγῆναι
σχεδὸν πάντα τὰ ζῷα καὶ τοὺς
καταβληθέντας καρπούς τῆ γῆ,

ოქტომბრის თვის 31-ს გა-
მოჩნდა შუქი ვარსკვლავისა, რო-
მელიც მიემართებოდა დასავლე-
თიდან აღმოსავლეთისაკენ, და
იმ დღეს რომელთა ჯარმა სი-
რიაში არა მცირედი დამარცხე-
ბა განიცადა: დიდი ანტიოქიის
სტრატეგოსი იყო მიხაელ სპონ-
დილეს ძე. დიდი წყალდიდობა
იყო, რამაც მარტის თვემდე გა-
სტანა; მდინარეებისა და ტბე-
ბის ადიდების გამო თითქმის
მთელი საქონელი დაიხრჩო და
მიწის ნათესებიც განადგურდა,
რის გამოც მომავალ წელს საში-

ვახიშვილი ი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი მეორე, თბ. 1948, გვ. 135).

ივერიის თემის ეს მმართველი, კატეპანი, იყო ნიკიტა პისიდიელი.

ნიკიტა პისიდიელის შესახებ ქართველი ისტორიკოსები წერენ:

სუმბატ დავითის ძე
და წელსა მეორესა გამოგზავნა
კოსტანტინე მეფემან პარკიმანოსი თვისი
მიუწოდმელისს ძალითა ლაშქრითა
თვისისათა და განძითა ურიცხვთა ყოვ-
ლად უძლიერესად ბასილი მეფისაცა.
მოვლო და მოაოჭრა ქუეყანანი იგი,
რომელნი პირველ მოეოჭრნეს ქუეყანა-
ნი ბასილი მეფესა, და უმეტესცა (ქარ-
თლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 385).

ამ ამბებს კარგად იცნობს აგრეთვე სომეხი ისტორიკოსი არისტაკეს-
ლასტივერტელი, რომელიც ნიკიტა კატეპანის გამოგზავნას საქარ-
თველოში ათარიღებს 1028 წლით და ამბობს: «იმან (ე. ი. კეისარმა კონსტან-
ტინემ) გაგზავნა აღმოსავლეთის კატეპანად (ქართლეთის) ერთი საჭურისი ნი-
კიტა (ნიკიტა იძუნი სერქიზი), რომელიც ჩავიდა იბერიელთა ქვეყანაში და,
ცრუ დაპირებების წყალობით, აიძულა ზოგიერთი დიდებული დაეტოვებინათ
თავიანთი სამფლობელოები და წასულიყვნენ კეისრის კარზე (არისტაკესი,
ისტორია თავი VI).

მატიანე ქართლისა
ხოლო კოსტანტინე მეფემან მოქ-
ცევასა ოდენ წელიწდისასა გამოგზავნა
პარკიმანოზი ლაშქრითა ურიცხვთა. მო-
ვიდა და ჩამოდგა, და მოაოჭრნა იგივე
ქუეყანანი, რომელნი ბასილი მეფესა
მოეოჭრნეს (ქართლის ცხოვრება, ტ. I,
1955, გვ. 291 – 292)

καὶ διὰ τοῦτο λιμὸν κατὰ τὸν ἐπιόντα χρόνον ἐπακολούθησαι Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ γεγονός ἐν Συρίᾳ ἀτύχημα ἐξιάσσεσθαι, ὥριμητο κατὰ τῆς Βερροίας ἐκστρατεῦσαι. Ἐκπέμπει γοῦν μετ' εὐζώνου θυνάμεως Κωνσταντίνον πατρίκιον τὸν Καραντηγὸν τὸν ἐπ' ἀδελφῆ τούτου γαμβρόν, ἀπελθεῖν ἐπισκήψας καὶ κατασκοπήσαι τὰς εἰσόδους καὶ κατὰ τὸ θυνατὸν πημαίνεσθαι τοὺς ἐχθρούς, παρατάξῃας δὲ καθολικῆς ἀπέχεσθαι μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας.

მოსვლამდე თავი შეეკავებინა ერთიანი ბრძოლისგან.

Ἐν τῷ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνηθροίζετο, ὁ μὲν τῆς Ἀβασγίας ἄρχων Γεώργιος νόσῳ τελευτᾷ, ἣ δὲ τούτου σύνοικος πρέσβεις εἰς βασιλέα στείλασα μετὰ δῶρων σπονδὰς τε εἰρηγικὰς ἐζήτηει καὶ τῇ ταύτης σὺν Παγκρατίῳ τὴν συνοικῆσουσαν.

Ἦς τὴν πρεσβείαν ἀποδείξάμενος ὁ βασιλεὺς τὰς τε σπονδὰς ἐκύρωσε, καὶ Ἐλένην τὴν ἑαυτοῦ ἀνεψιάν, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, νύμφην εἰς Ἀβασγίαν ἀπέστειλε, τὸν νυμφίον Παγκράτιον ἐς τῶν καιροπαλάτων ἀναβιβάσας τὸ σῆμα

ნელი სიმშლილი მოელოდა.

მეფეს უნდოდა სირიაში მომხდარი უბედურების შედეგები აეცდინა და გადაწყვიტა ბეროიას წინააღმდეგ ლაშქრობა მოეწყო. ამ მიზნით მან გაგზავნა თავისი დისიძე (ე. ი. დის ქმარი) პატრიკოსი კონსტანტინე კარანტენოსი და გაატანა მსუბუქად შეიარაღებული ჯარი, რათა მას დაეხვეწერა და დაეთვალეირებინა მისასვლელი ადგილები და შეძლებისდაგვარად ზარალი მიეყენებინა მტრისთვის, ხოლო მის

სანამ იგი შეკრებდა ჯაოს, ამასობაში ავადმყოფობისაგან გარდაიცვალა აფხაზეთის მთავარი გიორგი, ხოლო მისმა მეუღლემ მეფესთან ელჩები გამოგზავნა საჩუქრებით და სთხოვდა საზავო ხელშეკრულებას და თავისი ვაჟისათვის, ბაგრატისათვის, საცოლეს.

მეფემ მისი თხოვნა შეიწყნარა, ზავი განუმტკიცა და თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი აფხაზეთში გაგზავნა სარძლოდ, ხოლო სასიძო ბაგრატი კუროპალატის წოდებაში აღაზევა.

ამ ნაწყვეტში ჩვენს ყურადღებას, პირველ რიგში, იპყრობს ცნობა იმის შესახებ, რომ საქართველოს დედოფალი მარიამი (გიორგი პირველის ქვრივი) მოლაპარაკებას აწარმოებს ბიზანტიის კეისართან სახელმწიფო საკმეებზე.

ქართველი ისტორიკოსი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს:

«შემდგომად ამისა, წელსა მესამესა, წარვიდა დედოფალი მარიამ, დედა ბაგრატისი, აფხაზთა მეფისა, საბერძნეთად ძიებად მშვიდობისა¹ და ერთობისა. და კულად ძიებად პატივისა კურაპალატობისა მისათვის თვისისა, ვითარცა არს ჩუეულება და წესი სახლისა მათისა, და მოყვანებისათვის მის ცოლისა».

«და ვითარცა მიიწია საბერძნეთად წინაშე ბერძენთა მეფისა, აღუსრულა ყოველი სათხოველი სიხარულით: მისცნა ფიცნი და სიმტკიცენი ერთობისა და სიყუარულისათვის, დაუწერნა ოქრობეჭედნი, მოსცა პატივი კურაპალატობისა, მოსცა ცოლად ბაგრატისთვის ელენე დედოფალი»².

კედრენეს და ქართველ ისტორიკოსს, როგორც ვხედავთ, სხვადასხვანაირად აქვთ გადმოცემული ცნობა ქართველთა ელჩობის კონსტანტინოპოლში:

1) ქართული წყაროს მიხედვით თვით დედოფალი მარიამი გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში საქართველოს სახელმწიფო საქმეების მოსაგვარებლად, იმ დროს როდესაც კედრენეს მიხედვით მარიამი თვითონ კი არ წასულა, არამედ ელჩები გაუგზავნია ბიზანტიის კეისართან.

2) კედრენეს არ უწერია, თუ რომელი მეფეა ამ დროს ბიზანტიაში, მაგრამ მისი სიტყვები: «მეფემ თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი» გაგზავნა ბაგრატის საცოლედო, ისეთ შთაბეჭდილებას ჰქმნიდა, რომ ელენე თითქოს ბასილი II-ის (კონსტანტინე VIII-ის ძმის), შვილი ყოფილიყოს. ამიტომაც არის, რომ „საქართველოს ისტორიის“ სახელმძღვანელოებში სწერია: „კეისარმა თავისი ასული ელენე ბაგრატ მეოთხეს ცოლად მიათხოვა“³. სინამდვილეში კი არსად არ სწერია, არც ბერძნულ წყაროში, არც ქართულ მატია-ნეში, რომ ელენე კეისრის ასული იყო.

3) წყაროებში მოხსენებული „მეფე“ არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი. კონსტანტინე VIII-ის შემდეგ ბიზანტიაში მეფობდა რომანოზ III (1028 – 1034 წ. წ.). ქართული წყარო რომ შემთხვევით არ წერს «მესამე წელსაო», იქიდან ჩანს, რომ „ქართ-

¹ შდრ. კედრენეს სიტყვები: *σπουδᾶς εὐθυστᾶς ἐξήστει* („ემიებდა სამშვიდობო ხელშეკრულებას“). იხ. ზემოთ გვ. 54.

² ქართლის ცხოვრება, ტ. I (1955), გვ. 294, 4 – 14.

³ საქართველოს ისტორია, I, თბ. 1958, გვ. 143.

ლის ცხოვრების“ ზოგიერთ (საკმაოდ სანდო) ნუსხაში ხაზგასმულია, რომ მარიამ დედოფალი სწორედ რომანოზ კეისარს ეახლა კონსტანტინოპოლში: «წარვიდა კონსტანტინოპოლედ წინაშე რომანოზ კეისრისა მიებად მშვდობისა» (ნუსხა D), ან «წარვიდა საბერძნეთად კონსტანტინოპოლედ წინაშე რომანოზ მეფისა ვედრებად მისსა და მიებად მშვდობისა» (ნუსხა T+სუმბატი). ამავე დროს კედრენეს უწერია, რომ მარიამის მოციქული ჩავიდა კეისართან, რომელმაც ბაგრატის საცოლედ გამოგზავნა «თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი».

საკითხს საბოლოოდ არკვევს ის ცნობა, რომელსაც გვაწვდის ნ. სკაბალანოვიჩი. არგიროსთა გვარის ერთ-ერთ წარმომადგენელს ლეონ არგიროსს ჰყავდა ვაჟი (სახელი უცნობია), რომლის შვილები იყვნენ: რომანოზი, ბასილი, მარიამი, პულხერია და კიდევ ერთი ქალიშვილი. შემდეგ ნ. სკაბალანოვიჩი წერს: ლეონის ამ შვილთაგან „ბასილი იმით არის ცნობილი, რომ მისი ერთი ასული, ელენე, მიათხოვეს ქართველ მეფეს ბაგრატს, 1029 – 1030 წელს“¹. ხოლო ლეონის შვილთა შორის მოხსენებული რომანოზი არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი².

მამასადამე, ბაგრატ IV-ის მეუღლე ელენე იყო არა კეისრის ასული, არამედ კეისარ რომანოზ III-ის ძმის, ბასილის, ასული³.

აქვე საჭიროდ ვთვლით აღვნიშნოთ შემდეგი: ქართველი მემატიანე ამბობს, რომ რომანოზ კეისარმა მარიამ დედოფალს «მოსცნა ფიცნი და სიმტკიცენი ერთობისა და სიყუარულისათვის, დაუწერნა ოქრობეჭედი»⁴. ფრ. დელაგერის რეგესტებში ეს ოქრობეჭედი ანუ χρυσόβουλλα არ არის მოხსენებული⁴.

¹ Н. С к а б а л а н о в и ч. Византийское государство и церковь и XI веке. СПб 1884, 1584, გვ. 12 – 13. გ. შლომბერჟეც წერს: „ამ ბასილის ერთი ქალიშვილი, ელენე, მისმა ბიძამ, კეისარმა რომანოზმა (III) მიათხოვა საქართველოს მეფეს ბაგრატ IV-ს“ (G. S c h u m h e r g e r, L' épopée byzantine, III [1905], 62, n. 2).

² რომანოზ III-ის დეზიდან მარიამი ცოლად ჰყავდა ვენეციელ იოანე ორსეოლოს; პულხერია (რომლის ქმრის სახელი არ ვიცით) იყო ცნობილი სარდლის კონსტანტინე დიოგენეს დედა; ხოლო მესამე და, რომლის სახელი არ ვიცით, მიათხოვეს პატრიკოს კონსტანტინე კარანტენოსს (იხ. ზემოთ გვ. 54).

³ ამიტომ ზედმეტია იმაზე ფიქრი, რომ „ბასილი“ თითქოს ბასილი II იყოს.

⁴ Fr. D ö l g e r, Corpus... 2. Teil, გვ. 2 (1030 წლის თარიღით).

გიორგი I-ის მეუღლე ალდე

Τότε δὴ καὶ Ἀλδὴ ἡ Γεωργίου τοῦ Ἀβασγοῦ γυνή, τοῦ γένουσι οὐσα τῶν Ἀλαβῶν, προσεβρήθη τῷ βασιλεῖ, παραδοῦσα καὶ τὸ ὄχρωσάτων φροῦριον τῇ Ἀνακουφῆν· ἦς τὸν υἱὸν Δημήτριον ὁ βασιλεὺς τῷ τῶν μαγίστρων τετίμηκεν ἀξιώματι: (CB II, 503,9—12).

მაშინ გიორგი აფხაზის¹ მეუღლე ალდე, ტომით ალანი, მიემხრო მეფეს და გადასცა მას უმტკიცესი ციხე ანაკოფე²; მის ვაჟს დემეტრეს მეფემ უბოძა მაგისტროსის პატივი³.

იბერიის კატეპანი იასიტე

Παγκρατίου δὲ τοῦ ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικειμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτη, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν ταγματῶν τῆς ἕω πάντων τὸν δομέστικον Κωνσταντῖνον τῶν σχολῶν, τὸν ἀπὸ τοῦ ἀδελφόν, ἐκπέμπει. καθυποσχόμενος συνεκπέμψαι τοῦτον καὶ τὸν Δαλασσηγόν, ὡς ἂν ἔχη τοῦτον σύμβουλον καὶ πα-

რადგან აფხაზეთის მთავარი ზაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაგზავნა სხოლათა დომესტიკი კონსტანტინე, თავისი ძმა, აღმოსავლეთის მთელი რაზმებით და ჰპირდებოდა, რომ ამასთანავე გაუგზავნიდა მას დალასენოსაც, რათა ის ჰყოლოდა მრჩეველად და თანამდგომელად ბრძოლებ-

¹ საქართველოს მეფე გიორგი I (1014 – 1027 წ. წ.). ² ე. ი. ანაკოფია.

³ ამ ნაწყვეტში მოყვანილი ტექსტი გადმოგვცემს შემდეგ ამბავს:

გიორგი I-ის მეორე ცოლი იყო ოვსთა მეფის ასული ალდე (ეს სახელი შენახულია მხოლოდ კედრენესთან), მასთან შეეძინა გიორგის ვაჟი დ ე მ ე ტ რ ე. გიორგის გარდაცვალების შემდეგ ალდე და დემეტრე ცხოვრობდნენ ა ნ ა კ ო ფ ი ა შ ი, ამის შესახებ ქართველი მემატიანე გადმოგვცემს: «სხუაცა ძე დარჩა გიორგი მეფესა ანაკოფიას შინა, ოვსთა მეფისა ასულსა მეორესა ცოლსა თანა. და აზნაურთაგან იყო მათ შუა მი-და-მო საუბარი, და ყრმა მცირე იყო, სახელით დ ე მ ე ტ რ ე, ვერცა გაამეფეს, თუცა ვის გულსა ედვა, და ვერცაღა გამოინდევს ზაგრატ მეფემან და დედამან მისმან (ე. ი. ზ ა გ რ ა ტ IV-მ და დ ე დ ო ფ ა ლ მ ა მ ა რ ი ა მ მ ა), არცაღა თავადთა დიდებულთა ამის სამეფოსათა. და ვერღარ დაიდგნა და წარვიდა სამეფოსა მისგან, და მიმართა ბერძენთა მეფესა, და წარუტანა თანა ა ნ ა კ ო ფ ი ა. და მიერთგან წარუჯდა ანაკოფია აფხაზთა მეფესა მოაქაჟამადმდე» (მატიანე ქართლისა; ქ. ცხ. I, 1955, გვ. 295). აქედან ჩანს, რომ დიდებულებს უნდოდათ გამოეყენებინათ ზაგრატის წინააღმდეგ მისი ნახევარ-ძმა დემეტრე, მაგრამ ვერაფერს გახდნენ (იხ. ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორი), წ. II, 1948, გვ. 138).

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა ზედმიწევნით ადასტურებს იმას, რასაც ქართველი მემატიანე მოგვითხრობს.

ραστάτην ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐποίησε, καὶ λοιπὸν ἄπρακτος ὁ δομέστικος ὑπενόστησεν (CB II 519, 5—11).

ში. მაგრამ მან ეს არ შეასრულა და ამიტომ დომესტიკი უკან დაბრუნდა დავალების შეუსრულებლად.

ომი ანისის გამო და გიორგი მეფე

Ἰνδικτιῶνος δὲ ιγ' ὁ κατὰ τοῦ Ἀνίου ἀρχὴν ἐλάμβανε πόλεμος, ἀλλὰ ῥητέον ἀνωθιν πῶς καὶ διὰ τίνα τρόπον ἡσυχίαν ἄγοντι τῇ τοῦ Ἀνίου τοπάρχῃ καὶ μηδὲν ἀπαίσιον διαπραττομένῳ Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς πολεμεῖν ἐπεχείρησεν. Ὅτε Γεώργιος ὁ Ἀβασγῶν ἀρχηγὸς ὄπλα κατὰ Ῥωμαίων ἐκίνησε, συμμαχῶν ἦν αὐτῷ καὶ Ἰωβανεσίκης ὁ τῆς τοῦ Ἀνίου κυριεύων χώρας. Ἐπεὶ δέ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, Βασίλειος ὁ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν Ἰβηρίᾳ παρατάξασιν ἡγωνίσαστο κατὰ τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦτον ἐτρέψατο καὶ συνέτριψε, φοβηθεὶς ὁ Ἰωβανεσίκης μή πως ὁ βασιλεὺς μηχανῶν διὰ τὴν συμμαχίαν ἀνήκεστόν τι ἐς αὐτὸν διαπράξῃται, τὰς κλείς τῆς πόλεως εἰληφῶς αὐτομολεῖ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἑαυτὸν ἐγχειρίζει ἐπιελοντῆς καὶ τὰς κλείς παραδίδωσιν.

Ὁ δὲ τῆς συνέσεως τοῦτον ἀποδεξάμενος μάγιστρόν τε τιμᾶ καὶ ἄρχοντα διὰ βίου τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς λεγομένης μεγάλης Ἀρ-

მეცამეტე ინდიქტიონს 1 და იწყო ომი ანისის წინააღმდეგ; მაგრამ საჭიროა ამთავითვე ითქვას, თუ როგორ და რა საბაზით აუტეხა ომი კონსტანტინე მეფემ ანისის ადგილისმთავარს, რომელიც წყნარად იყო და არაფერს ცუდს არ სჩადიოდა. როდესაც აფხაზთა მთავარმა გიორგიმ იარაღი ააჟღარუნა რომაელთა წინააღმდეგ, მისი მოკავშირე იყო იოვანესიკეც, რომელიც ფლობდა ანისის ქვეყანას. ხოლო როდესაც, როგორც ზემოთ ითქვა, ბასილი მეფე იბერიაში გაემგზავრა და ბრძოლა გაუმართა გიორგის, აოტა იგი და გააცამტვერა, იოვანესიკეს შეეშინდა, ვაი თუ მეფემ განრიკსებულმა, რომ გიორგის მოკავშირე ვიყავი, საშინელი რამ არ დამმართოსო, ქალაქის გასაღებებით ეახლა მეფეს, დანებდა მას და გასაღებებიც გადასცა.

მეფემ მოუწონა მას ეს გამჭრიახობა, უბოძა მას მაგისტროსის პატივი და უთხრა, სანამ ცოცხალი ხარ, ანისის და ეგრეთ-

¹ თარიღი უდრის 1044 სექტ. – 1045 აგვისტოს. არისტაკეს ლასტივერტელის მიხედვით ანისი დაეცა 1045 – 1046 წელს.

μενίας προβάλλεται, ἔγγραφον ἀπαιτήσας ἀπ' αὐτοῦ γραμματεῖον ὡς μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευταίην ἐπανήξει πᾶσα ἡ τοιαύτη ἀρχὴ εἰς τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ μέρος ἔσεται τῆς Ῥωμαϊκῆς.

გულეზაში და რომაული სახელმწიფოს ნაწილი იქნებოდა.

Ἐγενετο ταῦτα.

Καὶ φηγήσκει μὲν ὁ βασιλεὺς, φηγήσκει δὲ μετὰ χρόνους ἰκανοὺς καὶ ὁ Ἰωβανεσίκης· καὶ φανόντος αὐτοῦ Κακίχιος ὁ τούτου υἱὸς διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν εἰρήνην μὲν διατῆρει πρὸς Ῥωμαίους καὶ ὁμαιχμίαν, κατεῖχε μὲντοι τὴν πατρίαν ἀρχὴν, καὶ ἀποδοῦναι Ῥωμαίοις οὐκ ἤθελεν, ὡς τὸ πατρικὸν ἐβούλετο γραμματεῖον.

Εὐρὼν οὖν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὸ γραμματεῖον ὁ Μονομάχος ἀπήγει καὶ τὸ Ἄνιον καὶ τὴν πᾶσαν μεγάλην Ἀρμενίαν ὡς Βασιλείου τοῦ βασιλέως διάδοχος. Τοῦ δὲ δοῦλον μὲν ἑαυτὸν ἀνομολογοῦντος Ῥωμαίων, ἀποστῆναι δὲ τῆς πατρίδας, ἀρχῆς μὴ ἐθέλοντος, πολεμητέον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ στρατὸν ἀγείρας καὶ Μιχαὴλ βέστη τῷ Ἰασίτη ἐγχειρίσας, ἄρχοντι φθάσαντι προρληθῆναι τῆς Ἰβηρίας, πολεμεῖν ἐπεσκόπει τῷ Κακίχιῳ ὁ δὲ

წოდებული დიდი არმენიის მმართველად იყავიო, ხოლო მოსახოვა წერილობითი საბუთი, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ მთელი ეს სამფლობელო გადავიდოდა მისი (მეფის) განკარ-

გულეზა ასე.

გარდაიცვალა მეფე ბასილი; დიდი ხნის შემდეგ გარდაიცვალა იოვანესიკეც. ეს ომ გარდაიცვალა, მისმა ვაჟმა გაგიკმა ჩაიზარა მმართველობა, რომელელებთან მშვიდობას და კავშირს იცავდა; მაგრამ მამის სამფლობელო რომ მიიღო, არ ისურვა მისი გადაცემა რომაელებისათვის, თანახმად მამის მიერ გაცემული საბუთისა.

მონომახოსმა ეს საბუთი რომ ნახა საბუთთასაცავებში, მოსახოვა ანისიც და მთელი დიდი არმენიაც, როგორც ბასილი მეფის შემკვიდრემ. გაგიკმა თავისი თავი აღიარა რომაელთა მონად, ხოლო მამის სამფლობელოს დათმობა არ ისურვა; ამიტომ მეფემ გადაწყვიტა ომი. მეფემ შეკრიბა ჯარი და ჩააზარა ის ვესტის¹ მიხაელ იასიტეს², რომელიც დანიშნული იყო იბერიის მთავრად, და მოუწოდა მას გაგიკის წინააღმდეგ ეომა. იასი-

¹ შდრ. „მატიანე ქართლისა“: «მოერთო ვ ეს ტ ი ცხრითა ციხითა ანისისათა» (ქ. ცხ. I [1955], 299, 2).

² ეს ის კატეპანი იასიტე უნდა იყოს, რომელიც ზემოთ იყო მოხსენებული (გვ. 58).

ἀπελθῶν, καθ' ἕσπον οἶόν τ' ἦν,
ἔσπευδεν ἐκπληροῦν τὰ προστε-
ταγμένα.

Ὅπερ γούς ὁ Κακίκιος,
καὶ ἔτι ἀντὶ φίλου καὶ συμμάχου
πολέμιος κέχριται, καὶ αὐτὸς τὰς
αὐτοῦ δυνάμεις ἀγχοχῶς κατὰ τὸ
ἐγχαρωθῆν αὐτῷ τοὺς ἐπιόντας
ἡμύνετο.

Κακῶς δὲ φερομένων τῶν
πραγμάτων τῇ Ἰασιίτῃ, πέμπεται
καὶ ὁ Νικόλαος πρόεδρος ὁ δομέ-
στικός τῶν σχολῶν, ὁ τοῦ βασι-
λέως Κωνσταντίνου παρακοιμώ-
μενος, μετὰ βαρείας χειρὸς, ὥστε
τῇ πλήθει καὶ τῇ δυνάμει κατ-
αγωνίσασθαι τὸν Κακίκιον. Στέλ-
λονται δὲ γράμματα τοῦ βασι-
λέως πρὸς Ἀπλησφάρην¹ τὸν ἄρ-
χαντα τοῦ Τιβίου καὶ τῆς περὶ
τὸν Ἀράξην ποταμὸν Περσαρμε-
νίας, παρακαλοῦντα τοῦτον κατὰ
τὸ δυνατόν θεοῦν τὴν μεγάλην
Ἀρμενίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην
χώραν τῇ Κακίκιῳ.

Ἀπελθῶν οὖν ὁ Νικόλαος
ἐκεῖνος μὲν ἔργου εἶχετο, τὰ δὲ
γράμματα πέμπει πρὸς τὸν Ἀπ-
λησφάρην, γράψας καὶ αὐτὸς καὶ
παροτρύνων καὶ θώροισ καὶ ὑποσ-
χέσειν ἐρεθίσας ἐνεργοὺς ἵεσθαι
τὰς βουλῆσεις τοῦ βασιλέως.

ტეც გაემგზავრა და, რამდენა-
დაც შეეძლო, ცდილობდა მეფის
ბრძანება შეესრულებინა.

ეს რომ გაიგო გაგიკმა, მი-
ხვდა, რომ ნაცვლად მეგობრისა
და მოკავშირისა უკვე მტრად
თვლიდნენ რომაელები, და თვი-
თონაც შეკრიბა თავისი ჯარები
და, შეძლებისდა გვარად, იცავ-
და თავს მომხდურთავან.

ხოლო რადგან იასიტეს საქ-
მეები ცუდად მიმდინარეობდა,
გაიგზავნა აგრეთვე დიდძალი
ჯარით წინამძღოლი ნიკოლოზი,
სხოლათა დომესტიკოსი და კონ-
სტანტინე მეფის პარაკიმომენი,
რათა გაგიკი დაემარცხებინა
მრავალრიცხოვანი ჯარის შემ-
წეობით. გარდა ამისა მეფემ წე-
რილი გაუგზავნა აპლესფარეს¹,
დვინისა და მდინარე არაქსის
გარშემო მდებარე პერსარმენის
მთავარს, რომელსაც მეფე მო-
უწოდებდა, შეძლებისდა გვარად,
დაერბია დიდი არმენია და გა-
გიკის ქვემდებარე ქვეყანა.

ჩავიდა თუ არა ნიკოლოზი
დანიშნულ ადგილას, მაშინვე შე-
უდგა საქმეს, წერილი გაუგზავნა
აპლესფარესს და თვითონაც მი-
სწერა და თუ საჩუქრებით აგუ-
ლიანებდა მას და თუ დაპირე-
ბებით აქეზებდა, რომ მეფის სურ-
ვილები სისრულეში მოეყვანა.

¹ Ἀπλησφάρης აბუ Abul Sevar. ob. G. Schlumberger, Epopée
III, 482.

Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξά-
μενος ἀμείβεται ἐπιτελῆ ποιῆσαι
τὰ κεκελευσμένα, εἰ γράμμα πεμ-
φθείη τούτῳ βασιλικὸν ἀσφάλειαν
παρέχον αὐτῷ πάντα ἔχειν ἐν βε-
βαίῳ δεσποτικῶς τὰ φρούρια καὶ
χωρία ὅσα περ ἰσχύσειε νόμῳ πο-
λέμου κτήσασθαι ἀπὸ τῶν διαφε-
ρόντων τῷ Κακικίῳ. Ἐδέξατο
τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, καὶ χρυ-
σοβούλλοις γραφαῖς ἐπιβεβαίωσεν
ὅσα ὁ Ἀπλησφάρης ἤτήσατο· καὶ
δεξάμενος οὗτος τὸ γράμμα ἔργου
ἤπειτο, καὶ πολλὰ τῶν τοῦ Κα-
κικίου ἐκπολιορκήσας κατέσχευεν
ὄχυράματα καὶ χωρία.

მიიღო, მაშინვე შეუდგა საქმეს, ალყა შემოარტყა და დაიპყრო
გაგიკის მრავალი ციხე-სიმაგრე.

Ὁ δὲ Κακικίος ὑπὸ τε τῆς
Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως πολεμοῦμε-
νος ὑπὸ τε τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τι-
βίου λεηλατούμενος, καὶ τοῖς πᾶ-
σιν ἀπεγινώκως, σπένδεται πρὸς
τὸν παρακοιμώμενον καὶ προσχω-
ρεῖ τῷ βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, παρα-
δοὺς τῆς πόλιν. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὸν
βασιλέα ἐλθὼν καὶ μάγιστρος τι-
μηθεὶς, καὶ χωρία πολυπρόσοδα
κατὰ τε Καππαδοκίαν καὶ Χαρ-
σιανὸν καὶ τὸν Λικανδρὸν εἰλη-
φῶς, εἰρηγικὸν καὶ ἀτάραχόν τὸν
ἀπὸ τοῦδε ἔζησα βίον.

ის მშვიდობიანსა და უმღელვარო ცხოვრებას.

Ὁ δὲ Μονομάχος τὰ ἐκπο-
λιορκηθέντα φρούρια παρὰ τοῦ
Τιβιώτου καὶ χωρία ὡς μέρη τοῦ
Ἀνίου ἐπιζήτητων, ἐπεὶ ἐκὼν γε
ἐκείνος οὐ μεθίετο τῆστων, ἀλλ'

ხოლო მან (აპლესფარემ), მი-
იღო თუ არა წერილი, უპასუხა,
რომ ის ზედმიწევნით შეასრუ-
ლებდა მეფის ბრძანებას, თუ მას
მეფის საბუთი მოუვიდოდა, რომ-
ლითაც მას მიეცემოდა დაპი-
რება, რომ უეჭველ მფლობელო-
ბაში ექნებოდა ყველა ის ციხე-
სიმაგრე და ის ადგილები, რომ-
ლებსაც ის ომის ძალით გაგიკს
წაართმევდა და მიითვისებდა.
მეფემაც მისცა მას ეს პირობა
და წერილობით ოქრობეჭდებით
დაუდასტურა აპლესფარეს ყვე-
ლაფერი, რასაც ის მოითხოვდა;
აპლესფარესმა რომ ეს საბუთი

ხოლო გაგიკი, რომაელთა
ჯარის მიერ დალაშქრული და
დვინის მთავრის მიერაც დარ-
ბეული, სასოწარკვეთილებაში ჩა-
ვარდა, დაუზავდა პარაკიმომენს
(*ე. ი. ნიკოლოზს*) და, დანებდა
რა მეფეს, ჩააბარა მას ქალაქი.
როდესაც ის მეფესთან გამო-
ცხადდა, მან აღაზევა ის მაგისტ-
როსის პატივში; მეფისგან მიიღო
მან შემოსავლიანი ადგილები
როგორც კაპადოკიაში, ისე ხარ-
სიანის მხარეში და ლიკანდრეს-
თან, და ამ დროიდან ეწეოდა

მონომახოსმა დვინელისაგან
მოითხოვა დამიბრუნე ალყაშე-
მორტყმული ციხე-სიმაგრეები და
ადგილები, როგორც ანისის ნა-
წილებიო, ხოლო როდესაც იმან

ἀντείχετο τῆς χρυσοβούλλου γρα-
φῆς, ἀναιρεῖται πόλεμον πρὸς
αὐτὸν καὶ πάλιν προστάττει τῷ
παρακοιμημένῳ μετὰ τε τῆς Ῥω-
μαϊκῆς χειρὸς τοῦ τε Ἰβηρικῶς
στρατοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ
Ἀρμενίᾳ δυνάμεως, ἣς κατήρχεν
ὁ Ἀνιώτης, τῷ Ἀπλησφάρῃ πο-
λεμῆιν. Πάσας οὖν οὗτος ἡθροί-
κως τὰς δυνάμεις, καὶ ἄρχονται
αὐταῖς ἐπιστήσας Μιχαὴλ τὸν
βεσπάρχηγ τὸν Ἰασίτηγ καὶ τὸν
ἑαυτοῦ δοῦλον Κωνσταντῖνον μά-
χιστρον τὸν Ἀλανόν, κατὰ τοῦ
Τιβίου ἐκπέμπει.

ქვეითი (დოῦლონ) კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი, და გაგზავნა
ისინი დვინის წინააღმდეგ.

Ὁ δὲ Ἀπλησφάρῃς στρατη-
γικώτατος ἀνθρῶπος ὢν, εἴπερ
τις ἄλλος, καὶ ἔργα πολεμικὰ καὶ
βουλὰς ἐχθρῶν διασκεδᾶσαι δυνά-
μενος, πρὸς μὲν τὴν Ῥωμαϊκὴν
δύναμιν εἰδὼς ἑαυτὸν μὴ ἀξιοχ-
ρεῶν οὐκ ἀντιπαρετάξατο, εἶσω
δὲ τειχῶν συγκλείσας ἑαυτὸν καὶ
τὸν παραρρέοντα μετοχτεύσας
ποταμόν, καὶ πᾶσαν ἐπικλῦσας
τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτελεματώσας
πηλῶδῃ τε οὖσαν καὶ ταναγῶδῃ,
προσέμενε τὴν ἐπέλευσιν τῶν
ἐναντίων, παρασπείρας ἐν τοῖς
κύνκλωθεν τῆς πόλεως οὖσιν ἀμ-
πελῶσι τοξότας πεξοὺς, καὶ κρύ-
πτεσθαι καὶ προσμένειν κελύσας,
ἄχρις ἂν αὐτὸς τῇ σάλπιγγι ἐπι-
σημῆνηται τὸ ἐνυάλιον.

არ ანიშნებდა საბრძოლველად გამოსვლას.

(*ე. ი. დვინელმა აპლესფარესმა*)
თავისი ნებით არ დასთმო ისი-
ნი – წერილობითი ხრიზობულით
მაქვს ისინი მოცემულიო – ომი
წამოიწყო მის წინააღმდეგ. და
კვლავ უბრძანა პარაკიმომენს
რომაული ძალებით, იბერიის
ჯარითა და დიდ არმენიაში
მდგარი ნაწილებით, რომელთაც
წინათ ანელი (გაგიკი) მეთაუ-
რობდა, ეომა აპლესფარესის წი-
ნააღმდეგ. ამან (ნიკოლოზ პარა-
კიმომენმა) შეკრიბა ძალები, მათ
მთავრად დააყენა მიხეელ ვეს-
ტარხი იასიტე¹ და თავისი ხელ-

აპლესფარესი ძალიან გამო-
ცდილი სარდალი იყო – სხვას
არავის ჩამოუვარდებოდა – და
დიდი უნარი ჰქონდა მტრის
სამხედრო საქმეები და განზრახ-
ვები ჩაეშალა, მაგრამ, რადგან
რომაული ჯარის მიმართ თავის
თავს უძლურად თვლიდა, არ
გაჰყვა მას ბრძოლაში, არამედ
კედლების შიგნით ჩაიკეტა, იქვე
ჩამომავალი მდინარე გადაკეტა
და მთელი დაბლობი წყლით გა-
დალეკა, მთლიანად ჭაობად აქ-
ცია. მოწინააღმდეგის მოლო-
დინში ქალაქის გარშემო არსე-
ბულ ვენახებში ქვეითა მშვილ-
დოსნები ჩააყენა და უბრძანა
დამალული ყოფილიყვნენ და
ელოდინათ, სანამ ის საყვირით

¹ „იასიტებზე“ იხ. ქვემოთ გვ. 66, შენიშვნა.

Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἄρχοντες τὸν τε εἰς τὴν πόλιν συγκλεισ-
μὸν καὶ τὴν τῆς πεδιάδος ἐπί-
κλυσιν δειλίας ἔργον καὶ ἀπογνώ-
σεως κρίναντες, ἄτακτοι καὶ σπο-
ράδην ἄλλοι μὲν τοὺς ἵππους ἀπο-
βάντες, ἄλλοι δὲ καὶ ἔφιπποι, ὡς
πῆ ἕκαστος ἐβούλετο, πρὸς τὴν
πόλιν ἔτρεχον ὡς αὐτοβοεῖ ταύ-
την αἰρήσοντες. Ἐπεὶ δὲ ἕνδον
ἐγένοντο τῶν ἐν μέσῳ τῶν ἀμπε-
λώνων ὁδῶν καὶ ἄχρι τῆς πό-
λεως ἔφθασαν, τότε δὴ τῇ σάλ-
πιγγι σημήνας ὁ Ἀπλησφόρης
ἔργου ἐκέλευσεν ἔχεσθαι, καὶ
ἐξαναστάντες ἀπὸ τῶν λόχων οἱ
πεζοὶ οἱ μὲν τόξοις οἱ δὲ λίθοις
ἔβαλλον, ἄλλοι δὲ ἐτίτρωσκον ἀπὸ
τῶν θυριγγῶν, τῶν Ῥωμαίων κω-
λυομένων ὑπὸ τούτων τοὺς πολε-
μοὺς ἀμύνασθαι.

ეს ქონგურები ხელს უშლიდნენ მტერი მოეგერებიათ.

Γίνεται οὖν τροπὴ μεγάλη,
καὶ σφάζεται Ῥωμαίων ἀπείρων
πλήθος, φυγεῖν μὴ δυναμένων
τῶν ἵππων, ἀλλ' ἐπιπιπτόντων εἰς
τὸν πηλὸν καὶ τὰ τέλματα. Μό-
λις οὖν σωθεὶς ὁ Ἰασίτης σὺν
τῷ Κωνσταντίνῳ ἐν τῷ Ἀνίῳ
αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς τῷ Ni-
κολάῳ γεγόνασιν.

Ἀγγεληθέντος δὲ τοῦ συμ-
βάντος ἀτυχήματος τῷ βασιλεῖ,
ὁ μὲν Νικόλαος καὶ ὁ Ἰασίτης
ἀφαιροῦνται τὰς ἀρχάς, προχειρι-
ζονται δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ Ἰασίτου
δοῦξ Ἰβηρίας ὁ Κεκαυμένος, ἀντὶ
δὲ τοῦ Νικολάου στρατηγὸς αὐτο-

ხოლო რომაელმა წინამძღო-
ლებმა იფიქრეს, რომ ის (*აპლეს-
ფარესი*) შიშისა და სასოწარკვე-
თილების გამო ჩაიკეტა ქალაქში
და დაბლობიც დაატბორა, და
უწესოდ და დაქსაქსულად ზოგი
ქვეითად, ფეხით, ზოგიერთი ცხე-
ნით, რანაირადაც თოთოეულმა
მოისურვა, ქალაქისკენ გაიქცნენ
იმ განზრახვით, რომ პირველი
იერიშითვე მას აიღებდნენ. რო-
დესაც ისინი იმ გზამდე მივიდ-
ნენ, რომელიც შუავენახეებში გა-
დიოდა, და ქალაქს მიუახლოვდ-
ნენ, მაშინ აპლესფარესმა საყვი-
რით ანიშნა ბრძოლის დაწყება,
და, ჩასაფრებული მეომრებიც გა-
მოვიდნენ, ქვეითებმა დაუმიხნეს
რომაელებს ისრები და ქვები,
სხვებმა კიდეც დასჭრეს ისინი
ქონგურებიდან, რომაელებს კი

დაიწყო დიდი ლტოლვა, და
მოისრა უსაზღვრო სიმრავლე
რომაელებისა, რადგან ცხენებმა
ვერ ირბინეს და ჩაეფლნენ ჭა-
ობში და ტბორებში. ძლივს გა-
დარჩნენ იასიტე და კონსტან-
ტინე და ამ უბედურების თვით-
მაცნეებად მივიდნენ ანისში ნი-
კოლოზთან.

მეფეს რომ აუწყეს მომხდარი
უბედურების ამბავი, ნიკოლოზიც
და იასიტეც გადააყენა თანამ-
დებობებიდან: იასიტეს ნაცვლად
იბერიის დუკად დაინიშნა კეკავ-
მენი, ხოლო ნიკოლოზის ადგი-
ლას თვითმპყრობელ სარდლად

κράτωρ Κωνσταντίνος ὁ τῆς μεγάλης ἐταιρίας ἄρχων, εὐνοῦχος ἄνθρωπος, ἐκ Σαρακηνῶν ἔλκων τὸ γένος καὶ τῷ βασιλεῖ ὑπηρέτησας πρὸ τῆς βασιλείας καὶ πιστὴν τηρῶν ἐς αὐτόν. Οἱ δὲ καὶ κατὰ χώραν γεγόμενοι καὶ τὰς δυνάμεις συνηθροικότες ἔργου εἶχοντο.

Καὶ τῇ μὲν πόλει τοῦ Τιβρίου, ἣτις ἦν τοῦ παντός ἔθνους μητρόπολις, προσβαλεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀποπειρῶνται δὲ τῶν λοιπῶν φρουρίων τῶν ὄσα τῷ Ἁγίῳ ὑπόκειται. Καὶ αἶρουσι μὲν τὴν ἁγίαν Μαρίαν καὶ τὸ λεγόμενον Ἄμπιερ καὶ τὸν ἅγιον Γρηγόριον, λίαν ἐρυμνά καὶ ἀπόκρημνα ὀχυρώματα¹, τοῦ Ἀπλησφάρη πολλάκις ἐπιχειρήσαντος βοηθῆσαι αὐτοῖς πολιορκουμένοις, καὶ τοσαυτάκις ἠττηθέντος.

Ἔρχονται δὲ καὶ ἐπὶ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Χελιδόνιον, ἐπὶ βουνοῦ τε ἀποκρήμνου καὶ οὐ πόρρω κείμενον τοῦ Τιβρίου καὶ κυκλωσάμενοι τοῦτο τάφροις καὶ χάραξιν διὰ προσεδρίας ἠπειρόντες παραστήσασθαι· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐσπάνυζον τῶν ἀναγκαίων οἱ εἶσω τοῦ τείχους, μὴ φθίσαντες εἰσχομίσασθαι τὰ ἐπιτήδεια διὰ τὸ τῆς προσβολῆς ὀξυρροπον.

სხმის გამო ვერ მოესწროთ სურსათის მომარაგება.

დააყენა კონსტანტინე, „დიდი საზოგადოების“ მთავარი, საჭურისი, ტომით სარკინოზი, რომელიც ჯერ კიდევ გამეფებამდე ჰყავდა მსახურად და რომელსაც ენდობოდა. ისინი თავთავიანთ ადგილებზე მივიდნენ, შეკრიბეს ჯარები და საქმესაც შეუდგნენ.

მათ არ ისურვეს იერიში მიეტანათ ქალაქ დვინზე, რომელიც იყო მთელი ტომის დედაქალაქი, არამედ სცადეს დაეპყრათ ანისის ქვემდებარე დანარჩენი ციხე-სიმაგრეები: აიღეს წმინდა მარიამი, ეგრეთწოდებული ამპიერი და წმინდა გრიგოლი, ძალიან მტკიცე და ციცაბო კლდეზე მდებარე სიმაგრეები; აპლესფარესმა რამდენჯერმე სცადა დახმარებოდა მათ, ალყაშემორტყმულებს, და ამდენჯერვე უკუუცეულ იქმნა.

შემდეგ ისინი მიადგნენ ერთ ციხეს, რომელსაც ეწოდებოდა ხელიდონიონი და რომელიც აგებული იყო ციცაბო ბორცვზე, მდებარეობდა დვინის მახლობლად: მათ შემორკალეს ის თხრილებით და ხნარცვებით, და ალყის შემორტყმის მეშვეობით აიძულებდნენ დამორჩილებას, ვინაიდან კედლის შიგნით მყოფნი სურსათის ნაკლებობას განიცდიდნენ: მოულოდნელი თავდა-

¹ ბონის კორპუსის გამოცემაში შეცდომით სწერია: ὀχυρώματα.

Καὶ παρεστήσαντο ἄν καὶ τοῦτο, εἰ μὴ αἰφνιδίως ἢ τοῦ πατρικίου Λέοντος τοῦ Τορνικίου ἐξ ἐσπέρας ἀνήφθη ἀποστασία. Οὗτος γὰρ στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ διαβλήθεις ὡς τυραννιδῶν τῆς τε ἀρχῆς παραστέλλεται καὶ μοναχὸς ἀποκίρεται καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀχθεις οἴκοι μένειν ἐν Ἀδριανουπόλει προσταύττεται...

Καὶ διὰ τοῦτο ἄγγελος ἐς τὸν Κωνσταντῖνον ἐν Ἰβηρίᾳ πέμπεται δημοσίως ἔποχος ἱπποῖς μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν κελεύοντων τῶν ἐν χερσὶν ἀφέμενον ἔργων ἀφικέσθαι ὡς τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων ἐς τὴν βασιλῆδα. Δεξάμενος δ' οὗτος τὰ γράμματα, καίτοι ἐν χερσὶν ἔχων τὸ φρούριον, λέει μὲν τὴν πολιορκίαν, σφένδαται δὲ τῷ Ἀπλεσφάρῃ, ἀσφαλισάμενος αὐτὸν ἀραις καὶ θρῆνοις ὡς εἵνοιαν διαφυλάξει τῷ βασιλεῖ καὶ οὐδέποτε μελετήσει φάσλον κατὰ Ῥωμαίων (CB II, 556, 15—562, 14).

დეს რომაელთა წინააღმდეგ ცუდს არაფერს განიზრახავდა ².

¹ ლეონტი თორნიკის განდგომილება მოხდა 1047 წელს.

² ამ ნაწყვეტში მოხსენებული „იასიტე“ (იხ. ზემოთ გვ. 62) უნდა იყოს მეტსახელი ან წარმომავლობის აღმნიშვნელი სიტყვა. ს ვ ი დ ა ს განმარტებით *Ἰασίτης* ნიშნავს *Ἰασος*-ის მცხოვრებს (s. v.). ხოლო *Ἰασος* ან *Ἰασσος* არის სახელი რამდენიმე ქალაქისა, მათ შორის სომხეთის ერთ-ერთი ქალაქისა.

ასე რომ კედრენესთან მოხსენებული *Μιχαὴλ τὸν Ἰασίτην* უნდა იყოს „მიხაელ იასელი“ (შდრ. Ioseph le Jasite – წინამძღვარი პატმოსზე: BZ I, 501).

G. S c h l u m h e r g e r, (époque III, 489, n. 2) გვრერერის შრომაზე მითითებით აღნიშნავს: შეიძლება იბერიული წარმოშობის იყვნენ იასიტები.

ამ ციხესაც დაიმორჩილებდნენ, რომ მოულოდნელად ლეონტი თორნიკის განდგომილება არ გაჩაღებულიყო დასავლეთში ¹. ეს ლეონტი იბერიაში იყო სტრატეგოსად და, რადგან დაბრალდა ძალაუფლების მიმძღვრება, გადაყენებულ იქმნა და ბერადაც აღკვეცილი; ის ქალაქში ჩამოიყვანეს და უბრძანეს შინ ყოფნა, ადრიანოპოლში...

ამის გამო გაგზავნილ იქმნა იბერიაში კონსტანტინესთან, მთავრობის ცხენებით, შიკრიკი, რომელსაც გაატანეს მეფის მიწერილობა: ებრძანა *კონსტანტინეს* დაეტოვებინა ყოველგვარი საქმეები და სასწრაფოდ წამოსულიყო მთელი თავისი ჯარით სატახტო ქალაქში, როგორც კი ამან წერილი მიიღო, თუმცა თითქმის ხელში ჰქონდა ციხესიმაგრე, მაგრამ ალყა მოხსნა, დაუზავდა აპლესფარესს, რომელსაც პირობა ჩამოართვა ფიცით, რომ მეფისადმი კეთილგანწყობილებას დაიცავდა და არასოდეს

ლიპარიტ ერისთავი

Παγκράτιος δὲ ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀρχηγός, ἀκόλαστος ἀνθρωπος, ἐς τοῦ Λιπαρίτου τὴν κοίτην ἐξυβρίσας (ἦν δὲ ὁ Λιπαρίτης υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλείου Βασιλείου ἐν τῷ πρὸς τὸν Γεώργιον πολέμῳ ἀναιρεθέντος Ὁρατίου τοῦ Λιπαρίτου, ἐπὶ συνέσει τε καὶ ἀνδρεία βεβημένος καὶ μεγάλη μετὰ τὸν Παγκράτιον δυνάμενος ἐν τοῖς Ἰβηρίαι) ἠνάγκασε τοῦτον ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθήσαντα ὄπλα κατ' αὐτοῦ κινήσαι. Καὶ πολέμῳ τοῦτον τρεψάμενος εἰς τὰ Καυκάσια καὶ τὴν ἔνδον ἀπελαύνει Ἀβασγίαν, ἐν τοῖς βασιλείοις τε γενόμενος τῇ ἑαυτοῦ μίγνυται πρὸς βίαν δεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ Παγκρατίου, καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἰβηρίας πραγμάτων κύριος γίνεται.

რა, ბაგრატის დედაზე, და მთელი იბერიის ბატონ-პატრონი გახდა.

Γράμματα τε εἰς τὸν βασιλέα πέμφτας φίλος καὶ σύμμαχος ἐξαιτεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων· οὗ τὴν πρεσβείαν δεξάμενος οὗτος κοινοπραγεῖται μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τινὰ χρόνον καὶ ὁ Παγκράτιος διὰ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ Σουάνων καὶ Κόλχων ὁδοιπορήσας ἔρχεται εἰς Τραπεζοῦντα, κακείθεν ἀγγέλους ἐκπέμπει πρὸς βασιλέα, δηλῶν ὡς ἔφασιν ἔχει εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλίδι καὶ αὐτῷ ἐντυχεῖν.

იბერიის მთავარმა ბაგრატმა, კაცმა საკმაოდ თავაშვებულმა, შეურაცხყო ლიპარიტის საწოლი (ლიპარიტი იყო იმ ჰორატი ლიპარიტის ძე, რომელიც მოკლულ იქმნა ბასილი კეისრის მიერ გიოგის წინააღმდეგ წარმოებულ ომში; ის იყო ჭკუითა და ვაჟკაცობით სახელგანთქმული და იბერთა შორის, ბაგრატის შემდეგ, ყველაზე უფრო ძლიერი), და ამ ჩადენილი საქმით (ე. ი. ლიპარიტის მეუღლის გაუპატიურებით) აიძულა შეურაცხყოფილი ლიპარიტი იარაღი აეღო ხელში ბაგრატის წინააღმდეგ. ლიპარიტმა დაამარცხა იგი ომში და გააქცია კავკასიის მთებში და შიდა აზოვიაში სამეფო სასახლეში რომ მოხვდა, თავის დედოფალზე ძალა იხმარა, ბატონ-პატრონი გახდა.

აქედან ლიპარატმა წერილი გაუგზავნა მეფეს და რომაელებთან მეგობრობა და მოკავშირეობა შესთავაზა; მეფემ მისი ელჩები მიიღო და იმანაც მოლაპარაკება გამართა მასთან.

ცოტა ხნის შემდეგ ბაგრატი მდინარე ფაზისის, სვანთა და კოლხთა ქვეყნის გზით გაემართა და ჩავიდა ტრაპეზუნტში. და იქიდან მაცნეები გაუგზავნა მეფეს და აუწყებდა, რომ სურს სამეფო ქალაქში ჩასვლა და მასთან შეხვედრა.

Προσταχθεῖς οὖν εἴσεισι, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐντυχὼν πρῶτον μὲν ὀνειδίξει πολλὰ ὅτι περ βασιλεὺς ὢν καὶ πρὸς ἀρχηγὸν οὐ μικρὰς χώρας τῆς Ἀβασγίας σπονδὰς ἔχων ταύτας μὲν ἠθέτησε, προσέθετο δὲ ἀνδρὶ ἰδιώτῃ καὶ δοῦλῳ ἀποστάτῃ, ἔπειτα καὶ ἀταλλάξαι ἀλλήλους παρακαλεῖ.

შემდეგ ის თხოვდა ისინი (*ზაგრატი* და *ლიპარიტი*) მოერიგებინა.

Ὁ δὲ καὶ γέγονε τῇ σπουδῇ τοῦ βασιλέως, σπείσασμένων ἀλλήλοις ὥστε τὸν μὲν Παγκράτιον κύριον εἶναι καὶ ἀρχηγὸν πάσης τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας, αὐτὸν δὲ μέρος ἄρχοντα τῆς Μεσχίας διὰ βίου κύριον ἔχεινον ἔχειν καὶ βασιλέα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀβασγίαν κατήντησεν εἰς τοῦτο (CB II, 572, 17—573, 18).

როდესაც მან ეს ნებართვა მიიღო, ჩავიდა *ბიზანტიონში*; მეფეს რომ შეხვდა, ჯერ დიდი საყვედური მოახსენა, მეფე ხარ და არა პატარა ქვეყნის, აზაზგიის, მთავართან დადებული გქონდა ხელშეკრულება და ის დაარღვიეო, ხოლო კერძო კაცი, განდგომილი მონა დაიახლოვეო.

მართლაც, მეფის მეცადინეობით ასეც მოხდა; იმათ ერთმანეთში ზავი შეკრეს იმ პირობით, რომ ზაგრატი იქნება ბატონი და მთავარი მთელი იბერიისა და აზაზგიისა, ხოლო ლიპარიტი – ერთი ნაწილის, მესხეთის, მთავარი იქნება სიკვდილამდე, ხოლო *ზაგრატი* სცნობს ბატონად და მეფედ. აი, ასე დამთავრდა აზაზგიის საქმეები.

თბილისი და იბერია, ლიპარიტი ერისთავი

Ἀσάν δὲ ὁ κατὰ Ῥωμαίων πεμφθεὶς παρὰ τοῦ σουλτάνου, παρελθὼν τὸ Ταβრέζιον καὶ τὸ λεγόμενον Τεφλίς ἦλθεν εἰς Βαασπρακανίαν, πάντα κείρων καὶ πυρπολῶν καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἀναιρῶν, καὶ μηδὲ τῆς παιδικῆς φειδόμενος ἡλικίας. Ὁ δὲ τῆς χώρας ἄρχων Ἀαρὼν βέστης, ὁ τοῦ Βλαδισθλάβου υἱὸς καὶ τοῦ Προυσιανοῦ ἀδελφός, μὴ ἀξιόμαχον εἰδὼς ἑαυτὸν μηδὲ δυνάμενον ἀντιστῆναι πρὸς τοσαύτην Τούρκων πληθύν, γράμματα

ასანი, რომელიც გაგზავნილ იქმნა სულტანის მიერ რომაელთა წინააღმდეგ, თავრეზისა და ეგრეთწოდებული თ ბ ი ლ ი ს ი ს („ტეფლის“) გავლით ჩავიდა ვასპურაკანში; გზაზე ყველაფერს ანადგურებდა და სწვავდა; ვინც გზაში ხვდებოდა, სპობდა, საბავშვო ჰასაკის *ყმაწვილებსაც* არ ზოგავდა. ხოლო ამ ქვეყნის მთავარი იყო აარონ ვესტი, ვლადისთლავის ძე და პრუსიანეს ძმა; რადგან მან თავისი თავი არ ჩასთვალა ბრძოლის უნარის

ἐκπεμπει πρὸς τὸν Βέστην κατακαλῶν¹ τὸν Κεκαυμένον τὸν Ἄνιου καὶ τῆς Ἰβηρίας κατάρχοντα, καὶ ὁπόση δύναμις παρακαλεῖ βοηθεῖν.

ეწოდებოდა, და სთხოვა მოეშველებინა რამდენიც შეეძლო ჯარი.

Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξάμενος, καὶ θᾶττον ἢ λόγος τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀγείρας λαόν, ἄπεισι διὰ ταχέων καὶ ἐνοῦται τῷ Ἄαρών. Καὶ συμβουλῆς προτεθείσης, πότερον νυκτομαχίᾳ χρηστέον ἢ φανερόν μάχην ἀναδεκτέον, πρὸς οὐδέτερον ὁ Κεκαυμένος κατένευεν, ἐγνώκει δὲ τρόπον ἄλλον καταστρατηγήσαι τοὺς ἐχθρούς· συμβούλευε γὰρ τὴν παρεμβολὴν καταλιπόντες ὡς εἶχε μετὰ τῶν σκηνῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς, λόχους νυκτὸς ἐν ἐπικαιροτάτοις στήσαι χωρίοις, κάπειδ' ὅτι Τούρκοι ἀφίκωνται καὶ ἔρημον ἀνδρῶν εὐρόντες τὸν χάρακα πρὸς διαρπαγὰς τῶν ἐνδον χωρήσωσι, τότε δὴ τῆς ἐνέδρας ἀπαναστάντας ἐπιπέσει αὐτοῖς. Καὶ γε οὐ διεψεύσθη τοῦ σκοπού.

საფარიდან გამოსულიყვნენ და თავს დასხმოდნენ მათ. და ეს რჩევა არც გამტყუნდა.

Ἐωθεν γὰρ ὁ Ἄσαν ἀναστὰς ἐκ τῆς οἰκείας παρεμβολῆς κατὰ τὸν Στράγγα κειμένης ποταμὸν ἄπεισιν ὡς πρὸς πόλεμον ὡς δὲ οὐδεὶς ἠπήντα, ἐπλησίασε

მქონედ, რომ წინააღმდეგობა გაეწია თურქთა ასეთი სიმრავლისათვის, წერილი გაუგზავნა ანისისა და იბერიის მმართველს ვესტის, რომელსაც კვავემენი

ხოლო ამან მიიღო თუ არა წერილი, სიტყვის თქმაზე უფრო ჩქარა შეკრიბა თავისი ხალხი, სასწრაფოდ გაემართა და შეუერთდა აარონს. მოაწყეს თათბირი იმის შესახებ, თუ როგორ მოქცეულიყვნენ: დამის ბრძოლა გაემართათ, თუ ცხადად წასულიყვნენ იერიშით; კვავემენი არც ერთ წინადადებას არ დაეთანხმა და განაცხადა, რომ სხვანაირად უნდა მოევლოთ მტრისათვის; მან ურჩია ბანაკი დაეტოვებინათ და ყველაფერი რაც კი იყო, კარავები, საბარგო საქონელი და სხვა ალალი, და ღამით მოსახერხებელ ადგილებში რაზმები ჩაეყენებიათ; და როდესაც თურქები მოვიდოდნენ და იპოვიდნენ ბანაკს დაცარიელებულს სამარცვავად და შიგნით შევიდოდნენ, მაშინ უკვე

დილით ასანი დაიძრა საკუთარი ბანაკიდან, რომელიც მდინარე სტრაგნის გასწვრივ იყო გაშლილი, და გაემართა საომრად; ხოლო რადგან არავინ არ

¹ არ არის ნათელი, თუ რას ნიშნავს κατακαλῶν (თუ κατακαλῶν). К. Ган-ი ფიქრობს (Известия... часть II, Тифлис 1890, გვ. 45). რომ ეს საკუთარი სახელია.

ὁ δὲ καὶ τῷ χάρακι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὔτε φυλακὴν εἶχεν οὔτε φωνὴ ἐξηκούετο, ἀλλὰ κενὸς ἦν πάσης δυνάμεως, τότε δὴ φυγεῖν ὑπονοήσας τοὺς Ῥωμαίους ῥήγνυσι τε διὰ πολλῶν τόπων τὴν παρεμβολὴν καὶ διαρπαγὴν ποιεῖσθαι τῶν λαφύρων κελεύει.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι περὶ δείλην ἐψίαν ἀναστάντες τῶν λόχων, ἀσυντάκτοις συγτεταγμένοι προσρῆγγνυνται τοῖς Τούρκοις, καὶ παραχρῆμα τρέπουσι τὸ ἀνυπόστατον μὴ ἐνεγκόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς ὀρμῆς. Πίπτει μὲν οὖν πρῶτος ὁ Ἄσαν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος, πίπτει δὲ καὶ ὁσον ἀκλιμον τοῦ στρατοῦ. Οἱ δὲ περισηθέντες λίαν ὀλίγοι καὶ γυμνοὶ διὰ τῶν ὁρέων ἐς τὰς τῶν Περσαρμενίων διασώζονται πόλεις.

Ὁ δὲ σουλτάνος διὰ τῶν ἀποδράντων μεμαθηκὼς τὸ συμβῆν ἀτύχημα εἰς μεγάλην ἐνέπεσεν ἀγωνίαν, καὶ ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ὅπως ἂν τὴν γενομένην ἐπανορθώσεται ἀκληρίαν. Καὶ δὴ λαὸν ἐπίλακτον συστησάμενος ἔκτε Τούρκων καὶ Καβείρων καὶ Λιμνιτῶν περὶ τὰς ρ' χιλιάδας, καὶ Ἀβραμίφ Ἀλείμ τῷ ἑτεροθαλεῖ ἀδελφῷ αὐτοῦ παραδοὺς ταύτας, κατὰ Ῥωμαίων ἐκπέμπει.

Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐφόδου, ἐνωθέντες πάλιν οἱ ἄνωθεν ῥηθέντες ἄρχοντες τῶν στρατευ-

დახვდა, ის მიუახლოვდა რომაელთა ბანაკს, და იქ არც სადარაჯო რაზმი იყო და არც რამე ხმა ისმოდა (დაცლილი იყო ჯარისაგან); მაშინ ასანმა იფიქრა გაქცეულან რომაელებიო და ბევრ ადგილას ბანაკში შეიჭრა და უბრძანა დაერბიათ და ნადავლი წამოეღოთ.

ხოლო რომაელები საღამოჟამს გამოვიდნენ საფარიდან და მწყობრი რაზმებით ეგერნენ დაფანტულ თურქებს, და უმაღვე გააქციეს ისინი, რადგან ვერ გაუძლეს რომაელთა შემოტევას. პირველი დაეცა ასანი, რომელიც პირველ რიგებში იბრძოდა, დაეცა რაც კი უმამაცესი მებრძოლი იყო. ხოლო ვინც გადარჩა (და ასეთი ცოტანი იყვნენ და ისიც ტიტველნი) მთებზე გადავიდნენ და თავს უშველეს პერსარმენიელთა ქალაქებში.

ამ გამოქცეულთაგან რომ შეიტყო სულტანმა მომხდარი უბედური ამბავი, დიდ მწუხარებაში ჩავარდა და იმის ზრუნვაში იყო, თუ როგორ გამოესწორებინა ეს უბედურება. და, აი, მან შეადგინა რჩეული ჯარი თურქთა, კაბირთა და ლიმნიტთაგან დაახლოვებით ასი ათასი, ჩააბარა ეს ჯარი თავის ნახევარძმას აბრამ ალიმს და გაგზავნა რომაელების წინააღმდეგ.

როდესაც მტრის მოსვლა შეიტყვეს, კვლავ შეერთდნენ ზემოთ მოხსენებული მხედართ-

μάτων βουλὴν προετίθεισαν καὶ
 διεσκοποῦντο τὸ πρακτέον.

Καὶ τῷ μὲν Κεκαυμένῳ ἐδό-
 κει μετὰ τῆς παρουσίας δυνάμεως
 ὑπαντῆσαι τοῖς Τούρκοις ἔξωθεν
 τῶν Ῥωμαϊκῶν ὄρων, κακίσει
 διαγωνίσασθαι, ἔτι τῶν πλείονων
 ἀντιπάλων ἀνίππων ὄντων καὶ
 τῆς ἄλλης δυνάμεως κεκηκυίας
 ἀπὸ τῆς πλείστης ὁδοιορίας, ἐπι-
 λειοπτότων δὲ καὶ σιδηρίων τοῖς
 Τούρκοις, οἷς τὰς χηλὰς τῶν
 ζῳῶν εἰώθασι περιστέλλειν, ἐπηρ-
 μένων δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ
 θαρραλέων ὄντων ἀπὸ τῆς προ-
 ηγησαμένης νίκης, καὶ προθυμου-
 μένων συμμιῆσαι τοῖς πολεμίοις.

აღფრთოვანებით შეებმებოდნენ მტერს.

Τοῦνάντιον δὲ ὁ Ἄαρῶν
 ἀπεφαινετο, ἐπέχων τὰς δυνάμεις,
 λέγων ὀχυρῶσαι τε τὰς πόλεις
 καὶ τὰ φρούρια καὶ εἶσω τειχῶν
 συγκλείσαι τὰ πάντα, μηνῦσαι τε
 τῷ βασιλεῖ καὶ μὴ ἄνευ γνώμης
 ἐκείνου μετὰ δυνάμεως μικρᾶς
 πρὸς τοσοῦτον πληθὸς πολεμησῶ
 βαρβάρων.

Οὕτω δὲ τῶν στρατηγῶν
 ἀποφνημαμένων ἐνίκησεν ἡ τοῦ
 Ἄαρῶν γνώμη.

Καὶ αὐτοὶ μὲν μετὰ τῆς
 στρατιᾶς ἀπελθόντες ἐν Ἰβηρίᾳ
 κατὰ τινὰ πεδιάδα ἐγχαρίως
 Ὁσοῦρτροῦ λεγομένην ἔμενον
 ἡσυχάζοντες ἐν τοῖς ὑπαίθροις,
 πάντα πρότερον τὸν ἀγρότην λαὸν

მთავრები (აარონი და კეკავმენი),
 მოაწყეს თათბირი, თუ როგორ
 მოქცეულიყვნენ.

კეკავმენი იმ აზრისა იყო,
 რომ თურქებს შეხვედროდნენ
 არსებული ჯარით რომაელთა
 საზღვრების გარეთ, და იქ მო-
 ეწყობთ ბრძოლა, რადგან მოწი-
 ნააღმდეგეთა მეტი წილი უცხე-
 ნოდ იქნებოდა და დანარჩენი
 ჯარიც დაღლილი იქნებოდა დი-
 დი გზის გავლის გამო, თურქებს
 არ ექნებოდათ რკინის ნალებიც,
 რომლებითაც, ჩვეულებრივ სა-
 ქონლის ჩლიქებს სჭედავენ, ხო-
 ლო რომაელები, ამის წინ მო-
 პოვებული გამარჯვების გამო,
 ფრთაშესხმული იქნებოდნენ და

აარონი კი, პირიქით, იმ აზ-
 რისა იყო, რომ ჯარი უნდა შე-
 ეკავებინათ, ქალაქები და ციხე-
 ები გაემარებინათ და ყველა-
 ფერი კედლების შიგნით ჩაკე-
 ტათ, მეფისთვისაც ეცნობები-
 ნათ და მისი გადაწყვეტილების
 გარეშე მცირერიცხოვანი ჯარით
 არ შებრძოლებოდნენ ასე მრავალ-
 რიცხოვან ბარბაროსებს.

სარდალთა ასეთი აზრთა
 სხვადასხვაობის შედეგად გაიმარ-
 ჯვა აარონის აზრმა.

და ეს სარდლები ჯარითურთ
 გაემართნენ იბერიასში და
 დაბანაკდნენ ღია ცის ქვეშ ერთ
 დაბლობში, რომელსაც ადგი-
 ლობრივ ოსურტრუს ემა-
 ხიან, ხოლო ჯერ სიმაგრეებში

καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ πᾶν ὃ τι τίμιον συγκλείσαντες ἐν τοῖς ὄχυρῶμασιν ἐγράψαν δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, δηλοποιήσαντες τὴν τῶν ἐναντίων ἐπέλευσεν.

Δεξάμενος οὖν αὐτος τὰ γράμματα ἐκείνοις μὲν ἐπέχειν ἐκέλευεν, ἕως ἂν ὁ Λιπαρίτης μετὰ τῆς τῶν Ἰβήρων δυνάμεως ἐλθῶν τοῖς Ῥωμαῖκοῖς ἐνωθῆ στρατεύμασιν. πέμπει δὲ πρὸς ἐκείνους γράμματα διοριζόμενα τὴν ταχίστην, εἰπερ σύμμαχον ἑαυτὸν καὶ φίλον κρίνει Ῥωμαίων, ἀνειληφῶτα πάντα τὸν περὶ αὐτὸν λαὸν ἀφικέσθαι καὶ συμμῆξαι τοῖς στρατηγοῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μετ' αὐτῶν διαπολεμῆσαι πρὸς τοὺς βαρβάρους.

Οἱ μὲν οὖν στρατηγοὶ τὰ γράμματα δεξάμενοι ἠρέμουν ὡς ἐκελεύσθησαν, καὶ τὴν τοῦ Λιπαρίτου προσέμενον ἀφίξιν, ἐκεῖνος δὲ τὸ βασιλικὸν δεξάμενος πρόσταγμα τὸν ἑαυτοῦ μετὰ σχολῆς ἠθροισε καὶ καθῶπιλιζε λαόν.

Ἐν ὅσῳ δὲ αὐτος τὰς οἰκείας συνεκρότει δυνάμεις καὶ ὁ χρόνος ἐτρέβετο, ὁ Ἀβράμους τὴν Βασσπρακανίαν καταλαβών, καὶ μαθὼν ὅτι περὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐνταῦθα συνειλεγμένοι ὄντες καὶ τὴν αὐτοῦ μαθόντες ἐπέλευσιν ὑπενόστησαν εἰς Ἰβηρίαν, δελίαν, ἕπερ ἦν εἰκόσ, τὸ πρᾶγμα

ჩაკეტეს მთელი სოფლის მოსახლეობა, ქალები და ბავშვები და ყველაფერი, რაც ძვირფასი ჰქონდათ. მეფესაც მალემსრბოლის მეშვეობით წერილი გაუგზავნეს: ატყობინებდნენ მტრის მოახლოვებას.

მეფემ ეს წერილი რომ მიიღო, უბრძანა მათ (ე. ი. სარდლებს) თავი შეეკავებინათ, სანამ ლიპარიტი მოვიდოდა იბერთა ჯარით და რომაულ ჯარებს შეუერთდებოდა; ხოლო ლიპარიტს მეუთვალა; თუ რომაელთა მოკავშირედ და მეგობრად თვლი თავს, სასწრაფოდ წამოიყვანე მთელი ჯარი, რაც კი შენ ხელთაა, მოდი და შეუერთდი რომაელთა სარდლებს და მათთან ერთად იომე ბარბაროსების წინააღმდეგო.

სარდლებიც, მიიღეს თუ არა მათ ეს წერილი, გაჩერდნენ, როგორც იყო ნაბრძანები, და ელოდებოდნენ ლიპარიტის მოსვლას; იმან კი მიიღო თუ არა მეფის დავალება, წყნარად შეკრიბა თავისი ხალხი და შეაიარაღა იგი.

სანამ ლიპარიტი საკუთარ ჯარებს შეაგროვებდა და დროც მიდიოდა, აბრამი ვასპურაკანში ჩავიდა; შეიტყო თუ არა, რომ რომაელები, რომლებიც იქ იყვნენ შეკრებილი და რომლებმაც მისი მოახლოვება გაიგეს, იბერთაში გაბრუნებულან, შიშის გამო, როგორც საფიქრებელი იყო, საქმე

ὑπονοήσας, παρ' οὐδέν τι μένος
καὶ λείαν καὶ λαφυραγωγίαν,
ἐδίδωκεν ὀπισθεν αὐτῶν, ἐπειγόμενος
συρράξαι τοῖς παροῦσι πρὸ
τοῦ καὶ ἐτέραν συναθροισθῆναι
δύναμιν.

Ὅπερ μαθόντες οἱ στρατη-
γοὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πτοηθέν-
τες μή πως ἀναγκασθῶσι καὶ
ἀκόντες πολεμῆσαι πρὸ τοῦ τὸν
Διπαρίτην καταλαβεῖν, ὑποδύντες
τινὰ δυσχωρίαν ἀπόκριμον καὶ
φάραγξι πάντοθεν κυκλωμένην
ἡσύχαζον, γράψαντες πρὸς τὸν
Διπαρίτην ἡκεῖν καὶ μὴ βρα-
δύνειν.

მისწერეს, ჩქარა მოდი, ნუ იგვიანებო.

Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῆς Ῥω-
μαϊκῆς ἱστοχικῶς στρατιᾶς ἔρ-
χεται εἰς τὸ λεγόμενον Ἄρτζε.
Κωμόπολις δὲ τὸ Ἄρτζε μυρίαν-
δρος καὶ πολὺν πλοῦτον ἔχουσα.
Ἦκουσιν γὰρ ἐν αὐτῇ ἰθαγενεῖς τε
ἔμποροι καὶ Σύρων καὶ Ἀρμενίων
καὶ ἄλλων ἐθνῶν πληθὺς οὐκ ὀλί-
γη· οἵτινες τῇ οἰκείᾳ θαρροῦντες
πληθύνει οὐ κατεδέξαντο εἶσω τεῖ-
χους γενέσθαι, καὶ ταῦτα τῆς
Θεοδοσιουπόλεως ἐκ γειτόνων κει-
μένης, μεγίστης πόλεως καὶ τεῖ-
χος ἐχούσης ἰσχυρὸν καὶ ἀνάλω-
τον, πολλὰ τοῦ Κεκαυμένου διὰ
γραμμάτων καὶ ἀπειλήσαντος καὶ
παρακαλέσαντος.

Καταλαβόντων οὖν τῶν Τούρ-
κων καὶ ἀπτομένων ἔργου, οἱ
ἐν τῷ Ἄρτζε τὰς διόδους συγ-

ისე გაიაზრა, რომ არ ღირდა
ნადავლის აღებას შესდგომოდა,
უკან დაედევნა მათ და ჩქარობ-
და ახლავე შებმოდა მათ, სანამ
სხვა ჯარიც იქნებოდა შეკრე-
ბილი.

ეს რომ რომაელთა სარდ-
ლებმა შეიტყეს, და რადგან შე-
ეშინდათ, ვაი თუ ძალაუნებურად
იძულებული გავხდეთ ვიომოთ
ლიპარიტის მოსვლამდეო, თავი
შეაფარეს ერთ მხელმისასვლელ-
სა და ციცაბო ადგილს, რომე-
ლიც ყოველი მხრიდან გარემო-
ცული იყო თხრილებით, და იქ
დადგნენ, ხოლო ლიპარიტს

ხოლო აბრამი არ დაედევნა
რომაულ ჯარს და მივიდა ეგ-
რეთწოდებულ არძეში. დაბა-ქა-
ლაქი არძე მჭიდროდ-დასახლებუ-
ლია და დიდი სიმდიდრის მქონე;
აქაური მკვიდრი მცხოვრებლები
არიან ვაჭრები, და აგრეთვე არა
მცირედნი არიან სირიელები,
არმენიელები და სხვები; ისინი
საკუთარი სიმრავლით გათამა-
მებულნი არ შეიხიზნენ (?) კედ-
ლის შიგნით, თანაც მეზობლად
მდებარეობდა თეოდოსიუპოლი,
დიდი ქალაქი, აუღებელი მაგა-
რი კედლის მქონე, თუმცა კე-
კავმენი წერილის საშუალებით
ძალიან ემუქრებოდა და სთხოვ-
და კიდევ.

როდესაც თურქებმა ეს დაბა
აიღეს და საქმეს შეუდგნენ, არ-
ძეს გზები ჩაკეტეს, ავიდნენ სა-

Ἄγγελθέντος δὲ τούτου τοῖς στρατηγοῖς, ὁ Κεκαυμένος πολὺς ἦν ἐγκείμενος καὶ παρακαλῶν ἀπελθεῖν καὶ συμβαλεῖν τοῖς Τούρκοις τὸν νοῦν ἔχουσι πρὸς τῇ πολιορκίᾳ, καὶ μὴ καθῆσθαι τηγάλλως καὶ τρίβειν τὸν χρόνον, τὴν συκίνην προσιμένοντας ἐπικουρίαν τὸν Λιπαρίτην, καὶ τὸν ἐπιτήδειον παρατρέχοντα βλέπειν καιρόν, οὗ τυχεῖν πάλιν οὐ ράδιον. Ἄντιπίπτοντος δὲ τοῦ Ἄσαρῶν, καὶ μηδὲν τι διαπράξασθαι λέγοντος παρὰ τὸ βασιλικὸν βούλημα, ἡσυχίαν καὶ αὐτὸς ἦγεν.

უიძისოდო, თვითონაც მშვიდად იყო.

Ἄβράμιος δὲ μὴ κατὰ σκοπὸν χωρούντων αὐτῶ τῶν πραγμάτων, μὴ δυνάμενος πολιορκίᾳ τὴν καιρόπολιν παραστήσασθαι, ὑπεριδὼν καὶ πλοῦτου τοῦ λείας πῦρ ἐνεῖναι τοῖς δώμασιν ἐγκელεύεται, καὶ εὐθύς οἱ Τούρκοι θαλοὺς αἶροντες καὶ ὕλην εὔπρηστον ἐξάπτοντες ἐρρίπτουσι ἐν τοῖς δώμασιν· ἀναφθέντος δὲ τοῦ πυρὸς πανταχόθεν καὶ πυρκαϊᾶς μεγίστης ἀνεγερθείσης, οἱ Ἄρτζηνοὶ πρὸς τε τὸ πῦρ πρὸς τε τὰς ἐκ τῶν τόξων βολὰς μὴ δυνηθέντες ἀντέχειν ἐνέκλιναν εἰς φυγὴν.

ვერც მშვილდთა ისრებისათვის და გაქცევას მისცეს თავი.

ხურავებზე და ქვებით, ჯოხებით და მშვილდისრით ებრძოდნენ შემომტევთ. და ასე გაგრძელდა ბრძოლა მთელი ექვსი დღე.

ეს რომ სარდლებმა შეიტყეს, კვავებენი დაჟინებით მოითხოვდა, რომ წასულიყვნენ და შემომოდნენ თურქებს, რომელნიც ალყის შემორტყმით იყვნენ გატაცებული; ტყუილ-უბრალოდ დროს ნუ ჰკარგავთ – ეუბნებოდა ის – ლიპარიტის ფუჭი დახმარების მოლოდინშიო, ხელიდან ნუ უშვებთ ამ ხელსაყრელ შემთხვევას, რომელიც კვლავ აღარ გეწვევათო. რადგან აარონი ეწინააღმდეგებოდა *კვავებენს* და ამბობდა არაფერი არ უნდა მოვიმოქმედოთ მეფის სურვილის

აზრამმა, რადგან საქმეები არ წაუვიდა მას დასახული მიზნის მიხედვით და ვერც დაბის ალყის შემორტყმით შესძლო დაბის აღება, არად ჩააგდო ნადავლის სახით მოსალოდნელი სიმდიდრე და ბრძანება გასცა სახლებისთვის ცეცხლი წაეკიდათ; თურქებმაც მაშინვე აიღეს მუგუზლები, ადვილად საწვავ მასალას მოაბეს და ისროლეს სახლებში; ცეცხლი რომ ყოველმხრივ მოედო და ძალიან დიდი ხანძარი გაჩნდა, არძენელებმა ვერ შესძლეს წინააღმდეგობის გაწევა ვერც ცეცხლისათვის და

Καί λέγεται ἀπολέσθαι περὶ τὰς ρν' χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν μὲν μαχαίρας τῶν δὲ πυρὸς παρανάλωμα γεγονότων· οὗτοι γὰρ ἐπεὶ κατισχυμένοι ἔγνωσαν ἀποσφάττεσθαι, γυναικᾶς τε καὶ τέκνα ἑαυτῶν εἰς τὸ πῦρ ἀπερρίπτουν.

Οὕτω τοῦ Ἄρτζε ληφθέντος, πολὺν χρυσίον ἐβρών ὁ Ἄβ-
ράμιος καὶ ὄπλα καὶ ἄλλα τινὰ
χρειώδη, ὅποσα μὴ τῷ πυρὶ κα-
τέστησαν ἀχρηστα, περιβαλόμε-
νος δὲ καὶ ἔπικον οὐκ ὀλίγην καὶ
ὑποζύγια, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν
καθοπίσας ὡς ἔδει, ὑπίστρεψεν
ἀναζητῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν.

Ἀβτη δὲ καταλαβόντος ἦδη
καὶ τοῦ Λιπαρίτου καταβάσα
ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος δαχρῶματος
ἔκειτο ἐν τῇ πεδιάδι· κατὰ τοὺς
πρόποδας τοῦ βουνοῦ ἐνθα περ-
ἴδονται τὸ Καπετροῦ φρούριον.

Ἐρχομένων οὖν τῶν Τούρ-
κων σποράδην, συνεβούλευε πάλιν
ὁ Κεκαυμένος συμβαλεῖν αὐτοῖς
διεσπαρμένοις οὖσι καὶ ἀσυντάκ-
τοις ἔτι. Ἄλλ' ὁ Λιπαρίτης
οὐκ ἤθελε διὰ τὴν ἡμέραν ἦν
γὰρ σάββατον, ἢ ἄγοντος τοῦ
Σεπτεμβρίου μηνός, τῆς β' ἐπινε-
μήσεως, ἐν ταῖς ἀποφράσι δὲ τῶν
ἡμερῶν τῷ Λιπαρίτῃ τὸ σάβ-
βατον ἐνομίζετο, ὅπερ ἀποτροπια-
ζόμενος ἀνεδύετο πολεμεῖν.

ამ დღეს ომის წარმოებაზე უარი უნდა თქმულიყო.

და ამბობენ, რომ დაახლო-
ვებით ასორმოცდაათი ათასი კა-
ცი დაიღუბა, ზოგი მახვილის
მსხვერპლი გახდა, ზოგიც ცეცხ-
ლისა. როდესაც ამათ, დამარც-
ხებულებმა, შეატყვეს, რომ ამო-
ქლეტილი იენებოდნენ, თავიან-
თი ცოლები და შვილები ცეცხლ-
ში ჩაყარეს.

არმე რომ ამნაირად იქმნა
აღებულის, აბრამმა დიდძალი
ოქრო იპოვა, იარაღიც და ზო-
გი სხვა რამ სასარგებლოც ნა-
ხა, რაც ცეცხლს გადარჩენოდა;
ხელთ იგდო აგრეთვე ცხენი არა
მცირედი და სახედრები, შეა-
იარალა თავისი ხალხი, როგორც
საჭირო იყო, მობრუნდა და და-
ედევნა რომაულ ჯარს.

ხოლო რომაული ჯარი, რო-
დესაც უკვე ლიპარიტი მო-
ვიდა მათთან, ჩავიდა ხსენებული
სიმაგრიდან და დაბანაკდა დაბ-
ლობში მთის ძირთან, სადაც
მდებარეობს კაპეტრონის ციხე.

თურქები რომ მოდიოდნენ
დაფანტულად, კეკავმენმა კვლავ
ურჩია რომაელებს შებმოდნენ
მათ, სანამ ჯერ კიდევ დაფანტუ-
ლად და უმწყობროდ იყვნენ.
მაგრამ ლიპარიტმა არ მო-
ინდონა იმ დღეს ბრძოლა, ვი-
ნაიდან შაბათი იყო, სექტემბ-
რის თვის თვრამეტი რიცხვი,
მეორე ინდიქტიონისა ხოლო
ლიპარიტი უბედურ დღეთა რი-
ცხვს მიაკუთვნებდა შაბათს, და

Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις, ὁ δὲ Ἀβράμιος διὰ τῶν προδρόμων μαθὼν ἔποιε τε οἱ Ῥωμαῖοι ἠδύλζοντο καὶ ὅτι ἡγεμόνισι, συντάξας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἤρχετο συντεταγμένως πρὸς μάχην.

Τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀντίπαλος δύναμις ἰδοῦσα ἀκουσίως καὶ αὐτῇ ἀντιπαρετάττετο, τὸ μὲν δεξιὸν ἔχοντος κέρως τοῦ Κεκαυμένου, τοῦ δὲ Ἀαρῶν τὸ εὐώνυμον, ἐν τοῖς μέσοις δὲ ὁ Λιπαρίτης ἐτάττετο. Ἦν δὲ καὶ ἡ ὄρα περὶ βουλευτόν.

Ἐφ' ἡμὲν οὖν Κεκαυμένῳ ἀντιμέτωπος ἦν ὁ Ἀβράμιος, τῷ δὲ Ἀαρῶν Χωροσανίτης ἄτερος στρατηγός, καταντικρὺ δὲ τοῦ Λιπαρίτου Ἀσπάμ Σελάριος ὁ τοῦ Ἀβραμίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφός.

Συμπλοκῆς δὲ γενομένης ὁ μὲν Κεκαυμένος καὶ ὁ Ἀαρῶν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο κέραια καὶ μέχρι φωνῆς ἀλεκτρυόνων ἐδίωκον, ὁ δὲ Λιπαρίτης, πεσόντος αὐτῷ τοῦ ἀνεψιοῦ δεινοπαθήσας καὶ μεθ' ὀρμῆς βιαίας ἐλάσας, τοῦ Ἰππου αὐτοῦ τραφέντος καὶ πεσόντος ἀλίσκεται.

დღე რაც მისი ცხენი დაიჭრა და მოკვდა.

Καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τούτοις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παυθέντες ἐκ τῆς διώξεως καὶ τῶν Ἰππων ἀποβάντες καὶ πῶ θεῶ δόντες ὕμνους ἐπιγυκίους, ἐν μιᾷ φωνῇ βόήσαντες τὸ τίς

და რომაელების საქმეები რომ ასე იყო, აბრამმა მოწინავე მეომართა მეშვეობით შეიტყო, თუ სად იყვნენ რომაელები და ბანაკებული და რომ ისინი მოსვენებით არიან, შეკოიბა თავისი ჯარები და დარაზმული მიადგა მოწინააღმდეგეს საბრძოლველად, ეს რომ მოწინააღმდეგე ჯარმა დაინახა, ძალაუნებურად ისიც ჩადგა მწყობრში: მაჯვენა ფრთას მეთაურობდა კეკავმენი, მარცხენას – აარონი, ხოლო შუა რაზმეს ლიპარიტი სარდლობდა. იყო სადამო ჟამი, გუთნეულის გამოხსნის დრო.

კეკავმენს დაუპირისპირდა აბრამი, აარონს – თურქთა სხვა სარდალი, ხვარასნელი, ხოლო ლიპარიტის წინააღმდეგ კი დადგა ასპამ სელარი, აბრამის ნახევარ-ძმა.

ბრძოლა რომ დაიწყო, კეკავმენმა და აარონმაც მათ პირისპირ განლაგებული რაზმები გააქციეს და სდიეს მამლის ყივილამდე, ხოლო ლიპარიტი, რომელიც ძალიან განიცდიდა თავისი ბიძაშვილის დალუპვას და ძლიერი შეტევით ებგერა მტერს, ტყვედ ჩავარდა, მის შემ-

ასეთი რომ იყო საქმის ვითარება, რომაელებმა შეწყვიტეს დევნა და დაბრუნდნენ, ჩამოხდნენ ცხენებიდან და მადლობა უძღვნეს ღმერთს გამარჯვებისა-

Φεδς μέγας ἄς ὁ Φεδς ἡμῶν, προσ-
έμενον τὸν Λιπαρίτην, ἐλπίζοντες
καὶ αὐτὸν διώκειν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν.
Ἐπει δὲ ἐφάνετο οὐδαμοῦ, ἐν ἀμηχανίᾳ ἦσαν,
διαποροῦντες ὅ τι καὶ γένοιτο.

ხოლო რადგან არსად არ ჩანდა, საგონებელში ჩავარდნენ: ვერ გაერკვიათ, რა უნდა მომხდარიყო.

Ὅντω δὲ διαπορουμένοις αὐτοῖς ἔρχεται τις στρατιώτης τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ταττομένων, καὶ μῆνυει τοῖς στρατηγοῖς τὴν ἐκείνου τροπὴν καὶ τὴν ἄλωσιν, καὶ ἕπως ὁ Ἀβράμιος ἐκ τῆς φυγῆς ἐπανελθὼν καὶ τῷ οἰκείῳ ἐνωθεὶς ἀδελφῷ (ὁ γὰρ Ἀσάν ἐπεσεν ἐν τῷ πολέμῳ) ἀναλαβόντες τὸν Λιπαρίτην καὶ τοὺς ἄλλοὺς τῶν Ἰβήρων ὑπενόστησαν εἰς τὸ λεγόμενον Καστροκώμιον, σπουδαίαν τὴν ὁδοιπορίαν ποιούμενοι. Ἀπεγάγησαν πρὸς τὴν ἀκοὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ.

Ὅμως διανυκτερεύσαντες ἄγρυπνοι, ἐπεὶπερ ἡμέρα ἐπέλαμψε καὶ βουλὴ προστέθη καὶ τοῖς πᾶσι συμφέρον ἐνομίσθη ἕκαστον οἴκαδὲ ἀπελθεῖν, ὁ μὲν Ἀαρῶν τὸν οἰκεῖον ἀνειληφῶς λαὸν ἄπεισιν εἰς τὸ Ἰβαν (μητρόπολις δὲ αὕτη τοῦ Βασπρακῶν), ὁ δὲ Κεκαυμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἐπανήλθεν εἰς τὸ Ἀνίον.

Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῇ τοῦ Λιπαρίτου ἀρκεσθεὶς ἄλωσει, καὶ ὀλβιώτερον ἑαυτὸν κρίνας παντὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ παρὸν εὐτύχη-

თვის და ერთხმად შესძახეს: „რომელი ღმერთია ისე დიდი როგორც ჩვენი ღმერთი“, და ელოდებოდნენ ლიპარიტს: იმათ იმედი ჰქონდათ, რომ ლიპარიტიც უკან დაედევნა მტერს,

ასეთ გაჭირებულ მდგომარეობაში რომ იყვნენ, მოვიდა ერთი ჯარისკაცი ლიპარიტის რაზმიდან და აცნობა სარდლებს, რომ ლიპარიტი დამარცხდა და ტყვედ ჩავარდა; და როდესაც აბრამი, გაქცევის შემდეგ, დაბრუნდა და თავის ძმას შეუერთდა (ასანი ხომ ომში დაიღუპა), იმათ თან წაიყვანეს ლიპარიტი და დატყვევებული იბერნი, და დაბრუნდნენ ეგრეთწოდებულ კასტროკომიონში, მის შემდეგ რაც დიდის რუდუნებით გაიარეს გზა. ამ ამბის გაგონებაზე ჯარის სარდლებს თავზარი დაეცათ.

როგორც იქნა ღამე გაათიეს უძილოდ და, როგორც კი გათენდა, საბჭო მოიწვიეს და ყველამ ჩათვალა უფრო მისაღებად, რომ ყოველი მათგანი შინ დაბრუნებულიყო. აარონმა თავისი ჯარი წაასხა და წავიდა ივანში (ის არის ვასპურანაკის დედაქალაქი), ხოლო კეკავმენი თავისიანებით ანისში დაბრუნდა.

ხოლო აბრამი, ლიპარიტის დატყვევებით კმაყოფილი, თავის თავს ყველა ადამიანზე უფრო ბედნიერად თვლიდა მო-

μα, μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονή-
σας, ἀλλ' ἐπιτείνας τὴν ὀδοιπο-
ρίαν, διὰ πέντε ἡμερῶν παραγί-
νεται εἰς τὸ λεγόμενον 'Ρέ, κα-
κείθεν ἄπεισιν εἰς τὸν σουλτάνον
προπέμφας τὰ εὐαγγέλια καὶ τὴν
τοῦ Λιπαρίτου μηνύσας κα-
τάσχεσιν.

Ὁ δὲ τῷ δοκεῖν μὲν γυφ-
ράνθη καὶ ἡγαλλιάσατο ἐπὶ τῇ
ἀλώσει τοῦ Λιπαρίτου, ἐφθό-
γησε δὲ τῷ ἀδελφῷ τοιοῦτου κα-
ταξιδιᾶντι τοῦ εὐτυχήματος, καὶ
διὰ παντὸς ἐμελέτα καὶ πρόφασιν
ἐζήτει τοῦτον ποιήσασθαι ἐκποδῶν.

Τὸν μὲν οὖν Λιπαρίτην,
ὡς ἐπύθετο τὴν τοῦτου κατάσχε-
σιν ὁ βασιλεὺς, ἄλλος ἐγένετο
ἀναρρῶσασθαι, καὶ ὄψρα πολυτε-
λή καὶ λύτρα πέμφας τῷ σουλ-
τάνῳ διὰ Γεωργίου τοῦ λεγομέ-
νου Δρόσου (ὑπογραμματεὺς δὲ
ἦν ὁ Δρόσος τοῦ Ἀαρῶν) ἐξαι-
τεῖται τὴν ἐλευθερίαν καὶ σπον-
δὰς εἰρήνης.

Ὁ δὲ σουλτάνος τὰς πρεσ-
βείας δεξάμενος, καὶ μεγαλοπρε-
πῆς θέλων εἶναι βασιλεὺς μᾶλλον
ἢ κἀπηλὸς ἀνελεύθερος, ἀποδί-
δωσι τοῦτον ὄψρον τῷ βασιλεῖ,
λαβῶν μὲν τὰ λύτρα, πάντα δὲ
τῷ Λιπαρίτῃ παρεσχηῶς, καὶ
μεμνήσθαι τῆς παρούσης ἡμέρας
διὰ παντὸς παρεγγυησάμενος, καὶ
μηδέποτε ἔπλα θελῆσαι τὸ ἀπὸ
τοῦδε κινήσαι κατὰ τῶν Τούρκων
(CB II, 572, 17—581, 6).

მხდარი კარგი ამბით და სხვა
არაფერზე არ უზრუნვია, არა-
მედ გზად გაემართა და ხუთი
დღის შემდეგ ჩავიდა ეგრეთწო-
დებულ რე-ში, ხოლო იქიდან
გაემართა და სულტანს ცნობა
გაუგზავნა ატყობინებდა ლი-
პარიტი ს შეპყრობას.

სულტანს მოაჩვენა ისე, თით-
ქოს ძალიან გაიხარა ლიპარი-
ტი და ტყვევებით, ხოლო ძმის
ასეთი ბედნიერი წარმატება
შურდა, და ყოველნაირად ცდი-
ლობდა და საბაზსაც ეძებდა,
რომ ის თავიდან მოემორებინა.

როდესაც მეფემ გაიგო ლი-
პარიტი და ტყვევების შესა-
ხებ, მთლად იმის ცდაში იყო,
რომ გამოესყიდა; ამიტომ მან
ძვირფასი საჩუქრები და გამო-
სასყიდი გაუგზავნა სულტანს
გიორგის (დროსოსად სახელდე-
ბულის) ხელით (დროსოსი ხომ
აარონის მდივანი იყო) და სთხოვ-
და ლიპარიტის განთავისუფლე-
ბას და ზავის დადებას.

სულტანმა მიიღო ელჩები და
მოინდომა ეჩვენებინა, რომ ის
უფრო დიდსულოვანი მეფეა,
ვიდრე უღირსი ვაჭარი, და მე-
ფეს საჩუქრად გაუგზავნა იგი
(ლიპარიტი): გამოსასყიდი აიღო,
ხოლო მთლიანად ლიპარიტი ს
მისცა და თან ურჩია: ეს დღე
სამუდამოდ დაიხსომე და არას-
დროს არ მოინდომო იარაღის
ხელში აღება თურქების წინააღ-
მდეგო.

იბერიას მტრად მიაჩნია ბიზანტია

Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν τῶν αὐτοῦ πρέσβειων ἀπρακτον ὑποστροφήν μὴ φέρων, τὰς ἐν Περσίδι πάσας δυνάμεις καὶ τὰς Βαβυλωνίους ὑφ' ἐν ἀθροίσας εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ Ῥωμαίων. Τοῦτο δὲ προκακηρῶς ὁ Μανομάχος ἔσπευθε μὲν καὶ διὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων ἀντιπαράταξιν στήσαι τῇ πολεμίᾳ, ὥπλισε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Πατρίνακων χιλιάρδας ἑ'. Καὶ ἡγεμόνας τέσσαρας ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατρίνακων αὐτοῖς ἐπιστήσας, τὸν Σουλτζῶν, τὸν Σελτέ, τὸν Καρχμαῦν καὶ τὸν Καταλείμ, δώροισ τε φιλοτιμησάμενος οὐ μικροῖς, καὶ ἄρματα κάλλιστα δοῦς καὶ ἵππους διαπρεπεῖς, περαιοὶ ἐν Χρυσουπόλει, δοῦς αὐτοῖς ὁδηγὸν τὸν ἀπάξαι μέλλοντα τοὺς εἰς Ἰβηρίαν Κωνσταντῖνον τὸν Πατρίκιον, ᾧ Ἄδროβάλλανος τὸ ἐπώνυμον.

Περαιωθέντες δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἵππους ἀναβάντες καὶ τῆς πρὸς ἀνατολὴν φερούσης ἀψάμενοι καὶ προελθόντες ἄχρι Μελιτηνῆς¹ καὶ τῇ λεγομένῃ Δαματρυῖ προσεγγίσαντες ἐπέσχον τὴν πορείαν, καὶ στάντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συμβουλήν προσένθεσαν, ἥτις παρ' αὐτοῖς κομάντων ὠνόμασται. Τισὶ μὲν οὖν ἐδόκει πορευτέα εἶναι καὶ μὴ ἀντιβαίνειν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως τοῖς βασιλικοῖς

სულტანმა ვერ აიტანა თავისი ელჩების უშედეგოდ დაბრუნება, შეაგროვა სპარსეთში და ბაბილონში მყოფი ყველა ჯარები და იერიში მიიტანა რომაელებზე. ეს რომ შეიტყო მონომახოსმა, მოწინააღმდეგის საპირისპიროდ დარაზმა საკუთარი ძალები და აგრეთვე შეაიარაღა თხუთმეტი ათასი პაჭინაკი. წინამძღოლებად დაუყენა მათ კონსტანტინოპოლში მყოფ პაჭინაკთაგან ოთხი კაცი: სულჯუნი, სელტე, ყარამანი და კატალიმი არა მცირე საჩუქრები უბოძა მათ, საუკეთესო საჭურველიც მისცა და საუცხოო ცხენებიც, და გადასხა ხრისოპოლისში; მეგზურად გააყოლა მათ პატრიკიოსი კონსტანტინე, რომელიც მათ იბერიისში მიაცილებდა; მეტსახელად მას ადროვალანოსი ეწოდებოდა.

გაღმა რომ გავიდნენ ესენი და ცხენებზე შესხდნენ, აღმოსავლეთისაკენ გაემართნენ და მელიტენემდე მივიდნენ; ეგრეთწოდებულ დამატრის რომ მიუახლოვდნენ, შეჩერდნენ და გზაზე გამართეს თათბირი, რომელსაც მათ ენაზე კომენტონი ეწოდება. ზოგიერთების აზრით საჭიროა განაგრძონ ლაშქრობა და მეფის ქვეყანაში არ გაუწიონ წინააღმდეგობა მეფის ბრძანებებს...

¹ Μελιτηνής[μιλίων τινόν v. l.

προστάγμασι, ... Ἄλλοις πάλιν ἐδόκει, κατασχοῦσιν ὄρη τινὰ τῆς Βιθυνίας, ἐν τούτοις παραμένειν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνασθαι, ἀνελεῖν δὲ μηδαμῶς εἰς Ἰβηρίαν, ἐς χώραν μακρὰν καὶ ἀλλόκοτον, ἔγθα μέλλουσιν ἔξειν πολέμους οὐ μόνον τοὺς ἐχθροὺς Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαίους (CB II, 587, 20 — 588, 20).

სხვები კიდევ ფიქობდნენ, რომ საჭირო იყო ბითონიის მთების დაკავება. იქ დარჩენა და თავდამხმელთა მოგერიება, არავითარ შემთხვევაში იბერიის მისვლა არ იყო საჭირო, ამ შორეულ და უცხო ქვეყანაში, სადაც მტრებად თვლიან არა მართო რომაელთა მტრებს, არამედ თვით რომაელებსაც.

იბერიის ციხე-სიმაგრეები

Ὁ δὲ σουλτάνος, ὡς εἶπομεν, βραθυμῆσας διὰ τὴν τῶν αὐτοῦ καταφρόνησιν πρέσβων καὶ τὴν τῶν φιλημάτων ἀστοχίαν, ἄρας μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔξεισι κατὰ τῆς ὑπηκόου Ῥωμαίους· καὶ κατελθὼν ἄχρι τοῦ λεγομένου Κωμοῦ, καὶ μηδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον διαπράξασθαι δυνήθει (ἔφθασαν γὰρ οἱ τῆς χώρας προασφαλίσασθαι ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ αὐτοῖς ἀναγκαιότατα ἐν τοῖς φρουρίοις· γέμει δὲ ἡ Ἰβηρία φρουρίων ἐρυμνοτάτων), προσωτέρω δὲ προβῆναι μὴ φαρρήσας τῇ πυθέσθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐν Καισαρεία δυνάμεις ἀθροίζεσθαι, ὑπέστρεψε τῇ μισμῇ φλεγμάτων καὶ μέγα τι ζητῶν ἀτεργάζεσθαι (CB II, 590, 7-16).

სულტანი, როგორც ვთქვით, განრისხდა მისი ელჩების შეურაცხყოფის და მისი გეგმების ჩაშლის გამო და მთელი თავისი ჯარებით გაემართა რომაელთა ქვეშევრდომ ქვეყნის წინააღმდეგ; როცა ჩავიდა ეგრეთწოდებულ კომიონამდე და ღირსშესანიშნავი ვერაფერი ვერ გააკეთა (ამ ქვეყნის მცხოვრებნი ხომ თვითონაც შეიხიზნენ და თავიანთი უსაჭიროესი საგნებიც დააბინავეს ციხე სიმაგრეებში: იბერიის აზარებელი ძალიან გამაგრებული ციხე-კოშკებია). ვეღარ გაბედა უფრო შორს წასვლა, რადგან შეიტყო, რომაული ჯარებია კესარიისში თავმოყრილი, და უკან გაბრუნდა ძალიან გაჯავრებული და ოაღაც დიდი ბოროტების ჩადენის მსურველი.

ყარსის გარემოცვა. იბერიის დარბევა

Καὶ ἐλθὼν πρὸς τὴν Περσαρμενίαν καὶ τὸ λεγόμενον Κάρσε προσέμενε τὰς τῆς πρεσβείας

პერსარმენიაში ორომ მივიდა, ეგრეთწოდებულ ყარსთან და ელოდა სულტანი ელჩების პა-

ἀποκρίσεις· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ πολιορκήσας τὸ Κάρσει, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως, παρειλήφει τὴν πόλιν.

Κατόπιον δὲ τούτου διώκων ὁ σουλτάνος ἦλθε μετὰ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἐν Ἰβηρία· ὑπερμαθῶν ὁ Κουτλουμοῦς ἔφυγε πρὸς τὰ Σαβᾶ καὶ τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν. Ὁ δὲ σουλτάνος ἐν Ἰβηρία γενόμενος ἐληΐζετο τὰ παρατυχόντα καὶ ἐπυρπόλει.

Διὸ καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ βασιλεὺς τὸν Ἀκόλουθον Μιχαὴλ μεταπεμφάμενος ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐς Ἰβηρίαν ἐκπέμπε· ὅς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐν τῇ Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγγους καὶ Βαράγγους ἀγροχῶς, κωλύειν ἠπειλεῖτο τὸν ἐνόητα τρόπον τὰς ἐκδρομὰς τοῦ σουλτάνου (CB II, 606, 9-20).

სულს. ამასობაში ალყა შემოარტყა ყარსს და ქალაქი აიღო, გარდა აკროპოლისისა.

სულტანი მას უკან დაედევნა და თავისი ჯარებით იბერიაში მივიდა; ეს რომ ყუთლუმუსმა შეიტყო, გაიქცა საბასკენ და ბედნიერი არაბეთისაკენ. სულტანი რომ იბერიაში ჩავიდა, რაკვი შეხვდა გზაზე დაარბია და გადასწვა.

ამიტომ მეფემ სასწრაფოდ დაიბარა დასავლეთიდან მიხეელ აკოლუთოსი და იბერიაში გაგზავნა. ეს რომ იქ ჩავიდა, შეკრიბა ხალდიასა და იბერიაში გაბნეული ფრანგები (ბრანჯები) და ვარანგები და იქაროდა რამენაირად შეეფერხებინა სულტანის თავდასხმები (სულტანი აიყარა და თავრეზისკენ წავიდა).

იბერები ბიზანტიის ჯარში

Μοναστήριον δὲ οἰκοδομῶν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ λεγόμενα Μάγγανα ἐπὶ ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου, καὶ ἀφειδῶς τὰ δημόσια καταναλισκῶν ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα, νῦν μὲν οἰκοδομῶν, νῦν δὲ καταστρέφων, εἰς μεγάλην ἤλασεν ἔνδειαν, ὡς πᾶσαν ἐπινοῆσαι διὰ τοῦτο καπηλείαν καὶ ἀτόπους καὶ σεσοφισμένας εἰσπράξεις ἐφευρήκῃ· δημοσίους τε γὰρ προεχειρίζετο φρογτιστάς ἀσεβεῖς καὶ ἀλάστορας, καὶ δι' αὐτῶν χρήματα ἔξ ἀδίκων πόρων συνήθιζεν.

მეფე რომ აშენებდა დიდი მოწამის წმინდა გიორგის სახელობის ეგრეთწოდებულ მანგანის მონასტერს და უხვად ხარჯავდა ამ მშენებლობისთვის სახელმწიფო ფულებს (თუ აშენებისთვის თუ დანგრევისთვის), ისეთ გაჭირებაში ჩავარდა, რომ ამის გამო ყოველგვარ მევახშეობას მიმართავდა და უმართებულო და გამოგონილ გადასახადებს ადებდა ხალხს; ჩააყენა უღვთო და უწმინდური გადასახადის-ამკრეფლები და მათი მემკვიდრით აგროვებდა ფულს უსა-

Κατέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰβηρικὸν στρατὸν ἀμφὶ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενον διὰ Λέοντος τοῦ Σερβλίου, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἐπορίζετο ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων (II, 608).

როის) მხარეებიდან დიდძალს გადასახადებს კრეფდა.

იბერია – მდიდარი ქვეყანა

Προσκειμένου δὲ αὐτοῦ τοῖς τοιοῦτοις διηγενῶς, τῶν δὲ στρατιωτικῶν ἡμεληκότος καὶ ῥαθυμῆσαντος, τὰ τῆς ἀνατολῆς, καὶ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς τέρμασι τῶν μερῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν, ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφέροντό τε καὶ ἦγοντο, καὶ ἐληΐζοντο καὶ διεφθείροντο ἅπαντα τῆ τε τῶν Τούρκων ἐπιδρομῆ καὶ κατισχύσει καὶ τῆ βία, ἢ ὑποχωρήσει καὶ δειματῶσει τῶν ἡμελημένων στρατιωτῶν· συνεχεῖς γὰρ ὑπῆρχον ἐκδρομαὶ καὶ λεηλασίαι συχναί, ἀφανιζομένου τοῦ προστυχόντος παντός. Διὸ καὶ ἡ εὐδαίμων χώρα τῆς Ἰβηρίας ἡρίπωτο παντελῶς καὶ ἠφάνιστο, ἤδη προκατειργασμένη καὶ ἡσθενηκυῖα (CB II, 652, 20—653, 5).

რბევა და დასუსტებული იყო, საბოლოოდ დაეცა და განადგურდა.

ფარესმანე იბერი

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπαγγελθῶν εἰς τὸν χάρακα μετὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀποσώβησιν ἔγνω τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἰεραπόλεως ἐνοικῆσαι. Καταστήσας οὖν τὸν Φαρესμάνην ἐκείνον βέστην τὸν Ἀποκάπης, ἐξ Ἰβήρων τὸ γένος ἔλκοντα... (CB II, 675, 21—676, 1).

მართლო წყაროებიდან. დაშალა აგრეთვე იბერიული ჯარი, დაახლოვებით ორმოცდაათი ათასი კაცისაგან შემდგარი, ლეონტი სერვლიას მეშვეობით, და ნაცვლად ჯარისკაცებისა ამ (იბე-

რადგან ის ასეთ საქმეებზე იყო გადაყოლილი და სამხედრო საქმეებზე სრულიად არ ზრუნავდა, აღმოსავლეთის მხარეები, განსაკუთრებით კი რომაული ქვეყნის მოსაზღვრე მხარეები მტრის ლუკმად იყო გამხდარი, ყველაფერი ირბეოდა და ნადგურდებოდა თურქთა თავდასხმებისა და ძალადობის გამო, აგრეთვე იმის გამო რომ აღვირახსნილი ჯარისკაცები ძალმომრეობას ხმარობდნენ და თავზარსა სცემდნენ ხალხს. განუწყვეტელი თავდასხმებისა და მარცვაგლეჯის გამო ყველაფერი ნადგურდებოდა, ამიტომ იბერიის მდიდარი ქვეყანაც, რომელმაც უკვე წინათაც განიცადა

ხოლო მეფე ბანაკში რომ დაბრუნდა მტრის უკუქცევის შემდეგ, გადაწყვიტა აეგო იერაპოლისს აკროპოლისი. და აი, მან დანიშნა ამ აკროპოლისის უფროსად ფარესმანე, ვესტი აპოკაპისა, ტომით იბერი.

პეტრიწონის წესდება

მეთერთმეტე საუკუნის ბრწყინვალე ძეგლთა რიცხვს მიეკუთვნება „პეტრიწონის წესდებაც“, იგი დაწერილია 6592 წელს „ქვეყნის გაჩენიდან, ხოლო ქრისტესით (6592 – 5508 =) 1084 წელს¹. თვით პეტრიწონის სავანე დაარსებულია XI საუკუნის ცნობილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის გრიგოლ ბაკურიანის-ძის მიერ 1083 წელს. დაარსებულია ბიზანტიაში, ახლანდელ ბულგარეთის ტერიტორიაზე, იმ ადგილას, სადაც ამჟამად არის სოფ. ბაჩკოვო, ქალაქ ფილიპოპოლის (პლოვდივის) მახლობლად, როდოპის მთის კალთებზე.

დაარსების მეორე წელსვე (1085 წ.) გრიგოლ ბაკურიანისძემ შეუდგინა სავანეს ტიპიკონი, თვით გრიგოლი წერს ამის შესახებ ტიპიკონის დასაწყისში: «ვიწყით საუბარი ... შესახებ ამ მონასტერში (ე. ი. პეტრიწონის მონასტერში) არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან..., შესახებ პეტრიწონად წოდებული ციხის (τῆς κἀστρου τοῦ Πητριῶν κελουμένου) ადგილსამყოფელში შეკრებილ მონაზვნებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ... ახლახან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე მე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ღვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან» (იხ. ტექსტი A 148).

როგორც ვხედავთ, გრიგოლ ბაკურიანისძე საკმაოდ ვრცელ ავტობიოგრაფიულ ცნობებს გვაწვდის, სახელდობრ, რომ ის არის:

1) იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან; 2) ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავის ბაკურიანის შვილი; 3) დაჯილდოებულია „სევასტოსის“ პატივით; 4) უჭირავს თანამდებობა დასავლეთის დომესტიკოსისა; 5) მან დააარსა პეტრიწონში სავანე.

ქვემოთ, ტიპიკონის სხვადასხვა მუხლებში ის იხსენიებს იმასაც, თუ სად უმსახურია მას სხვადასხვა დროს და რა მამულები შეუძენია ან მოუპოვებია:

¹ ეს თარიღი იხ. ქვემოთ A 295 გვერდზე.

1) უმსახურია ყარსში; 2) თეოდოსიუპოლში, შეიძლება აგრეთვე ზომოლენის თემში; 3) უმსახურია სომხეთში, იბერიასა და სირიაში; 4) მამულები ჰქონია: ანისის მხარეში, ტაოს მხარეში, არმენიაკთა თემში, მოსინოპოლში, ფილიპოპოლში, ახრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტიკიონში, ვოლერონში.

ყველაფერ ამის შესახებ მას მოეპოვება უმაღლესი მთავრობის სიგელები, ხრიზობულები ანუ ოქრობეჭედნი: ამ საბუთებით მტკიცდება ის, რომ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კეთილსინდისიერად უმსახურია და კეთილსინდისიერი სამსახურისათვის მთავრობას მამულები უბოძებია მისთვის და ეს მამულები შეუვალობის გუჯრებით დაუმტკიცებია მისთვის; გრიგოლი ჩამოთვლის ამ საბუთებს, მაგ.:

1) ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება (A 291);

2) სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის (A 290);

3) სხვა ოქრობეჭედი შ ე უ ვ ა ლ ო ბ ი ს ა ფილიპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

მრავალი ასეთი საბუთის შესანებ ლაპარაკობს გრიგოლ ბაკურიანისძე ტიპიკონის ბოლო თავებში, ხოლო ტიპიკონის პირველ თავებში ჩამოთვლის გრიგოლი, თუ რა მამულებს აძლევს მის მიერ დაარსებულ პეტრიწონის სავანეს.

გრიგოლ ბაკურიანისძე, როგორც ვხედავთ, გამოჩენილი პიროვნება ყოფილა: ბიზანტიის სახელმწიფოში მას ეჭირა ხელმძღვანელი თანამდებობები და უმაღლეს მთავრობასთან დაახლოებული ყოფილა.

მაგრამ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კარგად იცნობდა აგრეთვე საქართველოს მაშინდელი მთავრობაც, მეფე გიორგი მეორე (1072 – 1089). დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი გადმოგვცემს:

«და წარვიდა მეფე გიორგი მამულსა თვსსა ტაოს, და მოვიდა ბანას. ხოლო მუნ მოვიდა წინაშე მათსა ზ ო რ ვ ა რ ი ა დ მ ო ს ა ვ ა ლ ი ს ა გ რ ი გ ო დ ლ ბ ა კ უ რ ი ა ნ ი ს ძ ე, რომელსა ჰქონდეს ოლთისნი, და კარნუ-ქალაქი, და კარი, და დიდად განიხარეს და განისუენეს; და მოსცა გიორგი მეფესა კარის ციხე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქუეყანა და განიყარნეს» (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 318).

გავიცნოთ ახლა თვით ტიპიკონის შინაარსი.

„წესდება“ შედგება 33 თავისაგან, რომლებიც დასათაურებულია, და რამდენიმე დამატებითი თავისაგან, რომლებიც ცალკე თავებად არ არის გამოყოფილი.

პირველ თავებში გარკვეულია პეტრიწონის სავანის დაარსების მიზანი და ამოცანები; აღნუსხულია, თუ რა მამულები, რა სოფლები და რა განძი ეძლევა ამ სავანეს შესაწირავის სახით მისი პირადი, გრიგოლის, ქონებიდან და მისი ძმის, აბაზის, მემკვიდრეობიდან: «თ ა ვ ი მ ე ო რ ე: იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავნი შევწირეთ ამ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ღვიძლი ნეტარი ძმის ქონებიდან, უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი»¹.

მესამე თავში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ეს მამულები თავისუფალია ყოველგვარი გადასახადისაგან: «თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე: იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი სამსახურისა და გადასახადისაგან, როგორც სამეფო ისე საპატრიარქო, და რაიმე გამოსაღებთაგან». ეს შეღავათები დამტკიცებულია სათანადო ოქრობეჭდებით².

შემდეგ თავებში განსაზღვრულია სავანეში და სემინარიაში მისაღებ პირთა (როგორც ბერების, ისე მოსწავლეების) რიცხვი, დადგენილია სავანის თანამდებობის პირთა (წინამძღვარის, ეპიტროპოს იკონომოსის, კელარის [აზარმადის] და სხვათა ფუნქციები. თანამდებობის პირთა წესების დადგენისას გრიგოლ ბაკურიანისძე კატეგორიულად მიუთითებს პეტრიწონის სავანის ძმებს, რომ თვალყური ადევნონ – ბოროტმოქმედება არაფერი ჩაიდინონ წინამძღვარმა ან სხვა პირებმა: პირველი შემჩნევისთანავე გააფრთხილონ, ხოლო თუ არ გამოსწორდებიან და ბოროტებას არ დაიშლიან, გააძევიან ისინი სავანიდან: «თ ა ვ ი მ ე ც ხ რ ა მ ე ტ ე: ...თუ რამე მიზეზით ვინმე აშკარად შესცდება და ნამდვილ დასკვნას არ გააკეთებს, არამედ სამწყსოს მგლად მოევლინება ნაცვლად მწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და დაუზო-

¹ ეს მამულებია: ფილიპოპოლის თემში მდებარე პეტრიწონი, მისითა ყანებითა; აგარაკები იანოვა, ბაჩოკოვა, დობროლინგი, დობროსტანი, ბურსეოსი, ლალკუვა, ავროვა, აგრეთვე მათ გვერდით მდებარე სტენიმახი...

² ძველქართული რედაქციით: «აზნაურებისათჳს მონასტრისა ჩემისა ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღვდელმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა ჩემთაგან მონაგებთა და ძმისა ჩემისა აბაზისთაგან, რომელ არიან მოძრავნი და უძრავნი და თვითძრავდნი», «და ეგრეთვე ყოველთაგან მთავართა და კელმწიფეთა მსოფლიოთა არს თავისუფალ მონასტერი ჩემი დიდთაგან ვიდრე მიმცირეთადმდე, ვითარ იგი სარწმუნოთა მიერ სამეუფოთა ოქრობეჭედთა არს დამტკიცებულ ესე ყოველი» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 3, 29 – 30 და გვ. 18, 3 – 7).

გავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს მიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, პირველად სიტკბოებით და ღვთის შიშით დაყვავებით არის საჭირო ასეთების დარიგება; შემდეგ კი, ...თუ არ გამოსწორდა, უნდა განიდევნოს წმინდა სავანიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით» (იხ. A 248 – A 249).

იმ თავებში, სადაც სავანის მამულების მოვლაზეა ლაპარაკი, მოცემულია მდიდარი ცნობები ეკონომიური ისტორიისათვის.

რამდენიმე თავი ეხება ბერების ყოფაცხოვრებას, მათთვის დაწესებულ ულუფას, სტუმართა მიღებას ბერების მიერ და სხვა ამგვარს.

ოც დამეოთხე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე უკრძალავს სავანის გამგეობას ბერძნების ჩარიცხვას სავანეში. «ასეთ ბრძანებას იმის გამო ვცემ ასე მტკიცედ – ამბობს გრიგოლ ბაკურიანისძე – რომ ბერძნები მოძალადენი არიან, უპირობი და ანგარნი, და მონასტერს რამე გაჭირებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ისეთ ვინმეს, მოწინააღმდეგეს, დააყენებენ ადგილზე, რომელიც შეეცდებოდა იქ გაბატონდეს, ან მამასახლისობა (ἡγουμενίαν) თვით მიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყევლილი საბაბით მონასტერი მიიჩემოს, რაც ჩვენ ხშირად გვინახავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით» (იხ. A 263).

ცალკე თავი (მე-31 თავი) განეკუთვნება სემინარიაში მოსწავლეებისა და მათთან მეცადინეობის საკითხს, მასწავლებლის გასამრჯელოს და მოსწავლეთა კვებას (იხ. A 279 – A 281).

სემინარიაში, რასაკვირველია, მეცადინეობა წარმოებდა ქართულ ენაზე. სამართლიანად წერს ნ. მარიამის შესახებ: «...в этой византийской семинарии (ე. ი. პეტრიწონის სემინარიაში) для нас более всего своеобразно обучение грузинскому языку и преподавание если не всех, то части предметов на грузинском языке. Эта любопытная черта не может подлежать никакому сомнению, так как семинария готовила по приведенному параграфу устава (ე. ი. თავი 31) иеромонахов для главного монастыря, куда доступ был открыт по другому параграфу того же устава лишь лицам, «знающим грузинское письмо и язык»¹.

¹ Н. М а р р, Иоанн Петрицкий... стр. 56..

მართლაც, თუ გულისყურით გავსინჯავთ წესდების თავებს, დავრწმუნდებით ნ. მარის დასკვნის სისწორეში, სახელდობრ:

1) ოცდამეთერთმეტე თავში სწერია, რომ წმ. ნიკოლოზის ტაძარში არის მოთავსებული სკოლა (სემინარია), სადაც ყრმები სწავლობენ «საღმრთო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას» (A 280), და სწავლობენ მანამ, «ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან და არ მიაღწევენ მღვდლობის ასაკს» (A 281). ხოლო როგორც კი ისინი დაასრულებენ სწავლას, რომელი მათგანიც «ღირსია მღვდლობის ხარისხში ავიდეს, ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად ჟამისწირვის შესასრულებლად» (A 281).

მაშასადამე, ყრმებს ასწავლიან «იმ მიზნით, რომ შემდეგ ისინი პეტრიწონის მთავარ ტაძარში მღვდლებად აკურთხონ და ჟამისწირვა შეასრულებინონ. რა ენაზე უნდა შეასრულონ იმათ მღვდელმსახურება? რასაკვირველია, ქართულ ენაზე. ეს გამომდინარეობს უკვე 24. თავიდან.

2) ოცდამეთოთხე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე სასტიკად უკრძალავს პეტრიწონის მონასტერში ბერძნების მიღებას: «არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი მდივნისა (νοτάριον), რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდახან მთავრებთან გაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან გაგზავნილს ამისგან უკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს» (A 262 – A 263). მაშასადამე, პეტრიწონის მონასტერში მხოლოდ და მხოლოდ ქართველები არიან, და ცხადია, რომ მღვდელმსახურებაც ქართულად იქნება: თუ ეს ასეა, მაშინ იმ ყრმებმაც, რომლებმაც სწავლის დასრულების შემდეგ მთავარ ტაძარში ჟამისწირვა უნდა შეასრულონ, სკოლაში ქართულ ენაზე უნდა ისწავლონ მღვდელმსახურება.

3) ამ დებულების ნათელსაყოფად შეიძლებაოდა ტიპიკონის ანდერძიც გამოგვეყენებია, ჩვენ გვაქვს ამ ანდერძის ორი რედაქცია: ერთია ბერძნული ტექსტის რედაქცია, ხოლო მეორე – ქართული ტექსტის რედაქციაა.

ა) ბერძნული რედაქციის ტექსტში ასეთი სახის ანდერძია: «დაიწერა [ტიპიკონი] ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; იმიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც, ხოლო სიმტიკიცე – ვაწესებთ ჩვენ – უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველ-

თაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა» (A 296).

ბ) ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტში კი ვკითხულობთ: «ამისთვის დაიწერა ბერძნულად და ქართულად [რამეთუ] ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვა და ჯერ არს, რადთა ქართულად წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისწმა ჰყოფდენ აღწერილსა განსაზღვრებულსა ამას შინა ტიპიკონსა. ხოლო სიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რამეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუჭმო წერილი მას უპყრიეს» (თარხნიშვილის გამოც. 80, 15 – 22).

მიუხედავად იმისა, რომ ამ რედაქციებს შორის საგრძნობი განსხვავებაა (ბერძნულ ტექსტში, ქართულთან შედარებით, ზედმეტი „სომხურად“ სწერია, რაზედაც ჩვენ ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი), – მიუხედავად ამ განსხვავებისა ორივე რედაქციის ტექსტში გარკვევით სწერია, რომ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა. მონაზონებმა, რა თქმა უნდა, იცოდნენ ბერძნული კითხვა, მაგრამ ამ ტიპიკონის ავტორი ამას მაინც ხაზს უსვამს მხოლოდ იმ მოსაზრებით, რომ აღნიშნოს მათი ქართველობა, აღნიშნოს ის, რომ მათთვის მთავარი იყო ქართულად წაკითხვა («რადთა ქართულსა წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისწმა ჰყოფდენ») ¹; ბერძნულად დაწერილ ტიპიკონს კი მხოლოდ ოფიციალური მნიშვნელობა ეძლეოდა.

ამგვარად, ცხადია, რომ მონასტრის მცხოვრებლები ქართულ ენას მეტყველებდნენ, ქართულ ენაზე ისმენდნენ ჟამისწირვას და, მაშასადამე, სემინარიის მოსწავლეებიც ქართულ ენაზე სწავლობდნენ სამეცნიერო დისციპლინებს.

ამ მასალების შესაბამისად კ. კეკელიძე წერს: „ეს (ე. ი. პეტრიწონის) სემინარია ამხადებდა მღვდლებს მონასტრისათვის, რომელშიაც შესვლა შეეძლოთ მხოლოდ ისეთებს, ვინც ქართული ენა და წერა-კითხვა იცოდა, სწავლა ამ სემინარიაში, უეჭველია, ქართულ ენაზე წარმოებდა“ ².

მეტად საგულისხმოა ტიპიკონის 28. და 29. თავები, რომლებშიც გადმოცემულია ცნობები მოხუცთა თავშესაფარისა და სასტუმროების აგების შესახებ.

¹ ტიპიკონის შესავალშიც (A 148) ხომ სწერია, რომ მონაზონები «ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან».

² კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I (1960) გვ. 106.

ოცდამერვე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე საგანგებო მზრუნველობას იჩენს მოხუცებზე და სენით შეკვრობილებზე. «თუ ძმათაგან რომელნიმე გაჭირებაში ჩავარდებიან და სიძნელეებში, ან სიბერით ან ავადმყოფობით ან სხვა რამ სატკივართ დაუძლურდებიან, საჭიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემაო» (A 270 – A 271).

ოცდამეცხრე თავი მიძღვნილი აქვს მგზავრთა და ღარიბთათვის აშენებული სასტუმროების მოვლის საკითხს. სამი სასტუმრო («ქსენადომი») აუგია გრიგოლს: სტენიმახის ქვემოთ, მარმარისა (ხიდის მახლობლად) და წმ. ნიკოლოზის სასტუმრო. თითოეული ამ სასტუმროსათვის დაწესებულია სურსათის გარკვეული რაოდენობა (მაგალითად: «ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო ღვინოა»); სასტუმროში მუდამ უნდა იყოს «ფურნე და თორნე (φούρνος και κλιβανος) ორივე გახურებული, რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და მოისვენოს» (A 274). თითოეულ სასტუმროს მიჩენილი ჰყავს ყველა სხვა სამსახურებრივი მოვალეობისაგან განთავისუფლებული გლეხი (xxx-xxx): «ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჰქონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საჭირო სამსახურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლახაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღჭურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და მიუდგომლად უნდა უყოფდეს საჭირო საზრდოს» (A 273).

თუ კი სასტუმროში გაჩერებული მგზავრი ავად გახდება, მას უნდა მოუარონ: «ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა მოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გააგზავნო ის. და თუ ვინმე მთლად დაუძლურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანაზდე უნდა დააკავო და მოასვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს» (A 274) ¹.

¹ ამ სასტუმროების საკითხს საგანგებო ყურადღება მიაქცია შ. დილმა თავის, ბიზანტინისტთა III კონგრესზე 1929 წლის აპრილში წაკითხულ მოხსენებაში: *La société byzantine à l' époque des Comnènes* და თავისი მსჯელობა ამ საკითხზე ასე დააბოლოვა: «tout cela était absolument gratuit, et on a calculé que le nombre de voyageurs ayant reçu asile dans cette institution variait 15 et 20.000 par an» – «ყველა ეს იყო სრულიად უფასოდ, და გამოთვლილია, რომ იმ მგზავრთა რიცხვი, რომლებიც თავშესაფარს ჰპოულობდნენ ამ დაწესებულებაში, 15-დან 20.000-ს აღწევდა წლიურად». იხ.

ტიპიკონში უხვად, არის გაბნეული ცნობები თვით გრიგოლის და მისი ნათესავების შესახებ. აქამდე ცნობილი იყო, რომ გრიგოლის დედამ შვილების აღზრდას მოანდომა თავისი სიმდიდრე¹. ტიპიკონის ქართული ტექსტით კი გრიგოლი უჩივის დედას: მამა ადრე გარდაგვეცვალა, დედამ მთელი ქონება სხვა თავის შვილებს, ქალებს მზითებში გაატანა, ხოლო მათმა ქმრებმა ეს ქონება განიავეს; ჩვენ კი, მე და ჩემი ძმა აბასი, შიშველნი დავრჩით და დიდი გაჭირვებით მოგვიხდა შემდეგ ცხოვრების გზაზე ბრძოლის გადატანა, სანამ კაცად გავხდებოდით და ქონებას შევიძენდითო (იხ, A 244 – A 245).

წესდების ბოლო მუხლებში ჩამოთვლილია ის დოკუმენტები, ოქრობეჭდები, რომლებიც ინახება პეტრიწონის სავანეში; ამ დოკუმენტებით მტკიცდება პეტრიწონელთა უფლებები იმ მამულებზე და იმ განძზე, რომლებიც სავანის განკარგულებაშია, მტკიცდება შეუვალობა ამ მამულებისა (თავი მესამე, A 153 და A 178 – A 179).

ამ დოკუმენტებს შორის გრიგოლი ასახელებს ორ ოქრობეჭედს იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად მოღვაწეობის დროს მას არაფერი ბრალი არ ედება (A 291), ე. ი. მას ჰქონია ორი სიგელი, გაცემული ბიზანტიის მთავრობისაგან, რომ მას თავისი მოვალეობა დიდისა დომესტიკოსისა შეუსრულებია პირნათლად და, ამიტომ, მას არავითარი ბრალი არ ედება.

დიდ ინტერესს იწვევს აგრეთვე წესდების ბოლო თავებში დართული სია იმ ნივთებისა და განძეულობისა, რომლებიც გრიგოლ ბაკურიანისძემ შესწირა მის მიერ დაარსებულ სავანეს: სამღვდელმსახურო სამოსელი, ძვირფასი ქსოვილებისაგან შეკერილი (სკარამანგი, ომფორი, გადასაფარებლები), ინვენტარი (კანდელი, დრაკონტარი), ბროლისა და მინის ჭურჭელი და სასმისები.

პეტრიწონის წესდების ბერძნული ტექსტის მოპოების ისტორია ასეთია: პირველი ცნობა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ ეკუთვნის პ. ბეზობრაზოვს, რომელმაც 1887 წელს მოათავსა „სახალხო განათლების სამინისტროს ჟურნალში“ გამოკვლევა, სადაც შეეხო რამდენისამე სამონასტრო წესდების შემცველ ხელნაწერს, კუნძულ ხალკის ბიბლიოთეკიდან (კონსტანტინოპოლის მახლობლად). ეს ხელნაწერი XVIII საუკუნისაა, მაგრამ შეიცავს XII – XIII საუკუნეთა სამონასტრო წესდებებს, მათ შორის პეტრიწონის წესდების ნაწყვეტებსო.

Revue historique du Sud-Est Européen. Juillet – Septembre 1929. Paris – Bucarest. გვ. გვ. 198 – 280 (სასტუმროების შესახებ გვ. 247).

¹ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია (1960), გვ. 105.

თვით წესდება პეტრიწონისა არ არის ამ ხელნაწერშიო – წერს პ. ბეზობრაზოვი, – არის მხოლოდ წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობაო ¹, და მოჰყავს წინასიტყვაობა *Ἀρχόμεθα — Ἰβήρων πατριφανεστάτης φυλῆς* (იხ. ჩვენი გამოცემის A 148) ² და ბოლოსიტყვაობა *Ἐν δὲ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη — Φιλίππουπόλεως κτήμασι· μὲν* (იხ. ჩვენი გამოცემის A 295 – A 296).

პ. ბეზობრაზოვი იცნობს თვით პეტრიწონის წესდების მუხლებსაც, რომლებიც მას ამოუწერია და რომლებიც, მისი თქმით, ცნობილი იყო პატრიარქ დოსითეოსისთვის. ბეზობრაზოვი გადმოგვცემს ამ წესდების ამოწერილ მუხლებზე დაყრდნობით, რომ ბაზკოვოს (ე. ი. პეტრიწონის) მონასტრის მაშენებელი გრიგოლ ბაკურიანი იყო ალექსი კომნენის დროინდელი ცნობილი სარდალი და დასავლეთის დომესტიკოსი; რომ ის არის ქართველი და რომ მონასტერიც განკუთვნილი იყო ქართველებისთვის ³.

ხალკის ბიბლიოთეკის ეს ხელნაწერი გამოუყენებია ა. დმიტრიევსკის თავის შრომაში *Τυπικά* (კიევი, 1895), მაგრამ შემდეგ მისი კვალი აღარსად არ ჩანს.

ამის შემდეგ მეორე წყარო ჩვენი ცოდნისა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ იყო 1888 წელს გიორგი მუსეოსის მიერ მის სადოქტორო დისერტაციაში გამოქვეყნებული ახალბერძნული თარგმანი „პეტრიწონის ტიპიკონისა“ ⁴. თვით მთარგმნელი უცნობია, ხოლო მას ეს თარგმანი შეუსრულებია 1782 წელს, რასაც მოწმობს ანდენმ-მინაწერი, რომელიც ტიპიკონის სათაურის ბოლოშია მიწერილი: *Ἐπεθεβήθη αὐτῷ ἐν εἰς εἰς ἡμετέρας ἐκείνης ἐν τῷ ἔτει αὐτῷ* *Ἐλληγικῆς γλῶσσης ἐν εἰς σατυρίῳ „αὐτῷ“* ⁵ („ხსენებული ტიპიკონი გადაითარგმნა მარტივ ბერძნულ ენაზე ქრისტეს აქეთ 1782 წელს“).

¹ П. Б е з о б р а з о в, Материалы для истории Византийской империи. I: Неизданные монастырские уставы: ЖМНП 1887. т. 254. Ноябрь, стр. 65 – 78. პეტრიწონის წესდებაზე იხ. გვ. 76 – 77.

² ბეზობრაზოვის ტექსტს აკლია ჩვენი ტექსტის სიტყვები *τὸν ἀρχόντου μὲν τῶν ἀρχόντων ὄντος τε καὶ διαπρέποντος.*

³ პ. ბეზობრაზოვის ამ შრომაზე იხ. Ed. Kurtz-ის რეცენზია: BZ 2, 627 – 631.

⁴ *Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομῆστικος τῆς Ἀθήνας, καὶ τὸ ἕπ' αὐτὸν Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετροῦπολεως, ἐπὶ Γεωργίου Μουσαίου Στεμμαχίτου.* Lipsiae 1883. გვ. 131 – 210 (გამოქვეყნდა როგორც იენის უნივერსიტეტის დისერტაციათა IV ნაკვეთი).

⁵ დაბეჭდილია კორექტურული შეცდომით: „αὐτῷ“.

მესამე და უკანასკნელ ეტაპს პეტრიწონის ტიპიკონის შესწავლის საქმეში წარმოადგენდა ლუი პეტის მიერ (Louis Petit) 1904 წელს გამოცემული ბერძნული ტექსტი, რომელიც დაიბეჭდა „ვიზანტიისკი ვრემენიკის“ XI ტომში (№ 1 დამატების სახით) ¹. ლ. პეტიმ თავის გამოცემას საფუძვლად დაუდო მის მიერ დიდის ძიებითა ² და გაჭირებით მოპოვებული ბუხარესტის ხელნაწერი, რომელიც გადმოწერილია XVIII საუკუნეში რომელიღაც ძველი ნუსხიდან. ძველ ნუსხას დაბეჯითებით მალავდნენ საპატრიარქო ბიბლიოთეკის მესვეურებო.

ბუხარესტის ეს ნუსხა მთლად სანდო არ აღმოჩნდა. რამდენიმე ფურცელი დაკარგულიყო და ლუი პეტიმ ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანის შემწეობით. გარდა ამისა, ზოგიერთი წინადადებები (კიდურმსგავსების შეცდომით თუ სხვა მიზეზის გამო) გამორჩენოდა გადამწერს; დასასრულ, ცალკეული სიტყვებიც დამახინჯებული იყო ³. ამიტომ თვით ლ. პტი ამ თავის გამოცემას უყურებდა როგორც წინასწარს, რომელიც მომავალში უფრო სრულყოფილმა უნდა შეცვალოსო.

L. Petit წერდა თავის გამოცემის წინასიტყვაობაში: «Le copiste anonyme s' était fort mal acquitte de sa besogne. Ses omissions n' étaient pas rares; elles portaient, ici sur un fenillet entier, là sur une page, ailleurs sur, deux ou trois lignes. Certaines leçons évidemment vicieuses trahissaient en plus d' un endroit son inexpérience paléographique, ajoutant ainsi aux embarras déjà nombreux du style exotique de Pacourianos. Plusieurs passages paraissaient entièrement corrompus. Mais à ce mal, que je suis le premier à déplorer, nul remède, tant que le patriarcat oecuménique n' aura pas exhumé de ces catacombes le codex original. Et comme cette époque tardera sans doute à venir, on me pardonnera, je l'espère, de livrer au public même dans son imperfection ce curieux monument...» – „უსახელო გადამწერმა ძალიან ცუდად შეასრულა თავისი სამუშაო. ხარვეზები იშვიათი არ არის: ზოგჯერ მთლიანი ფურცელია გამოტო-

¹ Τυπικόν de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Pétritzos (Bačkovo) en Bulgarie. Texte original publié par L o u i s P e t i t. Санкт-Петербург 1904, XXXII+63.

² ამ მიეზაზე მოგვითხრობს თვით ლ. პტი (იხ. მისი გამოცემის გვ. IV – V).

³ იხ. E. K[urtz]-ის რეცენზია ამ გამოცემაზე: BZ 14 (1905), 358.

ვებული, ზოგგან – ერთი გვერდი, აქა-იქ კი აკლია თითო-ოროლა სტრიქონი. ზოგიერთი, აშკარად შერყვნილი, კითხვა-სხვაობა, არა ერთგან, ამჟღავნებს გადამწერის პალეოგრაფიულ გამოუცდელობას, რაც კიდევ ზედ ემატება ბაკურიანის უცხოური სტილით გამოწვეულ ისედაც მრავალრიცხოვან ჩავარდნას. რამდენიმე ნაწყვეტი მთლად დამახინჯებული ჩანს, მაგრამ ამ უბედურებას, რომელსაც მე პირველი ვარ რომ დავტირი, არაფერი ეშველება, სანამ მსოფლიო საპატრიარქო მზის სინათლეზე არ გამოიტანს თავისი კატაკომბებიდან ტიპიკონის დედანს, და რადგან ამას, რასაკვირველია, დაუგვიანდება, იმედია მაპატიებთ, რომ ამ შენანიშნავ ძეგლს ვაქვეყნებ მისი ნაკლულევანი სახითაც კი“ (L. Petit, გვ. V – VI).

ლ. პეტის თქმისა არ იყოს, მართლაც ძალიან დაუგვიანდა პეტრიწონის ტიპიკონის ძველი ნუსხის მოპოვებას.

1954 წელს მ. თარხნიშვილმა გამოაქვეყნა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქცია¹ და წინასიტყვაობაში წერდა: ამავე ტიპიკონის სხვა ქართული ნუსხა მოიპოვება № 1598 ხელწერში, რომელიც დაცულია კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე, ხოლო მე ის ვერ მოვიპოვე (თარხნიშვილის გამოცემა გვ. III).

მ. თარხნიშვილის მიერ მოწოდებული ცნობის მიხედვით აკად. აკაკი შანიძემ, რომელიც ამზადებდა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქციის ტექსტის გამოცემას, გადადგა სათანადო ნაბიჯები და მიაკვლია ამ ქართული ნუსხის მოპოვების შესაძლებლობას, ხოლო საქ. მეცნ. აკადემიის ფუნდამენტალური ბიბლიოთეკის დირექტორის, პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის, ვლ. უზნაძის მიერ მიღებული ენერგიული ზომების წყალობით კუნძულ ქიოსიდან მიღებულ იქმნა ორი ხელნაწერის (№ 1598 და № 1599) მიკროფილმები; № 1598 ხელნაწერში ტიპიკონის იმ ძველქართული ტექსტის გარდა აღმოჩნდა ბერძნული ტექსტიც, რომელიც თავისი პალეოგრაფიული ნიშნებით XI – XII საუკუნით თარიღდება.

¹ Typicon Gregorii Pacnriani, edidit Michael Tarchnišvili. Louvain 1954. მოთავსებულია სერიაში: Corpus scriptorum christianorum orientali-um. Scriptores Iberici, tomus 3 (ქართული ტექსტი), tomus 4 (ქართული ტექსტის ლათინური თარგმანი).

პეტრიწონის მონასტრის ბერძნული სახელწოდება სამი ვარიანტით არის ცნობილი:

Μονή τῆς Θεοτόκου τῆς Περικλῆσις ἐπὶ τῆς Ροδόπης
(„პეტრიწონის ღვთისმშობლის მონასტერი როდოპის კალთაზე“);

Μονή Μβατσοῦβου („ბაჩვოვოს მონასტერი“);

Μονή τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ („გრიგოლ ბაკურიანის მონასტერი“).

პეტრიწონის მონასტერს ჰქონდა საკუთარი ბიბლიოთეკა; მისი ხელნაწერები მხოლოდ ნაწილობრივ, თითო-ოროლა, არის აღწერილი (იხ. BPh Woch. VII [1887] – სამი ხელნაწერის აღწერილობა;

Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν

xxx 1887 – აქ აღწერილია 1 ხელნაწერი. ორი ხელნაწერი, ექოსზე მოხვედრილი, აღწერილია კ. ამანტოსის შრომაში).

პეტრიწონის მონასტრის ბიბლიოთეკის კოლექცია გადატანილ იქმნა სოფიაში, სინოდალურ ბიბლიოთეკაში. M. Richard-ი ამის შესახებ წერს: *Comme nous l' avons signalé plus haut* cette collection (იგულისხმება პეტრიწონის კოლექცია) aurait été transférée (en totalité ou en grande partie) à la bibliothèque da Saint-Synode à Sofia (Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grees, par M a r c e l R i c h a r d. Paris 1948, გვ. 101).*

რომ პეტრიწონის მონასტერს მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონია, ეს ნათლად ჩანს მოღწეული მასალებიდან. იმპერიალისტური ომის წინა წლებში (თუ ომის წლებში) ამ ბიბლიოთეკის წიგნები წამოუღიათ.

ერთი ნაწილი ამ წიგნებისა (უმთავრესად ბერძნული ხელნაწერები) მოუთავსებიათ ს ო ფ ი ს სინოდალურ ბიბლიოთეკაში (M. Richard-ი წერს 1948 წელს გამოცემულ წიგნში „ამ რამდენიმე წლის წინათ“ (il y a quelques années. – იხ. აქვე, შენ. 1). ამ კოლექციაში ხომ აღმოჩნდა ის ქართული ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს „პეტრიწონის ტიპიკონს“.

სხვა ბერძნული ხელნაწერები გადაუტანიათ რ ი ლ ი ს მონასტერში. პროფესორმა გომევემა უამბო 1949 წელს ბულგარეთში

¹ ამავე შრომის წინა გვერდზე (გვ. 100) სოფიის ბიბლიოთეკის აღწერისას M. Richard-ი წერს: *Cette bibliothèque se serait enrichie il y a quelques années, de la collection do manuscrits grees du monastère bulgare de Bučkovo, près de Stanimaka (სტენიმაქას ამჟამად ა ს ე ნ ო ვ გ რ ა დ ი ეწოდება – იხ. ნ. ბ ე რ ძ ე ნ ი შ ვ ი ლ ი. ძლევად, გვ. 24).*

მივლინებულ ქართველ მეცნიერთ – ბაჩკოვოდან რომ ხელნაწერი წამოვიღე „სულ ბერძნული ხელნაწერებია და ეხლა ყველა ეს რილის მონასტერში ინახებაო“. ქართველი მეცნიერნი რილის მონასტერს ეწვივნენ და ნახეს აქ გადმოხიზნული „პეტრიწონული წიგნები“, ბერძნული ხელნაწერები ¹.

როგორც ჩანს, რამდენიმე ხელნაწერი მოხვედრილა ქიოსზე, კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში. მათ შორის ხელნაწერები:

№ 1598 – შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტს (გვ. 1 – 145) და ამავე ტიპიკონის ბერძნულ ვარიანტს (გვ. 146 – 298).

№ 1599 - შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ახალბერძნულ ტექსტს.

ამ ორ ხელნაწერს ეხება K. Amantos-ის ქვემოთ დასახელებული შრომა.

კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე მოიპოვება პეტრიწონის წესდების ბერძნული ნუსხა, რომელიც ბიბლიოთეკის მიერ ახლად შეძენილი ჩანს ² და რომელიც, როგორც ქვემოთ დავრწმუნდებით, XI – XII საუკუნეშია გადმოწერილი. ამ ბერძნულ ნუსხასთან ერთად აკინძულია ამ ნუსხის ქართული თარგმანი; იქვე აღმოჩნდა მეორე ხელნაწერიც, რომელიც შეიცავს ახალბერძნულ თარგმანს. ორივე ბერძნული ხელნაწერი (როგორც ბიზანტიური ტექსტი, ისე ახალბერძნული) აღწერილი აქვს K. Amantos-ს ქვემოთ, შენიშვნებში, დასახელებულ შრომაში, რომელიც, სამწუხაროდ, ჩვენთვის უშოვარი შეიქმნა და რომლის შინაარსს BZ-ში მოთავსებული ბიბლიოგრაფიული ანოტაციის მიხედვით ვიცნობთ.

ქიოსისა (A) და ბუზარესტის (B) ნუსხათა ურთიერთობა.

AB ნუსხათა ურთიერთობის გარკვევისათვის მნიშვნელობა აქვს ასეთ დაკვირვებას:

1) B-ს აკლია წესდების ტექსტის ის ადგილი, რომელიც ქიოსურ ნუსხაში მოთავსებულია 191 – 194 გვერდებზე, სიტყვებიდან *ἐν ἁγίῳ πνεύματι* (A 191) ვიდრე სიტყვებამდე *καὶ τῶν*

¹ იხ. ნ. ბერძენიშვილი, ძლევაჲ, გვ. 42 და გვ. 50.

² ასე წერს კ. ამანტოსი თავის შრომაში *Μικρὸν Θρακικὸν Μελετήματα. Β'. Χειρόγραφα τῆς μονῆς Γρηγορίου Παπουριανοῦ παρὰ τὸν Στεφῆμαχον. Θρακικά* 10 (1938), 234 – 252. F. D[ölger]-ი ამანტოსის ამ შრომაზე დაწერილ ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებში გადმოგვცემს: Die korais-Bibliothek auf Chios besitzt auf Grund neuerer Erwerbung eine Abschrift des bekannten... Typikons des... Ibererklosters. ob. BZ 39 (1939) გვ. 231.

მეს (A 192). ეს უდრის L. Petit-ს გამოცემის გვ. 19, 19 – 20, 27, ქიოსური ნუსხის სრული ოთხი გვერდი (ზედმიწევნით, 191 გვერდის პირველი სიტყვიდან 194 გვერდის უკანასკნელ სიტყვამდე).

ეს არ შეიძლება მომხდარიყო შემთხვევით. ესე იგი: ის გარემოება, რომ B-ს ხარვეზი ზედმიწევნით ემთხვევა A-ს ორ ფურცელს, იმას ნიშნავს, რომ B-ს გადამწერს (ან მის წყაროს) ხელთ ჰქონდა A, ხოლო რაღაც მიზეზის გამო გადამწერს გამორჩენია ორი ფურცელი.

2) ანალოგიურია მეორე შემთხვევაც. B-ს აკლია ბერძნული ტექსტის ის ადგილი, რომელიც მოიპოვება ქიოსური ნუსხის 207 – 208 გვერდებზე, სიტყვებიდან *παρ' ἧσαν ἐσαπάρψυ* (A 207) ვიდრე სიტყვებამდე *ἦνα ὁ πρῶτος[φωτῶντες]* (A 209), რაც უდრის L. Petit-ს გამოცემით გვ. გვ. 24, 34 – 25, 18.

ზემოთ მოყვანილი ორივე შემთხვევა მხოლოდ იმით შეიძლება აიხსნას, რომ B-ს წყაროა ისეთი ტექსტი, რომელიც მომდინარეობს A ნუსხიდან.

პეტრიწონის ტექსტის ბეჭდვის დროს L. Petit-მ ეს ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანიდან, ხოლო ამ დროს მან ჩაატარა ერთგვარი ტექსტუალური ოპერაციები: პირველი ხარვეზის შევსებისას მან *γενήσονται* (რომლითაც იწყება ნამდვილი ტექსტი იმ ხარვეზის შემდეგ) მოათავსა ახალბერძნული ტექსტის წინ (და არა შემდეგ), ხოლო მეორე ხარვეზის შევსებისას ამოავდო სიტყვა xxx.

პეტრიწონის ტიპიკონი

ტექსტი და თარგმანი

Ἄρχῃ σὺν θεῷ

Τὸ τυπικὸν τὸ ἐκτεθέν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς δύσεως κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς

5

Πετριζιωτίσης.

1. Ἐπικουρία καὶ ἀγαθότητι τῆς πάντα τεκταναμένης τε καὶ συνεχούσης σεπτῆς καὶ ζωαρχικῆς τριάδος τοῦ προανάρχου πατρὸς καὶ τοῦ συνανάρχου υἱοῦ καὶ λόγου αὐτοῦ καὶ τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ ὁμοουσίου αὐτοῦ πνεύματος, τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δυνάμιν, εἰς
10 ἣν βεβαπίσμεθα καὶ ἡ ἐκ προγόνων λατρευόμεν, ἐλπίδι καὶ πίστει τῇ εἰς αὐτὴν βεβαία τεθαρρηκότες.

2. (A 148) Ἀρξόμεθα λέγειν τε καὶ γράφειν περὶ τοῦ προκειμένου ἡμῖν ἐφετοῦ τε καὶ εὐκταίου ἔργου ἧτοι τῆς συστάσεως τῆς παρ' ἡμῶν νεωστὶ ἰδρυμένης μονῆς, καθὼς ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις καθ-
15 ἐξῆς δηλωθήσεται, περὶ τε ὄρου καὶ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων καὶ περὶ τύπου καὶ κανόνος, δι' ὧν πολιτεύσονται εἰς δόξαν τε καὶ τιμὴν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, ἐν τῇ τοπο-
20 θείᾳ τοῦ κάστρου τοῦ Πετριζοῦ καλουμένου πάντων τῶν μοναζόντων τὴν ἰβηρικὴν ἐπισταμένων γραφὴν καὶ διάλεκτον συναθροισθέντων τε καὶ συνταχθέντων εἰς τὴν προνοία καὶ βοήθειά τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων νεωστὶ κτισθεῖσαν μονὴν παρ' ἐμοῦ Γρηγορίου τοῦ εὐδοκί-
25 κία θεοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δομεστίκου πάσης τῆς Δύσεως γνησίου τε υἱοῦ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Πακουριάνου, τοῦ ἀρχοντος μὲν τῶν ἀρχόντων ὄντος τε καὶ διαπρέποντος, τὴν γέννησίν τε ἐκ τῶν ἐφῶν ἔχοντος ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων παμφανεστάτης φυλῆς, προσ-
τίθῃμι (A 149) δὲ ὅτι καὶ κτίτορος τῆς θεοδμήτου καὶ νεοδμήτου ταύτης μονῆς καὶ κοιμητηρίου τῆς ἐμῆς ἀναπαύσεως, τῆς καὶ ὀνομασθεί-

2 τὸ τυπικὸν A. 2 εκτεθ > A. 2 μεγ'λ A. 3 Γρηγ'ν A. 5 Πετριζιωτίσης AB. 6 τεκταναμένης A. 6 τὲ A. 7 σεπτῆς A. 7 ζωαρχικῆς A. 7 προανάρχ' A. 9 τῆς μ-
ας τε καὶ δυνάμεως Petit. 9-10 εἰς ἣν <B (Petit: εἰς ἣν est omis, mais il y a
dans le ms. un espace vide où il aurait dû figurer. 13 τὲ A. 15 ἧτοι A.
14 νεωστῆ A. 14 καθὼς A. 14-15 καθ'ἐξῆς A. 15 ὄρου A. 15-16 μοναζόντων A.

ვიწყით ღმრთის მიერ

A 147

ტიპიკონი, შედგენილი დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის უფალ გრიგოლ ბაკურიანისძის მიერ მის მიერვე დაარსებული პეტრიწონის ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის მონასტრისათვის.

1. შეწევნითა და კეთილისყოფითა ყოველთა შემქმნელისა და შემცველისა წმინდა და ცხოველყოფელისა სამებისა, წინადაუსაბამო მამისა და თანადაუსაბამო მისა და სიტყვისა მისისა და ცხოველყოფელისა და თანაარსისა მისისა სულისა (წმინდისა), სასოებითა და მისდამი ჭეშმარიტი რწმენით მივენდობით მხოლოსა ღმერთსა და ძალსა, რომელსა შინა მოვინათლენით და რომელსაც წინაპართა დროიდან ვემსახურებით.

A 148

2. ვიწყით ჩვენ საუბარი და წერა შესახებ წინამდებარისა, ჩვენთვის სანუკვარი და სანატრელი საქმისა, ანუ ჩვენ მიერ ახლახან დაფუძნებული მონასტრის საკრებულოდსა, როგორც ეს ნათელყოფილი იქნება ქვემოთ მოხსენებული დებულებებით. შესახებ ამ მონასტერში არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან სადიდებლად და საპატივცემლოდ ყოვლად წმინდისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობლისა, შესახებ ადგილსამყოფელისა მის პეტრიწონად წოდებულისა ციხისა შეკრებილ მონაზონებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ყველანი ღმრთის განგებით და დახმარებით ახლახან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე მე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ღვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან. ხოლო დავსძენ, რომ ვარ დამფუძნებელი ამ ღვთივშენებული და ახალი მონასტრისა და ჩემი განსასვენებელი სამარხისა, რომელსაც ეწოდოს სახელი საპატიოდ და სადიდებლად ქრისტეს, ჩვენი ღმერთის, დედისა, და ამ სახელ-

16 τὸ Α. 17 πανῶπερδύου Α. 19 ἱβηρικῶν Α. 20 τὸ Α. 21 ἑωσθη Α. 21 ἕμου Α. 22 πᾶσης Α. 23 τὸ Α. 24 τὸ Α. 25 παμπαροτάτης Β. 26 κίτροδος Α, κήτοδος Β.

σης εις τιμήν και δόξαν της μητρός Χριστού του θεού ήμων, και του ταύτης ἀμφιβότητου και ὠραιότητας ἁγίου ναοῦ και της ὠραιότητας ἐν τούτῳ σκηνῆς του θεοῦ της ἀνισταμένης εις ἀρωγήν και λύτρωσιν και σωτηρίαν ἡμῶν, πρὸς δὲ και του μακαρίτου ἀδελφου μου του μαγίστρου Ἀπασίου.

3. Καθὼς περ δὲ κατὰ ἀδελφότητα και φιλίας ὑπερβολὴν συννημένος ὑπῆρχον ψυχικῆ διαθέσει τοῖς ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ μονῇ τῶν Παναγίου μονάζουσι, τῇ οὖσα τε και διακειμένη ἐντὸς της μεγαλοπόλεως της του μεγίστου και ἁγίου Κωνσταντίνου ὀνομαζομένης και Νέας Ῥώμης, και λίαν κατ' εὐδοκίαν θεοῦ και τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἀγαπώντων αὐτὸν ἐφαίνετό τε και ἦν πᾶσα μοναδικὴ τάξις αὐτῶν και τὸ πολίτευμα, ἔδοξε καμοὶ τοῖς τύποις αὐτῶν και ταῖς τάξεσι παντοῖα τρόπῳ συστήσασθαι και κατοχυρώσαι ἐν ταύτῃ τῇ νεωστί κτισθείσῃ σὺν | (A 150) θεῷ παρ' ἡμῶν μονῇ και τῇ εἰρημένῃ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, τὴν τε ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν ἄπασαν και τὸν της διαίτης τῶν μοναζόντων τρόπον και της ἐστίασεως, ἵνα κατὰ μίμησιν ἐκείνων και οὗτοι προνοίᾳ θεοῦ πολιτεύσονται, ὅ τε της μονῆς προϊστάμενος και οἱ τῇ παναγεστάτῃ ἱερωσόνῃ τελούμενοι μετὰ πάσης της λοιπῆς ἀδελφότητος, καθὼς παρακατιῶν οἱ τύποι αὐτῶν καθεξῆς δηλωθήσονται.

4. Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀσπιότατοι ἄνδρες και τὴν εὐζωίαν κατὰ συνήθειαν ἔχοντες και κατὰ μέσον της εὐδαίμονος πόλεως ἐκείνης και πολυανθρώπου ἀνατραφέντες, οὕτω δὲ τυπωθέντες ὑπὸ του μακαριωτάτου και ἱσαγγέλου αὐτῶν κτίτορος, τὴν ἐπιτεθείσαν αὐτοῖς τάξιν ἀσφαλῶς και βεβαίως διατηροῦσιν ἀσάλευτον, πόσῃ μᾶλλον ἡμεῖς, ὡ πατέρες και ἀδελφοί, οἱ ἐν τῇ νεωστί ταύτῃ κτισθείσῃ ἁγίᾳ μονῇ θεόθεν ταχθῆναι λαχόντες. Ἰβηρές τε ὑπάρχοντες και στρατιωτικὴν παντοίαν διαγωγὴν κεκτημένοι και τραχυτάτην | (A 151) βιώσεως πείραν ἔχοντες, και τὰ νῦν ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ και πόρρω πάσης αἰτίας τοῦς μονάζοντας βλάπτειν πεφυκυίας ὑπάρχοντι μήτε πρὸς κωμοπόλεις ἔχοντες πλησιασμὸν μήτε παρ' ἄλλου τινὸς τῶν οὐ προσηκόντων περικοπτόμενοι, ὑδάτων τε διαιδου-

2 ἀμφιβότητου A. 2 ὠραιότητας A. 2-3 ὠραιότητης A. 3 ἀρωγήν A. 5 μαγίστρον A. μαγίστου B. θεοσχετικῶς Q. 6 φιλίας A. 6 ὑπερβολὴν A. 6-7 συννημένοι B. 7 ὑπῆρχον A. 7 ψυχικῆ A. 8 πανόγειον A. 8 μονάζουσι A. 8 οὖσα A. 8 τὴν A. 9 ἁγίου A. 9 κωνσταντίνου A. 11 ἀγαπόντων A. 11 τάξις A. 12 τὸ <B.

12 καμοὶ A. 13 ἐστίασεως A. 13 κατοχυρώσαι A. 14 κτισθείσαν A. 15 ἐκκλησία A. 15 ἄπασαν A. 19 παρακατιῶν A. 20 καθεξῆς A. 21 ἔπει A. 21 ἐκεῖνοι A. 22 κα-

განთქმული და მშვენიერი ტაძრისა, და მასში არსებული ღვთის უმშვენიერესი კარავისა, რომელიც აღმართულია ჩემ დასაცავად, სახსრად და სახსნელად, (და არა მარტო ჩემი, არამედ) ჩემი სანატრელი ღვიძლი ძმის მაგისტროს აბაზისა.

3. ვინაიდან ძმობა და მეგობრობა მაკავშირებს სულიერად პანაგიის უპატიოსნესი მონასტრის მონაზონებთან, იმ მონასტრის, რომელიც არის მოთავსებული დიდი და წმინდა კონსტანტინეს სახელის მატარებელ ქალაქში, ახალ რომში, და მე ღვთის წესით და იმათი შემწეობით, რომელთაც ჭეშმარიტად უყვართ იგი, ძალიან მომწონდა მთელი მათი მონაზვნური წესი და მოქალაქობა და მე გადავწყვიტე მათი სახე და წესი ყოველნაირად გამოგვეყენებინა და განგვემტკიცებინა ამ ახლახან ღვთის შეწევნით აშენებულ მონასტერში და ზემოხსენებულ წმინდა ეკლესიაში, ყოველი საეკლესიო მიმდევრებით და მონაზვნური ცხოვრების და ქცევის წესით, რათა მათი მიზანვით მოქალაქობდნენ ესენიც ღვთის განგებით. ხოლო მონასტრის წინამძღოლი და ყოვლად წმინდა მღვდელმსახურების შემსრულებელნი მთელ დანარჩენ ძმობასთან ურთად (ისევე იქცეოდნენ,) როგორც ქვემოთ მოყვანილი მათი წესები ნათელყოფენ.

A 150

4. და რადგან ისინი, როგორც უაღრესად დაწინაურებული ადამიანები, კეთილ ცხოვრებას არიან ჩვეულნი და იმ მდიდარი და ერმრავალი ქალაქის შუაგულში ტრიალებენ, ასევე უნეტარესი და ანგელოზთსწორი მათი მაშენებლის მიერ დაფუძნებულნი იცავენ მტკიცედ და დაბეჯითებით მათთვის შემუშავებულ ურყევ წესს; მით უფრო ჩვენც, მამებო და ძმებო, რომელთაც ღვთივ წილად გხვდათ ახლახან აგებულ ამ წმინდა მონასტერში დამკვიდრება, ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედრული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს და ცხოვრების ჭირვეული გამოცდილება გვაქვს, ამჟამადაც ისეთ მოხერხებულ ადგილას ვცხოვრობთ, რომ შორს არის ყოველგვარი მიზეზი მონაზონთათვის ვნების მიყენებისა, არც დაბა-ქალაქებთან მეზობლობაში ვართ, და სხვა შეუფერებელ რამესაც მოწყვეტილი ვართ. შემთხვევით ისეთ ადგილას ვართ დაბინავებული, სადაც არის ანკარა წყალი და ყოველგვარი

A 151

τασσηθειας Α. 23 ὑπὸ Α. 24 ἰσαγγέλου Α. 24 κήτορος ხვ. კონ., κήτορος ΑΒ. 25 τάνη Α. 25 διὰ τηροθισιν Α. 27 ἀγία <Β. 27-28 ἑπάρχοντες Α. 28 κεκτιμένοι Α. 29 βιψσεως Α. 29 πείσαν Α. 29 τάνη Α, τανη Β (P e t i t). 31 ἑπάρχοντι Α. 32 περιχώπτομένοι Α. 32 τὲ.

τάτων και καρπῶν παντοίων, πρὸς δὲ και λαχάνων τῶν παρ' ἡμῶν
 ἐκ παιδύθεν ἢ ἐκ προγόνων ταμειουλκουμένων τετευχότες κατασκη-
 νῶσαι, πῶς οὐχί και ἡμεῖς τοὺς τύπους ἐκείνων ὑποφέρωμεν ἀγαλ-
 λόμενοι, φυλάττοντες τὴν τάξιν τῶν παρηκολουθηκότων τῶν κατὰ
 5 τύπον αὐτοῖς ἐντολῶν;

5. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπεύχομαι) παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν τυπωθέντα γυ-
 νί και τοῦ τύπου τῆς ῥηθείσης εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Παναγίου
 ὑπερβάλλοντος τρυφηλοῦ βίου ἢ ὀρεγεται ἀναπαύσεως, ἐν εἰρήνῃ πο-
 ρευέσθω οὗτος ἐνθα και βούλοιο και εὐρήσοι τὴν ἑαυτοῦ ἀνάπαι-
 10 σιν· και γὰρ ὁ προμνημονευθεὶς ἐν ἀοιδίμῃ τῇ λήξει κτίτωρ και
 καθηγούμενος τῶν Παναγίου, σοφώτατος ὢν τὰ θεῖα τῆν | (A 152)
 ὑπερβολὴν και τὴν ἔλλειψιν τῆς βιωτέσεως καταλελοιπῶς, κατὰ τὴν
 μέσσην και βασιλικωτάτην ὁδὸν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μαθητευομένους βα-
 15 δίζειν ἐθέσπισεν· αἱ γὰρ παρεκβάσεις αἰεὶ σφαλεραὶ εἰσι και χαλε-
 πώταται.

6. Τὰ οὖν περιεχόμενα ἐν τῷ ἱερῷ τεύχει τῷ τῷ μοναχικὸν ὄντως
 ὠραῖζοντι βίον, τῷ και παρεκβληθέντι παρ' ἡμῶν ἐκ τοῦ τυπικοῦ
 τῆς πολλακίς ῥηθείσης εὐαγεστάτης τῶν Παναγίου μονῆς, κεφαλαι-
 20 ὠδῶς τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν μοναζόντων θεωρεῖσθαι και πράτ-
 τεσθαι και ὅλως κατ' αὐτὰ πολιτεῦεσθαι, περιέχει οὕτως, ὡς ἰδοῦ ὑπο-
 τέταχται, οἷς μικρὰ τινα τὰ δοκοῦντα ἡμῖν εὖ ἔχειν παρ' ἡμῶν προ-
 σετέθη ···

Σύνοψις ἤτοι πίναξ τῶν ἐν τῷ
 παρόντι τυπικῷ θεσπιζομένων σαφῶς
 25 κεφαλαίων πρὸς εὐσύνοπτον εὐρεσιν

Κεφάλαιον α'

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη μονὴ τῶν Ἰβήρων αὕτη.

1 δι' εἰδεστάτων A. 2 τιμειουλκουμένων A. 3 ὑποφερωμεν A, ὑποφε-
 ρομεν B, 4 τάξιν|A. 4 παρ' ηκολουθηκότων A. 4 τῶν<A. 7 γυνί A. 7 ῥηθείσης A.
 8 ὑπερβάλλοντος ὑπερβάλλοντος A, ὑπερβάλλει τις B. 8 ὀρεγεται A. 8'—να-
 παύσεως A. 8-9 προπορευέσθω B. 9 εὐρήσει A. 10 προμνημονευθεὶς A. 10 κτί-
 τωρ B. 3. 3. 6., κτήτωρ AB. 11 παναγίου A. 12 ὑπερβολὴν A. 12 ἔλλειψιν A.

ნაყოფი, აგრეთვე ბოსტნეული, რომელიც ჩვენ ბავშვობიდან და ათადან-ბაბადან მოგვყავს, ნუ თუ ჩვენ არ უნდა ვიკისროთ მათი წესების გადმოღება და არ უნდა დავიცვათ ის წესები, რომლებსაც ისინი მისდევენ თანახმად მათი მცნებებისა?

5. თუ კი (მაშოროს უფალმა!) ჩვენ მიერ ახლა დადგენილი და ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის წესზე უფრო მეტი ფუფუნების შემცველი ცხოვრება მოუნდეს ვინმეს და უფრო მეტი დასვენება, მშვიდობით წავიდეს ის იქ, სადაც უნდა და სადაც იპოვის თავის დასვენებას; ვინაიდან წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს და წინამძღვარს პანაგიისას, რომელიც იყო საღმრთო საქმეებში სრულიად ბრძენი, არც სიჭარბე და არც ნაკლოვანება ცხოვრებისა არ სწამდა; მან უქადაგა თავის მოწაფეებს ევლოთ საშუალო და უღარესად ბატონკაცური გზით: რამეთუ მუდამ მოლიპულია და ძალიან ძნელი ყოველგვარი გადახვევა.

A 152

6. (ქვემოთე მოგვყავს) შინაარსი ამ წმინდა წიგნისა, რომელიც ჭეშმარიტად ასახავს მონაზვნურ ცხოვრებას და რომელიც გადმოღებულია ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის ტიბიკონიდან; (მოგვყავს) თავთანად, რაც უნდა გაითვალისწინონ მონაზონებმა და ისე იმოქმედონ, სრულიად მათ მიხედვით უნდა მოიქცნენ; წიგნი ასეთი შინაარსისა, რაც, აი, ქვემოთ მოგვყავს; ხოლო მცირედი რამე ჩვენ მიერ არის დამატებული, ისე როგორც ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ.

**მიმოხილვა ანუ პინაკი წინამდებარე ტიპიკონში
განხილული თავებისა, რათა ადვილად ჰპოვონ
(სამიებელი თვისი)**

თავი პირველი

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა.

12 βιωτέσεως AB. 12 μέσιν A. 13 Βασιλικωτάτην A. 13 ὄσον A. 13 ὑπαθ-
του A. 14 εἰσι' A. 15 χαλειπότεται A. χαλεπότεται B. 16 ἱερῶ A. τὸ < B.
20 πολιτεύεσθαι A. 21 ἰδου A. 21 ὑπὸ τέταται A. 23 σύνουσις A. ἦτοι A.
23 πῖναξ A. 24 τυπικῶ A. 24 κεφαλαίων A. 27 ἰβήρων A. 27 αὐτῆ A.

Κεφάλαιον β´

Περὶ τοῦ ὅπως καὶ τίνα ἀναθήματα ἀνετέθησαν ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἕκ τε τῆς ἑμῆς | (A 153) ὑπάρξεως καὶ τοῦ μακαρίτου καὶ γνησίου μου ἀδελφοῦ ἀκινήτων, κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων.

Κεφάλαιον γ´

Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέραν τὴν τοιαύτην μονὴν ἀπὸ παντοίας ὑπηρεσίας τε καὶ ἐνοχλήσεως βασιλικῆς τε καὶ πατριαρχικῆς καὶ τινων τῶν ἐν αὐτῇ ἀφαιρέσεων.

Κεφάλαιον δ´

Περὶ τοῦ καθόλου διακωλύεσθαι τοὺς μονάζοντας ἥτοι ἀπασαν τὴν ἀδελφότητα τοῦ μὴ τίνα τούτων ἰδίως διάγειν ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ ἥτοι ἰδιοπράγειν ἢ διατροφᾶς ἢ ἄλλο τι κεκτηῖσθαι τὸ σύνολον.

Κεφάλαιον ε´

Περὶ τοῦ προεστῶτος ὅπως ὀφείλει ἐκλέγεσθαι εἰς τὴν τῶν μοναζόντων προστασίαν καὶ ὅπως ὁ μετ' αὐτὸν ὀφείλει ἀνάγεσθαι εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχὴν καὶ διακονίαν τῆς τοιαύτης μονῆς.

Κεφάλαιον ς´

Περὶ τῆς ποσότητος ἥτοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων, ὅτι ὀφείλει ἀνελλιπῆς εἶναι ἢ παρ' ἡμῶν ταχθεῖσα τούτων ποσότης, καὶ περὶ τοῦ μὴ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν προσένεξιν καὶ ὅπως καὶ ὅσοι ὀφείλουσιν ἐξ αὐτῶν τετάχθαι εἰς τὰς δια| (A154)κονίας καὶ ὑπηρεσίας τῆς μονῆς.

Κεφάλαιον ζ´

Περὶ τῶν ἱερουργούντων ἱερέων, ὅπως τε χρὴ ἐκλέξασθαι τούτους καὶ τάξαι, καὶ ὅπως ὀφείλουσι καθ' ἑβδομάδα λειτουργεῖν ἢ πόσας καὶ ποίας ἡμέρας καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα λειτουργεῖν καὶ μνημονεύειν ἡμῶν τε καὶ τῶν παρ' ἡμῶν μνημονευομένων.

2 ὅπως A. 2 ἀνετέθησ A. ἀνέθηκεν B. 3 ὑπάρξεως A. 4 γνησίου A. 4 ἀκητίτων κημεῖων A. 4-5 αὐτοκητίτων A. 7 τοιαύτην μονὴν A. 8 τὴν A. 8 ὑπηρεσίας B 3350 3050 9] 9 9 9, ἐπηρεσίας AB. 8 πατριαρχικῆς A. 9 τῶν. 11 διὰ κωλύεσθαι A. 12 ἰδίως A. 12 κέλλει B. 13 διὰ τροφᾶς B.

თავი მეორე

იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავნი შევწირეთ იმ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ღვიძლი ნეტარი მძის ქონებიდან, უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი. A 153

თავი მესამე

იმის შესახებ, რომ ეს მონასტერი თავისუფალი იყოს ყოველგვარი სამსახურისაგან და გადასახადისაგან, როგორც სამეფო ისე საპატრიარქო, და რაიმე გამოსაღებთაგან.

თავი მეოთხე

იმის შესახებ, რომ სრულიად აეკრძალოს მონაზონებს და მთელ ძმობას არავინ მათგან საკუთრივ არ შეუშვან თავის სენაკში, არც მოისაქმონ ან საზრდელი და სხვა რამ შეამზადონ.

თავი მეხუთე

შესახებ წინამძღვრისა, თუ როგორ უნდა ამოირჩიონ ის მონაზონთა უფროსად და თუ როგორ უნდა დაიყენონ მეორე მის შემდეგ ამ მონასტრის სამსახურში ამავე თანამდებობაზე.

თავი მეექვსე

მონაზონთა რაოდენობის ანუ რიცხვის შესახებ, რომ საჭიროა უკლებლივ იყოს ჩვენ მიერ დაწესებული მათი რაოდენობა, და იმის შესახებ, რომ არ აიღონ მათგან მონაძღვენი, და თუ როგორ და რამდენნი უნდა დააყენონ მათგან მონასტრის მსახურად და ხელისუფლად. A 154

თავი მეშვიდე

ჟამისმწირველი მღვდლების შესახებ, თუ როგორ არის საჭირო მათი ამორჩევა და დაყენება, და თუ კვირაში რამდენჯერ უნდა სწირონ ან რამდენი და რომელი დღეები თითოეულ კვირაში უნდა სწირონ და მოგვიხსენიონ ჩვენ და ჩვენ მიერ მოხსენებულნი.

16 ὀφείλει A. 17 προστασίαν A. 17 ὀφείλει A. 21 ἀνελλιπήs A. 22 προσέ-
ξις A. 23 ὀφείλουσιν A. 23-24 πληροῦσας A. 27 ὀφείλουσιν A. 27 κατέβδουμάδα
A. 28 ἡ πόσις — λειτουργεῖν < B (ex homoioteleuto). 28 ἰβδο-
μάδα A. 29 τὸ A.

Κεφάλαιον η'

Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ περὶ τῆς τῶν ὑπηρετούντων σιωπῆς τε καὶ ἡρεμίας.

Κεφάλαιον θ'

5 Περὶ ἐνδυμάτων ἢ τοῦ τούτων τιμήματος τὸ πότε καὶ ὅπως ὀφείλει διανεῖμαι τοῦτο ὁ προεστὼς τοῖς μονάζουσιν.

Κεφάλαιον ι'

Περὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν τριῶν ἀγίων τεσσαρακοστῶν, ὅπως τε ἐγκρατῶς ὀφείλωμεν διανύσαι ταύτας καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς
10 εὐποιῶν τε καὶ ἐλεημοσύνην ἐνδείξασθαι.

Κεφάλαιον ι'α

Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς τε καθ' ἡμᾶς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν περιωνύμων καὶ περιδόξων δεσποτικῶν ἑορτῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀθλοφόρων ἀγίων μαρτύρων καὶ τῶν λοιπῶν πάντων ἀγίων,
15 ὅπως λαμπρῶς ὀφείλουσι καὶ εὐαγῶς τελεῖσθαι.

Κεφάλαιον ι'β

Περὶ | (A 155) τῆς φωταγωγίας τῆς ὀφειλομένης γενέσθαι ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ τῆς προσευχῆς καὶ ὕμνωδίας, ὅπως ἡσύχως τε καὶ ἀταράχως προσεύχεσθαι δεῖ.

20

Κεφάλαιον ι'γ

Περὶ τοῦ ὅτι δεῖ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τὰ παραπτώματα αὐτῶν τῷ προΐσταμένῳ ἐξαγορευσαι καὶ πάντας τοὺς λογισμοὺς κατὰ τε πράξιν καὶ λόγον συμβαίνοντας καὶ κατ' ἐννοιαν.

25

Κεφάλαιον ι'δ

Περὶ τοῦ ἐργοχείρου τῶν μοναζόντων καὶ κόπου, καὶ ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πονεῖν δεῖ ψάλλειν ἐπιμελῶς.

2 ἐτοιμασίας A. 2-3 ὑπηρετούντων A. 3 σιωπῆς A. 3 τὸ A. 5 τιμήματος A. 5-6 ὀφείλει A. 6 προεστὼς A. 6 μονάζουσι B. 8 τριῶν A. 8 τὸ A. 9 ὀφείλωμεν A. 9 ταύτας A. 10 τὸ A. 12 ἀγίας A. 13 δεσποτικῶν A. 14 ἀγι-

თავი მერვე

შესახებ ტრაპეზის მომზადებისა და დუმილით და სიმშვიდით მომსახურებისა.

თავი მეცხრე

შესახებ შესამოსელთა ანუ მათ შეფასებისა ოდესმე და თუ როგორ უნდა გაუყოს ის წინამძღვარმა მონაზონებს.

თავი მეათე

შესახებ სამი წმინდა მარხვის მარხულობისა, თუ როგორ ამტანად უნდა შევინახოთ ისინი, და ქრისტეს მიერ ძმების მიმართ ქველმოქმედებისა და წყალობის გამოხატვა.

თავი მეთერთმეტე

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა და დანარჩენი სახელოვანი და ბრწყინვალე საუფლო დღესასწაულებისა, აგრეთვე დვაწლმოსილი წმინდა მოწამეებისა და ყველა დანარჩენ წმინდანთა თუ როგორ უნდა ვიდღესასწაულოთ ისინი ბრწყინვალედ და უწმინდესად.

თავი მეთორმეტე

შესახებ გაჩირადდნებისა, რომელიც უნდა მოხდეს წმინდა ეკლესიაში, და შესახებ ლოცვისა და გალობისა, თუ როგორ უნდა ილოცონ წყნარად და უღელველად.

A 155

თავი მეცამეტე

იმის შესახებ რომ საჭიროა: ყოველდღე ყველა ძმა უნდა გამოუტყდეს წინამძღვარს მათ შეცოდებებში და ყველა გულისზრახვაში, როგორც საქმით ისე სიტყვით შემთხვეულში და ფიქრად გატარებულში.

თავი მეოთხმეტე

შესახებ მონაზონთა ხელთსაქმისა და შრომისა და რომ მუშაობის დროს საჭიროა გულდასმით გალობა.

თვ A. 14 ἀγίων A. 15 θφειλοισι A. 17 περι<A. 18 ἀγία A. 18 θμωσθίας A.
19 τὲ A. 23 πρᾶξῶν A.

Κεφάλαιον ι'ε

Περὶ τοῦ μὴ περιέρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἔξωθεν τῆς μονῆς ἄνευ προτροπῆς τῶν προΐσταμένων καὶ περὶ τῶν καθ' ὑπόκρισιν προσευχομένων ἐν μέσῳ τῆς συναγωγῆς.

5

Κεφάλαιον ι'ς

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς τῶν κατὰ τύπον τεταγμένων καὶ οὕτως ὀνομαζομένων, ὥστε γησιῶς ποιεῖσθαι τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν.

Κεφάλαιον ι'ζ

10

Περὶ τοῦ ἀκρίβειαν ἔχειν καὶ παραγγέλειαν ποιήσασθαι τὸν προσεστώτα, ὥστε ἀσφάλειαν θέσθαι καὶ κωλύειν τὴν τῶν εὐνούχων εἰσοδὸν | (A 156) ἐν τῇ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ τῶν νεογνῶν παιδίων.

Κεφάλαιον ι'η

15

Περὶ τοῦ ἐλευθέρως διάγειν τὴν μονὴν ἀπὸ τῆς τῶν συγγενῶν ἡμῶν ἐξουσίας τε καὶ βλάβης καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων εἰσπράξεως τῶν ὄντων ἐν αὐτῇ παντοίων εἰδῶν.

Κεφάλαιον ι'θ

20

Περὶ τοῦ εἰ γέ τι σφάλλει ὁ προσεστώς τῆς μονῆς ἢ ἕτερός τις τῶν τὰς διακονίας ταύτης μετιόντων ἢ ἀφειδῶς ἐκδαπανώντων ταύτης τὰ χρήματα, οὐ μόνον ἀπείργειν αὐτοῦς, ἀλλὰ καὶ ἐκδιώκειν καὶ τελείως ἀπώσασθαι.

Κεφάλαιον κ'

25

Παραίνεσις περὶ τοῦ γινῶναι ἀφ' ὧν δεῖ κοσμικῶν προσώπων δέξασθαι προσενέξεις ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ προσφέρειν ὑπὲρ αὐτῶν ἱερᾶς λειτουργίας.

Κεφάλαιον κ'α

Παραγγελία πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γινομένη περὶ μνήμης ἐμῆς τε καὶ τῶν ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ γενέσθαι ἀγάπην τοῖς ἀδελφοῖς καὶ

2 μονῆς; A. 6 ἐπιτρόπων A. 6 κατατύπων A. 8 ἐπιμέλειαν A. 10 παραγγέλειαν B. 14 διάγειν A. 15 τε A. 15 ἀπάντων A. 18 τι A. 18 προσεστώς A. 18 ἕτερος A. 19 εἰς 19 μετιόντων A. 19 ἀφ' εἰδῶς A. 19 ἐκδαπανώντων A.

თავი მეთხუთმეტე

იმის შესახებ, რომ ძმები არ უნდა გავიდნენ მონასტრის გარეთ წინამძღვართა ნებართვის გარეშე, და იმათ შესახებ, რომელნიც პირმოთნედ ლოცულობენ შუა საკრებულოში.

თავი მეთექვსმეტე

მონასტრის მნეთა შესახებ რომელნიც დაყენებული არიან წესის მიხედვით და ასე ეწოდებათ, რომ მართლიად შეასრულონ სულზე ზრუნვა.

თავი მეჩვიდმეტე

იმის შესახებ რომ წინამძღვარმა ზედმიწევნით აასრულოს მცნება, რომ უეჭველად აიკრძალოს საჭურისთა შემოსვლა მონასტერზე, აგრეთვე ახალგაზრდა ყმაწვილთა.

თავი მეთვრამეტე

იმის შესახებ, რომ მონასტერი თავისუფალი იყოს ჩემი ნათესავების მხრით რაიმე უფლების გამოცხადებისაგან და ზიანისაგან და ყველა დანარჩენი ყოველგვარი სახის მასში არსებული გამოსაღებისაგან.

A 156

თავს მეცხრამეტე

იმის შესახებ თუ წინამძღვარი მონასტრისა ან სხვა ვინმე ან მონასტრის მსახურებაში მონაწილეთაგანი რამეს იცრუებს, ან უწყალოდ გაფლანგავს მის ქონებას, არა თუ გადადგნენ ისინი, არამედ დევნილ იქმნენ და საბოლოოდ გაძევებულ იქმნენ.

თავი მეოცე

დარიგება იმის საცოდნელად, თუ რომელ საერო პირთაგან შეიძლება მიღება შესაწირავისა სულის საცხონებლად და წმინდა ჟამის წირვა მათთვის.

თავი ოცდამეერთე

ზრძანება ძმების მიმართ, გაცემული ჩემი ხსოვნისათვის და ჩემიანების სახსენებლად და რომ ძმებმა ალაპი შეასრულონ და

23 παραινεσις A. 23 κοσμιων A. 24 προσοβησεις A. 24 υπερ A. 24 προς φερειν A. 24 υπερ A. 25 ιερως A. 27 γινωμενη A. 28 τε A. 28 ημων B, ημων A.

νομίσματα διανείμαι κατά τήν ἡμέραν τοῦ μνημοσύνου ἡμῶν, πρὸς δὲ
καὶ εὐποιῖαν δαψιλὴ πρὸς τοὺς πένητας.

Κεφάλαιον κ'β

5 Περὶ τῶν τελευτησάντων καθηγουμένων τε καὶ λοιπῶν ἀδελ-
φῶν, ὅπως δεῖ αὐτοὺς συστέλλειν καὶ | (A 157) μνημονεύειν διηγε-
κῶς εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν.

Κεφάλαιον κ'γ.

10 Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν ἄδειαν γυναῖκα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγίαν
ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἢ γυναικειάν μονήν ἐν τοῖς ὁρίοις ἐκείνοις συσ-
τήσασθαι.

Κεφάλαιον κ'δ

Περὶ τοῦ μὴ κατατάξαι Ῥωμαῖον μοναχὸν ἢ πρεσβύτερον ἐν
τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ δι' ἤντινα τὴν αἰτίαν.

Κεφάλαιον κ'ε

15 Περὶ τῶν συγγενῶν τε καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν τῶν Ἰβήρων
τῶν μονάσαι ἀίρετισαμένων ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ, ὅπως τε ὀφείλου-
σιν δέξασθαι τούτους οἱ ἐν τῇ μονῇ, καὶ ὅπως αὐτοὶ ὀφείλουσιν
εὐγνωμονεῖν καὶ εὐσχημόνως καὶ καλῶς διάγειν ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ.

Κεφάλαιον κ'ς

20 Περὶ τοῦ λογαριάζεσθαι παρὰ μὲν τοῦ καθηγουμένου τὸν οἰκο-
νόμον τε καὶ τοὺς λοιποὺς διακονητάς, παρὰ δὲ τῆς κοινότητος τῶν
ἀδελφῶν τὸν καθηγουμένον.

Κεφάλαιον κ'ζ

25 Περὶ τοῦ μνημονεύειν διηγεκῶς τοὺς κεκοιμημένους καὶ δι'
ἱερῶν λειτουργιῶν ἐξιλεώσασθαι τὸ θείον ἀλήκτως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν
αὐτῶν.

Κεφάλαιον κ'η

30 Περὶ τοῦ εἶναι ἐντὸς τῆς μονῆς γηροκομεῖον, καὶ περὶ τοῦ
ὅπως ὀφείλουσιν τοὺς ἐν τῇ μονῇ | (A 158) γέροντας διαναπαύσαι
πρεπόντως καὶ παρηγορῆσαι.

1 διὰ νείμαι A. 4 τέ A. 5 αὐτοῦς A. 5-6 διηγεκῶς A. 6 δεήσασθαι B.
8 μὴ A. 8 ἄδειαν A. 8 ἁγίαν A. 9 ἐκκλησίαν A. 9 | γυναικειάν AB. 9-10 σστή-
σασθαι A. 13 τοι αὐτῇ A. 13 ἤντινα A. 16 τέ A. 16 ὀφείλουσιν A. 17 ὀφεί-

მათ ფული დაურიგდეს ჩვენი ხსოვნის დღეს, აგრეთვე ღარიბთა მიმართ მოხდეს უხვი ქველმოქმედება.

თავი ოცდამეორე

შესახებ გარდაცვლილი წინამძღვრებისა და დანარჩენი ძმე-ბისა, თუ როგორ უნდა მათი დასაფლავება და მათი ხსოვნისათვის განუწყვეტლივ ლოცვა და ვედრება.

A 157

თავი ოცდამესამე

იმის შესახებ, რომ ქალს არ ჰქონდეს უფლება ჩვენს წმინდა ეკლესიაში შესვლისა, ან და არ შეიძლებოდეს დედათა მონასტრის დაარსება ამ მონასტრის სახელებში.

თავი ოცდამეოთხე

იმის შესახებ, რომ ბერძენი მონაზონი ან ხუცესი არ იქნეს დაყენებული ამ მონასტერში და რა მიზეზით.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ ჩვენი ქართველი ნათესავებისა, რომელთაც აირჩიეს ამ მონასტერში შემონაზონება, თუ როგორ უნდა იქნენ ისინი მიღებული მონასტერში და როგორ უნდა იყვნენ ისინი კეთილგონიერად, და კეთილსახედ და კარგად იქცეოდნენ ამ მონასტერში.

თავი ოცდამეექვსე

იმის შესახებ, რომ იკონომისი და დანარჩენი მსახურნი ან-გარიშს აბარებენ წინამძღვარს, ხოლო წინამძღვარი ანგარიშს აბარებს ძმათა საზოგადოებას.

თავი ოცდამეშვიდე

იმის შესახებ რომ განუწყვეტლივ იხსენიებოდნენ მიცვალებულნი და წმინდა ჟამისწირვის მეშვეობით მუდამ გამოთხოვილ იქნეს ღმრთის წყალობა მათი სულებისათვის.

თავი ოცდამერვე

იმის შესახებ, რომ მონასტრის შიგნით იყოს მოხუცთა თავ-შესაფარი, და შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა მოასვენონ მონასტერში მყოფი მოხუცები ჯეროვნად და ნუგეშინისცემით.

A 158

59 ებრეული V 59 ვიზანტიური V 30 ანტიოქიური V
52 უნიონსკია V 52 ექს კუდოთაგერ V 52 ფიუნ V 58 სენაკოთის V
კონსტ V 18 სინჯიქოლ V 12 ვიქსია V 50-51 ვიკალითა V 54-52 ვიქსია V

Κεφάλαιον κ'θ

Περὶ τῶν οἰκοδομηθέντων παρ' ἡμῶν τριῶν ξενοδοχείων ἐν τε τῷ Στενιμάχῳ, παρὰ τὸν Μάρμαρον καὶ τῷ Πριλόγκῳ, καὶ ὅπως παρ' ἡμῶν ἐτυπώθησαν.

5

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ ταχθέντος παρ' ἡμῶν πρώτου καθηγουμένου Γρηγορίου τοῦ Βανινοῦ, ὅπως τε μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ ὀφείλει μνημονεύεσθαι καὶ ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ.

Κεφάλαιον λ'α

10

Περὶ τῶν νεωτέρων ὅπου τε διάγειν ὀφείλουσι καὶ ὅπως παιδεύεσθαι, καὶ εἰθ' οὗτος εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ μονῇ, καὶ περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ ἱερουργούντος ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῷ.

Κεφάλαιον λ'β

15

Περὶ τοῦ διαγωγῆν καὶ κατάστασιν τὸν καθηγούμενον μὴ παρασχεῖν τῶν ἀδελφῶν τινὶ ἢ ἑτέρῳ ἐκτὸς τούτων ἢ ἐκποιήσασθαι τινὰ τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων.

Κεφάλαιον λ'γ

20

Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς διατηρῆσαι τὸν τόμον τοῦ παρόντος τυπικοῦ καὶ ἀπαρασάλευτα καὶ ἀλώβητα διαφυλάττεσθαι τὰ τούτῳ ἐμ|(A 159) περιεχόμενα.

Κεφάλαιον α'

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθῃ ἡ εὐαγεστάτη
μονὴ αὕτη τῶν Ἰβήρων

25

1. Ἐπεὶπερ συμφέρον τε καὶ ὀφειλόμενόν ἐστι παντὶ χριστιανῷ καὶ ὀρθοδόξῳ πιστῷ καὶ βεβαπτισμένῳ εἰς τὸ ἅγιον καὶ φρικτὸν ὄνομα τῆς σεβασμίας τριάδος, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀεὶ ἐν προσδοκίᾳ ἔχειν τὴν κοινὴν τῶν ἀπάντων τελευτὴν καὶ φροντίζειν τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ προσ-

2 οἰκοδομηθέντων Α. 3 στενιμάχω Α, στανιμάχω Β. 3 προλόγκω Α. 6-7 Γ'ορίου τοῦ Βανινοῦ Α. 7 τέ Α. 7 ὀφείλει Α. 10 τέ Α. 10 ὀφείλουσι Α. 14 μη Α (conf. 1.4,8) 15 τινὶ Α. 15 ἑτερω Α. 14-15 ἐκποιήσασθαι τινὰ Α.

თავი ოცდამეცხრე

შესახებ ჩვენ მიერ აშენებული სამი სასტუმროსი: ერთი სტენიმახისა, მარმარისა და პრილონგისა, და თუ როგორ განიწესნეს ისინი ჩვენ მიერ.

თავი ოცდამეათე

შესახებ ჩვენ მიერ დაყენებული პირველი წინამძღვრისა, გრიგოლ ვანელისა, და თუ როგორ უნდა იქნეს იგი მოხსენებული სიკვდილის შემდეგ და რომელ დღეს.

თავი ოცდამეთერთმეტე

შესახებ ჭაბუკებისა, თუ სად უნდა ატარებდნენ დროს და როგორ იზრდებოდნენ, და მერმე ის შედიოდეს დიდ მონასტერში, და შესახებ მღვდელისა, რომელიც სწირავს წმ. ნიკოლოზის ტაძარში.

თავი ოცდამეთორმეტე

შესახებ იმისა რომ წინამძღვარი არ აძლევს (მონასტრის) ქონებას ვინმეს ძმათაგანს ან სხვას ამათ გარდა, არც რომ მონასტრის ქონებათაგან რამე გაიყიდოს.

თავი ოცდამეცამეტე

შესახებ იმისა, რომ სიფრთხილით უნდა მოვუაროთ წინამდებარე ტიპიკონის წიგნს, და ურყევად და შეურყვნელად დავიცვათ რაც მასში სწერია.

A 159

თავი პირველი

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა

1. რადგან სასარგებლო და საჭიროა ყველა ქრისტიანისა და მორწმუნე მართლმადიდებლისათვის, რომელიც მონათლულია წმინდა და ზარდამცემი სახელით პატიოსანი სამებისა, მამისა, ძისა და სული წმიდისა, მუდამ ელოდეს ყველასათვის საერთო სიკვდილს და იზრუნოს თავისი სიკვდილის დღეზე, სასოებით ელოდეს

18 διατηρεῖσθαι B. 18-19 τῶν πικρῶν A. 19 διὰ φυλάττεσθαι A. 23 ἰβήρ A. 23 τῶν ἰβήρ. ἀπὸ A. ἀπὸ τῶν ἰβήρων B. 24 τὲ A. 24 ἀφειλόμεσθον A. 24 ἔστιν A. 24 παντὶ A. 24-25 χριστιανῶ A. 26 τριᾶδος A. 27 ἀγίου A. 27 ἀπάντων A.

δοκᾶν τὴν πάντων τε καὶ ἑαυτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ διανοεῖσθαι τὴν φοβεράν τε ἐκείνην καὶ φρικτὴν ἐξέτασιν τῆς δικαίας κρίσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος καὶ ἑκάστου τῶν πεπραγμένων τὴν δικαίαν ἀντίδωσιν, καὶ ὀφειλόμενόν ἐστιν ἐν πάσῃ
 5 δυνάμει φροντίζειν περὶ τούτων, ἕως οὐ περιερχόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ παντοίως σπεύδειν ἐμφρόνως ζῆν καὶ σώζεσθαι ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ αἰωνίου κολάσεως καὶ τῆς ἀπειλῆς τοῦ τῆς γεν-
 10 ἐν|(A 160)νης πυρὸς κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἀγίαν ἐντυχούσαν φωνήν, καὶ διδόναι ἐντεῦθεν τῷ Θεῷ ἕκαστον τὸ λύτρων τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ ὡς περ τινα ἀφορμὴν παρέχειν τῇ ἀνεκλάστῃ τοῦ
 10 Θεοῦ ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, ὥστε τούτων τυχεῖν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον καὶ οὕτως ἀγωνιζομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν ματαίων λίνων τοῦ μαμωνᾶ, φίλους
 15 αἰῶσι· καὶ γὰρ ταῦτα οὕτως ἐργαζόμενοι ἐκείνων ἀξιοθησόμεθα συγκληρονόμοι γενέσθαι τῶν τὰς αἰωνίους κατασχόντων κληρουχίας ἐντυγχάνειν τε τῷ Χριστῷ καὶ λύσιν λαμβάνειν τῶν ἐπιτασιμένων.

2. Τούτων οὖν πάντων ἕνεκα ἐγὼ πολλάκις ῥηθεὶς Γρηγόριος
 20 σεβαστὸς καὶ μέγας δομέστικος, ὁ πολυαμάρτητος καὶ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος ἀνάξιος ἐξ ἀρχῆς νεότητός μου καὶ μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ τοῦ γήρωσ μου, κενός τε καὶ μάταιος ὢν ἐκ πάσης ἀγαθῆς ἐργασίας, μόνην λείψανον ζωῆς ἔχων τὴν ἧς ἠξιώθη ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον πίστιν τῶν Χρι|(A 161)στιανῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τούτων Ἰβήρων γένους τοῦ ὁμοφρονούντός τε καὶ συστοιχοῦντος κατὰ πᾶσαν ὁγμα-
 25 τικὴν παράδοσιν τῷ ὀρθοδοξοτάτῃ καὶ ἐνθεωτάτῃ τῶν Ῥωμαίων γένει· καὶ τῇ κατ' αὐτοῦς μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγλιχόμην ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τῇ αὐτῇ συνεχόμενος ἐπιθυμία κατέλαβον τὰ ἑσπέρια καὶ ἕως τοῦ νῦν ἐφιέμην τοῦ κτίσαι ναὸν τε περικαλλῆ καὶ περὶ αὐτὸν μοναστῶν καταγώγιον καὶ ἐν αὐτῷ

* Luca 16,9: ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπῃ ὁ ἐξ ὧν τὰ ἐμὰς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

1 προσδοκᾶν A. 1 τῆ A. 1 ἑαυτοῦ A. 2 φοβεράν τὴ A. 3 ἑκάστου A. 4 ὀφειλόμενόν A. 5 φροντίζειν A. 5 ἕως A. 5 οὐ A. 8 ἀγίαν A. 9 ἕκαστος A. 10 ὡς περ τινα A. 10 ἀνεκλάστῃ A, ἀνεκλάστῃ B, ἀνεκλάστῃ corr. K. 12 ἕκαστος A. 13 ἀγωνιζομένους A. 13 λίνων A. 14 μέλλουσιν A. 14 αὐτοῦ A. 15 αἰῶσι A. 16 κληρουχίας A. 17 τῷ A. 18 ἕνεκα A. 18 ἐγὼ A. 18 πολλά-

ყველასი და თავისი მკვდრეთით აღდგომის დღეს, იფიქროს იმ საზარელ და თავზარდამცემ განკითხვაზე ჩვენი ქრისტე ღმერთისა და მაცხოვრის სამართლიან განსჯისა, ყოველი საქმისათვის სამართლიან მიგებაზე, – ამიტომ საჭიროა ყოველი ძალღონით ვიზრუნოთ ამათ შესახებ, ვიდრე ვტრიალებთ სააქაო ცხოვრებაში, და ყოველნაირად ვეცადნეთ გონივრულად ვიცხოვროთ და ვიხსნათ თავი იმ საშინელი და საუკუნო სატანჯველისაგან და გეენის ცეცხლის საშიშროებისაგან, სახარების წმინდა ხმის მიხედვით, და თითოეულმა მივსცეთ აქ ღმერთს სასყიდელი ჩვენი სულისათვის, და როგორც ერთგვარი მიზეზი მივანიჭოთ ღვთის შეუდარებელ სიკეთეს და კაცთმოყვარეობას, რათა ამათ შეგვამთხვიოს, რათა თითოეულმა ქმნას სიკეთე ძალისაგებრ თვისისა, და ამნაირი მოღვაწეობის წყალობით განთავისუფლებულ ვიქმნეთ მამონას ფუჭი ნათურებისაგან, რომ წარმოსახულმა მეგობრებმა კეთილგანწყობით მიგვიღონ მომავალ საუკუნეში“); ამას რომ ამნაირად მოვიღვაწებთ, ღირსნი ვიქნებით თანამემკვიდრენი გავხდეთ იმათი, რომელნიც ფლობენ საუკუნო ქონებას, და ქრისტეს მიერ მივიღოთ მიტევება შეცოდებათა.

A 160

2. ყველაფერ ამის გამო მე, ხშირად ხსენებული გრიგოლ სევასტოსი და დიდი დომესტიკოსი, ფრიად ცოდვილი და ქრისტეს უღირსი მონა, რომელიც იმთავითვე სიყრმიდან ვიდრე სიბერის დღევანდელ დღემდე ამაო და ფუჭი ვარ ყოველგვარი კეთილი საქმიანობისაგან, რომელიც ვარ მქონებული სიცოცხლის ნაშთისა – მხოლოდ ჭეშმარიტი და მართლმადიდებელი რწმენისა, რომლისა ღირს ვიქმენ, რწმენისა ქრისტიანეთა, როგორც ეს გადმოცემული აქვთ ქართველებს, რომლებიც არიან ტომი თანახმიერი და თანაგვარი უმართლმადიდებელესი (მთელი სარწმუნოებრივი გადმოცემის მიხედვით) და უღვთისნიერესი რომაელთა ტომისა და მათი ღვთაებრივი დიდი ეკლესიისა, – და, აი, იმთავითვე ვცდილობდი ჯერ კიდევ აღმოსავლეთში ყოფნისას და იმავე გულისზრახვით დავემკვი-

A 161

* იხ. ლუკა 16,9.

πῆς Α. 18 Γρηγόριος Α. 19 δομέστικος Α. 19 πολυήμερος Α. 20 ἐξ ἀρχῆς Α, ἐκ Β. 20 μέγθη Α. 21-22 ἐργασίας Α. 23 πίστιν Α. 23 χριστιανῶν Α. 23 παράδοσιν Α. 21 ἰβήρων Α. 24 ὁμοφασούντος Α. 25 παράδοσιν Α. 25 ὁρθοδοξοτάτη Α. 25 καὶ ἐνθεωτάτη Α, <Β. 27 αὐτοῦ ΑΒ. 28 ἐσπέριᾶ Α. 28 ἐφιέμεν Α. 29 μονάστων Α. 29 καταγῶγιον Α. 29 αὐτῆ ΑΒ.

κοιμητήριοι εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ἐφαμάρτων ὀστέων μου, διὰ δὲ τὸ
 πλῆθος τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν σφαλμάτων καὶ τῆς τοῦ κῆσ-
 μου ταραχῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως καὶ τῆς ἐμῆς τόπον ἐκ τόπου ἀμεί-
 φεως καὶ φιλοζώου διαγωγῆς οὐκ ἠξιώθημι εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ
 5 θέλημα τῆς καρδίας μου.

8. Τανῦν δὲ κατὰ τοῦ γήρους μου καιρὸν οὐ κατ' ἐμὴν σύ-
 νεσιν ἢ ἐπιστήμην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφατον φιλανθρωπίαν καὶ ἀγα-
 θότητα τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ τὸν πρὸς μὲ τὸν ἀνάξιον ἀμέτρητον οἴκ-
 τον τὸν πάντη μηδαμινὸν καὶ ἔσχατον οἰκέτην τοῦ κράτους αὐτοῦ
 10 | (A 162) ἀνανήψαι με τοῦ βαρυτάτου ὕπνου καὶ τῆς λυσιμελοῦς
 βραθυμίας τοῦ βίου τούτου ἠξίωσε καὶ ἐνθυμηθῆναι τὴν ἡμέραν τῆς
 ἐντεῦθεν ἀποδημίας μου καὶ τὸν προκείμενον φόβον τῶν πονηροτά-
 των μου πράξεων καὶ διαλογίσασθαι καὶ ὄραν ἐμαυτὸν τοῖς ἔνδον
 15 ὀφθαλμοῖς κενὸν καὶ ἄμοιρον θεαρέστου ἀπάσης πράξεως. Διόπερ
 καὶ προσέδραμον τῇ ἐμῇ τε καὶ πάντων τῶν κατ' ἐμέ ἀμαρτῶντων
 βεβαία ἐλπίδι καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν μετὰ θεὸν ἀντιλήψει τε
 καὶ βοήθειᾳ, τῇ ὑπερευλογημένῃ μητρὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν τῇ
 ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ καὶ ἀχράντῃ θεοτόκῳ, πρὸς δὲ καὶ τῷ ὑπερεν-
 δόξῃ καὶ μεγίστῳ προδρόμῳ τῷ βαπτιστῇ, τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπερβε-
 20 βηκότι πάντας τοὺς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, τῷ ἀγίῳ Ἰωάννῃ ὁμοίως
 δὲ καὶ τῷ φαινωτάτῳ μεγαλομάρτυρι καὶ ἀκροτάτῳ ἀθλητῇ τοῦ
 Χριστοῦ Γεωργίῳ τῷ θειοτάτῳ, τούτους κεποικηκῶς ἐμαυτῷ ὁδηγούς
 τε καὶ πρέσβεις πρὸς Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ
 τῆς κρίσεως καὶ σὺν πᾶσιν ἄλλοις ἀγίοις καὶ φίλοις τοῦ Χριστοῦ,
 25 | (A 163) ὀκοδόμησα ἐξ ὅλης καρδίας καὶ προθυμίας μου μάχθῃ
 πολλῇ καὶ ὀαπανημάτων ὑπερβολῇ ἐκκλησίας τέμενος καὶ οἶκον
 δόξης θεοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν τριῶν τούτων, ὧν
 ἀνωτέρω μεμνήμεθα ὑπερπεριδόξων ὠραίων τε καὶ μεγαλοπρεπέστα-
 30 καὶ κατὰ τὴν ἐνουσάν μοι δύναμιν καὶ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν
 καὶ κατὰ τὸ ἀνίδρυτον ἔθνος τῶν οἰκούντων τὸν θέμα τῆς Φιλιπ-

1 κοιμητήριον A. 1 ἀνάπαυσιν A. 1 ὀστέων A. 2 πλῆθος A. 4 διὰ γω-
 γῆς A. 6 τάνῦν A, τανῦν Petit. 6 γήρους A, γήρωσ B (Petit). 6-7 σύνεσιν A.
 7 ἐπιστήμην A. 7 φιλανθῶν A. 8 πρόσμε A. 8 ἀνάξιον A. 9 μηδαμινὸν AB-
 9 οἰκέτην A. 11 βραθυμίας A. 11 ἐνθυμηθῆναι A. 13 διαλογίσασθαι A.
 13 ὄραν A. 14 ἀπάσης A. 14 δι ὀπερ A. 16 ἐλπίδι A. 16 ἀντιλήψει A. 16 τέ A.

დრე დასავლეთში და ვიდრე დღემდე მოწადინე ვიყავ ამეშენებია ტამარი უმშვენიერესი და მის გარშემო მონაზონთა თავშესაფარი, იქვე სამარხი დასასვენებლად ჩემი ცოდვილი ძვლებისა, ხოლო ჩემ მიერ ჩადენილ მრავალ საშინელ ცთომათა გამო და ქვეყნის ღელვათა და ცვალებათა გამო და ჩემი გადანაცვლების გამო ადგილიდან ადგილას და სიცოცხლისადმი სიყვარულის გამო ვერ ვეღირსე ბოლომდე მიმეტანა ჩემი გულის საწადელი.

3. ხოლო ახლა, ჩემი სიბერის ჟამს, არა თუ ჩემი გაგებით ან ცოდნით, არამედ ჩვენი ღმერთის გამოუთქმელი კაცთმოყვარებისა და სიკეთის წყალობით და იმის წყალობით, რომ განუზომელი წყალობა მოიღო ჩემდამი, რომელიც ვარ მისი სამეუფოს უღირსი და უკნინესი ბინადარი, და გამომაფხიზლა ღრმა ძილისაგან და ამ ცხოვრების მდოვრე უზრუნველობისაგან, და მომაგონა დღე ჩემი აქედან გამგზავრებისა (საიქიოს) და მოსალოდნელი შიში ჩემი ბოროტი საქმებისათვის; და მე დავუკვირდი ჩემ თავს და დავინახე ჩემი შინაგანი თვალებით, რომ ვარ ფუჭი და უმონაწილეო ღვთის მოსაწონი რამე საქმისა. ამიტომ მე მივმართე ჩემს და ყველა ჩემნაირი შეცოდებულის ჭეშმარიტ იმედსა და ყველა ქრისტიანეთა – ღმერთის შემდეგ – შემვედრებელსა და დამხმარეს, ჩვენი ღმერთის ქრისტეს უმეტეს კურთხეულსა დედას, მარადის ქალწულსა მარიამს და უმანკო ღვთისმშობელს, აგრეთვე უმეტეს საკვირველსა და დიდებულსა წინამორბედს, ქრისტეს ნათლისმცემელს წმინდა იოანეს, ისევე როგორც უზრწყინვალეს მთავარმოწამეს და ქრისტეს უზეშთაეს თანამოდვაწეს ღვთაებრივ გიორგის; ესენი გავიხადე ჩემს მეგზურებად და მოციქულებად ქრისტე ღმერთთან დღესა მას საშინელს განკითხვისასა და ქრისტეს ყველა სხვა წმინდანთა და საყვარელთა თანა, და ავაშენე მთელი გულითა და სულით, მრავალი შრომითა და დიდძალი ხარჯების გაღებით ეკლესიის გალავანი და მასზე სახლი ღმერთის დიდებისა, პატივად და სადიდებლად სამთა ამათ, რომლებიც ზემოთ მოვიხსენიე, უადრესად საკვირველთა, (სახლი) საუცხოო და დიდად მშვენიერი ძალისაებრ ჩემისა და დროთა შესაფერისი, ფილიპოპოლის თემის

A 162

A 163

17 ἕπὲρ ἐβλογημένη A. 18-19 ὑπερένδοξω A. 19 μεγίστω A. 19 βαπτιστῆ A.
19-20 ὑπερβραχίωτι A. 20 ἐκγενητοῦ A. ἐν γεννητοῖς B. 20 ἀγία ἰωάννη A.
21 μεγαλομάρτυρι A. 22 πεποιητός A. 22 ὁδηγός A. 26 ὑπερβολῆ Petit, ἕπὲρ
βολῶν A, ὑπερβολῶν B. 27 ἐπὶ A, ἐπεί B. 27 εἰς δόξαν καὶ τιμὴν B.
27 τριῶν A. 27 ὄν A. 28 ὁραῖον τὲ A. 29 ἐνοῦσαν μοι A. 29 δύναμιν A.
30 οἰχοῦντων A.

პουπόλειως ἐν τοῖς βορειοτέροις μέρεσι τούτου, ἐν χειμάρρῳ τινὶ ὄχυρῳ, ἐν τοῖς ὄρειοις τε τοῦ χωρίου διακειμένου, ὃ παρὰ τῶν ἐπιχωριαζόντων ὀνομάζεται Πეტριτζός, Βασιλικῆς δὲ ἐπικέκληται,

5 4. Ὅπερ δι' εὐσεβοῦς τε καὶ τιμίου χρυσοβούλλου λόγου τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν βασιλέων ἐδωρήθη ἡμῖν ἀντὶ πολλῶν ἐμῶν καὶ
 10 5 μεγάλων δι' αἵματος ἀγόνων καὶ σπουδασμάτων, οὓς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μέχρι τοῦ παρόντος τοῦ γήρωος χρόνου διήνυσσα καὶ μηδὲ ποτε τοῦ αἵματός μου φεισάμενος μήτε τῶν συνόντων μοι συγγενῶν,
 15 |(A164) πρὸς δὲ μήτε τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν ὑπ' ἐμὲ ὑπὲρ εὐαρεστήσεως τοῦ κράτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐν οἷς ἂν προσετάγην ἔν τε τοῖς ἐφόις καὶ τοῖς ἐσπερίοις εἰς ἐπικουρίαν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, ὥστε καὶ ἐν αἰχμαλωσίαις θειναῖς κρατηθῆναι, ἔφθην μετ' οὐκ ὀλίγων συγγενῶν τε καὶ πιστῶν προσφιλεστάτων ἀνθρώπων μου, τῶν συσχεθέντων τούτων πάντων ἅμα ἐμοὶ εἰς χεῖρας ἐθνῶν,
 20 15 ἔάν οὖν εἶπω, ὅτι σπανίως τις τῶν γένει τε προσηκόντων καὶ τῶν ἐνθέρῳ ἀγάπῃ ἐκδουλεύοντων ἐπὶ κλίνῃς ἰδίας φυσικῶ θανάτῳ τέθνηκεν, οὐδαμῶς ψεύσομαι· ἅπαντες γὰρ διὰ ξίφους καὶ χειρὸς τῶν τοῦ θεοῦ στρατοῦ ἐχθρῶν καὶ τῆς Ῥωμανίας τὰ ἑαυτῶν ἐκένωσαν αἵματα.

20 5. Νῦν οὖν ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἄξιόν με πεποίηκε τελειῶσαι τὴν ἐφῆσιν τῆς καρδίας μου, καὶ ἀπηρτίσθησαν αἱ ἁγίαὶ ἐκκλησίαι σὺν τῇ περὶ αὐτὰς τετειχισμένη μονῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ κελλίοις ἐξ οἰκείων μου πλείστων τε καὶ διαφόρων ἀναλωμάτων· τολμῶ γὰρ λέγειν, ὡς οὐκ
 25 25 ἐξ ἐτέρων ἀλλοτρῶν τινῶν* |(A 165) [χρημάτων ἢ ἀδικημάτων τινῶν, ἔτι δὲ ἐξ ἀγγραφείας καὶ παρολκῆς καὶ ὑπηρεσίας τῶν ἐμῶν παροίκων, βιαζομένων αὐτῶν εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν κτίσεις κακοπαθεῖν ἢ εἰς τὴν τῆς περὶ αὐτὰς εἰρημένης μονῆς, ἀλλ' ἐξ ἐμῶν δικαίων καὶ ἰδιοκτήτων πόρων τε καὶ σπουδασμάτων προσγενομένων μοι.

* ამის შემდეგ A-ში ჩვენ მიერ მიღებულ ფოტოანბნებებს აკლია ორი გვერდი (165, 166). შევავსეთ B-ში.

1 βορειοτέροις A. 1 μέρεσι A. 1 τινὲ A. 2 ὄρειοις A. 2 τὲ A. 2 διακει-
 μενον Petit, διακειμένου AB. 3 ἐπιχωριαζόντων A. 3 Βασιλικῆς A. 4 τὲ A-

* ამის შემდეგ A-ში ჩვენ მიერ მიღებულ ფოტოანბნებებს აკლია ორი გვერდი (165, 166). შევავსეთ B-ში.

1 βορειοτέροις A. 1 μέρεσι A. 1 τινὲ A. 2 ὄρειοις A. 2 τὲ A. 2 διακει-
 μενον Petit, διακειμένου AB. 3 ἐπιχωριαζόντων A. 3 Βασιλικῆς A. 4 τὲ A-

მოსახლეთა დაუმკვიდრებელი ტომის შესაფერისი, ფილიპოპოლის უფრო ჩრდილო მხარეში, ერთ მთავარ ხევში იქ მდებარე, იმ სოფლის საზღვარზე, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებლები უწოდებენ პეტრიწოს, ხოლო მეტსახელად ვასილიკისი ჰქვია.

4. რომელიც მოგვენიჭა ჩვენ ჩვენი თვითმპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ორქობეჭდით ნაცვლად ჩემი მრავალი დიდი სისხლდამღვრელი ბრძოლებისა და მსახურებისა, რომლებიც მე გავწიე ჭაბუკური ასაკიდან დაწყებული ვიდრე აწინდელ სიბერემდე; არასოდეს არ დამიზოგავს სისხლი ჩემი, არც ჩემთან მყოფ ნათესავებისა, აგრეთვე არც ჩემი ხელქვეითი მრავალი ერისა, რომ კარგად ყოფილიყო მათი მეფობის ძალაუფლება, როდესაც მე მეზრძანა, როგორც აღმოსავლეთის ისე დასავლეთის მხარეებში სამსახური გამეწია რომაული სახელმწიფოსათვის, ისე რომ სამინელ ტყვეობაშიც ჩავვარდნილვარ არა მცირედი ნათესავებითურთ და ერთგული მახლობლებითურთ; ყველა ესენი ჩემთან ერთად წარმართთა ხელში მოხვედრილან, თუ ვიტყვი იმასაც, რომ იშვიათად თუ ვინმე ჩვენი ტომისაგანი და ღვთივჩაგონებული. სიყვარულით მსახურთაგანი საკუთარ სარეცელზე ბუნებრივი სიკვდილით მომკვდარა, – არ ვიტყუებ: ყველამ თავისი სისხლი დაღვარა ღვთიური ჯვარისა და საბერძნეთის მტერთა მახვილით და ხელით.

A 164

5. ახლა, როდესაც ღმერთმა ღირს მყო ამესრულებინა ჩემი გულის წადილი, გასრულდნენ წმინდა ეკლესიები მათ გარშემო მოზღუდვილი მონასტრითურთ და სენაკებით ჩემი საკუთარი დიდძალი ხარჯით, გავბედავ და ვიტყვი, რომ არა სხვა რაიმე თანხებით ან რაიმე უსამართლობით, არც კიდევ ჩემი გლეხების შრომის და სამსახურის გამოყენებით, რომლებიც წმინდა ეკლესიების აშენებაზე იწვალებდნენ ან მათ გარშემო ხსენებულ მონასტრის აშენებაზე, არამედ ჩემი მართალი საკუთრივ შეძენილი შრომით და გარჯით მოხდა ეს.

A 165

4 χρυσοβάλλον Α. 5 ἀγίων Α. 6 ἐκ τοῦδ᾽ Α. 7 μέχρι Α. 7 χρόνον Α. 9 δε" Α. 9 ἐπ' ἐμῆ Α. 9 ὑπερ Α. 11 ἐνώς Α. 11 ἐσπερίως Α. 11 ἐπίκουριαν Α. 13 τὲ Α. 13 πιστῶν Α. 14 ἄμα Α. 14 ἐμοῖ Α. 15 εἶπα Α. 15 τις Α. 15 τὲ Α. 17 ἄπαρτες Α. ἐαυτῶν Α. 20 ἐπει" Α, ἐπειδὴ Β. 21 ἐφ᾽ οὖν Α. 21 ἀγίαι Α. 22 τετειχισμένη Α. 23 τὲ Α. 24 τῶν Α. 25 ὑπὲρ ὑπερίως Β, ὑπερῶς ἰαζ ჩვენი კონიექტურა.

Κεφάλαιον β'

Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν
ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ
καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος

- 5 1. Δεδώκαμεν τε καὶ ἐβεβαιώσαμεν ἐκ τῶν δι' εὐσεβῶν χρυσο-
βούλλων δωρηθέντων ἡμῖν κτημάτων πατρικῆς κατασχέσεως λόγῳ
ἐπὶ ἀναφαιρέτῳ καὶ τελείᾳ δεσποτείᾳ καὶ ἀληθεῖ ἐξουσίᾳ, ἅτινα καὶ
λογίσματα γεγονότα τοῖς εὐσεβέσι χρυσοβούλλοις λόγοις ὑπεβεβαιώθησαν,
ὧν πρῶτον τε καὶ ἀρχόμενον ἐν τῷ αὐτῷ θέματι μὲν Φιλιππουπόλεως
10 διακείμενον κάστρον ἦτοι τὸ χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον Πετριτζός, ὃ
Βασιλικῆς ὀλοκλήρως ἐγχωρίοις ἐπιλέγεται, σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀγρι-
δίοις, τῇ τε ἀγρῷ τῇ λεγομένῃ Ἰάννωβα, ὅπερ νῦν μετωκοδομήθη
εἰς μοναστήριον, καὶ τῇ ἀγρῷ Βάτζοκοβα καὶ τῇ ἀγρῷ Δοβρολόγκῳ
καὶ τῇ ἀγρῷ Δοβραστάνῳ καὶ τῇ ἀγρῷ Βουρσέως καὶ τῇ ἀγρῷ
15 Λάλκουβα σὺν τῇ λεγομένῃ Ἄβροβα, καὶ οὗτοι οἱ ἀγροὶ πάντες με-
τὰ τοῦ προλεχθέντος κάστρου σὺν πάσῃ τῇ τούτων περιοχῇ καὶ
διωρισμένη διακρατήσῃ καὶ ἀρχαίᾳ κατασχέσει καὶ παντοίῳ προνο-
μίῳ καὶ πάσῃ προσόδῳ κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ προβάντος τούτων
περιορισμοῦ.
- 20 2. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ παράκείμενον αὐτοῖς χωρίον
τὸ ἐπονομαζόμενον Στενίμαχος σὺν τοῖς παρ' ἐμοῦ κτισθείσιν ἐν
αὐτῷ δυὶ κάστροις, πρὸς δὲ καὶ τοῖς ἀγριδίοις αὐτῶν ἦγουν τοῦ τε
Λιπιτζοῦ καὶ τοῦ ἀγροῦ τοῦ λεγομένου τῆς Ἀγίας Βαρβάρας τοῦ
25 παρακειμένου τῷ Πρενέζῃ σὺν τοῖς ἡσυχαστηρίοις αὐτοῦ, τοῦ τε
ἀγίου Νικολάου, τοῦ ἀγίου Ἥλιοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Γεωργίου τοῦ δια-
κειμένου ἄνω, ὁμοίως καὶ τὸ διακείμενον κάτω πλησίον τοῦ χωρίου
καὶ ταῦτα ὁμοίως ἐξ ὀλοκλήρου μετὰ πάσης τῆς ἀρχαίας τούτων
περιοχῆς καὶ διακρατήσεως καὶ κατὰ τὸν παρ' ἐμοῦ [(A 167) γενόμε-
30 νον αὐτῶν περιορισμὸν ἀναμεταξὺ ἐκείνων καὶ τοῦ κάστρου μου τῶν
Βοδινῶν.
3. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ κάστρον τὸ ὀνομαζόμενον Βά-
νισκα σὺν τῇ βρύσει καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ πᾶσι χωρίοις τε καὶ

11 ὀλοκλήρως B. 11 «ἐγχωρίοις նշքջոս», Միսոկերծս Մոսքոյոսոս ոսոյոսոս
էչոարօւոս» Petit. 12 τοῦ τε ἀγροῦ τοῦ λεγομένου B. 31 βοδινῶν A, βοδι-

თავი მეორე

**შესახებ საჩუქრებისა და შესაწირავთა, რაც
შევწირეთ ჩვენ წმინდა ეკლესიას, რომელზედაც
გვაქვს საუბარი**

1. მივეციტ და დავუმტკიცეთ ჩვენდამი უწმინდეს ოქრობეჭდე-
დებით მონიჭებულ მამულთაგან, მამისეული მფლობელობით რომ
მეკუთვნის მე განუსხვისებელი სახით, საბოლოო პატრონობით
და ჭემმარიტი ხელისუფლობით, ის მამულები, რომლებიც ანგა-
რიშდებულა უწმინდესი ოქრობეჭდებით და დამტკიცებულა.
ამათგან პირველ რიგშია იმავე ფილიპოპოლის თემში მდებარე
ციხე თუ სოფლად წოდებული პეტრიწონი, რომელსაც ადგილობ-
რივი მცხოვრებნი საყოველთაოდ უწოდებენ ვასილიკისს, მისითა ყა-
ნებითა; აგარაკი, რომელსაც ეწოდება იანოვა, რომელიც ახლა გა-
დაკეთდა მონასტრად; აგარაკი ბაჩოკოვა და აგარაკი დობროლონ-
გი, აგარაკი დობროსტანი და აგარაკი ბურსეოსი, აგარაკი ლალ-
კუვა და მასთან ერთად ეგრეთწოდებული ავროვა. ეს აგარაკები
ყველანი წინათ ხსენებული ციხითურთ მთელი მოცულობით და
შემოსაზღვრული მამულებით, ძველი ქონებით და ყოველგვარი
უფლებითა და ყველა შემოსავლით წინდაწინ შედგენილი მათი
სიის მიხედვით.

2. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე მათ გვერდით მდებარე სო-
ფელი, რომელსაც სტენიმახი ეწოდება, იქ ჩემ მიერ აგებული ორი
ციხითურთ, აგრეთვე მათი აგარაკებითურთ, სახელდობრ: ლიპი-
წონის აგარაკი; ეგრეთწოდებული წმინდა ბარბალეს აგარაკი, რო-
მელიც პრენეზის გვერდით მდებარეობს, მისი სოხასტრებითურთ;
წმინდა ნიკოლოზის, წმინდა ელიას და ზემოთ მდებარე წმინდა
გიორგის აგარაკი, ისევე როგორც ქვემოთ მდებარე (აგარაკი),
რომელიც სოფელს აკრავს; და ესენი ასევე სრულად მათი მთელი
ძველი მოცულობით და მამულებით, მათი ჩემ მიერ შემოწერილი
საზღვრით, რომელიც გავავლე ვოდინის ციხესა და მათ შორის.

A 167

3. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე ციხე ეგრეთწოდებული ვა-
ნისკა წყაროითურთ და მისი ყველა სოფლით და აგარაკები-

νάν Β, ვოტანადსა Q. 32 – 33 Βάνισκα Α, Βάνιστα Β *, ვანსკად Q. τὺ
βουοει] ახალ ციხითურთ ვრისით Q. 33 πὰστὶ Α. τέ Α.

* L. Petit: წერს Βάνιστα -ს ბოლო გაურკვეველია; უფრო Βάνισκα ან
Βάνισα ან Βάνισια უნდა იკითხებოდეს

ἀγριδίους ἔτι τε καὶ ταῖς πλανηταῖς μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς περιο-
χῆς καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως.

4. Ὅμοίως δέδωκα καὶ ἐν τῇ Τοπολινίτζῃ τὸ πραιτώριον τὸ
ὀνομαζόμενον χωρίον Γέλλοβα μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ
5 διακρατήσεως.

5. Ἐτι δέδωκα εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μονὴν ἡμῶν καὶ τὰς ἐν
αὐτῇ ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τῷ θέματι τοῦ Βολεροῦ κατὰ τὴν τοποθε-
σίαν τοῦ βάνδου Μοσυνουπόλεως τὸ προάστειον τὸ ὀνομαζόμενον τοῦ
Ζαούτζῃ μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς περιοχῆς καὶ ἀρχαίας διακρατή-
10 σεως, καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου Μοσυνουπόλεως τὰ ἀγορασθέντα παρ'
ἡμῶν οἰκοστάσια καὶ τοὺς οἰκείους ἀναλώμασιν ἀνοικοδομηθέντας ἐν
αὐτοῖς οἴκους, πρὸς δὲ καὶ τὰ παρά τοῦ Βαρδάνῃ τοῦ ἀνθρώπου
ἡμῶν καὶ γεγονότος προνοητοῦ ἐξ ἡμετέρου λογαρίου ἀγορασθέντα
ὀσπίτια ὡσαύτως ἐντὸς | (A 168) τοῦ κάστρου Μοσυνουπόλεως με-
15 τὰ καὶ τοῦ ἐκτὸς μοναστηρίου, τοῦ ἐπ' ὀνόματι καὶ τιμῇ τοῦ ἀγίου
Γεωργίου ἰδρυμένου κατὰ τὸ ὄρος τὸ Παππίκιον, μετὰ τῶν ἀμπελώ-
νων αὐτοῦ καὶ τῶν χωραφιαίων καὶ τοπίων ἀπάντων καὶ τῶν κή-
πων καὶ τῶν λοιπῶν ἔλων ἀκινήτων αὐτοῦ δικαίων καὶ τοῦ μετο-
χίου τοῦ ἐντὸς τοῦ κάστρου Μοσυνουπόλεως.

20 6. Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ θέματι κατὰ τὸ βάνδον τὸ Περιθεώριον
τὸ ὄν τε καὶ διακείμενον καὶ λεγόμενον προάστειον τοῦ Μηνᾶ καὶ
τὰ προστεθέντα εἰς τοῦτο χωραφιαῖά τε καὶ παντοῖα τόπια, καθὼς
ἐν τῇ τῆς παραδόσεως πρακτικῇ περὶ τούτων σαφέστατα γέγραπται.

7. Καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου τοῦ Περιθεωρίου τὴν διακειμέ-
25 νην αὐτὴν καὶ δεσποζομένην παρὰ Ἀπασίου τοῦ αὐταδέλφου τοῦ
Ἀχσαρτάνου τοῦ τοπάρχου ἐκείνου καὶ ἡμετέρου γαμβροῦ μετὰ πάν-
των τῶν οἰκοδομημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς παντοίας διακρατήσεως.

8. Ταῦτα δὲ πάντα, ὧν προγέγραπται ἀνωτέρω τὰ ὀνόμα-
τα, ἐδωρησάμην, ἀπεντεῦθεν ἐν τῷ Ἰβηρικῷ μοναστηρίῳ μου
30 τῷ ναφῷ τῆς ὑπεραγίας | (A 169) θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης
μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς ἀρχαίας περιοχῆς τε καὶ διακρα-
τήσεως καὶ πάντων τῶν ἀκινήτων δικαίων, πρὸς δὲ καὶ τῶν
ἐν αὐτοῖς ζευγαρίων, ἔτι τε καὶ ἀπάσης τῆς οὐσης ἐν τούτοις κα-

1 ἐπὶ τὸ Α. 1 πάσης Α. 1-2 περιοχῆς Α. 2 διὰ κρατήσεως Α. 4 περιο-
χῆς Α. 6 μονὴν Α. 7 ἀγίας Α. 7 θέματι Α. 8 Βοσυνουπόλεως Β. 9 Ζαούτζῃ Α.
9-10 διὰ κρατήσεως Α. 10 Βοσυνουπόλεως Β. 11 οἰκοστάσια Α. 11 οἰκείους Β.
11 ἀνοικοδομηθέντας Α. 14 ὀσπίτια Α. 14 Βοσυνουπόλεως Β. 15 τιμῇ 18 ἀκη-

თურთ, სამოვრებით, და მთელი მათი შემცველი ძველი მამულებით.

4. აგრეთვე მივეცი ტოპოლინიწში მდებარე პრეტორიონი, ეგრეთწოდებული სოფელი გელოვა მთელი მისი ზღვრითა და მამულებითა.

5. აგრეთვე მივეცი ჩვენს ხსენებულ მონასტერს და იქ მდებარე წმინდა ეკლესიებს ვოლერონის თემში მოსინოპოლის ვანდის ადგილმდებარეობაში ეგრეთწოდებული ზაუწის პრასტინი მთელი თავისი საზღვრებით და ძველი მამულებით, ხოლო მოსინოპოლის ციხის შიგნით ჩემ მიერ ნაყიდი სამოსახლო ადგილები და აქ ჩემი საკუთარი ხარჯით აშენებული სახლები; გაოდა ამისა ჩვენი ყმის, ყოფილი მოანგარიშის ხელით ნაყიდი სახლები, ისევე როგორც მოსინუპოლის ციხის შიგნით მონასტრის გარეთ დაფუძნებული მონასტრითურთ წმინდა გიორგის სახელობისა და პატივისა პაპიკიონის მთის ძირში, მისი ვენახებითურთ და ყანებითურთ, მთელი ადგილებით და ბაღებითურთ და ყველა დანარჩენი უძრავი ქონებით და მოსინუპოლის ციხის შიგნით მეტოქითურთ.

A 168

6. აგრეთვე იმავე თემში პერითეორიონის ვანდის მხარეში მდებარე ეგრეთწოდებული მინას პრასტინი და მასთან დაკავშირებული ყანებით და ყოველგვარი მიწებით, როგორც ეს ამათ შესახებ ნათლად სწერია გადაცემის ოქმში.

7. აგრეთვე პერითეორიონის ციხის შიგნით მდებარე კარმიდამო, რომელიც ჩემი ძმის აბაზის მოურავის და ჩვენი სიძის ახსართანის მფლობელობაში იყო, ყველა იქ არსებული შენობებით და ყოველგვარი ქონებით.

8. ყველაფერი ეს, რაც ზემოთ ჩამოვთვალე სახელდებით, მივუძღვენი ამიერიდან ჩემს ქართულ მონასტერში არსებულ პეტრიწონიტის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის ტაძარს მთელი მათი ძველი საზღვრებით და მამულებით და ყველა უძრავი სამართალითა, აგრეთვე მათში არსებული უღლებითა, ისევე როგორც მთელი იქაური ნათესებითა და ყოველგვარი სხვა მოძრავი და თვით-

A 169

νήτων Α. 18-19 μεταχείλων Α. 19 Βοστανουπόλεως Β. 21 τὸ ἄν Α. 21 τὲ Α. 21 διαχειόμενον Α. 22 χωραφιαία τὲ Α. 22 παντοία τόπια Α. 22 καθὼς Α. 23 παραδῶσεως Α. 24-25 διὰ χειμένην Α. 25 παραδῶσιον Α. 26-27 πάντων τῶν Α. 27 διὰ κρατήσεως Α. 30 Πετριτζουτίσης ΑΒ. 31 περίοχης Α. 31 τὲ Α. 32 διὰ κρατήσεως Α. 33 τὲ Α. 33 ἀπάσης Α.

τασποράς και λοιπῶν παντοίων κινήτων τε και αυτοκινήτων ειδῶν, και ἀπαξιαπλῶς πάσης προσόδου και προνομίου τούτοις ἀρμοζομένου.

9. Ὁ δὲ μακάριος και γνησιώτατός μου ἀδελφός ὁ ἀποιχόμενος μάγιστρος Ἀπάσιος ἐτύπωσεν ἐν τῇ ἐγγράφῳ αὐτοῦ διατυπώ-
5 σαι, ὅτι «ἐνθα ἂν θηλήσῃ ὁ αὐτάδελφός μου ὁ Γρηγόριος κτίσαι ἐκ-
κλησίαν και μοναστήριον αὐτοῦ, πρὸς δὲ και τάφον ἐν ᾧ τεθήσεται,
ἐκεῖσε καί μου τὸ σῶμα ταφήτω». Πρὸς τούτῳ δὲ και ἄλλοις πολλοῖς
οἷς ἔγραψε, μερίδα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐπέφηνε τὸ χωρίον αὐτοῦ, ὃ
10 Πριλόγκιον λέγεται, τὸ διακείμενον τῷ θέματι τῆς Θεσσαλονίκης κα-
τὰ τὴν ἀρχοντίαν τὴν ὀνομαζομένην Στεφανιανᾶ, ὅπερ και εὐσεβοῦς
χρυσοβούλλου ὑπάρχει δεδωρημένον αὐτῷ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτημά-
των αὐτοῦ, | (A 170) ὡπερ ἐν τῇ μεγάλῃ καταλέλοιπεν Ἀντιοχείᾳ.

10. Και οὕτως ἐτύπωσεν ἐν τῇ δηλωθείσῃ ἐγγράφῳ αὐτῷ δια-
τυπώσει, ὅτι «εἰ μὲν οὐχ εὖρη καιρὸν ὁ αὐτάδελφός μου τοῦ οἰκο-
15 δομησαι ἐκκλησίαν και μοναστήριον, ἐνθα αἰεὶ θάπτηται τὸ ἐμὸν σῶ-
μα, ἐκεῖσε δοθήτω τὸ τοιοῦτον χωρίον μου τὸ Πριλόγκιον».

11. Ἐπεὶ δὲ θεοῦ ὀδηγοῦντός με ἠκοδομήθη παρ' ἐμοῦ ἡ
εἰρημένη σεπτή ἐκκλησία και ἡ μονή, ἐποιήσαμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν
ἐκείνου προτροπὴν και διάταξιν, ἀγαγόντες τὸν τύμβον τοῦ σκηνώ-
20 ματος αὐτοῦ εἰς τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν ἡμῶν τὴν οὖσαν ἐν τῇ μο-
νῇ, και ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἡμῶν τοῦτον τεθήκαμεν, ἐνταφιάσαντες
αὐτὸν ὡς θέμις ἐκ τῆς συνεχούσης με διαπύρου συνοχῆς τε και λύ-
πης περὶ τῆς ἐκείνου ἐντεῦθεν ἀποδημίας, τὰ εἰκότα ὑπὲρ αὐτοῦ
πάντα πεποιηκότες ἐντίμως τε και φιλοτίμως, πᾶν σέβας και πάντα
25 πόθον ἡμῶν, ὃν εἶχομεν πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνύμενοι και πάντα τὰ
πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐν ἀκριβεῖα γνησίως τυπώσαντες,
|(A 171) ἅπαντα τὰ διανεμηθέντα ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας αὐτοῦ
ἐν ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανείμαντες ἐκ τῶν ἐμῶν θησαυρῶν και χρη-
μάτων εὖ τε και καλῶς διαπράξαντες, ἔτι ἐν τῇ Θεοδοσιουπόλει
30 ὑπάρχοντες.

12. Τανῶν δὲ εἰς τὰ ἐσπέρια παραγενόμενοι τὸ εἰρημένον χω-
ρίον αὐτοῦ τὸ Πριλόγκιον κατὰ τὴν ἐκείνου διάταξιν δεδώκαμεν εἰς
τὴν πολλάκις εἰρημένην καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν και τὸ ἐν αὐτῇ κοι-

1 κατασποράς A. 1 τὲ A. 2 ἀπαξ απλως A. 2 ἀρμοζομένου A. 3 γνη-
σιώτατός μου A. 4 μάγιστρος A. 5 θελήσει A. 5 Γρηγόριος A. 6 μοναστή-
ριον A. 7 ἐκεῖσαι A. 7 σῶμα A. 9 Πριλόγκιον A. 10 ἀρχοντίαν A.
ἀρχοντίαν B, ἀρχοντεῖαν Petit. 10 δι' εὐσεβοῦς A. 11 κτημάτων h 3-
3 σ 5., κτιμάτων A, κτισμάτων B. 13 οὕτως ex οὕτος A. 15 ἐνθα

ძრავი რამეებითა და, საერთოდ, ყოველი შემოსავლითა და მათთან დაკავშირებული უფლებებითა.

9. ხოლო ნეტარსა და ღვიძლ ძმას ჩვენსას, განსვენებულ აბაზ მაგისტროსს, თავის წერილობითს ანდერძში ასე დაეწერა, რომ „სადაც ინებოს ჩემმა ძმამ გრიგოლმა თავისი ეკლესიისა და მონასტრის აშენება, აგრეთვე საფლავისა, სადაც დაიმარხოს, იქ დაიმარხოს ჩემი გვამიც“. ამას გარდა სხვა ბევრი რამეც დაეწერა, თავისი სულის ნაწილად დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონგიონი ჰქვია და რომელიც მდებარეობს თესალონიკის თემში სტეფანიანას საარქონტოში, რომელიც მას ბოძებული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობეჭდით ნაცვლად მისი მამულებისა, რომლებიც დაუტოვებია დიდ ანტიოქიაში.

A 170

10. ესეც დაწერა ზემოხსენებულ ანდერძში, რომ „თუ ჩემი ძმა დროს ვერ იპოვის, რომ ააშენოს ეკლესია და მონასტერი, სადაც სამუდამოდ დაიმარხოს ჩემი გვამი, იქ მიეცეს ეს ჩემი სოფელი პრილონგიონი“.

11. ხოლო რადგან ღვთის წინამძღოლობით ჩემ მიერ აგებულ იქმნა ხსენებული წმინდა ეკლესია და მონასტერი, მოვიქეციტ მისი სურვილისა და ბოძანების მიხედვით და მოვიტანეთ მისი ლარნაკი ამ ჩვენს ეკლესიაში, რომელიც მონასტერშია, და ჩვენს სამარხში დავდეთ და დავასაფლავეთ იგი, როგორც ეს შეეფერება ჩემს მწველ მწუხარებასა და ტკივილს მისი ამ ქვეყნიდან წასვლის გამო; ყველაფერი გავაკეთეთ მისი შესაფერისი პატივით და სიყვარულით, გამოვიჩინეთ მის მიმართ სრული მოწიწება და სრული სიყვარული, და დავაწესეთ ზედმიწევნით მისი სულის სამსახურისათვის ყველაფერი, ყველაფერი დავანაწილეთ მისი სულის ხსნისათვის და ჩემი ხელით გავუნაწილე ჩემი საგანძურებიდან და საფასეებიდან და კარგად მოვგიმოქმედეთ ჯერ კიდევ, როდესაც თეოდოსიუპოლში ვიყავით.

A 171

12. ახლაც დასავლეთში რომ მოვედი, ზემოთ ხსენებული სოფელი მისი პრილონგიონი, მისი ბრძანების მიხედვით, მივეციტ ჩემ მიერ ხშირად ხსენებულ ეკლესიას და იქაურ სამარხს, რო-

ἀεὶ θάπτηται A, ἔτιμα ἐνθάπτηται B. 17 ὁδηγοῦντος με A. 17 ἀκοδομηθεὶ A. 18 μονῆ A. 19 διὰ τὰς A. 20 τοῖς αὐτοῦ A. 22 θέμις A. 23 ἐπὶ A. 24 τὴ A. 25 ὅν A. 27 ἅπαντα A. 27 ψυχῆς A. 29 διὰ πράξαντες A. 29 θεοδοσιου-αὐλῆ A. 31 τὰ τὸν A. 31 ἐσπέρια A. 32 Πριλόγγιον A. 33 πολλὰς A. 33-30,1 κοιμηθῆσιν A.

μητήριον, ἐν ᾧ τέθειπται τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἐμοὶ λίαν ποδιούμενον
καὶ ἐτυπώσαμεν γενέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὰς διηνεκεῖς τε καὶ ἐκτε-
νεῖς καὶ ἱερὰς λειτουργίας ὁσημέραι ἐκτελουμένας, ὡς παρακατιῶν
γέγραπται. Ἐδόθη δὲ τὸ τοιοῦτον χωρίον τὸ Πριλόγκιον μετὰ τῶν
5 παλαιῶν κάστρων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀγριδίων καὶ ξενοδοχείων
καὶ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως μετὰ πάν-
των τῶν δικαίων αὐτοῦ.

13. Πρὸς τούτοις καὶ ταῦτα προσέθηκεν ἐν τῇ ἐγγράφῃ δια-
τυπῶσαι αὐτοῦ ὁ μακάριός μου ἀντάδελφος λόγιφ ληγάτου μοι δεδω-
10 κῶς | (A 172) ἐκ τῶν δεδωρημένων αὐτῷ δι' εὐσεβοῦς χρυσοβούλ-
λου τοπίων τὸ χωρίον, ὃ Σραβίκιον λέγεται, σὺν τῇ Καισαροπόλει
τῇ διακειμένη ἐν τῇ θέματι τῶν Σερρῶν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ βάν-
δου Ζαβάλτας μετὰ τῆς λίμνης αὐτῆς καὶ τῶν ὄψαροτοπίων καὶ τοῦ
ὑπ' αὐτὴν ἀγριδίου τοῦ λεγομένου Γλαύνωνος, δεσπότην τέ με ἐποί-
15 ησεν κληρονόμον τε καὶ ἀρχοντα ἕνατατον τοῦ τοιοῦτου κάστρου
καὶ τοῦ χωρίου. Ἐγὼ δὲ διὰ τὸν πρὸς ἐκείνον ἀφόρητον πόθον μου
καὶ διὰ τὸ μὴ τινος χρῆζειν με τῶν βιωτικῶν πραγμάτων (χάρτι
γὰρ θεοῦ καὶ εὐδοκίᾳ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀντιλήψει τε καὶ χαρᾶ
τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν βασιλέων καὶ διὰ τῆς ἐμῆς ὑπερβαλ-
20 λούσης σπουδῆς οὐδενὸς ἔχρηξαν, ὥσπερ εἴρηται), διόπερ τὸ εἰρημέ-
νον κάστρον τε καὶ χωρίον, ὃ λόγιφ ληγάτου μοι καταλέλοιπεν, ἐτύ-
πωσα καὶ αὐτὸ εἰς τὸ δηλωθὲν ἡμῶν μοναστήριον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ
ἁγίαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς ὃ τέθειπται κοιμητήριον ὑπὲρ | (A 173)
ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας.

25 14. Τῶν δὲ προειρημένων κάστρων τε καὶ χωρίων καὶ προασ-
τείων ἀπάντων τῶν καὶ θωρηθέντων εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἡμῶν
καὶ τὸ μοναστήριον τὸ Ἰβηρικὸν τὸ καλούμενον Πετριζῆς αἰ ὀνομα-
σίου πάσαι ἐν τῷ εὐσεβεῖ καὶ τιμῷ χρυσοβούλλῳ, ὃ γέγονε τῇ μονῇ,
πάντα ἀνατάττονται.

30 15. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα εἴρηκέ τε καὶ ἐτύπωσεν ὁ δηλωθεὶς
μακαρίτης ἀντάδελφός μου ἐκ τε τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων
αὐτοῦ ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανεμηθησῶν ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτη-
ρίας ἀπὸ τε νόμισμάτων καὶ παντοίων χρημάτων ὁσημίων τε καὶ

1 κοιμητήριον A. 2 ὑπὲρ A. 2 τέ A. 3 ἱερὰς A. 3 ὁσημέραι A. 3 πα-
ρακατιῶν A. 4 Πριλόγκιον A. 6 πάσης A. 10 δεδωκῶς A. 12 θέματι A.
13 ὄψαροτοπίων A. 14 Γλαύνωνος A, Γελαύνωνος B, Երանան (Շրբանան?) Q.
15 ἐποίησε B, ἐποίησεν A. 15 τέ A. 15 κάστρου τε καὶ B. 16 ἐγὼ A. 18 τέ A.

მელშიც დასაფლავებულია მისი გვამი, ჩემ მიერ ძალიან დატირებული, და დავაწესეთ მისთვის სათანადო ლოცვა მრავალი და ჟამისწირვა, ყოველდღე შესასრულებელი, როგორც ეს სწერია ქვემოთ. ხოლო მიეცა ეს სოფელი პრილონგიონი მისი ძველი ციხეებითურთ და მისი კუთვნილი აგარაკებითა, სასტუმროებითა და მთელი მისი საზღვრებითა და ძველი მამულებით და ყველა მისი ქონებითა.

13. გარდა ამისა ესეც დაემატა თავის ანდერძში სანატრელ ჩემ ძმას და მოეცა ჩემთვის ლელატის სახით მისთვის პატიოსანი ოქრობეჭდით ბოძებული ადგილებიდან სოფელი, რომელსაც ზრავიკი ეწოდება, კესაროპოლითურთ, რომელიც მდებარეობს სერის თემში, ზაბალტის ვანდის სანახებში, მისი ტბითურთ და სათევზეებითურთ და აგარაკითურთ, რომელსაც ეწოდება ლლავნონი, და მე გამომაცხადა მემკვიდრე პატრონად და ამ ციხისა და სოფლის მუდმივ მთავრად. ხოლო მე მისდამი აუტანელი მწუხარებისა გამო, რომ არა მაქვს სურვილი საცხოვრებელი ქონების მოხვეჭისა (ვინაიდან ღვთის ნებით და მისი სიკეთის წყალობით, თვითმპყრობელი ჩვენი წმინდა მეფეების დახმარებითა და მეოხებით, და ჩემი უზომო მეცადინეობით არაფერი მაკლდა, როგორც ვთქვი), ამიტომ ზემოხსენებული ციხე და სოფელი, რომელიც ლელატის სახით იყო ჩემთვის დატოვებული, განვაწესე და მივეცი იმავე ხსენებულ ჩვენ მონასტერს და იქ მყოფ წმინდა ეკლესიას და სამარხს, სადაც იგი არის დამარხული, მისი სულის საცხონებლად.

A 172

14. ჩვენი წმინდა ეკლესიისა და იბერთა პეტრიწონის სახელობის მონასტრისადმი შეწირული ყველა ზემოხსენებული ციხეების, სოფლებისა და პრასტინთა სახელები – ყველა აღნუსხულია პატიოსანსა და სარწმუნო ოქრობეჭედში, რომელიც მიეცა მონასტერს.

A 173

15. ბევრი სხვაც თქვა და განუწესა ხსენებულმა ნეტარმა ჩემმა ძმამ თავის მამულთა და განძთაგან, რომლებიც ჩემი ხელით იქნენ განაწილებული მისი სულის საცხონებლად, ფული და ყოველგვარი ჭურჭელი ვერცხლისა და შესამოსელი და სხვა ყოველგვა-

18 *χαρά* A. 20 *ἕπερ βαλλούσης* A. 21 *τὴ* A. 21 *λόγῳ* B. *λόγῳ* A. 24 *ψυχῆς* A. 25 *τὴ* A. 26 *ἀπάντων* A. 28 *γέρονε* A. *γερόσει* B. *ἐγερόσει* Petit. 30 *ἕτερα* A. 30 *δειλωθεῖς* A. 32 *χαροῖν* A. 32 *διανεμοθησῶν* A. *διανεμοθηται* B. 32 *ἕπερ*. 33 *δομηῶν* A. *δομῶν* B.

իματισμού και άλλων παντοίων ειδών, πρὸς δὲ και τετραπόδων (και γὰρ εὐδοκία θεοῦ πάντη πλούσιος ἦν και παντοίων ειδῶν ἀδιάλειπτος).

16. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐμῶν χρημάτων τε και νομισμάτων, ὧν εἶχε παρακαταθήκης λόγῳ, ἀπέλαβον, ὧν τὰ μὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἐδέξατο ἀρριδῆλως χειρῶν, τὰ δὲ ἐν τῷ προβληθῆναι με δοῦκα Θεοδοσιουπόλεως και ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐξελεθῆναι πάντων τῶν κτημάτων | (A 174) μου τὰς προνοίας και διοικήσεις παρ' ἐμοῦ διενεργεῖν προτραπεῖς, τὰς προσόδους τούτων αὐτὸς συναγάγετο και εἶχε παρ' ἑαυτῷ τῶν ἐνιαυτῶν πάντων, ἐν οἷς ἐγὼ ἔπραττον ἐν τῇ Ανατολῇ· οὐ γὰρ εἶχον ἐκείνου τινὰ πιστότερον ἢ ποθεινότατον και τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου φροντίζοντα, οὔτε δ' αὖ πάλιν αὐτὸς τινὰ εἶχεν ὑπὲρ ἐμέ. Ἦν δὲ πᾶν τὸ παρ' αὐτῷ φυλαττόμενον παρακαταθήκης λόγῳ και αἱ τῶν κτημάτων μου πρόσοδοι παλαιὸν λογάριον ῥωμανατον τραχὺ μονομαχατον δουκάτον τε και σκηπτράτον, πρὸς δὲ και μιχαηλάτον· ἐξ ὧν μετὰ τὴν τελευταίην τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἐνταῦθα παραγενόμενος εὔρον οὐδὲν ἐκ πάντων τὸ σύνολον ὡς οὐδὲ ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων τίποτε, ἅτινα δὲ ἐτυπώθησαν παρ' αὐτοῦ διανεμηθῆναι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

17. Τὰ τοιαῦτα δὲ κτήματα, ὧν τὰ ὀνόματα ἀνωτέρω ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ προτάσσονται, ἐν τῇ δηλωθείσῃ μονῇ παρ' ἡμῶν σὺν τοῖς οὖσιν ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἀπλῶς πα | (A 175) ρεδόθησαν ἡγουν δεσποτικῶν ζευγαρίων, παροίκων και τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων παντοίων ζῶων, γῆς παντοίας ὄρεινης τε και πεδινῆς, πρὸς δὲ και τῶν πλανηγῶν, νομαδικαίας τε γῆς και ἀρσίμου και ἀμπελώνων, φυτῶν παντοίων καρπίμων τε και ἀκάρπων, μυλικῶν ἐργαστηρίων ὑδροκινήτων τε και ξηροκινήτων, λιμνῶν τε και τῶν περὶ αὐτάς χερσαίων γαιῶν, κάστρον τε και τῶν ἐν αὐτοῖς παντοίων οἰκοδομημάτων και παντοίων πραγμάτων τε και προσόδων τῶν ἐκ τῶν ἐντός τε και τῶν ἐκτός ἀκινήτων κινήτων τε και ἀδοκινήτων.

18. Πρὸς τούτοις μορφώματα τίμα, ἀπεικονίσματα τοῦ σωτήρος Χριστοῦ και τῶν ἁγίων πάντων, πρὸς δὲ και τίμοι σταυροί

1 ἱματισμοῦ A. 3 τὸ A. 4 τὰ μὲν B, ταμ' ἐν A. 5 ἀρριδῆλως A, ἀρριδῆλως B. 5-6 Θεοδοσίου πόλεως A. 6 πάντων τὸ A. 7 διενεργεῖν A. 9 ἐνιαυτῶν A. 9 ἐγὼ A. 10 ἐκείνου A, ἐκείνου B. 10 τινὰ A. 10 ποθεινότατον P e t i t, ποθεινότατον A, ποθεινότατον B. 10 τὸν B, τῶν A. 11 ψυχῆς A. 11 ἀντὶς τινὰ A. 12 αὐτὸ A. 14 δουκάτον τὸ A, δουκάτον τε B. 14 σκηπτράτον A.

რი სახმარი, აგრეთვე ოთხფეხი (ღვთის შეწევნით ის, საერთოდ, მდიდარი იყო და უკლებლად ჰქონდა ყველაფერი).

16. მაგრამ არც იმ ჩემი სახსრებიდან და ფულიდან ავიღე, რომლებიც მას შეტანილი ჰქონდა; ამათგან მან ზოგი ჩემი ხელიდან ჩაიბარა აშკარად, ხოლო ზოგი, როცა თეოდოსიუპოლის დუკად ვიქმენ დაწინაურებული და აღმოსავლეთში წავედი, ყველა ჩემი მამულების მართვა და ზრუნვა ჰქონდა ჩემგან მინდობილი, მათ შემოსავალსაც თვითონ კრეფდა და ყველგან წლების განმავლობაში, რაც მე აღმოსავლეთში ვმოღვაწეობდი, თავისთან ინახავდა; მე სხვა არავინ მყავდა იმაზე უფრო სანდო და მოჭირახულე და ჩემს სულზე მზრუნველი; არც იმას ჰყავდა ვინმე ჩემზე უაღრესი. მის ნამარხევად იყო შემონახული როგორც ჩემი მამულების შემოსავალი, ძველი განძი: რომანატი მტკიცე, მონომახატი, დუკატი და სპეკტრატი (ექვსთავედი), აგრეთვე მიხაილატი, რომელთაგან, ჩემი ძმის გარდაცვალების შემდეგ რომ დავბრუნდი იქ აღმოსავლეთიდან, სრულიად აღარაფერი დამხვდა, ისევე როგორც არაფერი დამხვდა მისი ქონებიდანაც, რომლებიც მას განეწესა დასარიგებლად მისი სულის საცხოვნებლად.

A 174

17. ხოლო ეს მამულები, რომელთა სახელები ზემოთ არის წინამდებარე ტიპიკონში ჩამოთვლილი, ხსენებულ მონასტერს ჩვენ მიერ გადაეცა მათში არსებული ყველაფრით, ესე იგი საბატონო უღლებითა, გლეხებითა და მათი კუთვნილი ყოველგვარი ცხოველითა, ყოველგვარი მთიანი და დაბლობი მიწითა, აგრეთვე სამოვრებითა, სახნავითა და ვენახებითა, ყოველგვარი ხილნარითა, ნაყოფიანი და უნაყოფოითა, წისქვილებითა (წყლით საბრუნავი და ცხოველით საბრუნავი), ტბებითა და მათ გარშემო განლაგებული ხმელი მიწებითა, ციხეებითა და ყველა იქაური შენობებითა და ყოველგვარი მამულებითა, შემოსავლითა, რომელიც მოაქვს იქაურ შიგნითა და გარეთა უძრავ, მოძრავსა და თვითძვრად ქონებას.

A 175

18. აზათ გარდა შევწირეთ პატოსანი ხატები, ქრისტე მაცხოვრის და ყველა წმიდანის გამოსახულებანი, აგრეთვე პატოსან-

15 *μχαλιάτων* A. 16 *εἰρων* A. 17 *οὐδὲ* A, *οὐδὲν* B. 17 *τίποτε* A, <B (სამაგივროდ B-ს უწერია *οὐδὲν* და *ἀνα οὐδὲ*). 19 *ταῦτοι αὐτα* A. 20 *προτετάχ-
ται* A. 21 *ἀπλῶς* A. 23 *ἀρεῖνης* *τέ* A. 24 *νομαδικαίας* *τέ* A. 25 *καρπίμων* *τέ* A.
25-26 *ἐδροκιστῶν* *τέ* A. 26 *λίμων* *τέ* A. 27 *κείστων* *τέ* A. 27 *οἰκοδομιμά-
των* A. 28 *πραγμάτων* *τέ* A. 29 *κιστῶν* *τέ* A.

μετὰ τῶν τιμίων λειψάνων τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θείου σταυροῦ, ἔτι δὲ
 καὶ ἱερὰ εὐαγγέλια κατὰ τε τὴν ἐλλάδα φωνὴν καὶ γραφὴν καὶ τὴν
 τῶν Ἰβήρων, ἅτινα πολλοῖς πάνυ ἀναλώμασι κατεσκευάσθη διὰ
 5 διαφόρων λίθων τε καὶ μαργάρων καὶ χυμεύσεως· | (A 176) ὁμοίως
 καὶ ἱερὰ σκεύη τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, δισκοποτήρια τε καὶ πολυκάν-
 δηλα ἀργυρᾶ διάφορα καὶ κανδήλας παντοδαπὰς, ἱμάτιά τε βασιλικά
 τιμαλφέστατα ἐν τῇ ναῖ ἀνακείμενα, ἔτι τε καὶ τὰ παρὰ τοῦ κρα-
 ταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου, ἐξ ὧν ἐνεδιδύσκε-
 10 το τὸ πανευγενὲς καὶ τιμιώτατον σῶμα αὐτοῦ ὠρηθέντα μοι ἱμάτια,
 καθ' ὅν καιρὸν διὰ τῆς μεγάλης βοηθείας καὶ δυνάμεως τῆς θείας
 αὐτοῦ δεξιᾶς καὶ δι' εὐτυχίας καὶ χαρᾶς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ
 ἁγίου τοῦς λίαν δεινοὺς καὶ θρασυτάτους ἐχθροὺς αὐτοῦ συνέτριψά
 τε καὶ κατεπάταξα, τοὺς ἀντιτασσομένους οὐ μόνον τῇ Ῥωμανίᾳ,
 15 ὧν τὴν συντριβὴν καὶ παντελῆ ἐξολόθρευσιν γραφῇ παραδοῦναι πάν-
 τη τῶν χαλεποτάτων ἐστὶ· πέπεισμαι γὰρ ὅτι καὶ μετ' ἐμὴν παρέ-
 λευσιν διὰ πολλῶν χρόνων ἢ τότε γενομένη θαυματουργία τοῦ παν-
 τοδυναμοῦ θεοῦ ἐπιλανθάνεται οὐδαμῶς.

19. Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἄπερ | (A 177) μοι ἐδωρήσατο ὁ παμ-
 20 μέγιστος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν ἀναξ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Κομάνων πα-
 ραγεγονότι βασιλικά πολύτιμα ἱμάτια, καὶ [α] ὁ τούτου πανευτυχέσ-
 ταιος ἀδελφὸς ὁ σεβαστοκράτωρ ἐν ταύτῃ δέδωκεν.

20. Ἐτι τε καὶ ἕτερα βαρύτιμα ἱμάτια ἄρραφα καὶ ἄλλα τινὰ
 διάφορα παντοῖα σκεύη πρὸς κόσμον τε καὶ εὐπρέπειαν τῆς ἐκκλη-
 25 σίας συντείνοντα ἐδωρησάμεθα οὐκ ὀλίγα, πίνακας ξυλίνας ἐμπορού-
 σαις ἐκτυπώματα ἁγίων διαφόρων τερπνότατα οὐκ εὐαρίθμητα, πο-
 λυκάνδηλά τε χαλκᾶ καὶ μανουάλια οὐκ ὀλίγα,

21. ὧν ἅπάντων τὰ κατ' εἶδος τούτων ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ
 λεπτομερῶς ἀνατάττονται, πρὸς δὲ καὶ τῶν παντοίων κινήτων καὶ

2 ἱερὰ εὐαγγέλια A. 2 ἐλλάδα A. 3 Ἰβήρων A. 3 κατεσκευάσθησαν B,
 κατεσκευάσθη A. 4 χυμεύσεως A. 5 ἁγίας A. 5 δισκοποτήρια A. 6 βασιλι-
 κα A. 7 ἐτι τε A. 8 βασιλέως A. 8-9 ἀνεδιδύσκετο B. 9 τιμιώτατον σῶμα A.
 11 χαρᾶς A. 11 βασιλέως A. 14 παντὶ τὸ γένει A. 14 Πατζινάκους A,
 Που-
 νάκους B, Յրթոճոճա Q. 16 χαλαιποτάτων A. 17 διὰ A. 17 θαυματουρ-

ნი ჯვარნი ცხოველმყოფელი და ღვთიური ჯვარის პატიოსანი ნაწილებითურთ, აგრეთვე წმინდა სახარებები, როგორც ბერძნულ, ისე ქართულ ენაზე, რომლებიც, დიდძალი ხარჯების გაღებით, შევამკობინეთ სხვადასხვა ქვებით, მარგალიტებით და შენარეუვებით; აგრეთვე წმინდა ჭურჭელი წმიდისა ეკლესიისა. ბარძიმ-ფეხხჩუმები და საცეცხურები ვერცხლისა, სხვადასხვანაირი, ნაირნაირი ქორაკანდელები, შესამოსლები სამეუფონი ძვირფასნი, ტაძარში ჩამოკიდებულნი, აგრეთვე თვითმპყრობელი და ჩვენი წმინდა მეფის კირ ალექსისაგან ჩემდამი ბოძებული შესამოსლები, რომლებიც ემოსა მის ყოვლად კეთილშობილსა და უპატიოსნეს ტანს; ეს მაჩუქა მან მაშინ, როდესაც მისი ღვთაებრივი მარჯვენის დიდი დახმარებითა და ძალით და ჩვენი წმინდა მეფის ბედკეთილობით და წყალობით გავაცამტვერე და დავამხე მეტად საშინელი და თავწასული მისი მტრები, რომლებიც დარაზმულიყვნენ არა მარტო რომანიის (საბერძნეთის) წინააღმდეგ. არამედ ქრისტიანთა მთელი მოდგმის წინააღმდეგ, მე ვგულისხმობ პაწინაკებს, რომელთა გაცამტვერება და სრულიადი მოსპობა ძალიან ძნელია წერილობით გადმოგცეთ; მაგრამ დარწმუნებული ვარ, რომ ჩემი გარდაცვალების შემდეგ მრავალი წლის განმავლობაში არავითარ შემთხვევაში არ იქნება დავიწყებას მიცემული მაშინ მომხდარი საკვირველება, ყოვლად ძლიერი ღმერთის მიერ მოვლენილი.

A 176

19. ამასთან ერთად ის სამეუფო ძვირფასი შესამოსლებიც, რომლებიც მაჩუქა კომანთა ტყვეობიდან მოსულს ყოვლად ძლიერმა ჩვენმა თვითმპყრობელმა და მისმა ყოვლად კეთილბედნიერმა ძმამ სევასტოკრატორმა.

A 177

20. აგრეთვე ვაჩუქე სხვა დიდფასიანი შესამოსლებიც, უკერულნი, და ზოგიერთი სხვა ნაირნაირი და ყოველგვარი ჭურჭელი შესამკობად და გასამშვენებლად ეკლესიისა, არა მცირედი, ფიცრის ხატნი, სხვადასხვა წმინდანთა და საუცხოო გამოსახულებათა შემცველნი, არა მცირერიცხოვანნი, რვალის საცეცხურნი და სასანთლენი არა მცირედნი.

21. თითოეული ამათგანის შესახებ წინამდებარე წიგნში დაწვრილებათ არის აღწუსებული, აგრეთვე ყოველგვარი მოძრავი და

*γεία Α, θανατοῦργός Β. 20-21 παραγεγονῶτι Α. 21 βασιλικῆ Α. 21 πλοῦ-
τιμα Α. 21 [ἃ] უმატებს Petit (შპრ.; ἀπερ μοι ἐδόκησατο ... καὶ [ἃ] .. δέδω-
κεν). 23 ἐτι τέ Α. 23 βασιτίμα Α. 23 τινῶ Α. 24 δι ἀφορα Α. 24 σκεῦη Α.
24 κόσμον τέ Α. 26 διάφορον Α. 26 τερωτότα Α. 27 χαλκῆ Α. 27 μανου-
ῆλια Α. 28 ἀπάντων Α. 28 τὰ Petit, τὸ ΑΒ.*

αὐτοκινήτων εἰδῶν, καὶ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν παρ' ἡμῶν δοθέντων εὐδηλὸς ἔσεται διὰ τῆς τοιαύτης λεπτοτάτης ἀπογραφῆς τῆς ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένης.

Κεφάλαιον γ'

5 Περὶ τοῦ ἐλευθέρως δι' ἀγείν τὴν παρ' ἡμῶν
 κτισ|((A 178)θεῖσαν ἁγίαν μονὴν ἀπὸ
 παντοίας εἰσπράξεως

1. Μετὰ ταῦτα καὶ πάντα διοριζόμεθα τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς ἱερωτάτους σηκοὺς καὶ τὰς ἐρήμους, ἐν αἷς αἰ-
10 τῶν ἀζύγων ἀγέλαι κοσμίως τε καὶ σεμνῶς περιέρχονται, ἀδουλώτους πάντῃ εἶναι καὶ ἀσυζητήτους σὺν τοῖς ἀνωτέρω γραφεῖσι πᾶσιν. Ἔτι δὲ διοριζόμεθα καὶ περὶ τῶν ὠρηθέντων τῇ πολλάκις ῥηθείᾳ
μονῇ ἀκινήτων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων τό ἐλεύθερον ἔχειν καὶ
15 πάντῃ ἀκαταδούλωτον ἅμα αὐτῇ ὡς αὐτεξουσίᾳ, αὐταρχούσῃ, αὐτῇ ἑαυτῆς τὴν κυρίαν ἐχούσῃ, μηδενὸς τοῦ οἰονοῦν εἶδους εἰσπράξει ὑπο-
κειμένη μηδαμῶς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς ἢ τινος τῶν θεοφιλεστά-
των μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων ἢ ἄλλων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε
ἀρχοντικῶν παντοίων προσώπων ἢ τινος τῶν οἰκείων συγγενῶν
ἡμῶν καὶ τῶν πόρρω,

20 2. ἐν ἐξαιρέτῃ δὲ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως βλαπτι-
 κῆς χειρὸς λαμβανούσῃ πείραν μῆτε ὑπ' αὐ|((A 179)τοῦ κυριευομένη
 ἐν τινι ὥστε μὴδὲ ἀναφέρεσθαι τοῦτον ὀνομαστὶ ἐν τῇ τῆς ἁγίας
 ἐκκλησίας ταύτης συναπτῇ, ἀλλὰ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιεπισκόπων
 κοινῶς καὶ οὗτος μνημονευθήσεται ἐν τῷ λέγειν «Ἵπὲρ πάσ[η]ς ἐπισ-
25 κοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας»

3. ὁμοίως δὲ καὶ κοσμικῶν παντοίων ἀρχοντικῶν προσώπων καὶ κεφαλῶν ἀπὸ μεγάλων ἕως μικρῶν, καθὼς καὶ ἐν τῷ εὐσεβεῖ χρυσοβούλλῃ λόγῳ ἀνατάττονται ἅπαντες.

1 ἀριθμὸς A. 2 εὐδηλὸς A. 3 ἀπογραφῶν A. 5 δι' ἀγείν A. 11 ἀσυζητή-
τους A, ἀσυζήτους B, ἀδουλώτους Petit. 12 ἐτι A. 12 διοριζόμεθα A-
12 πολλάκις A. 13 ἀκινήτων A, 13 κινήτων τε A. 13 αὐτοκινήτων A. 14 ἅμα A-

თვითძრავი საგნების შესახებ; რიცხვი ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მიცემული ამ ნივთებისა სრულიად ნათელი იქნება ამ დაწვრილებითი ნუსხიდან, რომელიც აქ არის აწერილი.

თავი მესამე

იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი გადასახადისაგან

A 178

1. შემდგომად ყველაფერ ამისა ჩვენ განვსაზღვრეთ წმინდა უკლესიები და მათი კუთვნილი უწმინდესი სენაკები და უდაბნოები, რომლებშიც უუღულო ჯოგები მწყობრად და დამშვიდებით ივლიან, ყოველნაირად თავისუფალი იქნებიან და ყველაფერ ზემო დაწერილთან შეფარდებულნი. ჩვენ აგრეთვე განვსაზღვრეთ, რომ ზემოთ ხშირად ხსენებულ მონასტრისათვის ბოძებული უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი ქონება იქნება თავისუფალი და დაუმონებელი მასთან (ე. ი. მონასტერთან) ერთად, რომელიც არის თვითმფლობელი, თავის თავად მქონებელი თავის თავზე ბატონობისა, რომელიც არ ექვემდებარება არავითარი სახის გადასახადს, არც სამეფოს, არც საპატრიარქოს, არც რომელიმე ღვთისმოყვარე მიტროპოლიტისას, ან ეპისკოპოსისას, ან სხვა რომელიმე საეკლესიო ან სამთავრო პირისას, ან რომელიმე ჩვენი შინაური ნათესავისას, და შემდეგ.

2. განსაკუთრებით ფილოპოპოლის მიტროპოლიტის მანვე ხელისაგან იყოს თავისუფალი, და არც მისგან იბატონებოდეს რამეში, ისე რომ ის სახელდებით არც იხსენიებოდეს ამ წმინდა ეკლესიის კუერექსში, არამედ დანარჩენ არქიეპისკოპოსებთან ერთად სხვათა შორის ესეც იხსენიებოდეს შემდეგი სიტყვებით: „ყველა მართლმადიდებელთა და მართლმორწმუნეთა საეპისკოპოსოთათვის, სიტყვა შენი ჭეშმარიტებისა“.

A 179

3. თავისუფალი არის აგრეთვე ყოველგვარ საერო მთავართაგან როლი და მეთაურთაგან, დიდიდან ვიდრე პატარამდე, როგორც ამას ყველანი აღნიშნავენ სამეუფო ოქრობეჭედში.

14 εὐαγγελίου Α. 21 ἡπὲρ αὐτοῦ Α. 21 χριστιανῶν Α. 22 τὴν Α. 22 μὴδὲ Α. 22 ὁμοίωσιν Α. 24 πᾶσ. σ Α. 25 ὁρθοτομοῦντων Α. 26 κοσμιῶν Α. 26 ἀρχοῦτων Α. 27 ἰσῶς Α. καὶ ἰσῶς Β. 27 μίχων Α. 27 καθῶς Α. 28 ἀπαρτῶς Α.

Κεφάλριον δ'

Περὶ τῶν καθόλου μοναζόντων ἤτοι κοινῶς
 διαιτωμένων καὶ τοῦ κωλύεσθαι πάντας τοὺς
 ἀδελφούς τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ ἰδίως διαΐγειν

5 1. Εὐδοκίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν
 τῶν προηγουμένων ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἔδοξε καμοὶ τῷ εὐτελεῖ καὶ
 ἀναξίῳ Γρηγορίῳ γενέσθαι κατ' αὐτοὺς τὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἀγίᾳ μονῇ
 10 συμφέροντα καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἐνταῦθα διαιτωμένοις, ὥστε
 κοινῶς βιοτεύουσι συνετῶς τε καὶ ἐ|(180) πιστημόνως, τοῦ τε κατη-
 10 γουμένου καὶ τῶν ἐπομένων πάντων τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατιθεμένων
 ἐν τε θείοις τε καὶ ἀνθρωπίνοις ὅπασι πράγμασι σύμφρονες σύμφω-
 νοι ὀλικῶς ὄντες, τῷ ἡρέμῳ τε καὶ ἡσυχίῳ βίῳ ἑαυτοὺς προσαρμό-
 σαντες.

2. Ἔσται δὲ ἡ τράπεζα τῆς ἐστιάσεως αὐτῶν πάντων μία
 15 κοινή· οὐδὲν δὲ βούλομαι δύο εἶδη ἄρτου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἐδισ-
 μάτων τῇ τραπέζῃ προσενεχθῆναι ἢ δύο διαφορὰς οἴνου τοῦ πινομένου
 ἐν ταύτῃ· οἱ γὰρ κοινῶς βιοτεύοντες οὐκ ὀφείλουσιν ὁ εἰς τοῦ ἐτέ-
 ρου κρειττόνως ἐσθίειν ἢ οἶνον πίνειν κάλλιστον οὔτε αὐτὸς ὁ τούτων
 20 κατηγούμενος, ὃ καὶ μάλιστα περισσοτέρως ἐνδέχεται· τὴν τε τα-
 πείνωσιν ἔχειν καὶ τὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε δύνασθαι τοὺς λοιποὺς
 τῇ τετυπωμένῃ τάξει ὑπερβαλεῖν.

3. Ἔτι τε καὶ διακωλύομαι τοὺς ἀδελφούς πάντας, ὥστε μὴ
 ἔχειν τινὰ τούτων κατ' ἰδίαν γνώμην τε καὶ διάταξιν εἴτε τι ἐπιτή-
 25 δευμα ἢ ζῳά τινα κτάσθαι εἴτε ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ βρώ|A (181)σι-
 μόν τι κρύπτειν (ταῦτα γὰρ ἡμεῖς παντελῶς παραιτούμεθα, καίτοι
 γε τὸ φαγεῖν καὶ πίνειν λάθρα ἢ καὶ κατ' ἔριδα ἀναισχύντως κατ'
 ἀντίθεσιν τῶν σφρονούντων καὶ τῶν ὑποσχέσεων, ὧν ἐνώπιον θεοῦ
 καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγγέλων πεποιθήκαμεν, καὶ οὐκ ἀνθρώπων, ὧν
 30 τοὺς λόγους ἀκριβῶς ὀφείλομεν ἀποδοῦναι ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βή-
 ματος τοῦ Χριστοῦ),

4. μήτε δὲ βραστήριον ὕδατος σκεῦος ἔχειν, μήτε βραστόν
 ἕδωμα παρασκευάζειν ἰδίως, καὶ εἴτε ἰδίως τοῦτο ἐσθίειν εἴτε εἰς

4 κέλλει B. 6 καμοὶ A. 8 πᾶσι A. 8 ἐνταῦθα A. 8 διαιτωμένοις A.
 9 βιωτεύουσι AB. 9 συνετῶς τε A. 11 ἀνίνοις A. 11 ὅπασι A. 12 ἡρέμῳ τε A.
 12 ἡσυχίῳ A. 14 ἐστιάσεως A. 15 κοινή A. 16 προσενεχθῆναι K, προσενεχθη-
 σῶν A, προσενεχθεισῶν B. 16 πινομένου A. 17 βιωτεύοντες AB. 17 εἰς A.

თავი მეოთხე

შესახებ ერთობით ცხოვრებისა, ესე იგი საზოგადოებრივად
რომ იცხოვრონ და ყველა ძმას აეკრძალოს საკუთარ
სენაკში განცალკევებით იზრუნოს ცხოვრებაზე

1. კეთილი ღმერთის ნებით და წინამორბედ წმინდა მამათა განწესების მიხედვით მეც, უნდო და უღირსმა გრიგოლმა, გადავწყვიტე მათი მიხედვით იყოს პირობები ჩვენს წმინდა მონასტერში და ყველა იქ მცხოვრებ ძმებისათვის, რათა ერთობით იცხოვრონ გონივრულად და ბრძნულად, როგორც წინამძღვარი ისე მისნი მიმყოფნი ყველანი ყველა ღვთაებრივ და ადამიანურ საქმეში ერთგული და ერთ-სიტყვა იყვნენ ყოვლითურთ და დაწყნარებულ ცხოვრებაში ურთიერთთან შეხმატკბილებულნი.

A 180

2. მათი ტრაპეზი ყველასი იყოს საერთო; სრულიად არ მსურს, რომ ორგვარი პური ან სხვა რამე საჭმლისა იყოს სუფრაზე მოტანილი, ან ორნაირი სასმელი ღვინო; როდესაც ერთობით ცხოვრობენ, არ შეიძლება ერთმა მეორეზე მეტი ჭამოს ან უკეთესი ღვინო სვას არც თვითონ მათმა წინამძღვარმა, რომელსაც უფრო მეტად შეფერის სიმდაბლე და წესიერება, რათა მან შეძლოს დანარჩენები დაიჭიროს დამტკიცებული წესების ფარგლებში.

3. აგრეთვე ვუკრძალავ ყველა ძმებს, რათა არ ჰქონდეს რომელიმე ამათგანს, საკუთარი აზრისა და ნების მიხედვით, არც რამე საქმიანობა ან ოთხფეხა რამე შეიძინოს, არც თავის სენაკში რამე საჭმელი შეინახოს (ამას ჩვენ სრულიად უკუვავადებთ, თუმცა ჭამა და სმა ფარულად, ან გაჯიბრებით ეწინააღმდეგება გონივრულ დაპირებებს, რომლებიც ჩვენ დავდევით წინაშე ღვთისა და მისი ხელქვეითი ანგელოზებისა და არა ადამიანებისა, რომელთაც სიტყვებს ზედმიწევნით უნდა ვაძლევდეთ წინაშე ქრისტეს საშინელი საყდრისა).

A 181

4. არც წყლის ასადულებელი ჭურჭელი უნდა ჰქონდეს, არც წვნიანი საჭმელი შეიმზადოს საკუთრივ, და არც საკუთრივ ჭამოს

18 *καλλιστον* AB, *καλλιον* corr. K. 19 *μαλλιστα* A, 21 *ὑπερβαλειν* A. 22 *ετι* *τε* A. 22 *μη*A. 23 *τιν* A. 23 *κατ' Petit*, < AB. 24 *ζωα* *τιν* *πρασθαι* A. 25 *τε* A. 26 *αναλοχοντως* A. 27 *σοφροισιων* A. 31 *δε* *δε* A. 32 *ιδειως* A.

τούμφανές παρατιθέναι και σκανδαλίσαι την αδελφότητα, και γενήσεται αντί του εὐαγοῦς ὑπερφίου και τῆς ἀποστολικῆς τροπέζης ἐμπορεῖον* τῶν ἀπευκταίων.

5 5. Εἰ δ' ἴσως δι' ἀσθένειαν σώματος ἢ διὰ γῆρας βαθυτάτον χρήζει τις τῶν τοιούτων ἐν ἀληθείᾳ, τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖον λογιζέσθω καὶ κατὰ τοῦτο οἰκονομείσθω,

6 και μᾶλλον εἴπερ ἐξ ὑψωτάτων τις τέτευχεν εἶναι ἢ ἀ| (A 182) βροδιαίτης· τοῖς γὰρ τοιούτοις και διακόνους τετάχθαι
 10 χρῆ και ἀσθενούσαν τὴν φύσιν παραμυθῆσασθαι διὰ τοῦ παραχωρεῖν αὐτῇ τὴν ἀναγκαῖαν βοήθειαν· οὐ γὰρ ἔσται ἐκ τούτου ἀνομαλία τις οὐδὲ τοῦ κοινωνικοῦ νόμου ἄμειψις, ἀλλ' οὔτε μεγίστη βλάβη ἢ καινοτομία οὐ μόνον τῶν πνευματικῶν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοῦ τόπου πραγμάτων. Εἰ δὲ τις τῶν παρηκόων ἢ κατὰ βλακειάν και ῥαθυμίαν πρὸς τὸν ὅμοιον τούτοις ὀρμήσει σκοπόν, ἐν τούτῳ μὴ εὐρήσει
 15 ἄδειαν ὁ τοιοῦτος, καίτοι γε ἐκ τῶν διακονητῶν ἢ, ὅπως μὴ ἀντι κέρδους και ἀναλήψεως βλάβη μεγάλη τοῖς διακονοῦσι γένηται και τοῖς φιλοπράγμοσιν ἀταξίας πρόφασις δεξαμένοις τοῦτο πρὸς κατάλυσιν τῆς ὑπακοῆς ἀναρμόστη γνώμη και (ἴν' οὕτως εἴπω) ἀβούλητος βούλησις ἐξ ἀνάγκης γινομένη· ἀλλὰ θεοφιλῶς τε και ἐπιστημό
 20 νως τοὺς λοιποὺς οἴκο| (A 183) νομήσαι· δεῖ τὸν διακονοῦντα και διαγεῖραι διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν παραδείγματος τῆς ἐντρεχείας. Τοὺς δὲ διατροφὰς και πότους ἐν ταῖς κέλλαις αὐτῶν διατηροῦντας και λάθρα ἢ εἰς τούμφανές ἐσθίειν ὀρεγομένους, τοῦτο παντελῶς ἡμεῖς παραιτούμεθα χρήσασθαι.

25 7. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τῶν ἀδελφῶν [τινα] χρῆμά τι λάθρα κεκτησθαι μήτε μέγα μήτε μικρόν, μήτε δὲ ἐξ ἑτέρου λαμβάνειν τι μήτε ἑτέροις διδόναι, καὶν πάνυ τῶν πενεστάτων ἐστί· μὴ γὰρ ἀγνοεῖτω τις τῶν τοιούτων μὴ ἔσεσθαι ἔπαινον· τοῦτο δαιμονικὸν και ἐκτὸς τοῦ νόμου και τῆς ὑποταγῆς τοῦ κανόνος κατάλυσις.

* Joh. 2,16: μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορείου.

1 τούμφανές A. 1 σκανδαλίσαι A. 4 διὰ βαθυτάτον γῆρας B. 4 γῆρας A. 5 τίς A. 5 τοιοῦτον A. 7 τίς A. 8 ἀβροδιαίτης A. 8 διακόνους A. 9 παραμυθίσασθαι A. 11 τίς A. 11 κοινωνικοῦ A. 11 ἄμειψις A. 12-μόνων A. 14 ὅμοιον A. 14 εὐρήσει A. 15 ἄδειαν A. 15 γε εἰ ἐκ τῶν A. 15 ἢ] ἢ A. εἰ B (ἁβουῶδδδ)

ეს, არც ცხადად გაუწოდოს და შეაცდინოს ძმები; ნაცვლად პატიოსანი ჭერისა და სამოციქულო ტრაპეზისა ეს იქნება საზიზღარი სავაჭრო.

5. ხოლო თუ ვინცობაა სხეულის დაუძღვრების გამო ან ღრმა მოხუცებულობის გამო საჭიროებს ვინმე ამას ნამდვილად, მიღებულ იქნეს მხედველობაში ასეთი აუცილებლობა და ამის მიხედვით იქნეს გაცემული განკარგულება.

6. კიდევ მეტიც: შეიძლება ვინმე დიდებულთაგანი ან ფუფუნებით ცხოვრებულთაგანი მოვიდეს აქ (მონაზონად): ასეთები მოსამსახურეების დაყენებას საჭიროებენ და დაუძღვრებული ბუნების ნუგემის საცემად საჭირო დახმარების აღმოჩენას; ნუ შევქმნით ამისგან რაიმე უწესოებას, არც საზიარო ცხოვრების კანონის შეცვლას; არათუ დიდი ვნება ან სიახლე ჩამოვარდება არა მარტო სულიერი, არამედ ამ ადგილის მამულებშიც, ხოლო თუ ვინმე არ დაემორჩილება ამას ან თავისი ტვინის სიბლაგვით და დაუდევრობით გაემართება მათთან მსგავსი მიზნით, ამ საქმეში ასეთი კაცი ვერ მიიღებს ნებართვას, თუნდაც ის მსახურთაგანი იყოს, რათა ნაცვლად სარგებლისა და შეძენისა დიდი ვნება არ მოუვიდეს და უწესოების მიზეზად არ გაუხდეს შრომისმოყვარეებს, რომლებიც ამას შეიწყნარებენ იმით, რომ მორჩილებას დაარღვევენ შეუფერხებელი აზრით და (ასე ვთქვათ) მათგან დამოუკიდებლად; მაგრამ ღვთისმოშიშებით და ბრძნულად არის საჭირო მსახურმა მოუაროს დანარჩენებს და მოსაქმეობის საკუთარი მაგალითი უჩვენოს, ხოლო ვინც საჭამადთა და სასმელებს თავიანთ სენაკებში შეინახავენ და ფარულად ან ცხადად ჭამით გულს იჯერებენ, ამას ჩვენ საბოლოოდ ვკრძალავთ.

A 182

A 183

7. ჩვენ არ გვინდა, რომ ვინმემ ძმათაგანმა რამე ფარულად შეიძინოს, არც დიდი, არც მცირე, არც სხვისგან აიღოს რამე არც სხვას მისცეს რამე, თუგინდ ძალიან ღარიბიც იყოს; და ნურავინ ნუ გამოიჩენს უცოდნელობას იმისას, რომ ეს საქებარი არ იქნება; ეს არის საეშმაკო, კანონის გარეშე და კანონის ბრძანების დარღვევა.

რეკლი უნდა იყოს A-ში *ei* სტრ. 15). 16 *απαλήφειας* B, *ἀναλήφειας* A, *ἀπιλήφειας* corr. K. 17 *τούτου* AB, *τοῦτο* corr. K. 18 *ἀνακόστω* A, 18 *ἵνα οὕτως* A. 19 *βούλησις* A, < B. 19 *γενομένη* A, *γενομένη* B. 19 *τέ* A. 22 *διατροφάς* AB. 23 *τοῦτο* A. 25 *τινα* უმატებს K. 25 *χημά τι* A, *χηματι* B, (*τινα*) *χημά τι* K. 26 *μικρόν* A. 27 *ἐτέροις* A. 28 *τίς* A. 28 *τῶν τοιοῦτων* corr. K, *τὸν τοιοῦτον* AB. 29 *ὑπόταγῆς* A. 29 (*καὶ*) *τοῦ κατόνος* Petit.

8. Ὅταν γάρ ἑαυτοῦ οὐκ ἐξουσιάζῃ τις κύριος εἶναι, πῶς κυριεύσει ἐτέρου τινός πράγματος ὡσπερ οἰκείου; καὶ ὁ τοῖς οἰκείοις πᾶσιν ὑποταξάμενος πῶς ἐπιμελεῖται τῶν μὴ οἰκείων;

9. Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ἀπαξ ἀρνησάμενος καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα
5 καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης ἢ (A 184) ποπεπτικῶς, ἔπειτα ἐργαζόμενος τι κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα, τί ἄλλο ἢ τῆς δικαιοσύνης ἠλευθέρωται καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ δεδούλωται;

10. Καὶ τί οὗτος ὠφελήσει τῷ Χριστῷ ὁ τὴν ἴδιαν δικαιοσύνην συνιστῶν καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ μὴ ὑποτασσόμενος; Ποῖος δὲ λόγος ἐλεημοσύνης ἔσται τούτῳ ἢ φιλοξενίας, ὅταν τις μήτε τῶν μικροτάτων τὸ ὑστέρημα ὑπενέγκῃ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ χρήματος, οὐ παρέξει τῷ πένητι, ἕτερόν τι ζητήσει παρὰ τοῦ προσιτώτος ἀντὶ τοῦ πάλαι οὐ τῷ πένητι δέδωκε νέον, τὸ χρεῖῶδες τὸ ἀχρηστον ἀνταλλάττων κακῶς,

15 11. καὶ κινδυνεύει ὡς οὐχ ἔνεκεν φιλοξενίας καὶ φιλοπτωχίας ἔργου, ἀλλ' ἔνεκεν φιλοκερδίας καὶ πλεονεξίας, ὅταν τὸ ἐκείνων ὑστέρημα αὐτὸς σὺ ὁ καινὸς φιλόπτωχος καὶ φίλοικος ἔστεργες, καὶ ψύχεσθαι καὶ γυμνητεῦν ἐδέδεξο διὰ τὴν τοῦ πλησίου ἀγάπην, καὶ οὕτως οὐκ ἐτύγχανες τοῦ τῆς καταδίκης σκοποῦ;

20 12. Ἄ | (A 185) ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον τοῦ προϋσταμένου ἔπεσθαι τῇ εὐθύτητι, καὶ τοῦτο μόνον σκοπεῖν, νόμον τε καὶ ἐντολὴν καὶ θεῖαν ἐπιταγὴν, καὶ οὐκ ἐπαινετὸν ἠγεῖσθαι τὸν ἔπαινον μήτε ἀγνοεῖν, ὅτι κοινή ἐστὶν ἡ γενομένη φιλοξενία, καὶ ὑπὲρ πάντων δωρεῖται κοινῶς.

25 13. Ὁ οὖν τούτῳ μὴ ἐμμένων, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐγχειριζόμενος καὶ τὴν οὐρανομίμητον ὑποταγὴν δουλώσαι λογιζόμενος, ὡς νόθος καὶ ἀλλότριος τῆς ἀδελφότητος λογισθήσεται, καὶ εἰ μὴ ἔλθῃ οὗτος πρὸς διόρθωσιν, ἐξωσθήσεται τοῦ θεοῦ κατοικητηρίου.

1 ἐξουσιάζει A. 1 τίς A. 1-2 κυριεύσει A. 4 ἀπαξ A. 5 ὑποπεπτικῶς A. 5 ἔπειτα A. 6 τί A. 6-7 ἠλευθέρωται A. 8 ὠφελήσει A. 10 τούτῳ corr. K. τοῦτο AB. 12 ἕτερόν τι A. 12 προσιτώτ^ο A. 15 κινδυνεύει A. 16 φιλοκερδίας A. 17 φιλόπτωχος A. 18 π λ η σ ί ο ν B, πλησίον A. 20 ἐπεσθαι A.

8. როდესაც ვინმეს არ აქვს უფლება თავის თავს ეუფლოს, როგორღა დაეუფლება ის სხვა ვისიმე ქონებას, როგორც საკუთარს? და ვინც ყველაფერ საკუთარს ეჯმნება, როგორ შეუძლია მას იზრუნოს არა საკუთარზე?

9. ვინც ერთხელ უარყო თავი თვისი და თავისი ნება და სიმართლის მონობას დაექვემდებარა, შემდეგ საკუთარი სურვილით რამეს აკეთებს, ნუ თუ სიმართლისაგან უნდა განთავისუფლდეს და ცოდვას ემონოს?

A 184

10. და რაში გამოადგება ქრისტეს ის, ვინც საკუთარ სიმართლეს ეპოტინება და ღმერთის სიმართლეს არ ექვემდებარება? ან და წყალობის რა სახეა ეს ან უცხოთმოყვარებისა, როდესაც ვინმე ოდნავადაც არ აიტანს გაჭირებას და იმ ფულის მაგიერ, რომელსაც ის ღარიბს მისცემს, სხვა ფულს მოითხოვს წინამძღვრისაგან, ნაცვლად იმ ძველი ფულისა, რომელიც ღარიბს მისცა, ახალს მოითხოვს, ამით ბოროტად ცვლის სახმარს უხმარზე.

11. და წვალობს არა სტუმართმოყვარების და გლახაკთმოწყალების გულისთვის, არამედ გამორჩენისა და ანგარების მიზნით; როდესაც შენ თვითონ, ახალმა გლახაკთმოყვარემ და გულჩვილმა, შეიყვარე იმათი გაჭირება და მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშვლეს, განა ამით არ მიემთხვევ დასჯის მიზანს?

A 185

12. მაგრამ საჭიროა უფრო წინამძღვრის სიმართლეს მიჰყვე, და მხოლოდ ამას უგდო ყური, როგორც კანონს, მცნებას და ღვთიურ ბრძანებას, და საქებარად არ მიიჩნიო ქება, არც უფულებელყო, რომ საზიაროა მომხდარი უცხოთმოყვარეობა და ზიარად ჯილდოვდება ყველასათვის.

13. ახლა, არ შეიძლება ამაზე შეჩერება, არამედ უფრო მეტს უნდა ცდილობდეს, და ზეციერ მორჩილებას უნდა ემონოს, თუ არა, ჩაითვლება უკანონოდ და მძობისათვის უცხოდ; და თუ ეს არ გამოსწორდა, გაძევებული იქნება ღვთაებრივი სავანიდან.

21 εὐθύτητι A. 21 ἐπιταγῆν A. 22-23 κοινῇ ἔστιν A. 23 φιλαξία A. 23 διαρί-
ται B. 24 τοῦτω A. 24 μη A. 25 ἠξιοταγῆν A. 25 διαλάσαι A. 26 λογισμῆσε-
ται A. 26 μη A. 27 διόδοισιν A.

Κεφάλαιον ε΄

Περὶ τοῦ ὅπως δεῖ τὸν προϊστάμενον
ἐκλέγεσθαι καὶ συστήσασθαι καὶ μετὰ τὸν
πρῶτον προϊστάμενον ὅπως δεῖ τὸν δεύτερον
5 προκαλέσασθαι εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν καὶ
ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς

1. Ἀληθέστερον καὶ βιαιότερον δεῖ ὑπὲρ πάντας καὶ πρὸ πάν-
των τῶν καθ' ἑξῆς μελλόντων ἡγεμονεύειν, τῇ τάξει τῆς ἀδελ(A 186)φύ-
τητος τῆς μονῆς τὸ ἀρμόδιον λέγω, περὶ ὧν μέλει μοι λίαν, ἕνεκεν
10 οὐ πάσαν κινῶν διάνοιαν καὶ ἐξετάζων πάντα καὶ δι' ἀλλήλων προ-
τρεπόμενος, τοῦτο εὖρον εὐθύς καὶ τοῦτο ἐκ πάσης ταραχῆς ἀπηλ-
λαγμένην ὁδόν, ἔν' ἕως ὅτου ἐγὼ ὁ κτίτωρ τῆς δηλωθείσης μονῆς ζῶ,
ὃν ἴστημι· ἐγὼ καθηγούμενον τῆς μονῆς ἐκεῖνος ἔσται, καὶ ἐὰν ἔσται
κατ' εὐθύτητα κατὰ τὴν διαταχθεῖσαν ἡμῶν ἐντολήν διαμένῃ ἐν τῇ
15 ἡγουμενίᾳ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ γὰρ καθηγούμενος ὁ κατὰ καιρὸν τεταγμένος ὅταν ἐγγί-
ζη τοῦ τεθνάναι, αὐτὸς ἴστησι τὸν μετ' αὐτὸν καθηγουμενεύοντα
καὶ μέλλοντα ποιμαίνειν τὴν ἀδελφότητα· ἀλλ' οὐ κατὰ συγγένειαν
ἢ σαρκικὴν τινα προσπάθειαν· ἀλλ' ἀίρεσει καὶ μαρτυρίᾳ τῆς ἀδελ-
20 φότητος συνιστᾷ τὸν τοιοῦτον. Ὁ δὲ δυνάμενος καὶ φρονῶν κατὰ
τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ περισσοτέρως διακριτικώτατος ἔσται
καὶ ἀπροσωπώληπτος,

3. καὶ οὕτως ἔχων τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισ| (A 187) μένος τῆς
ἡγουμενείας ἐκεῖνης, δι' ἧς προηγεῖσθαι μέλλει τῆς ἀδελφότητος,
25 οὐκ ἐξ αὐτοβουλίας ἐλθὼν εἰς τὴν κλήσιν ταύτην, ἀλλὰ καθ' ἣν
ἐφορίαν τε καὶ διάταξιν ἀνωτέρω γέγραφα· οὕτως γὰρ βούλομαι τούτοις
τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν διενεργεῖν, ἀλλ' οὐ παρὰ γνώμην τοῦ προ-
εστῶτος καὶ τὴν εὐπέθειαν τοῦ τεθνάναι μέλλοντος.

3 συστήσασθαι A. 4 πρῶτον A. 7 δεῖ AB, δὴ Petit, κηρὸν εὐθὺ Q·
7-8 προπίντων A. 8 ἡγεμονεύειν A. 9 ἀρμόδιον A. 9 ἕνεκεν A. 10 διάνοιαν A·
10-11 προτρεπόμενοι A. 11 εὐθύτης A. 12 ὁδόν A. 12 ἔν' ἕως A, ἕνα
ἕως B. 12 ὅτου B. ὅτου A. 12 ἐγὼ A. 12 κτίτωρ h3. 3m5., κτή-
τωρ AB. 12 δηλωθείσης A. 13 ἐγὼ A. 13 ἐκεῖνος A. 14 διὰ ταχθεί-
σαν A. 15 ἡγουμενία A. 16 καθ' ἡγούμενος A. 17 ἴστησῃ A. 18 ποιμαίνειν A.

თავი მეხუთე

**შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა იქნეს არჩეული
წინამძღვარი და დამტკიცებული, და პირველი
წინამძღვრის შემდეგ როგორ უნდა მოიწვიონ
მონასტრის ამ სამსახურში და ამ
თანამდებობაზე მეორე**

1. უფრო ჭკმმართად და უფრო მოძალებულად უნდა ვა-
დიართ, ყოვლის უწინარეს, ის, თუ როგორი თანმიმდევრობით
უნდა იქნეს წინამძღვრობა, ვგულისხმობ წესს, რომელიც შეეფე-
რება მონასტრის ძმობას. ამის შესახებ მე ძალიან ვწუხვარ, და
მისი გულისთვის აღვძარი მთელი ჩემი გულმოდგინება, გამოვიძიე
ყველაფერი, გამოვიკითხეთ ერთმანეთში, და ეს ვპოვე სწორად და
ყოველი შფოთისაგან თავისუფალ გზად, რომ ვიდრემდე მე, ხსე-
ნებული მონასტრის აღმამენებელი, ცოცხალი ვარ, ვისაც მე და-
ვსვამ, მონასტრის წინამძღვრად ის იქნება. და თუ ის იქნება წე-
სიერი ჩვენ მიერ დადებული მცნების მიხედვით, დარჩეს წინამძღვ-
რად ვიდრე აღსასრულამდე თავისი ცხოვრობისა.

A 186

2. წინამძღვარი, რომელიც თავის დროზე იყო დაყენებული-
ლი, როდესაც მას მოუახლოვდება სიკვდილის დრო, თვითონ ირ-
ჩევს ვინც მის შემდგომ წინამძღვრად უნდა იყოს და ძმები უნდა
მწყემსოს; მაგრამ ნათესაობით ან მეგობრობის მიხედვით კი არ
უნდა დააყენოს, არამედ იგი უნდა დააყენოს ძმების რჩევით და
დამტკიცებით. მისი გარდაცვალების დროისათვის მას უნდა შეეძ-
ლოს არაჩვეულებრივად გამჭრიახი იყოს და მიუდგომელი.

3. და ამნაირად უნდა იყოს ხელთდასხმული იმ წინამძღვრობის
ხელისუფლების მქონებლად, რის მეშვეობითაც უნდა უწი-
ნამძღვროს ძმობას, და არ მოვიდეს ამ წოდებამდე თავისი სურ-
ვილით, არამედ წინასწარ შერჩევით და ბრძანებით, როგორც ზე-
მთ დავეწრე, ამნაირად მსურს მე ხდებოდეს მათი ხელთდასხმა,
არა სულთმობრძავი წინამძღვრის ნების და დაჯერების გარეშე.

A 187

18 κατασυγγένειαν A. 19 τὴν A. 19 πρὸς πάθειαν A. 20 συνίσταν AB, συ-
ιστῆ corr. K. 21 διακριτικώτατος A. 22 ἀπροσωπολήπτως B. ἀπροσωπο-
λήπτως A. 23 ἐγκειμένους A. 25 αὐτοβουλίας A. 25 ἐλπίαν A. 25 καθ'
ἡ A. 26 τὴ A. 26 οὕτως A, οὕτω B. 26 βούλλομαι A. 27 παραγνώμην A.
28 ἐσπερίθειαν A, დაჯერების Q, ἐπάθειαν B. 28 τεθῆναι A.

4. Μετά δὲ τὴν παραίτησιν καὶ ἀποδημίαν ἐντεῦθεν τοῦ πρώτου, ὁ δεῦτερος ἔξει τὸ κύρος αὐτοῦ μετὰ συμβουλῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἀπάντων τῆς τοιαύτης μονῆς,

5 ὡσπερ καὶ προφανῶς παρ' ἡμῶν ἡ ἡγουμενεία διακρίεται καὶ τετύπωται. Εἰ δὲ γε συμβῆ ποτε ἴσως κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν ἀίφνιδίως ἀναρπασθῆναι καὶ οὐ φθάσαι τὰ διαταχθέντα πράξιαι ὁ προεστὸς τῆς κοίμνης, τότε διακρίσει καὶ ἐξετάσει τῶν κριτόνων καὶ | (A 188) ἐναρέτων καὶ γνωστικωτέρων ἀδελφῶν ἐκ τῆς
10 ἀδελφότητος προϊστάσι τὸν καθηγούμενον. Ἐπειτα πάλιν καθ' ἐξῆς πρὸ τοῦ λεχθέντος, ὃ ἐστὶ περὶ τοῦ νέου καθηγούμενου, ὃν δεῖ εἶναι τε καὶ ἐμμένειν ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ ταύτῃ τοῦ τεθνεώτος,

6. καὶ προβληθεὶς καὶ τῇ δεξιώσει τοῦ ἡγούμενου κατασταθεὶς τὴν ἡγουμενείαν οὕτω τεκταίνει· θανόντος τοῦ καθηγούμενου, τουτέστιν ἐκδημούντος πρὸς κύριον, συνηγμένης πάσης τῆς ἀδελφότητος ἐνώπιον τοῦ τεθνήσαντος καὶ τοῦ μέλλοντος δεξιοῦσθαι μετ' αὐτόν, παραδιδόντος αὐτῷ τοῦ προτέρου προστασίαν ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν προτεταγμένου κανόνος, ἵνα πολιτεύσωνται κατ' αὐτόν καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχωσιν οἰκοθὲν τι οἰκονομεῖν.

20 7. Μετά δὲ τὴν τοῦ προτέρου ταφήν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ δεῖ ταῦτα πράττειν τὸν νεωστὶ προϊστάμενον· ἀγρυπνίαν ὀφείλει πονηρὸν ἐκτελέσαι, τῇ δὲ ἐπαύριον με|(A 189)τὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας μυσταγωγίας προεστάναι τὸν νεωστὶ καθιερωθέντα ἡγούμενον ἐμπροσθεν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ τῆς ἀδελφότητος πάσης κατὰ
25 τάξιν γόνου κλιούσης αὐτῷ καὶ καθ' ἐξῆς ἀσπαζόντων, εἰθ' οὕτως πάντων εὐφραινομένων τῶν προκληθέντων καὶ τῷ κυρίῳ προσκολληθέντων, θαψιλῆς προτεθήσεται τράπεζα.

8. Οὓς ἐνορκῶν αὐθις τὰ αὐτὰ λέγω, ἵνα ὁ τὴν προστασίαν λαχὼν φιλοφρόνως τοῦ ποιμνίου προϊσταται, καὶ ἀπλουστάτῃ τῇ δικαιοσύνῃ πρὸς τὴν ἀδελφότητα κεχρημένος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυ-
30

1-2 πρώτου Α. 2 ἔξει Α. 3 ἀπάντων Α. 4 πάλιν Α. 4 τοῦτο φημί Α. 5 ἡγουμενεία Α. 5 διὰ κέρχεται Α. 6 ποτὲ Α. 7 ἐφνιδίως Α. 7 φθάσει Α. 7-8 πράξιαι Α. 8 προεστὸς Α. 8 διακρίσει Α. 9 ἐναρέτων Α. 9 γνωστικωτέρων Α, γνησιωτέρων Β. 10 πάλιν Α. 11-12 εἶναι τε Α. 13 ἡγούμενου Α. 14 ἡγουμενείαν Α. 14-15 τουτέστιν Α. 15 πάσης Α. 16 τεθνήσαντι Α. 16 καὶ του μέλλοντος δε-

4. პირველი წინამძღვრის უკანასკნელი გამოთხოვებისა და გარდაცვალების შემდეგ, მეორეს ექნება მისი ხელმწიფება ამ მონასტრის ყველა დანარჩენი ძმების თანაბჭობით.

5. კვლავ ამასაც ვიტყვი, წინამძღვრის გარდაცვალების შემდეგ, როგორც ჩვენ მიერ აშკარად იქმნა წინამძღვრობა შერჩეული და დაწესებული, თუ ვინიცოცხაა ოდესმე მოხდა, ადამიანური ჩვეულებისდა მიხედვით, რომ მოულოდნელად გარდაიცვალოს და ვერ მოასწროს სამწყსოს წინამძღვარმა განკარგულების გაცემა, მაშინ უმჯობესი, ურჩეულები და გონიერი ძმების გამორჩევით და გამოძიებით დაიწესონ წინამძღვარი იმათა შემადგენლობიდან. შემდეგ კვლავ თანმიმდევრობით წინათ განჩინებულისა, რომელიც ეხება ახალ წინამძღვარს, საჭიროა იგი დადგეს წინამძღვრად მიცვალებულის ადგილზე.

A 188

6. დადგინებული და წინამძღვრის უფლებით დაყენებული ასე აგვარებს წინამძღვრობის საქმეს: როდესაც წინამძღვარი კვდება, ესე იგი როდესაც მიემგზავრება უფალთან, მთელი ძმობა შეიკრიბება წინაშე გარდაცვალებადისა და მის შემდეგ მმართველად განზრახულისა; ჩვენ მიერ განსაზღვრული კანონით წინანდელი წინამძღვარი გადასცემს მას უფროსობას, რათა ამ კანონის მიხედვით იმართებოდნენ ისინი (ე. ი. ძმები) და არავითარი უფლება არა ჰქონდეთ განაგონ რაიმე თავისი ნებით.

7. პირველის დასაფლავების შემდეგ მესამე დღეს საჭიროა ახალმა წინამძღვარმა შემდეგი გააკეთოს: საჭიროა შეასრულოს დამისთევით პანაშვიდი, ხოლო მეორე დღეს საღმრთო საიდუმლოს შესრულების შემდეგ ახლად ნაკურთხი წინამძღვარი წარსდგეს წინაშე წმიდა საკურთხევლისა, და ყოველმა ძმამ წესისაებრ მუხლნი მოიყაროს მის წინ, ეამბორონ მას რიგ-რიგად; მერმე ყველანი რომ ამნაირად გახარებული არიან, მათ მიიწვევენ, უფალს დაუკავშირდებიან და უხვი ტრაპეზი გაიშალოს.

A 189

8. მათ ვაფიცებ და ისევ ამას ვიტყვი, რათა ვისაც წილად ხვდება წინამძღვრობა, კეთილგანწყობილად უწინამძღვროს სამწყსოს და უმარტივესი სიმართლით ექცეოდეს ძმობას ქრისტეს მიერ

ξιοῦσθαι Petit, καὶ ὁ μέλλων δεῖ. B, καὶ ὁ μέλλων δεῖ. A. 19 οἰκοῦσθαι A. 21 πανόχιον A. 23 νεοστί A. 23 καμῖρωθέντα A. 23 ἡγούμενον A. 25 τάν A. 25 κλινοῦσθαι A. 25 κατέξ' ἢς A. 27 διατίλη A. 28 ἀσπίς A. 29 προίσταται A.

- რიჲ ἡμῶν, τῷ καρδίας τε καὶ νεφρούς* ἐξετάζοντι, τῷ τομωτέρῳ ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον** καὶ ἀπτομένῳ μέχρι χωρισμοῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ ἀνταποδιδόντι ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, μηδὲν ἀνάξιόν τε καὶ ἀειδὲς ἐπαγαγεῖν τῷ ἐγγχειρισθέντι· αὐτῷ
- 5 παρ' αὐτοῦ | (A 190) τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ, τουτέστι τῆς ἀδελφότητος, ὑπὲρ ὧν οὐκ ἐκοπίασεν οὐδὲ ἐταλαιπώρησεν, οὐδὲ τῷ ἰδίῳ μόχθῳ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, ὡς ἔπος εἶπειν, ὅτι ὁ ἀργὸς μηδὲ ἐσθιέτω***, πάντα δὲ πράττειν, ὡς αὐτοῦ ἐφορῶντος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.
- 10 9. Οὕτως τὰ τῆς οἰκονομίας ἐργαζέτω πάντα καὶ πάσης καινοτομίας ἀπέχονται καὶ δικαίως τὰ ἀγαθὰ πράξουσιν· ἀρκετὸν γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ἐν οἷς οὐκ ἐκοπίασαν, τοῖς ἑτέρων ἐντροφῶσιν ἰδρῶσι καὶ πόνοις, ἐν οἷς ἕτεροι μεγίστη σπουδῆ καὶ μεγίστοις πόνοις ἐταλαιπώρησαν, ὧν τοὺς καρπούς οἱ πειραθέντες τούτοις βεβαίως γινώσκουσι[ν], καὶ αὐτοὶ τούτων ἀπάντων ἀκόπως καὶ ἀκαινοτομήτως
- 15 ἀπολαμβάνειν νῦν ἠξιώθησαν. Ἀξίως οὖν εὐχαριστήτωσαν τῷ θεῷ καὶ ἡμῶν ἀλήκτως μνημονεύετωσαν ὡς αἰτίων αὐτοῖς τοιούτων ἀγαθῶν γινομέσων,
- 20 10. καὶ ἀξίως πορεύονται καὶ **** | (A 191) εὐχάριστοι ἔσονται ἐν πάσῃ ζωῇ αὐτῶν, καὶ οὕτως εὐχαριστήτωσαν τῷ τῶν ὀλων σωτήρι, ὅτι οὐχ ἔνεκεν τοῦ τόπου ζητεῖν εὐφορόν τε καὶ κάλλιστον περιερχόμενοι ἐκοπίασαν. Ἀλλὰ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην ταλαιπωρίαν ὑπέστημεν ἄνω καὶ κάτω τρέχοντες καὶ πάντα τόπον τῶν ἐν τοῖς κτήμασιν ἡμῶν περιερχόμενοι· καὶ τούτους ἅπαντας ἐξετάζοντες καὶ
- 25 ζητοῦντες ἀναπαυτήριον τῶν ἀδελφῶν εἰς κατοικήσιν, τούτου εὐαρμωστότερον ἢ ἐπιτηδείότερον εὐρήκαμεν οὐδαμῶς.

1 τῷ καρδίας... ἐξετάζοντι P^etⁱt, τοῦ καρδίας... ἐξετάζοντος AB-1 τῷ τομωτέρῳ P^etⁱt, τοῦ τομωτέρου A, τοῦ τομωτέρου B. 2 ἀπτομένῳ P^etⁱt, ἀπτομένου A, ἀπτομένου B. 2 χωρισμοῦ A. 3 ἀνταποδιδόντι P^etⁱt, ἀνταποδιδόντος AB. 8 ἐσθιέτω A. 10 ἐργαζέτω AB, ἐργάζονται P^etⁱt (in scholiis). 11 ἀγαθὰ A. 12 ἐνοῖς A, 12 ἑτέρων A. 13 ἕτεροι A. 15 ἀπάντων A. 16 εὐχαριστήτωσαν A, εὐχαριστεῖτωσαν B. 17 ἀλήκτως A. 18 γινομέσων A. 22 ἀλλ' ἡμεῖς A. 24 ἅπαντας A. 26 εὐρήκαμεν A.

* Apoc. 2,23: Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφρούς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν («მე ვარ, რომელი განვიკითხავ გულსა და თორკმელსა და მიგცე თქვენ თითოეულსა საქმეთა თქვენთაებრ»).

** Hebr. IV, 12: Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος

* Apoc. 2,23: Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφρούς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν
(«მე ვარ, რომელი განვიკითხავ გულსა და თორკმელსა და მიგცე თქვენ თითოეულსა საქმეთა თქვენთაებრ»).

** Hebr. IV, 12: Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος

უფლისა ჩვენისა, „გულისა და თირკმელთა გამომეძიებელისა“, ყოველგვარ ორპირ მახვილზე უფრო გამკვეთელსა, რომელიც სული-სა და სხეულის გაყოფამდე მიიწევს, რომელიც „თითოეულს საქმეთა მისთაებრ მიუზღავს“, რათა არაფერი უღირსი და შეუფერებელი არ შეამთხვიოს თავის სამწყსოს, რომელიც მას მისგან აქვს ჩაბარებული, ესე იგი ძმობას, რომლისთვისაც არც უშრომია, არც უწვალაია, არც საკუთარი ჯაფით მოუპოვებია რა, დიდი მოციქულის პავლეს თქმისა არ იყოს: „ვინც არ მუშაობს, ნუცა ჭამს“, ხოლო ყველაფერი აკეთოს, თითქოს ძე ღმერთისა ამას ხედავდეს.

A 190

9. ამნაირად უნდა აკეთონ საგამგებლო საქმეები, და აიცდენ ყოველგვარ სიახლეს და მართლად მოუვლიან დოვლათს (სიკეთეს იქმონან); საკმარისია მათთვის, რომ, სადაც არ უშრომიათ, სხვების ნაოფლარით და ნაშრომით ნებივრობენ, იმ დროს როდესაც სხვებს უდიდესი რუდუნებითა და უდიდესი შრომით უვაგლახნიათ და ამ შრომათა ნაყოფებს გამოცდილებით იცნობენ; ხოლო ესენი ღირსი გახდნენ და ახლა ყველაფერ ამით სარგებლობენ უშრომელად და ხელის გაუნძრევლად («თჯნიეო ზღვევისა»). ამიტომ მათ მართებთ მადლობდნენ ღმერთს და ჩვენც მუდამ გვიგონებდნენ, როგორც მიზეზს მათი ასეთი სიკეთის მოვლინებისა.

A 191

10. და ღირსეულად ივლიან და მთელი თავიანთი ცხოვრების განმავლობაში მადლიერი იქნებიან. და ასე გადაუხდიან მადლობას მხსნელს ყოველთა, რომ არა ადგილის ძიების გულისათვის იშრომეს და მოიარეს რჩეული და მშვენიერი ადგილი. მაგრამ ჩვენ ვიკისრეთ ასეთი საზრუნავი და ამ მიზნით ზემოთ და ქვემოთ ვიარეთ და ჩვენს მამულებში ყველა ადგილი მიმოვიხილეთ; ყველა ეს ადგილები დავზვერეთ, რომ მოგვეძებნა განსასვენებელი ადგილი ძმათა დასასახლებლად, მაგრამ ამაზე უფრო შესაფერისი და უფრო მოსახერხებელი ვერსად ვიპოვეთ.

ὑπὲρ πάντων μάχαιραν διστομοῦν καὶ ἀναισθητοῦ ἀγίου πνεύματος ψυχῆς καὶ πνεύματος.

*** Thessal. 3,10 *εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μήτε ἐσθιέτω* («უკეთუ ვისმე არა უნებს საქმის, ნუცა სჭამს»).

**** ამის შემდეგ B-ს აკლია, როგორც ჩანს, ორი ფურცელი (*παιδείσονται καὶ καὶ... γρηγοροῦνται*. იხ. ქვემოთ A 195). L. Petit-ს შეუვსია მუსეოსის ახალბერძნული თარგმანის მიხედვით. ქიოსის ნუსხაში არის ეს დანაკლისი ტექსტი.

11. Ἡ θεία οὖν πρόνοια συνεργούσα ἡμῖν τοιούτων ἀγαθῶν ἄρδην ἡμᾶς ἤξίωσε πρῶτον μὲν τοῦ τοιούτου τεύξασθαι καταγωγίου τερπνίστου τε καὶ καλοῦ. Καὶ κατὰ πάντα ἡδίστου. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιτηδείοις θαφίλεστάτου. Καὶ τὰ χρειώδαι πάντα
- 5 ἅμα συγκεκραμένον καὶ κατὰ καιρὸν ἐκάστη τὴν χρῆσιν ἐτοιμῶς παρεχομένου, | (A 192) φημί δὴ, τῶν ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν, εὐκαίρως τὴν χρῆσιν διαπορθμεύοντος καὶ ἵνα θαροῦντος λέγω τῇ θείῳ παραδείσῳ ἐκείνῳ ἀφωμοιωμένου, ἐν ᾧ ἡ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὑπῆρχε τρυφερωτάτῃ ζωῇ εὐθινομένη τε καὶ ἀταλαιπώρητος καὶ
- 10 τῆς ἐν τούτῃ ἀμεριμνίας, καθ' ἣν ἐβίωτεον, μάλιστα δὲ ὅταν ἀποβλέψεται τις εἰς τὴν ὠραιότητα τοῦ περιβλέπτου τούτου καὶ ἀμυβροῦντος ναοῦ καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου, καὶ τῶν ὕφασμάτων, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδύπνοον εὐωδίαν καὶ τέρψιν τῆς πνευματικῆς χάριτος, καὶ τὴν ἡδουφωιάτην τῆς φσματικῆς μουσουργίας τὸ εὐρυθιμον μέλος, καὶ
- 15 τὰς ψυχοφελεῖς παραδῶσεις, τὰς ποδηγούσας διὰ τῆς βασιλικοτάτης δόδοῦ, καὶ τὴν πορείαν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἀλυπον καὶ αἰωνίαν ζωὴν, καὶ τῶν τούτοις περεπομένων παντοίων καλῶν, τὴν ποικιλίαν τε καὶ τὸ ἐκ(193)κριτον, δι' ὧν οἱ ἐν τῇ πανδημίῳ θεάτρῳ ἐκ δεξιῶν τυχόντες τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ.
- 20 Τῶν μὲν ὄντων αὐτοῖς ἀγαθῶν τεκμαίρονται τὴν ἀπόλαυσιν, τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ οὕτως ἀμόχθως ἀπάντων τῶν καλῶν ἐν κατασχέσει γεγονότων ἡμῶν· πῶς οὐχὶ οὕτως ἀλύπως τε καὶ ἀταράχως βιώσητε καὶ ἀπλουστάτῃ γνώμῃ [καὶ] τῇ γλυκυτάτῃ πνοῇ τῶν λεπτοτάτων αὐρῶν τὸ βιωτικὸν πολύκλυστον διαπλεύσητε πέλαγος. Καὶ
- 25 κατὰ τοὺς θεατὰς τοῦ θείου θρόνου προφήτας θεοῦ ἢ καὶ ἀποστολικῶς εἰπεῖν πολιτεύσηται· γέλωτα ποιῶντες, ὡς φησὶν Ἰώβ, τὰς πολυόχλους πόλεις καὶ τὰς τῶν πρακτόρων φωνὰς ἐξουθενούμενος*.

Πρὸ δὲ γε πάντων καὶ τούτων ἀνώτερον καὶ διὰ πάντων ὅστις ἂν εἴη ὁ προϊστάμενος πάντων ἔστω κατὰ τὸν βίον παράδειγμα,

* Job 39, 7: καταγελῶν πολυοχλίας πόλεως, μέμνην δὲ φορολόγον οὐκ ἀνοδῶν.

2 τοιούτου A. 3 τέ A. 4 θαφίλεστάτου A. 5 ἀσχεκράμενον A. 5 ἐκείνῳ A. 5 χρῆσιν A. 6 ψυχικῶν τε A. 7 χοῆσιν A. 7 θαροῦντος A. 8 ἀφωμοιωμένου A, < B. 9 ὑπῆρχε A. 9 τέ A. 10 ἀμεριμνίας A. 10 ἐβιώτεον A. 10 μά-

11. ღვთის განგება შეგვეწია ჩვენ და ღირსი გაგვხადა ერთ-
 ბაშად ასეთი სიკეთეებისა, რომ ჯერ ერთი შეგვახვედრა ასეთი
 საუცხოო და მშვენიერი განსასვენებელი, ყოველნაირად სასიამოვ-
 ნო, მაგრამ არა მარტო ეს, არამედ ყოველგვარი საჭირო რამის
 უხვად მქონე, და ყველაფერი, რაც კი მოსახმარია, ერთმანეთთან
 შეზავებული აქვს და თავის დროზე მოეპოვება გამზადებული ყო-
 ველგვარი სახმარი, ვგულისხმობ სულიერსა და ხორციელ სახმარს,
 თავის დროზე გადმოგვცემს ამ სახმარს, და მე გავბედავ და ვი-
 ტყვი, რომ ის მსგავსია იმ ღვთაებრივი სამოთხისა, სადაც პირ-
 ველ ადამიანს ჰქონდა ნებიერი, უმწუხარო და უხრუნველი ცხოვ-
 რება, რომლითაც იგი ცხოვრობდა, განსაკუთრებით კი, როდესაც
 დახედავ სიმშვენიერეს დიდებული და სახელგანთქმული ტაძრისა,
 მისი სამკაულისას, შესამოსლებისას, და მათგან მომდინარე საამურ
 სურნელოვნებას, სულიერი მადლის სიტკბოებას, გალობითი მუსი-
 კის ხმატკბილობას და მწყობრ მელოდიას, სულის მარგებელ წე-
 სიერებას, რომელსაც სამეფუო გზით მიჰყავხარ და გზას გიკვლევს
 უმწუხარო და საუკუნო ცხოვნებისაკენ; და ყველაფერ ამას თან
 სდევს ყოველგვარი სიკეთე, ნაირნაირი და რჩეული, რომელთა
 მემვეობით მოვხვდებით მოუსყიდველი მსაჯულის მარჯვენით სა-
 ყოველთაო სანახაობაზე.

A 192

A 193

რადგან მათ აქვთ ყოველგვარი სიკეთე, დე ისინი განსაზღვ-
 რავდნენ სიტკბოების გასინჯვას; ამნაირად რომ არის ყველაფერი
 ეს და ასე უშრომლად რომ გვაქვს ყოველგვარი სიკეთე, ნუ თუ
 უმწუხაროდ და უშფოთველად არ უნდა იცხოვროთ და უმარტი-
 ვესი გულისსიტყვით და დაწყნარებული პაერის უტკბესი სუნთქ-
 ვით გადასცუროთ მრავალმღელვარე ზღვა, ცხოვრება რომ ჰქვია,
 მსგავსად ღმრთის წინასწარმეტყველთა, რომელნიც მხილველნი
 არიან ღვთაებრივი ტახტისა (საყდრისა), ანუ მოციქულებრ რომ
 ვთქვათ, მოქალაქობენ: დასცინიან, როგორც იტყვის იობი, ამბო-
 ხებულ ქალაქებს და მოხარკეთა ხმებს შეურაცხყოფენ *.

ხოლო ყველაზე უწინარეს და ამაზე უზეშთაეს, წინამძღვრად
 ვინც იქნება, ის უნდა იყოს მაგალითი ყველაფრით და ყველასა-

* იობი 39,7: «საცინელ მრავლისა ერისა ქალაქისა, ხოლო წყინება მო-
 ხარკისა არა სმენილნი».

λίστα A. 10-11 ἀποβλέπειται τῆς A. 11 ὁραίότηα A. 12 περί A. 13 τέφριν A.
 14 ἀσματοίτης A. 14 μέλλος A. 16 ὁδοῦ A. 16 ἄλλοιον εοργ, ἄλλοιον A. 18 τῆ
 A. 20 μενόντων A. 22 ἀλήπως A. 22 τῆ A. 23 ἀπλοιστάτη A. 24 πο-
 λυκλειστον A. 24 διαπλευσείτε A. 26 εἰπ¹¹ A.

თვის თავისი ცხოვრების მიხედვით, განსაკუთრებით კი იმით, რომ არაფერი თავის საკუთრებად არ შეიძინოს, ვინაიდან ყველაფერი, რაც მონასტერშია, მისია და იმიტომაც, რომ ამნაირად უფრო მოიცლის ლოცვა-დადადებისათვის და სწავლა-მოდღვრების საქმეში მტკიცე იქნება, ძმათა საჭიროებისადმი ყურადღებიანი; ამგვარი საქმეები ჩათვალოს უპატიოსნესად და უადრესად, როგორც იტყვის ღვთაებრივი მოციქული: სამართლიანობის იარაღად იქცეოდეს; მარჯვნივ და მარცხნივ, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქებითა, როგორც მაცთურნი და ჭეშმარიტნი *. და ამრიგად, მცნებათა შესრულებით დაიცავს ხსენებულ სამართლიანობას და ნეტარებას. და ყველას მიმართ, როგორც დიდთა ისე მცირეთა მიმართ, თანაბრად აჩვენებს ნაზ სიყვარულს, და სულმოკლე და უქნარ ადამიანებს დაუთმობს ქრისტეს სიყვარულის გამო. საჭიროა ისიც ითქვას რომ თუ ვინმე არიან მოზუზღუნეთაგან ყველაზე უფრო აუტანელნი და მძიმენი, მათაც უნდა მოუთმინონ და დიდ ჯილდოს მიიღებენ; ამით ისინი ღმრთის მსგავსნი გახდებიან.

A 194

ყველაფერ ამის შემდეგ კვლავ ვაცხადებ ამასაც, რომ არ იყოს ამ ჩემს ღირსეულ მონასტერში ისეთი წინამძღვარი, რომელსაც ჰყავდეს დიდძალი ნათესაობა. ჩვენ ავკრძალავთ იმასაც, რომ წინამძღვრის არც ერთი ნათესავი არ იყოს მსახურად არც თვით მონასტერში, არც გარეთ, სოფლებში და დანარჩენ მონასტრებში ¹, რაიმე საქმის აღმსრულებლად.

A 195

თავი მეექვსე

**მონაზონთა რაოდენობისა და რიცხვის შესახებ,
რათა ჩვენ მიერ დაწესებულ [რიცხვს] არ დააკლდეს,
და იმის შესახებ, თუ მათგან რამდენი უნდა
იყოს მომუშავედ და მსახურად ²**

1. საჭიროდ ვთვლით ამნაირად დავაწესოთ მონაზონთა რიცხვის შესახებ.

* 2 კორინთ. 6, 7 – 8: «საჭურველითა მით სიმართლისადთა მარჯუენისათა და მარცხენისათა, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქებითა, ვითარცა მაცთურნი და ჭეშმარიტნი».

¹ იგულისხმება, ალბათ, პეტრიწონის მონასტრის კუთვნილი სოფლები და მამულები; ქართულ ტექსტში სწერია: «რათა არა დააყენოს წინამძღვარმან თვსთა მისთაგანი ჯელადად გინა მსახურად მონასტერსა შინა გინა გ ა რ ე ს ო ფ ე ლ თ ა ა ნ უ კ რ ა ს ტ ი ნ თ ა».

² ქართულ ტექსტშია: «და თუ რავდენთაჲ ჯერ არს ამათგან მსახურად და ჯელისუფლად დაყენება» ანუ ვითარ სახედ» (მ. თარხნიშვილი, გვ. 25,20 – 22).

Ἐπει δὲ τῶν καλῶν ἐργάτης θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων συστη-
σάμενος φύσιν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πρότερον τὴν ὕλην πάντων τῶν ὄν-
των παραγαγῶν, ἐκάστη τούτων τάξιν καὶ μέτρον πανσόφως διετίθε-
το, καὶ οὐδεὶς ὑπενόει τούτων τι τῆς παραγωγῆς τερ. (A 196) πνῶ-
5 τερον εἶναι ἢ εὐαγωγότερον*, βούλομαι τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόν-
των ἕως τοῦ πεντηκостоῦ εἶναι, πρὸς οἷς καὶ τὸν αὐτὸν καθηγού-
μενον, πλὴν πάσαις ἀρεταῖς κοσμουμένους, καὶ χάριτι θείᾳ καταλαμ-
πομένους. Οὐ βούλομαι δὲ τοῦ πεντήκοντα ἀριθμοῦ εἶναι ὑποδεεστέ-
ρους· ὑπὲρ δὲ τοὺς πεντήκοντα, ὡς εἴρηται, εἶναι τὸν καθηγούμενον.

10 2. Ἐνορκῶ δὲ τοὺς καθεξῆς ἡγουμενεύοντας ἐν τῇ τοιαύτῃ
μονῇ τοῦ μὴ παρακαταβιβάζειν πώποτε τὴν θελωθεῖσαν τούτων πο-
σότητα, ἀλλ' εἴ γε διὰ θανάτου ἢ ἐτέρας τινὸς εὐλόγου συμβεβη-
κυίας προφάσεως ἔλλειψις γένηται τούτων, αὐθις τὸν τυπωθέντα
15 τούτων ἀριθμὸν ἀναπληροῦν, ὅπως μὴ ἀδρανῆς τις ἢ δοξολογία τοῦ
θεοῦ καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἐκτενεστάτη εὐχὴ ὀφθῆσεται πώποτε. Ἔσται
δὲ ὁ τύπος τῆς ὑμνωδίας ἐμμελέστατός τε καὶ μετὰ τῆς ἀρμοζούσης
προσοχῆς καὶ παρατηρήσεως καὶ | (A 197) φόβῳ θείῳ κεκοσμημέ-
νος καὶ ἀνελλιπής.

20 3. Ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου ἀριθμοῦ τοῦ ἐνὸς καὶ πεντήκοντα ὁ
μὲν εἰς ὑπάρχει ὁ καθηγούμενος, ὅν δεῖ πάσης γνώσεως καὶ συνέ-
σεως καὶ ἀρετῆς καὶ φόβου καὶ ἀγάπης θεοῦ εἶναι ἀνάπλεω.

4. Ἄλλοι δὲ δύο ἐκ τούτων ἐπίτροποι ἔστωσαν, ὁ μὲν εἰς ἐν
τοῖς ὄριοις τῆς Φιλιππουπόλεως, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Μο-
συνοπόλεως καὶ τῶν καθεξῆς ταύτης διακειμένων χωρῶν.

25 5. Ἄλλος δὲ εἰς ἐκ τούτων ἐκκλησιαρχῆς ἔστω, γνώσεως ἐμ-
πεπλητμένος, καὶ πείραν ἀκριβῆ ἔχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνθῆων

* აქ L. Petit ახალი ბერძნული თარგმანიდან უმატებს: (τέτοιας λογῆς
καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τὴν καλὴν τάξιν ἐκείνου μιμούμενος) („ამიტომ მეც მდა-
ბალი ვინმე ამ მშვენიერ მის წესს ვბაძავ“) და დასძენს, რომ ეს ჩამატება აუცი-
ლებელია და, ალბათ, დედანშიც იყო, მაგრამ არც ქართულ დედანში არის
ამის შესატყვისი.

2 μη ὄντος A. 2. πρότερον A. 3 παραγαγῶν A. 3 ἐκάστῳ A. 3 τάξιν A.
3-4 διετίθετο corr., K, διατιθέμενος AB. 4 οὐδεὶς A. 4 ἠθπενόει A. 4 τού-
των τί A. 6 πέντηκостоῦ A. 6 οἷς A. 6 τὸν αὐτὸν AB, τὸν αὐτῶν corr. K.
7 πάσαις A. 8 πεντήκοντα A. 10 ἡγουμενεύοντας A. 11 μη A. 11 παρακαταβά-

* აქ L. Petit ახალი ბერძნული თარგმანიდან უმატებს: (τέτοιας λογῆς
καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τὴν καλὴν τάξιν ἐκείνου μιμούμενος) („ამიტომ მეც მდა-
ბალი ვინმე ამ მშვენიერ მის წესს ვბაძავ“) და დასძენს, რომ ეს ჩამატება აუცი-
ლებელია და, ალბათ, დედანშიც იყო, მაგრამ არც ქართულ დედანში არის
ამის შესატყვისი.

2 μη ὄντος A. 2. πρότερον A. 3 παραγαγῶν A. 3 ἐκάστῳ A. 3 τάξιν A.
3-4 διετίθετο corr., K, διατιθέμενος AB. 4 οὐδεὶς A. 4 ἠθπενόει A. 4 τού-
των τί A. 6 πέντηκостоῦ A. 6 οἷς A. 6 τὸν αὐτὸν AB, τὸν αὐτῶν corr. K.
7 πάσαις A. 8 πεντήκοντα A. 10 ἡγουμενεύοντας A. 11 μη A. 11 παρακαταβά-

როდესაც კარგი საქმეების მოქმედმა ღმერთმა განაწესა ადამიანთა ბუნება, წინათ არარსებულიდან მოიტანა ყველა არსებათა ნივთი (xxx), თითოეული მათგანისათვის დიდი სიბრძნით შემოიღო წესი და ზომა, და არავინ არ ფიქრობს, რომ რამე იყოს ამ შექმნილზე უფრო სასიამოვნო და უფრო მოსახერხებელი; ასევე მე მინდა მონაზონთა რიცხვი იყოს ორმოცდაათამდე გარდა თვით მამასახლისისა: ისინი შემკობილი არიან ყოველგვარი სიკეთით და გაბრწყინებულნი ღვთიური მადლით. ხოლო მე არ მსურს, რომ დააკლდეს ორმოცდაათ რიცხვს; ამ ორმოცდაათის ზევით, როგორც ვთქვი, არის წინამძღვარი.

A 196

2. ხოლო მე ვაფიცებ იმათ, ვინც წინამძღვრად იქნებიან ხოლმე ამ მონასტერში, რომ არასდროს არ ჩამოქვეითდეს ეს გამოცხადებული რიცხვი მონაზონთა, არამედ, თუ ან სიკვდილის გამო, ან სხვა რამე საპატიო მიზეზით მოხდეს ამათი დაკლება, კვლავ იქნეს შევსებული ეს დადგენილი რიცხვი, რათა, არასდროს არ შენეღდეს ღმრთის დიდება და მისადმი მიმართული ლოცვა, და საგალობელთა სახეც იყოს შესაფერისი და ლოცვასთან შეფარებული, ღვთის შიშით შემკული და დაუკლებელი.

A 197

3. ხოლო ამ რიცხვიდან, ორმოცდათერთმეტიდან, ერთი იყოს წინამძღვარი, რომელიც საჭიროა იყოს განსრულებული ყოვლითა ცოდნითა და შეგნებითა, სიკეთითა და ღვთის შიშითა და სიყვარულითა.

4. ხოლო ორნი ამ რიცხვიდან დადგნენ იკონომოსებად *; ერთი ფილიპოპოლის საზღვრებში, მეორე კი მოსინოპოლის მხარეში და სხვა მისქვეშეთ სოფლებში.

5. ერთი კიდევ მონაზონთაგან იყოს დეკანოზად **, განსრულებული ცოდნითა და მქონე ზედმიწევნითი გამოცდილებისა ეკ-

* ასე ვთარგმნით ჩვენ შესატყვის ბერძნულ სიტყვას *ἐπίτροποι* ტიპიკონის ქართულ ტექსტშიც სწერია: «და ორნი იყვნენ ი კ ო ნ ო მ ო ს ა დ». ესე იგი, *ἐπίτροπος* ყოფილა სამეურნეო ვალდებულებათა მქონე პირი.

** ბერძნულ ტექსტშია xxx, ქართულში კი – «ერთი დ ე კ ა ნ ო - ზ ა დ იყოს».

ζεν A. 12 ἐτέρας A. 12-13 συμπεριχίας A. 13 ἔλλειψις A. 13 ἀνθὶς A. 14 ἀδρατῆς τις A. 16 ἑμοσίδας A. 16 ἀρμοζοσῆς A. 17 προσοχῆς] ჩვენის აზრით უნდა იყოს πρῶσσευχῆς. 19 τοιοῦτου B. τοιοῦτου τοῦτου A. 19 ἐπὶς A. 20 πᾶσης A. 21 ἀνάπλω B, ἀνάπλω^ω A. 22 ἕτεροι A. 23 ἕτερος A. 26 πείραν A.

ἐπιτηδευμάτων, μηδὲν ἀπολειπόμενος τοῦ τεθέντος ἀρχῆθεν συναξα-
ρίου τῆς διατάξεως.

6. Ἱερεῖς δὲ τελούντες τὴν θεῖαν ἱερουργίαν ἔστωσαν ἐκ
τούτων ἕξ,

5 7. καὶ διάκονοι δύο τούτοις συνήθως συλλειτουργοῦντες,

8. καὶ ὑποδιάκονοι ἕτεροι δύο τῇ ἀναγνώσει· καὶ τῷ κανοναρ-
χεῖν διενεργοῦντες,

9. ἕτερος | (A 198) δὲ ὁμοίως συνέσει καὶ πείρα καὶ φόβῳ
θεοῦ καὶ ἀγάπῃ κεκοσμημένος ἔστω ἐκ τούτων σκευοφύλαξ καὶ δο-
10 χειάριος, πάντων τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τὴν
φροντίδα ἔχων καὶ τὴν διατήρησιν, πρὸς δὲ καὶ τῶν πανταχόθεν
συναγομένων λογαρίων ἀπὸ παντοίων εἰσόδων τὴν δοχὴν ποιούμενος
καὶ τὴν ἕξοδον ὡς λόγον ἀποδώσων, οὐ μόνον τοῖς προὔχουσιν ἐν
τῇ ἁγίᾳ μονῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν.

15 10. Καὶ ἄλλος λυχνάπτης ἔστω, τῷ ἐκκλησιάρχῃ ὑπήκοος τα-
μειῶν τὰ τε θυμιάματα καὶ τὸν ἔλαιον καὶ τοὺς κηρούς καὶ τὸν
οἶνον τῆς ἀπαρχῆς καὶ τὸ ἄλευρον, ἐξ οὗ ἀρτοποιεῖται συνήθως ἢ
προσφορά, καὶ μετὰ φόβου θεοῦ τὴν τούτων πάντων εὐκαιρῶς ποιή-
σει ἕξοδον. Ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις τε καὶ εὐσήμοις δεσποτικαῖς ἑορ-
20 ταῖς, ἐν αἷς ἢ ὑπηρεσία τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ ἡ διακονία προστε-
θῆσεται, ὀφείλει διατάσσεσθαι ὁ καθηγούμενος ἄλλοις | (A 199)
τισὶν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος τοῦ συναντηλαβέσθαι· καὶ τὴν ὀφει-
λομένην ἐπικουρίαν παρέχειν τῷ τὴν λυχνάψιαν διηνεκῶς ποιοῦντι.

11. ἕτερος δὲ ἔστω κελλαρίτης, ὃς παρὰ τοῖς Ἰβηροῖς τανου-
25 τέρης ὀνομάζεται, ὃς ὀφείλει κατὰ [τὸν] τῶν μοναζόντων ἡτοι-
μωμένων τύπον ἀδόλως καὶ ἀσκανδαλίστως ὑπὸ τὴν χεῖρα ἑαυτοῦ
ἔχειν τὸν τε ἄρτον καὶ τὰ προσφάγια πάντα καὶ τὰ ἀρτύματα,
οἶνον, ἔλαιόν τε καὶ μέλι καὶ τὰ τούτοις παρόμοια, καὶ αὐτὸς τὴν
30 τούτων ποιήσασθαι ἕξοδον εὐκαιρῶς τε καὶ ἐπιμελῶς μετὰ φό-
βου θεοῦ.

1 ἐπιτηδευμάτων A. 5 διάκονοι A. 5 δύο A. 6 ὑποδιάκονοι A. 6 ἕτε-
ροι A. 6 δύο A. 6-7 κανοναρχ' A. 9-10 δοχειάριος A. 11 φροντίδα A. 13 προὔ-
χουσιν A. 15 ἐκκλησιάρχῃ A. 15-16 ταμειῶν A. 17 συνήθως A. 18 ἐνέ-
κρω B. 19 τὸ A. 20 ἁγίας A. 21 διατάσσεσθαι A. 22 συναντηλαβέσθαι A.
22-23 ὀφειλομένους A. 23 ἐπικουρίαν A. 23 λυχνάψιαν A. 23 ποιοῦντι A.

ლესიის წმინდა საქმეებში, რომელიც არაფერს არ დააკლებს განაწესის ძველითგანვე დადებულ სინაქსარს.

6. მღვდელნი, შემსრულებელნი წმინდა მღვდელმსახურებისა იყვნენ ექვსნი,

7 და დიაკონნი ორნი, რომელნიც ჩვეულებრივ დაეხმარებიან მღვდელმსახურთ,

8. და სხვა კერძო-დიაკონნი ორნი, რომელნიც მოეხმარებიან წიგნის კითხვაში და კანონარხოზაში,

9. ხოლო მათგან ერთიც, რომელიც თანაბრად იქნება შემკული ცოდნითა და გამოცდილებით, ღვთის მოშიშობით და სიყვარულით, იქნეს მეჭურჭლედ და დოქიარად, რომელმაც უნდა იზრუნოს წმინდა ეკლესიის ყოველგვარ სამღვდლო განძზე და მათ დაცვაზე. გარდა ამისა ყოველი მხრიდან შემოსული ანგარიშები ყოველგვარი შემოსავლისა უნდა აღრიცხოს და გასავალის გაცემაც უნდა აღრიცხოს, არა მარტო წმინდა მონასტრის უფროსთა წინაშე, არამედ წინაშე თვით უფლისა ჩეენი ქრისტესი.

A 198

10. და სხვა კიდევ იყოს მნათედ, რომელიც დეკანოზს უნდა ემორჩილებოდეს და განაგებდეს საკმეველსა და ზეთსა, კერეონსა და ღვინოსა ზედამესა და ფქვილსა ¹, რომლისგანაც, ჩვეულებრივ, სეფისკვერი ცხვება, და ღვთის შიშით ამას ყველაფერს თავის დროზე გასცემდეს. ხოლო დიდსა და ღირსშესანიშნავ საუფლო დღესასწაულების დროს, როდესაც წმინდა ეკლესიის მომსახურება და მოვლა გართულდება, საჭიროა წინამძღვარმა განკარგულება მისცეს სხვებსაც მმათაგან, რომ დაეხმარონ და საჭირო შედავათი აღმოუჩინონ მას, ვინც მუდამ მნათობას ეწევა.

A 199

11. ხოლო სხვა კიდევ იყოს კელარად, რომელსაც იბერნი ტ ა ნ უ ტ ე რ ს ² ეძახიან: ის მონაზონთა და მონასტერთა წესისაებრ უნდა იყოს უზაკველი და ერთგული და თავის განკარგულებაში ჰქონდეს როგორც პური, ისე შეჭამანდი და ყოველგვარი საკმაზი, მაგალითად, ზეთი და თაფლი და სხვა ამათი მსგავსი, და თვით გასცემდეს თავის დროზე და წესიერად ღვთის მოშიშობით.

¹ ბერძნულში ამას უდრის *ἀλευρον* („პურის ფქვილი“), ხოლო ქართულ ტექსტში „მხვმელი“.

² ბერძნულად სწერია *ταγουτήρης*, ხოლო ქართულ ტექსტში – ო ს ტ ი გ ა ნ ი.

26 τῆσαν AB, τῆσαν Petit. 26 ἡπὸ A. 26 χεῖρα A. 27 πρὸς πάντα A. 27 τὰ ἀρτόματα A, τὸ ἀρτόμα B. 28 οἶον A, οἶνον B. 28 ἔλαιον τὲ καὶ μέλι A. 29 ποιῆσθαι A. 29 τὸ A. 29 ἐπιμελῶς A.

12. "Ἄλλος δὲ ἔστω οἰνοχόος, ἐν φόβῳ θεοῦ τὴν δουλείαν ταύτην ἐμφρόνως διαπραττόμενος.
13. "Ἄλλος δὲ ἔστω τραπεζάριος, τὴν τούτου τάξιν συνήθως ἀποπλήρων.
- 5 14. "Ἄλλος δὲ ἔστω ξενοδόχος.
15. Καὶ ἄλλος γηροτρόφος τε καὶ νοσοκόμος, τὴν τούτων ἐπιμέλειαν καλῶς τε καὶ ἐμφρόνως ποιῶν.
16. "Ἄλλος δὲ | (A 200) ἔστω ἐπιτηρητής, ἐκλελεγμένος ὢν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φόβῳ θεοῦ, ὃς ὀφείλει ἐν ταῖς κέλλαις περιέρχεσθαι τῶν ἀδελφῶν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἱερᾶς συναξέως καὶ μὴ φηάσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὄρθρου, ψαλλομένου ἔτι τοῦ ἑξαψάλμου, ἀγαγεῖν τούτους πρὸς τὸν προεστώτα καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος, ἵνα συνήθως καὶ κανονικῶς ὁ καθεὶς τούτων ἀποδώσει τὸ ὀφειλόμενον ἐπιτίμιον.
- 10 17. "Ἄλλος δὲ ἔστω ἀρτοποιός.
18. Καὶ ἕτερος μάγειρος.
19. Καὶ ἄλλος πυλωνάριος. "Ἐκαστος τούτων τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἐμφρόνως καὶ ἐπιμελῶς καὶ μετ' εὐσεβοῦς ἐπιμελείας ποιούμενος.
- 20 20. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῆς ἀδελφότητος ἐν ταῖς ὑμνοδίαῖς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τε ταῖς νυκτεριναῖς καὶ ταῖς καθημεριναῖς προθύμως τερπνῶς τε καὶ ἐπιμελῶς σχολαζέτωσαν.
21. Πάντες δὲ οὗτοι ἔστωσαν ὁμόφρονές τε καὶ σύμφυχοι, καὶ ὁ | (A 201) μόβουλοι, τῷ θείῳ φόβῳ πάντοτε στοιχειούμενοι καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ κεκοσμημένοι καὶ τῇ ὑπακοῇ τῇ πρὸς τὸν αὐτῶν προϊστάμενον ἐπὶ συστάσει καὶ ὠφελείᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς πολλάκις ῥηθέντος ἱερωτάτου σεμναίου. Καὶ μηδεὶς οὖν τολμήσει τῷ καθηγουμένῳ αὐτῶν κατὰ τινα τρόπον ἀνθίστασθαι ἢ ἀντιλέγειν τὰ
- 25
- 2 ἐμφρ. διαπραττόμενος A, διαπραττόμενος ἐμφρόνως B. 3 τραπεζάριος A. 3 τάξιν A. 4 ἀπὸ πληρῶν A. 5 ξενοδόχος A. 8 ἐπιτηρητής A. 9 ὀφείλει A. 10 ἱερᾶς A. 11 ἐπὶ A. 11 ἑξαψάλμου A. 12 προεστώτα A. 13 καθεὶς A. 16 ἕτερος A. 17 πυλωνάριος corr. K, πυλαιωνάριος AB. 18 ἐπιμελῶς A. 18 ἐπιμελείας A. 20 οἱ δε λοιποὶ A. 20 ὑμνοδίαῖς A. 21 νυκτεριναῖς A. 21 καθ' ἡμεριναῖς A. 23 σύμφυχοι A, σύμφυχοι B. 23-24 ὁμοῦ Q, σύμφυχοι corr. K. 23 καὶ A, < B. 26 ἐπὶ συστάσει A. 26-27 πολλάκις A. 27 μὴ δεῖς A. 28 ἀντιλέγειν A.

12. ხოლო სხვა იყოს ღვინის მწდედ *, რომელიც ღვთის მოშიშობით ამ თავის სამსახურს გონივრულად შეასრულებს.

13. სხვა კიდევ იყოს მეტრაპეზედ, რომელიც ამ თანამდებობას შეასრულებს ჩვეულებისამებრ.

14. ერთიც იყოს მესტუმრედ.

15. სხვა კიდევ იყოს მოხუცებულთა და სნეულთა მომვლელად, რომელიც ამათზე ზრუნვას კარგად და გონივრულად შეასრულებს.

16. ხოლო სხვა იყოს ზედამხედველად **, რომელიც არჩეული უნდა იყოს მისი სიკეთისა და ღვთის მოშიშობის მიხედვით; მისი მოვალეობა იქნება ჩამოიაროს ძმათა სენაკები და ვინც ჩამორჩენილან წმინდა შეკრებას და არ მისულან ცისკრის დასაწყისში, როდესაც ჯერ კიდევ „ლევიტელთა“-ს კითხულობენ (xxx xxx), წაიყვანოს ისინი წინამძღვართან და ძმობის საბჭოში, რათა ჩვეულებისა და კანონისანებრ ყოველ მათგანს დაედვას კუთვნილი საკანონო.

A 200

17. ერთიც იყოს მეპურედ.

18. ერთი კიდევ იყოს მზარეულად.

19. ხოლო სხვა იყოს მეკარედ. თითოეული მათგანი თავის სამსახურს ეწეოდეს გონივრულად და ზრუნვით და სათნო მზრუნველობით.

20. ყველა დანარჩენნი ძმათაგან უნდა საქმიანობდნენ ეკლესიის მგალობლებად, როგორც ღამის ისე დღის მსახურების დროს, უნდა საქმიანობდნენ მონდომებით, სიამოვნებით და ზომიერებით.

21. ყველა ესენი უნდა იყვნენ ერთ-გონნი და ერთ-სულნი და ერთ-ნებანი, ყველანი მუდამ ღვთის მოშიშობით უნდა იყვნენ შეპყრობილნი. ერთმანეთისადმი სიყვარულით შემკულნი და მათი წინამძღვრის მიმართ მორჩილებაში მყოფნი სამსახურად და სარგებელად ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული უწმინდესი ტაძრისა. და ნუმცა ვინ გაბედავს, ნურავითარი სახით, წინააღმდეგობა გაუწიოს

A 201

* „ღვინის მწდე“ (οίνος) ქართულ ტექსტში გ:დმოცემულია ვ ა ჟ ი ნ ა რ ი: «და ერთი იყოს მემარნედ ვ ა ჟ ი ნ რ ა დ». „ვაჟინარი“ წარმოადგენს თავისებურ გადმოცემას სიტყვისა * *βαρυάρι*, რომელიც მომდინარეობს ბიზანტიურსა და ახალ ბერძნულში ხმარებული სიტყვისაგან βαρύ „ქვევრი“ „კოკა“, „ღვინის ჭურჭელი“.. იხ. ჩვენი წერილი ჟურნალ „მნათობში“ (1956 წლის № 19): „ახალი წიგნი პეტრიწონის შესახებ“.

** *Βασιλοφύλαξ* – ქართულ ტექსტში: «ი კ ი ტ ი რ ი ტ ა დ»

πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τὰ πρὸς σύστασιν τῆς μονῆς καὶ τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος διδασκαλικῶς παραινοῦντι καὶ χριστομιμητικῶς μυσταγωγοῦντι.

Κεφάλαιον ζ'

5 Περὶ τῶν ἱερουργούντων ὅπως οὗτοι
ἐκλέγεσθαι ὀφείλουσιν ἢ τὴν θεῖαν
ἐκτελεῖν ἱερατεῖαν

1. Ὅφείλουσιν ὅ τε προϊστάμενοι τούτων καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ
λίαν ἐπιμελῶς μετ' ἐρεύνης ποιήσασθαι ἐκλογὴν, καὶ τοὺς ὄντας
10 ἀγίους τε καὶ ἐναρέτους, παντοίως τε | (A 202) καὶ τελείως φο-
βουμένους τὸν κύριον, καὶ τούτους κατατάξαι τελετὰς τῶν θεῶν
μυστηρίων, ἵνα δι' αὐτῶν παράσχη ὁ εὐργέτης θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς σωτηρίαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς.

2. Εἰ δέ τις ἔσται θρασὺς καὶ ἀνάγωγος ἐκ τῶν ἱερατευόντων
15 καὶ ὀλισθήσας ἀναισχύντως καὶ καιρίως, τῆς μὲν ἱερωσύνης ἀπειρ-
γέσθω καὶ ἀντ' αὐτοῦ ταχθῆτω ἕτερος ἀξιοπρεπῶς τὴν θεῖαν ἱερα-
τεῖαν πληρῶν, αὐτὸς δὲ ἔξωθεν τῆς μονῆς ἐν ἐτέρῳ τόπῳ ταχθῆτω,
καὶ κατὰ τὴν ἐπιδεικνυμένην παρ' αὐτοῦ μετάνοιαν συμπαθείας καὶ
ἐλέους τετύχθω καὶ τοῖς μὴ ἱερατεύουσιν ἀδελφοῖς συντετάχθω.

20 3. Καὶ τοῦτο ἐγορκῶ ὑμᾶς, εἰς θεὸν παραινῶ, μηδαμῶς εἰσαί-
τινα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἀναξίως ἱεουργεῖν, καὶ τοῦ-
το, ὡ πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀκριβῶς παρ' ὑμῶν φυλαττέσθω. Πρὸς
δὲ τούτοις ἀκριβῶς ἐξετάζειν, μήπως κατὰ φθόνον ἢ μίσος | (A 203)
ἢ κατ' ἄλλο τῶν ψυχοφθόρων παθῶν ἐκ τῶν ἱερατευόντων τις συ-
25 κοφαντεῖται καὶ ἀδίκως ὑποπίπτει τοῖς ἀπευκταίοις, ὅπερ ἐστὶ τῆς
παρανομίας ἐξαίρετον, εἰ ὁ τιμῆς ἀξίος διὰ φθόνον ἀτιμίας ὑφίσταται

1 ἀγίας A. 2 οἰκοδομὴν A. 2 ἱερᾶς A. 2-3 διδασκαλικῶς A. 3 παρ-
αινοῦντι A. 3 χριστομιμητικῶς A. 3 μυσταγωγοῦντι A. 5 ἱερουργούντων A. 7 ἱερα-
τεῖαν A. 9 ἐπιμελῶς A. 9 ὄντας A. 10 τε A. 10 τε A. 12 δι' αὐτὸν B. 14 ἱερα-
τεβόντων A. 16 ἕτερος ἀξιοπρεπῶς A. 17 ἐντέρῳ A. 18 κατὰ A, μετὰ B,
-ἰδὲ Q (=κατὰ). 19 μὴ A. 19 ἱερατεύουσιν A. 20-21 εἰσαί τινά A. 21 ἀγία A.

ან შეეპასუხოს თავის წინამძღვარს, რომელიც ზრუნავს წმინდა ეკლესიის საქმეზე, მონასტრის მოწყობაზე და წმინდა ძმების სულიერ მომსახურებაზე მოძღვრულად და რომელიც ღვთისნიერად (?) ასრულებს საიდუმლოს კურთხევას.

თავი მეშვიდე

ჟამისმწირველთა შესახებ, თუ როგორ უნდა იქნენ ისინი არჩეული, ან როგორ უნდა შეასრულონ ღვთიური მღვდელმსახურება

1. როგორც ძმები, ისე მათი წინამძღვარი ვალდებული არიან ძალიან ბეჯითი გამოძიებით მოახდინონ არჩევა და საღმრთო საიდუმლოთა შემსრულებლებად აკურთხონ ისინი, ვინც უმწიკვლო და სათნოა, ყოველნაირად და უფლის მოშიშობით სრულყოფილი, რათა მათი მეშვეობით მოგვანიჭოს კეთილისმყოფელმა ღმერთმა და ჩვენმა მაცხოვარმა იესო ქრისტემ ხსნა ჩვენი სულისათვის.

A 202

2. ხოლო უკეთუ ვინმე ჟამისმწირველთაგან იქნება თავხედი * და უხეში, და უსირცხვილოდ დაუშვებს მომაკვდინებელ შეცდომას მღვდელმსახურების დროს, ის უნდა გამოთიშულ იქნეს მღვდელმსახურობისაგან და მის ნაცვლად დაყენებულ იქნეს სხვა, რომელიც შეასრულებს წმინდა მღვდელმსახურებას ღირსეულად, ხოლო ის სხვა ადგილას იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ **; თუ მის მიერ გამოქდავებული იქნება მონანიება, მიემთხვევს მას თანაგრძნობა და შეწყალება და ჩაირიცხოს იმ ძმებში, რომლებიც მღვდელმსახურებას არ ასრულებენ.

3. ამიტომ გაფიცებთ თქვენ, და გთხოვთ ღვთის გულისთვის, არავითარ შემთხვევაში არ დაუშვათ ამ ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მღვდელმსახურების შესასრულებლად უღირსი კაცი, და ეს ზედმიწევნით იქნეს დაცული თქვენ მიერ, მამანო და ძმანო. გარდა ამისა ზედმიწევნით უნდა გამოიძიოთ, რომ შურით ან სიძულვილით ან სხვა რამ სულის-მწყვეთი გრძნობით ვინმეს ჟამისმწირველთაგანს ცილი არ დასწამონ და უსამართლოდ არ გამოსწირონ,

A 203

* ძველ ქართულ ტექსტშია «წარმდები» (მეცხვს).

** იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ – *ἐξωθεν τῆς μονῆς... ταχ-θῆτω*. ქართულ ტექსტში სწერია: «გარეგან მონასტრისა ს ო ხ ა ს ტ ე რ თ ა შ ი ნ ა დაიწესოს» (თარხნიშვილი, გვ. 27, 21).

ἀλλὰ μετ' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενέσθω ἢ τούτων ζήτησις, καὶ ὁ ἐναργῶς ἐλεγχόμενος καὶ ἀναισχύντως διακείμενος ἐξωσθήτω τῆς θείας ἱερατείας ὁμοίως καὶ τῆς ἀγίας μονῆς.

4. Ἦν δὲ ἄξιον, ἵνα ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας
 5 λαμβάνων πάντα τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἐκ ταύτης διατρεφόμενος, ὑπὲρ
 ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς προτρεπόμεθα τὴν ἱερὰν ἐτέλει μυσταγω-
 γίαν· ἀλλ' ἡμεῖς δι' ὑπερβάλλουσιν τῶν ἱερουργούντων ὠφέλειαν
 οὕτω διοριζόμεθα καθὼς ὑποτέτακται, ἵνα ἐν μὲν ταῖς εὐσήμεσι καὶ
 ἀμφιβοήτοις θείαις ἑορταῖς τὰς ἀγίας λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν τε
 10 καὶ τῶν ἡμετέρων ἐκτε| (A 204) λίσωσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις,
 καθὼς περ διορίζομεθα· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἐβδομάδος
 τὰς τρεῖς ἡμέρας, τετράδα τε καὶ παρασκευὴν καὶ σάββατον· ἐν
 γὰρ τῇ κυριακῇ πολὺ πρότερον ἐτυπώθη ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθαι τὴν
 προσφορὰν. Εἰ τις δὲ παρὰ τινος ὑπὲρ λειτουργίας ἔλαβεν τι, ὑπὲρ
 15 ὧν ὁ καθηγούμενος καὶ ὁ ἐκκλησιάρχης προτρέψουσιν, αἱ θεαὶ ἱερουρ-
 γίαι τελείσθωσαν.

5. Αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος τῶν ἱερέων εἰσὶ,
 καὶ ὑπὲρ ὧν οὗτοι βούλονται τὴν θείαν ἱεουργίαν τελείψωσαν.

Κεφάλαιον η'

20 Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ τῆς τῶν
 διακονούντων ἐπιεικειᾶς καὶ σιωπῆς

1. Τὰ δὲ κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὰ τῶν διακονούντων εὐσχη-
 μόνως τελείσθω· καὶ ὡς περ τοῖς βρώμασι τε καὶ τοῖς πόμασι μέτρον
 ἐθέμεθα, κατ' ἐκείνο | (A 205) καὶ ὡς περ ἐνταῦθα τελείσθω, εὐδηλα
 25 τιθέμεθα πάντα τοῦ λόγου προκόπτοντος· τὰ κατὰ τοὺς διακονουμέ-
 νους καὶ διακονούντας, τῶν τε εἰς τὴν ἐστίασιν καθηζομένων καὶ
 τῶν παρισταμένως διακονούντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπιτηρούντων καὶ
 διοικούντων καὶ τῆς εὐταξίας τούτων καὶ καταστάσεως. Οἱ μὲν οὖν

1 ζήτησις A. 2 διὰ κείμενος A. 2 ἐξωσθήτω A. 3 ἀγίας A. 4 ἦν AB, ἦν Petit. 5 διὰ τρεφόμενος A. 7 ὠφέλειαν A. 8 καθὼς A. 9 θείαις A, <B, βασηπρωσο Q. 9 τί A. 10 πάσαις A. 11 καθὼς περ A. 11 ἐβδομάδος A. 14 λει-
 τουργίας A. 14 ἔλαβεν τί A. 15 προτρέψουσιν A, προτρέψουσιν B. 17 λοιπαὶ A.
 17 ἐβδομάδος A. 20 ἐτοιμασίας A. 21 ἐπιεικειᾶς A. 21 σιωπῆς A. 23 τελείσθω A.
 24 ἐκείνο A. 27 παρισταμένως A, περιστάμενος B, περισταμένων corr. K.

რაც უკანობობას მოასწავებს, თუ პატივის ღირსს კაცს შურის გამო უპატივობას შეამთხვევენ; არამედ მათი საქმის გარჩევა იწარმოს ჭეშმარიტი გამოძიებით და, ამკარად მხილებული როგორც უსირცხვილო საქმის ჩამდენი, მოხსნილ იქნეს ღვთიური მღვდელმსახურებისაგან და გაძევებულ იქნეს წმინდა მონასტრიდან.

4. ღირსეულად იყო ცნობილი, რომ მღვდელმსახური, რომელიც ეკლესიისაგან ღებულობს ყოველ სახმარს და მისით საზრდოობს, ასრულებდა წმინდა საიდუმლო მსახურებას ჩვენთვის და ვისთვისაც ჩვენ შევსთხოვთ; მაგრამ ჩვენ მღვდელმსახურთა უფრო სარგებლობისათვის ესრეთ განვსაზღვრეთ, როგორც დაწესებულია, რომ ღირსშესანიშნავ და სახელოვან ღვთიურ დღესასწაულებზე ისინი ასრულებდნენ წმინდა ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენიანებისთვის * ყველა ეკლესიაში, როგორც ეს დავაწესეთ; ხოლო კვირის დანარჩენ დღეებში – სამჯერ (ოთხშაბათს, პარასკევსა და შაბათს); ხოლო კვირადღეს ხომ ბევრად უფრო ადრეა დაწესებული, რომ ჩვენთვის იყოს ჟამისწირვა. თუ კი ვინმემ ვინმესგან რამე აიღო ჟამისწირვისათვის, შესრულდეს წმინდა მღვდელმსახურება იმათვის, ვიზედაც ბრძანონ წინამძღვარმა და ეკლესიარხმა.

A 204

5. ხოლო დანარჩენი სამი დღე კვირისა მღვდლებისა არის, და ვიზედაც ამათ სურთ, იმათ შეუსრულონ ღვთიური ჟამისწირვა.

თავი მერვე

შესახებ ტრაპეზის შემზადებისა და მსახურთა თავმდაბლობისა და ღუმილისა

1. კეთილსახიერად უნდა შესრულდეს ის, რაც ეხება ტრაპეზს და მოსამსახურეებს: როგორც ჩვენ დავდეთ საზომი ჭამისათვის და სმისათვის, იმის მიხედვით და რაც იქ არის ის უნდა შესრულდეს; ყველაფერი სრულიად ნათლად დავდეთ და ვთქვით მომსახურებულთა და მომმსახურებელთა მიხედვით, როგორც იმათ შესახებ, რომლებიც პურის ჭამად სხედან, ისე იმათ შესახებ, რომელნიც მათ თავზე დგომით ემსახურებიან **, აგრეთვე ზედამდგო-

A 205

* „ასრულებდნენ ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენიანებისთვის“ – ესე იგი მთავრისა და მისი ნათესავებისათვის უნდა სწირონ. ამიტომ სწერია ქართულ ტექსტში: «რაძთა ს ა ს ე ფ ლ დ წირვიდენ» (ut... pro principatu missam celebrent).

** „თავზე დგომით ემსახურონ“ – τῶν παρισταμένων διακονούτων. ქართულ ტექსტში სწერია: «რომელნი ზ ე დ გ ა ნ ა ნ მსახურებად».

էտῶτες καὶ πορευόμενοι περὶ τὴν τράπεζαν ἀψοφητὶ βηματιζέτωσαν, οἱ δὲ ἀνακαίμενοι εἰς τὴν ἐστίασιν μεθ' ἡσυχίας τὴν ἐδωδὴν αὐτῶν ἐσθιέτωσαν, ὥστε γενέσθαι πάντα εἰς δόξαν θεοῦ, τῷ καλῷ ἡρτυμένα ἄλατι.

2. Τὸ δὲ προκαθίσθαι, περὶ ὧν πρόκειται ἡμῖν λέγειν, ὁ προ-
5 εστῶς ταῦτα οἰκονομεῖτω, σκοπὸν ποιούμενος μὴ τις σύγχυσις ἢ ἀταξία προβαίη,

3. Ἡ ὡς ξέγον τινὰ ἡγούμενοι, τοῦτον παραλογοῦνται πρὸς
βλάβην ἀλλήλων καὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος*, ὅτι μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ | (A 206) ζητεῖτω, ἀλλὰ τοῦ ἑτέρου
10 ἕκαστος, ἵνα σωθῆ διὰ λογισμοῦ τοιοῦτου ὑψούμενος, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου πρόσταξιν λέγουσαν, ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψο-
θήσεται,

4. πρὸς δὲ βεβαίωσιν τηρεῖτωσαν καὶ τὴν συνήθειαν ἐν τῇ τρα-
πέζῃ γενομένην ἀνάγνωσιν καὶ τὴν τερπνὴν καὶ ἐπεικῆ σιωπὴν, καὶ
15 οὐ μόνον ἐν τούτοις τὴν ἑαυτῶν ἀκρίβειαν ἐνδειξάτωσαν, ἀλλ' ἐν παντὶ πάντοτε ἐν οἰκίαις τε καὶ ἐκτός, καὶ ἐν παντὶ τῷ βίῳ αὐτῶν
καλῶς οὕτως βιοτεύτωσαν.

5. Ὁ ἄρτος δὲ καὶ ὁ οἶνος καὶ αἱ καθημεριναὶ συνήθειαι βρώσεις,
μη ἀμειβεσθῶσαν, παρορώντων διὰ φειδωλίαν τῶν προϊσταμένων ἢ
20 προφασίζομένων ἐλεύσεις μοναζόντων τινῶν μηδὲ παραλλαττόντων τὰ
τυπωθέντα παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως τὸ τυπωθὲν παρ' ἡμῶν
προσφάγιον προστεθήσεται, ἥτοι ἐν ταῖς τέσσαρασιν ἡμέραις τῆς ἐβδο-
μάδος ὁ τυρὸς καθὼς*** | (A 207) παρ' ἡμῶν ἐτυπώθη,

* 1 Cor. 10, 24: μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου.

** Lucas 18, 14: ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψοθήσεται.

*** «մոս Պրծմբք B-ն ղչրոս A 207—208-ոս լրքսրո, հոտորոց հան B թաքնորոտոս A-քս, հոտմոս նոշլոս ցոսո քսրոցլո, թ. ո. 2 ղքքոց ղսոս-
շրոտքքոս».

1 βηματιζέτωσαν A, βηματιζέσθωσαν B. 3 ἐσθιέτωσαν A, ἐστιάτωσαν B. 3 θεοῦ B, θ' ὁ. A. 4-5 προεστῶς A. 5 τις A. 7 τινὰ A. 7 ἡγούμενοι A. 7 τοῦ-
του A. 8 θεὸς A. 9 μηδεὶς A. 9 ἑαυτοῦ A. 10 διαλογισμοῦ A. 10 τοιοῦτου A.

მელთა და მსახურთა კეთილწესიერებისა და სიმტკიცის შესახებ. ვინც დგანან და ტრაპეზის გარშემო მიმოდიან, უხმაუროდ * უნდა ვიდოდნენ; ხოლო ვინც სხედან ჭამად, წყნარად უნდა ჭამონ თავიანთი საჭმელი, და ყველაფერი იყოს სადიდებლად ღვთისა და კეთილი მარილით შეზავებული.

2. ხოლო წინჯდომის წესები (*ე. ი. ვინ ზემოთ დაჯდეს, ვინ ქვემოთ*), რაზედაც თქმა ჩვენ გვმართებს, განაწესოს წინამძღვარმა და თვალყური ადევნოს, რომ რამე შფოთი და უწესოება არ შემოვიდეს.

3. ან რამე უცხო ზრახვით არ შეიყვანონ ეს (*ე. ი. წინამძღვარი*) შეცდომაში სავნებელად ერთმანეთისა და მათი სულებისა, როგორც იტყვის ღვთაებრივი მოციქული: ნურავინ ეძიებს მხოლოდ თავისას, არამედ თითოეულმა ეძიოს სხვისაც, რათა ამ სახით ამაღლდეს, ხოლო უფრო მეტად უფლის ბრძანებისაებრ: «რამეთუ რომელმან დაიმდაბლოს თავი თვისი, იგი ამაღლდეს» (ლუკა, 18, 14).

A 206

4. ხოლო უნდა დაიცვან მტკიცედ ტრაპეზის დროს მიღებული ჩვეულებრივი კითხვა და სასიამოვნო და ჯეროვანი დუმილი, და არა მხოლოდ ამაში უნდა გამოიჩინონ თავიანთი ზედმიწევნითობა, არამედ ყოველთვის და ყველაფერში, როგორც შინაურს ისე საგარეო საქმეებში, და მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ასე მშვენივრად უნდა იცხოვრონ.

5. პური და ღვინო და ჩვეულებრივ ყოველდღიური საჭმელები ნუ იქნებიან შეცვლილი, წინამძღვართა მიერ გამოჩენილი სიტუნწის გამო ან ზოგიერთ მონაზონთა მიერ საბაზად წამოყენებულ გამოხდომათა გამო, ნუ გადაუხვევენ ჩვენ მიერ დაწესებულ საზომს, არამედ ჩვენ მიერ დადგენილი საზომით იქნეს მოტანილი საჭმელად ყველაფერი, აგრეთვე ყველიც შვიდეულის ოთხ დღეში, რაც ჩვენ მიერ არის დადგენილი,

A 207

* ქართული ტექსტი უმატებს: «თვნიერ რეხუებისა ფერკთაისა» (sine trepitu pedum).

** 1 კორ, 10, 24; «ნუ ვინ თავისასა ხოლო ეძიებნ, არამედ მოყუასისაცა თვთოეული».

11 εαυτὸν A. 13 βεβαίωσιν B. βεβαίαι A. 16 παρὶ A. 17 βιωπεύεσθαι AB.
19 διαφειδωλίαν A. 20 μήδς A. 21 ἀλλὰ ἀλλείπτως A. 22 προσφάγιον A.
22-23 εβδομάδος A.

6. και μη υποκρατηθήτω ει μη μόνον εν ταῖς τρισὶ τεσσαρα-
 κοσταῖς· ἀλλ' οὔτε δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων κρασσοβολίων ἐκάστου ἀδελ-
 φοῦ βουλόμεθα υποκρατηθῆναι· τρία δὲ φαγία ἐκάστη ἡμέρα γενέσ-
 θαι· και προτεθῆναι τοῖς ἀδελφοῖς διοριζόμεθα, ει τι ἂν ἡ τοῦ θεοῦ
 5 οἰκονομήσει πρόνοια·

7. Πλὴν ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρα ἦτοι τῇ κυριακῇ θαψιλεστέ-
 ραν διοριζόμεθα γενέσθαι τὴν τράπεζαν τῇ γὰρ προλαβούσῃ ταύτης
 νυκτὶ ἀγρυπνίαν πεποιηκότας, ἔκκοποι εἶεν και πρόσπεινοι.

8. Πρὸς δὲ και ἐν ταῖς ἡμεραις τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς και
 10 μετὰ τὴν σωτήριον γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἕως
 τῶν φώτων τὸ λεγόμενον δωδεκάημερον τέσσαρα ἔστωσαν τὰ βρω-
 μάτια τὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν ταῦταις ταῖς ἡμέραις παρατιθέμενα· ἐν
 δὲ τῷ δείπνῳ τῶν δηλωσάντων ἡμερῶν τῶν δώδεκα και τῶν μέχρι
 τῆς πεντηκοστῆς πενήκοντα | (A 208) τυρὸς προστεθήτω τοῖς
 15 ἀδελφοῖς και ἄλλο εἴ τι ἡ θεία οἰκονομήσει πρόνοια και κρασσοβόλια
 ἐκάστῳ δύο.

9. Πλὴν ὁ κατὰ καιροὺς καθηγούμενος τὴν ἐφορείαν και διάκρισιν
 ἔχων εἰσκοπήσει χρεῶν εἶναι ἄλλο τι προσθήσειν εἰς τὴν τῶν ἀδελ-
 φῶν δίαιταν, ἐξουσίαν ἔχέτω πρὸς τὸ ἀπαμβλύσαι τὰς ὀρμὰς τῶν
 20 τὴν λυχνίαν προτιμωμένων.

10. Εἴτε δὲ ἀπὸ προαστείου εἰσόδου, εἴτε ἀπὸ ποιμνίων, εἴτε
 ἀπ' ἄλλων τινῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν, εἴτε ὑπὸ συγγενῶν τοῦ τε κα-
 θηγουμένου και τῶν ἀδελφῶν, εἴτε ἀπὸ γνωρίμων και φίλων τὸ
 οἰονοῦν βρωμάτιον παραμυθίας ἀποκομισθῆ ἐν τῇ μονῇ, τοῦτο τῷ
 25 κελλαρίῳ παραδοθήτω, και ἐν τῇ τραπέζῃ παρὰ τῆς κοινότητος τῶν
 ἀδελφῶν θαπανηθήτω, εἴτε αὐτὸς ὁ ὑποδοχεὺς τοῦ τοιούτου βρωσί-
 μου εἶδους ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦτο προσκομίσαιτο και τῇ ἀδελφότη[τι]
 προσκομίσαιτο.

11. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο ἀμνημόνευτον καταλιπεῖν, ἵνα οἱ
 30 προσ| (A 209) φοιτῶντες ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ ταύτῃ εἴτε πρὸς τὸν προ-
 ιστάμενον, εἴτε πρὸς τινὰ ἐκ τῆς ἀδελφότητος λόγῳ φιλίας και γνη-
 σιότητος, ὁ τοιοῦτος γῆσις μη ἀποπέμποιτο, ἀλλ' ἐὰν ἐν καιρῷ τῆς

2 οὐτε Α. 2 ἐκάστου Α. 3 φαγία Α. 3 ἐκάστη ἡμέρα Α. 6 πλὴν Α. 6 τῇ
 ἀναστασίμῳ ἡμέρα Α. 6 τῇ κυριακῇ Α. 7 τῇ γὰρ προλαβούσῃ Α. 9 ἀγίας Α.
 10 ἕως Α. 11 δωδεκάημερον Α. 12 ταῦταις Α. 13 τῷ δείπνῳ Α. 13 δώδεκα Α.
 13 μέχρι Α. 14 πεντηκοστῆς πενήκοντα Α. 15 κρασσοβόλια Α. 16 ἐκάσ-
 τῳ Α. 16 δύο Α. 18 ἄλλο εἴ Α. 18 πρὸς θήσειν Α. 19 ὀρμὰς Α.

6. ნუ იქნება ჩამოკლებული, გარდა მხოლოდ სამი მარხვისა; არამედ არც ის გვინდა, რომ თითოეული ძმის ოთხ კრასოვულს ჩამოაკლდეს; ჩვენ განვსაზღვრავთ, რომ ყოველდღე იყოს სამი ჯერი ჭამა და ძმებს ასე მიეცეს, თუ კი ღვთის განგების განკარგულება იქნება;

7. გარდა აღდგომა დღისა ანუ კვირიაკისა, როდესაც, ჩვენი განსაზღვრით, უნდა დაიგოს უფრო მდიდრული ტრაპეზი: ამ დღის შინა ღამეს უძილოდ ათევენ და დამაშვრალნი იქნებიან და მშვიდნი.

8. გარდა ამისა სულიწმინდის მოფენის დღეებში და ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს შობის შემდეგ ვიდრე „სამი მეფის დღის“ ეგრეთწოდებულ ათორმეტამდე ოთხჯერ ჰქონდათ ძმებს პურისჭამა დაწესებული ამ დღეებში; ამ გამოცხადებულ თორმეტ დღეში და ორმოცდაათდღეში ვიდრე სულიწმინდის მოფენამდე სადილად დამატებულ იქნეს ძმათათვის ყველი და სხვაც, რასაც კი ღვთის განგება მოიმნებებს, და თითოეულ ძმას ორი კრასოვული.

A 208

9. გარდა ამისა, თუ კი ხანდახან წინამძღვარი დახედავს და საჭიროდ დაინახავს კიდევ სხვა რამ დაუმატოს ძმათა საკვებად, ჰქონდეს მას ამის უფლება, რათა შეანელოს იმათი სწრაფვა, ვინც სასანთლეს ამჯობინებენ (?) *.

10. უკეთუ პრასტინთა შემოსავლისაგან, ან სამწყემსოთაგან, ან სხვა რომელთამე ღვთისმოყვარე კაცთაგან, ან წინამძღვრის და ძმათა ნათესავებისაგან, ან ნაცნობთა მეგობართაგან რამე ნუგეშისსაცემელი საჭამადი შემოვა მონასტერში, ეს უნდა გადაეცეს კელარს და დაიხარჯოს ტრაპეზის დროს ძმათა ერთობლიობის მიერ, ან თვით მეძღვნემ ამ საჭამადი სურსათისა მოიტანოს ის სუფრაზე და ძმებმა იხმარონ.

11. ღირსად იქნეს ცნობილი და ესეც არ იქნეს დავიწყებული, რომ ამ მონასტერში სტუმრად მოსულნი, ან წინამძღვართან, ან რომელიმე ძმასთან მისი მეგობარი ან ნათესავი *თუ მოვიდეს*, ასეთი არ იქნეს გასტუმრებული მშვიერი, არამედ თუ ის ტრაპე-

A 2089

* ამ ჩვენთვის გაუგებარ ადგილს ქართულ ტექსტში შეეფარდება: «რადთა დაიხსნას ჭუვილი მათი, რომელნი უნაყროვნესრე იყვნენ», ე. ი. „რათა შეანელოს იმ ძმების მწუხარება, რომლებიც გაუმადლარნი არიან“.

22 θεοφίλων Α. 24 οίσιον Α. 24 παραμυθίας Α. 24 αποκομισθη εν τη μονη Α. 24-25 τῶ κελάρῳ| τὸ κελάρῳ Α. 25 τη τραπέζῃ Α. 27 ἀδελφότη Α. 28 προσκομισαίτο Α. 29 ἀξίον Α. 29 μηδὲ Α. 30-31 προϊσταμένον Α. 32 ἡσυχίας Α. 32 ἐδν Α.

τραπέζης ἔσται ἢ τοῦ τοιοῦτου παρουσία, μεθ' ἑαυτοῦ λαμβανέτω τὸν τοιοῦτον ὁ ἀδελφός, πρὸς ὃν ἐλήλυθεν.

12. Εἰ δὲ παρήλθεν ἡ ὥρα τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐστίασεως, εἴτε τοῦ ὑποχωρήσαι σπεύδων ὁ ξένος οὐκ ἀσμενεῖται ὑπομένων τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης, παρὰ τοῦ κελλαρίου γενέσθω ἢ συνήθης πρόνοια τοῦ τοιοῦτου τῆς διακλήσεως κατὰ τὸ ἀρμόζον· οὐ γὰρ ἔξοστι τῷ ἀδελφῷ ἐστίασασθαι τὸν φίλον ἐν τῇ αὐτοῦ κέλλῃ, καὶ ἀγάπην τῷ τοιοῦτῳ ποιήσασθαι.

13. Εἰ δὲ γε τῶν μοναζόντων ὁ φίλος ἔσται, ἀρμόδιόν ἐστὶν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὸν τοιοῦτον ἀναπαῦσαι καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐφοδιάσασθαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἀρμόζον καὶ οὕτως παραπέμψαι.

14. Εἰ δὲ γε συμβῇ ἀσθὲ|A (210) νειὰ τις τῷ φίλῳ περιπεσεῖν, κατασχεῖν αὐτὸν δεῖ καὶ ἐπιμελεῖσθαι μέχρι τῆς τελείας ἀπαλλαγῆς τοῦ νοσήματος.

15. 15. Εἰ δὲ τελευτήσῃ ἐν τῇ μονῇ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ εὐχαῖς δεῖ τὸν τοιοῦτον στείλαι καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ κερδῆσαι μισθὸν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ.

Κεφάλαιον θ'.

20. Περὶ ἐνδυμάτων τῆς ἀδελφότητος ἢ τοῦ τούτων τιμήματος, καὶ ὅπως ὀφείλει διανεμηθῆναι τῇ ἀδελφότητι παρὰ τοῦ προϊσταμένου πρὸς δὲ καὶ τῶν ὑποδημάτων

25. 1. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ τιμήματος ἐνδυμάτων ἐπιμελεῖσθαι σπουδῆν ἐθέμεθα, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὑποδημάτων καὶ λοιπῶν ἀπάντων χρειῶν· γενήσεται γὰρ διὰ δόσεως βρογῶν, εἰ τάχα καὶ περισσοτέρα ἢ ἔξοδος λίαν γενήσεται. Ἄρεστον οὖν ἔδοξεν ἡμῖν δοῦναι ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἴδιον μέτρον, ὅπως μὴ γένηται πρόφασις τοῖς ἀδελφοῖς ἐξελύσεως ἀπὸ τῆς μονῆς διὰ τῶν τοιοῦτων χρειῶν, | (A 211) ἢ ἕνεκεν τοῦ ἀγοράσαι τι, ἢ ἕνεκεν τοῦ παρί-

3 ἐστίασεως A. 5 συνήθης A. 6 διακλήσεως A. 6 ἀρμόζον A. 7 κέλλῃ A, κέλλει B. 9 ἀρμόδιον ἐστίν A. 11 ἀρμόζον A. 11 οὕτως A, οὕτω B. 12 συμβῇ A. 13 ἐπιμελεῖσθαι A. 13 μέχρι A. 20 ὅπως A. 20 ὀφείλει A. 21 διανεμηθῆναι A, διανεμισθῆναι B. 22 ὑποδημάτων B. 23 ἐπιμελεῖσθαι A. 24 ὑποδημάτων B. 24-25 ἀπάντων A. 25 διαδόσεως A. 27 ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ A. 27 ἐκάστ,

ზის დროს მოვიდეს, ძმამ, რომელთანაც ის მოვიდა, თან მიიყვანოს ის პურის საჭმელად.

12. ხოლო თუ გასულია ძმათა პურისჭამის დრო, ან თუ სტუმარს ეჩქარება წასვლა და არ სურს დაელოდოს ტრაპეზს, კელართან მიიყვანოს იგი ჩვეულებრივმა წინდახედულებამ, რათა სტუმარს ჯეროვანად მოუარონ (არც διακλήσεως?); ვინაიდან არ შეფერის ძმას გაუმასპინძლდეს მეგობარს თავის სენაკში, და იქ გამოხატოს მისდამი სიყვარული.

13. ხოლო თუ მონაზონთა მეგობარი მოვიდეს, საჭიროა სამი დღე მოასვენონ იგი და მეოთხე დღეს სამგზავროდ გაამზადონ იგი შესაფერისად და ისე გაისტუმრონ.

14. თუ ისე მოხდა, რომ რამე ავადმყოფობა შეემთხვეს მეგობარს, საჭიროა იგი გააჩერონ და მოუარონ, ვიდრე საბოლოოდ განიკურნებოდეს სნეულებისაგან.

A 210

15. ხოლო თუ იგი გარდაიცვლება მონასტერში, ფსალმუნებიტა და ჰიმნებით და ლოცვით უნდა გაასვენონ იგი და სასყიდელი მოიგონ მისთვის ყოველთა ღმერთისაგან.

თავი მეცხრე

**შესახებ ძმათა სამოსლისა ან მისი ფასისა,
და თუ როგორ უნდა გაუნაწილოს იგი ძმებს
წინამძღვარმა, და აგრეთვე შესახებ
ფებსაცმელებისა**

1. ამის შემდეგ გულმოდგინედ ვიზრუნეთ აგრეთვე შესამოსელთა ფასის შესახებ; და არა მარტო ამაზე, არამედ აგრეთვე ფებსაცმელებზე და ყოველგვარ სხვა სახმარზე; ეს უნდა მოხდეს როქტა * გაცემით, უნდა სწრაფად იყოს გაცემა და ბევრი გაიცეს. საუკეთესოდ გვეჩვენა ჩვენ, რომ ყოველ წელიწადს თითოეულს მიეცეს თავისი საზომის მიხედვით, რათა საბაზი არ ექნესთ ძმებს მონასტრიდან გასასვლელად ამგვარ საჭიროებათათვის, ან საყიდლად

A 211

* „როქტა გაცემით“ – *δὴν δόσεως ῥογάμ* (per rogam). ქართულ ტექსტში სწერია: «გაროქვითა», ს ა ბ ა ს განმარტებით «როქი – გასაცემელი». საბა იცნობს აგრეთვე ამ სიტყვის ბერძნულიდან მომდინარე ფორმას: «როლაი იგივე საბომვარი».

თა A. 27 ἰδίον A. 27 ὀπιος A. 27 μη γένουται A. 29 ἢ ἢ (?) A. 29 ἔνεχεν A. 29 ἢ A. 29 ἔνεχεν A.

σασθαι σανθάλια παραγενέσθαι ἐν ταῖς τῶν σκυτοτόμων θύραις, ἢ ἄλλων τινῶν, καὶ τῇ προφάσει ταύτη βλάβης γενέσθαι μέτοχον, ἀλλὰ μᾶλλον διηνεκεῖς ἔσονται ἐν ταῖς εὐχαῖς τε καὶ ὕμνοδῖαις καὶ ταῖς λοιπαῖς διακονίαις τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ ἅπαν τὸ χρεῶν ἐκπλη-
5 ροθον.

2. Εἰ οὖν ἦν δυνατὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ταχθεῖσαν τῆς εὐαγεστέτης μονῆς τῶν Πανκγίου συνήθειαν τὴν διανομὴν τῶν ἐνδυμάτων, οὐδὲν ἦν ἕτερον τούτου ἀνώτερον ἢ ἀρμοδιώτερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν καὶ τὸ τούτων ἀσύστατον ἐτυπώσαμεν
10 γενέσθαι, ὡς ἤδη λέγοντες ἐλευσόμεθα. Ἔστωσαν οἱ ἀδελφοὶ τάξεις τρεῖς καὶ λαμβανέτωσαν ῥόγας. Ὁ μὲν καθηγούμενος τῆς μονῆς νομίσματα τριάκοντα ἕξ, οἱ ἱερουργοῦντες πρεσβύτεροι ἅμα τοῖς δυσὶν ἐπιτρόποις καὶ τῷ ἐκκλησιάρχῃ καὶ τῷ σκευοφύλακι | (A 212) καὶ ὅσοι τῶν ἀδελφῶν ἔκκριτοι καὶ ὁμότροποι τούτῳ, ὥστε γενέσθαι τὸν
15 ἀριθμὸν αὐτῶν πεντεκαίδεκα, οἵτινες πρώτη τάξις ὀνομασθήσονται, λαμβάνει δὲ ὁ καθεὶς αὐτῶν νομίσματα εἴκοσι. Καὶ ἡ δευτέρα δὲ τάξις ἔστω ὁμοίως ἄνδρες πεντεκαίδεκα, λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὁ καθεὶς τούτων νομίσματα πεντεκαίδεκα. Ἡ δὲ τρίτη τάξις ἔστωσαν ψυχαὶ εἴκοσι, καὶ λαμβανέτωσαν ὁ καθεὶς τούτων ἀνά νομίσματα
20 δέκα. Ἔστω δὲ τὸ λογάριον ἅπαν τῆς ῥόγας αὐτῶν ἱστάμενον τραχύ.

3. Καὶ εἰ τάχα πάσαι αἱ εἰσοδοὶ τῶν παντοίων εἰδῶν κατὰ τὸν σεπτέμβριον μῆνα συνάγονται καὶ αἱ ἀπαιτήσεις γίνονται, καὶ τότε ἔδει τοὺς ἀδελφοὺς τὸ τίμημα τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν λαμβάνειν ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἀναγκασθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ προφάσεως
25 τοῦ ἀγοράσαι ἐνδύματα καὶ πραγματεύεσθαι πορεύεσθαι πορρωτέρω καὶ ἀπομακρύνεσθαι τῆς μονῆς καὶ τῆς δουλείῃ | (A 213) ας ταύτης καὶ τῆς εὐχῆς ἀπολιμπάνεσθαι, ἐτυπώσαμεν λαμβάνειν αὐτοὺς τὰς δηλωθείσας ῥόγας αὐτῶν ἥτοι τὰ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν τιμήματα

1 σανθάλια A. 3 διηνεκῶς A, διηνεκαῖς B, διηνεκαῖς P e t i t. 3 ταῖς εὐχαῖς A, αὐταῖς προσευχαῖς B. 3 ὕμνοδῖαις A. 4 ἀγίας ἐκκλησίας A. 3 ἔσονται A. 4 χρεῶν A. 8 ἕτερον A. 8 ἀρμοδιώτερον A. 12 τριάκοντα ἕξ A, τριακονταῖξ B. 12 ἅμα A. 13 ἐπιτρόποις A. 13 σκευοφύλακι A. 14 ἔκκριτοι A, ἔκκριτοι B. 15 πέντε καὶ δέκα A. 15 οἵτινες A. 15 τάξεις A. 16 καθεὶς A, καθεὶς B. 16 εἴκοσι A. 17 τάξεις A. 17 πέντε καὶ δέκα A. 18 καθεὶς A, καθεὶς B. 18 πέντε καὶ δεκά A. 18 τάξεις A. 19 ψυχῶν εἴκοσι A. 19 καθεὶς A. 19 ἀνά A. 20 δέκα A. 20 λογάριον A. 20 ἅπαν A. 23 σεπτέμβριον A, σεπτέμβ-

რისამე, ან იმისთვის რომ შეამზადებინონ სანდლები (συνδάλια) მეხამლეთა კარებზე, ან კიდევ სხვა რამისათვის; და ასეთი საბა-
ბით ზიანი შეემთხვევათ; მაგრამ უფრო მედგარნი იქნებიან ლოც-
ვასა და გალობაში და წმინდა ეკლესიის დანარჩენ სამსახურებელ-
ში და ყოველგვარ საჭირო საქმეს შეასრულებენ.

2. თუ შესაძლებელი იყო ჩვენთვის ზემოთ მოხსენებული, პა-
ნაგიის ყოვლად წმინდა მონასტრის ჩვეულებისდა მიხედვით დაწე-
სებული განაწილება შესამოსლებისა, სხვა არაფერი იყო ამაზე
უფრო უმაღლესი და შესაფერისი, არამედ ჟამთა ვითარებაში და
განუმტკიცებლობაში დავაწესეთ, რომ ისე იყოს, როგორც ჩვენ
ვთქვით, ძმები უნდა იყვნენ სამ დასად გაყოფილი და როქს იღებ-
დნენ. მონასტრის წინამძღვარი უნდა იღებდეს ოცდათექვსმეტ დრაჰ-
კანს, ჟამისმწირველი ხუცეები, ორი იკონომოსი *, ეკლესიარხი
და ჭურჭლის მცველი, და ვინც რჩეული ძმები არიან და ამის თა-
ნაბარნი – იყოს მათი რიცხვი თხუთმეტი და ეწოდოს მათ პირვე-
ლი დასი; ხოლო თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ოცი დრაჰკანი,
და მეორე დასში აგრეთვე იყოს თხუთმეტი კაცი, და თითოეულ-
მა მათგანმა მიიღოს თხუთმეტი დრაჰკანი. ხოლო მესამე დასში
იყოს ოცი სული და თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ათ-ათი დრაჰ-
კანი. ხოლო მათი როქის მთელი ნაღდი თანხა უნდა იყოს სრუ-
ლი «სტამენონი» **.

A 212

3. და თუ ვინცობაა ყოველგვარი სახის ყველა შემოსავალი
სექტემბრის თვეში აიკრიფება და მოხდება გადასახადთა შეგრო-
ვება, მაშინ საჭიროა ძმებმა მიიღონ თავიანთი შესამოსლის საფა-
სური; მაგრამ იმიტომ, რომ არ იყვნენ ძმები იძულებული შესა-
მოსლის ყიდვის და მოვაჭრების საბაბით შორს წავიდნენ მონასტ-
რიდან და, ამრიგად, დააკლდნენ მონასტრის სამუშაოებს და ლოც-
ვას, ჩვენ დავაწესეთ, რომ მათ მიიღონ ზემოთ ხსენებული თავიან-
თი როქი, ანუ თავიანთი შესამოსლის ფასი ჩვენი უფლის იესო

A 213

* „ორი იკონომოსი“ – *ἀμα τοῖς δασὶν ἰκονομοῖς*. ქართულ ტექსტ-
შიც სწერია! «და ორნი იგი დიდნი ი კ ო ნ ო მ ო ს ნ ი». შდრ. ზემოთ .A 197.

** „სტამენონი“ – *στάμενον* (?) უნდა იყოს რაღაც საზომის აღმნიშვნელი:
ქართულ ტექსტში სწერია: «ს ტ ა მ ი ლ ო ნ ი სრული».

*ριον B. 23 διαίτης A. 23 γίνονται A. 25 διαδοῦτο A. 25 προφάσεως AB, προ-
φάσει Petit (← προφάσε[ι] ἄς). 26 πορροτέρω B. 23 αἰσὶς A, αἰσῆς B.
29 θελασθήσας A. 29 ἦτοι A. 29 τηρήματα A.*

ἐν τῇ λαμπρᾷ ἀναστάσει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν
 μεγάλην κυριακὴν τοῦ πάσχα, ὅτε καὶ διωρίσθη γενέσθαι πανήγυρις
 παρὰ τὴν εὐαγεστάτην μονήν, ἵνα πάντες τὰς χρείας αὐτῶν ἀγορά-
 σωσιν· πάντα γὰρ τὰ χρειώδη ἐν τῇ πανηγύρει ταύτῃ εὐχαρῶς εὑρε-
 5 θήσονται*.

Κεφάλαιον ι'

Περὶ τῶν τριῶν ἁγίων τεσσαρακοστῶν καὶ
 τοῦ καθαρῶς ταύτας γηστεύειν καὶ πρὸς
 πάντας ἐλεημοσύνας ποιεῖν ἐκάστη ἡμέρα

10 1. Ἐν δὲ ταῖς ἁγίαις τρισὶ τεσσαρακοσταῖς ἄνευ οἴνου καὶ ἐλαίου
 γηστεύειν δεῖ πλὴν τῶν σαββάτων καὶ κυριακῶν, ἐν αἷς ἔνεκεν πα-
 ρακλήσεως πρὸς ἕν ποτήριον πάντες πίουσιν. Ἐν δὲ τῇ πυλαιῶν
 τῆς μονῆς ἐκάστη ἡμέρα δεῖ διατροφᾶς | (A 214) διανεμηθῆναι
 τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τοὔτεστι τοῖς πένησιν· αὐτοὶ γὰρ εἰσὶν
 15 τῆς ἡμετέρας σωτηρίας αἰτιοὶ τε καὶ πρόξενοι τῶν μελλόντων
 ἀγαθῶν.

2. Ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ τὰ σάββατα καὶ τὰς κυ-
 ριακάς τὰ ἐδέσματα καὶ τὰ τυπωθέντα παρατιθέσθω, καὶ τὰ κρα-
 σοβόλια ἀνελλιπῶς λαμβανέτωσαν· ὄψάριον δὲ μὴ ἐσθιέτωσαν, καὶ
 20 τὰς πέντε ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἐλαίῳ μὴ ἀρτυέσθωσαν· τῇ τρίτῃ
 δὲ καὶ τῇ πέμπτῃ οἶνον πινέτωσαν πρὸς ἕν κρασοβόλιον.

3. Τῇ δὲ τεσσαρακοστῇ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν
 γεννήσεως ἀπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἐστιαθήσονται, καὶ ταύτῃ κατὰ τὴν

2 διωρίσθη A. 2 πανήγυρις A. 7 τριῶν ἁγίων A. 8 ταύτας A, πάν-
 τας B 9 ἐκάστη A. 10 ἁγίας τρισὶ A. 11 δεῖ δῆ A. 11 πλὴν A. 11 κυρια-
 κῶν A. 11 ἔνεκεν A. 12 ἐν ποτήριον A. 12 πυλαιῶν AB, πολέων corr. K.
 13 διὰ τροφᾶς B. 14 τοὔτεστι A. 18-19 κρασοβόλια A, 19 ἀνελλιπῶς A, ἀνε-
 λιπῶς B. 19 μῆ A. 20 πέντε A. 20 ἐβδομάδος A. 20 μῆ A. 21 πρὸς ἕν A,
 ἀνά ἕν B. 22 δε A. 22 ἁγίας A. 23 ἀπαξ A. 23 ἐστιαθήσονται A.

* ამას მოსდევს ქართულში კიდევ ერთი აბზაცი (10 სტრ.), რომლის შე-
 სატყვისი ბერძნულში არა ჩანს: «და ვინაძოგან როქითა იქმნა დაწესებაჲ შე-
 სამოსლისა მათისაჲ, ამისთვის ჯერ არს მიშუჭებისა მიცემად, რაძთა ჴელეწიფე-
 ზოდის როქსა მათსა და ნაძულავსა ჴედა ყოფად, ვითარცა ენებოს. უკუჭთუ
 კულა ჟამთა ცვალებითა გინათუ რომელსამე ჟამსა წინამძღუარმან ეგრეთ ჯერ
 იხინოს, რომელ როქისა წილ შესამოსელსა მისცემდეს ძმათა, იჰყარნ (Ch: იჰყრას)
 კულად ჴემო დაწერილი წესი პანაგიელთაჲ, რომელი სწერია მეოთხესა თავსა,

ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის დღეს, აღვსების (τὸν πάσχα) დიდ კვირიაკეს; სწორედ ამ დროს არის განსაზღვრული პანიგოი* ყოვლად წმინდა მონასტრისა, რათა ყველამ იყიდოს თავისი სახმარი; ვინაიდან ამ პანიგორში ხელსაყრელად მოიპოვება ყოველგვარი სახმარი.

თავი მეათე

შესახებ სამი წმინდა მარხვისა და ამ მარხვათა წმინდად შენახვისა და ყოველდღე წყალობის ქმნისა ყველა გლახაკთა მიმართ

1. სამი წმინდა მარხვის დროს საჭიროა მარხულობა უღვინოდ და უზეთოდ, გარდა შაბათ-კვირა დღეებისა, როდესაც ნუგეშინის საცემელად ყველანი სვამენ თითო სასმისს. მონასტრის კარიბჭესთან ყოველდღე საჭიროა საკვები დაურიგდეს ქრისტეს-მიერმეებს, ესე იგი გლახაკებს; ისინი ხომ ჩვენი ცხოვნების მიზეზნი არიან და მომავალ სიკეთეთა საწინდარნი. A 214

2. ხოლო დიდმარხვის შაბათ-კვირა დღეებში საჭმელი დაიდვას დაწესებული, და კრასოვულიც უკლებლივ მიიღონ; ხოლო თევზს ნუ სჭამენ, და შვიდეულის ხუთ დღეს ზეთით ნუ შეამზადებენ საჭმელს; სამშაბათსა და ხუთშაბათს ღვინო დალიონ თითო კრასოვული.

3. ხოლო ჩვენი ღმერთის, ქრისტეს, წმინდა შობის მარხვაში დღეში ერთხელ სჭამონ, ისიც მეცხრე საათზე, გარდა იმ დღეთა,

* პანიგორი“ – *πανηγυρίς*, ქართულ ტექსტში «პანაგორი», სხვა ქართულ ძეგლებში გვხვდება «პანიჯური». ამ სიტყვით აღინიშნება საერო დღესასწაულები და ამ დროს წარმოებული აღებ-მიცემობა.

რამათა არა აქუნდეს ძმათა ჯელმწიფებამ ნაძუჭლავსა განცემად ვისსაცა, გარნა მამასახლისსავე შეუქციოს» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 33; ქიოსი, გვ. 61). ამისი ლათინური თარგმანია:

«Et quoniam quaestus indumentorum eorum per regam institutus est, propterea expedit eis dare licentiam libere disponendi de roga et de rebus suis autiquis. Sin tamen, temporibus mutatis vel quocumque tempore hegumenus pro roga indumenta dare voluerit, ordinem supra dictum monachorum Panagii qui in quarto capitulo continetur observent: ut fratres non habeant facultatem res antiquas cuidam conferendi, sed ut eas coeuobiarchae restituant (M. T a r c h n i š v i l i, Typicon... p. 20).

ἐνάτην ὥραν, πλὴν τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ψάλλομεν τὸ Θεὸς κύριος καὶ ἐξῆς, καὶ πινόμεθα οἶνον ἀνά κρασοβόλια δύο· ἐκάστῃ δὲ ἐβδομαδί ἀποσχωμέθα ἐλαίου ἡμέρας τρεῖς.

4. Ἐν δὲ τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὡσαύτως
 5 τὰς | (A 215) τρεῖς ἡμέρας ἀνευ ἐλαίου διαβιβάσωμεν καὶ κοινῇ πάντες ἀπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἐστιασώμεθα, καὶ ταύτῃ κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν, καὶ οἶνον πίνωμεν ἀνά κρασοβόλια δύο, καὶ τῇ ἐσπέρᾳ ἀνά κρασοβόλιον ἓν.

Κεφάλαιον ια'

- 10 Περὶ τῆς ἐορτῆς τῆς ἁγίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφιβοητῶν εὐσήμων δεσποτικῶν ἐορτῶν καὶ τῶν προκρίτων ἁγίων τοῦ ἐορτάσαι λαμπρῶς

1. Ἐτυπώθη παρ' ἡμῶν ἡ ἐορτὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν
 15 τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ἡ ἱερὰ καὶ τιμὰ κοίμησις αὐτῆς μηνὶ αὐγούστῃ πεντεκαδεκάτῃ τελείσθαι οὕτως. Βουλόμεθα τὴν παγκόσμιον ἐορτὴν ταύτην τῆς κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος ἐν φόβῳ τε καὶ λαμπρότητι, ὡσπερ δὴ ἐν ταῖς περιβοήτοις καὶ μεγίσταις ἐκκλησίαις πανηγυρίζειν τερπνῶς,

2. πρὸς δὲ καὶ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμια μετὰ τῶν
 20 λοιπῶν πάντων | (A 216) ἁγίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν μετάδωσιν τῶν πτωχῶν, καθὼς κατετάξαμεν ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ ἐν ταῖς νομίμοις μνείαις τῶν ἀποικομένων, μηδαμῶς ἀπολείψασθαι,

3. ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερτιμᾶσθαι ἡ ἐορτὴ τῆς σεβασμίας κοιμή-
 25 σεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, περὶ ἧς ἐξορκίζω τοὺς ἐσομένους μετ' ἐμὲ μηδὲν ἐλλείψαι τῶν ἀρμοζόντων, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ λίαν περισσοτέρως λαμπρύνεσθαι φιλεόρτως οἱ γὰρ λαμπρῶς ἐορτάζοντες καὶ φιλοτίμως μεγάλων τεύξονται τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀτελευτήτων

1 ἐνάτην A. 2 ἐξῆς A. 2 ἀνα A. 2 δύο A. 2-3 εβδομαδί A. 4 δε A. 4 ὡσαύτως A. 5 κοινῇ A. κοινοὶ B. 6 ἀπαξ A. 6 ἐστιασώμεθα A. 6 ἐβδόμην A. 7 ἀνα A. 7 δύο A. 7-8 ἀνα κρασοβόλιον A. 10 ἐορτῆς A. 11 ἀμφιβοητῶν A. 13 ἁγίων A. 14 ἐορτῇ A. 14 ὑπεραγίας A. 14 Θεοτόκου] ἰθὺν A. 16 πέντε καὶ δεκάτῃ A. πέμπτῃ

რომლებშიც ვგალობთ «ღმერთი უფალი» და სხვა, და ვსვათ ღვინო ორ-ორი კრასოვული. ხოლო თითოეულ შვიდეულში სამ დღეს თავი მევიკავოთ ზეთისაგან.

4. წმინდა მოციქულთა მარხვაში ასევე სამი დღე უნდა ვატაროთ უზეთოდ და ყველამ საერთოდ დღეში ერთხელ ვჭამოთ, და ისიც მემვიდე საათზე, და ღვინო ვსვათ ორ-ორი კრასოვული, და სადამოთი თითო კრასოვული.

A 215

თავი მეთერთმეტე

შესახებ ჩვენ წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა, და დანარჩენი სახელგანთქმული ღირსშესანიშნავი საუფლო დღესასწაულებისა, და რჩეული წმინდანებისა, თუ როგორ ვიდღესასწაულოთ ბრწყინყალედ

1. ჩვენ მიერ დაწესებულია დღესასწაული ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლისა ჩვენ ეკლესიაში: მისი (ე. ი. ღვთისმშობლის) წმინდა და პატიოსანი მიძინების დღესასწაული აგვისტოს თვის მე-თხუთმეტე დღეს სრულდებოდეს ამნაირად. ჩვენ გვსურს, რომ ღვთისმშობლის მიძინების ეს საყოველთაო დღესასწაული გადაიხადონ მოწიწებით და ბოწყინვალეებით, როგორც იხდიან სიამით სახელგანთქმულსა და უდიდეს ეკლესიებში.

2. აგრეთვე წმინდა მოწამეთა სახსენებელი იყოს ყველა დანარჩენი წმინდანებთან ერთად, ისევე როგორც ამ დოღს მოხდეს გლახაკთათვის წყალობის გაცემა; როგორც ჩვენ დაგვიწესებია დღესასწაულებისა და მიცვალებულთა დაკანონებულ მოსახსენებლები-სათვის, ნურავითარ შემთხვევაში ნუ დააკლდება;

A 216

3. მაგრამ უფრო მეტად პატივცემული უნდა იყოს დღესასწაული ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის მიძინებისა, რომლის შესახებაც ვაფიცებ ყველა იმას, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან, არაფერი დააკლონ კუთვნილს, არამედ, თუ შესაძლებელია უფრო მეტადც განაბრწყინვონ საყვარელი დღესასწაული: ვინაიდან ვინც

καὶ δεκάτῃ B. 16-17 παρὰ τῶν A. 17 τὴν A. 18 ταῖς A, αὐταῖς B. 20 ἀγίων A. 20-21 μετὰ τῶν λοιπῶν B, σὺν τῶν λοιπῶν A. 21 πάντων Petit, πασῶν AB, 22 κατέτάξαμεν A. 23 μυσίας A, μυσίας B. 24 ὑπερεπίσθαι A. 24 ἑορτῇ A. 24 σεβασμίας A. 25 ὑπεραγίας A. 26 ἐλλείπει A. 26 ἀποστῶτων A. 27 φιλοδότης A. 28 φιλοτίμας A.

ծωρεῶν ἀξιωθήσονται καὶ τῆς θείας χάριτος ἐν μετουσίᾳ γενήσονται.

4. Πρὸς δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς πανηγυρίζετωσαν.

Κεφάλαιον ιβ'

5 Περὶ φωταγωγίας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν
ἡμῶν, ὅπως ὀφείλει γενέσθαι, καὶ περὶ
προσευχῆς, ὅτι δεῖ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι

1. Ὅφειλόμενον ἡμῖν ἐστὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν | (A 217) τε
καὶ νύκτα ἀκοιμήτους διατηρεῖν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τῆς ὑπερα-
10 γίας Θεοτόκου κανδήλας τρεῖς, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ βήματι κανδήλαν
μίαν, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τοῖς καρχέλοις ἔμπροσ-
θεν μὲν τῆς σωτηρίου σταυρώσεως κανδήλαν μίαν, ἔμπροσθεν δὲ
τῆς ἁγίας εἰκόνης τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ κανδήλαν μίαν, καὶ
ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ ἁγίου Γεωργίου κανδήλαν μίαν, καὶ ἐπὶ
15 τῷ τάφῳ ἡμῶν κανδήλας τρεῖς.

2. Καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν ψαλμωδίας ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ,
ἡγουν ἐν τε τῷ ὄρθρῳ, καὶ τῇ ἁγίᾳ λειτουργίᾳ, καὶ τῇ ἑσπέρᾳ σὺν
ταῖς εἰρημέναις κανδήλαις πάσαις, καὶ κηροὶ ἀπτέσθωσαν ἀκοίμητοι
μέχρι τῆς ἀπολύσεως· ἔκτοτε δὲ οἱ μὲν κηροὶ σβησθήτωσαν, οἱ δὲ
20 κανδήλαι διὰ παντὸς ἀκοίμητοι ἕστωσαν.

3. Πρὸς δὲ καὶ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτικῶν δώδεκα ἑορτῶν
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν καιρῷ τῆς ὕμνωδίας κανδήλαι ἀπτέσθωσαν
δώδεκα ἕως | (A 218) τῆς ἀπολύσεως.

4. Ἐν δὲ ταῖς ἀμφιβοήτοις ἑορταῖς καὶ μεγάλαις πάσαι αἰ οὔσαι
25 ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ κανδήλαι ἀπτέσθωσαν, καὶ ὅσα εἰσὶ κηροπή-
για ἀπτομένων κηρίων ἔμπλεα ἕστωσαν.

5. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ ἑορτῇ τῆς εὐαγοῦς ἐκκλησίας ἡμῶν καθ'
ὑπερβολὴν ἄγαν γενέσθω ἡ φωταγωγία, καὶ λίαν περιβόητος καὶ
μεγάλῃ γενέσθω ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ὕμνοις τε καὶ εὐωδίαις καὶ

1 ἐν μετουσίᾳ A. 5 ἁγίων A. 5 ἐκκλησιῶν A. 6 ὀφείλει A. 9 διὰ τη-
ρεῖν A. 9-10 ὑπεραγίας A. 10 βήματι A. 11 καρχέλοις A, καρχέλοις B.
13 ἁγίας A. 13 μίαν A. 17 λειτουργία A. 18 ἀπτέσθωσαν A. 19 μέχρι A.

ბრწყინვალედ და მოყვარულად დღესასწაულობს, ის დიდს სიკეთეს შეემთხვევა და უსასრულო საჩუქრებს ეღირსება, და საღმრთო მადლს ეზიარება.

4. ასევე დანარჩენ დღესასწაულებსაც უნდა იხდიდნენ ბრწყინვალედ.

თავი მეთორმეტი

**შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიების განათებისა,
თუ როგორ უნდა მოეწყოს ეს, და შესახებ ლოცვისა,
რომ საჭიროა გულდადებით ლოცვა**

1. ჩვენ მოგვეთხოვება, რომ ყოველდღე და ყოველდღამე დაუვსებლად ენთოს ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატის წინ სამი კანდელი; და ერთი კანდელი დიდ საკურთხეველში; და ერთი კანდელი წმინდა საკურთხეველის წინ კანკელში წინაშე მაცხოვრის ჯვარცმისა; ერთი კანდელი წინამორბედისა და ნათლისმცემლის წმინდა ხატის წინ; ერთი კანდელიც წმინდა გიორგის ხატის წინ და სამი კანდელიც ჩვენს საფლავზე.

A 217

2. ფსალმუნთა გალობის დროს ყოველ საათში მთელი წლის განმავლობაში როგორც ცისკარზე ისე, წმინდა ჟამისწირვის დროს და საღამოს ლოცვის დროს ზემოხსენებულ ყველა კანდელთან ერთად უნდა ენთოს დაუვსებლად სანთლები ვიდრე ლოცვის დასრულებამდე; ხოლო ამის შემდეგ სანთლები უნდა ჩააქრონ, ხოლო კანდელები დაუვსებლად უნდა ენთოს.

3. გარდა ამისა თორმეტი საუფლო დღესასწაულის წინ ყოველდღე ერთი კვირის განმავლობაში უნდა ენთოს თორმეტი კანდელი ვიდრე ლოცვის დამთავრებამდე;

A 218

4. ხოლო სახელგანთქმულსა და დიდ დღესასწაულებში წმინდა ეკლესიაში უნდა ენთოს ყველა არსებული კანდელი და, რამდენიც იყოს სასანთლე, ყველა სავსე იყოს ანთებული სანთლებით.

5. ჩვენი უმანკო ეკლესიის წმინდა დღესასწაულში უპირატესად იქნეს გაჩირადდნება, და ძალიან სასახელოდ და დიდებულად მოეწყოს დღესასწაული და პანიგირი ჰიმნებითა და კეთილგალო-

19 *ἐπιθυμῶνται* B, *ἐπεθυμῶνται* corr. K, *ἐπεθυμῶσαν* A. 22 *ἑποδίας* A (სხვაგანაც ასე A-ში). 22 *ἀπείσοσαν* A. 23 *ἕως* A. 28 *φωταγωγία* A. 29 *παυήσῃς* A. 29 *τὲ* A. 29 *ἐποδίας* A.

τραπέζην πληθούση λαμπρότητος, πᾶσι κεκοσμημένη, οἷς ἢ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμῖν ἐδωρήσατο ἀγαθοῖς.

6. Ὅσαι οὖν παραδόσεις εἰσὶν εἰς δόξαν θεοῦ νενομισμένοι τε καὶ τετυπωμένοι, ὡς χρέος τι ἀπαραίτητον δεῖ τελέσαι καὶ ἐκπλη-
 5 ροὺν ἀπαραιτήτως καὶ ἀδιαλείπτως καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν ἀεὶ, ὥστε ἀλλήλους ἐπερειδόμενοι καὶ παρ' ἀλλήλων κομιζόμενοι· βεβαίαν φυλάξουσιν ὑπὲρ πάντα τὰ τετυπωμένα τὴν
 [(A 219) θεῖαν δοξολογίαν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν παραδεδομένον κανόνα τε καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ εὐαγέστατοι ἀδελφοὶ τῆς
 10 τῶν Παναγίου θεῖας μονῆς ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ ταῖς καθημεριναῖς ὑμνωδίαις· πρὸς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀποδείπνοις εἰρηναῖαις εὐχαῖς καὶ ἐν δλαῖς ταῖς νυκτεριναῖς ὑμνωδίαις καὶ στιχολογίαις, τῇ συνήθει παραδόσει αὐτῶν ἐπόμενοι. Ὅμοίως δὲ καὶ τῶν θεῶν μυστηρίων τελουμένων φυλαττέσθω ἢ τάξις·

7. πλὴν μὴ καθαρπαζέτωσαν ἐν σπουδῇ ἀπ' ἀλλήλων οἱ χοροὶ ἐν τῇ στιχολογίᾳ τοὺς στίχους, ἀλλ' ἐκδεχέσθω ὁ εἷς ἕως οὗ ὁ ἀρξάμενος τὸν στίχον πληρώσῃ καὶ εἰς τὸ τέλος λήξῃ, καὶ τότε αὐτὸς τὸν ἴδιον στίχον ἀρξάσθω, καὶ οὕτως εὐαγῶς τε καὶ θεοφιλῶς ἢ ὑμνωδία γενέσθω.

8. Ἐντεῦθεν γινώτω ὁ τὴν ἐντολὴν παραβεβηκώς, ὅτι τῇ πατρικῇ ὑποπίπτει ἀρᾶ, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ ἀπειλήν περιφρονήσας καὶ οὐ τὴν ἡμετέραν μόνην ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ θεοῦ | (A 220) διαθηκῶν ἡλλοτριῶται.

9. Ταῦτα δὲ γράφομεν οὐ τοῖς κατ' αἰτίαν ἀδυναμίας πρὸς
 25 καιρὸν ἀμελοῦσιν ἢ εἰς παραμυθίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς ἀδελφότητος ἀσχολοῦσιν εἴτε εἰς ξένων ἐλθόντων ὑποδοχὴν, εἴτε εἰς πενήτων ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐκούσιον ἀμέλειαν ἀποσοβούντες καὶ πρόδηλον παράβασιν τοῦ μοναδικοῦ νόμου τοῦτο ἡγούμενοι.

1 πᾶση A, πᾶση B, πᾶσι Petit. 3 ὅσαι A. 3 τε]τέ A, <B. 4 τετυπωμένοι A. 6 ἐπερειδόμενοι h 3, 3 α β, ἐπεριδόμενοι A, περιδόμενοι B. 7 φυλάξουσιν A. 7 ὑπὲρ A. 9 τέ A, 10 παναγίου A. 12 νυκτεριναῖς A. 12 στιχολογίαις A. 13 ἐπόμενοι A. 16 στιχολογία A. 17 στίχον A. 18 τέ A. 20 παραβεβηκώς A. 20-21 πατρικὴ A. 21 ὑποπίπτει B. 21 ὡς] ὅς AB, ὡς Petit. 24 οὐ τοῖς A, αὐτοῖς B. 26 ἀσχολοῦσι A. 26 ἢ ὑποδοχὴν A. 26-27 ἐπιμέλειαν A. 27 ἀλλὰ A. 27 ἐκούσιον A.

ბითა, ბრწყინვალე და სავსე ტრაპეზითა, რომელიც შემკულია ყველა იმ სიკეთით, რითაც ჩვენ დაგვასაჩუქრა ჩვენი ღმერთის კაცთ-მოყვარებამ.

6. რაც კი არსებობს გადმოცემანი ღვთის სადიდებლად მიჩნეულნი და დაწესებულნი, როგორც რაღაც აუცილებელი საჭიროება, უნდა შესრულდეს ისინი აუცილებლად და განუწყვეტლივ სრულდებოდეს, და ღვთის მცნებანი ზუდამ ფრთხილად უნდა იქნეს დაცული, ისე რომ ისინი, ერთმანეთს დაყრდნობილნი და ერთიმეორის გვერდით დაურევბულნი, კანონის მიხედვით და სჯულდების მიხედვით დაიცავენ ყველაფერ იმას, რაც დაწესებულია, მტკიცე ღვთიურ დიდებისმეტყველებას, იმ სჯულდების მიხედვით, რომელიც მოეპოვებათ პანაგის ღვთიური მონასტრის პატიოსან ძმებს ცისკრის ჟამს და ყოველდღიურ გალობის დროს; აგრეთვე მწუხრის მშვიდი ლოცვების დროს და ღამის ყველა გალობისა და ფსალმუნობის * დროს *მოეპოვებათ ძმებს*, რომელნიც მისდევენ მათ ჩვეულებრივ გადმოცემასა, ასევე უნდა იქნეს დაცული წესი ღვთაებრივ საიდუმლოთა შესრულებისა.

A 219

7. ნურც სიჩქარეში ერთმანეთს ჩამოართმევენ გუნდები ფსალმუნობის დროს მუხლებს, არამედ ერთმა დაიცადოს, სანამ მეორე დაასრულებდეს დაწყებულ მუხლს (τό σίχον) და ბოლომდე მიიყვანდეს; აი, მაშინ დაიწყოს მან თავისი მუხლი, და ასე წმინდად და ღვთის-მოყვარედ შესრულდეს გალობა.

8. ამიტომ იცოდეს ყოველმა კაცმა, რომელიც გადაუხვევს მცნებას, რომ მას ელის წყევლა მამათა, როგორც ღვთის ბრძანების შეურაცხმყოფელი, და ის არა მარტო ჩვენს მცნებას გარდასულა, არამედ ღვთის მცნებებიც უგულვებელუვკია.

A 220

9. ხოლო ამას ვწერთ არა იმათთვის, რომლებმაც შეუძლებლობის მიზეზით თავის დროზე ვერ შეასრულეს საქმე, ან მიეცნენ მმათა შექცევას და მსახურებას, ან მოსულ სტუმართა დახვედრას, ან გლახაკთა შესახებ ზრუნვას, არამედ გვინდა დავაფრთხოთ ისინი, ვინც შეგნებულად უსაქმურობენ, და ამას ვთვლით ჩვენ მონასტრული კანონის აშკარა გადახვევად.

* „ღამის ყველა გალობისა და ფსალმუნობის დროს“ – ბერძნულში „ფსალმუნობას“ უდრის σίχησιον, რაც ნიშნავს ფსალმუნების კითხვას რეციტაციით თუ წყობილსიტყვაობით. ქართულ ტექსტში σίχησιον-ს უდრის «სწობით ფსალმუნება» (მ. თარხნიშვილი, გვ. 36, 24).

10. Παρεπομένων δὲ τῶν μοναζόντων τῷ νόμῳ τούτῳ [αὐτοὺς δεῖ] μετ' εὐαρμοσίου σιωπῆς αἰεὶ διάγειν, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας συναξέως, ἐν ἣ κατὰ χρέως τηρεῖται ἢ σιωπή, μηδενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλήλοις προσομιλούντων ἀκαίρως, εἴτε εὐκαίρως, 5 εἴτε καὶ γελώντων ἄχρι καὶ φιλοῦ μειδιάματος, ἢ προσφθέγγασθαι τινὶ καὶ διὰ τούτων τὴν ἱερὰν μελοδίαν ἐμποδιζόντων ἢ παρατρέποντων καὶ συνεργούντων τοῖς πονηροῖς δαίμοσιν, ὧν ἔργον ἐστὶν τὰ ταῦτα πράττειν

11. καὶ τοῖς πράττουσι συγκροτεῖν, μήτε δὲ περισπᾶσθαι 10 [(A 221) ὅλως, μήτε τοὺς πόδας διὰ ραθυμίαν ἢ βλακείαν συνεχῶς ἀμείβειν, ἀλλ' ἐν σεμνότητι καὶ ἱερᾷ καταστάσει ἀταράχῃ σώματι καὶ ψυχῇ προσφέρειν τῇ θεῷ αἰνέσεις.

12. Εἰ δὲ γέ τις ἐπιτηδείως καταφρονηταὶ τῶν εἰρημένων 15 ὀφθῶσι, τοῖς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων τεθείαις ἐπιτιμίαις καθυποβληθήτωσαν.

13. Δεῖ δὲ τοὺς ἐπὶ κυριακὴν ἡμέρας ἐπιφωσκοῦντας ὄρθρους ὀλονόκτιον ἀγρυπνίαν ποιεῖν.

Κεφάλαιον ιγ'

20 Περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐκάστη ἡμέρᾳ τὴν ἀδελφότητα ἐξομολογεῖσθαι τῷ προσετώτῃ τοὺς προσγενομένους αὐτοῖς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τε καὶ τὰς πράξεις εἴ τι ἂν ἔπραξαν

1. Ὅφειλόμενον ἐστὶ τῷ προσετώτῃ ἐξετάζειν πάντων τοὺς λο- 25 γισμοὺς καὶ μηδὲ μὴ ἐξουθενίσει αὐτοὺς τοὺς ὀχλουμένους καὶ θλιβομένους ὑπὸ τῶν λογισμῶν, ἀλλ' ἐρευνησθαι αὐτούς, εἰ δυνατόν ἐστι, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ διορθώσασθαι τὰ | (A 222) σφάλματα καὶ καθαρῖσαι αὐτοὺς ἀπὸ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος.

1 παρεπομένων A. 1-2 αὐτοὺς δεῖ—εὐαρμοσίου L. Petit. 2 μετ' A, μετὰ B. 2 σιωπῆς A. 2 αἰεὶ A. 2 διάγειν A. 3 κατὰ χρέως h g. j c d. καταχρέως AB, κατὰ χρέως Petit. 3 σιωπῆ A. 4 ἀλλήλοις A, ἀλλήλων B, ἀλλήλους corr. K. 4 προσομιλούντων A. 5 φιλοῦ A. 6 τινὶ A. 7 συνεργούντων A. 8 πράττειν A. 11 ἡμέρᾳ A. 12 αἰνέσεις] ἐνέσεις A (ὁ ἑβραῖος ἔβρασι ὕψη-

10. ხოლო მონაზონებმა უნდა მისდიონ ამ კანონს და ამიტომ საჭიროა, რომ მათ მუდამ დაიცვან სიჩუმე, უმთავრესად კი ღვთიური კრების (ე. ი. წირვის) დროს, როდესაც საჭიროა დუმილის დაცვა; ნურავის ნუ მიუშვებენ ერთმანეთთან სალაპარაკოდ ნურც უდროოდ, ნურც დროულად, ნურც სიცილადად – თვით გაღიმებამდე –, არც ის, რომ ვინმეს გადაუჩურჩულონ და ამით წმინდა ჰანგები გალობისა შეაბრკოლონ, ნურც მიტრიალდებიან; ყველაფერ ამით ეშმაკის საქმეს აკეთებენ, რადგან მისი საქმეა სწორედ ამის ჩადენა.

11. და ამის ჩამდენთათვის ხელის შეწყობა (?); ხოლო ნურც საერთოდ უგულისყუროდ იქნებიან, ნურც სიზარმაცითა და ფუქსავატობით ფეხების გადანაცვლებაში იქნებიან ნიადაგ გართული, არამედ სათნოებით და წმინდა მდგომარეობაში შეუძრველი. სხეულით და სულით ღმერთს ქებას უძღვნიდნენ.

A 221

12. ხოლო თუ ვინმე ზემოთქმულს უგულებელყოფს, წმინდა მამების მიერ დადებულ განკანონებას დაექვემდებაროს.

13. ხოლო საჭიროა, რომ კვირა-ძალზე გათენებამდე მთელი ღამე იფხიზლონ.

თავი მეცამეტე

**შესახებ იმისა, რომ საჭიროა ყოველდღე ძმებმა
აღსარებაში უთხრან წინამძღვარს მათ მიერ
შეწყნარებული ზრახვანი, თუ რა ქმნეს მათ სიტყვით
და საქმით**

1. საჭიროა, რომ წინამძღვარმა გამოიძიოს ყველას გულის-ზრახვები და ნურაფრით ნუ შეურაცხყოფს მათ, გულისსიტყვათა მიერ შეწუხებული და შეძრწუნებული, არამედ გამოჰკითხოთ მათ, თუ შესაძლებელია, მთელი დღის განმავლობაში, გამოასწორებინოს შეცთომები და განწმინდოს ისინი ყოველგვარი ხორციელი და სულიერი შებღალვისაგან.

A 222

რია ა). 13 et δὲ γε τινὲς A. 13 καταφορηταί A. 14 ἐπιτύσεις A. 14-15 καθ-
ποβλσμητασσαν A. 16 ἐπιταροιαχην A. 16 ἡμέρας AB, ἡμέραν Petit. 19 ὀφείλειν
A. 19 ἐκάστη A. 20 πρόσσῶσιν A. 21 αὐτοῖς Petit, αὐτοῖς AB. 21 λογισμοῖς
A. 22 τὲ A. 23 ἐστὶ A. 23 προσσῶσιν A. 24 ἐξισθῆναι A. 24-25 ὀλιβρομ-
τους A. 25 ἐρεσησθαι A, ἐρεσῶσθαι B. 27 καθαρῆσαι B.

2. Ὅφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετὰ πίστεως καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐν ἀπλότητι ψυχῆς δηλώσαι τῷ προσετώτι τὰ κατ' αὐτῶν ἅπαντα, καὶ μὴ ἀπέρχεσθαι ἀλλαγῶν καὶ ἐξομολογήσασθαι ἄλλῃ τινι. ὡς νόθους καὶ οὐ γνησίους υἱούς, καὶ μετὰ ἀχρειότητος
5 καὶ πανουργίας δολώσασθαι τὴν ἐξομολόγησιν· δεῖ γὰρ τὸν προσετώ-
τα εἰδέναι τὰς ἐνθυμήσεις πάντων, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ τὰς βεβαίας
πράξεις, καὶ οὐκ ἄλλῃ τινὶ δεῖ ἀνακαλύπτειν ταύτας εἰ μὴ μόνον
τῷ προσετώτι, ὡς εἴρηται.

8. Μήτε δὲ πάλιν ἀποστρέφεσθαι τινὰ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν
10 οἰκειαν θελήσιν ἄνευ διακρίσεως καὶ ἐκλογῆς τοῦ προσετώτος καὶ
ποιεῖν τι καὶ ἀναλαβέσθαι αὐτοβούλως διακονίαν καὶ πρόξενον θανα-
νάτου ἑαυτοῦ γενέσθαι, καὶ ὑπόδειγμα τοῖς ἄλλοις ἀνυποταξίας γε-
νήσεται διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν προσετώτα τὴν ἐνθῦ (A 223) μῆσιν
τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἄνευ τῆς τούτου βοήθειας οὐ
15 δύναται ἑαυτὸν διορθώσασθαι.

4. Ἐκαστος γὰρ ἴδιαν ἔχει προαίρεσιν, μὴ εἰδῶς μετὰ δια-
κρίσεως ἐκλέξασθαι τὸ καλόν· τὸ μὲν γὰρ τούτῳ πρέπει συνδιακο-
νεῖν, τὸ δὲ ἑτέρῳ· καὶ ταῦτα πάντα σοφίας δεόνται τῆς ἀρίστης
καὶ ἡγεμονικῆς διακρίσεως, τοῦ εἰδότης οἰκονομεῖν ἀκριβῶς.

20 5. Ὅταν οὖν ἀνυπότακτοι ἔσονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ τῶν θελη-
μάτων αὐτῶν τὴν αἴρεσιν ἐκλέξωνται, πῶς τέσσαρα πιστότατα τοῦ
πατρὸς ἑαυτῶν, ἦτοι τοῦ καθηγουμένου κληθήσονται· αὐτοὶ γὰρ
ἑαυτοὺς ἐκόντες τούτου ἀπηλλοτριώσαν καὶ τῆς πατρικῆς κληρονο-
μίας ἐστέρησαν καὶ πόρρω θήσονται τῆς θείας ἐξομολογήσεως, καὶ
25 ὁ ἐν ὀλίγῳ μὴ ὢν πιστὸς καὶ ὑπήκοος καὶ ἐν ταῖς μεγάλας ἐντο-
λαῖς σφαλλήσεται, καὶ πληρωθήσεται ἐν τούτοις εἰκότως τὸ τοῦ ἀποστ-
τοῦ ῥητὸν τὸ λέγον, ὅτι εἰ ὁ ἄπιστος θελήσει χωρίζεσθαι, χω-

1 ὄφείλουσι A. 1-2 συντετριμμένης B, συντριβῆς A. 2 καρδίας A.
2 προσετώτι A. 3 ἅπαντα A. 4 υἱός A. 4 ἀχρειότητος A. 5 πανουργίας B.
5 δολώσασθαι A, δουλώσασθαι B. 5-6 προσετώτα A. 6 εἰδέναι A.
8 προσετώτι A. 9 πάλιν A. 9 ἀποστρέφεσθαι τινὰ A. 10 προεσωτός A.
11 πρόξενος A, πρόξενον B. 12 ἀνυποταξίας A. 13 διὰ το μῆ A. 13 προεσωτός A.
15 διορθώσασθαι A. 16 ἕκαστος A. 16 προαίρεσιν A. 16 εἰδῶς A. 17 τῷ μὲν
γὰρ τούτῳ A. τὸ μὲν γὰρ τούτο B. 18 τῷ δέ" A, τὸ δέ B. 18 ἀρίστης A.

2. ხოლო ძმებიც ვალდებული არიან რწმენით და მჭმუნვარე გულით და სულიერი სიმარტივით გაუმჟღავნონ წინამძღვარს ყველა მათი შეცდომა, და არ წავიდნენ აღსარების სათქმელად სხვასთან, როგორც უკანონო და არა ნამდვილი შვილები, და უღირსად და სიბოროტით მოივერაგონ აღსარება: რამეთუ საჭიროა წინამძღვარმა იცოდეს გულისთქმანი ყოველთა ძმათა; და არა მართო ეს, არამედ მათი საქმეების სიმტკიცე, და ძმებმა სხვა ვინმეს კი არა, არამედ მხოლოდ წინამძღვარს უნდა გამოუმჟღავნონ ეს საქმეები, როგორც უკვე ითქვა.

3. ნურც კვლავ რომელიმე ძმათაგანი საკუთარი სურვილის მიხედვით მოიქცევა წინამძღვრის ნებისა და გამორჩევის გარეშე, და რამეს გააკეთებს ან თვითნებურად ხელს მოჰკიდებს რამე სამსახურებელს და ამით საკუთარი სიკვდილის გამომწვევი გახდება, ხოლო სხვებისთვის მაგალითი იქნება ურჩობისა, თუ წინამძღვარს არ ეცოდინება მის გულისთქმათა ნება, რადგან წინამძღვრის დაუხმარებლად მას არ შეუძლია საკუთარი თავი გამოასწოროს.

A 223

4. ყოველ კაცს თავისებური მიდრეკილება აქვს და არ იცის, როგორ გამოარჩიოს თუ რა არის უკეთესი, რადგან ერთს ერთი რამე შეეფერება დასახმარებლად, სხვას კიდეც სხვა: ყველაფერ ამას კი სჭირდება საუკეთესო წინამძღვრული შერჩევა, რადგან წინამძღვარმა იცის, თუ ზედმიწევნით როგორ განაგოს ეს.

5. როდესაც ძმები ურჩი აღმოჩნდებიან და თავიანთ სურვილთა გამორჩევის მოყვარენი, როგორღა შეიძლება ისინი იწოდებოდნენ თავიანთი მამის, ესე იგი წინამძღვრის, უერთგულეს შვილებად? ისინი ხომ თავისი ნებით მისგან განზე დგებიან და მამულ სამკვიდრებელს შორდებიან, ღვთიური აღიარებისაგან შორს იჭერენ თავს; და ვინც მცირე რამეში არ არის სარწმუნო და მორჩილი, დიდ მცნებებშიც მცდარი იქნება *, და მათ მიმართ ასრულდება შესაფერისად მოციქულის მიერ თქმული, რომ თუ ურწმუნო

* შდრ. მათე 25, 21: «მცირედსა ზედა სარწმუნო იქმენ, მრავალსა ზვდა დაგადგინო შენ».

19 ἡγεμονίης A. 19 εἰδότης B, εἰδότης A. 20 ἀνύποταχοι A. 21 αἰρεσῶν A. 21 πλοστότα A. 22 ταυτῶν A, ταυτῶν B. 23 ἐκόντες B, ἐκόντες A. 23 ἀπῆλοτριώσαν A. 25 πιστός A. 26 σφαλῆσεται კონიექტ, σφαλῆσεται AB. 27 ἀπιστος A, ἀπίστολος B.

რი|(A 224)ζέσθω*, και κατά την παραβολήν τῆς συκῆς τὴν λέγουσαν, ὅτι ἴνα [τί] τὴν γῆν καταργήσῃς** και κόπους ματαίους τῷ γεωργῷ προξενήσῃς;

6. Οὐ χεῖρόν τι πάθος οὐκ ἔστι, τοῦ ἀνυπότακτον φημί εὐρεθῆσθαι τῷ προεστῶτι αὐτῷ και ἀνάρμοστα ἐναντίον αὐτοῦ ἀποφθέγξασθαι. Ἄρθήτω οὖν ὁ τοιοῦτος ἐκ μέσου, ἵνα μὴ τοῖς συναδέλφοις και συνήλιξιν ὑπόδειγμα πονηρὸν γενήσεται και διδάσκαλος ἀπειθείας, μηδὲν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ κυρίου πράττων, ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ θελήματι πάντοτε παρεπόμενος.

10

Κεφάλαιον ιδ'

Περὶ ἐργοχειρίου και καμάτου, και ὅτι ἀναμεταξὺ τοῦ ἔργου φάλλειν ὀφείλομεν

1. Και αὐτοὶ οἱ σωματικὸν τι ποιοῦντες ἔργον οὐ δεῖ κωλύειν τῇ φαλμοδίᾳ, ἀλλ' ἀνά χεῖρα τὸ ἔργον ἔχοντες τοὺς φαλμούς φερέτωσαν διὰ στόματος· τοῦτο γάρ ἔστι θυμίαμα μυστικὸν και εὐπρόσδεκτον
15 κατὰ τὸ θεοφιλὲς δόγμα Βασιλείου τοῦ μεγάλου|(A 225)λου τῆς Καισαρείας προέδρου και τῆς ἀγγελικῆς βοήθειας ταχυτάτου κλήτορος***.

- 2 Ἐν γὰρ τοῖς οἴκοις τῶν πλουτούντων σκευὴ πολλά εἰσι, τὰ
20 μὲν χρυσᾶ, τὰ δὲ ὀστράκινα· διὰ τοῦτο πολλῆς δεῖται σοφίας ὁ προ-

1 χωρίζεσθω A. 2 [τί] უმატებს K. 2 καταργήσῃς A. 3 προξενήσῃς A. 4 ἀνυπότακτον A. 4-5 εὐρεθῆσθαι A. 5 ἀνάρμοστα A, ἀνάρμοστον B. 6 τοιοῦτος A. 6-7 συναδέλφοις Petit, συναδελφοῖς AB. 7 συνήλιξιν A. 7 γενήσεται B. 12 ἀνά μεταξὺ A. 13 σωματικὸν τί A. 15 ἔστι A. 15 μυστικὸν A. 16 βασιλείου A. 19 πολλὰ εἰσὶ A. 20 χρυσᾶ A. 20 δεῖται| δεῖτε A.

* I Cor. 7,15; *εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω.*

** Luc. 13,7 *ἵνα τί και τὴν γῆν καταργεῖ;*

*** ამის შემდეგ ქართულ ტექსტში კიდევ ერთი აზნაცია, რაც ბერძნულს აკლია; (მაგრამ არა ის, რასაც L. Petit უმატებს. იხ. მომდევნო გვერდი, შენ.***):

«ხოლო უკუფთუ წინამძღუარი არა იყოს მღვდელი, გარნა ლიტონი მონაზონი იყოს და უმეცარი სჯულსა მას კანონთასა და რამდეთუ კელსა შინა მღვდლისასა არს შეკვრა და განჯსნა, ჯერ არს წინამძღურისა, რამთა გამოირჩიოს მღვდლთაგან უმჯობესი და მოღუაწე და მეცნიერი შჯულსა მას კანონთასა, და იგი განაჩინოს სულიერად მოძღურად ყოველთა ძმათა, რამთა წინა

მოინდომებს განშორებას, განშორდეს *, და მსგავსად იგავისა, რომელიც ლეღვის შესახებ ამბობს, რომ რატომ უქმად დაგიტოვებია მიწა ** და ფუჭად აშრომებ მიწათმოქმედსო?

A 224

6. ამაზე უფრო ცუდი ვნება არ შეიძლება იყოს, როდესაც, ვამბობ მე, ურჩი აღმოჩნდება თავისი წინამძღვრისა და შეუფერებლად ილაპარაკებს მის წინააღმდეგ. ასეთი კაცი უნდა გაირიყოს წრიდან, რათა იგი ბოროტ მაგალითად არ გადაიქცეს თანამშრომლისა და თანამოსაკეთათვის და ურჩობის მოძღვრად, რომელიც არაფერს აკეთებს წინამძღვრის სურვილისამებრ, არამედ ყოველთვის თავის სურვილს მისდევს.

თავი მეთოთხმეტე

შესაბებ ხელსაქმისა და შრომისა, და რომ მუშაობის დროს უნდა ვიფსალმუნოთ

1. და ისინიც, ვინც რამე სხეულებრივ (*ე. ი. ფიზიკურ*) საქმეს აკეთებენ, არ უნდა მოსცდნენ ფსალმუნთა გალობას, არამედ ხელში საქმე უნდა ჰქონდეთ და პირით ფსალმუნებს უნდა გალობდნენ: ეს ხომ არის საკმეველი საიდუმლო და სასიამოვნო ღმერთისათვის თანახმად ბასილი დიდის, კესარიის წინამძღვრისა და მოციქულებრივი (ანგელოზებრივი) დახმარების უსწრაფესი მოწმის, ღვთისმოყვარე ბრძანებისა ***.

A 225

2. გამდიდრებულთა სახლებში მრავალი ჭურჭელია, ზოგი ოქროსი, ზოგი თიხისა; ამიტომ დიდი სიბრძნე მართებს წინა-

* 1 კორ. 7,15; «ხოლო უკეთუ ურწმუნო იგი განეყენებოდეს, განეყენენ». ტიპიკონის ქართულ ტექსტში სწერია: «ვითარმედ ურწმუნო იგი განთუყვენიე ბოდის განეყენენ».

** ლუკა 13, 7: «რამათვს ქუეყანად დაუპყრია უქმად?».

*** ამის შემდეგ L. Petit წის უმატებს 3 სტრიქონს ახალი ბერძნული თარგმანიდან, თითქოს ეს სტრიქონები დედანში უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ეს ნაკვეთი არც A-შია, არც ქართულ ტექსტში.

მძღურისა წილ მას უთხრობდენ და აღუარებდენ ყოველთა ცთომათა და გულის-სიტყუათა თვსთ» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 39).

«Sin vero hcgumenus non est sacerdos, sed monachus aimplex, cen aurae ecclesiasticae ignarus, et, eo quod sucerdotis est ligare atque solvere, opus est hegumeno meliorem eligere ex sacerdotibus ascetam ac instractum iu rebus censurae ecclesiasticae eumque creare magistrum spiritalem omnium fratrum, ut loco pruepositi ei enarrent ac confiteantur cuncta peccata et cogitata sua» (M. Tarchnišvili. Typicon... p. 24,17 – 21).

εστώς πρὸς τὸ ὑποδείξαι αὐτοῖς τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁδόν. Διὰ διαφόρων γὰρ ὁδῶν ἔσται ἡμῖν ἡ εἴσοδος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ὁ μὲν γὰρ τὸδε τι κατορθοῖ, ὁ δὲ τὸδε, ὁ δὲ ἅπαντα.

3. Καὶ τοῖς μὲν ἐπιτιμᾶν δεῖ τὸν προσετώτα, τοὺς δὲ παραινέειν, τῶν δὲ ἀποτέμνειν τοὺς μώλωπας τῆς τμητικῆς τοῦ ἐλέγχου ξίφει· πάντα δὲ ταῦτα χρῆ ἐμμέτρως καὶ εὐκαίρως ποιήσασθαι·

4. ἄλλους δὲ εἰς ἔργον τάττειν καὶ κόπον σωματικόν, ὧν τὰ ἥθη οὐκ εἰσὶ βέβαια, οὔτε αἱ καρδίαι μετάρμελοι. Ἐκόντι οὖν ἄκοντι δεῖ τοὺς τοιοῦτους διὰ καμάτων προσεγγίσει θεῷ· ψυχὴ γὰρ φίλεργος ἐγγὺς ἔστι τῆς θεῆς καὶ πρῶτον εὐρήσει τὸ λαμα.

Κεφάλαιον ιε'

(A 226) Περὶ τοῦ μὴ ἔρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς
ἐξωθεν τῆς μονῆς ἢ ἐξελεθεῖν ἐξ αὐτῆς
ἄνευ ἐπιταγῆς τῶν προσετώτων

15 1. Τοὺς μὴ ἄγοντας ἡσυχίαν ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος οὐ δεῖ εἶναι περιέρχεσθαι ἐν οἷς ἂν βούλωνται κουφότητι γνώμης, ἀλλὰ τοὺς θρασυνομένους συνηθείᾳ τοιαύτῃ οἴκοι μένειν πείθειν ἀρμόδιον κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ θεοῦ κανόνος.

20 2. Καὶ οὐχ ἕνεκεν τούτου μόνον παραγγέλλω παιδεύσαι αὐτούς, ἀλλὰ καὶ παντὸς πράγματος μετέχοντος ἀταξίας καὶ ἀπειθείας ὡς ἂν κατὰ τὸ εἶκος ἐν ἀκριβείᾳ πολιτεύσονται·

3. Πᾶσι γὰρ ποιμέσιν ἀνάγκη ἐπίκειται τοὺς τεθίντας θρῶν μὴ ὑπερβαίνειν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δεῖ αὐτὸν ποιμαίνειν τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποιμνιον, κανονίζειν δὲ τοὺς ὀλισθήσαντας εἰς μετανοίαν καὶ φροντίζειν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ διανοίας συναλγοῦν (A 227) τα αὐτοῖς ὡς οἰκείους μέλεσιν, ἵνα μὴ τῆ τοῦ θεοῦ δικαίᾳ κρίσει ὑπεύθυνοι ἔσονται.

1 ὑποδείξει A. 1 ὁδόν A. 1 διὰ A, <B. 2 ἔσται A, ἐστὶ B. 2 βασιλείας A, 3 ἅπαντα A. 4 ἐπιτιμᾶν A. 4 προσετώτα A. 4-5 παραινέειν A. 6 χρῆ B, χρῆ A. 7 ὧν A. 8 μετάρμελοι A. 8 ἐκόν (A: ἐκόν) οὖν ἄκοντι AB. 9 τοιοῦτους A. 10 ἐγγὺς ἔστι A. 10 εὐρήσει A. 10 λαμα A. 15 εἶναι B, (εἶν) εἶν A.

მძღვარს აჩვენოს მათ სიმართლის გზა. ხომ სხვადასხვანაირი გზებით შევდივართ ცათა სამეფოში; ერთი წარმართავს ამას, მეორე – იმას, ხოლო მესამე – ყველას.

3. და საჭიროა, რომ წინამძღვარმა ურთნი შერისხოს, მეორენი შეაქოს, ხოლო სხვებს კიდევ მუწუკები მოსჭრას მხილების მჭრელი მახვილით; ყველაფერი ეს უნდა გააკეთოს ზომიერად და თავის დროზე;

4. სხვები კიდევ უნდა დააყენოს საქმეზე და სხეულებრივ შრომაზე, ისინი, რომელთა ზნენი არ არიან მტკიცენი, არც გულნი – სინანულით აღსავსენი. ძალაუნებურად შრომათა მეშვეობით უნდა დაეუახლოოთ ესენი ღმერთს: სული საქმისმოყვარე ახლოს არის ღმერთთან და ადრე მიაღწევს განკურნებას.

თავი მეთხუთმეტე

შესახებ იმისა, რომ ძმები არ წავიდნენ მონასტრის გარეთ ან არ გავიდნენ მონასტრიდან წინამძღვართა ბრძანების გარეშე

A 226

1. ძმათაგან რომლებიც არ იცავენ სიმშვიდეს, არ არის საჭირო ნება მიეცეს მათ იარონ იქ, სადაც მოისურვებენ თავიანთი ჭკუის სისუბუქით, არამედ გალაღებულნი ასეთი ჩვეულებით უნდა დაიყოლიონ, წმინდა და ღვთიური კანონის ძალით, რომ დარჩნენ შინ.

2. და არა მხოლოდ ამის გულისთვის ვბრძანებ მათ წვრთნას, არამედ ყველა საქმეში უწესოებისა და ურჩობის გამო, რათა ისინი წესიერად და ზედმიწევნით იქცეოდნენ.

3. ყოველ მწყემსს მოვალეობად ადევს დადებული საზღვრები არ გადალახოს და ამ წესით არის საჭირო მწყსიდეს გონიერ სამწყსოს, ხოლო განაკანონოს შემცდარნი სინანულად და იზრუნოს მთელი თავისი გულითა და გონებით თანაგრძნობით მათდამი, როგორც საკუთარ წევრებისადმი, რათა ღმრთის სამართლიან სამსჯავროში არ მოხვდნენ.

A 227

16 περιβραχισθαι A. 17 τοιαυτη A. 17 οἱκοι μενοι A. 17 και μεν οἱ B.
 18 ημερον A. 20 μετῃχοντος A. 21 ἀκριβη A. 21 πολιτεθσονται A. 22 ηρωε
 A. 23 τοῦτων A. 25 τε A. 26 μέλειν A. 27 δικαία χρισει| δι(κα)κρισει (και
 ხმატვებული სტრიქონს ზემოთ) A. 27 ἑσωνται, ἰσοῦν B.

4. Καὶ τὸ διορισθὲν ἅπαν παρὰ τοῦ προεστῶτος νόμος ἐστὶ, καὶ ὡς αὐτοῖς τοῖς θείοις νόμοις δεῖ προσέχειν τοὺς ὑποτασσομένους αὐτῷ πᾶσι τοῖς λεγομένοις παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν εὐτελὲς ἡγείσθαι εἴτε διακρίνειν τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, εἴτε ἀντιλέγειν αὐτῷ, εἴτε
5 ἄλλως πῶς ἀντιτάσσεσθαι· ταῦτα γὰρ πάντα ἀπειθείας εἰσι τεκμήρια καὶ αὐτεξουσιότητος, πρὸς δὲ καὶ ἀταξίας, ἣτις ἐστὶ σύγχυσις καὶ κατάλυσις τῆς ὑπακοῆς τε καὶ εὐκρινείας, ὧν τὸ κρίμα ἔνδικον ἐπαλεύσεται τοῖς τὰ τοιαῦτα πράττουσιν.

5. Δεῖ οὖν κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα εἰπεῖν· οὐ βούλομαι γὰρ ἕτερόν τινα ἄρχειν αὐτῶν, οὐδὲ τὸν τῆς ὑποταγῆς νόμον βούλομαι καταλῦσαι· οὐκ ἔξεστι γὰρ ἄλλο τι τῷ μοναχῷ φθιγγέσθαι ἀπέναντι τοῦ προεστῶτος εἰ μὴ τὸ Ἡμαρτον, πάτερ, συγχώρησον· σὺ γὰρ οὕτω μονάζοντες καὶ τῷ κανόνι τούτῳ ὑπο(Α 228)τασσομένοι, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος.

6. Εἰ δὲ γε ἐκ τῶν ἀδελφῶν τις ἐλεγχθήσεται μὴ βουλόμενος κατὰ τὸν ὅρον τοῦ κανόνος ζῆν, ἀλλ' ἀντιτάσσειται καὶ σκληρόν καὶ ἀνωφελεῖ ἡγήσεται τὸν ἔλεγχον τοῦ προεστῶτος καὶ οὐ πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ κέρδος ἡγήσεται τὴν ἐπιτίμησιν αὐτοῦ καὶ διαμαχομένους τῷ ποιμένι τε καὶ ἱατρῷ μὴ ἀποδεχόμενος τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἢ λάθρα ἢ φανερώς αὐτῷ διαμάχεται (δπερ οὐ βούλομαι δαιμονικῶ γὰρ πάθει ὁ τοιοῦτος ἐστὶ κἀτοχος μεθυσκῶν τῷ πλησίον αὐτοῦ πόμα θολερόν, ὃ ῥῆξις τε καὶ χωρισμὸς πολλάκις τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας εἴωθε γενέσθαι), ὁ τοιοῦτος δὲ ἄνευ διορθώσεως μεμενηκῶς, μᾶλλον δὲ μετὰ μίαν τε καὶ δευτέραν
20 καὶ τρίτην παραίνεσιν καὶ ἐπιτίμησιν ὡς σεσηπὸς μέλος ἐκτεμηθήσεται καὶ πόρρω τοῦ θείου ποιμνίου γενήσεται.

7. Ἔτι πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον εἰδέναι τῷ τῶν | (Α 229) ψυχῶν οἰκονόμῳ, ἥτοι τῷ προεστῶτι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἐν διατηρήσει καὶ ἀνοχῇ, καὶ οὕτως κατὰ τὸν Παῦλον δοκιμᾶσαι τοὺς τοιοῦτους
30 πάντας καὶ τὰ κρεῖττονα ἐκλέξασθαι καὶ ἀπέχεσθαι ἀπὸ παντὸς

1 ἅπαν Α. 1 ἐστὶ Α. 5 ἀντιτάσσεσθαι Α. 6 αὐτεξουσιότητος Α. 6 δε" Α. 6 ἀταξίας Α. 6 ἐστὶ σύγχυσις Α. 7 τὲ Α. 8 τοιαῦτα Α. 8 πράττουσιν Α. 10 ἕτερον τινα Α. 10 ὑποταγῆς Α. 11 ἄλλο τι Α. 13 οὕτω Α. 13 τοῦτο Α. 15 τις Α. 16 ὅρον Α. 17 ἡγήσεται Α. 17 προεστῶτος Α. 18 ἑαυτοῦ Α. 18 ἐπιτίμησιν Α. 19 ἱατρῷ Α. 21 βόλομαι Β. 22 ῥῆξις Α. 22 χωρισμὸς Α. 22-23 πολλάκις Α. 24 μεμενηκῶς Α. 24 τὲ Α. 25 παραίνεσιν Β, τὴν παραίνεσιν Α. 25 ἐπιτίμη-

4. წინამძღვრის მიერ გაცემული ყოველი ბრძანება არის კანონი და როგორც ღვთიურ კანონებს ისე უნდა ემორჩილებოდნენ ყველაფერ მის თქმულს და მდარე რამედ არ უნდა ჩათვალონ მის მიერ თქმული, არც მის წინააღმდეგ ილაპარაკონ, არც სხვანაირად რამე მოიქმედონ მის წინააღმდეგ; ყველაფერი ეს არის დამატკიცებელი ურჩობისა და თვითუფლებისა *, აგრეთვე უწესობისა, რომელსაც მოსდევს შფოთი და მოსპობა მორჩილებისა და კეთილსჯისა, რომელთა გამო ამგვარი საქმეების ჩამდენზე მოივლინება სამართლიანი სასჯელი.

5. ღვთის კეთილი ნებით საჭიროა ესეც ვთქვათ: მე არ მინდა, რომ მათზე მთავრობდეს სხვა ვინმე, არც ის მინდა, რომ მორჩილების წესი დაირღვეს; არ შეეფერება მონაზონს სხვა სიტყვა თქვას წინამძღვრის მიმართ, თუ არა „ვცოდე, მამაო, მომიტევე“. ვინც ასე მონაზონობს და ამ კანონს ემორჩილება, მათ მიმართ იქნება მშვიდობა და წყალობა.

A 228

6. თუ კი ვინმე ძმათაგან იქნება მხილებული იმაში, რომ მას არ სურს კანონის ფარგლებში იცხოვროს, არამედ წინააღმდეგობად იქცევა და წინამძღვრის მიერ მხილებას ჩათვლის მკაცრად და უსარგებლოდ, და არ ჩათვლის თავისთვის სასარგებლოდ და სახეიროდ მასზე დადებულ საკანონოს, თავის მწყემსსა და მკურნალს წინააღმდეგება და არ მიიღებს მის მხილებას, ამის გამო ფარულად თუ ცხადად მის წინააღმდეგ ბრძოლას დაიწყებს (მე ეს არ მინდა: ეშმაკეული სენით არის შეპყრობილი ასეთი კაცი, რომელიც ასმევს თავის მახლობელს მღვრიე სასმელს, რომელიც, ჩვეულებრივ, ხშირად არის ხოლმე განმყოფელი ეკლესიის სხეულისა), თუ ასეთი კაცი გამოუსწორებელი დარჩა პირველი, მეორე და მესამე გაფრთხილებისა და განკანონების შემდეგ, იგი მოიკვეთოს როგორც დამპალი ასო და ღვთიური სამწყსოსაგან შორს იყოს.

7. გარდა ამისა კიდევ აუცილებელია სულის მნისათვის, ესე იგი წინამძღვრისათვის, იცოდეს და იზრუნოს თვალყურის დევნებით და მოთმინებით, და ამნაირად, პავლეს მიხედვით, გამოსცადოს ყველა ესენი, გამოარჩიოს საუკეთესო და განაშოროს ყოვე-

A 229

* „თვითუფლებისა“ – ἀυτεξισιότηος. ეს ბერძნული ტერმინი აღნიშნავს „თვითთავადობას“, „საკუთარი უფლების ქონას“. ქართულ ტექსტში ეს ტერმინი გადმოცემულია: «თ ა ვ ჳ ე დ ო ზ ა».

πονηροῦ πράγματος* καὶ μὴ ἀποβλέψασθαι τινα ὄντα ἐν μικρῷ τινι παραπτώματι, ἵνα μὴ ἢ μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί**.

8. Πάλιν δὲ εἰάν τις τὰς μεγάλαις ἐγχειρίζεται ἐγκρατείας, αὐτοθελῶς διακρίνων καὶ περιφρονῶν τὸν ὄρον τὸν τεθέντα παρὰ
- 5 τῶν ἀγίων πατέρων, ὃν πρῶτον κατ' ἐκλογὴν καὶ μετὰ δοκιμασίας ἡμῖν παραδεδώκασι κατὰ τὰς θείας αὐτῶν παραδώσεις, τὴν ἀληθῆ τε καὶ ἀπλανῆ καὶ μίσην ὁδόν, τουτέστιν τὴν ἀποκοπὴν τοῦ οἰκείου θελήματος· ὁ γὰρ αὐτόβουλος ἀεὶ ἐσφαλμένος ἐστὶ καὶ ἀπείρατος καὶ ἀβέβαιος.
- 10 9. Νῦν οὖν τὰ τῆς ὑποταγῆς λόγῳ καὶ χρόνῳ ὑπὸ πάντων πεπείραται καὶ ἀκίνητος διατηρηθήσεται· διὸ οὐδὲ ἀνέχεσθαι (A 230) τοῦτον δεῖ τῶν οὕτω διακειμένων περὶ τῶν σχηματιζομένων καὶ μεθ' ὑποκρίσεως προσερχομένων ἐν μέσῳ [τοῦ] λαοῦ καὶ τῶν ἀνευ βουλήσεως τῶν συμφωνούντων ἐγκρατευομένων καὶ ἀνευ παραινέσεως τοῦ
- 15 καθηγουμένου καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σχηματιζομένων πρὸς τὸ τοὺς ὀρώντας πείθειν προφάσει τῆς προσευχῆς, καὶ ἄλλοις ἀνόμοιοι οὖσι τοῖς πρῶτον, καὶ οὕτως κλαπέντες καὶ ἀπατηθέντες ἔσονται πρὸς κατὰπληξιν τούτων, πρὸς οὓς ἐστὶν ἡμῖν ἢ πάλῃ καὶ μάχῃ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· καὶ γὰρ σκότος ἐστὶ*** καὶ φῶς ὑποκρίνεται,
- 20 Ταῦτα ἀρκοῦσιν ἡμῖν πρὸς παράδειγμα· καὶ γὰρ περὶ τούτων ἀπὸ τῆς εὐαγοῦς σεβασμίας μονῆς τῶν Παναγίου προφανῶς ἐπαιδεύθημεν, κακείθεν δεῖ ἡμᾶς μανθάνειν τοὺς εὐτελῶς βουλομένους.

10. Πάλιν δὲ λέγω, πρὸς πάντας δεῖ ὁμοίως βουλευέσθαι καὶ πάντας παραινέειν καὶ εἰς τὸ καλὸν ὀδηγεῖν καὶ τὸν νοῦν | (A 231)
- 25 αἴρειν ἐκ τῶν γηίνων πλημμελημάτων, ἵνα κατὰ τὴν ἐκεῖνου διάκρισιν

* 1 Thes. V, 21-22; πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε ἀπὸ παντός εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

** 1 Cor. V, 6: οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί;

*** Ephes. 6, 12: οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς... τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους.

1 πράγματος A. 1 ἀποβλέψασθαι τινὰ A, ἀποβλήσασθαι τινα B. 1 ὄντα A, οὐδὲ B. 1 μικρῷ τινι A. 2 παραπτώματι A. 3 εἰάν τι B. 3 ἐγχειρίζεται B, ἐγχειρίζεται A. 4 διακρίνων A. 4 ὄρον A. 5 ἀγίων A. 5 κατεκλογὴν A. 5 δοκιμασίας A. 6 παραδεδώκασι A. 6 ἀληθεῖ A. 7 τουτέστιν A. 11 σκότος A, ὁ B. 11 ἀνεχέσθαι A. 12 τούτον A. 13 τοῦ λαοῦ B. 3. 4.

ლი ბოროტი საქმისაგან *, და არ გამორჩეს ვინმე, მცირე ცოდვაში მყოფი, რათა მცირე საფუარმა მთელი ცომი არ ააფუოს **.

8. კიდევ: თუ ვინმე ხელს მიჰყოფს დიდ თავშეკავებას, თვითნებურად გამორჩევს და შეურცხყოფს წმინდა მამათა მიერ დადებული წესს, რომელიც იმთავითვე შერჩევით და გამოცდით გადმოგვეცა ჩვენ, მათი ღვთიური გადმოცემების მიხედვით, როგორც ჭეშმარიტი და უცთომელი და საშუალო გზა, ესე იგი როგორც მოკვეთა საკუთარი სურვილისა; რამეთუ თვითრჯული ადამიანი მუდამ შემცდარია, გამოუცდელი და არამტკიცეა.

9. აი, ახლა მორჩილობის საქმეები სიტყვითაც და დროშიც ყველას მიერ გამოცდილია და შეურყევლად იქნება დაცული; ამიტომ არ არის საჭირო მოვითმინოთ ის, რადგან ასეთია ვითარება იმათი, ვინც მაჩვენებლობს და ლიქნით მოდის შუა ხალხში და გარეშე ერთად დამთმენთა ნებისა და გარეშე წინამძღვრის რჩევისა შუა ხალხში მოჩვენებით იქცეოდნენ, რათა ლოცვის საზაბით მხილველნი დაერწმუნებიათ, რომ ისინი არ გვანან სხვებს, რომელნიც წინათ იყვნენ, და ამგვარად იქნებიან მოპარულნი და ცთუნებულნი იმათ განსაცვიფრებლად, რომელთა მიმართ გვაქვს ჩვენ ომი და ბრძოლა სიტყვისამებრ ღვთაებრივი მოციქულისა: ვინაიდან არის სიბნელე და სინათლეს იჩემებს ***. ეს გვეყოფა ჩვენ მაგალითად; რამეთუ ამის შესახებ ჩვენ აშკარად ვარ გაწვრთნილი პანაგიის ყოვლად წმინდა და პატოსანი მონასტრის წესებით, და იქიდან უნდა ვისწავლოთ, თუ გვინდა სრულყოფილად ვიქცეოდეთ.

A 230

10. კვლავ იმასაც ვიტყვი, რომ საჭიროა ყოველთა მიმართ ერთნაირად განბჭობა, ყველას დარიგება და კარგ გზაზე წარმართვა, გონების გამოყვანა მიწიერი შეცდომების რკალიდან, რათა

A 231

* 1 თვს. 5, 21 – 22: «ყოველივე გამოიცადეთ, და უკეთესი იგი შეიკრძალეთ ყოვლისაგან საქმისა ბოროტისა განეშორებით».

**1 კორ. 5,6: «არა უწყითა, რამეთუ მცირემან ცომმან ყოველივე შესუარული ადაფუენის?» („შესუარული“ ნიშნავს „მოზეილილს“).

*** ეფეს. 6, 12: «რამეთუ არა არს ბრძოლა ჩუენი სისხლთა მიმართ და ჯორცთა, არამედ... სოფლისმპყრობელთა მიმართ ბნელისა...».

ნიკქტ. 14 *συνταξιστον* A. 16 *διδωντας* A. 16 *προφθασει* A, *προφθαις* B, *προφθῆσαι* Petit. 16 *ἄλλοις* A, *ἄλλοι* B. 16 *πρώτερον* A. 17 *οὐτως* A, *οὕτω* B. 19 *θεῶν* A. 19 *ἔσσι* A, *εἰσι* B. 19 *ἐποκρίνεται* A, *ἀποκρίνεται* B, *ἀποκρίνομαι* Petit. 21 *σεβασίας* A, 21 *παναγίου* A. 24 *δδγεις* A. 25 *γῆλων* A. 25 *διδραχμῶν τε* A.

τε και προτροπήν πάντα γενήσεται και δια της εκείνων προς θεόν οικειότητος· πᾶν γάρ τὸ μὴ προσπελάζον τούτῳ μάταιόν ἐστι.

11. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι τὸν νοῦν δεῖ φυλάττειν πάντων τῶν
 5 πονηρῶν λογισμῶν ἀνώτερον και ὅτι ἐκ τούτων προέρχεται ὁδὸς πονηρίας και ἀγαθότητος· ἐκ μὲν τοῦ πονηροῦ δεῖ ἀπέχεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἀγαθῷ προκόπτειν ἀεὶ, ἀφ' οὗ γεννᾶται τοσοῦτος καρπὸς ἀγαθότητός τε και εὐθύτητος, και καθὼς βοᾷ ἡ μεγάλη ταρσεῖα σάλπιγξ, τί οὖν ἐστὶν τοῦτο; ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης και τὰ ἐξῆς*.

12. τοῖς γὰρ αὐτοβούλοις ἐγκρατευταῖς και πρὸς ἔνδειξιν πράττουσιν, ὅτινες ἐν τοῖς φαινομένοις ἔχουσι τὴν μορφήν τοῦ προσχήματος, ἐκείνοις μανία παρέπεται και μάλα αὐτοῖς παραφύεται και
 10 τοῖς ἔξω δειχθήσεται τοῖς τῇ κενῇ δόξῃ παρεπομέ (A 232)νοῖς, ὧν τὸ τέλος** ἀφικνεῖται τῇ ραθυμίᾳ, και ὃς μεγάλως περὶ αὐτοῦ δοκεῖ οἶεσθαι, ὕπερ πράγματός ἐστι βλαβερώτερον παντός· τοὺς γὰρ ὀρώντας μόνους πείθειν εἶναι ἀρετὴν μὴ οὕσα ὄντως ἀρετὴ, ὡσπερ
 15 τινὲς τῶν πατέρων διωρίσαντο, καθὼς και ὁ προφήτης λέγει Ἐάν τις κάμψῃ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ὡσπερ κλοῖόν, ἢ σάκκον και σποδὸν ὑποστρώννυσιν, οὐ ταύτην ἐξελεξάμην ἐγὼ τὴν νηστείαν, ἀλλὰ διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου και πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς
 20 τὸν οἶκόν σου· τὸν γυμνὸν ἐνδύσαι και τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψε***.

13. Ὅσον γὰρ ταπεινοὶ τις ἑαυτόν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται κατὰ τὸ πλήθος παρομοιούμενον τοῦ ἀνυποστάτου τῆς θαλάσσης ὕδατος ἡσύχως πληθυνόμενον τὴν γεωργίαν τῆς δικαιοσύνης· ὅσον δὲ
 25

* Galat. 5, 22: ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη· μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις·

** ԹԹԲ. Philip. 3, 19: ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία και ἡ ὀξεία ἐν τῇ αἰσχρῇ αὐτῶν.

*** ԹԹԲ. Is. 58, 5-7.

1 προτροπήν A. 3 τούτο A. 4 λογισμῶν A. 4-5 πονηρίας A. 6 γεννᾶτε A. 7 ταρσεῖα A. 8 ἐστὶν A, ἐστι B. 9 ἐξῆς A. 10 ἔνδειξιν A. 14 ἀφικνεῖται A. 15 πράγματός παντός ἐστὶ βλ. A, πράγματός ἐστι βλαβερώτερον παντός B. 16 ὀρώντας A. 17 τινῆς A. 18 τῆς A. 19 ἐξελεξάμην Petit (ճռնոցո՞-

ყველაფერი ხდებოდეს მისი (ე. ი. წინამძღვრის) გადაწყვეტილებით და ბრძანებით და მათი (ე. ი. ძმების) მეგობრობით ღმერთის მიმართ, ვინაიდან სრულიად ფუჭია მისგან განშორება.

11. ვიტყვი იმასაც, რომ საჭიროა გონება იმთავითვე დაიცვა ყოველ ბოროტ გულისზრახვათაგან და რომ ამათგან წარმოსდგება გზა ბოროტისა და კეთილისა: საჭიროა ბოროტისაგან თავი შეიკავო, ხოლო ისწრაფოდე კეთილისაკენ, რომლისაგანაც იბადება ამდენი ნაყოფი სიკარგისა და სიმართლისა, როგორც ამას ღალადებს დიდი ტარსუნელის (ე. ი. პავლეს) საყვირი იმის შესახებ, თუ რა არის ეს? სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, გულკეთილობა და ასე შემდეგ *.

12. როდესაც თვითნებურად მისდევენ მოღვაწეობას საჩვენებლად *სხვებისათვის* და ამ საქმიანობას წამოსწევენ სახედ ჩვენებისა, ასეთ ადამიანებს თან ახლავთ საცთური, რომელიც, რასაკვირველია, მათ აღმოეცენება და გარეშეთათვის ჩანს როგორც ფუჭი დიდების თანამგზავრი: მათი ბოლო** მივა უქნარობასთან და ასეთი კაცი დიდი წარმოდგენისა იქნება თავის თავზე, რაც ყოველგვარ საქმეზე უფრო მავნებელია, ვინაიდან მხოლოდ მხილველებს დაარწმუნებს, რომ ეს არის სიკეთე, თუმცა სინამდვილეში არ არის სიკეთე, როგორც ზოგიერთი მამები განსაზღვრავდნენ, როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: „თუ ვინმემ მოიდრიკოს თავისი ქედი როგორც რკალი, ან ქვეშ დაიგოს ძაძა და ფერფლი, არა ასეთი მარხვა გამოვირჩიო მე, არამედ მოუტეხე მშიერს შენი პური და უსახლკარო გლახაკნი შეიყვანე შენს სახლში; ტიტველს ჩააცვი და შენი თესლის ნათესავებს არ დაემალე ***“.

A 232

13. რამდენადაც კაცი თავს დაიმდაბლებს, ამდენადვე ამაღლდება მსგავსად უძლეველი ზღვის წყლის სიმრავლისა და წყნარად გარდაამეტებს სიმართლის საქმეს; ხოლო რამდენადაც კაცი

* გალატ. 5, 22: «ხოლო ნაყოფი სულისა არს: სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, სიტკბობა, სახიერება. სარწმუნოება...

** ფილიპ. 3, 19: «რომელთა აღსასრული წარწყმედა არს, რომელთა ღმერთ მუცელი არს, და დიდება სირცხვლსა შინა მათსა».

*** ესაია 58, 5-7: «არა ესე მარხვა გამოვირჩიე, ..არცა მო-თუ-იდრიკო ვითარცა გრკალი ქედი შენი. და ძაძა და ნაცარი დაირეცო... და უნეცვე მშიერსა პური შენი, და გლახაკნი უსართულონი შეიყვანენ სახიდ შენდა, იხილო თუ შიშველი შეჰმოსე და თესთაგანი თესლისა შენისათა არა უგულუბელს ჰყო».

ბიე), ἔξωλεγεῖται AB. 19-20 διὰ τὸ εἶπε (?) A. 20 πεισθῆναι A. 22 ἀπόρριψαι A. 23 ταπεινοὶ εἰς A, 24 πληθὺς A. 24 παρόμοιοι μὲν A. 24 ἀνέπιστάτου A

εὐθύνει τις ἑαυτὸν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται, ἢ γὰρ ταπεινώσῃς διδάσκει μᾶλλον τὰς ἑαυτοῦ ἐξετάζειν καὶ (A 233)κίας καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνειν· οὗτος γὰρ ἐστὶν νόμος πατρῷος ἡμῶν καὶ αἰεὶ εἰσόδου εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· τοῦτο

5 γὰρ ἀποστελεῖ ἡμᾶς εἰς ἀναπαύσεως τόπον τῆς ἡτοιμασμένης, ὡς οὐ μόνον τοῖς ἑπτὰ, ἀλλὰ κατὰ τὸν σολομώντειον λόγον καὶ τοῖς ὀκτώ δοῦναι μερίδα.

14. Εἰς τοῦτο γὰρ φέρει καὶ ὁ κυριακὸς λόγος ὁ λέγων· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε

10 ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Λάβετε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε, ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστὸς ἐστὶ καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν*.

15. Ὡστε οὐ μόνον τὰ ἐκείθεν ἀγαθὰ παρέξει ἡμῖν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ τὰ παρόντα παρέχει· καὶ εὐοδοί, εἰάν ποιήσῃ τις τὸ ἐκείνου θέλημα, οὐδὲ δεῖ πᾶσαν τὴν εὐόδοσιν λογισασθαι τοῦ θεοῦ καὶ

15 αὐτῷ παρατίθεσθαι πᾶσαν τὴν ἡμετέραν ζωὴν καὶ τὸν θεὸν κατὰ νοῦν θέσθαι, ἵνα ἔσται ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος ἡμῶν καὶ τὸ κατοικῆ (A 234)κητήριον ἡμῶν ἐν Σιών καὶ ἐκεῖ συντρίψει κύριος τὰ κράτη τῶν τόξων**· ἐκεῖ πίστις, ἐκεῖ ἐλπίς, ἐκεῖ ἀγάπη καὶ θείας ἀγάπης πόθος· ἐκεῖ φωταγωγία, ὅτι φωτίζει σοὶ ἀπὸ ὀρέων

20 αἰώνιων***.

16. Περὶ οὖν τῆς ἐν οἴκῳ τραπέζης καὶ εὐταξίας τῶν διακονούντων καὶ κοινῆς εὐρυθμίας τε καὶ συστάσεως καὶ ἄλλης βίης οἰκονομίας τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα εἰρήσθω σὺν θεῷ, ὡς διατέταται παρ' ἡμῶν.

25 17. Περὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ ἀκολουθιῶν πᾶσιν εὐδηλὸν ἐστίν, συντόμως ἐρῶ· δεῖ γὰρ τὴν διακονίαν τῆς ἱερατείας ἀγάπῃ τε καὶ ἀγρυπνίᾳ κατὰ νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀδιαλείπτως

* ML XI, 29-30: *μάθετε--ἕλαφρόν* (თითქმის სიტყვა-სიტყვით).

** Psalm. 15, 3(4); ქართული ტექსტი აგრძელებს ციტატას: «საჭურველო მახვილი და ბრძოლა».

*** Genes 49,26.

1 *τις* A. 4 *βλέπειν* A, *βλάπτειν* B (Petit-ს შეესწორებდა: *βλέπειν*). 3 *οὗτος* A. 3 *γὰρ ἐστίν* A. 4 *αἰεὶ* A. 5 *τῆς* B, *τὴν* A. 6 *ἑπτὰ* A. 7 *ὀκτώ* A. 8-9 *μάθεται* A. 9 *πρῶτος εἰμι* A. 9 *εὐρήσεται* A. 10 *ὑμῶν*] *ἡμῶν* AB. 10 *λάβεται* A. 10 *ὑμᾶς*] *ἡμῶς* B. 11 *μάθεται* A. 11 *ἐστὶ* A. 12 *ἀγαθὰ* A. 13 *ποιήσει* A. 13 *τις* A. 14 *εὐόδοσιν* B. 14 *λογισασθαι* A, 16-17 *κατοικητή-*

თავის თავს წარმართავს შრომისთვის, ამდენად იგი ამაღლდება, ვინაიდან სიმდაბლე ასწავლის, თუ როგორ უკეთ გამოიძიოს სა-
კუთარი სიცუდენი, მიხედოს თავის თავს და თავისი თავი განსა-
ჯოს: ასეთია სჯული ჩვენი მამებისა და მიზეზი ზეციურ სამეფო-
ში შესვლისა; ეს გაგვგზავნის ჩვენ განსასვენებლად შემზადებულ
ადგილში, სადაც არა მარტო შვიდს, არამედ, თანახმად სოლომო-
ნის სიტყვისა, რვასაც მისცა წილი *.

A233

14. ამასვე ეხება საუფლო სიტყვა, რომელიც ამბობს; „ის-
წავეთ ჩამგან, რამეთუ მშუდ ვარ და მდაბალ გულითა, და ჰპოოთ
განსუენებაჲ სულთა თქუენტაჲ. აიღეთ უღელი ჩემი თქუენ ზედა
და ისწავეთ, რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს და ტვრთი ჩემი
მცირე არს“ **.

15. ასე რომ არა მხოლოდ საიქიო სიკეთეს მოგვეცემს ჩვენ
ღმერთი, არამედ სააქოსაც მოგვანიჭებს და კარგ გზაზე დაგვაყე-
ნებს, თუ მის ნებას შევასრულებთ, ხოლო ჩვენ მოგვეთხოვება,
რომ ყოველი კარგი წარმართვა ღმერთს მივაკუთვნოთ, და მას
ჩავაბაროთ მთელი ჩვენი სიცოცხლე, და ღმერთი გვედოს გონე-
ბაში, რათა ეს ჩვენი ადგილი იყოს მშვიდობაში და სამკვიდრებე-
ლი ჩვენი იყოს სიონში, და იქ შემუსროს უფალმა მშვილდთა ძა-
ლა, იქ იყოს იმედი, სიყვარული და ღვთიური სიყვარულის ვნება;
იქ იყოს განათლება, რომ გინათებს შენ საუკუნო მთებიდან ***.

A 234

16. ახლა შესახებ სახლის ტრაპეზისა და მსახურთა წესიერე-
ბისა, საზოგადო კეთილმოწყობისა და მდგომარეობისა და სხვა
ყოველი სამნეო საქმიანობისა ითქვას ღვთის შეწევნით შემდეგი
საგულისხმო რამ, როგორც ეს ჩვენ მიერ დაწესებულია.

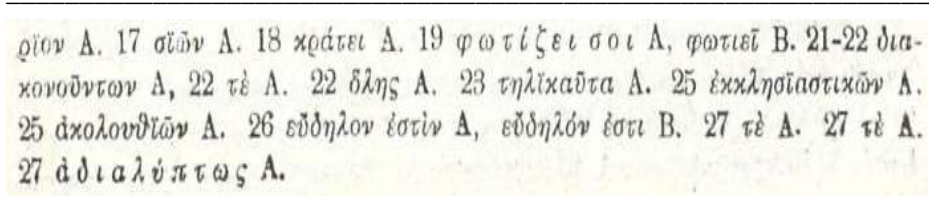
17. ხოლო შესახებ საეკლესიო წესებისა და მღვდელმსახურე-
ბათა ყველასთვის ცხადია და ამიტომ შემოკლებით ვიტყვი: საჭი-
როა სამღვდელო მსახურება სრულდებოდეს სიყვარულითა და

* ეკლ, 11,2: «ეც ნაწილი შვიდთა, და მერვეთაცა, რამეთუ არა უწყი
რა

იყოს ბოროტი ქუეყანასა ზედა».

** მათე 11, 29-30.

*** ფს, 75, 3(4); შდრ. შესაქ. 49, 26: «განძლიერდი უფროს მათათა
მყარ-
თასა, და კურთხევითა ბორცუთა საუკუნოთასა».

ποιεῖν κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δωρεὰν τὴν παρὰ τοῦ σω-
 τήρος δοθεῖσαν ἐκάστη γλώσση κατὰ τὸν ἴδιον φθόγγον ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων,
 ἀμήν.

5

Κεφάλαιον ιϛ'

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς παραίνεσις

1. Πάλιν ἀκόλουθα τῶν προειρημένων παρα| (A 235) γγέλλω
 καὶ τοῦτο ἐνόρκως προτραπέομενος καὶ διορίζω τάδε τοῖς ἐν ἀγάπῃ
 ἀδελφοῖς τοῖς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐρήμῳ, ὅπως μὴ τὸ τοιοῦτον εὐαγές
 10 σεμνεῖον ἄνευ ἐπιτρόπων ἐάσωσι· μάλιστα δὲ ἐκλεκτούς τε καὶ ἐμ-
 πείρους βουλόμεθα εἶναι τοὺς ἔχοντας τὴν ἐπιτροπὴν. Μετὰ δὲ τὴν
 τούτων ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἄλλους δεῖ ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος ἐκλέ-
 γεσθαι τοὺς σεμνοτέρους τε καὶ τοὺς τὸν θεοῦ φόβον ἔχοντας, καὶ
 τε ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἶεν, καὶ τε ἐκ τῶν κοσμικῶν· καὶ τὸν
 15 θεὸν ἀγαπώντων οἱ τὴν τοιαύτην ἀναδεχόμενοι ἐξουσίαν, οὓς καὶ
 προτιμήσουσιν εἰς ἐπιστάσιαν τῆς μονῆς καὶ τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν·

2. πλὴν ἄνευ ἐπιτρόπων οὐ βούλομαι αὐτοὺς εἶναι, οὔτε δὲ
 ἄνευ τοῦ καθηγουμένου, ὥστε μὴ μόνον τὴν πνευματικὴν κατάστα-
 σιν ἀμετάθετον διατηρήσωσι κατὰ τὰ πρὸ ἡμῶν νομοθετηθέντα,
 20 ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σωματικῶν ἐπιμέλειαν ἐξουσι φυλάξαι βέβαια καὶ
 περὶ τῶν διακονητῶν τῶν | (A 236) ἐν τῇ μονῇ, ἵνα μηδεὶς ἐν-
 δεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαίων.

Κεφάλαιον ιζ'

25 Ὅφειλόμενόν ἐστι σκοπὸν καὶ παραγγελίαν·
 ποιήσασθαι περὶ τε τῶν εὐνούχων καὶ
 τῶν νεογνῶν παίδων

1. Περὶ τῶν εὐνούχων, ἦτοι τῶν λεγομένων θλαδιῶν, καὶ τῶν
 ἀνήβων παιδῶν, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ἀγίων πατέρων αὐτοὺς διεκώλυσαν
 ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυσταγωγίας, διὰ τὸ μὴ εἶναι σκάνδαλον,

1 χάριν A. 2 ἐκάστη A. 3 αἰῶνων A. 7 πάλιν A. 7 προειρημένων A.
 7 παραγγέλλω A. 8 τοῦτο P e t i t, τοῦτω AB. 8 ἐνόρκως A, ἐν ὄρκῳ B. 9 εὐαγές A.
 10 τε A. 13 τε A. 13 θεοῦ B, θεόν A (Θ'). 15 ἀγαπώντων A. 15 ἐξουσίαν A.
 15 οὓς A. 16 προτιμήσουσιν A. 16 ἐπιστάσιαν A. 17 ἄνευ ἐπ. B, ἀνα ἐπιτρόπων A.

მღვიძარებით, ღამით და დღისით უკლებლივ, ღვთის მადლით და მაცხოვრის მიერ მოცემული ნიჭით, ყოველ ენაზე თავისი ხმით ქრისტეს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

თავი მეთექვსმეტე

დარიგება მონასტრის ეპიტროპოსთა შესახებ

1. მერმე თანახმად ზემოხსენებულთა ვბრძანებ ამასაც, დაბეჯითებით მრჩეველი, და განვუსაზღვრავ მოსიყვარულე ძმებს, რომელნიც ამ ჩვენ უდაბნოში არიან, რათა ესოდენ წმინდა სავანე არ დასტოვონ უეპიტროპოდ: უპირატესად რჩეულნი და გამოცდილნი გვსურს იყვნენ ეპიტროპოსის თანამდებობის მქონენი. ხოლო შემდგომად მათი განსვლისა აქედან (*ე. ი. გარდაცვალებისა*) საჭიროა სხვები იქნენ ძმათა შემადგენლობიდან გამორჩეული უფრო სათნონი და ღვთისმოშიშნი, გინდა სასულიერონი იყვნენ, გინდა საერონი; და ღვთის-მოყვარულთაგან იმათ უნდა მიიღონ ეს ძალაუფლება, რომელნიც პატივითაც უპირატესნი არიან მონასტრის ზედამდგომლობისათვის და თავიანთი სულითაც.

A 235

2. მაგრამ უეპიტროპოდ არ მინდა იყვნენ ისინი, არც უწინამძღვროდ, რათა არა მარტო სულიერი მდგომარეობა შეუცვლელად დაიცვან ჩვენ მიერ დადებული წესების მიხედვით, არამედ ხორციელ საჭიროებათა შესახებაც გამოიჩინონ ზრუნვა, რათა მტკიცედ დაიცვან მონასტერში მყოფ მსახურთა შესახებ *წესები*, ისე რომ ისინი არ იყვნენ მოკლებული არაფერს პირველსაჭიროების საგანთაგან.

A 236

თავი მეჩვიდმეტე

საჭიროა შედგეს გეგმა და განჩინება საჭურისთა და მოყმე ჭაბუკთა შესახებ

1. შესახებ საჭურისთა, ანუ ეგრეთწოდებულ ყვერულთა, და უასაკო ჭაბუკებისა, რადგან მრავალნი წმინდა მამათაგან კრძალავდნენ მათ საეკლესიო საიდუმლოთა გამო, რათა არ მომხდა-

17 *βούλημα* A. 18 *τοῦ* AB, <Petit. 18-19 *κατάστασις* A. 20 *σωματικῶν* A. 20 *ἐπιμέλειαν* A. 20 *ἔξουσι* A. 21 *μὴ* *θεῖός* A. 24 *ἰστέ* A. 26 *πεισιῶν* B. 28 *ἀγίων* A.

και ἐξ ἀρχῆς ἔταξαν οὕτω μένειν εἰς τὸ διηγετικὸς μηδὲ προφάσαι
 ὑπηρετέου ἢ διακονίας τινὸς τοιοῦτόν τινα δέξασθαι τοῦ μοναδικοῦ
 πράγματος· ἀσεμνος γὰρ ἐν τούτῳ ἀταξία ὀφθίγεται·

2. Ἐπεικῶς γάρ φημι, ὡς πολλαῖς οἱ ἐν τῇ σκήτῃ πατέρες
 5 ἀριπρεπῶς διετάφησαν, ὅτι μὴ ἀγάγεσθε ἐνταῦθα τοὺς νεογνοὺς τῇ
 ἡλικίᾳ παιδας· πόσαι γὰρ ἐκκλησίαι δι' αὐτῶν ἐμολύνθησαν· ἀλλ'
 οὔτε δὴ τοῖς μεθ' ἡμᾶς τούτους τύπον σκανδάλου καταλιμπάνομεν
 προεστῶσί τε καὶ ὑπὲρ (Α 237) κόοις, οὔτε οἰαδῆτινι προφάσει ἐῶμεν
 10 δέξασθαι τοὺς τοιούτους, φόγου ὑπόληψιν ἔχοντας, μηδὲ δῶμεν τῇ
 κακίᾳ ὁδόν, ἣ καὶ ἡμεῖς πρὸ ταύτης τῆς τακτικῆς ἡμῶν νομοθε-
 σίας ἐκ μέρους περὶ τοῦ τοιούτου ἐνομοθετήσαμεν, ὡς οὐ συνάδει
 τὰ τοιαῦτα ἢ ἡμετέρα νομοθεσία τοῦτο παρηκολούθησε καὶ εὐ ἔχειν
 ἔδοξε περὶ χρεώδους καὶ μεγάλου πταίσματος σκοπὸν ποιουμένην.
 Τὸ ἀπαξ οὖν ἐξωσθέν τῶν ἱερῶν διατάξεων οὐδαμῶς ὀφείλομεν δέ-
 15 ξασθαι.

3. Κατακρίνομεν οὖν τοὺς τοιούτους, ἦτοι τοὺς μεθ' ἡμᾶς
 προϊσταμένους, καὶ ἐπιτρόπους ἐν τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ
 πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα ἐνορκῶντες εἰς αὐτὸν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν
 καὶ τὴν πανάχραντον αὐτοῦ μητέρα, μηδέποτε καταδέξασθαι ἐκτὸς
 20 τῆς ἡμετέρας διατάξεως ταύτης καὶ τῆς πατρικῆς παραδῶσεως ἑτε-
 ρόν τι περὶ τοῦ (Α 238) τοῦ οἰκονομεῖν οἰαδῆτινι προφάσει οὐ μόνον
 ἐπὶ ἀπώλειᾳ ψυχῆς καὶ μεδέξιν μεγίστης καὶ πατρικῆς κατακρίσεως,
 ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐνδικιωτάτῃ ψήφῳ αὐτῆς τῆς θείας κρίσεως ἐνό-
 χους γενέσθαι.

Κεφάλαιον ιη'

25 Περὶ τοῦ ἐλευθέραν εἶναι τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν
 ἀπὸ πάσης ἀρχοντικῆς τε καὶ βιαίας
 χειρὸς καὶ ἐτέρας παντοίας εἰσπράξεως

1. Βούλομαι τὴν παρούσαν εὐαγεστᾶτην καθ' ἡμᾶς μονὴν
 30 ἐλευθέραν εἶναι ἐκ πάντων τῶν βουλομένων βλαβεραῖ χειρὶ ταύτης

1 οὕτω Α, οὕτως Β. 2 ὑπηρετέου Α, 2 τοιοῦτον τινα Α. 4 ἐπὶ ἐκτός Α,
 ἐπὶ εἰκός Β. 4 γὰρ φημι Α, 4 πολλαῖς Α, 4 σκήτῃ Α, 5 ἀριπρεπῶς Α, δη-
 λαδῆ καὶ θεοπρεπῶς Β (Α-Βοη εὐαγγ. 18-19 ὑοη. εὐαγγ. 28 ὑοηγγ. 28 οὐδὲ
 ὑψηλός: δηλαδῆ καὶ θεοπρεπῶς). 5 διατάφησαν Α, διετάφησαν Β (Petit-ὑ
 ηὐφιστόρηδο 36733: διετάφησαν). 5 ἀγάγεσθαι Α, 7 οὕτε Α, 7 δὴ Β, δὲ Α.

იყო უსიამოვნება, და იმთავითვე დააწესეს ეს, ასევე დარჩეს სა-
მუდამოდ, და არც სამსახურის საბაბით, არც რამე თანამდებობის
გულისთვის არავის ასეთს არ ჩააბარონ სამონაზვნო საქმე, ვინაი-
დან ასეთი რამ წარმოადგენს უშვერებას და უწესობას.

2. ვიტყვი უფრო შესაფერისად, როგორც ხშირად სკიტში
მყოფი მამები შესანიშნავად აცხადებდნენ – ნუ შემოიყვანთ აქ ასა-
კით ნორჩ ჭაბუკებს: რამდენი ეკლესია მათგან წაიბილწა! მაგრამ
არც ჩვენ შემდეგ რომ იქნებიან წინამძღვარნი და ხელქვეითნი, არ
დაუტოვებთ ჩვენ ასეთებს საცთუნებლად, არც რაიმე საბაბით და-
ვრთავთ ნებას შემოუშვან ასეთები, რომელნიც დასაგმობელნი
არიან, არც გზას მივცემთ ბოროტებას; ამ ჩვენი დაწესებული
სჯულდების ნაცვლად ჩვენ დავაკანონეთ ასეთი კაცის შესახებ ნა-
წილობრივ, რადგან არ ეთანხმება ჩვენს სჯულდებას ასეთ რამეს
მისდიოს, და გადაწყვიტა კარგ მდგომარეობაში ჰქონოდა დაყენე-
ბული დაზვერვა აუცილებელი და დიდი შეცდომისა. ჩვენ არავი-
თარ შემთხვევაში არ უნდა შევიწყნაროთ წმინდა წესთაგან ერთ-
ხელ გაგდებული საქმე.

A 237

3. ამიტომ ჩვენს მსჯავრს მივმართავთ ამათ წინააღმდეგ, ესე
იგი ჩვენ შემდეგ ამ წმინდა მონასტერში წინამძღვრად დაყენებულ-
თა და ეპიტროპთა წინააღმდეგ; გარდა ამისა ვაფიცებთ მთელ
ძმობას თვით ქრისტე-ღმერთის ჩვენი უფლის და მისი ყოვლად
უმანკო დედის სახელით, რათა ამ ჩვენი დადგენილებისა და მამა-
თა მცნების გარეშე არ მიიღონ სხვა რამ დადგენილება შესახებ ამ
საქმეების განგებისა არავითარი საბაბით არა მხოლოდ იმიტომ,
რომ ამით სულის წაწყმედას გამოიწვევენ და შეემთხვევიან უდი-
დესი და მამეული წესების დაგმობას, არამედ იმიტომაც, რომ სა-
მართლიანად დაიმსახურებენ თვით ღვთიურ განსჯას.

A 238

თავი მეთვრამეტე

**შესახებ იმისა, რომ ეს ჩვენი მონასტერი თავისუფალი
იყოს ყველა სახელმწიფო და მმლავრული ხელისაგან
და სხვა ყოველგვარი გადასახადისაგან**

1. მსურს, რომ ეს ჩვენი ყოვლად წმინდა მონასტერი თავი-
სუფალი იყოს ყველა იმათგან, რომელნიც მოინდომებენ თავიანთი

7 τῶς Petit, τὸς AB. 7 κατακλιπόμεν A. 8 οὐτε A. 11 τοιοῦτον A. 11 σ-
νάδει A. 12 παρηκολούθησε A. 14 ἀπαξ A. 14 οὐδὲν A. 17 ἐπιτρόπους A.
19 μὴ δεῖποτε A. 20 ἡμετέρας A. 20 διὰ τῆς αἰῶς A. 20-21 ἕτερον τι A. 21 ἀ-
δικησῶν A. 22 ἐπὶ A. 27 πῆσος A. 27 τι A. 28 ἕτερας A. 30 τούτης A (+Pe-
tit), τῆς B.

ἀψασθαι, ἀλλοτρίων τε πάντων καὶ ἡμῶν συγγενικῶν προσώπων, νῦν ζῶντων καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἔσεσθαι μελλόντων, ἔτι καὶ τῶν ἡμῶν λεγαταρίων ἐπιτρόπων τε καὶ λοιπῶν παντοίων προσώπων, μὴ ἔχον-
 5 ἐπαγαγεῖν, μῆτε μὴν τῶν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν τυπωθέντων κτη-
 μάτων, μῆτε τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ (A 239) τοικούντων οἰοδότην τρόπον
 μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος τινὸς πράγματος κατ' ἐπήρειαν ἀφελέσθαι.

2. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων συγγενῶν ἀλεγάτευτος καταληφθῆ
 διὰ λήθην ἢ τινα ἄλλην τοιαύτην πρόφασιν καὶ φιλονεικίᾳ μερίδα
 10 τινα λήψασθαι, τὸν τοιοῦτον καταργοῦμεν πάντῃ τῆς τοιαύτης πονη-
 ρᾶς ἐνθυμήσεως καὶ διοριζόμεθα δώδεκα φόλαις μόναις λόγῳ λεγάτου
 δεξασθαι παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἡμῶν καὶ παύσασθαι τῆς ἀναισχύ-
 του ταύτης φιλονεικίας· ἐγὼ γὰρ ἐνστατόν τε καὶ ὑποκατάστατον
 κληρονόμον τῆν ἀγίαν ταύτην ἐκκλησίαν ἔχω καὶ τῆν περὶ ταύτην
 15 εὐαγεστάτην μονήν, καθὼς ἀνωτέρω τε καὶ ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις
 σαφῶς τε καὶ λεπτομερῶς διεσάφησα. Ταύτην γὰρ τῆν εὐαγεστάτην
 μονήν μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν δῶρον προσήξα θεοῦ, τῇ πάντα
 τεκταναμένοι καὶ συνέχοντι ὑπὲρ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς καὶ πολυαμαρ-
 20 τήτου ψυχῆς, αὐτὸν (A 240) τεξούσιον καὶ ἐλευθέραν ἀπο πάτης τε
 καὶ πάντοιας χειρὸς ἡμετέρων οἰκείων τε καὶ ξένων καὶ ἀπαξάπλῶς
 τε καὶ παντοίου προσώπου, μῆτε γνώμη τῶν ταύτης προῦσταμένων
 ἢ δόλῳ καὶ προδοσίᾳ τινὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ἄχρι καὶ σμι-
 25 κροτάτου τινὸς τῶν τῇ δεσποτείᾳ τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς ὑπο-
 κειμένων ἐκπονηθῆναι ἢ ἀφαιρεθῆναι· μῆτε δὲ οἱ ἐν τῇ τοιαύτῃ μο-
 νῇ μονάζοντες ἑτέρῳ τινὶ οἰκείῳ ἢ συγγενικῷ ἡμῶν προσώπῳ εἴτε
 ἀλλοτρίῳ ὑποτασσέσθωσαν ἢ χώραν δότωσαν τοῦ ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ
 οἰουνοῦν πράγματος τῶν ἐν αὐτῇ· μόνους γὰρ ἄρχειν καὶ ἐξουσιάζειν
 βούλομαι ἐν ταύτῃ τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελ-
 φούς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται καὶ ὡς οἱ χρυσόβουλλοι λόγοι διασαφοῦ-

1 ἀψασθαι A. 1 τὲ A. 2 ἐπὶ τὲ καὶ A. 3 ἐπιτρόπων τε καὶ A. 3-4 ἔχον-
 τος τινὸς A. 4 τὲ A. 4 ὀχλησῶν A. 4 οἰουνοῦν A. 5 ἀγία A. 5 τυπωθέντα A.
 6 οἰοδότην A (+Petit), οἰαδότην B. 7 καταπειρίαν A. 8 δεῖς A. 8 ἀληγά-
 τευτος A. 8 καταλειφθῆ A. 9 ἢ τινα A. 9 τοιαύτην A. 9 φιλονεικίᾳ A.
 10 τινα A. 11-12 πονηρᾶς A. 13 ὑποκατάστατον Petit, ἀποκατά-
 στατον AB. 14 τῆς ἀγίας ταύτης ἐκκλησίας B. 15 τὲ A. 16 τὲ A. 16 διεσά-
 φησα A. 17 δῶρον B. 18 τεκταναμένο A. 18-19 πολυαμαρτήτου A. 19 ἀπτε-
 ζούσιον A. 19 πάσης A. 20 τὲ A. 20-21 ἀπαξάπλῶς τὲ A. 22 ἄχρι A. 22-23 σμι-

მავნე ხელი შეახონ მას, აგრეთვე ყველა როგორც უცხო, ისე ჩვენი ნათესავი პირებისაგან, ამჟამად რომ არსებობენ და ჩვენ შემდეგაც რომ იქნებიან, და ჩვენი მოსამსახურე ეპიტროპებისა* და დანარჩენი ყოველგვარი პიროვნებისაგან; ნურავის ნუ ექნება ნება, კერძოდ ან საერთოდ, რამენაირად მას (ე. ი. მონასტერს) შეწუხება მიაყენოს, არც წმინდა ეკლესიის ჩვენ მიერ განსახლვრული ქონებებიდან რამე მიითვისოს ან მათში მცხოვრებლები დააზარალოს რამენაირად.

A 239

2. ხოლო თუ რომელიმე ჩვენი ნათესავთაგანი დარჩენილი იქნება ულელატოდ დავიწყების გამო, ან სხვა ასეთი საბაბით და მოითხოვს ნაწილის აღებას, ასეთ კაცს ჩვენ ყოველნაირად შევაკავებთ ასეთი ბოროტი ზრახვისაგან და განვუსაზღვრავთ მიიღოს მხოლოდ თორმეტი ფოლი ლელატობისათვის ჩვენი ეპიტროპებისაგან და თავი გაანებოს ამ უსირცხვილო დავას, ვინაიდან მოცილე და შემცვლელ მემკვიდრედ მყავს მე ეს წმინდა ეკლესია და მასთან არსებული ყოვლად პატიოსანი მონასტერი, როგორც ეს ნათლად და დაწვრილებით განვაცხადე ზემოთაც და ქვემოთ მოყვანილ განწესებაშიც. ეს ყოვლად პატიოსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული ქონებით ძღვნად შეეწირე ღმერთს, რომელიც არის ყველაფრის შემოქმედი და განმკარგულებელი ჩემი თავისა და მრავალცოდვილი სულისა, და იგი არის თვითთავადი და თავისუფალი ჩვენი შინაურების და უცხოთა და, მარტივად რომ ვთქვათ, ყოველგვარი პიროვნების ყოველი ხელისაგან; ნურც მის წინამძღვართა გადაწყვეტილებით ან მასში დამკვიდრებულ რომელიმე მონაზონის სივერაგითა და გამცემლობით თუნდაც მცირეოდენი რამ იქიდან, რაც წმინდა მონასტერს ექვემდებარება, გაყიდული იქნება ან წართმეული; ნურც ამ მონასტერში შემონაზუნებულ რომელსამე ჩვენს მახლობელს ან ნათესავს ან სხვა ვინმეს დაექვემდებარებიან, ნურც დაუთმობენ ხელი ჰქონდეთ ამ მონასტრის ქონებათაგან რამეზე; მე მინდა, რომ მარტო მათ ჰქონდეთ

A 220

* „მოსამსახურე ეპიტროპებისა“ – τῶν λεγαταρίων ἐπιτρόπων. ამ ტერმინით (ლათ. legatarius) აღინიშნებოდა მოხელე, ჩვენს შემთხვევაში სამნეო დარგის მოურავი. ქართულ ტექსტში სწერია: «მსახურთა ლელატისა ამღებთაგანი».

ἰσοπέδου τῶνδ' Α. 23 ἀγίας Α. 25 ἐπέθα Α. 26 ἐποτασίμωναν Α. 27 οἰοῦσθ' AB. Petit, οἰοῦσθ' AB.

გამგებლობა და ხელისუფლობა, წინამძღვარსა და დანარჩენ ძმებს, როგორც ზემოთ ითქვა და როგორც ამას ნათლად აცხადებენ ოქრობეჭედთა სიტყვები, და თითოეული ტრიალებდეს საკუთარ საგამგებლოში, როგორც ამას კარნახობს წინამდებარე ტიპიკონი, და ლოცულობდეს ჩვენი წმინდა სათნო და ძლიერი მეფეებისათვის, ქრისტესმოყვარე ჯარისათვის და ჩემი ცოდვილი სულისათვის, მისი ცხოვნებისათვის, ნურავის ნუ ექნება უფლება ან მავნე ხელით შეეხოს მონასტრის საქმეებს, ნურც მონაზონებს დაუქვემდებარებენ ვინმეს.

A 241

3. მე დაუვდე ეს წმინდა მონასტერი მონაზონებს დასასახლებლად, საცხოვრებლად და განსასვენებლად, და მინდა, რომ სამუდამოდ იყოს ის თვითთავადი და თვითუფალი ყველაფერ ზემოთქმულთაგან, ხოლო წინამძღვრები დროზე ზრუნავდნენ მის მართვაზე შეწყობილად და მის გამგებლობაზე.

4. არც ისე მოხდეს, როგორც ზოგიერთები შვრებიან, რომ მონასტრები დააარსონ ან სხვა რამ სამღვდელმთავრო, და თავიანთ ნათესავებს გამგებლობაში მისცენ დამაარსებლის გარდაცვალების შემდეგ მონაცვლეობის წესით, – ამის შესახებ ჩვენ ასე ვაკეთებთ და ვსაზღვრავთ: ნუ გავაკეთებთ ჩვენ ამას ასეთნაირად, ნურც გავიფიქრებთ ამას, რომ ერთმანეთთან დაპირისპირებისა და ერთმანეთთან დავის საბაბი მივცეთ და მტრობა გავაჩინოთ, სასამართლოში ჩივილი იწყონ: თითოეული მოცილეთაგან თავის თავს უფალსა და ბატონს უწოდებს ყველაფერ იმისას, რაც მონასტერშია, როგორც ეს ჩვენ გვინახავს ხშირად, სასამართლოებში რომ ერთიმეორეს ედავებიან ისინი და უფროდაუფრო უარეს შედეგს აღწევენ: ხშირად ამგვარ სადავო საქმეებში სასამართლოს განაჩენით უღირსნი უფრო მეტ წარმატებას პოულობენ, ვიდრე ღირსეულნი, და უსამართლონი იმარჯვებენ და არა მართალნი. ამიტომ მე არ მსურს, რომ ღმერთისადმი შეწირული ადგილი ჩემს ნათესავებს ან სხვა ვინმეს მიეცეს საჩუქრად.

A242

5. ხოლო თუ ვინმე გამოჩნდება ან ჩემ ღვიძლ ნათესავთაგან, ან ასეთად რომ უწოდებს თავის თავს, ან ჩემ ყმათაგან და ჩემს ეკლესიას ან მონასტერს, ან მის ქვემდებარე სოფლებში, ციხეებსა და აგარაკებში რამენაირად წინააღმდეგობის გაწევას მოისურვებს,

18 *ἐκάστου* Petit, *ἐκάστῳ* B, *ἐκάστῳ* A. 19 *πολλὰκις* A. 20 *ἐπιεισώμεθα* A. 20 *καθ' ἑξῆς* A. 21 *χείρων* A. 21 *προκόπτουσιν* A. 21-22 *τοιοῦτοις* A. 23 *βουλόμαι* A. 23 *ἀφιερωθέντα* A. 24 *ἐτέρῳ* A. 28 *βουλήμῃ* A, *βουλήθει* B. 28 *οἰχείαν* B.

κτίσασθαι, εἴτε τὸ λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγιον ἐν τοῖς κάστροις καὶ κατοικεῖν ἐν αὐτοῖς, | (A 243) εἴτε οἰωδῆτινι εἶδει τῶν εἰσοδιαζομένων ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων πλεονεκτήσῃ ἢ αἰσχροκερδήσῃ διὰ τινος μεγάλου πράγματος, ἢ μικροῦ ἢ μόνῃ ψιλῷ ῥήματι, ἢ διανοήματι: τούτοις διοχλήσει, ἐν πρώτοις τὴν ἄραν ἐχέτω τῶν τη' ἀγίων θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων καὶ ἀναθεματισμένος ἔστω τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως,

6. καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὁ ἔσται δεδομένον αὐτῷ παρ' ἐμοῦ, κἂν τε ἀκίνητον εἴη, κἂν τε κινήτον ἢ αὐτοκίνητον, ἐξουσίαν ἔχει ἡ τοιαύτη ἀγία ἐκκλησία μου καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μοναστήριον ἀφελῆσθαι αὐτὸ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου καὶ ὑφ' ἐαυτὴν καθιστᾶναι.

7. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις εὐρεθῇ ἀπὸ τῶν καθεγουμενευόντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἢ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν παραβῆναι: τι τῶν ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ καὶ κτήσασθαι γνώμη δολίῃ καὶ συνδρομῇ τινι τῶν συγγενῶν | (A 244) ἡμῶν, ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἀπὸ τῶν ἀπειρωθέντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἀφελῆσθαι τι, ἢ καὶ αὐτῆς κατακυριεῦσαι καὶ πόδα ὅλως ἐν ταύτῃ ἐμβαλεῖν, τὴν αὐτὴν ἄραν ἐπισπασόμενος ἐξωσθήσεται καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς προδότης κατακριθεὶς καὶ παραβάτης τῶν ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν τυπικῷ ἀναγγραφομένων.

8. Ἄλλ' ἀπεύχομαι τοιοῦτον ἀμνήμονα τῶν ἐμῶν οἰκείων γενέσθαι τινά: πάντας γὰρ αὐτοὺς εὐηργέτησα ἀναθρέψας τε καὶ εἰς μέτρα ἀναγαγόν, οὐ κατὰ χρέος ἢ εὐλογον αἰτίαν αὐτῶν τινος ἔχοντος, ἀλλ' ἢ μόνον διὰ τὴν ἐντολήν τοῦ θεοῦ καὶ ἣν εἶχον φυσικὴν σχέσιν πρὸς αὐτοὺς.

9. Ὁ γὰρ μακαρίτης πατήρ ἡμῶν πάλαι ταχέως θανών, πάνυ σμικροτάτους ἡμᾶς κατέλειψε καὶ ἀνήβους, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἢ μήτηρ ἡμῶν κατὰ γυναικείαν ἕξιν εἰς τὰ ἐπιτήδεια τῶν

1 κτίσασθαι A (εὐσθρη ο β γ δ ε ζ Q), κτήσασθαι B. 1 ἦτοι B, ἦτι A. 2 αὐτοῖς A, αὐκαῖς B (Petit). 2 οἰωδῆτινι A. 3 πλεονεκτήσῃ A. 3 αἰσχροκερδήσει A. 4 πράγματος A. 4 ψιλῷ A. 5 διοχλήσει A. 5 εἴτῃ A, τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ B (Petit). 8 Ἰούδα A. 8 ὁ β β ο β γ δ ε Kurtz. 9 κἂντε A. 9 κἂντε A. 10 ἀγία A. 11 μοναστήριον A. 12 καθιστᾶναι AB, καθιστήναι Petit. 13 εὐρεθῇ A. 14 τοιαύτη A. 14 τι A. 15 παρόντι τυπικῷ A. 15 κτήσασθαι B, κτίσεται A. 15 συνδρομῇ Petit, συνδράμη AB. 17 ἀμ-

ან სახლს აიშენებს, ან ეგრეთწოდებულ „სტალიონად“ ანუ სახიზნავად გაიხადოს ციხეებში და მათში დასახლდეს, ან რამენაირი ხრიკებით ამ ადგილების შემოსავალი მიითვისოს ან ანგარებით დიდი ან მცირე რამე მოიხვეჭოს, ან მარტო ლიტონი სიტყვით ან გააზრებით ამეებით თავი შეირცხვინოს, – პირველ ყოვლისა წყეულიმც იყოს სამას თვრამეტ ღვთივმოვლენილ წმინდა მამათა სახელით, რომელნიც ნიკეაში შეიკრიბნენ, და გაგდებულ იქნეს ქრისტიანთა სარწმუნოებისაგან.

A 243

6. და მისი ხვედრი იყოს იუდა ისკარიოტელთან ერთად, და რაც ექნება მას მიცემული ჩემგან, უძრავი თუ მოძრავი ან თვითძრავი, ამ ჩემს წმინდა ეკლესიას და მასთან არსებულ მონასტერს უფლება მიეცეს ჩამოართვას ეს იმ ადამიანს და თავის მფლობელობაში ჩააყენოს.

7. მაგრამ თუ ამ ჩვენი მონასტრის წინამძღვართაგან ან მასში დამკვიდრებულ ძმათაგან მოიპოვება რომელიმე, რომ გადალახოს წინამდებარე ტიპიკონში დადებული რამე და მზაკვრული განზრახვით და ჩვენი ნათესავების დახმარებით ან სხვების მეშვეობით წაიღებს რამეს ამ ჩვენს მონასტერში შეწირულთაგან, ან მას დაეუფლება და მთლიანად ფეხს მოიკიდებს მასში, იგივე წყევლა მოიწიოს მასზე და გაძევებულ იქნეს მონასტრიდან, და დაისაჯოს როგორც გამცემი და წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესებისაგან გადამდგარი.

A 244

8. მაგრამ მე ვწყევლი ასეთ კაცს ჩემ მახლობელთაგანს, რომელიც უმადურობას იჩენს: ყველა იმათი კეთილისმყოფელი ვიყავი, აღმიზრდია და ზომამდე ამიყვანია, არა იმიტომ, რომ ვინმეს მათგანს საჭიროებისამებრ ან რაიმე საფუძვლით ჩემთან საჩივარი ჰქონოდა, არამედ მხოლოდ ღვთის მცნების გამო და იმის გამო, რომ მე მათთან ბუნებითი (ე. ი. ფიზიკური) კავშირი მაქვს.

9. ვინაიდან ჩვენი ნეტარი მამა საკმაოდ ადრე მიიცვალა, ჩვენ ძალიან პატარები დაგვტოვა და უსაკონი, და მთელი მისი ქონება დედა-ჩვენმა ქალური ჩვეულებისდა * მიხედვით თავისი

* „ქალური ჩვეულებების და მიხედვით“ – κατά γυναικείαν ἔξλησιν. ქართულ ტექსტში სწერია: «დედობრივსა ჭირვეულობასა მიხედვითა». იქნებ, აქ ეწერა „ჭუულობასა“, ე. ი. „ჩუულობასა“, რაც უდრის ἔξλησιν-ს.

φεισθησέντων Α. 17 ἢ Α. 19 καταργησέντες Α. 20 ὑπὸ τῶν Α. 22 ἢ Α. 23 ἀναγυρόν Α. 23 ἀπέναν Α. 23 ἐνός Α. 24 ἀλλ' Α. ἀλλὰ Β. 24 ἦν Α. 27 οὐκ ἐποίησεν Α. 27 κατέλασεν Α. 28 ἔξλησεν Α. 28 ἐστρέψθη Α.

5 παίδων αὐτῆς καὶ τῶν θυγ| (A 245)λειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς
 προίκας, γυμνοὺς ἡμᾶς κατέλιπε καὶ κεναῖς ταῖς χερσὶ πάντων τῶν
 πατρῶων ἡμῶν χρημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἑαυτῆς ἦτοι μητρῶων
 ἡμῶν· αἱ δὲ ἀδελφαὶ ἡμῶν μετὰ τῶν προικῶν αὐτῶν ἀπελθοῦσαι
 εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἐν διαφόροις χώροις,

10 10. πρὸς δὲ κάμοῦ περιερχομένου ἐν τε τῇ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ
 καὶ τῇ Συρίᾳ, ἔτι τε καὶ τῇ Ῥωμανίᾳ προσφοιτῶντος καὶ τὴν εὐπο-
 ρίαν τῆς ζωῆς μου ζητοῦντος, πολὺν ἄγαν διεβίβασα χρόνον, καὶ
 ταῦτα πάντα κἂν τε κτήματα, κἂν τε χρήματα, κἂν τε ἀξιώματα
 10 ἐχρησάμην τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἀγίων εὐχῶν τῶν
 γονέων μου καὶ δι' ἐμῶν πολλῶν τρόπων καὶ περιστάσεων γέγονεν,
 οὓς ὑπέστην, διὰ τε καμιάτων καὶ δι' αἱματός μου ἐκκεχυμένου, οὐ
 διὰ τινος ἑτέρου ἀρωγῆς ἢ μεσιτείας· μάλλον δὲ πάντες οἱ συγγε-
 νεῖς μου | (A 246) καὶ οἱ ἄνθρωποι δι' αὐτοῦ ἐμοῦ μόχθου καὶ
 15 τῆς δουλείας καὶ τῆς πρὸς με τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων προσπα-
 θείας καὶ φιλοτιμίας ἐδοξάσθησαν καὶ εὐργετήθησαν καὶ ἐξ οἰκείων
 μου κἂν τε ληγάτον τινὶ δέδωκα, ἢ ἔτι δώσω· τὰ δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ
 μου ἐκκλησίᾳ τυπωθέντα καὶ τυπωθησόμενα ὁμοίως ἰδιόκτητά μου εἰσι
 καὶ ψυχικά μου πάντα δέδωκα οἷς ἂν δέδωκα· καὶ μετὰ ταῦτα εἶ
 20 τι ἂν ἀγαθὸν ἐργασάμην εἰς τοὺς ἐμούς ζῶντάς τε καὶ τεθνεώτας,
 οὐκ ἀπ' ἄλλων τινῶν δικαίων εἶτε συνηθειῶν πεποίηκα.

12. Τούτων οὖν ἕνεκεν πάντων ἠθέλησα, ἵνα ἐκ πάντων ἐλευ-
 θέρως διάγῃ τε καὶ διάξῃ παντοίως τὸ κατ' ἐμὲ ἱερὸν σεμνεῖον
 25 ἐμῶν τε καὶ ἀλλοτρίων καὶ παντοίων ἄλλων καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἷ τοῦ
 βασιλικοῦ μέρους καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ, καθὼς περ διὰ τῶν εὐσεβῶν
 καὶ προσκυνητῶν χρυσοβούλλων προσεθεσπίσθη. Οὐδὲν οὖν ἀναγκαῖόν
 μοι | (A 247) ἕτερον ἢν εὐσεβὲς χρυσοβούλλιον ἀναλαβέσθαι περὶ
 τῶν διαφερόντων μοι κτημάτων, τῶν πρότερον πρόβεβηκότων τὰ εἰκό-
 30 τα περὶ τούτων καιρίως θεσπιζόντων· ἀλλὰ διὰ τοῦτο θερμῆν τε
 καὶ λιπαρὰν ἐποίησα ἀξίωσιν πρὸς τὸν κράτιστον ἡμῶν βασιλέα, ἵνα
 τὰ παρ' ἐμοῦ τυπωθέντα τε καὶ οἰκονομηθέντα κατὰ τὴν ἀγίαν μο-

1 παίδων A. 2 χερσὶ A. 4 ἀδελφαὶ A. 4 ἀπελθοῦσαι A. 5 ἐν διαφόροις
 χώροις A. 7 σθρία A. 7 ἐτι τε καὶ A, ἐτι καὶ B. 7 προσφοιτῶντος A, προσ-
 φοιτῶντος B. 8 ζωῆς A. 8 διεβίβασα A. 13 ἑτέρου A, 13 ἀρωγῆς A. 15 βα-
 σιλέων A. 15-16 πρὸς παθείας A. 17 ληγάτον A, λεγάτον B. 18 μου εἰσὶ A.

ბავშვების სარჩენად და ჩვენი დების მზითვად გამოიყენა, ჩვენ კი ტიტვლები დაგვტოვა და ცარიელი ხელებით მამა-ჩვენის ყოველგვარ ქონებას მოკლებულნი, აგრეთვე თავისი, ე. ი. ჩვენი დედულის ქონებასაც მოკლებულნი; ხოლო ჩვენი დები თავიანთი მზითვებით წავიდნენ ქმრებთან სხვადასხვა ქვეყანაში.

A 245

10. ხოლო როდესაც მე დავდიოდი სომხეთში, იბერიასა და სირიაში, და აგრეთვე რომანიაში (*ე. ი. საბერძნეთში*), და ვცდილობდი ცხოვრების კეთილმოწყობას, დიდი დრო გავიდა ამასობაში, და მთელი ეს ქონება და სახსრები, ისევე როგორც სახელისუფლო პატივნი მოვაპოვე ღვთის შეწევნით, ჩემი მშობლების წმინდა ლოცვების მეშვეობით და თვით ჩემი მრავალი ტანჯვითა და გაჭირებით, რომლებიც გადავიტანე, აგრეთვე შრომითა და სისხლით, რომლებიც მე დავღვარე, და არა სხვა ვისიმე დახმარებითა და მეშვეობით; უფრო მეტი: ყველა ჩემი ნათესავები და ყმები ჩემი გარჯითა და მსახურებით და ჩვენი ღვთისნიერი მეფეების ჩემდამი კეთილი განწყობილების და დიდების მოკუთვნების წყალობით განდიდებული არიან და კეთილად მოვლილნი და ჩემი საკუთარი სახსრებიდან ერთს ლეღატად მივეცი, ან კიდევ მივეცემ; ხოლო სხვა ჩემს ეკლესიაში რომ დამიწესებია და მომავალშიც რომ დავაწესებ, ჩემი საკუთარი შეძენილია და, ვისთვისაც მიმიცია, ჩემი სულისთვის მიმიცია; და ამის შემდეგ, თუ რამე სიკეთეს ვუზამ ჩემიანებს ცოცხლებსაც და მკვდრებსაც, არა სხვების თანხებიდან და შემოსავლიდან (*δικαίαν είτε συνηθείαν*) გავაკეთე.

A 246

12. ყველაფერ ამის გულისთვის ვინებე მე, რათა ყველაფრისაგან და ყოველნაირად თავისუფალი იყოს, ახლაც და მომავალშიც, ჩემი წმინდა სავანე, ჩემი მხრითაც და სხვების მხრითაც, და ყველა სხვებისაგანაც, თვით მეფის მხრითაც და პატრიარქის მხრითაც, როგორც ეს დამტკიცებულია სარწმუნო და თაყვანისსაცემელი ოქრობეჭდებით. არავითარი სხვა სარწმუნო ოქრობეჭედი აღარ იყო საჭირო მიმელო ჩემი სხვადასხვა ქონების შესახებ, რადგან წინათ თავის დროზე ჰქონდა მიღებული შესაფერი ოქრობეჭდები ამათ შესახებ; მაგრამ იმიტომ მივმართე მხურვალე და გაბედული თხოვნით ჩვენს უძლიერეს მეფეს, რათა ჩემ მიერ დაწესე-

A 247

19 ψυχικά A. 20 ἑμοὺς ἕδωτας τὲ A. 20 τεθνεώτας A. 21 πῶτον A. 21 είτε A. 22 ἔτεκεν A. 23 διὰ τοῦ A. 23 τὲ A. 24 τὲ A. 26 χρυσοβούλλων A, χρυσοβούλλου B. 26 ἀναγγαίων A. 27 ἔτερον A. 30 ἀξίωσιν A. 30 βασιλέα A. 31 τὲ A. 31 δικονομήμενα A. 31 ἀγίαν A.

νήν ταύτην τήν κατ' ἐμέ ἀκίνητά τε ἀμέριμνα ἐστηρικμένα καὶ βέβαια ἕως τέλους φυλάττωνται.

Κεφάλαιον ιθ'

5 Περὶ τοῦ εἶ γε τι σφάλλει ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς ἢ ἄλλος τις τῶν προύχόντων τῶν τᾶς διακονίας ταύτης ἐγκεχειρισμένων καὶ περὶ τῶν ἀκαίρως καὶ ἀφειδῶς δαπανώντων τὰ διαφέροντα ταύτη χρήματα καὶ ὅτι δεῖ τοὺς τοιοῦτους ἀπωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς μονῆς

10 1. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπεύχομαι) καὶ περιφρονήσουσιν οἱ προύχοντες τῆς μονῆς τοὺς παρ' ἡ| (A 248) μῶν τεθέντας ὄρους καὶ ἀντ' ὠφελείας βλάβην παρέξουσιν τοῖς ἀδελφοῖς, διορίζομεθα τοῖς ὑποτεταγμένοις αὐτοῖς ἀδελφοῖς τοῖς προύχουσί τε καὶ γέρουσι καὶ μάλιστα τοῖς προτετιμημένοις κατ' ἀρετὴν τε καὶ γνῶσιν καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσιν μοναχοῖς τῆς μονῆς τήν διακονίαν ὁμοθυμαδὸν ἀνίστασθαι
15 πρὸς τὴν τούτων ἐκδίκησιν καὶ σπουδῇ μεγίστῃ τὰ τοιαῦτα διορθώσασθαι ἀτοπήματα, ὅπως μὴ ὑπὸ τούτων καταλυθῇ καὶ ἐρημοθῇ ἢ τῶν τοιούτων ἀρίστων ἀνδρῶν κατοίκησις καὶ ἀχρειωθῇ. Εἰ δ' ἀνέξῃται τις τῶν τοιούτων γενομένων καὶ εἶ γίνεσθαι, οὐ μικρὰν τινα κατάκρισιν ὑφίσταται λιταῖς τῆς παναχράντου μητρὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ σωτήρος
20 Χριστοῦ, ὡς πρότερον διορίσθη.

2. Εἰ γὰρ κατὰ δῆτινα αἰτίαν προφανῶς σφαλλήσεται τις καὶ οὐ τὴν εἰλικρινῆ διάκρισιν ποιήσεται, ἀλλὰ λύκος ἀντὶ ποιμένος [(A 249) τῇ ποιμνῇ ὀφθήσεται καὶ τὰ τῆς μονῆς ἀκαίρως τε καὶ ἀφειδῶς ἐκποιήσεται καὶ τὰ ἱερὰ κτήματα, ὥστε πρὸς ἀπώλειαν καὶ ἔργον
25 θηριώδες διαπράξεται, πρῶτον ἐν χρηστότητι καὶ παραινέσει ἐν θείῳ φόβῳ παραινεῖν τοὺς τοιοῦτους δεῖ, εἰθ' οὕτως τῆς τοιαύτης ἀρμοζούσης ἐπιμελείας ἐπιτυχῶν, εἰ μὴ διορθώσεται, τοῦ ἱεροῦ σεμ-

2 ἕως A. 4 π̄ A. 5 ἕς A. 7 δαπανόντων A. 8 τοῦς A. 12-13 ὑπὸ τεταγμένοις A. 13 προύχουσί τε καὶ γέρουσι A. 14 γνῶσιν A. 15 ὁμοθυμαδὸν A. 16 ἐκδίκησιν A. 16 τοιαῦτα A. 16-17 διορθώσασθαι A. 18 τοιούτων A. 18 και-

ბული და განგებული საქმეების შესახებ ამ წმინდა ჩემი მონასტრისათვის ურყევად და უზრუნველად განმტკიცებული და სარწმუნოდ დაცული ყოფილიყო ვიდრე აღსასრულამდე ქვეყნისა.

თავი მეცხრამეტე

შესახებ იმისა, რომ, თუ მონასტრის წინამძღვარი ან სხვა ვინმე მონასტრის სამსახურის შემსრულებელთაგანი შეეცდება და უადგილოდ და დაუზოგავად გასწევს სხვადასხვა ხარჯებს, საჭიროა ასეთების გამეფება მონასტრიდან

1. ხოლო თუ შეურაცხყოფენ (ნუმც მომხდარა ეს!) მონასტრის მეთაურები ჩვენ მიერ დადებულ წესებს და სარგებლობის მაგიერ ვნებას მოუტანენ ძმებს, ვუბრძანებთ დაქვემდებარებულ ძმებს, მეთაურებსა და მოხუცებს, და განსაკუთრებით სიკეთითა და ცოდნით გამორჩეულთ და მონასტრის იმ მონაზობებს, რომელთაც ამ დროს აქვთ მინდობილი სამსახური, ერთსულოვნად აღდგენენ მათზე შურისსაძიებლად და დიდის მონდომებით გამოასწორონ ასეთი უჯეროება, რათა ამათ მიერ არ დაიშალოს და არ გაუდაბურდეს ასეთ რჩეულ კაცთა სამკვიდრებელი და უხმარი არ გახდეს. ხოლო თუ ვინმე მოითმენს ასეთ მოვლენას და დაუშვებს რომ მოხდეს, არა მცირედ რაზე დაგმობას დაიმსახურებს ყოვლად უმანკო დედის ლოცვებით თვით ქრისტე მაცხოვრისაგან, როგორც ეს წინათაც ითქვა.

A 248

2. თუ რამე მიზეზით ვინმე აშკარად შესცდება და ნამდვილ დასკვნას არ გააკეთებს, არამედ სამწყოს მგლად მოეველინება ნაცვლად მწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და დაუზოგავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს მიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, პირველად სიტკბოებით და ღვთის შიშით დაყვავებით არის საჭირო ასეთების დარიგება, შემდეგ კი, ასეთ შესაფერის ზრუნვას რომ შეემთხვევა თუ არ გამოსწორდა,

A 219

τοιαυτῶν A. 18 ἂν ἐξῆται A. 19 μίχαδν A. 19 κατάχρησιν A. 21 πρότερον A. 23 διάχρησιν A. 24 ἄφιχεται A. 24 εἰ A. 25 ἕνεκα A. 25 ἄσαι A. 26 διὰ ἀρδέεται A. 27 οὐτος B, οὐτως A. 27 τοιαύτης A. 28 ἐπίτηχον A.

ნეის აλλοτριωθήσεται συμφωνία και έμμαρτύρω κρίσει τοῦ κοινοῦ, και μετά ταῦτα ἀντί τούτου τὸν ἀξιοχρεων κοινῇ ψήφῳ εἰσαγαγέ-
 τωσαν και παγιώσατῶσαν*.

Κεφάλαιον κ'

5 Περὶ τῶν ἐν κόσμῳ ὄντων και χρήματα ἐν τῇ
 ἀγία ἐκκλησίᾳ διδόντων ὑπὲρ λειτουργιῶν
 γινομένων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, και
 νουθεσία, ὅτι παρὰ ποίων προσώπων δεῖ
 ταῦτα λαμβάνειν

10 1. Ἐκεῖνα μόνον δεῖ λαμβάνειν και ἀποδέξασθαι παρὰ τῶν
 προσενεγκόντων | (A 250) τὰ δῶρα, παρ' ὧν οὐκ ἔσται πρόφασις
 βλάβης τῇ μονῇ οὔτε πρὸς καινοτομίαν τινά, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς βε-
 βαίωσιν τοῦ προκειμένου σκοποῦ και τοῦ λόγου ἢ πρὸς πίστιν ἀγου-
 σα ὑπακῆ, καιτοι γε βάρους ἐκτὸς ὑπάρχουσα και πρὸς διέγερσιν
 15 τοῦ προκειμένου ἔργου και πρὸς ὑφέλειαν τῶν ψυχῶν ὑπὲρ ὧν προσ-
 ἀγονταί τε και τῶν προσφερόντων.

2. Τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον τῷ θεῷ τὸ καρποφορεῖν γνη-
 σίως και μεγάλην σχεῖν τὴν ἀντίδοσιν και μὴ καπηλεύειν τὴν ἀλη-
 θινήν γνώμην διὰ τοῦ τοιούτου πράγματος και βλάβην ψυχῆς ἐργά-
 20 σασθαι. Προσαγαγεῖν δὲ δεῖ κατὰ τὸ σωτήριον θέλημα, ὑπὲρ οὗ
 εἰσι τὰ λόγια και τὰ ἔγγραφα και ὡς ἐν κεφαλαίῳ χρῆ λέγειν και
 σχεδιάζειν ἐν τῷ τέλει τῆς βεβαίως ἡμῶν διατάξεως, ἵνα στηριχθῇ
 ἐν ἡμῖν και ἐτοιμώτατον σημεῖον γένηται και ὑπόμνημα ἀριδηλότα-
 25 τελειώσεως. | (A 251) τοῖς συμφωνοῦσιν ἀδελφοῖς ἐν καιρῷ τῆς ἑαυτῶν

* ამის შემდეგ ქართულ ტექსტში მთელი დიდი აზნაცია ზედმეტი, შე-
 დარებით ბერძნულ ტექსტთან, მაგრამ შინაარსით აქ ახალი არაფერია: განმეო-
 რებულია იგივე (ხოლო სხვა სიტყვებით), რაც წინა ნაწილშია შესახებ უღირსი
 წენამძღვრის გადაყენებისა.

2 ἀντί τούτου A. 2 ἀξιοχρεων A. 3 παγιώσατῶσαν A. 6 ἀγία A. 7 γι-
 νομένων A. 7 ἠπὲρ A. 8 νουθεσία A. 11 προσενεγκόντων A. 11 δῶρα A.

უნდა განიდევნოს წმინდა სავანიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით, და შემდგომად ამისა მის ნაცვლად, ერთობლივი დადგენილებით, ღირსეული კაცი უნდა მოიყვანონ და დაამტკიცონ.

თავი მეოცე

იმათ შესახებ, ვინც მსოფლიონი არიან და წმინდა ეკლესიას შესწირავენ სახსრებს მიცვალებულთა მოსახსენებელი წირვისათვის, და დარიგება, თუ ვისგან შეიძლება ეს სახსრები მიიღონ

1. მხოლოდ ის სახსრები შეიძლება მიიღონ და შეიწყნარონ შემომწირველთაგან, რომელთაგან არ შეიძლება ვნება მოუვიდეს მონასტერს, არც რაიმე სიახლეს გამოიწვევენ, არამედ ემსახურებიან წინამდებარე საქმის განმტკიცებას და რწმენისადმი მორჩილებას, თუმცა სიმძიმის გარეშეა და წინამდებარე საქმის აღორძინებას და სულის მარგებლობას იწვევს, იმათ სულისას, ვისთვისაც მოდის შეწირულება, და იმათისაც, ვისაც მოაქვს შეწირულება.

A 250

2. ღმერთისათვის ეს არის სასიამოვნო, რომ იყოს ნამდვილი ნაყოფიერება და უდიდესი სანაცვლოს მიცემა ჰქონდეს და არა მოვაჭრება ჭეშმარიტი შეგნებისა ასეთი საქმის გზით და სულისათვის ვნების მოტანა, საჭიროა შესწირო მაცხოვრებელი სურვილი, რომლის გულისთვის არის სიტყვები და ჩანაწერები, და, რადგან საჭიროა, ცალკე თავშია ნათქვამი და ჩამოწერილი ჩვენი მტკიცე განწესების ბოლოში, რათა განმტკიცდეს ჩვენში და იქნეს სრულიად განმზადებულ მითითებად და ცხად მოგონებად თანხმობით ცხოვრებულ ძმათათვის მათი აღსასრულის ჟამს.

A 251

13 πίστην Α. 14 επαινη Α. 14 διέχρησιν Α. 15-16 προς άγωνα Α. 17 τούτω Α. 17 εσθρεστον Α, εσθροστον Β. 17-18 γησιος Α. 18 κατηλέθη Α. 18-19 αληθινή Α. 19 τοισίτοι Α. 20 προσάγειν Α, προσάγειν Β. 21 εισ τα λόγια Α. 22 σφρηχθη Α. 23 έτοιμώτατον σημείον Α. 24 σμφωσθισιν Α.*

Κεφάλαιον κα΄

Παραγγελία γενομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς
 ἀδελφοὺς περὶ μνημοσύνου ἐμοῦ τε καὶ τῶν
 5 προσηκόντων ἐμοὶ καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐστιάσεως
 αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
 μνημονεύομεθα, καὶ περὶ διανομῆς χρυσίνων
 τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πάσαν
 ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς ἐνδείξασθαι

1. Νῦν οὖν διοριζόμεθα περὶ τῆς μνήμης τοῦ μακαρίτου καὶ ἐν
 10 ἀοιδίῳ τῇ λήξει· Ἀπατίου μαγίστρου μου ἀνταδέλφου μου, τοῦ ἐκ-
 τελειῶσαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελειώσεως αὐτοῦ, ἧτοι τὴν εἰκάδα
 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐν ἣ τελεῖται καὶ ἡ πάντιμος ἄθλησις τοῦ
 ἁγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, ἐτοιμασ-
 15 θηναὶ τε πανδαισίαν λαμπράν καὶ παντοίων ἀγαθῶν ἐδεσμάτων πε-
 πληρωμένῃν | (Α 252) τράπεζαν τῶν θεοῦθεν παρασχεθέντων ἡμῖν,
 καὶ ὑπὲρ τὰ κατὰ τύπον λαμβανόμενα παρὰ τῶν ἀδελφῶν προστι-
 θέσθω ἕτερα ἐκάστην κρυσσοβόλια δύο· ὅσοι δὲ ἱερατεύοντες ὡς τῶν
 ἀδελφῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ μονῇ καὶ τῶν ἐν τοῖς ἡσυχαστηρίοις,
 20 πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις καὶ κάστροις καὶ
 πάσῃ τῇ διακρατήσει τῆς ἁγίας ἡμῶν μονῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖ-
 νην ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ δῶρα τῷ θεῷ προσφερέτωσαν· γενέσθω δὲ καὶ τοῖς
 ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διανομὴ νομισμάτων μὲν ἑβδο-
 μήκοντα καὶ δύο, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ δρθρου καὶ τῆς ἁγίας
 λειτουργίας διανεμηθήτωσαν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ τοῖς λοι-
 25 ποῖς τοῖς παρατυχοῦσι ξένοις τῇ μνήμῃ αὐτοῦ νομισματα εἰκοσι-
 τέσσαρα.

2. Μεθ' ὧν βούλομαι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν· καὶ γὰρ, ὡς
 γέγραπται· ἕκαστος κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπιδεικνύμενον
 | (Α 253) κόπον λήψεται τὸν μισθὸν αὐτοῦ*· δεῖ δὲ καυχᾶσθαι, πλὴν
 30 εἰ μὴ ἐν θεῷ, οὐδὲν ὠφελήσει· ὁ γὰρ καυχώμενος, φησὶν, ἐν κυρίῳ
 καυχᾶσθω**· ὑμεῖς γὰρ αὐτοὶ οἱ ἀρχῆθῃν με ἀσφαλῶς γνωρίζοντες

* 1 Cor. 3, 8: ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸ ἴδιον
 κόπον.

** Cor. 1, 31 ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχᾶσθω. οὐρανοῦ 2 Cor. 10, 17.

2 παραγγελία Α. 3 τέ Α. 4 ἐστιάσεως Α. 5 γινομένης Α, γινομένοις Β, γενο-
 μένης Ρ et τίτ. 6 χρυσίνων Α. 11 τελει(ώσε)ώσεως Α. 12 ἄθλησις Α. 13 συνοδείας Α.

თავი ოცდამეერთე

ბრძანება გაცემული ჩვენ მიერ ძმათა მიმართ შესახებ ჩემი მოხსენიებისა და ჩემ მახლობელთა მოხსენიებისა, და შესახებ ალაპისა და ძმათა პურისჭამისა იმ დღეს, როდესაც ჩვენ მოვიხსენიებით, და შესახებ ქრისტეს-მიერთა ძმათათვის ფულის დარიგებისა და მთლიანი წყალობის გაცემისა მათ მიმართ

1. აი, ახლა ჩვენ განვაწესებთ შესახებ ნეტარისა და კეთილად ხსენებული ჩემი ძმის, მაგისტროს აბაზის მოხსენიებისა, რომ ეს მოხსენიება ხდებოდა მისი გარდაცვალების დღეს, ესე იგი სექტემბრის თვის მეოცე დღეს, რომელ დღესაც სრულდება ყოვლად პატიოსანი დღესასწაული წმინდა დიდმოწამისა ევსტათისა და მის თანმხლებთა; განმზადებულ იქნეს ბრწყინვალე ნადიმი და ტრაპეზი სავსე ყოველგვარი კარგი საჭმლებით, ღვთის მიერ ჩვენთვის მოცემულით, და გარდა ძმათა მიერ ჯერზე მისაღებისა და ემატოს თითოეულისათვის სხვა ორი კრასოვული: მონასტერში რამდენიც იყოს ჟამისმწირველი ძმა და სოხასტერშიც, აგრეთვე სოფლებსა და პრასტინებში, ციხეებსა და ჩვენი წმინდა მონასტრის მთელს სამფლობელოში, იმ დღეს სწირონ მისთვის (*ე. ი. აბაზისთვის*); და ამ დღეს ქრისტეს-მიერს ძმებს დაურიგდეს სამოცდათორმეტი დრაჰკანი, და შემდგომად ღამისთევსა და წმინდა მღვდელმსახურებისა დაურიგდეს ქრისტეს-მიერს ძმებსა და სხვა იქ მოსულ სტუმრებს მისი ხსენებისათვის ოცდაოთხი დრაჰკანი.

A 252

2. ამათ შემდეგ მინდა ჩემ შესახებაც ვთქვა: როგორც სწერია, ყოველმა კაცმა თავისი საქმის და გამოჟღავნებული შრომის მიხედვით უნდა მიიღოს თავისი გასამრჯელო: ხოლო კვენას, თუ არა ღვთის მეშვეობით (2), არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს. «რომელი იგი იქადოდეს, ამბობს მოციქული, უფლისა მიერ

A 253

13 ἀγίων Α. 13 σπουδαίας Α. 13-14 ἐτοιμασθήναι τὸ Α. 14 πανδοχείαν ΑΒ
17 ἕτερα ἐκάστω Α. 17 ὅσι Α (+Petit), ὅσοι Β. 19 προδοτεῖς Α. 20 πᾶ-
ση Α. 20 ἀγίας Α. 21 πρὸς φερέτωσαν Α. 22 διακομῆ Α. 22 νομισμάτων Α.
23 δῶο Α. 23 ἀγίας Α. 24 λειτουργίας Α. 24 διανεμηθήτωσαν Α. 25-26 ἐκ-
στρέψασα Α. 23 ἕκαστος Α. 23 ἐπιδεικνόμενον Α. 29 μισθὸν Α. 30 εἶμ Α
(+Petit), εἶμι Β. 30 ναυχόμενος Α. 31 ἀποῖ Α.

γινώσκετε τὸν ἐμὸν μόχθον τε καὶ τὸν κάματον, πρὸς δὲ καὶ τὸν κόπον τε καὶ τὸν ἰδρώτα ἔτι τε καὶ τὴν τοῦ θεοῦ ὄψωσιν, ἣτις ἐν ἐμοὶ ἐνήργησε καὶ οὐκ ἐγώ. Εὖ οἶδα τὴν ὑμετέραν πρὸς με ἀγάπην, ὅτι καὶ δίχα τῆς ὑμετέρας παραγγελίας καὶ ὑπομνήσεως ὑμεῖς
 5 οὐκ ἐπιλανθάνεσθε οὔτε κατοκνεῖτε ἐν τῇ μνήμῃ μου τὰ ὀφειλόμενα πάντα καὶ εὐκότα ποιεῖν· ὁμοῦς ἐντίμως ποιεῖτε καὶ προσθύμως καὶ μετὰ πίστεως πάντοτε ἡμῶν μνημονεύοντες, πρὸς δὲ καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἔσομένων. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ὡς πατέρας καὶ ἀδελφούς, ἵνα μηδαμῶς ἡμῶν ἐπιλάθησθε.

10 8. Δεῖ δὲ ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν μεμνησθαι, ὡ ἀδελφοί, | (A 254) βλέποντες τὴν τοιαύτην τερπνότητα τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀγία ἐκκλησία, καὶ τῶν ἐνικουσίων εισόδων καὶ τῶν λοιπῶν χρειῶν, ἐννοοῦντες ὅτι μετὰ θεὸν ἡμεῖς τῶν τοιαύτων αἴτιοι ὅμιν γεγόναμεν. Ἐν ἣ δὲ ἂν ἡμέρα εὐδοκίᾳ θεοῦ συμβῆσεται ἡ ἐμὴ Γρηγορίου τελευτή, ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μνημόσυνόν μου ἐκτελέσει.

4. καὶ διανεῖμαι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς νομίσματα δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ παράκλησις γενέσθω τοῖς ἀδελφοῖς διὰ θαψιλευσάτης τραπέζης καὶ πάνυ πληθούσης ἐδεσμάτων τε καὶ ποτῶν, καὶ πᾶσι τοῖς ἐλληνοθώσιν εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μνήμην ἡμῶν μετὰ τὴν
 20 ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας διανεμηθήτωσαν χρυσοῦ νομίσματα εἰκοσιτέσσαρα. Ἐὰν δὲ περιττεύσῃ τῶν τυποθέντων νομισμάτων ἢ ἕτερόν τι τῶν χρειῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἑτέρᾳ φορᾷ διανεμηθήτω τοῖς ἐνδεέσι.

5. Πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς | (A 255) παντοίας εισόδου τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς εἴ τι ἂν περιττεύσῃ, ὁμοίως ἀπὸ παντὸς εἶδους τούτων τὰ ἡμίση ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας μου διανεμηθήτωσαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης ἡμῶν τοῖς εὐσεβέσιν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τοῖς πένησι καὶ τοῖς καθυπηρετοῦσι τῇ τοιαύτῃ μονῇ μισθίοις τε καὶ παροίκιοις πάντα διὰ τῶν καθηγουμένων καὶ οἰκονόμων διανεμόμενα

1 γινώσκεται A. 1 ἐγώ A. 2 ἐτι A. 2 ἐτι A. 2 ἐτι A. 3 ἐμοὶ A. 3 ἐγώ A. 3 ὑμετέραν A. 4 ὑμετέρας A. 4 παραγγελίας A. 5 ἐπιλανθάνεσθε A, ἐπιλανθάνεσθε B. 5 οὔτε A. 5 κατοκνεῖτε A. 9 μὴ θαμῶς A. 9 ἡμῶν Petit, ὁμῶν AB. 9 ἐπιλάθησθε A. 11 τοιαύτην A. 11 οἴκου A. 12 ἀγία A. 12 ἐνικουσίων A. 14 ἡμέρα Petit, ἡμέραν AB. 14 ἐμὴ A. 16-17 δύο καὶ ἑβδομήκοντα A. 17-18 θαψιλευσάτης A. 18 ἐτι A. 19 ἐλληνοθώσιν A. 19 δηλωθήσαν A.

იქადოდეს *. ვინაიდან თქვენ, რომელნიც დასაბამიდან მიცნობთ მე კარგად, იცნობთ ჩემს გარჯასა და მეცადინეობას, გარდა ამისა შრომასა და ოფლი, ღვთის მიერ მოცემულ ნიჭს, რომელმაც იმოღვაწა და არა მე. კარგად ვიცი თქვენი სიყვარული ჩემ მიმართ, და რომ ჩვენი ბრძანების გარეშე არ დაივიწყებთ თქვენ მოხსენიებას, არც დააყოვნებთ ჩემს მოსახსენებელში შეასრულოთ ყველაფერი, რაც სავალდებულოა და შესაფერისი; ამავე დროს პატივით უნდა აკეთებდეთ, გულმოდგინედ და რწმენით უნდა მოგვიხსენიოთ ჩვენ, და იმათაც, რომელნიც ჩვენ შემდგომ იქნებიან. ხოლო გვედრებით თქვენ, როგორც მამებსა და ძმებს, რათა არასოდეს არ დაგვივიწყოთ.

3. ხოლო ჩვენი მოხსენიების დროს საჭიროა, ძმებო, ხედავთ რა ამ ჩვენი ღვთის სახლის, ესე იგი წმინდა ეკლესიის ასეთ სიმშვენიერეს, გახსოვდეთ ყოველწლიურ შემოსავალთა და სხვა სახმართა შესახებ და მხედველობაში გქონდეთ, რომ ღვთის შემდეგ ჩვენ ვართ თქვენთვის მიზეზი ყველაფერ ამის *შექმნისა*. და რომელ დღესაც ღვთის ბრძანებით მოხდება ჩემი, გრიგოლის, გარდაცვალება, იმ დღეს აასრულეთ ჩემი სახსენებელი.

A 254

4. და გაუნაწილეთ ქრისტეს-მიერს ძმებს, დაურიგეთ სამოცდათორმეტი დრაჰკანი, და მოიწვიეთ ძმები უხვად გაშლილ ტრაპეზზე, რომელიც სავსე იქნება ყოველგვარი საჭმელითა და სასმელით, და ყველა იმას, ვინც ამ ჩვენ სახსენებელზე მოვა, ღამისთვის და წმინდა ჟამისწირვის შემდეგ დაურიგდეს კიდევ ოცდაოთხი ოქროს დრაჰკანი, ხოლო თუ ამ ჩვენ მიერ დაწესებულ ოქროს დრაჰკანთა რიცხვს ან სხვა სახმარს გადარჩეს რამე, ისიც მეორე დღეს დაურიგდეს გლახაკთ.

5. გარდა ამისა, ამ წმინდა მონასტრის ყოველგვარი შემოსავლიდან თუ რამე გადარჩება, ყველაფერ ამის ნახევარი ჩემი სახსენებლის დღეს დაურიგდეს ჩემი სულის ცხონებისათვის კეთილსათნო ქრისტეს-მიერს ძმებს, გლახაკებს და ამ მონასტრის სამსახურში მყოფ დაქირავებულ მუშებს და გლეხებს, ყველაფერი დაურიგდეს წინამძღვართა და იკონომოსთა განაწილებით

A 255

* 1 კორ. 1, 31.

20 *ἡμερὰς λειτουργίας* A. 21 *σομίσματα* A. 21 *ἐν* A. 22 *σομίσματος* A. 22 *ἔσ-
ρον* A. 22 *ἐτέρα* A. 23 *ἐνδείσι* A. 24-25 *τοιαύτης ἀγίας* A. 25 *περιετέθει* A.
26 *ἡμῶν* A. 26 *ψυχῆς* A. 28 *πένησι* A. 28 *καμπηροσίδι* A. 28 *τοιαύτη* A.
28 *τέ* A. 29 *διὰ νεμόμενα* A.

6. μετὰ φόβου θεοῦ καὶ καθαρᾶ συνειδήσει καὶ ἀδιακρίτη γνώμη, εἰδότες ὅπως κατακρίσεως ἔτυχεν ὁ τὸ γλωσσόκομον ἔχων καὶ τὰ βαλλόμενα κομιζόμενος, ὅς διὰ τοῦ νοσησμοῦ κλέπτῃς τε καὶ προδότῃς ἀπεφάνθη*, πρὸς δὲ καὶ πάλαι διὰ τῆς φιλαργυρίας ὁ
5 Γιεζῆ ὅλα καταθεδίκασται λέπρα**.

7. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπαραλλάκτως τε καὶ βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς βούλομαι διατηρεῖσθαι καὶ οὐδὲν διὰ μιᾶς προφάσεως ἐκ τῶν εἰρημένων τούτων καταλιπεῖν.

8. Εἰ δὲ | (A 256) γε ἐκ τῆς καρποφορίας τῶν ἀδελφῶν ἢ
10 ἄλλων τινῶν συναχθῶσι νομίσματα, τὸ τούτων περίττευμα μὴ διανεμηθῆναι πτωχοῖς ἡμῶν ἔνεκεν, ἀλλὰ διατηρεῖσθαι ταῦτα τοῖς ἀγαθοῦσιν, ἐκ δὲ τῆς εἰσόδου τῆς ἁγίας μονῆς διοικεῖν τὰ ὑπὲρ ἡμῶν.

9. Καὶ ἐκάστη ἐνιαυσίῳ περιόδῳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσ-
αχθήτω δῶρα τῆς θείας μυσταγωγίας ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας
15 καὶ ἐκ τοῦ ἄρτοκοπίου ὁ ὀπτάμενος ἄρτος, ἦτοι αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ· αἱ μὲν δύο δοθήτωσαν ἔξω τῆς μονῆς ἀσθενέσι τε καὶ λοιποῖς πένησιν, ὧν ἡ μὲν μία μερὶς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἔσται ψυχῆς, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀυταδέλφου μου, ἡ δὲ ἄλλη δοθήτω τοῖς ἀδελφοῖς·
20 εἰ τάχα δὲ αἱ ἀμφοτέραι ὑπὲρ ἡμῶν ὑκονομήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο μετ' ἐπιτιμήσεως παραγγέλλω πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εἰ δὲ συμβῆ, ἵνα δύο λειτουργίαι τελῶνται, καὶ αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ἔ|(A 257)πρωσαν, ἦγουν τοῦ πατρὸς ἡμῶν κἀμοῦ καὶ τοῦ ἀυταδέλφου μου· καὶ ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις προσφοραὶ γενέσθωσαν ἀναμφιβόλως ὑπὲρ μνήμης ἡμῶν καὶ σωτηρίας ψυχῆς
25 καὶ εὐρήσετε ἔλεος.

10. Δεῖ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἡμῶν πάντας τοὺς ἱερεῖς τὰς ἱερὰς λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτελεῖν, ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀυταδέλφου μου καὶ τῶν προσηκόντων ἡμῖν κεκοιμημένων, πρὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παγκοσμίου ἀναστάσεως

* Joh. 12, 6, ... ὅτι κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

** 4 Reg. 5, 27.

3 τὸ Α. 4 ἀπεφάνθη Α. 5 Γιεζῆ Β. 6 τὸ Α. 7 διὰ τηρεῖσθαι Α. 8 τοῦτων Α. 11 διὰ τηρεῖσθαι Α. 12 ἁγίας Α. 12 ἢ ὑπὲρ ἡμῶν Α. 13 ἐκάστη Α. 13 ἐνιαυσίῳ Α. 14 δῶρα Α. 14 μυσταγωγίας Α. 14 ἢ ὑπὲρ Α. 14 ψυχικῆς Α. 15 ὁ πτώμενος Α, ἀπτόμενος Β (Kurtz-δὸ Ἡγολօհրեմօս: ὀπτάμενος). 15 ἀναφοραὶ Α. 17 μερὶς Α. 17 ἑτέρα Α. 19 ὑπὲρ ἡμῶν Α. 20 πάση Α. 20 ἀδελφότη-

6. და ამას უნდა აკეთებდნენ ისინი ღვთის შიშით და წმინდა გონებით და მიუდგომელი აზრით, და უნდა იცოდნენ, რომ სასჯელი შეემთხვევა ვისაც «გუადრუცი იგი აქუნდა და შთასადებელი იგი ჰკიდავენ *», და რომელიც გამომფლანგველი და ქურდია, და გამომჟღავნდა როგორც გამცემი, აგრეთვე წინათ თავისი ვერცხლის-მოყვარეობის გამო გიეზე დაისაჯა იმით, რომ კეთრი შეეყარა **.

7. ხოლო მე მინდა ყველაფერი ეს დაცულ იქნეს უცვლელად, ურყევად და მტკიცედ, და არაფერი ზემოთქმულთაგან არც ერთი საბაზით არ დაიმალოს.

8. ხოლო თუ ძმათა ან ვინმე სხუათა მიერ მოძღვნილთაგან დაგროვდება დრაჰკანები, აქედან გადანარჩენი ნუ დაურიგდება გლახაკებს ჩვენი სულის საცხონებლად, არამედ ეს დაცულ იქნეს მოძღვნილთათვის (ე. ი. ძმათათვის), ხოლო წმინდა მონასტრის შემოსავლიდან განკარგულ იქნეს ჩვენი ხსენებისათვის.

A 256

9. და ყოველი წლის პერიოდის ყოველდღეს ღვთაებრივი საიდუმლოს ჟამისწირვა იყოს ჩვენი სულის ცხონებისათვის და ამ დროს იყოს ფურნეში გამომცხვარი პური, ესე იგი სამი სეფისკვერი (ἀναφορᾶν) ***: ორი მიეცეს მონასტრის გარეთ უძღურთ და სხვა ღარიბებს; ამათგან ერთი – ჩემი სულისათვის, ხოლო მეორე – ჩემი ძმის სულისათვის; სხვა კიდევ მიეცეს ძმებს; ხოლო თუ ვინიცობაა ორივე (სეფისკვერი) ჩვენთვის იქმნა შემონახული, ამას ვაცხადებ საყვედურით მთელი ძმობის მიმართ; ხოლო თუ მოხდა ისე, რომ ორი ჟამისწირვა შესრულდა, სამი სეფისკვერი ჩვენი სულის ცხონებისათვის დაიდგას, ესე იგი ჩვენი მამისთვის, ჩემთვის და ჩემი ძმისთვის; და ყველა ეკლესიაში უეჭველად იყოს ჟამისწირვა ჩვენი სულის ცხონებისათვის, და თქვენ ჰპოვებთ წყალობას *ღმერთისაგან*.

A 257

10. საჭიროა, რომ ამ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულის დღეს ყველა მღვდლებმა ჩვენთვის დააყენონ წმინდა წირვა, ჩემთვის, ჩემი ღვიძლი ძმისთვის და ჩვენი მიცვალებული მახლობლებისთვის; გარდა ამისა, ჩვენი ქრისტე ღმერთის ბრწყინვალე აღდ-

* იოანე 12, 6. წ

** 4 მეფეთა 5, 27.

*** *ἦτοι αὖ τρεῖς ἀναφορᾶν* – ქართულ ტექსტში სწერია: «სამი სეფისკვერი უდიდროვნესი რომელსა ანაფორად ეწოდების» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 58, 18).

τὴν Α. 21 ἀναφορᾶν ἡπὲρ ψυχῆς Α. 23 πᾶσαις Α. 23 προσφορᾶν Α. 24 ἀναφορᾶς Α. 25 εὐχισται Α. 26 ἀγίας Α. 26 ἐκκλησίας Α. 27 τὰς ἑρᾶς Α. 27 λειτουργίας Α. 28 τὸ Α.

Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἣν πάσχα ὀνομάζειν εἰώθαμεν, ὁμοίως καὶ
 κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ
 ἡμῶν καὶ τῆ ἀγία πεντηκοστῆ, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς
 ἡμᾶς ἐπεδήμησεν, καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ εὐαγγελισμοῦ ὡσαύτως καὶ τῆ
 5 ἀγία γεννήσει ὁμοί|(A 258)ως, πρὸς δὲ καὶ τῆ θεία βαπτίσει τοῦ
 σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δεσποτικαῖς
 ἑορταῖς πάσαις ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθωσαν αἱ ἱεραὶ προσφοραί. Πρὸς
 τούτοις καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ σαββάτου ἀεὶ ἐναλλάξ τῆ μιᾶ ἔμοι καὶ
 τῆ μιᾶ ἀδελφῶ μου· καὶ ὁσημέραι ἐν αἷς ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ με-
 10 τὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μυστηρίων καὶ μετάδοσιν τῆς ἀγίας δωρεᾶς
 πρὸς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐπιστρεφόμενος μνημονεύετω ἐμέ τε καὶ
 τὸν ἀδελφόν μου, συγχώρησιν αἰτούμενος τῶν πολλῶν ἡμῶν
 ἀμαρτιῶν, τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τούτῳ ἐπιμαρτυρούντων. Ἐν δὲ τῆ
 ἀπολύσει τοῦ ὄρθρου τε καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου μνημονεύετωσαν
 15 πάλιν οἱ ἀδελφοὶ ὀνομαστί ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου λέ-
 γοντες, ὅτι συγχωρήσαι ὁ θεὸς τὰ τῶν κτιτόρων ἡμῶν παραπτώ-
 μα|(A 259)τα.

11. Ἐν δὲ τῆ σεβασίᾳ καὶ ἀγία ἡμέρα τῆς μεγάλης πέμπτης
 μνήμη τελείσθω τοῦ μακαρίτου καὶ περιδόξου πατρὸς ἡμῶν τοῦ Πα-
 20 κουριάνου, τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, ἐν ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ
 παιδραῖς τραπέζαις· διανεμηθῆτωσαν δὲ τῆ αὐτῆ ἡμέρα τῆς πένθης
 νομίσματα εἰκοσιτέσσαρα.

12. Μέννησθε δὲ τῆς ταλαιπορίας μου καθ' ὑπερβολὴν κόπου,
 οὗ ἐκοπώθην ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ὧν τὴν ἀντάμειψιν εὐροι-
 25 μεν παρὰ θεοῦ μνημονεύοντές τε καὶ μνημονεύόμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Κεφάλαιον κβ'

30 Περὶ τοῦ τελευτῶντος καθηγουμένου τῆς
 ἀγίας ταύτης μονῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν
 καὶ ὅπως δεῖ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τε
 ἀγίων λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν

1. Τελευτῶντος τοῦ καθηγουμένου τῆς τοιαύτης μονῆς δεῖ
 πάντας τοὺς ἀ|(A 260)δελφοὺς ἐνδόξως τιμᾶν αὐτὸν μετὰ θυμαμά-

1 ἦν Α. 1 ἐβώθημεν Α. 3 ἅγιον Α. 4 ἐπεδήμησε Β. 4 ὡσαύτως Α. 5 δε' Α.
 7 πάσαις Α. 7 ὑπὲρ ἡμῶν Α. 8 ἐναλλάξ Α. 9 ὁσημέραι Α, ὡς ἡμέραι Β (Ρ e t i t:
 ὁσημέραι). 10 τῶν μυστηρίων Α, τοῦ μυστηρίου Β. 10 μετάδοσιν Α. 10 ἀγίας
 δωρεας Α. 11 ἅγιον Α. 11 ἐπιστρεφόμενος Α. 11 ἐμέ τε Α. 13 ἀμαρτιῶν Α.

გომის დღეს, რომელსაც „აღვსებას“ (πάσχα) ეძახიან ჩვეულებრივ, ისევე როგორც ჩვენი ქრისტე ღმერთის ცად ამაღლების დღეს და სულიწმინდის მოფენის დღეს, რომელ დღესაც სული წმინდა ჩვენთან მოვიდა, და ხარება-დღეს, ისევე როგორც წმინდა შობას, აგრეთვე ჩვენი მაცხოვრის, ქრისტე-ღმერთის ღვთიურ ნათლიღებას და დანარჩენ ყველა საუფლო დღესასწაულზე წმინდა ჟამისწირვა იყოს ჩვენთვის. ამათ დაერთოს ისიც, რომ მუდამ შაბათ-დღეს იწირვოდეს მონაცვლეობით, ერთ შაბათს ჩემთვის და მეორე შაბათს ჩემი ღვიძლი ძმისათვის, და ყოველდღე, როდესაც მღვდელი სწირავს, საიდუმლოს კურთხევის შემდეგ წმინდა ზიარებას რომ მიაბრუნებს წმინდა საკურთხეველში, მომიხსენიოს მე და ჩემი ღვიძლი ძმა, და გამოითხოვოს შენდობა ჩემი მრავალი ცოდვებისათვის, ხოლო დანარჩენი ძმები ამ მღვდელს თანამოწმობდნენ, ხოლო ცისკრისა და მწუხრის გალობის დროს კვლავ მოგვიხსენიონ სახელდებით მე და ჩემი ღვიძლი ძმა და იტყოდნენ, რომ ღმერთმა შეუნდოს მშენებლებს შეცოდებანი.

A 258

11. დიდი ხუთშაბათის პატიოსანსა და წმინდა დღეს აღესრულოს სახსენებელი ნეტარისა და სახელოვანისა მამისა ჩვენისა ბაკურიანისა ერისთავთ-ერისთავისა, წმინდა ჟამისწირვითა და ბრწყინვალე ტრაპეზითა: ან დღეს დაურიგდეს ღარიბებს ოცდაოთხი დრაკკანი.

A 259

12. მოიხსენებდეთ ჩემს გაჭირებას გადამეტებული შრომის გამო, რომელი შრომაც გავწიე თქვენდამი სიყვარულისათვის, რის სანაცვლოსაც ღვთის შეწევნით ვპოვებთ თქვენ მომხსენებლები და ჩვენ მოხსენიებულნი ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს მიერ.

თავი ოცდამეორე

შესახებ ამ წმინდა მონასტრის გარდაცვალებული წინამძღვრისა და დანარჩენ გარდაცვლილ ძმათა, თუ როგორ უნდა მოიხსენიონ ისინი წმინდა ჟამისწირვითა და ლოცვითა

1. როდესაც ამ მონასტრის წინამძღვარი გარდაიცვლება, საჭიროა ყველა ძმებმა დიდებით პატივი სცენ მას საკმეველითა და

A 260

14 τὸ A. 14 ἁπερισσὸν A. 15 πάλιν A. 15 τὸ A. 16 τοῦ κτήτορος A, τῶν κτήτορων B (+ Petit). 19-20 Πακουριανίου B. 20 λειτουργίας A. 22 νομισματα A. 22 εἰκοσιτέσσαρα A. 23 μέγαθηται A. 24 ἀντάμειψιν A. 24-25 εὐδοίμεν A. 30 δεῖ A. 30 αὐτοῦς A. 31 ἄγιον λειτουργῶν A. 32 τοῖσιν A. 33 τιμᾶν A.

5 των τε και κηρίων, εν φαλμοῖς και ὕμνοις ἐκπληροῦντας ἐπ' αὐτῷ
 τὴν συνήθη τάξιν, ἱερεὶ μὲν ὄντι τὴν ἱερατικὴν, εἰ δὲ μονάζοντι
 λιτῶς κατὰ τὴν τούτῃ πρέπουσαν ἀκολουθίαν· και ποιείτωσαν μετὰ-
 5 δοσιν ἐπὶ τῷ μνήματι αὐτοῦ διανομὴν νομισμάτων ὡδδεκα· ποιείτω-
 σαν δὲ και τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ παράκλησιν κατὰ
 πρόσθεσιν τῶν ἐδεσμάτων και τῶν ποτῶν, και αἱ λειτουργίαι τῶν
 ἱερατευόντων πάντων ὑπὲρ ἐκείνου τελείσθωσαν· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 γενέσθω παννυχίς, και αὐθις αἱ λειτουργίαι ὑπὲρ αὐτοῦ γενέσθω-
 10 σαν· πρὸς δὲ τούτοις και κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν και τῇ
 ἡμέρᾳ δὲ τῆς τοῦ ἐνιαυτοῦ συμπληρώσεως.

2. Εἰ δὲ ἀδελφός τις ἔσται ὁ τεθνηκώς, ὁμοίως ὕμνοις και
 εὐχαῖς τοῦτον θαπτέτωσαν, και τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ αἱ λει(A 261)τουρ-
 γίαι ὑπὲρ αὐτοῦ τελείσθωσαν, πρὸς δὲ και τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμπλη-
 ρώσεως τοῦ ἐνιαυτοῦ.

15

Κεφάλαιον κγ'

Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι γύναιον εἰς τὴν
 ἀγίαν ἐκκλησίαν μου, μήτε γυναικείαν μονὴν
 ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ σεμνεῖου ἡμῶν
 οἰκοδομείσθαι

20

1. Οὐ βούλομαι ὕπανδρον γύναιον εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
 μου ἢ ἐν τῇ μονῇ αἰαθήτινι προφάσει, οὔτε δὲ ἀνδρόγυνον ἐν τοῖς
 ὁρίοις ἐκείνοις παροικῆσαι, μήτε δὲ νεογνούς τινας παῖδας, μή ποτε
 σκάνδαλόν τι γενήσεται, ἀλλὰ πόρρω που ἐν τοῖς χωρίοις τε και
 τοῖς ἀγραῖς.

25

2. Ἀπαγορεύω δὲ και γυναικείον μοναστήριον οἰκοδομηθῆναι
 ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ μοναστηρίου ἡμῶν διὰ τῆς ἀφορμῆς τῆς μητρὸς
 τοῦ Ἰωβανὲ ἢ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἐφραῖμ, μᾶλλον δὲ και αὐτάς τὰς
 δύο γυναῖκας μεταστῆσαι ἐκεῖθεν ὀφείλουσιν· ἄβατον γὰρ πάντῃ γυ-
 ναικὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγί(A 262)αν μονὴν εἶναι τε και διαμείναι
 30 εἰς τὸ διηνεκές παρεγγυῶμαι και παραινῶ ὑμᾶς, καθὼς και πρότε-
 ρον τοῦτο διαταξάμεθα· μόνην δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοιαύτης
 ἀγίας ἐκκλησίας ἢ βουλομένη παραγενέσθαι εὐχῆς χάριν μέχρι τῆς

1 τὸ Α. 2 εἰς τὴν Α. 2 μονάζοντι Α, μονάζοντι λ Β (Petit-ου 83363δοσ),
 μονάζων τις Kurtz. 3 ποιείτωσαν Β, ποιήτωσαν Α, 4 ὡδδεκα Α. 4-5 ποιείτω-
 σαν Β, ποιήτωσαν Α. 6 πρόσθεσιν Α. 6 λειτουργίαι Α. 8 αὐθις Α. 11 τεθ-

სანთლებითა, უნდა შეასრულონ ფსალმუნობა და გალობა მასზე ჩვეულებრივი წესით: თუ მღვდელი იყოს, სამღვდლო წესით, ხოლო თუ მონაზონი იყოს, მარტივად მისთვის განკუთვნილი წესით; გაღებულ იქნეს მისი ხსოვნის აღსანიშნავად თორმეტი დრაჰკანი დასარიგებლად; იმ დღეს გამართონ ძმათათვის მოპატიჟება საჭმელთა და სასმელთა დამატებითი გაცემით; მისთვის შესრულდნენ ჟამისწირვანი ყველა მწირველის მიერ; მესამე დღეს დაინიშნოს პანაშვიდი, და კვლავ იყოს მისთვის ჟამისწირვა; გარდა ამისა მეორმოცე დღეს და წლისთავზე იყოს ჟამისწირვა.

2. ხოლო თუ გარდაიცვალოს რომელიმე ძმა, აგრეთვე გალობითა და ლოცვებით დაასაფლავონ იგი, და მესამე დღეს შესრულდეს მისთვის ჟამისწირვა, აგრეთვე წლისთავზედაც.

A 261

თავი ოცდამესამე

შესახებ იმისა, რომ დედაკაცი არ შევიდეს ჩემს წმინდა ეკლესიაში, არც დედათა მონასტერი იქნეს დაარსებული ჩვენი სავანის საზღვრებში

1. არ მსურს, რომ გათხოვილი ქალი შემოვიდეს ამ ჩემს ეკლესიაში ან მონასტერში, რაგინდ საბაბით იყოს ეს, არც ცოლიანი კაცი დასახლდეს მის საზღვრებში, ნურც ნორჩი ჭაბუკები, რათა ოდესმე რამე უსიამოვნება არ ჩამოვარდეს, არამედ შორს სადმე სოფლებში და აგარაკებში იყვნენ.

2. ვკრძალავ იმასაც, რომ დედათა მონასტერი იქნეს აგებული ჩვენი მონასტრის საზღვრებში იოვანეს დედის ან ეფრემის დის მიზეზით, უფრო კი თვით ამ ორი დედაკაცის გადაყვანა საჭირო აქედან სხვა ადგილას. მე მოვითხოვ, რომ საყოველთაოდ შეუვალი იყოს ქალისთვის ჩვენი წმინდა მონასტერი და სამუდამოდ ასე დარჩეს და გირჩევთ თქვენ, როგორც წინათაც დაგვიწესებია, შემდეგს, მხოლოდ ამ წმინდა ეკლესიის დღესასწაულზე მოვიდეს მსურველი დედაკაცი სალოცავად და მხოლოდ ვიდრე წმინდა წირ-

A 262

რუბჯ A. 12 τούτον A. 17 γυναικίαν AB. 21 οία διήται A. 22 παροικείσαν A. 22 νεογυούς τινάς A. 23 ποθ A. 23 τέ A. 25 μοναστηρίον A. 26 δρίους A. 27 τωβανέ A. 27 ἐφραίμ A. 28 δύο A. 28 μετά στήσαι A. 28 πάντη Petit, πάντι AB. 30 παρ' ἐγγυήσαι A. 31 τοιαύτης A. 32 ἀγίας ἐκκλησίας A.

ῶρας τῆς ἁγίας λειτουργίας μόνον μὴ κωλυέσθω· τῆνικαῦτα δὲ ταχέως ὑποχωρεῖτω. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύοντες κατακρίνομεν ἄλλοτέποτε πλὴν τῆς δηλωθείσης ἡμέρας ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ παραγενέσθαι.

Κεφάλαιον κδ'

5 Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ῥωμαίων
πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ'
ἐμὲ μονῇ καὶ δι' ἦντινα αἰτίαν

1. Παρεγγυῶμαι δὲ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ μονῇ καὶ βεβαιωτάτην δόγματι παριστῆ μηδέποτε ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ταύτῃ ἁγία μονῇ Ῥωμαίων πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ταχθῆναι εἰ μὴ μόνον νοτάριον τινα εἰδὸτα
10 γράμματα καὶ πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς ἄρ(Α 263)ιχοντας ἐπιστέλλοντά τε τὴν γνώμην τοῦ καθηγουμένου καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀποστελλόμενον παρὰ τούτου ἀπέρχεσθαι καὶ τὰ χρειώδη τῆς μονῆς διοικεῖν.

15 2. Τούτου δὲ ἕνεκα τὴν τοιαύτην παραγγελίαν ποιῶμαι ἐξασημαλιζόμενος, ἵνα μήπως βίαιοι ὄντες καὶ περίλογοι καὶ πλεονέκται, ὑστέρημα τι καὶ βλάβην τῇ μονῇ προξενούσιν, ἢ ἀντιτασσόμενόν τινα τῷ τόπῳ καθιστώσι, σπεύδοντα τούτου κατακυριεύειν, ἢ τὴν ἡγουμένην πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι ἢ ἄλλην τινα κατὰ ἀπεικταίαν
20 πρόφασιν ἰδιοποιήσασθαι τὴν μονήν, ὡς περὶ πολλὰκις συμβεβηκότα εἶδομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φυλῇ ἐξ ἀπλότητος καὶ γνώμης ἐπεικοῦς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ἡμεῖς τούτοις τῇ πίστει ὡς διδασκάλους ἐπόμεθα καὶ τοῖς ἐκεῖνων πειθόμεθα δόγμασιν.

Κεφάλαιον κε'

25 Περὶ τῶν Ἰβήρων συγγενῶν καὶ ἀνθρώπων
|(Α 264) ἡμῶν τῶν εἰς τὴν μοναδικὴν τάξιν
ἐληλυθότων καὶ ἐλευσομένων, ὅπως δεῖ
αὐτοὺς δέξασθαι

1. Εἰ οὖν εἰσὶ τινες ἀπὸ τῶν ἡμετέρων συγγενῶν τῶν κατ'
30 αἷμα πλησιαζόντων ἡμῖν καὶ κατὰ βαθμὸν προτιμωμένων μοναδικῇ

1 ἁγίας λειτουργίας Α. 1 τῆνικαῦτα Α. 2-3 ἄλλοτε ποτέ Α. 5 κατατάσσεσθαι Α. 8 παρεγγυῶμαι Α. 10 νοτάριον τινα Α. 11-12 ἐπιστέλλοντά τε Α. 13 τούτου Α. 15 ἕνεκα Α. 15 τοιαύτην Α. 17 ὑστέρημα Α. 17 ἀντιτασσόμενον τινα Α. 18 καθιστώσι Α. 18 σπεύδοντα Α. 18 τοῦτο Α. τοῦ-

ვის ჟამამდე ნუ დააბრკოლებენ: მაშინ კი სწრაფად წავიდეს უკან. ამიტომ ავკრძალავთ ამ მონასტერში მოსვლას, გარდა ზემოთ ნახსენები დღისა, როდისმე სხვა დროს და ვგმობთ, ვინც ამას დაარღვევს.

თავი ოცდამეოთხე

შესახებ იმისა, რომ არ იქნეს თანამდებობაზე დაყენებული ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი ამ ჩვენს მონასტერში და რა მიზეზით

1. მე ვურჩევ ყველას ამ მონასტერში მყოფს და უმტკიცესი დადგენილებით ვაწესებ, რომ არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი მდივნისა (νοτάριον), რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდახან მთავრებთან გაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან გაგზავნილს მისგან უკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს.

A 263

2. ასეთ ბრძანებას იმის გამო ვცემ ასე მტკიცედ, რომ ბერძენები მოძალადენი არიან, უპირონი (περιουιοι) და ანგარნი, და მონასტერს რამე გაჭირებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ვინმე მოწინააღმდეგეს დააყენებენ ადგილზე, რომელიც შეეცდება იქ გაბატონდეს, ან მამასახლისობა თვითონ მიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყევლილი საბაბით მონასტერი მიიჩემოს, რაც ჩვენ ხშირად გვინახავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით, რომ ეს ასე არ იყოს, ჩვენ როგორც მასწავლებლებს მივყვებით მათ სარწმუნოების საკითხში და მათი დებულებები გვწამს.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ იბერთა ნათესავეებისა და ჩვენი ყმებისა, რომელნიც მონაზონური წესის მისაღებად მოდიან, და თუ როგორ უნდა მიიღონ ისინი

A 264

1. თუ არიან ჩვენი ნათესავეებიდან ისეთები, სისხლით რომ ჩვენი მახლობლები არიან და მათ უპირატესობა მისცეს მონაზონური წესით

*τό τινα B, τοῦ τῆ τινος Petit, 18-19 ἡγουμενίαν A, ἡγουμενίαν B. 19 ἐπί-
πασσασθαι A. 19 τινῶ A. 20 πρόφασιν A. 20 οἵαπερ A. 20 πολλάκις A.
21 ἐπίτοιχός A. 25 τῶν (τῶν) A. 25 ἕβηρον A. 27 ἐληξιμότηον A. 29 εἰσὶ
τινές A.*

διαζώντες τάξει, φιλοτιμούμενοι πείρα τε και συνέσει και επιτηδαιοι προς τα τη άγια ταύτη μονη συμφέροντα και δυνατώτατοι, δεόν τε και συμφέρον ήγούμεθα τὸ προτιμάσθαι τούτους ὑπὲρ τοὺς ξένους και τοὺς ἐξωτερικούς:

5 2. εἰ δὲ τῆς ἱερατικῆς τάξεως πόρρω εἰσὶ και τῆς κατ' ἀρετὴν διαγωγῆς και οὐ μόνον κατὰ ταύτην ἀδύνατοι, ἀλλὰ και πάντη ἀνίκανοι και ἀποίητοι προς τὴν τῆς κοσμιότητος ἐπιτηδειότητα και οὐχ ὀλοκλήρῳ καρδίᾳ καθυπουργοῦντες γνωσθήσονται τοῖς ἱεροῖς τούτοις τύποις, μὴ γένοιτο ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι αὐτοῖς: τὴν γὰρ
10 τοιαύτην τῶν μοναζόντων κατοίκησιν βούλομαι διορισασθαι, ὡς πολλάκις εἴρηται, τοῦ εἶναι ἐλευθέραν πάντη ἀπὸ ξένων τε και τῶν ἐγγυτέρων ἡμῶν συγγενῶν οὐδ' ἄλλῳ τινὶ ἐτέρῳ ὑποτάσσειν ταύτη διοριζόμεθα, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἀεὶ τε και διαπαντὸς διάγειν και αὐτοδεσπότης.

15 3. Εἰ δὲ τις τῶν εἰρημένων συγγενῶν ἡμῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν ἐκτὸς ἄλλος τις ἢ τῶν Ἰβήρων και ἀποκαρῆ και ὁ τετυπωμένος ἀριθμὸς τῶν μοναζόντων ἐλλιπὴς ὑπάρχει, δεῖ τοὺς τοιούτους προτιμήσασθαι και εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ μονῇ και εἰς τοὺς τῶν ἐλλιπόντων τάσσειν τόπους προς ἀναπλήρωσιν τῆς τετυπωμένης πο-
20 σότητος, δφείλοντας αὐτοὺς διάγειν κατὰ τὴν τυπωθεῖσαν τάξιν τῆς τοιαύτης μονῆς και ὁμοιοεῖν αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ κοινότητι ἀδελφοῖς και ὑποτάσσεσθαι τῷ καθηγουμένῳ. Ὁ δὲ τετυπωμένος ἀριθμὸς τῶν μοναζῶν ἐλλειπέτω μηδέποτε.

Κεφάλαιον κς

25 Περὶ τοῦ λογαριασθῆναι τὸν οἰκονόμον και τοὺς λοιποὺς διακονητάς ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, τὸν καθηγούμενον δὲ λογαριασθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν κοινότητος

1. Ὁφειλόμενόν ἐστι και ἄξιον, ἵνα δι' ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ
30 μέγας οἰκονόμος τῆς καθ' ἡμᾶς εἰρημένης μονῆς λογαριάξῃ τοὺς τε

1 φιλοτιμούμενοι AB. 1 τέ A. 2 ἄγια A. 2 συμφέροντα A. 3 ὑπὲρ B, ἤπερ A. 4 ἐξωτερικούς A. 5 ἱερατικῆς A. 6 διαγωγῆς A. 6 πάντως B. παντ(?) A (πάντι=πάντη). 7 ἐπιτηδειότητα A. 8 καθ' ὑπουργούντες A. 10 τοιαύτην A. 10 βούλομαι A. 11 πολλάκις A. 11 πάντι A. 12 ἐτέρῳ A. 12 ὑποτάσσειν Petit, ἐπιτάσσειν AB. 13 ταύτη A, ταύτην B (+Petit). 13 διοριζόμεθα A. 13 διὰ παντός A. 13 διάγειν A. 16 ἐκτός AB, ἢ και Petit.

ეცხოვრათ, გამოცდილებით და ცოდნით გაამაყებულნი ამ წმინდა მონასტრის საქმეებისათვის სასარგებლონი და შემძლებელნი არიან, საჭიროდ და სასარგებლოდ მიგვაჩნია იმათ მიეცეს უპირატესობა უცხოთა და გარედან მოსულთა წინაშე.

2. ხოლო თუ ისინი შორს არიან სამღვდელი წესისაგან და სათნოებით მოღვაწეობისაგან და არა მარტო ამაში არიან უძლურნი, არამედ საერთოდ არიან უუნარონი და უქნარნი საერისკაცო საქმიანობისადმი, და გულსავსებით ვერ შესძლებენ, რომ სამღვდელი საქმეებს ემსახურონ, ნუ ჩაუგდებთ მათ ხელში ძალაუფლებას. ვინაიდან მე მინდა, როგორც ხშირად მითქვამს, დავაწესო ეს ადგილი მონაზონთა სამკვიდრებლად, რომ იგი იყოს ყოველნაირად თავისუფალი როგორც უცხოთაგან, ისე ჩემ მახლობელ ნათესავთაგან, არა სხვა ვინმეს ემორჩილებოდეს – ვამბობთ ჩვენ – არამედ თვითთავადად იარსებოს მუდამ და ყოველთვის და თვითმფლობელად.

A 265

3. ხოლო თუ ზემოხსენებულ ჩვენ ნათესავთაგან ვინმე ან ჩვენ ყმათა გარეშე სხვა ვინმე იბერთაგანი იქნება და აღიკვეცება, ხოლო მონაზონთა დაწესებული რიცხვი დაკლებული აღმოჩნდება, საჭიროა ამათ მიეცეს უპირატესობა და ისინი შემოვიდნენ მონასტერში და ჩადგნენ დაკლებულთა ადგილას დაწესებული რაოდენობის შესავსებად; ისინი უნდა ცხოვრობდნენ ამ მონასტერში დადგენილი წესის მიხედვით, თანხმობით იყვნენ ძმათა ერთობლიობასთან ¹ და ემორჩილებოდნენ წინამძღვარს.

A 266

თავი ოცდამეექვსე

შესახებ იმისა, რომ იკონომოსი და სხვა მსახურნი ანგარიშდებული უნდა იქმნენ წინამძღვრის მიერ, ხოლო წინამძღვარი ანგარიშს უნდა აბარებდეს ძმათა ერთობლიობას

1. საჭირო და ღირსეულია, რომ მთელი წლის მანძილზე ჩვენ მიერ ხსენებული მონასტრის დიდი იკონომოსი უმოწმებდეს

¹ ე. ი. მონაზონთა კოლექტივთან.

16 τὸς A. 16 ἢ B, εἰ A. 16 ἰβήρων A. 17 ἀριθμὸς A. 17 ἐλλειπῆς A, ἐλλειπῆς B. 19 ἐλλειπόντων A, ἐλλειπόντων B. 20 διαγειν A. 20 τυποθήσαν A. 20 τάξιν A. 21 τοιαύτης A. 21 ὁμοίειν A. 22 ὑποτάσσειν A. 25 λογαριασθήναι A. 26 διακομητάς A. 27 λογαριασθήναι A. 29 ἄξιον A. 29 διδλουν A. 30 λογαριάζειν AB.

παροικονόμους και τούς διακονίας διαφόρους ἐγκεχειρισμένους ἅπαξ κατὰ τὸν σепτέμβριον μῆνα, και αὐθις κατὰ τὸ ἄγιον πάσχα σὺν φόβῳ θεοῦ· και εἴ τι ἂν εὐρεθῶσιν ἀπολειπαζόμενοι, λαμβάνων παρ' αὐτῶν τούτοις ποιήσει ἀπόδειξιν.

5 2. Ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος λογαριαζέσθω ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, και λογαριαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ λαμβανέτω παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν.

3. Ὁ δὲ καθηγούμενος ἐν φόβῳ θεοῦ τῇ | (A 267) εἰδήσει τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἐξοδιαζέτω εἰς τὰς τῆς ἐκκλησίας χρείας και τῆς μονῆς, και τὸ καταλιμπανόμενον ἀνεξοδιαστον πρὸς ὠφέλειαν τῆς μονῆς και συμφέρον ὁτόω εἰς τὸν δοχιάριον και λαμβανέτωσαν παρὰ τούτου ἀπόδειξιν. Και καθ' ἕκαστον πάσχα ὁ καθηγούμενος λογαριαζέσθω ὑπὸ τῶν οἰκονόμων και τοῦ δοχιαρίου και τῆς ἀδελφότητος·

10 4. ὡσαύτως και ὁ δοχιάριος λογαριαζέσθω δις τῷ ἐνιαυτῷ ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου και τῆς ἀδελφότητος.

5. Και εἴ γε ἐκ τούτων τις ἐπλεονέκτησεν ἢ κατεδαπάνησεν ἀκαίρως ἢ ματαίως τὰ ἐκκλησιαστικά χρήματα, δεῖ τὰ ἐλλείποντα και ἀναλωθέντα πάλιν ἀποπληρῶσαι και ἀποκαταστήσαι, αὐτὸν δὲ 20 ἐξῶσαι ἀπὸ τῆς ἀνά χειρὰ αὐτῆ δουλείας.

6. Εἴ τι δὲ περιτεύσει ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰσόδου ὑπὲρ τὰς παρ' ἡμῶν τυπωθείσας ἐξόδους και ἄλλας δικαί| (A 268) ας δόσεις, ὅσον ἂν εἴη τὸ τούτου, τόσον γενέσθω εἰς τὰ συμφέροντα τῆ ἐκκλησίας και πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς φυλαττόμενον, ὡστε ἐν ἐπιτηδείῳ 25 καιρῷ εὐρεθῆσεται εἰς ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας, ὡσπερ εἶρηται, και ἐξοδιαζέται.

7. Διοριζόμεθα δὲ και τοῦτο, ἵνα μὴ ἀπολείψῃ ποτὲ ἀπὸ τῆς μονῆς λογάριον ἕως δέκα λιτρῶν, ὡστε ἐν καιρῷ δέοντι τὴν τῆς μο-

1 παροικονόμους A. 1 ἐγκεχειρισμένους B. 2 σепτέμβριον μῆνα A. 2 αὐθις A. 2 ἄγιον A. 3 εὐρεθῶσιν A. 3 ἀπολειπαζόμενοι B, ἀπολοιπαζόμενοι A. 4 ἀπόδειξιν A. 5 λογαριαζέσθω A. 6 λογαριαζόμενος A. 6-7 ἀπόδειξιν A. 11 συμφέρον B, συμφέρων A. 11 δοχιάριον A. 12 ἀπόδειξιν A. 13 δοχιάριον A. 15 δοχιάριος A. 15 δις B, δὺς A. 15 ἐνιαυτῷ A. 16 καθ' ἡγουμένου A. 17 τίς A. 17 κατεδαπάνησεν A. 18 ἐκκλησιαστικά A. 19 ἀναλωθέντα B. 19 ἀποπληρῶσαι A. 20 ἐξῶσαι A. 22 τυπωθείσας A. 23 τόσον B, πάσον A. 23-24 τῇ

ანგარიშს ქვეიკონომისებსა და სხვადასხვა ხელისუფლების მქონე მსახურებს, ერთხელ სექტემბრის თვეში, და კვლავ წმინდა პასეის (ე. ი. აღდგომის) დღეებში, ღვთის შიშით; და თუ აღმოჩნდებიან ჩამორჩენილნი, (დიდმა იკონომოსმა) უნდა აიღოს მათგან საბუთი.

2. დიდი იკონომოსი უნდა იქნეს ანგარიშდებული წინამძღვრის მიერ, და მის მიერ ანგარიშდებულმა უნდა მიიღოს მისგან საბუთი.

3. ხოლო წინამძღვარმა, შიშითა ღვთისათა, დანარჩენ ძმებთან შეთანხმებით, შემოსავალი უნდა ხარჯოს ეკლესიისა და მონასტრის საჭიროებათათვის და, რაც გადარჩება დაუხარჯავი, უნდა გადაეცეს მონასტრის სასარგებლოდ და საჭიროებათათვის მეჭურჭლეს¹ და მისგან მიიღონ საბუთი. და ყოველ აღდგომის დღეებში წინამძღვარი ანგარიშდებულ იქნეს, იკონომოსთა, მეჭურჭლისა (ὁπὸ τοῦ διοχιρίου) და ძმების მიერ.

A 267

4. აგრეთვე მეჭურჭლე უნდა ანგარიშდებულ იქნეს ორჯერ წელიწადში წინამძღვრის მიერ და ძმების მიერ.

5. და თუ ვინმეს ამათგანს ანგარება გამოუჩენია ან გადაუხარჯავს უდროოდ და ფუჟად საეკლესიო ქონება, საჭიროა დაკლებული და გადახარჯული კვლავ შეავსოს და აღადგინოს, ხოლო თვითონ მაშინვე უნდა იქნეს გადაყენებული თავისი სამსახურიდან,

6. ხოლო თუ საეკლესიო შემოსავლიდან ზედმეტი აღმოჩნდება იმის ზევით, რაც ჩვენ მიერ იყო შემოსავალად დაწესებული და რაც სხვა ჯეროვანი მისაცემი იყო, რამდენიც არ უნდა იყოს ეს, მთლად ეკლესიის სასარგებლოდ და მის მოსახმარად იქნეს დაცული, ისე რომ ოდესმე სხვა საჭირო დროს ეკლესიის სახმარად იქნეს გამოყენებული, როგორც ითქვა, და დახარჯული.

A 268

7. იმასაც განვსაზღვრავთ, რათა არასოდეს არ დააკლდეს მონასტრის საფასეს ვიდრე ათ ლიტრამდე, ისე რომ გასაჭირის

¹ *εις τὸν διοχίριον* – დ ი მ ი ტ რ ა კ ი ს განმარტებით (იხ. მისი ლექსიკონი, ტომი III, 2105) *διοχίριος* აღნიშნავს მონასტრის საჭურჭლის უფროსს; *ἐδιοχίριος, διοχίριος—ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ διοχίριου* („მონასტრებში, დოქის მზრუნველი“), ხოლო: *διοχίριον... ἀπομνημονεύματα ἐν μοναστηρίοις* („დოქი – სურსათის საწყობი მონასტერში“).

დროს მონასტრის სახმარად შეივსოს, ხოლო ათ ლიტრაზე გადა-
მეტებული გაიცეს მამულის საყიდლად და ეს მამული მონასტ-
რისა იყოს.

თავი ოცდამეშვიდე

**შესახებ იმისა, რომ მიცვალებულნი მოხსენებულ
იქმნენ წმინდა ჟამისწირვაში და სამღვდელო
მსხვერპლშეწირვის დროს მოხსენებულ იქმნენ
სულნი მათნი დაუცხრომელი ლოცვებით**

1. ამ ბრძანებასაც გადმოგცემთ თქვენ, მამანო და ძმანო ჩემ-
ნო, სრულის დამოწმებითა და სიმტკიცით, აგრეთვე მოსალოდნელი
გაკიცხვით, და ვწერთ კიდევაც, რათა ყოველთვის დაუგვიანებ-
ლად ასრულებდეთ ღვთიური ჟამისწირვის საიდუმლოს და მუდამ
იხსენიებდეთ, ჩვეულებისამებრ, მიცვალებულთა სულებს, როგორც
ეს დასაბამიდან და იმთავითვე შემოღებული გვაქვს და აქამდე,
ღვთის მადლით, დაცული გვაქვს ყველა წმინდა ეკლესიაში; ასევე
თქვენც დაიცავით წესიერად, ღვთის მადლით; საჭიროა შეურყე-
ველად დაიცვას ეს ბრძანება ყველა მორწმუნემ, განსაკუთრებით
კი მონაზონებმა, ვინაიდან ამის საშუალებით ჩვენი მოწინააღმდეგე
ემშაკის ყოველი ძალა ქარწყლდება.

A 269

2. აგრეთვე წმინდა ნათლისმცემლის ეკვტერში აწესებენ
მღვდელს, რათა იგი მუდამ და დაუცხრომლად მიცვალებულთა
ხსენებას აწარმოებდეს იქ.

3. აგრეთვე შესრულდეს ყველა ძმათა სახსენებელი ღამისთე-
ვითა, მთელი ღამის განმავლობაში ფსალმუნების გალობითა და
წმინდა ჟამისწირვითა.

A 270

4. და არა მხოლოდ ეს, არამედ, თუ ვინმემ გარედან რწმე-
ნით შემოსწიროს ძღვენი და ქველმოქმედებით ემსახუროს ამ მო-
ნასტერს სახსრების გაღებით, ყოველდღიური მოსახსენებელის გუ-
ლისთვის, ან წლითი-წლად მოხსენების გულისთვის საერთოდ, ამათ-
ულოცონ ხელაპყრობით და ჩვენი დავალების მიხედვით მოიხსე-
ნიონ ღვთიური მღვდელმსახურების საიდუმლოში.

17 παροῦσαν Α. 17-18 τοῖς μονάξοις Petit, τοῖς μονάξοις
ΑΒ. 18 ἰσχὸς Α, ἰσχυρὰ Β, ἰσχυρότης Petit. 20 βαπτιστῶν Α. 21 ἀνελλι-
πὸς Β. 21 ποιῆσαι Α. 26 πρὸς φέρει τίς Α. 26 εἰποιῖας Α. 26 διακονῶν Α.
27 ἰνεκεν Α. 28 προσεύχασθαι Α. 30 μιστηρίῳ Petit, μοναστηρίῳ ΑΒ.

5. Καὶ ταῦτα πάντα διατηρεῖτωσαν ἀνελλιπῶς κατὰ τὴν ἡμετέραν παραγγελίαν πάντες οἱ ἐσόμενοι μεθ' ἡμῶν μέχρι τέλους τῶν αἰώνων.

Κεφάλαιον κη'

5 Περὶ γερόντων καὶ ἀσθενείαις κινδυνευόντων,
ὅπως δεῖ τοὺς περιποιήσασθαι καὶ
ἀναπαῦσαι καλῶς

1. Οἱ οὖν παντελῶς ταλαιπωρήσαντες τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες, γήρᾳ ἢ ἀσθενείᾳ ἢ ἐτέρῳ πάθει τιμὴν προσκακοπαθούντες, 10
10 ὀφείλουσι περισσοτέρως προνοεῖσθαι καὶ ἐπιμελεῖσθαι (A 571) καὶ παραμυθίας τυχεῖν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὀφείλουσιν ὑπομένειν τῇ θλίψει καὶ μὴ ἐκκακεῖν ἢ καταγογγύζειν, ὅτι αὐτοὶ τε καὶ οἱ διακονοῦντες κατὰ κοινοῦ λήφονται τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα θεοῦ, πρὸς τοὺς 15
15 συνδούλους εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ χρηστότητα ἐνδείξασθαι.

2. Πλὴν οὐ μόνον τοῦτο ἀξιὸν τῷ προσταταμένῳ ἐνδείξασθαι καὶ ποιεῖν εἰς πρόνοιαν τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν τούτων ἐπιμελεῖσθαι· ἐν λόγῳ διδασκαλίας, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ λόγοις κατὰ τὸν ἰατρικὸν νόμον ἰᾶσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

20 3. Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐν ᾧ χαίρομεν, περὶ οὗ ἅπαν ἔργον καὶ λόγος γίνεται· οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλο τι εὐαρεστότερον τῷ θεῷ τοῦ τοὺς ἀκολάστους σφρονίσαι καὶ τοὺς μεθύοντας ἐγκρατεῖς ἀπεργάσασθαι, τοὺς θυμῶδεις πρᾶξους καὶ μακροθύμους, τοὺς ἀλαζόνας 25
25 καὶ πεινώφρονας.

4. Τοῦτο γάρ ἐστι πρώτη σοφία, τοῦτο εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα θεοῦ (κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπων) ἐκείνου τοῦ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαβόντος καὶ νόσους βαστάσαντος, καὶ τί ἄλλο ἢ στόμα θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἔσται; καθὼς δὲ προφήτης λέγει·*, ὅτι ὁ ἐξάγων τίμον ἐξ ἀτίμου στόμα μου κληθήσεται, καὶ τὴν εἰκόνα ἀνάξει εἰς τὸ κατ' εἰκόνα 30
30 πρὸς τὸ τοῦ ταύτης πρωτοτύπου ὁμοίωμα.

* Jer. 15, 19:

1 διὰ τηρήτωσαν A. 1 ἀνελλιπῶς A, ἀνελλειπῶς B. 1-2 ἡμετέραν A. 2 ἐσόμενοι A. 2 μέχρι A. 3 αἰώνων A. 5 κινδυνευόντων A. 8 ταλαιπωρήσαντες A. 9 ἐτέρῳ A. 9 πάθει A. 9-10 πρὸς κακοπαθούντες A. 10 ὀφείλουσι A. 10 περισσοτέρως A. 10-11 ἐπιμελεῖσθαι A. 11 παραμυθίας A. 12 καταγογγύ-

5. და ეს ყველაფერი უნდა დაიცვას დაუცხრომელად თანახმად ჩვენი ბრძანებისა ყველამ, ვინც ჩვენ შემდეგ იქნება ვიდრე დასასრულამდე საუკუნისა.

თავი ოცდამერვე

შესახებ მოხუცთა და სენით შეპყრობილთა, თუ როგორ უნდა მოუარონ იმათ და კარგად მოასვენონ

1. თუ ძმათაგან რომელიმე გაჭირებაში ჩავარდებიან და სიმწვლეებში, ან სიბერით ან ავადმყოფობით ან სხვა რამ სატკივართით დაუძღურდებიან, საჭიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემა; ხოლო მათაც მართებთ აიტანონ უბედურება და არ მიეცნენ დრტვინვასა და ჩივილს, რათა მათაც და საერთო მომვლელებმაც მიიღონ სასყიდელი სამართლიანი მსაჯულისაგან, ჩვენი ქრისტე-ღმერთისაგან; ღვთის სურვილია გამოიჩინონ მოყვასთა მიმართ კეთილისყოფა, სიყვარული და სიტკბოება.

A 271

2. მაგრამ არა მხოლოდ ის შეეფერება წინამძღვარს, რომ გამოიჩინოს ზრუნვა ხორცისათვის, არამედ მან უნდა იზრუნოს მათი სულისთვისაც მოძღვრების სახით, და არა მარტო ეს, არამედ საექიმო წესის მსგავსად სიტყვების მეშვეობით ჰკურნოს მათი სული.

3. ჩვენი სასიხარულო სწორედ ესაა, რომლის შესახებ ვიღწვით საქმით და სიტყვით; ამაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინიერო, მემთვრალენი თავშეკავებულად მოაქციო, მრისხანენი მოწყალე და სულგრძელი გახადო, ხოლო მკვებარებს თავმდაბლობა ასწავლო.

4. სწორედ ეს არის პირველი სიბრძნე, ეს არის ხატი და მსგავსება ღმერთისა (ადამიანის ძალ-ღონის კვალობაზე), რომელმაც იკისრა ჩვენი უძღურებანი და სნეულებანი აღგავა, და რა იქნება ეს, თუ არა პირი ღვთისა? როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: ვინც გამოიყვანს პატიოსანს უპატიოებისაგან, ეწოდოს მას ჩემი პირი, და ის აიყვანს ხატს მისი პირველსახის მსგავსებამდე.

A 272

γῆζεν Petit, καταγογγύσασιν AB. 12 ἀδοί τέ A. 12-13 διακοσόντες A. 14 ἔστιν A. 16 ἀξίον A. 18 ἐπειμείσθαι A. 18 μῆν A. 19 Ιατρικόν A. 19 ἴασθαι A. 20 χαίρομεν A. 20 ὄν A. 20 ἅπαν A. 21-22 τοῦ τοῦς A, τοῦ-
τοῦς B. 25 ἔστι A. 25 τοῦτο Petit, τοῦτο AB. 25 εἰκόν A. 27 ὄσους A,
ἄς ὄσους B. 28 τῶν A. 30 προτοτύπου A.

Κεφάλαιον κθ'

Περὶ τῶν τριῶν παρ' ἐμοῦ κτισθέντων
κλιμάκων τῶν κληθεισῶν παρ' ἡμῶν
ξενοδοχείων οὕτως ἐτυπώσαμεν

- 5 1. Κάτωθεν δὲ τοῦ χωρίου τοῦ ὀνομαζομένου Στενιμάχου ἐπά-
νωθεν τῶν δύο ὁδῶν ἐκτίσθη ἐν ξενοδοχείῳ. Διατάσσομαι οὖν καὶ
διορίζομαι ἐκ τῶν προσόδων τοῦ βηθέντος χωρίου τοῦ Στενιμάχου
δοῦναι ἐκεῖσε λόγῳ τῶν ὁδοιπόρων καὶ τῶν πενήτων ἐκάστη ἡμέρα,
ἣν ἐποίησεν ὁ θεός, σίτου μοδίους δύο καὶ οἴνου μέτρα | (A 273)
10 δύο καὶ λόγῳ προσφαγείου ἢ ἐψητοῦ, εἴ τι παράσχη ἢ τοῦ θεοῦ
ἀγαθότης, οἶον ἐκ σπερμάτων καὶ λαχάνων. Ἐτύπωσα δὲ καὶ ὑδρο-
μυλον ἐκ τῶν δεσποτικῶν μυλώνων τῶν ὄντων ἐν τῷ Στενιμάχῳ,
ἵνα ἀλήθῃ τὸ τούτου ἄλεσμα, καὶ πάροικον ἕνα ἐκ τοῦ τοιοῦτου
χωρίου ἀπὸ πάσης ὑπηρεσίας τε καὶ δουλείας, αἷς τὸ ὅλον τοιοῦτον
15 χωρίον ὑπόκειται, ἐλεύθερον εἶναι διορισάμεν καὶ μόνῃ ὑποκεισθαι
τῇ τοιοῦτου ξενοδοχείῳ ὑπηρεσίᾳ, οἷον ξυλοφορεῖν ἐν αὐτῷ καὶ
ὑδροφορεῖν καὶ πᾶσαν δουλείαν τοῖς ξενοδοχείοις ἀρμόζουσαν ἐκτε-
λεῖν, δι' οὗ διανεμέται καὶ ἡ τοιαύτη παροχὴ εἰς τοὺς πένητας καὶ
τοὺς ὁδοιπόρους. Γενέσθωσαν οὖν ἐν καθαρᾷ γνώμῃ καὶ φόβῳ θεοῦ
20 καὶ διανεμέτω ἀνυποκρίτως τὴν τοιαύτην παροχὴν τῶν χρειῶν καὶ
λαμβανέτω μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ τῆς μονῆς τὴν λαγ-
χάνουσαν αὐτῷ βόγαν ὡς εἰς ἀπὸ τῆς τρίτης τάξεως ἀδελφός.

2. | (A 274) Καὶ τεθήτωσαν κράββατοι ἐν τῷ ξενοδοχείῳ
τούτῳ πολλοὶ καὶ φοῦρνος ἔστω καὶ κλίβανος ἐν αὐτῷ, θερμοὶ ἄμφω,
25 ἵν' ὅταν ἔλθῃ ἐν ταῖς χειμεριναῖς ἡμέραις ὁ ξένος, ἐν τῷ τοιοῦτῳ
ξενοδοχείῳ θερμαίνηται τε καὶ στεγανώνηται καὶ ἀναπαύηται.

3. Καὶ εἰ κινδυνεύει νόσῃ τινὶ τις τῶν ἐκεῖσε παραγενομένων
ὁδοιπόρων καὶ φίλων, πρέπει τὸν τοιοῦτον ἀναπαῦσαι ἡμέρας τρεῖς·
μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας παραπέμψαι τοῦτον. Εἰ δὲ γε πᾶν
30 εἰς ἀδυναμίαν τις καταγῆται καὶ οὐ δύναται ὁδοιπορεῖν, δεῖ τὸν
τοιοῦτον ἕως τότε κρατεῖν καὶ ἀναπαῦσαι, ἕως οὗ τελείως ὑγιανεῖ.

4 ξενοδοχεῖ B. 4 οὕτως AB, ὁπῶς Petit. 6 ἐν A. 8 ἐκεῖσε A.
8 ὁδοιπόρων A. 9 ὁδοῦ A. 10 προσφαγίου A. 10 τι| τη A. 10 παρόικει A.
12 στενιμάχῳ A. 13 ἕνα A. 13 τοιοῦτον A. 14 ὑπηρεσίας ἢ β. 3 π β., ἐπηρεσίας
AB. 14 ὅλον A. 17 ἀρμόζουσαν A. 20 ἀνυποκρίτως A. 20 τοιαύτην A.
22 εἰς A. 23 ξενοδοχείῳ A. 24 φοῦρνος A. 25 ἵνα ὅταν B. 26 ξενοδοχίῳ A.

თავი ოცდამეცხრე

**შესახებ ჩემ მიერ აშენებული სამი სადგომისა,
რომელთაც ჩვენ მიერ ეწოდება ქსენოდოხიონი,
ასე დავაწესეთ**

1. ეგრეთწოდებულ სოფელ სტენიმახის ქვემოთ, ორი გზის შესაყარის ზემოთ აშენებულია ერთი სასტუმრო ¹. ჩვენ ვაწესებთ და განვსაზღვრავთ შემდეგს: ხსენებული სოფლის სტენიმახის შემოსავლიდან მიეცეს მგზავრთათვის და ღარიბთათვის ყოველდღე, რომელიც კი ღმერთს შეუქმნია, ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო ღვინო; და საჭამადის ან წვნიანის სახით, თუ ღვთის სიკეთეს რამე მოუცია, – ცერცვათაგან და მხალთაგან. დავაწესე აგრეთვე წყლის წისქვილი საბატონო წისქვილთაგან, სტენიმახში რომ არის, რათა დაფქვას საფქვავი, და ერთი გლეხი ამ სოფლიდან, თავისუფალი ყველა იმ სამსახურებელისაგან და სამუშაოსაგან, რომლებითაც მთელი ეს სოფელია დატვირთული, ჩვენ განვსაზღვრეთ, რომ ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჰქონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საჭირო სამსახურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლახაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღჭურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და მიუდგომლად უნდა უყოფდეს საჭირო საზრდოს, და მონასტრის სხვა ძმებთან ერთად უნდა იღებდეს მისთვის განკუთვნილ როქს, როგორც ერთი მესამისა დასისაგანი.

A 273

2. და იდვას სარეცელები ამ სასტუმროში ბლომად, და იყოს იქ ფურნე და თორნე, ორივე გახურებული, რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და მოისვენოს.

A 274

3. და თუ იქ მოსულ მგზავრთაგან და მეგობართაგან (ე. ი. სტუმართაგან) ვინმეს რამე ავადმყოფობა შეემთხვეს, ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა მოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გააგზავნოს ის. და თუ ვინმე მთლად დაუძღურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანამდე უნდა დააკავო და მოასვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს.

¹ სასტუმრო ξενδοχείον ქართულ ტექსტში სწერია: «ქსენადოში», ხოლო ამ თავის სათაურშია: «ქსენადოშათვს, რომელ არიან უცხოთ სადგურნი».

4. Δεῖ δὲ οἰκοδομησθαι πλησίον τοῦ ξενοδοχείου ἐπὶ τῷ βουνῷ πύργον τινά, καὶ εἰ συμβῆ τις ἐκεῖσε φόβος, ἐν τῷ πύργῳ φυλάττειν, ὅπως εἰ ἔλθῃ τις τῶν βιαίων, οὐ φθάσῃ ἢ χεῖρ αὐτοῦ.

5. Καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον (A 275) τὸ λεγόμενον Μαρμαρίον, ὃ ἐστὶ πλησίον τῆς γεφύρας, καὶ τὸ ἕτερον ξενοδοχεῖον, ὃ ἐστὶ παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἅτινα δύο ξενοδοχεῖα ᾠκοδομήσαμεν καὶ ἐτυπώσαμεν ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ μακαρίτου ἀταδέλφου μου, ὁμοίως τεθήτωσαν εἰς διακονίαν τῶν ὀδοιπόρων τε καὶ πενήτων ἐκλεκτοὶ τινες καὶ μονάζοντες
10 εἰς ἓν τῷ ἐνὶ καὶ ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ, καὶ λαμβανέτωσαν καὶ αὐτοὶ ῥόγας, καθὼς περ καὶ ὁ Στενιμαχίτης.

6. Δοθήτωσαν δὲ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Μαρμαρίου ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου Σραβικίου ἐκάστη ἡμέρα οἴτου μόδιος εἰς καὶ οἴνου μέτρον ἓν, καὶ ἐλευθερωθήτω πάροιχος ὥστε καὶ τὸ ἄλεσμα
15 ἀλήθῃ καὶ το ξύλον ἀγάγῃ καὶ ἄλλην πᾶσαν ὀφειλομένην ὑπηρεσίαν τοῦ τοιοῦτου ξενοδοχείου πληροῖ.

7. Ὅμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ἁγίου Νικολάου δοθήτω ἂν (A 276) πρὸ τῆς προσόδου τοῦ χωρίου Πριλόγγου ἐκάστη ἡμέρα οἴτου μόδιος εἰς καὶ οἴνου μέτρον ἓν καὶ λόγῳ μαγειρεύματος εἴ
20 τι ἂν τύχῃ καὶ οἰκονομήσῃ ἢ θεία πρόνοια, κἄν τε ὄσπρια κἄν τε λάχανα, καὶ πάροιχος πάλιν ἐκεῖθεν ἐλευθερωθῆῃ λόγῳ ἀλέσματος καὶ τοῦ ξυλοφορεῖν καὶ ὕδροφορεῖν καὶ τὰς λοιπάς ὑπηρεσίας τοῦ ξενοδοχείου ἀποτελεῖν.

8. Ἐξοριζῶ δὲ τοὺς μετ' ἡμᾶς τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης κατήγουμενεύοντας, μηδέποτε τὰ τοιαῦτα ξενοδοχεῖα τῶν ἐν αὐτοῖς τετυπωμένων χρειῶν ὑφίστασθαι στέρησιν τὴν οἴανουσιν μερικῶς ἢ καθόλου, καὶ πιστεύω τῇ ἀγαθότητι τοῦ θεοῦ καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἵνα εἰ καὶ μὴ ἔνεκέν τινος ἄλλου διὰ μόνον τὰ τοιαῦτα
ξενοδοχεῖα τὰ τυπωθέντα καὶ νομοθετηθέντα ἅπαντα σῶα διατηρηθῶσιν ἀεὶ εἰς τὸ ἔξῃς πάντοτε ἀπὸ πάσης βλάβης τε καὶ ὀχλήσεως.
30

1 ξενοδοχείου A, 2 τινά A, 2 εἰ ἢ B, 2 τίς A, 4 μαρμαρίον A, 5 ἐστὶν A, 5 ἕτερον A, 5 ἐστὶν A, 6 ἁγίου A, 6 ἅτινα A, 7 ψυχικῆς A, 8 τεθήτωσαν Petit, τεθήτω AB, 9 ὀδοιπόρων A, 6 τὸ A, 9 ἐκλεκτοὶ τινες A, 10 ἐνὶ A, 10 ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ, 11 ῥόγας A, ῥόγαν B, 13 Σραβικίου Petit, σραβικίου AB (જાલજીવણ: ઢઠાંગોગોગો). 15 ὀφειλομένην A-

4. საჭიროა აიგოს სასტუმროს მახლობლად ბორცვზე ერთი კოშკი, და თუ რაიმე შიშიანობა იქნება იქ, კოშკში იქნეს შენახული სახმარი, რათა თუ ვინმე მიმძლავრებელთაგანი მოვიდა, ხელი არ მიუწვდეს.

5. ხოლო სასტუმრო ეგრეთწოდებული მარმარისა, რომელიც ხიდის მახლობლად არის, და მეორე სასტუმროც, რომელიც ზღვის ნაპირას არის და წმინდა ნიკოლოზის ჩვენს მონასტერთან, – ორივე ეს სასტუმრო ავაშენეთ და დავაფუძნეთ ჩემი ნეტარი ღვიძლი ძმის სულის საცხონებლად, – აქაც აგრეთვე მგზავრთა და გლახაკთა მომსახურებისათვის დაყენებულ იქნენ გამორჩეული მონაზონები, ერთი ერთში და მეორე მეორეში, და იმათაც მიიღონ როქი, როგორც სტენიმახელი ღებულობს.

A 275

6. მიეცეს მარმარის სასტუმროს სოფელ ზრავიკის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი მეტრო ღვინო, ერთი გლეხი გაუთავისუფლონ, რომ საფქვაკვი დაფქვას და შემა მოზიდოს, და სხვა ყველა საჭირო სამსახური შეუსრულოს ამ სასტუმროს.

7. აგრეთვე წმინდა ნიკოლოზის სასტუმროსაც მიეცეს სოფელ პრილონგის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი მეტრო ღვინო და საჭამადის სახით, თუ კი რამე მოამარაგა ღვთის განგებამ, ცერცვი და მხალი; და კვლავ ერთი იქაური გლეხი განთავისუფლდეს საფქვაკვისათვის, შეშის მოსაზიდავად და წყლის მოსატანად, აგრეთვე სასტუმროს დანარჩენი დავალებების შესასრულებლად.

A 276

8. ხოლო ვაფიცებ იმათ, ვინც ჩვენ შემდეგ ამ მონასტრის წინამძღვრებად იქნებიან, ნურასოდეს ნუ დააკლებენ ამ სასტუმროებს მათთვის დაწესებულ სახმართაგან, ნურც ნაწილობრივ, ნურც მთლიანად, და მე მრწამს ღვთის სიკეთე და მისი წმინდანების მოციქულობა, რომ თუ სხვა რამის გულისთვის არა, მარტო ამ სასტუმროებისათვის დაწესებული და დაკანონებული ყველაფერი უვნებლად იქნეს დაცული სამუდამოდ ყოველგვარი ზარალისა და სიმძიმისაგან.

16 τοιστων A. 17 ηκοιλίου A. 18 ἐκείτη A. 19 μόδιος A. 19 ἕν A.
 20 οἰκονομῆσθ B, οἰκονομῆσαι A. 20 πάν A. 20 πάν A. 21 πάλιν A.
 24 ἀγίας A. 25 μή δέποτε A. 26 στέργουσιν A. 26 οἶαν οὖν A. 28 ἐπέχειν A.
 28 ἐπέχειν τινός A. 28 τοιαῦτα A. 29 ξηροδοχεῖα A. 29 ἅπαντα A.
 30 τὸ A.

9. [(A 277) Εἰ δὲ πρὸς τὸ κρείττον καὶ ἀφθονώτερον ἀυξήθη-
 σεται θεία προνοία ἢ πρόσοδος τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, καὶ τῆς ξενο-
 δοχείας ὁ τρόπος ὡσαύτως ἀυξήθητω πρὸς τὸ κάλλιστον καὶ ὑπέρ-
 τερον. Εἰ δ' οὖν αὐταὶ αἰ παρ' ἡμῶν τεθεῖται ἐν αὐτοῖς τοῖς ξενο-
 5 δοχείοις χρεῖαι ἔστωσαν ἀδιάλειπτοι καὶ ἀνυποκράτητοι, μᾶλλον δὲ
 ἀπαρασάλευτοί τε καὶ πάγιοι.

10. Εἰ δὲ βουλευθῆ τις τῶν μεθ' ἡμᾶς ἀπείργειν ἢ περικύπ-
 τειν τὴν τοιαύτην τυπωθεῖσαν παρ' ἡμῶν ξεναγωγίαν, εἰς μεγάλην
 ἁμαρτίαν λογισθήσεται αὐτῷ τοῦτο καὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων
 10 ἔσται ἔνοχος.

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ τεθέντος παρ' ἐμοῦ πρώτου
 καθηγουμένου τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἤτοι
 Γρηγορίου μοναχοῦ μετὰ θάνατον μνημοσύνου

15 1. Ὁ ἀρχῆθεν παρ' ἡμῶν προσπαθούμενος μοναχὸς οὗτος διὰ
 τὴν πρὸς ἡμᾶς πίστιν αὐτοῦ καὶ θερμὴν δούλωσιν καὶ ἐκ'(A 278)τενῆ
 ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὴν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσταχθεῖσαν αὐτῷ παρ'
 ἡμῶν σὺν θεῷ οἰκοδομὴν καὶ σύστασιν τῆς διαφόρως μνημονευθεί-
 20 σης τῆς εὐαγοῦς ταύτης καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐπιτηδεύσας πληρῶσαι πε-
 ρισσοτέρας παρ' ἡμῶν ἀγάπης τε καὶ προσπαθείας τετύχηκεν.

2. Καὶ διὰ τοῦτο κατοικτειρήσαντες τουτονὶ διορισάμεθα καὶ
 μετὰ πότμον τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς
 λαμπρᾶς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γίνεσθαι, καὶ
 παραγγέλλω τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀδελφοῖς τοῦτο ποιῆσαι καὶ παραμυ-
 25 θείσθαι τοὺς ἀδελφούς πᾶσι τοῖς ἐδωδίμοις τε καὶ ποτοῖς καὶ δια-
 νέμειν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καθ' ἑκάστην μνήμην αὐτοῦ νομίσι-
 ματα εἶς· κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς τελευταίας αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταύ-
 την τὴν τρίτην πρὸς δὲ καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν καὶ τὴν ἐνιαύσιον,
 30 καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται περὶ [(A 279) τοῦ ἡγουμένου, οὕτω
 τελείωσαν.

3. Εἰ καὶ ὁ δηλωθεὶς καθηγουμένος φυλάσσει πάντα τὰ ἐν τῷ
 παρόντι μου τυπικῶ ἀναγεγραμμένα σῆα καὶ ἀπαραθήραυστα καὶ οὐ

2 πρόνοια Α. 2-3 ξενοδοχείας Α. 3 κάλλιστον Α. 5 ἀδιάλειπτοι Α. 5 ἀνυπο-
 κράτητοι Α. 6 πάγιοι Α. 7 εἰς Α. 8 τυπωθεῖσαν Α. 8 ξεναγωγίαν Α. 13 ἤτοι
 Α. 16 πίστιν Α. 16 δούλωσιν Α. 17 προσταχθῆσαν Α. 18 σύστασιν Α.

9. თუ ღვთის განგებით უფრო ძლიერად და უფრო უხვად გაიზრდება ამ ჩვენი მონასტრის შემოსავალი, გაიზარდოს აგრეთვე სასტუმროს მომარაგებაც უკეთესობამდის. ხოლო თუ არა, ეს ჩვენ მიერ სასტუმროთათვის დაწესებული სახმარნი იყოს მუდმივი და მტკიცე, უფრო ურყევი და მედგარი.

A 277

10. თუ ვინმე ჩვენ შემდეგ მოინდომებს შეარყიოს ან შეკვეცოს ეს ჩვენ მიერ დადგენილი სტუმართმოყვარეობის წესი, ეს ჩათვალოს მას დიდ შეცოდებად და იყოს ჩვენი ცოდვების მზიდველი.

თავი ოცდამეათე

შესახებ ჩვენი მონასტრის ჩემ მიერ დადგინებული პირველი წინამძღვრის, ესე იგი გრიგოლ მონაზონის სახსენებელისა სიკვდილის შემდეგ

1. აღრიდანვე შეგვიყვარდა ჩვენ ეს მონაზონი მისი ჩვენდამი რწმენისა და გულთბილი სამსახურის გამო, და რომ ჩვენთვის ლოცვას წარმართავდა, უფრო კი იმის გამო, რომ ის სათანადოდ ასრულებდა ჩვენ მიერ მასზე დაკისრებულ საღვთო მშენებლობას და ამ ჩვენი კეთილად ხსენებული და პატიოსანი მონასტრის მოვლას; ამიტომ მას შეხვდა ჩვენი განსაკუთრებული სიყვარული და თანალმობა.

A 278

2. და ამიტომ ჩვენ, უაღრეს მწუხარებაში მყოფმა, დავაწესეთ მისი სიკვდილის შემდეგ, რომ მისი ხსენება იყოს წმინდა გრიგოლ ღვთისმეტყველის ბრწყინვალე დღესასწაულის დღეს, და ვუბრძანებ მღვდლებსა და ძმებს შეასრულონ ეს, და რომ ძმები დაასაჩუქრონ ყოველგვარი საჭმელებითა და სასმელებით, და ქრისტეს-მიერს ძმებს დაურიგონ ყოველთვის მისი ხსენების დღეს ექვსი დოაჰკანი; ხოლო მისი გარდაცვალების დღეს და ამის შემდეგ მესამე დღეს, აგრეთვე ორმოცზე და წლისთავზე, როგორც ზემოთ ითქვა წინამძღვრის შესახებ, იმნაირადვე შესრულდეს.

A 279

3. თუ ხსენებული წინამძღვარი დაიცავს ყველაფერს, რაც წინამდებარე ტიპიკონშია ჩამოწერილი, ხელუხლებლად და გაუტე-

18-19 *πρωτοεπιτομης* A. 19 *ἀποστολης* A. 20 *επιτομης* A. 21 *κατοικητικου* B. 23 *αυτου γρηγοριου* A. 24 *λεγετο* A. 25 *ε* A. 25-26 *ἀποστολων* A. 26 *καθημεριου* A. 27 *ε* A. 29 *καθημε* A.

προσκατάλυσιν μεγάλου ἢ μικροῦ εἶδους τῆς μονῆς ἡμῶν εὔρεθῆσεται· εἰ γὰρ τοιοῦτος ἢ ζῶν ἢ μετὰ πότμον εὔρεθῆ, ἀντὶ τοῦ μνημονεύεσθαι κατάρως ἔσεται κοινῶν καὶ ἀλλότριος αὐτῆς τε τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μονῆς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀδελφότητος.

5

Κεφάλαιον λα´

Περὶ τῶν νεογενῶν παιδίων, ἐν οἷς ὀφείλουσιν
διάγειν καὶ ἀνατρέφεσθαι καὶ τὰ ἱερὰ
γράμματα ἐκπαιδεύεσθαι

1. Διορίσθησαν τὰ τοιαῦτα μεράκια παρ' ἡμῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου τὸ πλησίον τοῦ κάστρου ὄν, μένειν τε καὶ διατρέφεσθαι καὶ μαθητεύεσθαι, ἐν ᾧ καὶ γηραιὸν τινα τῶν ἱερέων ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως ἔμπλεων ἐπιστάτην |(A 280) αὐτῶν καὶ διδάσκειν αὐτοὺς τὰ ἱερὰ γράμματα, πρὸς δὲ καὶ ἱεουργεῖν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου· λαμβανέτω δὲ ὁ τοιοῦτος τὴν τε βόταν καὶ πᾶσαν τὴν χρεῖαν αὐτοῦ ἀνελλιπῶς κατὰ τοὺς ἐν τῇ
15
μεγάλῃ μονῇ ἀδελφοῦς τοῦ ἑαυτοῦ τάγματος.

2. Ἐκτελείτω δὲ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὁ τοιοῦτος ἐκάστη ἐβδομάδι ἡμέρας τρεῖς, ὧν ἐν τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ μνημονεύεσθω ὁ μακαρίτης πατήρ ἡμῶν ὁ Πακουριάνος ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ ὁ Χοσριάνης καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ὁ τούτου υἱὸς καὶ ἐξάδελφός μου ὁ Πακουριάνος.

3. Τετύπεται δὲ παρ' ἡμῶν δοθῆναι, ἀπὸ τῆς μεγάλης μονῆς εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον θυμίαμα, ἔλαιον καὶ κηροὶ πρὸς δὲ καὶ προσφοραὶ καὶ ἀπαρχαὶ ἀπερικόπως τὰ ἀρκοῦντα ἐν ταῖς δηλωθείσαις ἱεουργίαις.
25

4. Μαθητευθῆτωσαν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων παῖ|(A 281)δων παρὰ τῷ δηλωθέντι γηραιῷ ἱερεὶ παῖδες τὸν ἀριθμὸν ἕξ, λαμβάνοντες ἀπὸ τῆς μεγάλης μονῆς τὰς διατροφὰς αὐτῶν καὶ τὰ παντοῖα

1 μικροῦ A. 1-2 εὔρεθῆσεται A. 2 εὔρεθῆ A. 3 ἀλλότριος A. 3 τὸ A. 4 ἀντὶ A. 6 ὀφείλουσιν A. 7 διάγειν A. 9 διορίσθησαν A. 9 τοιαῦτα μεράκια A. 9-10 μοναστήριον A. 10 ἁγίου A. 10 τὸ A. 11 τινα A. 12 τὸ A. 12 ἔμπλεων A. 12 ἐπιστάτην A. 13 ἐν< B. 14 निकολάου A. 15 ἀνελλιπῶς B. 16 ἀδελφός A. 17 μυσταγωγίαν A. 17 ἐκάστη A. 18 ἐβδομάδι A. 18 μνη-

ხელად, და არა მათსრებელი იქნება, მეტად თუ ნაკლებად, ჩვენი მონასტრისა, იყოს კურთხეული; ხოლო თუ იგი ასეთი აღმოჩნდება ან სიცოცხლეშივე, ან სიკვდილის შემდეგ, ნაცელად სახსენებელისა წყეულიც იყოს საერთოდ და უცხო იყოს როგორც ჩვენი წმინდა მონასტრისათვის, ისე მისი ძმობისათვის,

თავი ოცდამეთერთმეტე

შესახებ ნორჩი ჭაბუკებისა, რა წრეში უნდა ტრიალებდნენ და იზრდებოდნენ და როგორ უნდა სწავლობდნენ საღმრთო წიგნს

1. ასეთი მოყმენი განწესებული არიან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერში, ციხის მახლობლად რომ არის, იქ უნდა იყვნენ, იქ იზრდებოდნენ და სწავლობდნენ; ხუცესთაგან ერთი მოხუცებული, სიკეთითა და ცოდნით აღსავსე, მათ ზედამდგომლად იყოს, ასწავლიდეს მათ საღმრთო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას წმინდა ნიკოლოზის ყოვლად პატიოსან ტაძარში. ასეთი *ხუცესი* უნდა ღებულობდეს როქსა და მთელ თავის სახმარს უკლებლივ მსგავსად დიდი მონასტრის იმ ძმებისა, რომლებიც მისი დასისანი არიან.

A 280

2. ეს უნდა ასრულებდეს ღვთიურ საიდუმლოს თითოეულ კვირაში სამ დღეს, რომელთაგან ერთ დღეს უნდა მოიხსენიებოდეს ნეტარი მამა ჩვენი ბაკურიანი წმინდა ჟამისწირვაში, ხოლო მეორე დღეს – მისი ღვიძლი მმა ხუასროვანი; მესამე დღეს კი ამისი შვილი და ჩემი ბიძაშვილი ბაკურიანი.

3. დაწესდა ჩვენ მიერ, რომ ეძლეოდეს დიდი მონასტრიდან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერს საკმეველი, ზეთი და სანთლები, გარდა ამისა სევისკვერი და ზედაშე განუწყვეტლივ, რამდენიც კი საკმარისი იქნება ხსენებულ მღვდელმსახურებისათვის.

4. ხსენებულ ყრმათაგან უნდა ისწავლოს იმ მოხუცებულ მღვდელთან ექვსმა ბავშვმა, და ისინი უნდა იღებდნენ დიდი მონასტრიდან თავიანთ საზრდოს და ყოველგვარ სამოსელს, როგორც

A 281

μοναχὸς ΑΒ, μοναχὸς Π e t i t. 19 πακοῦριδος Β. 19 δὲ Α. < Β. 20 Χοσρὶ-
νης Α, Χοσρὶδος Β, ხუასროვანისათვის Q. 21 πακοῦριδος Α (აგრეთვე 19).
23 ძვიონ ნაძალის Α. 23 ἔλεον Β. 23 παρὸς Α, παρὸν Β. 24 προσφραγῆ Α.
24 ἀπαρχῆ Α. 27 τὸν ἀρτιμῶν Α. 28 διὰ προσφῶς Α. 28 παρ-
τοῖα Α.

ἐνδύματα κατὰ τὸ ἀρμόδιον, καὶ ἔστωσαν ἐκεῖσε, ἕως οὐ τελείως μάθωσι καὶ φθάσωσιν εἰς τάξιν ἱερατείας.

5 5. Τηνικαυτὰ δέ, ὅτε καὶ τὰς γενεάδας αὐτῶν φύσωσιν, οἱ ἀρμόζοντες ἐλθεῖν εἰς βαθμὸν ἱεροσύνης, οὗτοι κατὰ τὸν νόμον ταχθήτωσαν ἐν τῇ μονῇ τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερέων ἱεουργεῖν, κἂν μὴ ἐλλιπῆς ᾖ ὁ τῶν ἱερέων ὠρισμένος χορός. Λαμβανέτωσαν δὲ ἀνελλιπῶς πάντα εἴ τι καὶ ἕσα οἱ πρῶτοι ἱεουργοῦντες λαμβάνουσιν.

10 6. Οἱ δὲ μὴ ὄντες ἄξιοι τῆς ἱεροσύνης παντελῶς ἐξωσθήτωσαν ὡς αἵτιοι τούτου αὐτοὶ ἑαυτοῖς γεγνημένοι· πλὴν ὁ ἕξ ἀριθμὸς τῶν μαθητευομένων παιδῶν ἐν τῇ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου μηδამῶς ἐλλειπέτω.

Κεφάλαιον λβ'

15 | (A 282) Περὶ ἐκδόσεως ἢ διαπράσεως ἀγρῶν
ἢ κτημάτων εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς μονῆς

1 1. Δικαιολογούμεν δὲ ἐκ τούτου καὶ διορίζομεθα, οὐδαμῶς ὅπως ἕδειαν ἔχειν τὸν κἀθηγούμενον τῆς ἡμετέρας μονῆς κατὰ τὸν τύπον τῶν μονῶν τῆς τε ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως διδόναι ἀδελφῷ τινι ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς ἡμετέρας μονῆς μήτε παροικιότιπον, μήτε 20 γῆν ἐτέραν, μήτε κῆπον ἢ ἀμπελῶνα, μήτε τι τοιοῦτον τῶν διαφερόντων τῇ θηλωθείσῃ μονῇ, ὅπως μὴ καταλυθῇ ἢ καλλίστη δόμοιο καὶ συμφωνία τῆς ἀδελφότητος.

2 2. Ὅμοίως δὲ μήτε πωλεῖν, μήτε ἐκδοῦναι εἰς τινα πρόσωπα· οὕτω γὰρ διαπρυσίως καὶ ἀτφαλῶς παραγγέλλω καὶ διαμαρτύρομαι, 25 ὅπερ μὴδὲ γένοιτο οὐ μόνον ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ διανοεῖσθαι αὐτὸ τὸ ἐκποιήσασθαι οἰρηδήτιμι τρόπῳ πρὸς ὅτιον πρόσωπον ἐκ πάντων τῶν διαφερόντων τῇ ἁγίᾳ μονῇ, ἐκτὸς μόνον | (A 283) τῶν παροίκων τῶν δουλευόντων συνήθως αὐτῇ.

1 ἀρμόδιον A. 1 ἐκεῖσαι A. 1 ἕως A. 2 μάθωσι A. 2 ἱερατείας A. 3 φθάσωσιν A. 4 φήσωσιν B. 4 ἀρμόζοντες A. 4 ἱεροσύνης A. 5 τοῦ Petit, τοῖς AB. 6 ἐλλιπῆς A. ἐλλειπῆς B. 7 ἀνελλιπῶς B. 7 πρῶτοι A. 9 ἱεροσύνης A. 11 ἁγίου νικολάου A. 11-12 μηδამῶς A. 14 διὰ πράσεως A.

შეეფერება, და იყვნენ იქ, ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან და არ მიაღწევენ მღვდლობის ასაკს.

5. ხოლო მაშინ, როდესაც მათ წვერი წამოეზრდებათ, ვინც ღირსია მღვდლობის ხარისხში ავიდეს, ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად ჟამისწირვის შესასრულებლად, თუ არ არის დაკლებული მღვდელთა განსაზღვრული გუნდი. ისინი უნდა ღებულობდნენ უკლებლივ ყველაფერს, რასაც კი ღებულობენ პირველი ჟამისწირველნი.

6. ხოლო ვინც არ იყოს ღირსი მღვდლობისა, სრულიად განიძეონ ისინი, რადგან თვითონვე არიან ამის მიზეზნი; მაგრამ რიცხვი ექვსი წმინდა ნიკოლოზის ტაძარში მოსწავლე ყრმათა არასოდეს არ უნდა იყოს დაკლებული.

თავი ოცდამეთორმეტე

შესახებ ყანების ან მამულების გაცემისა ან გაყიდვისა მონასტრიდან ცალკე პირებზე

A 282

1. ამასაც ვკრძალავთ და ვაწესებთ, რომ სრულიად არავითარ შემთხვევაში უფლება არ ჰქონდეს ჩვენი მონასტრის წინამძღვარს, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის მონასტრების წესისამებრ, მისცეს რომელიმე ძმას ჩვენი მონასტრის ქონებიდან, არც საგლეხო ადგილთაგან, არც სხვა მიწა, არც ბალი ან ვენახი, არც სხვა ამგვარი რამ ხსენებული მონასტრის კუთვნილთაგან, რათა არ დაირღვეს საუკეთესო ერთობა და თანხმობა ძმებისა.

2. აგრეთვე არც გაყიდვას ნებას ვრთავ, არც გაცემას ვინმეზე: ასე ვბრძანებ სრულიად მტკიცედ (xxx-xxx) და ღმერთისა და წმინდანების დამოწმებით, ასეთი რამ ნურც იქნება არა მარტო შესასრულებლად, არამედ ფიქრშიც არ იქნეს გატარებული, რომ რამენაირად გაიყიდოს რამე წმინდა მონასტრის კუთვნილიდან რომელსამე პირზე, გარდა გლეხებისა, რომელნიც, ჩვეულებისამებრ, მას (*ე. ი. მონასტერს*) ემსახურებიან.

A 283

15 πτωμάτων Α. 16 διακοιλδομεν Α. διακοιλδομεν Β. 16 διουριζόμεθα Α.
18 τινί Α. 20 ἐτίραν Α. 20 κἀποιν Β. 20 ἀμυελόνα Α. 20 μήτε Α. 21 θελο-
φίση Α. 21 ἁμοσία Α. 24 διαπρασιός Petit, διαπρασιός AB.
24 διὰ μαρτύριον Α. 26 οἷα θήτου Α. 27 ἔψιν Α. 28 σαρφήσ Α.

Κεφάλαιον λγ'

Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον
 τῆς μονῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως τῆς πολλακίς
 ῥηθείσης νεοδημῆτου σὺν θεῷ καὶ καθ' ἡμᾶς
 5 εὐαγεστάτης μονῆς καὶ τοῦ μηδὲν τῶν
 ἐμπεριεχομένων αὐτῷ ὡς παρ' ἡμῶν τετύπωμα,
 μετακινήθῃναι ἢ αλλοιωθῆναι ἢ τὴν οἴανοῦν
 δέξασθαι ὕφεσιν

Εἰς κύριον τὸν θεὸν ἐνορχῶ τοὺς μετ' ἐμέ τὴν πρόνοιαν
 10 ποιουμένους καθηγουμένους τε καὶ λοιποὺς ἀδελφοὺς τῆς τοιαύτης
 μονῆς καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς τε καὶ ὑπ' αὐτοὺς καὶ ἐπιτιμίους ἐξασ-
 φαλίξομαι τούτους, ἵνα μὴ τολμήσωσι τῶν παρ' ἐμοῦ τυπωθέντων
 ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μονῇ αλλοιωσά: τι ἢ ὕφῃσιν ἢ μείωσιν τῶν ἀνηκόν-
 τῶν αὐτῇ καὶ διαφερόντων οἰωθήτηνι τρόπῳ ἐργάσασθαι ἢ παραλο-
 15 γίσασθαι τὰ διορισθέντα παρ' ἡμῶν*, ἢ τὸ παρὸν τυπικὸν παραλλά-
 ξαι κατὰ τι, | (A 284) ἢ μεταποιήσασθαι, ἢ ὡς μιᾶς συλλαβῆς
 τούτου ἀποσπάσασθαι, ἢ τε καθόλου ἀπολέσαι, ἢ κλέψαι πειράσεται
 καὶ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἀλλοτριῶσθαι καὶ τῶν διατεταγμένων παρ'
 ἡμῶν ταύτην στερήσασθαι, ὁ τοιοῦτος ἔσται κατακεκριμένος ἀπὸ
 20 κυρίου θεοῦ παντοκράτορος καὶ ἀφορισμένος πάντων τῶν ἁγίων
 αὐτοῦ καὶ τῆς ἡμετέρας ἀγανακτήσεως καὶ ἀμαρτίας ἔνοχος καὶ
 ὀφειλέτης τῶν ἡμετέρων παραπτωμάτων ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ
 φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐν ἣ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀνενόχους
 εἶναι καὶ κατακρίσεως τε καὶ κολάσεως, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν
 25 ἐν μεθάρξει γενέσθαι καὶ ἀπολύσει: αἰωνιζούσῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

[თბ80 34]

Διὰ τῶν ἱερῶν κειμηλίων καὶ σεπτῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ λοι-
 πῶν πνευμάτων | (A 285) τιμίων ἀναθημάτων τῶν προσκυρωθέντων
 30 ἀπειρωθέντων τε καὶ παραδοθέντων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς δηλωθεῖσαν

* აქ L. Petit უმატებს ახალი ბერძნული თარგმანიდან ერთ სტრიქონს,
 ვითომ გამოტოვებულს გადამწერის მიერ: ἢ τὰ ἐλεγοῦσιν μερικὰ κατὰ τὴν γνή-
 μιν τοῦσ διὰ τὰ ἀπατήσουσ καὶ τοὺς λοιποὺς: πρὸς τοῦτοις ἂν τις βουλήσεται.

3 πολλακίς A. 7 οἴανοῦν A. 10 τὰ A. 10 τοιαύτης A. 11 τὰ A. 11 ἐπί-

თავი ოცდამეცამეტე

**შესახებ იმისა, როზ მტკიცედ დაიცვან სშირად.
ხსენებული და ღვთის შეწევნით ახალშენებული ჩვენი
ყოვლად პატიოსანი მონასტრის ტიპიკონური განაწესის
წინამდებარე გუჯარი და რომ მისი შინაარსიდან,
რაც ჩვენ მიერ არის დაწესებული, არაფერი
არ შეიცვალოს ან გადასხვაფერდეს, ან რამენაირად
შემცირდეს**

უფალ ღმერთს ვაფიცებ მათ, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან მონასტერზე მზრუნველი წინამძღვრები, და ამ მონასტრის დანარჩენ მძებს, მათ მრევლსა და მათ ხელქვეითებს, და შერისხვით უზრუნველყოფ მათ, რათა არ გაბედონ ჩვენს მონასტერში ჩემ მიერ დაწესებულთაგან რამე გადასხვაფერონ, ან მისი საკადრისი და მისი კუთვნილი რამე შეასუსტონ ან გააუარესონ რამენაირად, ან ჩვენ მიერ განსაზღვრული დებულებები უგულვებელჰყონ, ან წინამდებარე ტიპიკონი შეცვალონ სხვა რამის მიხედვით, ან გადააკეთონ, ან თუნდაც მისი ერთი მარცვალი გამოაკლონ, ან მთლიანად მოსპონ, ან სცადონ მოპარვა და ამ მონასტრიდან გასხვისება და ჩვენ მიერ დადგენილის დაკლება, – ასეთი კაცი დასჯილი იქნება ყოვლისმპყრობელი უფალ ღმერთის მიერ და შეჩვენებული იქნებ მისი წმინდანების მიერ, და მონაწილე იქნება ჩვენი აღშფოთებისა და შეცოდებისა, ჩვენი ცოდვების პასუხისმგებელი იქნება ქრისტეს წინაშე განკითხვის საშინელ დღეს, რომელ დღესაც უნდა მოხდეს ის, რომ ჩვენ ყველანი უბრალონი ვიყოთ და თავისუფალნი სასჯელისა და დასჯისაგან, მონაწილენი ვიყოთ საუკუნო სიკეთეთა და საუკუნო განცხრომაში ვიმყოფებოდეთ ქრისტეს იესოს ჩვენი უფლის მიერ, რომელსაც ეკუთვნის დიდება უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

A 284

[თავი ოცდამეთოთხმეტე]

სამღვდლო განმთავის და წმინდა პატიოსან ხატათავის და ყოველგვარ პატიოსან იმ სამკაულთათვის, რომლებიც დაგვიმტკიცებია, შეგვიწირავს და მიგვიცია ჩვენ ხსენებულ წმინდა მონა-

A 285

τιμίοις A. 11-12 ἐξέσφαλιζομαι A. 13 ἀλλοιωσαι εἰς A. 13 ἔφετον A. 14 διὰ φερόντων A. 15-16 παραλελειψαι A. 16 εἰς A. 17 ἢ τε| ἢ τε A. 19 σιδηροσφαι A. 19 κατακεκρυμμένος A. 20 ἀφορισμένος A. 22 ἔφυλιντες A. 24 κατακρίσταις εἰς A. 29 τιμίων < B, პატიოსანთა Q. 30 εἰς A. 30 θελαμτίσται A.

άγιαν μονήν, ἔτι τε μὴν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν φορβαδίων ζώων τε καὶ λοιπῶν τετραπόδων. → X

Εἰκόνας χρυσαὶ χειμευταὶ δύο ἔχουσαι ἔσωθεν τίμια ξύλα.
Εἰκὼν χειμευτὴ μεγάλη ἢ Μεταμόρφωσις.

- 5 Εἰκὼν χειμευτὴ διὰ λίθων μεγάλη ὀκτάγωνος.
Εἰκὼν χειμευτὴ μικρὰ διὰ θυρίδων ἢ Θεοτόκος.
Τίμιος σταυρὸς χειμευτὸς μέγας διὰ λίθων τῆς ἀγίας τραπέζης.

Σταυρὸς ἀργυρὸς στρατηγικὸς διὰ λίθων κοκκίνων.

- 10 Σταυρὸς ξύλινος ἠμφιεσμένος μετὰ χρυσοῦ καὶ λίθων πέντε ὑακινθίνων μενεψῶν.

Εἰκὼν ἢ Σταύρωσις λίθινος διὰ θυρίδων.

Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος ὑλογραφία μετὰ ἀργυρῶν περιφερίων.

Εἰκόνας ὑλογραφία μετὰ πετάλων τὸν ἀριθμὸν εἰκοσιεπτὰ.

Καὶ τέμπλον ἔν ἔχον τὰς | (A 286) δώδεκα ἑορτὰς.

- 15 Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ ἅγιος Θεόδωρος σαρούτην μετὰ ἀργυρῶν περιφερίων.

Δισκοποτήρια ἀργυρᾶ διάχρυσα μετὰ λίθων ζυγὴ μία, ἐξ ὧν λείπουσι λίθοι δώδεκα.

Δίσκος ἰασπις διὰ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.

- 20 Δισκοποτήρια ἀργυρᾶ ζυγαὶ τρεῖς.

Λαβίς ἀργυρᾶ μία.

Θυμιατοὶ ἀργυροὶ τρεῖς,

Καὶ ὑπτριον ἀργυροῦν ἓν.

Θήκη ἤτοι συρτάριον ἀγίων λειψάνων ἀργυροῦν.

- 25 Πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ δύο μετὰ τῶν ἀλυσιδίων αὐτῶν, ἐξ ὧν τὰ ἔν διάχρυσον.

Ἐθαγγέλιον ῥωμαϊκὸν διὰ λίθων πολυτίμων καὶ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.

1 μονήν ἁγίαν B. 1 τὴ A. 1 τὴ A. 3 εἰκόνας A. 3 χειμευταὶ A.
4 εἰκὼν A. 4 χειμευτὴ A. 5 εἰκὼν χειμευτὴ A. 6 εἰκὼν A. 6 μικρὰ A. 8 στρα-
τηγικὸς A. 10 μενεψῶν Petit, μενεψῶν AB, 830η Q. 11 στρογγύλις A.
11 λίθινος A. 13 εἰκόνας A. 13 εἰκοσιεπτὰ A. 14 ἔν A. 14 ἔχον AB.
15 ἅγιος A. 17 διάχρυσα A. 17 ζυγὴ A. 19 ἰασπις B, ἰασπιν A. 20 ζυγαὶ A.

სტრისათვის, და აგრეთვე მის განკარგულებაში მყოფ მძოველ ცხოველთა და დანარჩენ ოთხფეხთათვის.

ხატები ოქროსი, მინანქრიანი* ორი, შიგნით შემცველი პატიოსანი ძელის ნაწილებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი ფერისცვალებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი რვაკუთხიანი, თვლებიანი.

ხატი პატარა მინანქრიანი, ღვთისმშობლისა, კარედი.

ჯვარი პატიოსანი დიდი მინანქრიანი, თვლებიანი, წმინდა ტრაპეზისა.

ჯვარი ვერცხლისა სასარდლო, წითელთვლებიანი.

ჯვარი ხისა, ოქროთი მოჭედილი და ხუთი იაგუნდის თვლით, ნაცრისფერი (μενεψάυ!).

ხატი ჯვარცმისა, კარედი, ქვისა.

ხატი წმინდა გიორგისა, ვერცხლით მოჭედილი, ფერწერილი (ύλοιγραφία).

ხატები ხისა, ფურცლოვანი, რიცხვით ოცდაშვიდი.

და ერთი კანკელი, სადაც თორმეტი დღესასწაულია გამოსახული.

A 286

ხატი წმინდა გიორგისა და წმინდა თეოდორესი, სარუთით (σφαίτην) და ვერცხლით მოჭედილი.

ბარძიმ-ფეშხუმები ვერცხლისა, მოოქრვილი, ერთი წყვილი (Ζυγύ), თვლებიანი, რომელთაგან აკლია თორმეტი თვალი.

ბარძიმი იასპი, ოქროსი და მინანქრიანი.

ბარძიმ-ფეშხუმები ვერცხლისა, სამი წყვილი.

მოსაჟღუნი** ვერცხლისა ერთი.

საცეცხლური ვერცხლისა სამი.

და სასაკმეველე ვერცხლისა ერთი.

ყუთი ანუ დურჯი ვერცხლისა, წმინდა ნაწილებისათვის.

ქორაკანდელები, ვერცხლისა თავიანთი ჯაჭვებით, ორი, რომელთაგან ერთი მოოქრვილია.

სახარება ბერძნული ძვირფასი თვლებით შემკული, ოქროსი და მინანქრიანი (χημείσσεα).

* ოქროსი, მინანქრიანი – *χρυσάι χειμειυταί* („ქიმიური ოქროსი“?); ქართულ ტექსტში სწერია: «ხატნი ოქროსანი შ ე მ ე ფ ტ ო ნ ი თ ა». „შემეფტონი“ წარმოდგარია სიტყვისაგან χεμειυτή (შდრ. ძველრუსული химинет და გვიანი финифть) და ნიშნავს „მინანქარს“. იხ. შ. ამირანაშვილი, ქართულ-

23 *ἀπτερίον* A. 23 *ἀργυρόν* A. 24 *ἕτοι* A. 24 *σφαιρίον* B. 24 *ἀργυρόν* A.
26 *τὸ ἐν* A. *τὸ ἕνα* B. 26 *διὰ χρυσοῦ* A. 27 *ποικίλιον* A. 28 *χειμειυταί* A.

	Τετραευάγγελον ἀργυροῦν διάχρυσον ἰβηρικόν.
	Ἔτερον τετραευάγγελον μικρὸν μετὰ ἀργυρῶν μικρῶν καρφίων.
	Ἔτερον τετραευάγγελον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.
	Εὐαγγέλιον καθημερινὸν ἀργυρὸν διάχρυσον.
5	Ἔτερον εὐαγγέλιον λιτὸν καθημερινὸν ἓν.
	Βιβλίον ἔχον (A 287) τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην.
	Βιβλίον ὁ Θεολόγος.
	Βιβλίον ἔχον τὰ Ἠθικά τοῦ ἁγίου Βασιλείου.
10	Βιβλίον ἐκλογάδιον.
	[Βιβλίον] ἔχον τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου Συμεῶν.
	Βιβλία τοῦ ἁγίου Μαξίμου δύο.
	Βιβλία οἱ Κλίμακες δύο.
	Ἔτερα βιβλία δύο τῆς Θεοτόκου.
15	Βιβλίον τοῦ Στουδίτου.
	Μηναῖα τρία.
	Ὀκτάηχος μία.
	Συναξάριον ἓν.
	Εὐχολόγιον ἓν.
20	Βιβλία ἀπόστολοι δύο.
	Βιβλίον ψαλτικόν ἓν.
	Ἔτερον εὐχολόγιον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.
	Βιβλίον τετράηχος παρακλητικὴ μία.
	Βιβλίον τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ.
25	Ἔτερον μηνაῖον ἐκλογάδιον ἓν.
	Ἐπιθώρικα βασιλικά ὀξυκάστορα τέσσαρα, ἐξ ὧν τὸ ἓν χρυσοῦν.
	Σφικτούρια τέσσαρα διὰ γραμμάτων χρυσῶν.
	Βλαττία ὀξυκάστορα δύο.
	Σκαραμάγια βαρέα πέντε.
30	Βλαττὴν μαυριανίτι: ἓν.

ლი ხელოვნების ისტორია, თბ. 1961, გვ. 328; იხ. მისივე Les émaux Géorgie, Paris 1962, გვ. 16 – 17.

** «მ ო ჟ ე უ ნ ვ ა სანთლის ნაშვის მოკუეცა» (ს ა ბ ა); τὴν λυχίαν καί... τὰς λαβίδας αὐτῆς „სანთლე იგი... და მისაჟეფნი მისი (როცხ. 4,9).

1 ἀργυρῶν A. 2 ἕτερον A. 3 ἕτερον A. 4 διάχρυσον A. 5 εὐαγγέλιον A. 5 λιτὸν A, λιτὸν B, ლ ო ტ ო ს ა ე ზ ზეზღიჰჰო Q. 5 ~ καθημερινὸν λιτὸν B. 5 ἓν A, < B. 6 ἔχ (= ἔχων). 6 ἑρμηνείαν A. 8 ἠθικά A. 11 βιβλίον < AB. 11 ἔχων AB. 11 Συμεῶν A. 16 μηναῖα A. 17 ὀκτάηχος A. 18 ἓν A. 19 ἓν A. 20 βιβλία < B. 21 ψαλτικόν A. 21 ἓν A.

ოთხთავი ვერცხლით შეჭედილი, მოოქრვილი, ქართული.
 სხვა ოთხთავი პატარა, ვერცხლის პატარა-ლურსმნებიანი.
 სხვა ოთხთავი ვერცხლის-ლურსმნებიანი.
 სახარება ყოველდღიური *, ვერცხლისა და მოოქრვილი.
 სხვა სახარება ყოველდღიური, ერთი ლიტონად შემოსილი.
 წიგნი, რომელიც შეიცავს სახარების იოანეს თავის განმარ-
 ტებას (ანუ თარგმანებას).
 წიგნი ღმრთისმეტყველი.
 წიგნი, რომელიც შეიცავს წმინდა ბასილის «ითიკას».
 წიგნი მრავალთავი.
 [წიგნი], რომელიც შეიცავს წმინდა სვიმეონის საკვირველ-
 მოქმედებას.
 წიგნები წმიდა მაქსიმესი, ორი.
 ორი წიგნი «კლიმაქსნი».
 სხვა წიგნები. ორი, ღვთისმშობლის ცხოვრება.
 წიგნი სტუდიელისა.
 «თთუენი», სამი.
 რვათა ხმათა საგალობელი, ერთი.
 სვინაქსარი, ერთი.
 ევხოლოგიონი, ერთი.
 წიგნები სანოციქულო, ორი.
 წიგნი «დავითნი», ერთი.
 სხვა ევხოლოგიონი, ვერცხლის-ლურსმნებიანი.
 წიგნი პარაკლიტონი ოთხთა ხმათა, ერთი.
 წიგნი წმინდისა ისააკისა.
 სხვა თთუენი გამოკრებული, ერთი.
 სამეუფო დურა ოქსიკასტორი, ოთხი, რომელთაგან ერთი
 ოქროქსოვილია.
 ოთხი სახვევი, ოქროს ასოებით ამოქარგული.
 ორი მოწეული ოქსიკასტორი.
 სკარამანგი მძიმე, ხუთი.
 სტავრა მოშავო (! μαυρίαντι), ერთი.

A 287

* ყოველდღიური – *ζαήμεριόν*, ქართულ ტექსტში სწერია; «სა-
 ხარებად გამოკრებული», ე. ი. ისეთი სახარების წიგნი, რომელშიაც აღნი-
 შნულია ყოველდღიურად საკითხავი ადგილები სახარების ამა თუ იმ
 თავიდან.

23 πατρίτζο A. 25 ἑταρον A. 25 ἐκλογίδου A. 26 ἐπιχώρα B. 26 ἔξοχου-
 τος A. 28 ἔν A. 28 οργυροθήρα A, οργυροθήρα B. 29 βλασία B. 29 ἔξοχου-
 τος A. 31 κλατήρ AB. 31 μαυρίαντι¹⁶ A. 31 ἔν A.

- Βλαττίν τριβλάττιον ἓν.
 Σκαραμάγγιον ἕτερον ἓν, ἐνδυτὴ τῆς ἁγίας τραπέζης μαυριανί-
 της μετὰ | (A 288) πάσης τῆς ἐξοπίσεως αὐτῆς.
 Ἐνδυταὶ δύο ὁμοίως τῶν ἁγίων τραπεζῶν τῶν ἑτέρων τῶν
 5 δύο ἐκκλησιῶν ὁλόκληραι.
 Ἐτέρα ἐνδυτὴ τῆς ἁγίας τραπέζης ἄσπρον ἐξάμιτον, ἔχουσα
 εἰκόνα τὴν θεοτόκον διὰ μαργάρων.
 Ἄλλαξιματα πρεσβυτέρου.
 Ὁμοφῶρια τρία, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἔχει εἰκόνα διὰ μαργάρων.
 10 Ἐτερον ὁμοφῶριον σιμέντον καὶ ὁμοφῶρια μεταξωτὰ ἕτε-
 ρα τρία.
 Μανουάλια χαλκᾶ μεγάλα δώδεκα,
 Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο.
 Τοῦ τέμπλου μανουάλιον ὁλόκληρον ἓν μετὰ τῶν κηροπηγῶν
 15 αὐτοῦ,
 Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο μετὰ τῶν διὰ χειρῶν κρατημάτων
 αὐτῶν.
 Καμάραι μανουάλια δύο.
 Δρακοντάρια ἐννέα μετὰ τῶν ἀβηγῶν αὐτῶν.
 20 Ἐτερα δρακοντάρια δέκα ἄνευ ἀβηγῶν.
 Πολυκάνδηλα δεκαεπτὰ μετὰ τῶν ἀβηγῶν, αὐτῶν.
 Λεκάνη τῶν Φώτων μικρὰ μία.
 Κανίσκιον ἓν.
 Χερνιβό(ι)A 289)ξεστον καὶ σελλίον ἓν.
 25 Μουχροῦτια ποτήρια δεκαεπτὰ.
 Ξεστίον ἓν ὁμοίως.
 Σκουτέλιον ἓν ὁμοίως.
 Ἐτερον ξεστίον κρύον.
 Ἐτερον ξεστίον πράσινον τὸ λεγόμενον μηνᾶ.
 30 Καὶ ἕτερα ὑάλια ποτήρια.
 Καὶ κηνῶλαι διάφοροι: —

1 βλαττίν A. 1 ἓν A. 2 σκαραμάγγιον A, σκαραμάγγιον B. 2 ἕτερον ἓν A. 3 ἐνδυτὴ A. 3-4 πάσης A. 4 ἐξοπίσεως AB. 4 αὐτῆς + μία Petit, + ἓν B. 5 ἐνδυταὶ A. 5 ἑτέρων A. 7 ἕτερα A. 7 ἐνδυτὴ A. 7 ἁγίας A. 9 πρεσβυτέρου A, πρεσβυτέρων B. 10 ὁμοφῶρια B, μαφῶρια A. 10 ἓν A. 11 ἕτερον μαφῶριον A. 11 καὶ < B. 11 μαφῶρια A. 11-12 ~ ἕτερα τρία ὁμοφ. μεταξωτὰ B. 14 καὶ < B. 14 ἕτερα A. 15 ἓν A. 16 αὐτοῦ Petit. αὐτῶν AB.

სტავრა ტრიქლატი, ერთი.

სხვა სკარამანგი ერთი, წმინდა საკურთხევლის საბურავი
 μαρπαυίνης მთელი თავისი მოწყობილობით.

A 288

აგრეთვე ორი საბურავი სხვა ორი ეკლესიის წმინდა საკურ-
 თხველებისა სრულად.

სხვა საბურავი წმინდა საკურთხევლისა, თეთრი ექსამიტონი,
 რომელსაც აქვს ღვთისმშობლის ხატი მარგადიტებიანი.

მღვდლის შესამოსლები:

სამი ომოფორი, რომელთაგან ერთზეა ხატი მარგალიტებიანი.

სხვა ომოფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომოფორი
 აბრეშუმისა.

სპილენძის შანდლები, დიდი, თორმეტი,

და სხვა პატარა, ორი.

კანკელის მთლიანი შანდალი ერთი, თავისი შანდლებითურთ,

და სხვა პატარა ორი, მათი ხელტარებითურთ.

კამაროვანი შანდალი, ორი.

ცხრა დრაკონტარი (დროშა) მათი ტარებითურთ.

სხვა დრაკონტარი ათი, უტარო.

ქორაკანდელი ჩვიდმეტი მათი ტარებითურთ.

ჯამი პატარა წყალკურთხევისა (τάν Φάταν) ერთი.

კაწინი ერთი.

ხერნიბოქსესტი* და სელიონი ერთი.

მახრუტი სასმისი ჩვიდმეტი.

A 289

აგრეთვე ერთი ქსესტიონი.

აგრეთვე ერთი ჯამი.

სხვა ქსესტიონი ბროლისა (? κρύον).

სხვა ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა.

სხვა ჭიქის სასმისები,

და სხვადასხვანაირი კანდელეები.

* *Χερυμβόξιστος* „ჯამი ნაკურთხი წყლისთვის“; ქართულ ტექსტში სწე-
 რია: შრინიდოქსესტი.

17 και < B. 17 ἑτερα μικρά A. 19 μαρπαυίνια A. 20 δρακονταρία A. 20 ἀβη-
 ρών B. ἀβερών A. 21 ἀβερών B. ἀβερών A. 22 δεκαέτερα A. 22 ἀβερών A.
 24 κρυόκρυον A. 25 σελίον A. σελίον B. 25 ἑ A. 26 δεκαέτερα A. 27 ξο-
 στίον A. ξοστίον B. 27 ἑ A. 28 ἑ A. 29 ξοστίον B. 30 ξοστίον B. 31 και < B.
 31 ὄβλια B. ὄβλια A. 32 κρυόκρυον A. 32 διδραχμαί A. διδραχμαί B.

Διὰ τῶν ζῴων

*Αλογα ἀρρενικά τε καὶ φορβάδια μετὰ καὶ τῶν πωλαρίων αὐτῶν, ἀμφοτέρα ἑκατὸν δέκα.

5 ὄνικα ἀρρενικά τε καὶ θήλειαι μετὰ τῶν πωλαρίων αὐτῶν δεκαπέντε.

Βουβάλια ἀμελγάδια τέσσαρα.

Μοσχάρια δύο.

Καὶ βόες καματηροὶ διὰ τῶν ἔντων ἐν πᾶσι τοῖς κτήμασι τῆς μονῆς, ζευγάρια τεσσαράκοντα ἑπτὰ.

10 Ἀγελλάδια καὶ ταυρία ἑβδομήκοντα δύο.

Πρόβατα ἀμελγάδια διακόσια τριάκοντα ὀκτώ.

Κριάρια ἑννεήκοντα τέσσαρα.

Καὶ αἴγες πενήκοντα δύο.

[M30 35]

15 Διὰ τῶν χρυσοβούλλων τῶν φυλαττομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν

(A 290) Χρυσοβούλλια τρία περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτημάτων ἡμῶν ἡγουν τὸ μὲν ἐν τοῦ μέρους τοῦ Ἀνίου, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ
20 Ταῖς, καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Τζούρμερη.

Χρυσόβουλλα δύο περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενικῶν κτημάτων μου, τὸ μὲν ἐν τῆς Λάβακας, τὸ δ' ἕτερον τοῦ Ἀρνασίου καὶ Μαρτισαπαῶ.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τῆς μονῆς τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τοῦ χωρίου Λιβαδίου.

Χρυσόβουλλα τρία τοῦ κύρ Μιχαήλ περὶ τῶν ἐν Μοτυνοπόλει κτημάτων μου.

Χρυσόβουλλα τέσσαρα περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

30 Χρυσόβουλλον ἀθιφώσεως τῆς ἐν τῇ Κάρσε πράξεώς μου.

2 ἀρρενικά τε A. 2 φορβάδια A, φοράδια B. 2 πωλαρίων A. 3 ἑκατὸν A. 4 ἀρρενικά τε A. 4 θήλειαι A, θήλη B. 6 ἀμελγάδια A. 8 καὶ < B. 8 καματηροὶ B. 8 πᾶση A. 9 ἑπτὰ A. 10 ἑβδομήκοντα A. 11 ὀκτώ A. 12 ἑννεήκοντα A. 13 καὶ < B. 21 δύο A. 21 ἀρμενικῶν AB. 22 ἕτερον A. 23 μαρτισαπαῶ B. 24 ἐν ἔν A, ἐν B. 24 τῆς μονῆς A, (ἐν) ταῖς μοναῖς B. 24 κυρᾶς A. 30 χρυσοβούλλ A, χρυσόβουλλα B, Կրճճճճճ ընթիս Q.

ცხოველთათვის

ცენი ულაცი და ფაშატი მათი კვიცებითურთ, ორივე
ას-ათი.
ვირი მამალი და დედალი მათი მუტრუკებით, თხუთმეტი.

ფურკამეჩი ოთხი.
ხზო ორი.
მუშა საქონელი მონასტრის ყველა მამულეებში მყოფი, ორ-
მოცდაშვიდი უღელი.
ძროხა და ხარი სამოცდათორმეტი.
მეწველი ცხვარი ორასოცდათვრამეტი..
ვერძი ოთხმოცდათოთხმეტი,
და თხა ორმოცდათორმეტი.

[თავი ოცდამეთხუთმეტე]

იმ ოქრობეჭედა შესახებ, რომლებიც დაცულია კონსტანტინეპოლში, ღვთის (მაცხოვრის) დიდ ეკლესიაში

A 290

სამი ოქრობეჭედი ანატოლიაში არსებული ჩვენი მამულების
შესახებ, ანუ ერთი – ანისის მხარისა, ხოლო მეორე ტაოს მხარისა,
და სხვა კიდევ ჩურმერისა.

ორი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც არმე-
ნიაკთა თემშია, ერთი ლავაკისა, ხოლო მეორე არნასაკისა და
მარტისაპაოსი.

ერთი ოქრობეჭედი ქალბატონ ევფროსინეს * მონასტრისა
სოფელ ლივადიონში **.

სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ,
რომლებიც მოსინოპოლში არის.

ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, ფილიპოპოლში
რომ არის.

ოქრობეჭედი იმის შესახებ რომ ყარსში ჩემი მუშაობის
დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

* ქართულ ტექსტში სწერია: «კიურა ევფ[რ]ოსინესი».

** სოფელ ლივადიონში – *τοῦ χωρίου Λιβιδίου*. ქართულ ტექსტში
სწერია: «ხ რ უ ს ო ლ ვ ა დ ი ს ა».

Χρυσόβουλλα δύο ἀθρώσεως τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πρά-
ξεώς μου.

Χρυσόβουλλον ἕτερον ἐξκουσίας περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει
κτημάτων μου καὶ τῆς Μοσυνουπόλεως.

5 Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ χωρίου τῆς Ξανθείας.

Χρυσόβουλλον τοῦ Μάργω(Α 291)νος ξυλοχάρτιον, ὅπερ ἔχω
ἐν τάξει ἐνεχύρου.

Δίβελλοι δύο· ὁ μὲν εἰς περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Εὐδοκίμου, ὁ
δ' ἕτερος περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Κοτράσι.

10 Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μιχαήλ περὶ τῆς κινηθείσης τότε
ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου.

Ὅμοίως ἑτέρα σημείωσις τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μητροπολίτου
Φιλιππουπόλεως.

Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτανιάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς
15 Φιλιππουπόλεως.

Βασιλικὰ πιττάκια τὰ καταστρωθέντα εἰς διάφορα σέκρετα,
καὶ ἕτερα πιττάκια περὶ διαφόρων ὑποθέσεων ἐξήκοντα καὶ πέντε.

Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν τριῶν χρυσοβούλλων τῶν ἐν τῇ Ἀνα-
τολῇ κτημάτων μου.

20 [ՄԾՅՈ 36]

Διὰ τῶν χρυσοβουλλίων τῶν ἐναποκειμένων
καὶ παραφυλαττομένων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μονῇ

Χρυσόβουλλια δύο ἀθρώσεως τῆς πράξεώς μου τοῦ μεγάλου
δομestικάτου.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τοῦ κάστρου Βάνισκας καὶ τοῦ | (Α 292)
χωρίου τῶν Τζερβανῶν.

Χρυσόβούλλιον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτιώσεων,
οἰκοδομῆς κάστρων, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων.

30 Ἐτερον χρυσοβούλλιον τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ εἴ γε πανυ-
πέρπλεος γένηται ἢ τῶν κτημάτων ἡμῶν πρόσσοδος, τοῦ ἔχειν ἐμέ τε
καὶ τοὺς μετ' ἐμὲ τὰ ἀφρόντιστον.

1 Θεοδοσιουπόλ. Α. 3 ἐξκουσίας Α. 8 δύο Α. 8 εἰς Α. 9 κοτράσι Α.
10 Μιχαήλ Α. 11 πατζινάκου Α. 12 ἑτέρα Α. 13 Φιλιππουπόλεως Α. 16 βασι-
λικὰ Α. 18 εἰσὶ Α. 18 τριῶν Α. 21 χρυσοβουλλίων Α, χρυσοβούλλων Β. 25 ἐν Α.
25 Βάνισκας ΑΒ, (յանիսկ) ջանիսկու, ջանիսկու (յանիսկ), Βάνισκας
Petit. 28 τὴ Α. 29 εἰς Α. 29-30 πανιπέριπλεος Β. 30 ἐμὲ τὴ Α.

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ თეოდოსიუპოლში ჩემი მუშაობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილოპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

ოქრობეჭედი ქსანთიის სოფლის შესახებ.

ოქრობეჭედი მარლონისა, ჭილზე ნაწერი, რომელიც მაქვს წინდის წესით.

A 291

ორი წიგნი *: ერთი – ევდოკიმის სოფლის შესახებ, ხოლო მეორე კოტრესის სოფლის შესახებ.

სიგელი ** კირ მიხაელისა შესახებ პაჭინაკის მაშინ მომედარი ამომრავებული თავდასხმისა.

აგრეთვე სხვა სიგელი იმავე კირ მიხაელისა შესახებ ფილიპოპოლის მიტროპოლიტისა.

სხვა სიგელი ბოტანიატისა შესახებ ფილიპოპოლის მამულებისა.

სამეფო წიგნები, რომლებიც გრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე, და სხვა წიგნები სხვადასხვა საქმეების შესახებ სამოცდახუთი.

არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭედის პირები.

[თავი ოცდამეთექვსმეტე]

იმ ოქრობეჭედთა შესახებ, რომლებიც დევს და დაცულია ჩვენს მონასტერში

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

ერთი ოქრობეჭედი ვანისკას ციხე-სიმაგრისა და სოფელ ჩერვენის შესახებ.

A 292

ოქრობეჭედი შესახებ ჩემს მამულებში წარმოებულ შეკეთებათა (βελτιώσεων), ციხეების აგებისა, სოფლებისა და მონასტრების აშენებისა.

სხვა ოქრობეჭედი ამავე საქმის შესახებ. და თუ ძალიან გაიზარდოს ჩემი მამულების შემოსავალი, მე და ჩემ შემდეგ ყველას უზრუნველობა ჰქონდეს.

* ო რ ი წ ი გ ნ ი – λιβελιი დსო. ქართულ ტექსტში სწერია: «ლიველონნი». ** ს ი გ ე ლ ი – τημείωσις (ჩემი განმარტება). იგულისხმება სასამართლოს განაჩენი (1078 წლის მახლობლად) გრ. ბაკურიანსა და პეწინაგს შორის და გრ. ბაკურიანსა და ფილიპოპოლის მიტროპოლიტს შორის ამტყდარი საქმის გამო. იხ. D ö l g e r, Corpus... 2 Teil. გვ. 20.

Χρυσοβούλλιον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τοῦ Πετριτζοῦ περὶ τε τῆς κυριότητος καὶ αὐτεξουσιότητος τῆς αὐτῆς μονῆς παντοίας ἐλευθερίας καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκυρωθέντων κτημάτων μου.

Χρυσοβούλλιον περὶ τοῦ Σπάσματος καὶ τοῦ Παγκαλίτζη.

- 5 Χρυσοβούλλια δύο περὶ τοῦ ἀθῆους καὶ ἀλογαριάστους διατηρηθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν καταβαλλόμεθα βασιλικῶν λογαρίων εἰς τὴν μετάκλησιν τῶν Κομάνων.

Χρυσοβούλλιον περὶ τῆς ἀθρώσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

- 10 Χρυσοβούλλια δύο περὶ τῶν ἐν Ἀχριδῷ κτημάτων μου, τοῦ τε χωρίου (A 293) Σικονίου καὶ τοῦ χωρίου Χαρπετικίου.

Χρυσοβούλλιον τῆς ὑποθέσεως τῶν ἱερῶν τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τοῦ Χαχοῦ.

- 15 Χρυσοβούλλιον τοῦ ἔχειν με ἐπ' ἀδείας παραπέμψαι τὰ κτήματά μου ἐνθά καὶ βούλομαι, καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀνθρώπους μου, κἄν τῆς θρησκείας τῶν Ἀρμενίων τυγχάνουσιν.

Ἴσον χρυσοβούλλιον τῶν ἐν τῷ Βολερῷ καὶ τῇ Μοσυνοπόλει κτημάτων μου.

- 20 Ἐτερον ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φιλιππουπόλεως.

Ἐτερα ἴσα χρυσοβούλλου τρία περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

Ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

- 25 Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογιθῆναι τὰ κτήματά μου ἅπαντα.

Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιδεμοῦ.

Ἐτερον πιττάκιον περὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

- 30 Ἡ ἀποδείξις ἧς ἔλαβον οἱ Φράγγοι φιλοτιμίας τῶν τριῶν (A 294) κεντηναρίων καὶ τὸ περὶ τούτων πιττάκιον, καὶ ἕτεραι ἀποδείξεις διάφοροι.

1 *περὶ* A. 4 *Παγκαλίτζη* A. *Παγκαλίτζι* B. 6 *καταβαλλόμεθα* A. 7 *μετάκλησιν* A. *ἄποσχιδουμοῦ* Q. *μετάκλησιν* B. 8-9 *σμολόνων* B. 10 *δύο* A. 10 *Ἀχριδῷ* A. *Ἀχρειδῷ* B. 11 *Χαρπετικίου* A. *Χαρπετικίου* B. *ἄποσχιδουμοῦ* Q. 14 *ἐκαδείας* A. 17 *ἴσον* A. 19 *ἴσ'* A. 21 *ἴσα* A. 21 *τοῖα* A. 21 *Φιλιππουπόλει* A. 23 *χρυσοβούλλιον* B. 23 *Θεοδοσιουπόλεως* A. 24 *βασιλικόν* A. 25 *ἅπαντα* A. 26 *καὶ* < B. 26 *πιττάκια* A. 26 *ἀποσχιδεμοῦ* A. *ἀπὸ* *σχιδεμοῦ* B. 27 *πιττάκιον* A. 28 *ἧς* A. 78 *Φράγγοι* B. 29 *καὶ* < B. 30 *διάφοροι* A.

ოქრობეჭედი ჩვენი პეტრიწონის მონასტრის შესახებ, ამ მონასტრის უფლებობისა და თვითმფლობელობის და ყოველგვარი თავისუფლებისა, და შესახებ ჩემი მამულების დამტკიცებისა მისთვის.

ოქრობეჭედი შესახებ სპაზმატისა და პანკალიწისა.

ორი ოქრობეჭედი შესახებ იმისა, რომ ჩვენ უბრალოდ და არაანგარიშვალდებულად ვითვლებოდეთ იმისთვის, რაც სამეფო ანგარიშში გავიღეთ კომანთა (ე. ი. ყივჩაყთა) მოწვევის დროს (?).

ოქრობეჭედი ზმოლენის თემში [ჩემი სამსახურის დროს] უბრალოების შესახებ.

ორი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ ახრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტიკონში.

A 293

ოქრობეჭედი ხახულის ყოვლად წმინდა მონასტრის სამღვდლო საქმეების შესახებ.

ოქრობეჭედი შესახებ იმისა, რომ მე მაქვს უფლება გადავცე (παράεμψα) ჩემი მამულები, სადაც კი მსურს, ჩემს ნათესავებსა და ჩემს ყმებს, თუნდაც ისინი სომხური სარწმუნოებისა იყვნენ.

ოქრობეჭდის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ვოლერონში და მოსინოპოლში.

სხვა ოქრობეჭდის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

სხვა სამი ოქრობეჭდის პირები შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

პირი ოქრობეჭდისა ჩემი მოღვაწეობის შესაეებ თეოდოსიუპოლში.

სამეფო პიტაკი ყველა ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან (λοιυομῆνα).

სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ(ἀποσχιδεμῶν)¹.

სხვა პიტაკი ზმოლენის თემის შესახებ.

საბუთი პატივმოყვარეობისა, რომელიც გამოიჩინეს ფრანგებმა სამი კენდინარის აღებით და პიტაკი ამათ შესახებ *, და კიდევ სხვადასხვანაირი საბუთები.

A 294

¹ ამ მნიშვნელობით არის ნახმარი ἀποσχιδεμῶς Anna Com n. III, 6. იხ. აგრეთვე ფრ. დ ე ლ გ ე რ ი, Corpus d. gr. Urkunden...2. Teil (1925) გვ. 31.

* ქართულ ტექსტში ასეა ეს წინადადება ასახული: «აპოდიქსი განძისაჲ სამისა კენტინარისაჲ რომელი ფ ი ლ ო ტ ი მ ი ა დ აიღეს ფრანგთა მაგისვე პირისათჳს პიტაკი ერთი». პეტრიწონის ქართულ წრეებში φιλῶμια დამკვიდრებული სიტყვა ყოფილა, შდრ. იოანე პეტრიწთან: «ესე აწ, ოჲ განმგონეო, გ ი-ფ ი ლ ო ტ ი მ ი ე» (იოანე პეტრიწის შრომები, ტ. II, [1937], გვ. 71, 5).

Σημείωσις τοῦ χαρτοφυλάκου καὶ πιττάκιον πρὸς θεματικὸν δικαστὴν πρὸς εἰδήσεις καὶ ἀποδείξεις τῶν χρυσοβούλλων ἡμῶν καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Τὸ ἰσοκώδικον τοῦ Σραβικίου καὶ αἱ ἀσφάλειαι τῶν χωριτῶν
5 τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

Τὸ ἰσοκώδικον τοῦ χωρίου Πριλόγγου.

Τὰ ἀγοραστήρια τοῦ Βαρδάνη περὶ τῆς ἐν Μοσυνοπόλει αὐλῆς καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Παπκικίῳ.

Αἱ ἀποδείξεις περὶ τοῦ εἰσκομισθέντος λογαρίου περὶ τῆς ἀπαι-
10 τήσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημά-
των μου.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν κτημάτων μου τῆς Μοσυ-
νοπόλεως, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου | (A 295) περὶ
15 τοῦ δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ. Τὸ λογίσμιον πιττάκιον τῶν κτημάτων
τῆς Μοσυνοπόλεως.

Τὸ πρακτικὸν καὶ παραδοτικὸν τῆς Λάβακας.

Αἱ ἀσφάλειαι καὶ αἱ ἀποδείξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ Στενι-
μάχου.

20 Καὶ τὸ ὑπόμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προστά-
ξεως βασιλικῆς περὶ τῶν Βοδινῶν καὶ χωρίου τοῦ Ζαχαρίου.

* * *

1. Τὸ δὲ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη ῥωμαϊκὸν ἰβηρικὸν τε καὶ
ἀρμενικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς εὐαγεστάτης μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου
τῆς Πετριτζονιτίσεως κατὰ τὸν δεκέμβριον μῆνα τῆς ἐβδόμης Ἰνδικ-
25 τῶνος ἔτους 6592, καὶ ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ τε αὐτοῦ τοῦ σεβασ-
τοῦ Γρηγορίου καὶ μεγάλου δομεστίκου τῆς δύσεως τοῦ Πακουριά-
νου διὰ ἀρμενικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου
Ἱεροσολύμων κυροῦ Εὐθυμίου πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν
πάντων τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἀναγεγραμμένων, ὡς παρατυχόντος αὐτοῦ
30 ἐνθάδε διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ προστάξεως τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου

1 χαρτοφυλάκου B, χαρτοφυλα (χαρτοφυλάκ?) A. 2 προσείδησις καὶ ἀπόδειξις A. 4 σραβικίου AB, ὄσραβικίου C. Πραβικίου Petit. 6 πριλόγγου B. 7 Βαρδάνη A, Βαρδάν B. 9 ἀποδείξις A. 11 περιορισμὸς A. 11 φι-
λίππου A'. 13 περιορισμὸς A. 15 λιβελλικοῦ A. 15 πιττάκιον A. 18 ἀσφα-

სიგელი ხარტოფილაკისა და პიტაკი თემის მსაჯულის მიმართ დასამოწმებლად და დასამტკიცებლად ჩვენი ოქრობეჭდებისა და დანარჩენ უფლებათა, აია სოფიაში დაცულთა.

ისოკოდიკონი ზრავიკისა და ამ სოფლის მცხოვრებთა ხელწერილები.

ისოკოდიკონი სოფელ პრილონგისა.

ნასყიდობის ქალაღებუ ვარდანისა შესახებ ეზოსი, მოსინოპოლში რომ არის, და წმინდა გიორგის მონასტრისა, პაპიკიონში რომ არის.

საბუთები შესახებ ზმოლენის თემის საჩივრის გამო ჩატარებული შემოწმებისა.

აღწერა და შემოსაზღვრა * ჩემი მამულებისა, ფილიპოპოლში რომ არის.

აღწერა და შემოსაზღვრა ჩემი მამულებისა, მოსინოპოლში რომ არის, ისევე, როგორც საბუთები იკონომოსისა შესახებ სახელმწიფო გადასახადებისა (? περί του δημασίου τὸν λιβελλικόν). საანგარიშო მოხსენება მოსინოპოლის მამულებზე.

A 295

აღწერა და გადაცემის წიგნი ლავაკისა.

ხელწერილები და საბუთები სტენიმახის პანიგირელთა.

მოგონება, რომელიც გააკეთა მესოპოტამელმა სამეფო ბრძანებით შესახებ ვოდინთა და ზაქარიას სოფლისა.

* *
*

1. ხოლო წინამდებარე ტიპიკონი სრულიად პატიოსანი ჩვენი მონასტრისა, რომელიც არის პეტრიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობისა, დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს, დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს და ხელმოწერილია თვითონ ჩემ მიერ, ესე იგი, სათნო გრიგოლის და დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის ბაკურიანის მიერ, სომხური ასოებით და იერუსალიმის უწმინდესი პატრიარქის უფალ ექვთიმეს მიერ დასამტკიცებლად და სარწმუნო-ყოფად ყველაფერ იმისა, რაც შიგ არის ჩამოწერილი, მაშინ, როდესაც, ის აქ იყო, რად-

A 296

* აღწერა და შემოსაზღვრა – τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ ἀποστολικόν.
ქართულ ტექსტში სწერია: «პრახტიკონი და პერიერეზმონი».

18-19 στασιμῶν A. 20 μεσοποταμίας A. 21 Βοσφῶν A. 24 Περμαζο-
σίου A. 25 ἀπεργάτου A. 25 ἑτοῦ A. 25 τῆ A. 28 ἐθνήτων A. 28 βεβαί-
οστος A. 30 ἄγλου A.

ἡμῶν βασιλέως διαγίνει ἐν Θεσσαλονίκη ἕνεκεν εἰρήνης τοῦ ἀλάστορος Φράγγου καὶ αὐθις ὑποστρέψαντος καὶ μεθ' ἡμῶν καταλαβόντος ἐνταῦθα ἐν τοῖς Φιλιππουπόλεως κτήμασί μου.

5 3. Ἐγράφη δὲ ῥωμαϊκὸν, ἰβηρικὸν καὶ ἄρμενικὸν διὰ τὸ τοὺς μοναχοὺς τῆς τοιαύτης μονῆς Ἰβηράς τε τυγχάνειν καὶ μὴ ἐπίστασθαι ῥωμαϊκὰ γράμματα· ἀλλ' ὀφείλει μετέρχεσθαι τὸ τοιοῦτον τυπικὸν διὰ τε τῶν ἰβηρικῶν καὶ ἄρμενικῶν γραμμιάτων.

10 3. Τὸ κῦρος δὲ τυποῦμεν ἔχειν τὴν ἐνταῦθα ῥωμαϊκὴν ἅπασαν γραφήν, ὅτι καὶ ἐν τῇ τέλει τοῦ ταύτης ὕφους τὴν ὑπογραφὴν ἐδέξατο.

4. Γέγονε δὲ καὶ τὸ τοῦτου ἴσον (A 297) καὶ ὑπεγράφη ὁμοίως καὶ ἐναπετέθη εἰς τὴν εὐαγετητάτην μονὴν τῶν Παναγίου τὴν οὖσαν ἐν τῇ θεοφυλάκῳ πόλει, ὅπως εἰς τὸ διηγεῖς ἀπόκειται καὶ παραφυλάττεται ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ.

15 5. Καὶ εἰ γὰρ (ὅπερ ἀπεύχομαι) τίς τὴν καθηγουμενεύοντων ἐν τῇ δηλωθείσῃ καθ' ἡμᾶς ἀγία μονῇ ἢ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν πρὸς λύμην ταύτης καὶ τῶν ταύτῃ διαφερόντων ἐξανίσταται καὶ πειραθῆ ἀθετησάι τὰ ἐν τῇ παρόντι τυπικῷ ἀναγεγραμμένα καὶ πρὸς κατάλυσιν καὶ ἀπώλειαν αὐτοῦ διεγερθῆ, τὸ παρὰ τῇ δηλωθείσῃ μονῇ τῶν Παναγίου ἐναποκείμενον τυπικὸν ἐμφανισθήσεται καὶ ἀπελέγξει τὸν κατατολμήσαντα τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα διαπράξασθαι, καὶ εὐθυνθήσεται μὲν οὗτος ὡς εἰκὸς καὶ ἀπαιτηθήσεται εἰ τι ἂν καὶ ἀμαρτήσῃ, ἐξωθήσεται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς μονῆς. Εἰδ' οὕτως (A 298) αὐθις τὸ τοιοῦτον τυπικὸν ἀποτεθῆ εἰς τὴν εἰρημένῃ τῶν Παναγίου 25 μονῇ· οὐδόλως γὰρ βουλόμεθα ἐξωθεν ταύτης ἢ τῆς πόλεως μεταπεμφθῆναι ἢ παραφυλαχθῆναι.

30 6. Τοῦτου γὰρ ἕνεκεν καὶ τοὺς καθηγουμενεύοντας ἐν τῇ ταύτῃ μονῇ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς ἐνορκοῦμεν εἰς αὐτὴν τὴν πανάχραντον καὶ θεομήτορα θεοτόκον ἡμῶν, ὅπως κρατήσῃ ἢ παροῦσα ἡμετέρα βούλησις καὶ φυλαχθήσεται ἐν αὐτῇ τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τυπικόν, καὶ μᾶλλον εἰ χρεῖα ἐστὶ τοῦτου παρὰ τινῶν ἐν τοῖς ἐξῶ κατά τι ἀμφιβαλλόντων εἰς τὸ ἐν τῇ ἡμετέρα μονῇ ἀποκείμενον τυπικόν, ὀφείλει μεταγραφῆναι καὶ τὴν πίστωσιν παρὰ τοῦ

1 βασιλέως A. 1 ἕνεκεν A. 2 φράγγου AB, Φράγγου Petit. 2 αὐθις A. 8 ἅπασαν A. 11 ὑπεγράφη A. 13 διηγεῖς A. 13-14 παρὰ φυλάττεται A. 16 δηλωθήσῃ A. 16 ἀγία A. 17 διὰ φερόντων A. 18 ἀθετησάι A, ἀθετή-

გან ჩვენი ძლიერი და წმინდა მეფის ბრძანებით ის იმყოფებოდა თესალონიკეში ვერაგ ფრანგთან მშვიდობის ჩამოგდების გულისთვის და, უკან რომ ბრუნდებოდა, ჩვენთან ერთად წამოვიდა ჩემს მამულეებში ფილიპოპოლში.

2. დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც.

3. ხოლო სიმტკიცე – ვაწესებთ ჩვენ – უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველთაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა.

4. ხოლო მოხდა ისე, რომ მისი პირიც აგრეთვე დაიწერა და დაიდვა პანაგიის ყოვლად პატიოსან მონასტერში, რომელიც არის ღვთივ-დაცულ ქალაქში, რათა სამუდამოდ იქ იდვას და დაცულ იქნეს ამ მონასტერში.

A 297

5. და თუ (ნუმიც მოხდება ეს!) ვინმე წინამძღვართაგანი ხსენებული ჩვენი წმინდა მონასტრისა ან იქაური მონაზონთაგანი სავნებლად ამ მონასტრისა და იქაურ საქმეთა აღდგება და ეცდება დაარღვიოს წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესები და მის დასაშლელად და მოსასპობად იმოქმედებს, პანაგიის ხსენებულ მონასტერში შენახული ტიპიკონი იქნება გამოჩინებული და მხილებული იქნება ის, ვინც გაბედა ასეთი შეუფერებლობა ჩაედინა: ის დასჯილი იქნება, როგორც შეეფერება, აზღვევინებენ, თუ რამ შესცოდა, და მონასტრიდანაც გაძევებული. ეს ტიპიკონი კი კვლავ დაიდება პანაგიის ხსენებულ მონასტერში: სრულიადაც არ გვსურს მის გარეთ ან ქალაქის გარეთ იქნეს გადატანილი ან გადამალული.

A 298

6. ამის გულისთვის ვაფიცებთ ამ მონასტრის წინამძღვრებს ან დანარჩენ ძმებს ყოვლად უმანკო ღვთის დედის ჩვენი ღვთის-მშობლის სახელით, რათა ეს ჩვენი სურვილი ძალაში იყოს და დაცულ იქნეს მასში ჩვენი მონასტრის ტიპიკონი, და თუ ვინც ცობაა დასჭირდებათ ვინმე გარეშეს მიერ რისამე საცილოდ გახდომის გამო ამ ჩვენს მონასტერში დადებული ტიპიკონი, ის უნდა გადაიწეროს და ეს გადაწერილი შეამოწმონ წინამძღვარმა და

თუ B. 18 *ταύτων* A. 19 *δὲ τῶν* A. 20 *ἐν ἀποστόλων* A. 20 *ἀποστόλων* A. 21 *ὅτι ἀρραβῶν* A. 22 *ἀποστόλων* A. 23 *ἐξ ἀποστόλων* A. 23 *ὅτι* A. 24 *παύλου* A. 25 *ὅτι ἡ* A. 27 *ἐκείνη* A. 28 *ἀποστόλων* AB. 29 *καταίτου* A. 31 *ἡμῶν* A. 31 *ταύτων* A. 31 *ἐστὶν* A. 33 *ἀφ' ἑαυτῶν* A.

καθηγουμένου και των ἀδελφῶν λαβεῖν και μεταπεμφθῆναι πρὸς αὐτούς, τοῦ πρωτοτύπου, ὡς δεδήλωται, μὴ μετα[κινουμένου πῶποτε ἀπὸ τῆς μονῆς]*.

7. (Γρηγόριος Πακουριάνος, σεβαστὸς και μέγας δομέστικος
5 τῆς δύσεως, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς ἱερᾶς μου μονῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πეტριτζονιτίσσης οἰκεία χειρὶ ὑπέγραψα).

Εὐμύμιος, ἐλέφ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ
ἡμῶν ἀναστάσεως πόλεως Ἱεροσολύμων, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς μονῆς
τῆς Ἰβηρικῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πეტριτζονιτίσσης τοῦ
10 σεβαστοῦ και μεγάλου δομεστικού τῆς δύσεως κύρ Γρηγορίου τοῦ
Πακουριάνου ὑπέγραψα οἰκεία χειρὶ.

ძმებმა და ისე წაიღონ და გადაუგზავნონ მათ, ხოლო პირველ-
დედანი, როგორც ითქვა, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს
დამრული მონასტრიდან.

7. (მე გრიგოლ ბაკურიანი, პატოსანი და დიდი დომესტი-
კოსი დასავლეთისა, ხელს ვაწერ საკუთარი ხელით პეტრიწონის
ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის წმინდა მონასტრის
ტიპიკონს).

მე, ექვთიმე ღვთის წყალობით პატრიარქი იერუსალი-
მისა, ჩვენი ქრისტე-ღმერთის წმინდა აღდგომის ქალაქისა, პეტ-
რიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის, დასავ-
ლეთის პატოსანი და დიდი დომესტიკოსის გრიგოლ ბაკურია-
ნის ქართული მონასტრის წინამდებარე ტიპიკონს ხელს ვაწერ
საკუთარი ხელით.

* აქ თავდება ტექსტი ორსავე (AB) ნუსხაში. შემდეგ მოდის ხელმოწერა,
რომელიც P e t i t-ის ამოულია ახალი ბერძნული თარგმანიდან.

298. გვერდი ქოსის ნუსხისა თავდება სიტყვებით ὡς δεδήλωται μὴ μετα ...
ხოლო დანარჩენი (κινουμένου πῶποτε ἀπὸ τῆς μονῆς) მიწერილია სხვა, ახალი,
ხელით. იმავე 298. გვერდის შიგნითა სიგრძივს არშიაზე ასევე ახალი (დაახლო-
ვებით მე-17 – 18 საუკუნის ხელით მიწერილია პატრიარქ ექვთიმეს ხელმო-
წერა, რომლის რამდენიმე სიტყვა არა ჩანს, სახელდობრ არ ჩანს, გამქრქალია,
სიტყვები τῆς ὑπεραγίας და ბოლო სიტყვები *Γρηγορίου* -ს შემდეგ. გრიგოლის
ხელწერა არ არის.

9 *Πετριτζονιτίσσης Α, Πετριτζονιτίσσης* (აქაც და ზევითაც) B.

ასეთია „პეტრიწონის წესდების“ ბერძნული ტექსტი და მისი ახალქართული თარგმანი.

ბერძნულ ტექსტს საფუძვლად უდევს ქიოსის ხელნაწერი (A), ხოლო ბუხარესტის ხელნაწერი (B), რომლის მიხედვით L. Petit-მ გამოსცა „პეტრიწონის წესდება“ 1904 წელს, გათვალისწინებულია ჩვენს სქოლიოებში.

„პეტრიწონის წესდების“ ეს ტექსტი ჩვენს წინაშე აყენებს მრავალ საკითხს როგორც ფილოლოგიური, ისე ისტორიული ხასიათისას: წესდების ტექსტში უამრავი მასალა მოიპოვება სამონასტრო მიწათმფლობელობის ხასიათის, მამულების მოვლა-პატრონობისა და სათანადო თანამდებობის პირთა შესახებ, გადასახადებისა და მათგან განთავისუფლებისა და შეუვალობის შესახებ («აზნაურებისათვის... ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღვდელთმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა»). ეს და მრავალი ამგვარი საკითხი მოითხოვს საგანგებო კვლევა-ძიებას, რისთვისაც საჭიროა არა მარტო წესდების ბერძნული ტექსტი, არამედ მისი ქართული ვარიანტიც). ამჟამად კი ჩვენ შევხებით ბერძნული ტექსტის გამოცემასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ ფილოლოგიურ საკითხს.

ბერძნულ ტექსტთან დაკავშირებული ფილოლოგიური ძიებანი

კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის. ზემოთ დაბეჭდილ ტექსტში, შედარებით L. Petit-ს მიერ გამოცემულ ტექსტთან, ჩვენ მიერ შეტანილია რამდენიმე შესწორება. ამათ შესახებ გვსურს აქ უფრო დაწვრილებით ვილაპარაკოთ.

A 150:*σπαρμένης ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἰσαγγέλου ἀδελφῶν κ τ ῖ-xxx* (ასე შევასწორეთ ჩვენ AB-ს წაკითხვა *κτῆσοδος*) – „უნეტარესი და ანგელოზოსწორი მათი მ ა შ ე ნ ე ბ ლ ი ს მიერ“. ასეთი არევა გადამწერის შეცდომით უნდა აიხსნას (*η || ι*). — *κτῆτωρ* ნიშნავს „მფლობელს“, ხოლო *κίτωρ* – „მაშენებელს“, „დამფუძნებელს“. ქართული რედაქციის ავტორსაც ასე ესმოდა ეს მუხლი, როდესაც წერდა: «მ ა შ ე ნ ე ბ ე ლ ი ს ა მათისა დადებულსა წესსა» (თარხნიშვილი 2, 19).

ასეთივე აღრევაა ქვემოთაც:

A 151: *ὁ προσημοσευθείς ἐν αὐτοῖςμῳ τῇ λήξει κ τ ῖ τ ω ρ* (AB: *κτῆ-τῶρ*) – „წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს“.

A 153. მესამე თავის სათაურში სწერია: *Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέρων τῆσ τοιαύτην μοῆν ἄπο παντοίας ἐπ η ρ ε ῖ α ς τ ε καὶ ἐνοχλήσεως βασιλικῆς τ ε καὶ πατριαρχικῆς* – «აზნაურებისათვის მონასტრისა ჩემისა ყოველთაგან სამეუ-

¹ ქართული ტექსტი დამზადებული აქვს გამოსაცემად აკად. აკ. შანიძეს.

ფოთა და სამღვდელთმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა...» (Petit გვ. 3, 24-25; თარხნიშვილის გამ. გვ. 3, 26-28).

ხაზგასმული სიტყვა *ἐπήρεια* ნიშნავს „შეურაცხყოფას“ „ჩაგვრას“. რასაკვირველია, აქ გადამწერის შეცდომაა: *ν*-ს მაგიერ დაუწერია *ἐ*. შეუძლებელია აქ ლაპარაკი ყოფილიყო „შეურაცხყოფაზე“.

ამ სიტყვის გვერდით მოხსენებული *ἐνοχλήσεω* („სამუშაოსაგან“) მოწმობს იმას, რომ მის წინაგ (*τε και*) უნდა ყოფილიყო თავისი მნიშვნელობით *ἐνοχλήσεω* -ის მონათესავე სიტყვა და ჩვენ, ამიტომ, *ἐπιηρείας* -ის მაგიერ დავწერეთ *ἐπιηρεσίας* („სამსახურისაგან“). ქართული ტექსტიც მხარს უჭერს ამ ჩვენს კონიექტურას: «აზნაურებისათჳს... ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღვდელთმთავროთა ხ ა რ კ თ ა და მ ი ს ა ჯ დ ე ლ თ ა გ ა ნ გამოსავალთა».

ასეთსავე კონიექტურას საჭიროებს **A 165:** *ἐξ ἀγαρείας και παροικησ και ἐπεθεπηρείας τῶν ἑμῶν παροίκων* – «გლებთა ჩემთა უსასყიდლოდ მოპაპრავებითა რასავე მ ს ა ხ უ რ ე ბ ა ს ა შინა» (თარხნიშვილის გამ. 10, 29-30), აქაც უნდა დაიწეროს *ἐπιηρεσίας*.

A 154, ... *...λειτουργεῖν [ἢ πόσας και ποίας ἡμέρας και] ἐκάστην ἑβδομάδα λειτουργεῖν] και μνημονεῦειν ἡμῶν τε και τῶν παρ' ἡμῶν μνημονευσμένων.* ფროჩხილებში ჩასმული სიტყვები B-ს აკლია (ჩვენის აზრით კიდურმსგავსების გამო: *λειτουργεῖν — λειτουργεῖν*), A-ს კი აქვს, ქართული ვარიანტი სიტყვა-სიტყვით არ იმეორებს ბერძნულ ტექსტს, მაგრამ B-ში გამოტოვებულ სიტყვებს კი ვარაუდობს: «ანუ თუ მსგეფსა შინა რ ა ვ დ ე ნ ი დ ლ ე ჯერ არს, რაფთა სასეფოდ ჟამი წირონ» (თარხნიშვილი 4, 15-16).

A 161. A-ნუსხაში სწერია: *κατὰ τοῦ γένους μου καιρόν* – ჟამსა ს ი ბ ე რ ი ს ა ჩემისასა» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 9,1). L. Petit-ს გამოცემაში სწერია *γῆρας*, ე. ი. ნახმარია კლასიკური ატიკური ფორმა. მაგრამ მხედველობაში მისაღები, რომ პარალელურად ფორმებისა:

τὸ γῆρας
γῆρας (ატიკ. *γῆρας*)
γῆραι (ატიკ. *γῆρα*)

გვხვდება ახალი ალთქმის წიგნებში:

τὸ γῆρος
მიცემ. γῆρει

ე. ი. *τὸ γῆρος* უბრუნებით როგორც *τὸ γένος*, მაშასადამე კანონიერი ფორმაა: *τὸν γῆρους*.

τὸ γῆρος
τὸν γῆρους
τῷ γῆρει

ასე: *Και ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὶς σου και αὐτὴ συνείληφεν υἱὸν ἐν γῆρει αὐτῆς* (ლუკა 1,36).

A 169. ... *...ὄπισθ και ἐσσεβοῦς χρυσοβοῦλλον ὑπάργχει δεδωρομένον αὐτῷ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτιμάτων αὐτοῦ.*

ხაზგასმული სიტყვა ვარიანტებში ასეა:

A κτιμάτων
B κτισμάτων

უნდა შესწორდეს *κ τ η μ ᾶ τ α ν*, რომლის კვალიც შეინიშნება A-ში (*τ-η*).

წესდების ქართული ვარიანტი მხარს უჭერს ჩვენს კონიექტურას: «სარ-
წმუნოდთა ოქრობეჭდითა მინიჭებულად მისდა ნაცვალად კ რ ა ს ტ ი ნ თ ა მისთა,
რომელნი დაეტევნეს ანტიოქიას» (თარხნიშვილი 13, 18). სხვა შემთხვევებშიც
«კ რ ა ს ტ ი ნ ი» (*προάστειον*) გადმოგვემს „მამულს“, „სამფლობელოს“ (ე. ი.
κτημα-ს)¹, ხოლო *κτίσμα* ნიშნავს „შენობას“.

A 172. *Καὶ τοῦ ἁπ' αὐτῆς ἀγριδίου τοῦ λεγομένου Γλαύρωρος* – «და
აგარამთა, რომელსა ტ ლ ა ვ ა ვ ა ეწოდების» (Petit 12, 33; თარხნიშვილი 14, 20).

ასე სწერია ქიოსურ ნუსხაში, ხოლო B-ში არის *Γελαύρωρος*.
რადგან ქართულშია ტ ლ ა ვ ა ვ ა (სადაც ტ უნდა იყოს შეცდომით **ხ**-ს
მაგიერ და, მამასადამე, უნდა ყოფილიყო ხ ლ ა ვ ა ვ ა), საფიქრებელია, რომ
სწორია xxx, რომელიც იკითხვოდა ღ ლ ა ვ ნ ო ნ ო ს, რაც უახლოვ-
დება ხ ლ ა ვ ა ვ ა ს-ს.

A 182: *ἀναξιμόστω γυώμη* („შეუფერებელი² აზრით“)

A: *ἀναξιμόστω*

B: *ἐναξιμόστω* („შეხმატკბილებული [აზრით]“).

Ed. Kurtz-ის კონიექტურა იყო *ἀναξιμόστω*.
მამასადამე A-მ დაადასტურა ედ. კურცის კონიექტურა.

A 183: *ἐν ταῖς κέλαις αὐτῶν διατηροῦντας* („თავიანთ სენაკებში შეი-
ნახავენ“):

A: A: *διατηροῦντας* (= *διατηροῦντας*).

Petit-ს ტექსტში უწერია: *διατηροῦντας* (ალბათ, კორექტურული შეც-
დომას): სქოლიოში წეოს: *διατηροῦντας*] *διατηροῦντας*, ესე იგი B-ში სწერიაო
διατηροῦντας და მე ვასწორებო *διατηροῦντας*. მაგრამ ეს სწორი არ არის.
ალბათ, B-შიც სწერია შემოკლებით *διατηροῦντας*, ხოლო Petit-მ წაიკითხა
διατηροῦντας.

A 184. მეოთხე თავის ერთ ადგილას სწერია:

καὶ ὑβρίζεσθαι καὶ γυμνητέεσθαι ἐδεδέξο διὰ τῆς τοῦ πλησίον ἀγρίτης

(A 184).

რაც ქართულად ნიშნავს:

«და შენ მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშვლეს»,

მაგრამ საბადლო ქართულ ტექსტში ვკითხულობთ:

«და სიცივისა და სიშიშვლისა თავს დებად ჰმაჩუენებლობ სიყვარული-
სათჳს მოყუსისა».

ბერძნულ ტექსტში სწერია ἐδεδέξο, რაც წარმოადგენს Plusquamper-
fectum-ს ზმინისა δέχομαι (ἐδεδέξαμην, ἐδεδέξαο, ἐδεδεκτο...).

ზმნას δέχομαι ბევრნაირი მნიშვნელობა აქვს: ვღებულობ, ვიწყნარებ, ვ ი-
ტ ა ნ, მოთმინებით ვხვდები...

¹ მაგალითად, A 174: *αἱ τῶν κτημάτων μου πρόσοδοι* – «ჩემთა
კ რ ა ს ტ ი ნ თ ა ყოველთასავე შემოსავალსა».

² ზემოთ წესდების ტექსტის თარგმანში შეცდომით სწერია „შეუფერ-
ებელი“.

როგორც ჩანს, ქართველ მთარგმნელს აურევია ეს ზმნა მეორე ზმნაში; δείκνυμι, რომელიც ნიშნავს „ჩვენებას“ (შდრ. ჰმაჩუენებლობ). მართლაც ამ ზმნის plusquamperfectum იქნება:

ένδειγμα

ხოლო ამის პარალელურად შესაძლებელია:

ένδειγμα

რომლის მეორე პირი მართლაც იქნება:

ένδειξι

თუ ეს ასეა, ასეთი აღრევა შეიძლებოდა მოსვლოდა ქართველს როგორც მთარგმნელს.

A 188

A: *γνωστῶν τε δὲ ἀδελφῶν* („გონიერი ძმების“)

B: *γνωσίων τε δὲ ἀδελφῶν* (ღვიძლი ძმების).

რასაკვირველია, B-ს ვარიანტი უაზრობას შეიცავს, ხოლო A-ს ვარიანტი, გარდა იმისა, რომ შინაარსობლივად გამართულია, დადასტურებას პოულობს წესდების ქართულ რედაქციაში:

...διακρισει καὶ βῆτασει τῶν
χειρτόνων καὶ ἐναρέτων καὶ γνωσ-
τικῶν τε δὲ ἀδελφῶν...

...გამორჩევითა და გამოძიებითა
უმჯობესთა და მოღუაწეთა და მც-
ნ ი ე რ თ ა ძ მ ა თ ა... (თარხნიშვილი,
23,12).

A 220. წესდებით განსაზღვრულია, რომ წირვა-ლოცვის დროს მონაზონებმა უნდა დაიცვან დუმილი: «და უფრომსად ჟამსა წმიდისა ლოცვისასა რათა არა ვის მიეშუას უზნობად ერთი ერთისა ჯეროვნად გინა უჯეროდ» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 37, 9-11). სახგასმული სიტყვები ასეა ბერძნულში: *μηθενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλήλων προσομιλοῦντων* (L. Petit, p.29, 27). ტექსტუალური გადმოცემა ასეთია:

ა) B: ἀλλήλων

ბ) რადგან გენეტივი : ἀλλήλων აქ უადგილოა და იგი გადამწერს გაეპარა მომდევნო გენეტივის (*προσομιλοῦντων*) გავლენით, ამიტომ K(urtz)მა საჭიროდ დაინახა კონიექტურა შემოეტანა და დასწერა ἀλλήλους, მაგრამ სახელმოხვეჭილსა და უბადლო ფილოლოგოსს მხედველობაში არ მიუღია ის, რომ ზმნა *προσομιλέω* („ველაპარაკები“, „ვემასლაათები“), უკავშირდება მიცემით ბრუნვას და არა აკუზატივს, ე. ი. უნდა ყოფილიყო: *μηθενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλή-
λοις προσομιλοῦντων*.

მართლაც ქიოსურ ნუსხაში (A) ვკითხულობთ: ἀλλήλ^ς. ასეთი შემოკლება ქიოსურ ნუსხაში სხვაგანაც გვხვდება და იგი გადმოსცემს οἱς-ს. მაგალითად:

A 167 *λοιπ^ς* = *λοιποῖς*

A 198 *ἀλλ^ς* = *ἀλλοῖς*¹

ამგვარად, ჩვენი ადგილი ეჭვიმუტანლად უნდა შესწორდეს A-ს მიხედვით და იქ დაიწეროს ἀλλήλοις.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე.

A 222. მეცამეტე თავში მონაზონებს მოუწოდებენ აღსარება თქვან თავის წინამძღვართან და არა სხვასთან, გარეშესთან. თუ ვინმე სხვასთან იტყვის აღსარებას როგორც უცხო (და არა როგორც შვილი მამასთან), ეს იქნება ვერაგობა და მზაკვრობა აღსარების მიმართ. უკანასკნელი აზრი ასეა გამოთქმული ბერძნულად (Petit-ს გამოცემით): *μετὰ ἀχρεϊότητος καὶ πανουργίας ὁ οὐ λῶ-σασθαι τὴν ἐξομολόγησιν*, რაც ქართულად ნიშნავს: „უღირსად და ზაკვით ემოწებ ან აღსარებას.“

მაგრამ ქიოსური ნუსხა (A) ამ ადგილს ასე კითხულობს: *μετὰ ἀχρεϊότη-τος καὶ πανουργίας ὁ ἰὸ λ ὠ σ α σ θ α ι τ ἴ η ἑ ξ ὀ μ ο λ ὄ γ ῆ σ ι ν* („უღირსად და ზაკვით მოივერაგონ აღსარება“), რის სინამდვილესაც კარგად ადასტურებს ქართული ტექსტი: «ესრეთ სივერაგით ზაკულეზად აღსარებისა მიმართ» (თარხნიშვილის გამოც. გვ. 38, 9-10).

საფიქრებელია, რომ დისლასთაში B ნუსხისა გადამწერის შეცდომა იყოს ან არა და ბეჭდვის დროს დაშვებული კორექტურული შეცდომა. ყოველ შემთხვევაში „მონათქეცვა აღსარებისა“ (დისლასთაში) უაზრობაა.

მ. თარხნიშვილი. ქართული ტექსტის ლათინურ თარგმანში, კარგად გამოგვეცმს ამ ბეომძული დისლასთაში -ს რეველეს: sic fraude a c d o l o s e a g e r e c u m c o n f e s s i o n e (Typicon Gregorii Pacuriani. გვ. 23, 27-28).

A 226. მეთხუთმეტე თავში ლაპარაკია იმაზე, რომ მონაზვნებს აკრძალული აქვთ მონასტრის ტერიტორიიდან გასვლა წინამძღვრის ბრძანების გარეშე: «არა მიუშუას წინამძღვარმან ნებისაებრ მათისა განსლვად და რორინებად ვინადაც ენებოს ცნობისა სისუბუქითა, არამედ რომელნი წარმდებობდენ ესევეთართა ჩუეულებითა, ჯერ არს და ყენებამათი ბრძანებისაებრ წმიდათა მათ და ღმრთივ დადებულთა კანონთადას» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 40, 22-27).

ბერძნულ ტექსტში ეს ასე იყო გამოთქმული: *ὅς θες ἐὰν περὶ ἐρχεσθαι ἐν οἷς ἂν βούλωνται κοιφότητι γινώμη, ἀλλὰ τοὺς ὑδασυρομένους στυμείε τοιαύτη ἡξει μὲν οὐ πείθειν ἀρμόδιον κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ κανόνος.*

ხაზგასმული სიტყვები ბერძნული ტექსტისა არ არის ნათელი აზრის გამომსახველი. ქართული ტექსტის მიხედვით, თუ ვინიციობაა მონაზონებმა არ დაიშალონ თავისი ჩვეულება და მოინდომონ მონასტრის გარეთ გასვლა, საჭიროა მათი შეჩერება და განზრახულის გადათქმევილება («დაყენება»). ბერძნული

ἡξει μὲν οὐ πείθειν ἀρμόδιον, მხოლოდ ერთი სიტყვით *πείθειν*, რაც „დაარწმუნებას“ ნიშნავს, შეეფარდება ქართულს. მამასადამე, საკითხი ეხება მონაზონების „დაარწმუნებას“, რომ არ არის საჭირო მონასტრიდან გასვლა; აქტიური *πείθειν* მოითხოვს, რომ მასთან აკუზატივში იყოს ის, ვისაც არწმუნებ (*τινά*), ხოლო „რამიაც არწმუნებ“ ისიც იყოს ნივთის აკუზატივში (*τι*) ან ზმნის განუსაზღვრელ კილოში (მაგალითად, საქმე მოც. *ἔπειθειν αὐτοὺς πρὸς-μῆνισιν* – «არწმუნებდეს [მათ] მტკიცედ დადგრომად»).

ჩვენს შემთხვევაში *πείθειν*-ის ასეთ დამატებად გამოდგება მხოლოდ *ἀρ-μόδιον* („დაარწმუნო იმაში, რაც შეესაფერის“). რაც შეეხება სიტყვას *ἡξει*, თუ ის თავის ადგილასაა, მაშინ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ის ნახმარია *πρὸς ἡξει* -ს მნიშვნელობით, ე. ი. „საჭიროა“, და მთელი წინადადება, დაახლოვებით ასეთ მნიშვნელობას მიიღებდა: „საჭიროა დაარწმუნო [მონაზონები] იმა-

ში, რაც შესაფერისია“. მაგრამ ბერძნული წინადადების ასეთ გაგებას ის ეწინააღმდეგება, რომ

1) ἦξει (ზმნისაგან ἦξι) „მოვედი“ არ იხმარება *προσῆξει* -ს მნიშვნელობით:

2) *πείθειν* -ის დამატებად ზედსართავი *ἀγοσθιον* არ გამოდგება;

3) აუხსნელი რჩება აგრეთვე ნაწილაკი *μὲν*.

ამ მიზეზების გამო უპირატესობა უნდა მივაკუთვნოთ ქიოსური ნუსხის ვარიანტს ამ ჩვენი ადგილისათვის, სახელდობრ: ნაცვლად სიტყვებისა

ἦξει μὲν οὖν πείθειν ἀγοσθιον

სწერია:

οἱχοι μέρειν πείθειν ἀγοσθιον.

ეს ვარიანტი მოგვცემს საშუალებას უფრო აზრიანად გავიგოთ ბერძნული ტექსტის მნიშვნელობა: „საჭიროა (*ἀγοσθιον* [*ἔσται*]) დაარწმუნო, რომ შინ დარჩნენ“ და მონასტრის გარეთ არ გავიდნენ.

საშუალო ბერძნულის თავისებურებები საშუალებას გვაძლევს ავხსნათ ასეთი ვარიანტის გაჩენა:

οἱχοι μέρειν (გამოითქმება „იკი მენინ“)

ἦξει μὲν οὖν (გამოითქმება „იკი მენ უნ“).

A 228 229. ...ἀναγκαῖον... ἀπέχεσθαι ἀπὸ παντὸς ποτηροῦ πρᾶγματος καὶ μὴ ἀποβλήσασθαι τινα οὐ τὲ ἐν μικρῷ τινι παραπτώματι ἵνα μὴ ἡ μικρὰ ἕβμη ὄλον τὸ φῶδραμα ἕψοι (Petit გვ. 33, 6).

ხაზგასმული სიტყვის მაგიერ ქიოსურ ნუსხაში სწერია: xxx, რაც მართლაც აზრს აძლევს წინადადებას, რომელიც B-ში სრულიად გაუგებარი იყო; „საჭიროა შორს იყო ყოველგვარი ბოროტი საქმისაგან და არ უგულებელ ჰყოლო ვინმემ არც ერთგვარ მცირე შეცდომაში, რათა მცირე ცოცხალი [ცუდად] არ ააფუგოს მთელი მონაზელი“.

ქიოსური ნუსხის კონიექტურას სინათლე შეაქვს წინადადებაში: *τινα οὐ τὰ ἐν μικρῷ τινι παραπτώματι* – „ვინმე მყოფი რაღაც მცირე შეცდომაში“ ე. ი. მცირე შეცდომის დამშვები უნდა ფრთხილად იყოს, რათა პატარა [მაგრამ უვარგისმა] ხაშმა მთელი პურის ცომი არ გააფუჭოს. ქართული ტექსტი, მართლაც მხარს უჭერს ქიოსურ ვარიანტს:

«და არა უგულებელს ყოფად მცირეთა ცდომათა ვიეთთამე, რათა არა მცირემან მან ცომმან ყოველი აღსუარული აღაფუგუნოს სიბო[რო]ტედ» (თარხნიშვილის გამ. 42, 20-22).

A 229. ქიოსური ნუსხა იცავს იმ სწორ წაკითხვას, რომელიც თავის დროზე L.Petit-მ წარმოადგინა ნაცვლად B-ს მცდარი წაკითხვისა. სახელდობრ:

ἐάν τις τὰς μεγάλας ἐχειριζεται ἐγκρατείας (A; ἀκρατείας B). უკვ30

Petit-მ B-ს *ἀκρατείας* („შუკავებლობანი“) შეასწორა და დასწერა *ἐγκρατείας* („ზომიერებანი“) (Petit გვ. 33,8).

ქართული ტექსტიც მხარს *ἐγκρατείας* -ს: «უკუეთუ დიდ-დიდთა ვინ მოღუაწებათაკელ ყოს» (თარხნიშვილის გამ. 42, 23).

A 229/230. B-ში იკითხებოდა: *διὸ δὲ ἀπέχεσθαι τοῦτων δεῖ* – „ამიტომ საჭიროა მისი შეწყნარება“.

ქიოსური ნუსხა ასე კითხულობს: *ὁὐ οὐδὲ ἀνέχεσθαι τοῦτοι δει* – „ამიტომ არ არის საჭირო მისი შეწყნარება.

რადგან მთელი კონტექსტი იმ აზრს ატარებს, რომ მიღებული წესების გარეშე ვინც აკეთებს საქმეებს, რასაკვირველია უფრო ახლოს იყო სინამდვილესთან, რომ ასეთი რამ არ არის შესაწყნარებელი.

მართლაც ქართული ტექსტი შესანიშნავად უჭერს მხარს ქიოსურ ვარიანტს:

«ეგრეთვე არ ა შესაწყნარებელ არს საქმე მათი, რომელნი იგი გარეგან წესისა ჰყოფდენ რასაცა» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 43, 2-3).

A 230. მე-15 თავის ერთი ადგილი (Petit 33, 18) დამახინჯებული ყოფილა გადამწერთაგან და L. Petit-მ შეიტანა კონიექტურა. სახელდობრ, ეწერა:

προφμας της προσηχης,

რაც არავითარ აზრს არ იძლეოდა, ვინაიდან xxx არაფერს ნიშნავს.

L. Petit- მ შეასწორა:

προφμας της προσηχης,

რაც თითქოს უნდა ნიშნავდეს: „ლოცვა-ვედრებას რომ წინდაწინ დაასწრო“, მაგრამ ამ კონიექტურას წინ ელობება ის დაბრკოლება, რომ *προφμας* უნდა უკავშირდებოდეს ბრალდებით ბრუნვას (τι αν τινα).

ამ ადგილს ნათელს ფენს ქიოსური ნუსხა:

προφμας της προσηχης „ლოცვის მიზეზით“.

ქართული ტექსტი ამას მხარს უჭერს: «უკუეთუ იყვნეს ვიეთნიმე, რომელნი გარეგან ნებისა ზოგად ცხორებათამსა და თჳნიერ სწავლისა წინამძღურისა შორის კრებულსა სახესა მოღუაწებისასა აჩუენებდენ ლოცვისა მიზეზითა, რადამცა დაარწმუნა მხილველთა...» (თარხნიშვილის გამ. 43, 6-10).

ამას უდრის შემდეგი ბერძნული ტექსტი:

...ἀνεπαρθέσεως τῶν καθήκοντων καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σχηματισομένων πρὸς τὸ τοῦς ἁδῶντας πειθεῖν προφάσει τῆς προσηχῆς.

A 233. *...καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει.*

ასე კითხულობს B (Petit-ის გამოც. გვ. 34,15) ხოლო რადგან აზრი არაფერი გამოდიოდა, Petit-ს შეუსწორებია (იქნებ ახალი ბერძნული თარგმანის მიხედვითაც) და დაუწერია βλέπειν, რაც მართლდება როგორც ქიოსური ნუსხით, ისე ქართული ტექსტით. სახელდობრ:

ა) ქიოსურ ნუსხაში სწერია; *καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει.*

2) ქართულ ტექსტში სწერია: «და თავსა ხოლო თვსსა მიხედავს და მას დასჯის (თარხნიშვილის გამ. გვ. 45, 1-2).

A 239. B-ში ვკითხულობთ: *Ταύτην γὰρ τὴν ἐθαγεσάτην μοῖρην μετὰ πάντων τῶν ὑπ’ αὐτῆς δῶδων προσήξα μὲν* – „ეს ყოვლად პატოსანი მონასტერი ყველა მის განკარგულებაში არსებული საჩუქრებით შემწერე

ღმერთს“. A-ნუსხაში სწერია *δῶδων*, რაც უფრო შეეფერება სინამდვილეს, რადგან იმის მოხსენიება, რომ ღმერთს შესწირა ის საჩუქრებით, რომლებიც თავის დროზე შემოვიდა მონასტერს, უხერხულია. თუკი მივიღებთ A-ს წაკითხვას (*δῶδων*), მაშინ აზრი ნათელი გამოდის: „ეს ყოვლად პატოსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული [ქონებით] ძღვნად შევწირე ღმერთს“. ასევე ესმის ეს ადგილი ძველქართული ტექსტის ავტორს: «...და მო-

ნასტერი, რომელი-იგი ყოვლითა ნაქონებითა მისითა, რომელი მივეც და დაუმტკიცე მას უღირსებისა ჩემისაგან, ძ ლ უ ნ ა დ შემიწირავს ღმრთისა» (თარხნი-შვილის გამოც. გვ. 49, 4-7). *Δύσται*-ის უხერხულება იგრძნო L. Petit-მ, რომელმაც იგი შეასწორა. მის შესწორებას ამართლებს ქიოსური ნუსხა.

A 249. B-ნუსხა ერთ ადგილას (Petit 38,3) კითხულობს *ἐν αὐταῖς* ხოლო ქიოსურ ნუსხაში სწერია შემოკლებით:

ἐν αὐτ

უკანასკნელი შემოკლება უნდა წავიკითხოთ

ἐν αὐτοῖς

ამგვარი შემოკლება გვხვდება რამდენსამე ადგილას

λοιπ *λοιποῖς* (167, 4)

ἀλλ *ἀλλοῖς* (198, 21)

τ *τοῖς* (204, 20 და 231, 17)

ἀλλήλ *ἀλλήλοῖς* (220, 13)

συναδελφ *συναδελφοῖς* (224, 8)¹

მაშასადამე, ექვი არ შეიძლება არსებობდეს, რომ აქ უნდა წავიკითხოთ *ἐν αὐτοῖς*.

ახლა რომ გადავხედოთ ტექსტს, არსაიდან არა ჩანს, რომ აქ უნდა იყოს *ἐν αὐταῖς*.

მართლაც, ტექსტი ასეთია: *εἴτε οἰκίαν κηρύσασθαι, εἴτε τὸ λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγιον ἐν τοῖς κάστροις καὶ κατοικεῖν ἐν αὐταῖς...* (Petit, 39, 2-3).

თუ რამეს შეიძლება ეკუთვნოდეს ეს საძიებელი სიტყვა, ეს არის – *ἐν τοῖς κάστροις*, მაშასადამე აქ უნდა იყოს *ἐν αὐτοῖς* (და არა *αὐταῖς*).

ქართული ტექსტიც ამასვე ადასტურებს:

«ანუ ციხეთა რადათამცა ანუ სახლი იშენა **ამათ შინა** ანუ სახიზნავად თვსად შექმნა» (თარხნიშვილის გამ. 50, 5-6).

A 245. B-ნუსხაში სწერია: *καὶ τῶν μηλειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς προίκαν* («დათა ჩუენთა **ზითვად** მისცა»), ხოლო ქიოსური ნუსხა ხაზგასმულ სიტყვას ასე სწერს:

εἰς προίκα

რაც უთუოდ ნიშნავს *εἰς προίκαν*, რომ ასეთი შემოკლება მართლა აც-ს ნიშნავს, ეს ჩანს რამდენიმე მაგალითიდან:

ἐκκλησί *ἐκκλησίας* (154, 17)

ἐξουσί *ἐξουσίας* (156, 3)

ἡλικί *ἡλικίας* (163, 19)².

ამრიგად ცხადია, რომ ამ ადგილას სწერია: *εἰς προίκαν*. რომ აქ არ შეიძლება ეწეროს xxx, იქიდანაც ჩანს, რომ ქიოსურ ტექსტში ავ-ისთვის სხვანაირი შემოკლება იხმარება, მაგალითად:

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 184 – 185.

² იხ. აქვე დართული ტაბულა გვ. 182 – 183.

διακοί^σ διακοίαν (185, 17)
 τράπεζ^ς τράπεζαν (207, 10)
 παρισσάτω^σ παρισσάτωσαν (249, 13)¹.

მაშასადამე, გამორიცხულია იმის შესაძლებლობა, რომ ჩვენს შემთხვევაში ქიოსურ ნუსხაში იკითხვოდეს *προίχαν*.

რახან B-ნუსხა სწერს *προίχαν*. ჩანს პირველი კანკლედობით უბრუნე-ბიათ ეს სიტყვა და არა მესამით (*προίξ, προίξος...*). თუ ეს ასეა, მაშ ქიოსური ნუსხის *προίχας* აგრეთვე პირველი კანკლედობის მრავლობითის აკუზატივი იქნება და, ამიტომ მახვილიც ექნება პაროქსიტონონი.

P.S. მრავლობითი რიცხვის ხმარებისათვის შდრ. ქართული (იმერული) გამოთქმა: „მზითებში გაატანა“.

A 250. *Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐὲν ἀριθμοστικῶν τῶν μέρ.* - ასე სწერია B-ნუსხაში, ხოლო ქიოსური ნუსხა კითხულობს:

Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐὲν ἀριθμοστικῶν τῶν μέρ.

ქიოსური წაკითხვა ნათელ აზრს იძლევა – „ეს **ღმერთისათვის სასიამოვნო არის**“.

რაც შეეხება B-ს ვარიანტს, იქ არც აზრი გამოდის ნათელი და სინტაქსურადაც შეწყობილი არ არის:

1) B-ს თარგმანი ასეთი იქნებოდა: „ეს **ღმერთთან კარგად შეწყობილია**“:

2) სიტყვა *ἐὲν ἀριθμοστικῶν* („შეგუებული რამესთან“) არ უკავშირდება მის კუთვნილ სიტყვას მიცემით ბრუნვაში; ის უკავშირდება ან *πρὸς τὴν ἀν ἑρ τερν.*

ამიტომ უპირატესობა უნდა მივაკუთვნოთ ქიოსურ ვარიანტს.

ქართული ტექსტიც, თითქოს, ქიოსურ ვარიანტს უჭერს მხარს: «ესე არს მეგრ სათნოდ ღმრთისად (თარხნიშვილის გამ. 55, 4-5).

A 257. 21. თავში ლაპარაკია მოსახსენებლებზე, აღაპებზე და სხვა ამგვარზე და ერთ ადგილას სწერია: *ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις προσφορὰν γυνῆσμων ἀμφιβέλλω^ς ἕπερ μνηστῆς ἡμῶν* – „ყველა ეკლესიაში ჟამი იწირვოდეს ჩვენ მოსახსენებლად **საეჭვოდ**“.

ასე იკითხება ეს ადგილი ორსავე ნუსხაში. L.Petit-მ, რასაკვირველია, შენიშნა უაზრობა და შეასწორა ეს ადგილი: *ἀμφιβέλλω^ς* – „უეჭველად“.

ტექსტის დამახინჯება აქ გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ წინა სიტყვის დაბოლოება იყო - αν, რამაც გადამწერს გამოატოვებინა მეორე αნ-ი:

γυνῆσμων α ν [ἀν]αμφιβέλλω^ς.

L. Petit-ს კონიექტურას ამართლებს ქართული ტექსტი:

«და ეგრეთვე ყოველთა შინა ეკლესიათა სოხასტრისათა ერთი სეფისკუერი აღმოკუთილ იქმნას საკსრად სულთა ჩუენთათჳს **თჳნიერ ყოვლისა ცილობისა**» (თარხნიშვილის გამ. 58, 26).

A 260. 22. თავში, სადაც ლაპარაკია გარდაცვალებული წინამძღვრის დაკრძალვის წესებზე, სწერია: *ἐὰν μὲν ὅτε τῆς ἱερατικῆς, εἰ δὲ μονάζοντι λέιτῆς, κατὰ τῆς τοῦτο πράξεως ἀκολουθίαν* – „თუ მღვდელია – დაიმარხოს მღვდლის წესით, თუ კი მონაზონია – მისი კუთვნილი წესით“.

¹ ამის ნიმუშები იხ. ქვემოთ: გვ. 182 – 183.

ჩვენ მოვიყვანეთ ტექსტი ქიოსური ნუსხის მიხედვით. სიტყვა xxx იქ სწერია შემოკლებით:

λστ

ეს შემოკლება არ იწვევს ეჭვებს: ასეთი შემოკლება ყოველთვის ნიშნავს xxx. მაგალითად:

διερεζ' διερεζ' (211, 5)
 προφάσε| προφάσεως (212, 18)
 λαμποζ' λαμποζ' (215, 10)¹.

B-ნუსხის მიხედვით გამოცემულ ტექსტში L.Petit წერს: *ἐς δὲ μονάζουσι* λ. *λσταῖς*. და ამ ტექსტს Kurtz-ი ასწორებს ასე: *ἐς δὲ μονάζων τις λσταῖς*.

ჩვენ არ ვიცით დანამდვილებით, თუ რა ვითარებაა B-ნუსხაში, მაგრამ L. Petit-ის მიერ დაბეჭდილი მასალის მიხედვით ვიტყვით შემდეგს:

1) λσταῖς არ არის ამოკითხული სწორად და აქ შეიძლება ისეთსავე გაუგებრობას ჰქონდეს ადგილი, როგორც არის ზემოთ A 242 (ἐν αὐταῖς) ან A 250

(*ἐς προίκαζ*) შემთხვევებში. გარდა ამისა მიცემითი λσταῖς რას უნდა ეკუთვნოდეს? მისი შესატყვისი არსებითი სახელი არსად ჩანს. ხოლო, თუ მოვინდომებთ და არსებით სახელად გავიგებთ (λσταῖς – „ლოცვებით“), მაშინ საჭირო გახდება *μονάζουσι* –ს სხვანაირად გაგება; აბა, რას უნდა ნიშნავდეს „მონაზონი ლოცვებითა“. აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ თუ გარდაცვალებული „მღვდელია“, მას ერთნაირი დასაფლავება ეკუთვნის, ხოლო თუ ის „უბრალო მონაზონია“ – მაშინ სხვანაირი ეკუთვნის.

2) Kurtz-ი სიტყვას *μονάζουσι* ასწორებს: *μονάζων τις*. ამას მრავალი დაბრკოლება ხვდება: პირველი დაბრკოლება ის არის, რომ გადამწერს ერთი რამ შეიძლება შეეშალოს, მაგრამ ერთბაშად ერთ სიტყვაში სამი შეცდომა ძნელი წარმოსადგენია: ა) ვითომ ეწერა α და მან დასწერა σ; ბ) ეწერა τις და მან დასწერა τ; გ) თითქოს დაწერა კიდევ ზედმეტი λ (*μονάζουσι λ*). ამიტომ ჩვენი დასკვნა ასეთია: *μονάζουσι* თავის ადგილასა და არ არის საჭირო მისი შეცვლა სხვა გამოთქმით: *μονάζων τις*.

3) მიცემითი ბრუნვა *μονάζουσι* ძალიან კარგად არის შეხამებული:

ἰδοὺ μὲν οὕτως...; ἐς δὲ μονάζουσι...

ამაზე უკეთესად დაცვა ბერძნული სინტაქსური წესებისა წარმოუდგენელია.

A 263. მე-24-ე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე მოუწოდებს ძმებს არ შეუმვან მონასტერში ბერძენი არავინ, თუ არა და ბერძენი, მონასტერში მოკალათებული, თანდათან ხელში ჩაიგდებს მთელ მონასტერს: *ἢ ἀντιπαισσομένον τινα τῆς τόπῃ κατιστηῖσι, σπεῖσθοντα τοῦτον κατακρυψέειν, ἢ τῆς ἡγιοσυμείας πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσειναι*. – „ან ჩააყენებენ ვინმეს, ამ ადგილის წინააღმდეგ განწყობილს, რომ ეცდება მას (ე. ი. ადგილს) დაეპატრონოს, ან წინამძღვრობა მითვისოს“.

ასეთი წაკითხვა (τῶντων) ეკუთვნის ქიოსურ ნუსხას და მე ვფიქრობ, რომ ყველაფერი თავის რიგზეა: :

ა) *κατακρυψέειν* უკავშირდება გენეტივს (τῶντων);

ბ) τῶντων, მამრობითი სქესის გენეტივი, ეხება τόπος-ს.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 186 – 187.

B-ნუსხა τούτου-ს მაგიერ კითხულობს **ΤΟΥΤΕΣ ΠΑΡΑ** (ე. ი. ვინმე ეცდება დაეპატრონოს მას), რადგან **κατακαυρέσειν** მოითხოვს ნათესაობითს და არა აკუზატივს (**τούτο**); ამიტომ L. Petit-მ ეს დამახინჯებულად ჩათვალა და შეასწორა ასე:

ΤΟΘ ΤΕ ΤΙΝΟΣ

ე. ი. B-ს საფუძველზე გენეტივს დაუკავშირა ზმნა **κατακαυρέσειν**, მაგრამ წინადადების აზრი ამით უფრო ნათელი არ ხდება; **τούτου κατακαυρέσειν** გარკვევით ეხება „მას (ადგილს) დაეპატრონოს“, ხოლო **ΤΟΘ ΔΑ ΤΙΝΟΣ**, თუმცა სინტაქსურად მართებული გენეტივები არიან, მაგრამ რას ეხებიან, არა ჩანს.

ამრიგად, ქიოსურ ტექსტს უნდა მიეცეს უპირატესობა. ქართული ტექსტიც მთლიანად მხარს უჭერს ქიოსურ ვარიანტს: «ანუ თუ წინააღმდეგომცა ადგილისა იქმნენ და სრულიად უფლებად მისსა ეცადნენ...» (თარხნიშვილის გამ. 61, 26 – 28).

A 271. **Ὅτι ἔστι γὰρ ἄλλο τι ἐπαρρησιώτερον τῆρ' ἰερῶ τῶν τῶν ἀπο-**

λάστοις σοφροῖσαι καὶ τοὺς μεθύοντας ἐγκρατεῖς ἀπειργάσασθαι – „ამაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინიერო, მემთვრალენი თავშეკავებულად მოაქციო“. ასე სწერია A-ში, ხოლო B-ნუსხა, ნაცვლად ხაზგასმული სიტყვებისა, წერს: xxx, რაც აქ უადგილოა; შედარებითი ხარისხის მეშვეობით გამოხატული შემასმენლის შემდეგ (**ἔστι... ἐπαρρησιώτερον**) ჩვენ მოველით ნათესაობითი ბრუნვით გამოხატულ დამატებას (**τὸν σοφροῖσαι, τὸν ἀπειργάσασθαι**). ეს კარგად გაითვალისწინა L. Petit-მ და შეასწორა და დაწერა **τὸν τῶν**. L. Petit-ს ამ კონიექტურას ამართლებს ქიოსური ნუსხა (A).

A 287-288 **Ἐκκαθάριον ἕτερον ἐν. Ἐνδυστή τῆς ἁγίας τριπέλης μαυριανίτης μετὰ πάσης τῆς ἐξοπλισεως αὐτῆς ἐν.**

რადგან **ἐν** აქ შეუფერებელია, ვინაიდან საშუალო სქესის სახელი არსად ჩანს, ამიტომ L. Petit-მ xxx შეცვალა და დასწერა **μ (α, და მიაკუთვნა ის სიტყვას ἐνδυστή („საბურავი“). ქიოსის ნუსხაში **ἐν** არ არის, ამიტომ საფიქრებელია, რომ ეს L. Petit-ს მიერ ორ წინადადებად დაბეჭდილი ტექსტი წარმოადგენს ერთ წინადადებას, ისე როგორც ეს ჩვენ მიერ არის დაბეჭდილი, ე. ი. «სხვა სკარამანგი ერთი, საბურავად წმინდა საკურთხევლისა „მავრიანიანი“, მთელი თავისი მოწყობილობით». რომ ეს ასე უნდა იყოს ამას მხარს უჭერს ძველქართული ტექსტი: «სხუად საკურთხევლისა საბურავი შეკერული სკარამანგი დურანგი თავისა წესითა ყოვლითა» (Q 128: მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 75, 3-4: დურანგითი წმიდისა წესითა ყოვლითა].**

ბერძნულისა და ქართული ტექსტების ურთიერთობა. ტიპიკონის ბერძნულ ტექსტში ნათქვამია, რომ იგი «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს, დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს» (იხ. A 295), ხოლო ქართულ ტექსტში სწერია: «დაიწერა უკუე და დაემტკიცა წესი ესე განგებისაჲ ამის პატროსნისა მონასტრისა ჩუენისაჲ... წერილითა ბერძნულითა და ქართულითა თა და დეკენბერსა, მეშვდესა ინდიკტიონსა, დასაბამით-

განთა წელთა ექუს ათას ხუთას ოთხმეოცდა მეათორმეტესა» (მ. თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 79 – 80). ამ ძირითადი ანდერძიდანაც ჩანს, რომ ტიპიკონის ბერძნული ტექსტი განსხვავდება ქართული ტექსტისაგან, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ ეს წესდება არსებობდა ყოველ შემთხვევაში ორს ენაზე, ბერძნულად და ქართულად. თუ რომელი ვარიანტია დედანი – ბერძნული თუ ქართული – ამას კვლევა სჭირდება. ქართული ტექსტის ბერძნიზმები (მაგ.: დოშიარი, ვაჟინარი, კანანარხი, კანონი, კელარი, კრასა-ული || კრასოვოლი, ლოდარიას ქმნა, პანაგირი, პანაშვიდი, პლანინა, პრასტინი, როქი, ქსენადოში, შემეფტონი) ¹ არ გამოდგება ქართული ტექსტის ბერძნულისაგან წარმომავლობის საბუთად, რადგან ბევრი მათგანი ბერძნულიდან ქართულში დიდი ხნის წინათ არის შემოსული და დამკვიდრებული როგორც ქართული ლექსიკური მასალა. ასეთია, მაგალითად, „კრასოვოლი“, „პანაშვიდი“, „პრასტინი“, რომლებიც ქართულ ორიგინალურ ძეგლებში ხშირად გვხვდება. ზოგიერთი ზემოთ მოყვანილი სიტყვა წესდების ქართულ ვარიანტში მოიპოვება, ბერძნულში კი სულ სხვა სიტყვა ნახმარი იმავე ცნების გამოსახატავად. მაგ., A 199: *ἕτερος δὲ ἕστω οἶνοχοός* („ღვინის მწედე“, „მერიქიფე“) – «ერთი იყოს მემარნედ ვაჟინრად (= *βαγενάριος, თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 26, 15); A 292: *ἐν τοῖς κτημάσ μου* – «პრასტინთა ჩემთადას» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13 ²).

მიუხედავად ამისა არის ქართულ ტექსტში რამდენიმე ადგილი, რომლებიც ბერძნული ტექსტის დიდ გავლენას ამჟღავნებენ.

A 212: *ἕστω δὲ τὸ λογάριον ἄπαν τῆς ῥόγας ἀπὸ τῶν ἱστᾶμενων πραγμάτων* — «და ყოველი განძი როქისა იყავნ სტამილონი სრული» (თარხნიშვილის გამ. 32, 24).

A 212: *ἐλ... πᾶσαι αἱ εἰσοδοὶ... συναχονται καὶ αἱ ἀπαίτησεις γίνονται* – «დადაცათუ შემოსავალი ყოველი... შეკრბების და აპეტის იქმნების» (თარხნიშვილის გამ. 32, 26).

¹ *δοχειαρίος, βαῦσι, κανοναρχεῖν, κανόν, κελλαρίτης, κρασοβόλιον, λογαριάζω, πανήγορις, πανουχίς, πλανοτή, προδύσειον, ῥόγα, ξενοδοχεῖον, χεῖμαυος*.

² აგრეთვე A 292: *κτημάτα μου* – «პრასტინთა ჩემთა»: A 293; *περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φιλιππουπόλεως* – «ფილიპოპოლისის პრასტინთა ჩემთათჳს» (თარხნიშვილის გამ. 78, 7-8) და სხვაგანაც.

A 291: Βασιλικά πιττάκια τὰ καταστροφέντα, εἰς διάφορα σέκρετα – «სამეუფოა წიგნები, რომელნი კატასტროს ქმნილ არიან სიკრიტონთა შინა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 4).

A 292: Χρυσοβούλλιον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτιώσεων, οἰκοδομῆς κἀστρων, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων – «სხუდა ოქრობეჭედი ერთი ველტიოს ქმნისათჳს პრასტინთა ჩემთადას და მათ შინა ციხის გებისა და სოფლისა და მონასტრისა შენებისა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13).

A 293: Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογισμοῦ τὰ κτήματα μου ἅπαντα – «სამეუფოა პიტაკი ერთი ლოგის ქმნისათჳს ყოველთა პრასტინთა ჩემთადას» (თარხნიშვილის გამ. 78, 10).

A 293: Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιθεῖσιν – «სხუდა სამეუფოა პიტაკი [სამი აპოსკედეფსობისათჳს] თარხნიშვილის გამ. 78, 11),

A 294: καὶ ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου περὶ τοῦ δημοσίου τοῦ λιβηλικού. Τὸ λογισίμιον πιττάκιον τῶν κτημάτων τῆς Μοσυνοπόλεως – «და ეგრეთვე აპოტიქსები კონომისა დიომოსისა და ველიკობისათჳს. ლოგისიმონობისა წიგნი მისინოპოლისა არასტინთა ჩემთათჳს» (თარხნიშვილის გამ. 79, 8-9).

გავარჩიოთ, სანიმუშოდ, უკანასკნელი შემთხვევა.

«ლოგისიმონობისა წიგნი» უდრის ბერძნულს λογισίμιον πιττάκιον. – სიტყვა λογισίμιος ნიშნავს „ანგარიშდებულს“ ანუ „ანგარიშსწორებულს“. ამ სპეციალური ტერმინით (ლოგიσίμιον) ბიზანტიურ საბუთებში აღინიშნება ისეთი მამული, რომლის კუთვნილო გადასახადი უნდა ჩაითვალოს გადახდილად, ე. ი. ეს ის მამულია, რომელიც გადასახადისაგან თავისუფალია (ან განთავისუფლებულია)¹. წესდების მეორე თავში (A 166) გრიგოლ ბაკურიანისძე ლაპარაკობს იმ მამულებზე, რომლებიც მან შეწირა პეტრიწონის სავანეს და რომლებიც, ამბობს ის, *λογίσμιμα γεγονότα τοῖς ἐσσεβέσει χρυσοβούλλοις λόγοις ἠπεβεβαιώθησαν* – „განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან, რაც უწმინდესი ოქრობეჭედებით არის დამტკიცებული“. ქართული ტექსტის ავტორი უთუოდ იცნობს ბერძნულ ტექსტს, ხოლო მისთვის უცნობია *λογισίμιον* -ის

¹ Fr. Dölger. Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin. 1927, გვ. გვ. 144, 156.

ზადალი ქართული ტერმინი და წერს: შევწირე მამულები «რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებით ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა» (თარხნიშვილის გამ. 11, 14).

ასევე ესმის ქართული ტექსტის ავტორს ზმნა λογίζομαι – «ლოგისქმნა»: «სამეფოჲ პიტაკი ერთი ლოგისქმნისათჳს (περί του λογισθήνα – A 293) ყოველთა პრასტინთა ჩემთაჲსა».

როდესაც ქართველმა ავტორმა დაინახა ბერძნული გამოთქმა λογισμον πिटაკιον, მან (უთუოდ ბერძნული ტექსტის გავლენით) გააკეთა ქართული გამოთქმა «ლოგისიმ ონ ობისა წიგნი», ე. ი. ბერძნული სახელის საშუალო სქესის -ον შეიტანა ქართულ ტექსტშიც («ლოგისიმ ონ-ობისა»).

ამგვარად, უარყოფა ბერძნული ტექსტის გავლენისა შეუძლებელია.

მაგრამ, მეორე მხრით, ქართულ ტექსტში არის ისეთი ადგილები, რომლებიც ბერძნული ტექსტის გავლენისაგან სრულიად თავისუფალია; არის აგრეთვე ისეთი წინადადებები, რომელთა შესატყვისი ბერძნული წინადადებები სულ სხვანაირად არის აგებული. ავიღოთ თუნდაც იგივე მეორე თავი:

*Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναμιμῶν
τῶν ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ
ἀγίᾳ κατ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς
ὁ λόγος.*

*Δεδώκαμεν τε καὶ ἐβιβαιώσαμεν
ἐκ τῶν δὲ εὐσεβῶν χριστιανῶν
δωρηθέντων ἡμῖν κτημάτων πατριαρχῆς
κατασχέσεως λόγῳ ἐπὶ ἀναμει-
νῆσι ἐξ ὁμοῦ, ἅπανα καὶ λογίσματα
γεγονότα τοῖς εὐσεβέσι χριστιανῶν
λόγῳ ἰσχυροῦ.*

შესაწირავთათჳს და ძღუწნთა და ადგილთა, რომელნი მიეცნეს და დაისხნეს ეკლესიასა ამაჲს.

მივეც უკუწ და დაუმტიცე წმიდასა ეკლესიასა ჩემსა მე გრიგოლ ნებითა ღმრთისაჲთა სევასტოსმან და დიდმან დემესტიკოსმან ყოვლისა დასავლეთისამან ძემან სულკურთხეულისა ბაკურიამან ოქრობეჭდებითა ჩემდა მონიჭებულისაგან მონაგებისა და მამულისა ჩემისა, რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებითა ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა (თარხნიშვილის გამ. 11, 5-14).

ქართული ტექსტი გამართულია იმ დროისათვის დამახასიათებელი ქართული სტილით, რომლის ორიგინალობაში ეჭვის შეტანა შეუძლებელია. დაყოფილი სიტყვებით ჩვენ აღვნიშნეთ ის

ადგილები, რომლებითაც ბერძნული ტექსტი განსხვავდება ქართულისაგან და ქართული ტექსტი განსხვავდება ბერძნულისაგან.

ასე არის გამართული მთელი ტექსტი. ჩვენი დაკვირვებით ბერძნული ტექსტის გავლენა ქართული ტექსტის ავტორზე შეინიშნება წესდების ბოლო თავებში, საიდანაც არის ამოღებული ზემოთ მოყვანილი ადგილები.

თუ რაოდენ განსხვავებულია ბერძნული და ქართული ტექსტები ერთიმეორისაგან და რაოდენ თავისუფლად მიემართებიან ისინი ერთმანეთს, საკმარისი იქნება რამდენიმე მაგალითის მოყვანა:

«თავი (16): მოურნეთათჳს და მოლუაწეთა მონასტრისათა, რომელ არიან იკონომოსნი და ეპიტროპოსნი» (თარხნიშვილი 46).

კე' 16: Περὶ τῶν ἐπιτροπῶν τῆς μονῆς παρὰ τὴν εἰσοδὸν („დარიგება მონასტრის ეპიტროპოსთა შესახებ“).

იმ დროს როდესაც ბერძნულ ტექსტში ნახმარია მხოლოდ ერთი სიტყვა (ἐπιτροπῶν), ქართული მას უფარდებს ორ ბერძნულ სიტყვას («იკონომოსნი და ეპიტროპოსნი»),| და ორ ქართულ განმარტებას («მოურნეთათჳს და მოლუაწეთა»).

«თავი (17): მცნებაჲ კრძალვისათჳს საჭურისთაგან და მოყმეთა ჭაბუკთა» (თარხნიშვილი 47).

კე' 17: Ὁφειλόμηνον ἔστι σχοπὸν καὶ παραγγελίαν ποιήσασθαι περὶ τῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν νεογνῶν παιδῶν („საჭიროა შედგეს გეგმა და განჩინება საჭურისთა და მოყმე ჭაბუკთა შესახებ“).

ბერძნული ὁπ. ἔστι σχοπὸν καὶ παρ. ποιήσασθαι თითქოს სრულიად არ პოულობს გამოხმაურებას ქართულ ტექსტში.

«და ყოველივე წინამძღვარმან და განმგეთა განუყონ თანაზრახვითა და მეცნიერებითა აზარმადთა და იკონომოსთაჲთა» (თარხნიშვილი 57, 26-28).

...πάντα διὰ τῶν καθήκουσμένων καὶ οἰκονόμων διανεμόμενα („ყველაფერი [დაურიგდეს] წინამძღვართა და იკონომოსთა განაწილებით“) - A255, 29.

ბერძნული ტექსტის καθήκουσμένων-ს უდრის «წინამძღვარმან და განმგეთა», ხოლო οἰκονόμων-ს უდრის ქართული ტექსტის «აზარმადთა და იკონომოსთა».

«და შეწირულ იქმნას... სამი სეფისკუპრი უდიდროვნესი, რომელსა ანაფორაჲ ეწოდების» (თარხნიშვილი 58, 18).

...καὶ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν ὁ ὀπιώμενος ἀρτος, ἦτοι αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ („ჟამისწირვა იყოს ...და ამ დროს იყოს ფურნეში გამომცხვარი პური, ესე იგი სამი სეფისკუპრი“) - A 256, 15.

ზემოთ მოყვანილი მასალა გვაიძულებს, ჯერჯერობით, იმ დასკვნას დავადგეთ, რომ ტიპიკონის ბერძნული და ქართული რედაქციები ერთიმეორის თარგმანს არ წარმოადგენენ.

მ. თარხნიშვილის აზრითაც ბერძნული და ქართული რედაქციები დამოუკიდებელნი არიან: მარტვირი ქართველის სირიული და ქართული ტექსტების შედარების შემდეგ, მ. თარხნიშვილი წერს: On trouve à ceci un curieux parallèle dans Grégoire Pacourianos, qui nous a laissé deux rédactions (grecque et géorgienne) de son *Typicon*, dont aucune ne peut être considérée comme la traduction de l'autre – „აქ ვპოულობთ საგულისხმოდ პარალელს გრიგოლ ბაკურიანთან, რომელმაც დაგვიტოვა ორი რედაქცია (ბერძნული და ქართული) თავისი ტიპიკონისა: არც ერთი ამ რედაქციასთან არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მეორის თარგმანად“¹.

მიუხედავად ამისა მაინც შეიძლება გარკვეული გეზი ავიღოთ ამ საკითხის გადაწყვეტაში. საქმის ვითარება ხომ ასეთია:

1. მოგვეპოვება პეტრიწონის წესდების ორი რედაქცია: ქართული და ბერძნული. იმის წყალობით, რომ აღმოჩნდა ამ რედაქციასთან ტექსტების იმაზე უფრო ძველი ვარიანტები (ქიოსური ხელნაწერი № 1598), ვიდრე აქამდე გვქონდა, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ ამჟამად ჩვენს განკარგულებაშია პირველ-დედანთან ძალიან დაახლოვებული სახე პეტრიწონის წესდებისა.

2. ჩემთვის არ არის საცილობელი, რომ წესდების ბერძნული რედაქცია ეკუთვნის XI – XII საუკუნეს, XI საუკუნის ბოლო წლებს, ან XII საუკუნის დასაწყისს.

3. რაც შეეხება წესდების ქართულ რედაქციას, მე არ ვიცი, რას იტყვის მისი დათარიღების შესახებ აკად. აკ. შანიძე, რომელიც ამზადებს მას გამოსაცემად, მაგრამ ისიც საკმაოდ ძველი უნდა იყოს: პალეოგრაფიული ნიშნებით XIII – XIV საუკუნეზე გვიანდელი არ უნდა იყოს.

4. ამ ორ რედაქციას შორის განსხვავება საგრძნობია, უნდა გულახდილად ითქვას: ჯერჯერობით დაწვრილებით გამოკვლეული არა გვაქვს ამ რედაქციასთან ურთიერთობა; იმედია, ბერძნული და ქართული ტექსტების გამოქვეყნების შემდეგ ჩვენი მეცნიერები ზედმიწევნით შეისწავლიან ამ რედაქციასთან ურთიერთობის საკითხს.

¹ M. T a r c h n i š v i l i, Publications récentes relatives à la Littérature Géorgienne: Le Muséon, LXXI, 1-2, 33. 183.

 ἌΓΓΥΝΩΩ ΤΥΠΚ ΤΟΒΚ

 Γε ἀπαρᾶ με δ με τὰ κ ὑ ρ ὄ τ η

 τ ῶ λ α κ ο υ τ ῶ π ρ ο σ τ η ν η π α ρ ᾶ κ τ ῆ

 μ ο ν η τ η σ ὑ ὄ κ ο υ τ η σ π ε τ ῶ τ η

 ὦ τ η σ η σ † † †

 τ η κ ο υ ρ ῖ α ἡ ἀ γ ᾶ ὀ τ η τ ῆ τ ῆ σ ῶ α ρ χ ῆ τ η

 κ τ η ρ α μ β ῆ ρ σ τ ῆ κ α ἰ σ ω χ ο ῖ σ τ ῆ σ ε π η κ ῆ

 κ α ἰ ζ ω α ρ χ ῆ κ ῆ σ τ ρ ῖ ᾶ δ ο σ τ ο ῦ τ ω ρ ο α ρ χ ῆ

 π ρ ὶ σ τ ο ῦ σ ω α ρ χ ῆ ο ὗ κ α ἰ λ ὄ γ ο υ

 α ὗ τ ο ῦ ἡ α ἰ τ ο ῦ ζ ω α ρ χ ῆ κ ο ὗ κ α ἰ ὀ μ ο σ ῶ

 σ υ α ἰ τ ο ῦ τ ω ρ ὶ σ τ ῆ μ ῖ α μ θ ὀ τ η τ ᾶ π ε κ α ἰ

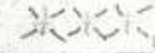
 ὀ μ ο σ ῶ μ ε ἡ α ἰ τ ῶ σ τ ῆ με θ α κ α ἰ ἡ σ κ

 π ρ ο γ ὄ ρ α μ χ α τ ρ ὶ δ ο μ ῶ ἡ λ π ῖ δ ῖ κ α ἰ π ῖ ρ ῆ τ ῆ

 ὀ μ ο σ ῶ μ ε ἡ α ἰ τ ῶ σ τ ῆ μ ε θ α κ α ἰ ἡ σ κ

πὸρὶ ἄρομνη α :

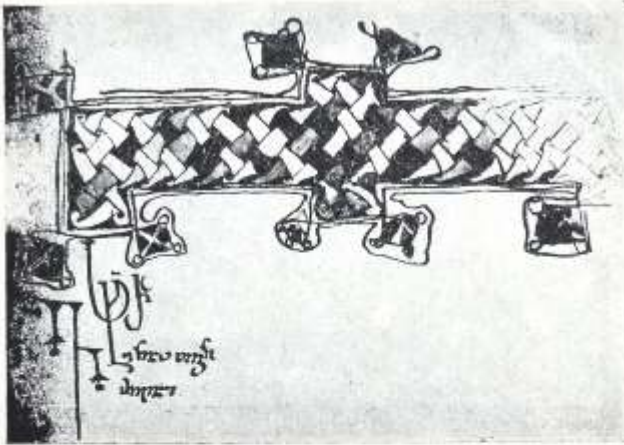
κ. 3

τοῦ ποσὸν ἐκτίσθῃ ἀμεταμέτρητα ἡμερῶν
Επὶ περὶ συμφέροντι καὶ ὀφελόμενοι ἐπι
 παύτη χριστιανῶν καὶ ὀρθοδόξων πρὸς
 μελλοῦσιν μένοι ὡς τὸ αἴτιον καὶ φρικτὸν ὀ
 μοματικὸν σεμνῶν τριᾶδος τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀδελφῶν προσ
 ἔδοκεν ἰσχυρῶς τῶν κοινῶν τοῦ ἀσπαύτου τελευ
 τῶν καὶ φροντίζου τῆς ἡμέρας τοῦ θαλά
 του αἵτου καὶ προσδοκῶν τῶν πύτων τεκ
 τῶν τοῦ ἐκμεκροῦ ἀναστάσιμ. καὶ διὰ τοῦ ὅτι
 θαί τῶν φουβραστῶν ἐκ γνημ. καὶ φρικτῶν ἐ
 ζήσασιν τῆς δι. καὶ ἀσ κρίσεως χυτοῦ θύη
 μῶν καὶ ὀρσ. καὶ ἐκαστοῦτον πεπραγμένων
 τῶν δι. καὶ ἀμάρτι δόσων καὶ ὀφελόμενοι ἐ
 φημ ἐν πάσῃ δι. ἀμείφροντι ζῆν. περὶ τοῦτ
 ἔνωσόν περὶ ἐρχόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ
 καὶ ὡς τοίσοσ ἀσὶ δὲ μὲν φρόνωσ Ζημ καὶ
 σπύζωσ ἐκ τῆς φουβραστῶν ἐκ γνησ καὶ αἰω
 μίου κολ. ἀσέωσ. καὶ τῆς ἀποφλῆς τοῦτῆς γέν

Π ΤΟΥ ΜΗ ΕΡΧΙ ΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΕΞ ΑΙΕΝΤ
 ΜΟΝΗΣ Η ΕΞΕΛΘΕΙΝ ΕΞ ΑΥΤΗΣ, ΔΝΕΥΕ
 ΠΙ ΤΑΙΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΕΦΩΤΩΝ
 ΟΥΣ ΜΗ ΑΝΟΥΤΑΣ Η ΣΧΙΑ ΑΝ ΑΠΟ ΤΗΣ Α
 ΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ ΟΥΔ' ΕΒΑΜ ΠΕΡΙ ΕΡΧΕΘΙ
 ΕΝΟΙΣ ΑΝ ΜΟΥ ΣΥΝ ΤΗΜ ΚΟΥΦΟΤΗΤΗ ΤΗ ΓΡΟ
 ΜΗΣ· ΑΛΛΑ ΤΟΥ ΘΡΑΣΙΩ ΜΕΤΡΟΥ ΣΩΝΗ
 ΘΕΛΑΤΟ ΑΥΤΗ, ΟΙΚΟΙ ΜΕΝ ΕΙΜ ΠΕΘΕΙΜ ΑΡΜΑ
 ΔΙΟΜ· ΚΑΤΑ ΤΗ Μ ΔΙΑ ΤΗ Μ ΤΟΥ ΙΘΡΟΥ ΚΑΙ
 ΘΕΟΥ ΚΑΜΟΜΟΣ, ΚΑΙ ΟΥΧ ΕΜΕΚΕΝ ΤΟΥΤΟ ΜΑ
 ΜΟΥ ΠΟΡ' ΑΓΓΕΛΟ ΠΑΙΔ' ΕΥΣΑΙ ΑΥΤΟΙΣ, ΑΛΛΑ
 ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ ΜΗΧΟΡ ΤΟΣ Α
 ΤΑ ΖΙ ΑΣ ΚΑΙ ΑΣ ΠΕΙ ΘΕ ΑΣ· ΟΥΣ ΑΝ ΚΑΤΑ ΤΟ
 ΕΙΚΟΣ, ΕΝ ΑΝΤΙ ΜΙΑ ΠΟ ΛΙ ΤΑΙ ΣΟΥ ΤΩΝ ΠΑ
 ΣΙ ΓΩΡ ΠΟΙ ΜΕ ΣΙ Μ ΑΜΑ ΚΗ ΒΑ ΣΙ ΚΗ ΤΑΙ· ΤΟ ΙΣ
 ΤΕ ΘΕ Μ ΤΩ Σ Ο ΡΟΥ ΜΗ ΥΠΕΡ ΜΑΙ ΜΕΙΜ· ΚΑΙ
 ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΤΩ Μ ΤΩ Μ ΤΡΟ ΠΟ Μ Δ' ΑΥΤΟ Μ ΠΟΙ
 ΜΑΙ ΜΕΙΜ ΤΟ ΛΟ ΓΙ ΚΟ Μ ΑΥΤΟ Υ ΠΟΙ Μ ΜΙ Ο Μ·
 ΚΑΜΟ ΜΙ ΖΕΙ Μ ΔΕ ΤΟ ΙΣ Ο ΛΙ Σ Θ Η ΣΑ Μ ΤΩ Σ,
 Θ Σ Μ Η ΤΑ Μ Ο Ι Α Μ· ΚΑΙ ΦΡΟ Μ ΤΙ ΖΕΙ Μ Ε Ζ Ο Λ Κ Σ
 ΚΑΡ ΔΙΑ Σ Τ Ε ΚΑΙ ΔΙΑ ΡΟ Ι Α Σ· ΣΥΝ Α Λ Γ Ο Υ

ἐν τῇ μορῇ ἰμαμὸν ἔμοῖον ἐν δὲ ἑσθῶσιν τῶν
 ἀμὰ καί οὐκ ἔστιν ἔτι σκοπὸν καὶ παρ' ἡγ
 λῖαν ποιήσας π' τε τῶν ἐχθρῶν κη
 τῶν ἡνεογησῶν παλαιοῦν
 ἐν τῶν ἀμὰ μορῇ τοῦ λαοῦ ἐν τῶν
 παλαιοῦν καὶ τῶν ἀμὰ μορῇ παιδῶν ἐν τῶν
 λαοῦ τῶν ἀμὰ μορῇ προῦ αυτοῦ ἐν τῶν
 ἐκ τῆσδε κλησιατικῆσδε μετονομασθῆσθαι
 αὐτὸ μὲν εἶναι σκαμδιόλου καὶ ἐξ αρχῆσδε
 ἐξ αὐτοῦ μορῇ ἐν τῶν παλαιοῦν καὶ
 προφασίς ὑπηρετοῦ ἢ διακομίας τῆσδε τοῦ
 οὗτομ τῆσδε ἐξασθαι τοῦ μορῇ ἀμὰ μορῇ
 τοῦσδε ἀμὰ μορῇ τῶν οὗτομ αὐτῶν ἀμὰ μορῇ
 σθαι ἐπὶ εἰκοσὶν ἔτησδε ἐν τῶν πολλῶν οἰ
 ἐν τῆσδε κη τῆσδε παλαιοῦν ἀμὰ μορῇ
 φησιν ὅτι μὴ ἀγῶν θαι ἐν τῶν αὐτοῦσδε μορῇ
 γνοῦσδε τῆσδε κη ἀμὰ μορῇ τῶν οὗτομ
 οἰσδε ἀμὰ μορῇ ἐμὰ μορῇ ἀμὰ μορῇ ἀλλοῦτε
 τοῦσδε μετὰ τῶν οὗτομ τῶν οὗτομ σκαμδιόλου
 καπολιμπαῖμο μορῇ παροβασίτε καὶ ὑπῆ

ქართული ხელნაწერი A-449, XIII საუკუნისა

ქართული ხელნაწერი A-499, XIII საუკუნისა

ქართული ხელნაწილი A-449, XIII სუცდენის

შეისწავლიან როგორც წესდებაში ასახულ ეკონომიურ ვითარებას, ისევე ტექსტების ენობრივ მოვლენებს.

5. ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებები ქართული და ბერძნული რედაქციების ურთიერთობის შესახებ ნებას არ გვაძლევენ გადაჭრით ვილაპარაკოთ იმაზე, თუ რომელი რედაქციაა პირველდედანი, მაგრამ a priori შეუძლებელია არ დავუშვათ, რომ ჯერ უთუოდ დაიწერა ერთი მათგანი.

6. მიუხედავად მე-4 მუხლში გამოთქმული შეხედულებისა, ახლავე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მკითხველს თვალში ეცემა ერთი დიდი განსხვავება ამ ორ რედაქციას შორის: ეს განსხვავება შეეხება იმას, თუ რა ენებზე დაიწერა წესდება:

ა) წესდების ქართული ტექსტის მიხედვით «დაიწერა წერილითა ბერძულითა და ქართულითა. (თარხნიშვილი 79 – 80), ხოლო ბერძნული ტექსტის მიხედვით: «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად» (A 296).

ბ) წესდების ბერძნული ტექსტის მიხედვით გრიგოლ ბაკურიანისძე წერს: ტიპიკონი «ხელმოწერილია თვით ჩემ მიერ, ესე იგი, სათნო გრიგოლის და დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის ბაკურიანის მიერ, სომხური ასოებით (διά ἀρμενικῶν γραμμάτων)» (A 295), ხოლო ქართული ტექსტის მიხედვით: «და ქუჭმოდთ წარიწერენ ჯელითა ჩემითა ზემოწესენებულისა გრიგოლისითა ყოველივე ესე ტიპიკონნი» (თარხნიშვილი 80, 4-5; «სომხური ასოებით» ან სწერია).

7. წესდების ბერძნულ რედაქციაში იმით არის დასაბუთებული წესდების დაწერა სამს ენაზე, «რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც» (A 296), ხოლო ქართულ რედაქციაში გრიგოლ ბაკურიანისძე წერს: «და ამისთვის დაიწერა ბერძულად და ქართულად, [რამეთუ მონაზონნი მონასტრისა ჩემისანი გუარად] ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვად და ჯერ არს, რამთა ქართულად წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისჴმა ჰყოფდენ აღწერილსა განსაზღვრებულსა ამას შინა ტიპიკონსა» (თარხნიშვილი 80, 15.19),

8. ტიპიკონის რამდენსამე ადგილას ხაზგასმით არის ნათქვამი:

ა) მონასტერში შეკრებილი არიან მონაზონები, «რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან» (A 148);

ბ) «ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედრული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს» (A 150) ან, როგორც ქართულ რედაქციაში სწერია, «ვინაფთგან ქართველნი ვართ ნათესავით მწნენი და მწედრობითა აღზრდილნი მარადის ჭირვეულსა ცხორებასა ჩუჭულნი» (თარხნიშვილი 2, 23 – 25).

9. იმ ადგილას, სადაც ბერძნულ ტექსტში ლაპარაკია ტიპიკონის დაწერის შესახებ სამს ენაზე, ყურადღებას იქცევს შემდეგი გარემოება: რომ სწერია «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც», – აქ ჩამატებულად მოჩანს «სომხურად» და «და სომხურადაც», ამ აზრის სისწორეს ის ამართლებს, რომ ამ მთლიანი წინადადების შუაში არ ჩანს დასაბუთება იმისა თუ რატომ იყო საჭირო დაეწერა „სომხურადაც“: დასაბუთებაში ნათქვამია, «რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა» და არა ჩანს, რით არის გამოწვეული სომხურადაც ტიპიკონის დაწერის საჭიროება. რომ სიტყვა „სომხურად“ იყოს ტექსტის ორგანული ნაწილი, მაშინ უნდა წერებულყო: «იმიტომ რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები [და სომხები] არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა».

10. ზემოთქმულის (§ 9) საფუძველზე საფიქრებელია, რომ თავდაპირველად ასე ეწერა: «დაიწერა ბერძნულად და ქართულად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც».

11. ჩამატება „სომხურად“ და „და სომხურადაც“ გამოწვეული უნდა იყოს შემდეგი გარემოებით:

ა) წესდებით აკრძალული იყო მონასტერში მხოლოდ ბერძნების მიღება იმ მოსაზრებით, რომელიც გამოთქმულია ოცდამეოთხე თავში, ამიტომ საგულვებელია, რომ მონასტერს, რომელიც დააარსა ტაო-კლარჯეთის იმ მხარის ქართველმა («წარმოშობით... იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან»), სადაც ბევრნი იყვნენ მართლმადიდებელი სომხები (ე. წ. სომეხი ქალკედონიტები), მოაშურეს სომხებმაც, რომელთა მიღება სავანეში, რასაკვირველია, არ იყო აკრძალული. ეს უნდა მომხდარიყო მონასტრის დაარსების (1083 წ.) შემდეგ სულ მალე, 20 – 30 წლის განმავლობაში. რახან სომხებიც იყვნენ მიღებული სავანეში, საჭირო გახდა წესდების დაწერა სომ-

ხურადაც, რამაც გამოიწვია A 296 გვერდზე ამის ასახვა (ჩაემატა „სომხურად“), ხოლო შუა-მუხლში აღარ მოხერხდა (თუ გამორჩათ!) „სომხების“ ჩამატება, რის წყალობითაც ტიპიკონის ტექსტში დარჩა კვალი ძველი რედაქციისა;

ბ) თუ ეს ჩვენი მოსაზრება მართალია, მაშინ გასაგები ხდება, რომ ბერძნული ტექსტის პირველ რედაქციაში უნდა ყოფილიყო ისევე, როგორც არის ქართულ ტექსტში («დაიწერა... წერილითა ბერძულითა და ქართულითა»).

12. წესდების ბერძნულად დაწერის საჭიროება, როგორც თვით წესდებაშიც არის ნათქვამი, გამოწვეული იყო იმით, რომ ა) ბერძნული იყო სახელმწიფო ენა: «სიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რამეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუჭმოდ წერილი მას უპყრიეს» (თარხნიშვილი 80, 20-22), საბუთის ბეჭედი ბერძნულს აქვს დადებული; ბ) ბერძნულად ორ ცალად დაიწერა, ერთი ცალი კონსტანტინოპოლის არქივში იქმნა შენახული: «შიქმნა სწორი ამისა (ე. ი. კოპიო) და დაიდვა პატიოსანსა მონასტერსა პანაგიისასა» (კონსტანტინოპოლში).

13. ამგვარად, ჩვენ წინაშეა ბერძნული რედაქციის ვარიანტი, რომელსაც უკვე განუცდია ცვლილება, შედარებით პირველ დედანთან. აქ ინტერპოლაციასთან კი არა გვაქვს საქმე, არც ვისიმე ბოროტი გაბზრახვით ტექსტის „დამახინჯებასთან“, არამედ აქ გვაქვს ტექსტის შევსება, გამოწვეული ახალი საჭიროებით (მართლმადიდებელი სომხების ბერად აღკვეცით პეტრიწონის სავანეში).

14. თუ რატომ იგივე ცვლილება-დამატება აღარ შეუტანიათ ქართული რედაქციის ტექსტში, ამაზე ვერაფერს ვიტყვით, ხოლო სრულიად გამორიცხულია იმის ვარაუდი, რომ თავდაპირველად ქართული ტექსტშიც წერებულყო „სომხურად“ და მერე ამოეშალოს ვინმე რევიზიონისტს. თავიდან ბოლომდე ისე გასდევს წესდების მთელ ტექსტს მთავარი დებულება: «ქართველნი ვართ ნათესავით», ან «ქართველნი არიან და არა იციან ბერძული წარკითხვა» (და ეს არის არა მარტო ქართული რედაქციის ტექსტში, არამედ ბერძნულშიც), – ისე გასდევს ეს წითელი ზოლივით, რომ ტიპიკონის ტექსტის ქართული რედაქცია შეგვიძლია მივიჩნიოთ პიოველ-დედნად.

15. ისე ჩანს, თითქოს ბერძნული ტექსტის შემდგენელს შეიძლება ხელთ ჰქონოდა ქართული ტექსტი. ამის მაჩვენებლად იქნებ

შიეძლება ჩავთვალოთ ბერძნული რედაქციის ტექსტის იბერიზმი
 მუჟჳ ს სახით (იხ. ქვემოთ „ლექსიკონში“):

სხუად მწუანე მინაჲ კევი ერთი
 ἕτερον ζῆσιον παράσιον τὸ λεγόμενον μ η ν Ᾰ.

მაგრამ ეს ყველაფერი წინასწარი თქმაა: ქართული რედაქციის ტექსტის ახალი გამოცემა და მისი შესწავლა, ბერძნული რედაქციის ტექსტთან შედარებით, უთუოდ ბევრს ახალს შეგვძენს ზემოთ დასმულ საკითხთა გარკვევისათვის,

ქიოსური ნუსხის დათარიღება, ქიოსური ნუსხა უთარიღა, მაგრამ გადამწერის ხელი იმდენად ნიშანდობლივია, რომ ძნელია ადამიანი შეცდეს მის დათარიღებაში (მიახლოებით მაინც): ეს არის ტიპიური მინუსკული XI – XII საუკუნისა.

ამ ხელის ტიპიურობა შემდეგში გამოიხატება:

ა) ალფის დაწერილობა; სადაც ის სხვა ასოსთან გადაუბმელია, ხშირად მისი ბოლო მარჯვნივ ისეა მოკაუჭებული, თითქოს α-სთან ერთად ო-საც წერდეს. იხ. ტაბულა I, გვ. A 147, პირველ სტრიქონშივე ἐπικουρία.

2) ორნაირი დაწერილობა „η-ტისა“: ერთი – მთავრულის მსგავსი (H), ხოლო მეორე – კლაკნილი; ნიმუშები იხ. გვ. A 147, პირველ ნუსხურ სტრიქონში: xxx; და იმავე გვერდზე, ბოლოდან მესამე სტრიქონში: ἑνάμην ἐξ ἧν.

3) ასევე ორნაირი დაწერილობა „ჯაპისა“: ერთი – რუსული x-ს მსგავსი, ხოლო მეორე – კლაკნილი, იხ. გვ. A 147, პირველ სტრიქონში; ἐπι-κ-ουρία και (სწერია ორივენაირი ჯაპა),

სხვა ნიშნების ჩამოთვლა აღარ არის საჭირო, შესადარებლად ვათავსებთ იმ ბერძნული ხელნაწერების ნიმუშებს, რომლებიც დათარიღებულია XI საუკუნით (იხ. ტაბ. X – XII).

შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში. ქიოსურ ნუსხაში ფართოდ არის გამოყენებული შემოკლებათა ის სისტემა, რომელიც მიღებული იყო ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობის ხელნაწერებში, თუ აქვე, მომდევნო გვერდებში, მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხას“ შევადარებთ იმ შემოკლებებს, რომლებიც გამოკვლეული და ილუსტრირებული აქვს გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთელს¹, უთუოდ შევამჩნევთ, რომ შემოკლებელი ნიშნების მოხა-

¹ Григорий Церетели, Сокращения в греческих рукописях, преимущественно по датированным рукописи С.-Петербурга и Москвы. СПб 1904 (უმთავრესად VII – XV საუკუნეთა ხელნაწერებია გათვალისწინებული).

ზულობანი, რომლებიც საუკუნეთა მანძილზე ცოტად თუ ბევრად მაინც იცვლიან თავიანთ სახეს ქიოსურ ნუსხაში ისეთივეა, როგორც XI – XII საუკუნის იმ დათარიღებულ ხელნაწერებში, რომლებიც ნაჩვენებია გრ. წერეთლის წიგნში მოთავსებულ ტაბულაებში.

ქვემოთ მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხაში“ შეტანილია მხოლოდ ერთი ნაწილი მაგალითებისა; ამათ გარდა რამდენიმე ათეული სხვა შემოკლებული სიტყვებიც არის.

აქ მოყვანილი ნიმუშებით ამოიწურება შემოკლებათა სახეები: ქიოსურ ნუსხაში სხვა სახის შემოკლებები არ გვხვდება. გრიგოლ წერეთლის მონოგრაფიაში კი ბევრი სხვანაირი შემოკლებაც არის აღნუსხული: ε, ηρ, οι, οσ და სხვა; შემოკლებულად არის დაწერილი აგრეთვე წინდებულები, ზმნისწინები, კავშირები და ნაწილაკები: απι, γαρ, δια, εκ, επι, κατα, οτι, παρα, προ, προς, Υπερ, υπο.

ჩვენ ნუსხაში ნიმუშები გადმოღებულია ქიოსური ნუსხიდან მხატვარ გ. ნადირაძის მიერ. წყვილ გვერდებზე მოთავსებულია ტრანსლიტერაცია და იქვე აღნიშნულია, თუ ქიოსური ხელნაწერის რომელ გვერდზე და რომელ სტრიქონშია ესა თუ ის სიტყვა. მაგალითად: καυδηλας πασαις A 217, 14 – 15 იმას ნიშნავს, რომ ეს ნიმუში მოიპოვება ქიოსური ხელნაწერის 217 გვერდზე, მე-14 და მე 15 სტრიქონში.

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՄԵՆՆԵՐ

αις	κανοήλαις πάσαις A 217,14-15	χειμεριναίς A 274,4		
αν	δι' ασθένειαν A 181,17	τήν διακονίαν A 188,17		
	μνημονευέτωσαν A 190,19	τήν τράπεζαν A 207,10		
	λαμβανέτωσαν A 214,8	κανοήλαν μιάν A 217,6		
	διεκώλυσαν A 236,8	παγιωσάτωσαν A 249,18		
ας	ἡμῶν ἐξουσίας A 166,3	ἡλικίας A 183,19	καὶ τοὺς ὄντας A 201,20	
	διατροφᾶς A 213,21	εἰς προίκας A 245,1	ρόγας A 275,11	λοιπᾶς A 276,8
	τῆς ἀγίας A 285,12	καθ' ἡμᾶς (= ἡμᾶς) A 288,12		
δε	ἄλλος δὲ A 199,16			
εις	τὰς τρεῖς ἡμέρας A 204,3-4	ὁ καθείς A 212,4		
εν	ἔξωθεν A 156,13	ἔξωθεν A 202,10	οἱ μὲν A 205,8	ἔμπροσθεν A 217,6
	ἐντεῦθεν A 219,17	ταῦτα δὲ γράφομεν A 220,1		ἔξωθεν A 270,2
	ἐποίησεν A 272,20	ἔσωθεν A 285,7		
ην	διάγειν τὴν μονήν A 150,2-3	γυναικείαν μονήν A 187,3	κατὰ τὴν A 160,6	
	τὴν A 226,6	τὴν τοιαύτην A 226,12	πρὸς βεβαίωσιν (= βεβαίωσιν) A 296,1	
ης	τῆς προσευχῆς A 155,2	μετὰ πάσης A 167,9	ἐλεημοσύνης A 184,7	
	τῆς ἀσματικῆς A 192,14	καὶ ἀνελλιπῆς A 197,1		
	εὐεργέτης A 202,3	τῆς μονῆς A 226,1-2	τῆς ἀγίας A 259,15-16	
	τῆς τοιαύτης μονῆς A 259,20-21	τῆς μονῆς A 267,4	τῆς μονῆς A 282,2	

ΑΙC καρδήλ'· πάσ'· χήμοριμ^ς

ΑΝ δ'ιασθέντ' την διακονι^ν
μνημορβήσοσ' τὴν τράπεζ^ν
λαμναρβήσοσ'· καρδήλαύμ^ν
δύκώλιω πηγίωσάτωσ'

ΑC ημερῶδ'ονι ἡλικί^α καὶ τοῖσ'οῖτ'
διυτροφ^{ῶν} ἢσ' προίκ^{ῶν}· ρού^σ· λοιπ^{ῶν}
τησ' ἁγί^{ῶν} καθήμ^{ῶν}

δε ἄλλοσ'ῶν

ΕΙC ταστ^{ῶν} ἡμέρασ' ὁκαθ^{ῶν}

ΕΝ ἔζωθ' ἔξωθ'· οἰμ^{ῶν} βύτροσ'σ'θ'
βρτάνθ^{ῶν}· ταῦταδ' ἐγράφον ἔξωθ'
ἐποίησ' ὅμοσ'

ΗΝ δ' ἁγίμ^{ῶν} μορῆν νυμαλκίαρμο^ν κατὰτ'
τ' τὴν τοιαύτ^{ῶν} προσυβιαίωσ'^{ῶν}

ΗC τησ' προσάχ^{ῶν} μφάτωσ'^{ῶν} ἐλθιμοσὺ^{ῶν}
τησ' ἀσματοῖκ^{ῶν}· καὶ ἀρεμιπ^{ῶν}
ἀβργέτ^{ῶν} τ^{ῶν} μονῆσ^{ῶν}· τ^{ῶν} ἁγία^{ῶν}
τ^{ῶν} τοιαύτησ' μορῆσ^{ῶν}· τησ' μορ^{ῶν}· τησ' μον^{ῶν}·

θαι.	ἀνάγεσθαι A 153,15	ἐνδεδίξασθαι A 154,16	ἀπόσασθαι A 156,10
	μνημονεύεσθαι A 158,9	ἔπεσθαι (= ἔπεσθαι) A 185,1	ἐκλέγεσθαι A 185,14
	καὶ συστήσασθαι A 185,15	προκαλέσασθαι A 185,17	
	καὶ μαθητεύεσθαι A 279,19		
ιν	ὀφείλουσιν A 157,11	ἀποστολικῶς εἰπεῖν A 198,18	ἐπιστατῖν (= ἐπιστάτην) A 279,21
	τυγχάνειν (= τυγχάνειν) A 296,13		
και	συστέλλειν καὶ A 156,22	καὶ πάντων τε καὶ A 156,21	καὶ τοῖς λοιποῖς A 167,4
	βοηθείας καὶ δυνάμεως A 176,9-10	καὶ οὕτως A 229,2-3	
μεν	καθηγούμενος A 151,21	τὸ ὀνομαζόμενον A 167,14	παρεχομένου A 191,21
	ποιούμενος A 205,16	προσευχομένων A 155,15	
ν	μοναζόντων A 153,18	ἀρχοντικῶν A 179,8-9	ἀνταλλάττων A 184,13
	διὰ τῶν ζώων A 289,6		
οις	ἐν τοῖς A 148,4	τοῖς λοιποῖς A 167,4	ἄλλοις καὶ τοῖς πόμασι A 198,21 A 204,20-21
	ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις A 210,4	ἀλλήλοισι A 220,13	ἐν τούτοις A 223,19
	τοῖς συναδελφοῖς A 224,8	ἐν τοῖς A 281,17	ἐν αὐτοῖς τοῖς A 243,21 A 255,5
ον	προσέδραμον A 162,8	ὀνομαζόμενον A 167,14	κάλλιστον A 180,13
	τὸν δεύτερον A 185,16	ἐπιτίμιον A 200,10	τὸν ἔλασιον A 239,8 A 280,17
	τὸν καθηγούμενον A 282,3-4	βιβλίον A 287,2	βιβλίον A 287,3
	ἕτερον A 288,8	ἕτερον ἴσον A 293,10	

ΘΑΙ ἀνάσθ. ἐκδύξασ - ἀπώρασ -
 μνημονάσ τῶσ ἐκλέττε
 καὶ ἐν στήσασ. προκαλέσασ
 καὶ μωθητάσ

ΙΝ ὁφείλωσ ἀποφολικωσθήπ' ἑσπίφωτ'
 τυχεύ'

ΚΑΙ συφέλληρξ δ' ἰδύτωρ τεξ ὑ τοῖσ λαῖπ'
 ὑσθῆσ ὑ δυνάμωσ ὑ ὄυτωσ

ΜΕΝ καθηγούμξ τὸ δρομαζόμξ \ παρξομξ /
 ποιούμξ προσοχομξ

Ν μομαζομτῶ ἀρχο Τικοσρ ἀνταχῆτῶσ
 ἀτῶζῶ

ΟΙΣ ἔμτ' τοῖσ λαῖπ' ἄλλ' καὶ τ' πόμασ
 φαλμοῖσ καὶ ὑμ' ἀλλήλ' ἔμτ' ὄυτ'
 ' τοῖσ σωμαδέλφ' ἔμτ' ἔμτ' τ'

ΟΝ προσέδραμ' ὄρομαζόμξ καλλίφλ
 τὸν δέ ὑπερ' ἑσπίτίμ. τ' ἔλαφ'
 τ' καθηγούμομορ μῆλι' μῆλι'
 ἔερ' ἔερομῖσ

ος	καθηγούμενος Λ 181,21	παραδείγματος Λ 188,2	μίσος Λ 202,21	
	ποιούμενος Λ 205,16	πρός Λ 209,1	καὶ αὐτός Λ 228,1	κλήτορος Λ 225,2
	τοῦ προσεστώτος Λ 227,8	πρός Λ 247,6	εἰσκομισθέντος Λ 204,15	
ουν	διατηροῦντας Λ 188,4-5			
ους	μέχρι τέλους Λ 186,10	τούς τοιούτου Λ 223,18-19	καὶ ἀνήβους Λ 244,18	
ων	παρ' ἡμῶν Λ 151,14	καὶ τινων Λ 158,6	μνημονευομένων Λ 154,7	
	περιπόρξων Λ 154,18	προσευχομένων Λ 155,15	εἰδῶν Λ 156,5	
	περὶ τούτων Λ 159,17	ἀγόνων Λ 163,18	ἄλλων Λ 173,12	τούτων Λ 177,14
	ἀδελφῶν Λ 188,1			
	παντοίων Λ 192,20	μοναζόντων Λ 195,10	συναγομένων Λ 198,6	
	παρ' ὑμῶν Λ 202,19	χρειῶν Λ 210,21	πασῶν Λ 215,21	ὄντων Λ 208,4
	ἐπιτρόπων Λ 205,16			
	αὐτῶν Λ 241,16	τῶν εἰσοδιαζομένων Λ 248,1	συνελθόντων Λ 243,7	
	τούτων Λ 246,13	ἄλλων Λ 246,17	προβεβηκότων Λ 247,3	προσφερόντων Λ 250,9
	παρασχεθέντων Λ 252,1	ἕτερόν τι τῶν Λ 254,19-20	χρειῶν	
	τῶν μυστηρίων Λ 258,9	προτιμωμένων Λ 264,6	συγγενῶν Λ 265,8	
	τῶν αἰώνων Λ 270,13	τῶν μαθητευομένων Λ 281,10		
	διαφερόντων Λ 283,18	παρ' ἡμῶν Λ 283,19	βιβλίον ἔχων Λ 286,21	
	τῶν ἱερῶν Λ 293,2	τῶν κτημάτων Λ 295,2	μεθ' ἡμῶν Λ 286,8	
ως	καὶ ὄλως Λ 182,12	ἐνοχλήσεως Λ 168,5	κρίσεως Λ 182,21	
	διακρατήσεως Λ 171,18	χειμύσεως Λ 175,12	μηδ' αὐτῶν Λ 178,15	ὄλως Λ 180,4

OC καθηγούμζ παραδέγματ^ο μίω.
 ποιούμζ π^ε και^αντ^ο κλήτο^ο.
 τούπροβ^ωτ^ο, π^ε ε^οκομιάθε^ρτ^ο

OYN διατηρή^τασ

OYC μάχριτε^λζ τ^ζ τοιούτοι^ο και^αρή^υ.

ΩN παρή^μ και^τι^μ μνημονό^μφ:—
 περι^δζ προσ^αχο^μζ ε^δ τ^ων^ητ^ιμη^ρ
 πε^ρι^τον^τ ε^ομ^α ἄ^λλ^α τ^ου^τ ἀ^δελ^φ
 πα^ρτο^ι μονα^ζο^μτ^ο συ^να^γο^μμ^α
 πα^ρὑ^μι^ν χ^ρε^ις^α π^ασ^α ὄ^μτ^α β^ασι^τρ^οπ^α
 α^ὐτ^ο τ^ου^τ ε^οδο^μα^ζο^μμ^α συ^νε^λθ^ομ^α
 τ^ου^τ ἄ^λλ^α προ^υβ^ηκ^οτ^α προσ^φε^ρο^μτ^α
 πα^ρα^σχε^θο^μτ^α ἔ^ερο^μπ^ιτ^α χ^ρε^ιω^ν
 τ^ου^τ μ^ητ^ηρ^ι προ^τι^μω^μμ^α συ^νγε^μ
 τ^ου^τ α^ὐω^ν τ^ωρ^μα^θη^τα^μμ^α
 δια^φο^ρο^μτ^α πα^ρη^μι^ν μ^ηχ^ιο^μμ^α
 τ^ωρ^ιβ^ρ τ^ωρ^κτ^ημα^τ με^θη^μ

ΩC και^ολ^α ε^ορο^χλη^οε^ο κ^ρι^αε^ο
 δ^αι^ρα^τη^οε^ο χ^αμ^αο^ε μ^ηδ^αμ^α ὀ^λε^κε^ο

ας	παντελων	θεοφιλων	πων	ακριβων
	A 181,1	A 182,20	A 183,18	A 202,20
	διηγωνων	προφασεων	λαμπρων	
	A 211,5	A 212,18	A 215,10	
	μετα διακρισεων	ειδωτων	εμμετρων	
	A 228,4	A 228,8	A 225,14	
	διορθωσεων	υποκρισεων	συντομων	
	A 228,16	A 230,2	A 234,11	
	πραξεων	κοινωνων	λιτων	
	A 238,9	A 238,19	A 260,5	
sp. asp.	εορτων	δωδων	επερ	
	A 315,9	A 228,16	A 232,8	

გარდა ჩვენს ნუსხაში აღნიშნულ შემოკლებათა, არის შემოხვევები თვით სიტყვის დაწერისა შემოკლებით; შემოკლების ნიშნად არაფერი არ უხის, ხოლო შემოკლებული სიტყვების უკანასკნელი ასო სტრიქონს ზემოთ სწერია. ბოლოში რომ დამრეცი ხაზი, ეს შემოკლების ნიშანი კი არ არის, არამედ მჭევრი მახვილის ნიშანია, აი, მაგალითად:

A 147, 8:	^{ζ,} τὸν προαναρ (τὸν προανάρχου).
A 152, 17:	^{ε,} θεσπισμοι (θεσπισσομένων).
A 153, 7:	^{ε,} ἀφαιρ (ἀφαίρεσεων).
A 159, 3:	^{τ,} εὐαγγελιστά (εὐαγγελιστάτη [μονή]).
A 197, 21:	^{ζ,} τῶ κανοναρ (τῶ κανοναρχεῖν, B: τῶν κανονάρχων).
A 209, 4:	^φ ἀποπέμποι (ἀποπέμποιτο).
A 210, 9:	^{λ,} ὄφει (ὀφείλει).
A 210, 10:	^τ τῇ ἀδελφότη (τῇ ἀδελφότητι).
A 286, 1:	^{Γ,} ἅγιος Γεωρ (ἅγιος Γεώργιος).

παρτελς̄ θεοφιλς̄ πς̄ ἀριους̄
 διημτχς̄ προφάσε̄ λαμπρς̄
 ματ̄δ̄ αιυρίσε̄ ἕδδ̄τς̄ ενμῆτς̄
 διορθώατς̄ ἵποκρίατς̄ σαυτόμς̄
 πράζε̄ κοιμς̄ λιτς̄
 ἐορτῶν ὁδὸν ὅπερ

A 292, 4: ἕτερον χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβουσῆλλον).

A 292, 14: χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβουσῆλλα) ὄνο.

A 292, 18: χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβουσῆλλον).

A 293, 14: ἴσον χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβουσῆλου)¹.

A 294, 13-14: τοῦ ἁ^Γ Γεωρ^Γ (ἀγίου Γεωργίου).

A 294, 21: τοῦ οἰκονο^μ (οἰκονόμου).

დასასრულ, მოვიხსენიებთ აგრეთვე იმასაც, რომ თავების აღსანიშნავად იწერება κε' ან κεφα' (ე. ი. κεφάλαιον) და სათაურების დასაწყისში იხმარება Πε' (περί)².

¹ ზემოთ ტექსტში შეცდომით დაბეჭდილია: *χρυσοβουσῆλου*.

² ბერძნულ ხელნაწერებში ხმარებულ შემოკლებათა სხვადასხვა სახის სისტემაზე დაწვრილებით აქვს ლაპარაკი გრ. წერეთელს თავის შრომის „შესავალში“

ქიოსური ნუსხის გრაფიკული სამკაულები. ყურადღებას იქცევს პეტრიწონის ტიპიკონის ქიოსური ნუსხის (№ 1598) შეფასებაში ის გარემოება, რომ ხელნაწერში ერთად არის მოთავსებული ტიპიკონის ორივე რედაქცია – ქართული და ბერძნული: ხელნაწერის 1 – 145 გვერდები უჭირავს ტიპიკონის ქართულ ტექსტს, ხოლო 146 – 298 გვერდებზე მოიპოვება ბერძნული ტექსტი.

ამიტომ ვსვამთ ჩვენ საკითხს იმის შესახებ, რომ პალეოგრაფიულად არ შეიძლება დავაშოროთ ქართული და ბერძნული ქიოსური ნუსხები, როდესაც მათ დათარიღებაზე ვიმსჯელებთ. რასაკვირველია, საბოლოოდ საკითხს გადაწყვეტს აკად. ა. შანიძე, რომელსაც ქართული ტექსტი აქვს დამზადებული გამოსაცემად და რომელიც უთუოდ პალეოგრაფიულ ასაკსაც შეეხება. ჩვენ კი აქ გვინდა შემდეგ გარემოებაზე შევჩერდეთ: ქართულსა და ბერძნულ ტექსტებს ახასიათებს ერთისა და იმავე სახის მორთულობა: თავსართავები და დეკორაციული ინიციალები ორივეს ერთნაირი აქვს,

აქვე დართულ პირველ ტაბულაზე არის მოცემული ბერძნული ტექსტის პირველი გვერდი (A 146), ხოლო მეორე ტაბულაზე – ქართული ტექსტის პირველი გვერდი. დიდი მტკიცება არ სჭირდება იმას, რომ ორივე თავსართავი ერთნაირი წნულებით და ერთნაირი ხვეულებით არის შესრულებული (იხ. ტაბულა I და ტაბულა II).

ამ გამოცემასთან დართულ სხვა ტაბულებში ჩვენ მოვათავსეთ ის რამდენიმე გვერდი ბერძნული ნუსხისა, რომლებშიც გვხვდება ინიციალები, დეკორულად შესრულებული, საყურადღებოა ამ ინიციალების გაფორმებაში წნულის ხასიათი და ის მაკავშირებელი რგოლები, რომლებიც გარს ახვევია ასოს ღერს. თუ ჩვენ ამ ინიციალებს შევადარებთ ქართულ დათარიღებულ ხელნაწერებში არსებულ ინიციალებს, მათი დეკორუმი უთუოდ პარალელს იპოვის ქიოსური ნუსხის საინიციალო ასოებთან. მერვე ტაბულაში მოთავსებულია ინიციალების ნიმუშები XIII საუკუნის ოთხთავის ხელნაწერიდან (8 – 449) და ეს ნიმუშები, ვფიქრობთ, საბუთს გვაძლევენ ვივარაუდოთ, რომ ქიოსური ნუსხის სამკაულთა შემსრულებელი ხელოვანი ქართველი უნდა იყოს. ბიზანტიის ტერიტორიაზე ქართველ მხატვართა მიერ შესრულებული სამუშაოები ხომ ცნობილია ¹.

¹ იხ. აკად გ. ჩუბინიშვილის წინასიტყვაობა წიგნში: ქართულ ხელნაწერთა მოთულობის ნიმუშები. შესავალი და ტაბულების თანმხლები ტექსტი რენე შმერლინგის ა. თბ. 1940, გვ. 6.

ლექსიკონი

ლექსიკონში შევიტანეთ ზოგიერთი იშვიათი და სპეციალური ცნების გამომხატველი სიტყვები. ეს სიტყვები უმეტეს შემთხვევაში არ მოიპოვება საყოველთაოდ ცნობილ ლექსიკონებში (Pape, Liddl-Scott, Sophokles, Δημητράκη), ან თუ არის შეტანილი ამ ლექსიკონებში, არა იმ მნიშვნელობით, რომელიც ჩვენს ძეგლში იგულისხმება (მაგალითად, *ἐπιλόριστοι*-ით სოფოკლესის „ლექსიკონი“ მეომართა აბჯრის ზემოთ წამოსასხმელ სამოსს ითვალისწინებს, იმ დროს, როდესაც პეტრიწონის წესდებაში სამღვდელო წამოსასხამი იგულისხმება).

ყველა სიტყვისათვის არ მოხერხდა ზედმიწევნითი მნიშვნელობის დადგენა, ხოლო რაც მოხერხდა, ამას უნდა ვუმადლოდეთ იმ სპეციალურ მონოგრაფიებს (ვასილიევსკის, კონდაკოვის, ოსტროგორსკის, დელგერის და სხვათა), რომლებშიც შესწავლილია სიგელ-გუჯრებში და სხვა დოკუმენტებში ნახმარი ტერმინები.

ἀγιοδοσθησίου, τὸ ნასყიდობის ქალაღი. **A 294.**

თარხნიშვილი 79: ნასყიდის ნაწერები.

ἀβήσα, ἀβέρα ტარი: ღვედი (*ἱμάς, λαρῖον*). **A 288.**

ἀλλὰξιματα, τὰ (*ἀλλὰξιμα*) შესამოსელი, ზედა ტანსაც-

მელი. **A 288.**

თარხნიშვილი 75, 8: «სამღვდელი შესამოსელი რიზისა (?)».

ἀναφορά

1) მიმართვა: ლოცვაში მოხსენიება, ალაპი (!);

2) სეფისკვერი A 256.

Васильевский: ЖМНПр 1879, стр. 231 (право возношения; упоминание в церковных молитвах).

თარხნიშვილი 58, 18: «და შეწირულ იქმნას... სამი სეფისკუჭრი (*τρεῖς ἀναφοραί*) უდიდროვნესი, რომელსა ანაფორა ეწოდების».

ἀπόδειξις საბუთი. **A 293. A 294.**

თარხნიშვილი 78, 17: აპოდიქსი განძისა.

ἀποσχιδεσμός, ὁ მოკვეთა, გადასახადის მოკვეთა, *ἀσήμεος*, **293.**

Καὶ ἕτερα πικτῆρια τρία ἀποσχιδεσμοῦ – „სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ“ (თარხნიშვილი 78, 11: «სხუად სამეუფო პიტაკი [სამი აპოსკედეფსობისათჳს])¹.

„გადასახადის მოკვეთის“ მნიშვნელობით არის ეს სიტყვა ნახმარი Anna Comn. III, 6: *ἀβήσεις ὀρχῶν καὶ πρὸσθηκᾶς δὲσσεων... καὶ σχιδεσμοῦς καὶ*

ἀποσχιδεσμοῦς (ed. Reifferscheid I, 110, 25-27) – „[უფლება აქვს] გაუზარდოს ჯამაგირები, მოუმატოს საჩუქრები... შეუკვეცოს და სრულიადაც მოუკვეთოს გადასახადები“².

¹ «სამი აპოსკედეფსობისათჳს» თარხნიშვილის მიერ გამოცემულ ტექსტში გამოტოვებულია (ალბათ, ex ho,oioteleuto). შევავსეთ ქიოსური ნუსხიდან.

² ანა კომნენას თხზულების ეს ადგილი ასეა გასაგები („გადასახადებისაგან განთავისუფლება“) და არა ისე, როგორც თარგმანშია: уменьшать или

Fr. Dölger, Corpus d. Gr. Urkunden... 2. Teil (1925), გვ. 31: „Πιτ-
τάκιον βασιλικόν: 80 (Pakurianos): seine Güter sollen im Stenerkataster-
gelöscht werden (λογισθῆναι; ἀποσχειδεσμός)“ – „სამეფო პიტაკი (ბაკურიანი-
სადმი): მისი მამულები უნდა ამოიშალოს საგადასახადო სიიდან“.

ἀσῆμιος,

ἀσμιος ვერცხლისა. **A 173.**

Ἀπό τε νομισμάτων καὶ παντοίων χρημάτων ἀσμιῶν τε καὶ ἰματισ-
μοῦ – «განძისაგან ვეცხლისა გჳურჳელთაგან, შესამოსელთაგან...» (თარხნი-
შვილი 15, 11).

მნიშვნელობა ამ სიტყვისა (ἀσῆμιος, ἀσμιος) არის „უნიშნო“, „მოუჭ-
რელი“, ე. ი. რაც არ არის „მონეტისთვის მოჭრილი“, ანუ ზოდად ჩამოსხმულია,
და იხმარებოდა ვერცხლის მიმართ (ἀσμιον ἀργύριον); სიტყვა ἀργύριον ჩამო-
შორდა და ἀσμιον (კნინ. ἀσῆμιον, ἀσῆμιος) დარჩა „ვერცხლის“ მნიშვნელო-
ბით: ἀσῆμιον → ἀσῆμι ახალ სალაპარაკო ბერძნულში არის ერთად-ერთი სიტყვა

„ვერცხლისათვის“; ὁ ἀργύριος ითვლება მწიგნობრულ სიტყვად.

თავისი ფერის გამო „ვერცხლმა“ მიიღო „თეთრის“ მნიშვნელობა და ამი-
ტომ ἀσμιένιος გადატანით ნიშნავს აგრეთვე „თეთრს“. შდრ. ქართული „თეთ-
რი“, რომელიც ვერცხლსაც ნიშნავს. შდრ. აგრეთვე ახალბერძნული ἀσπιος
(„თეთრი“), რომელიც აგრეთვე „ფულსაც“ ნიშნავს.

βλαττίον, τὸ

(მრავლ. βλαττία), βλαττίν სტავრა. **A 287.**

<- ლათ, blatta.

ძვირფასი ქსოვილი. ჩვეულებრივ აბრეშუმის ქსოვილი, რომლისაგანაც
ამზადდებდნენ წმ. ტრაპეზის გადასაფარებელს. შეიძლება მაუდისა ყოფილიყო,
მაგრამ წითლად შეღებილი (A. V o g t, Le livre des cérémonies, Paris 1935,
გვ. 53 (კომენტარი).

δημόσιον, τὸ

გადასახადი, ბეგარა; «государственный на-
лог; τὰ δμόσια დასაბეგრი ადგილ-მამული. **A 295.**

Васильевский IV, 315 (τὰ δημόσια податные участки); Fr. Dölger,
Beiträge... 29; (10000000 163. Острогорский, Виз. устав: Sem. Kond). 1, 113.

δρακοντάριον, τὸ

დროშა. **A 288.**

Δρακοντάρια ἐνυέα μετὰ τῶν ἀβηρῶν αὐτῶν („ცხრა დ რ ო შ ა მათი
ტარებითურთ“); ἔπειτα δρακοντάρια δέκα ἄνευ ἀβηρῶν („სხვა დ რ ო შ ა მათი
უტარო“).

მომდინარეობს სიტყვისაგან δράκων (δράκωντ-ος) „დრაკონი“. რომაულ
ჯარში შემოდებული იყო თითოეული კოჰორტისათვის საგანგებო ნიშნით
(„დრაკონის გამოხატულებით“) შემკობილი და ტარზე წამოცმული დროშა.

დიმიტრაკისი III, 2107: δράκων... 7) ἔμβλημα στρατιωτικόν, σημαία The-
mist. 18, 219 A; „სამხედრო ემბლემა“, „ნიშანი“. აქედან δρακοντάριος (= δρα-
κοντάριος) ამ ემბლემის (დროშაზე) მტარებელი, მედროშე.

даже совершенно отменять жалование (Виз. Историки, перев. Петерб.
Духовной академией, СПб 1859, гв. 154). ზედმიწევნით არც ინგლისური
თარგმანი შეეფერება სინამდვილეს (retrenchments and curtailments – „და-
ზოგვა და შეკვეცა“: The Alexiad... transl. By El. A. S. Dawes, London
1928, p. 84).

Forcellini II, 164; *D r a c o n a r i u s*, Signifer qui vexillum portat dracine insignitum: Ammian. 20, 4, 18; abstractum sibi torquem, quo ut *d r a c o n a r i u s* utebatur, capiti Juliani inposuit cinfidenter („მოიხსნა ყელსახვევი, რომელსაც ის ხმარობდა როგორც მ ე დ რ ო შ ე, და იულიანეს მოახვია თავზე“).

D r a c o n t a r i u m Tertull. Cor. mil. 15; Quid caput strophio, aut *d r a c o n t a r i o* damnas? h. e. torque, qui saepe draconis formam habebat, et quo pro corona interdum usi sunt veteris.

ἐκλογάδιος, βιβλίον ἐκλογάδιον წიგნი მრავალთავი, **A 287**.

დიმიტრაკისი: ἐκλογάδιον τό – „კრებული ოთხთავიდან გამოკრეფილი, ეკლესიებში საკითხავი ნაწყვეტებისა“;

თარხნიშვილი 74: «წიგნი ერთი დიდი მ რ ა ვ ა ლ თ ა ვ ი».

ἐνδύτη საკურთხეველის შესამოსელი ოქრონემსული. **A 288**.

(გვ. ი~ე და ე~სი, გვ. 22), იგივეა რაც τραπεζόφορος.

P. Peeters, *Historiographes monastiques...* p. 25; L. Petit, *Le Monastère de Notre-Dame de Pitié* (Изв. Р. Арх. в Константинополе, т. VI, стр. 142): «ἐνδύτη არის საკურთხეველის გადასაფარებელი» (la pappe supérieure d' antel). – К. К е к л и д з е, Иерусалимский канонарь 328 (ამის მიხედვით ἐνδύτη -ს ქართულად ეწოდება ზეწარი ანუ მ ე წ ა რ ი).

ἐξάμιτος ექვსმაფიანი; τό ἐξάμιτον ექვსმაგი (ἐξ) მაფისაგან (μιτος) დამზადებული ქსოვილი, **A 288**.

თარხნიშვილი 75, 7: «საკურთხეველისა საბურავი ერთი თეთრი ე ქ ს ა - მ ი ტ ო ნ ი».

ἐπιλώριკον τὸ წამოსასხამი, დურა. **A 287ю**

Ἐπιλώρικα βασιλικά δὲυλάστορα τίσασα...

თარხნიშვილი 74, 30: «დ უ რ ა ე სამეუფოდ ოქსიკასტორი ოთხი, ერთი მათგანი ოქროქსოვილი არს».

საბა: დურა, კაცთ საკუხი (ე. ი. წამოსასხამი).

Sophokles Lex.: a garment put over the cuirass („აბჯარს ზემოთ ჩასაცმელი წამოსასხამი“).

ἱσοκώδικον, τὸ (ანუ ἱσοκώδικον ἑγγράφον) აღწერის დავ-თარი, საგადასახადო დავთარი (писцовая книга, переписная книга, податная книга). **A 294**.

Васильевский; ЖМНПр 1879, т. 202, стр. 396; τὸ τῆς μονῆς ἱσοκώδικον монастырская писцовая книга; თარხნიშვილი 79: ისოკოდიკონი.

თვით სიტყვა (σοκώδικον გვიჩვენებს, რომ ეს უნდა იყოს არა დედანი, არამედ პირი (ἴκον) დავთრისა.

κρησίς, ὁ ბროლი. **A 289**.

ტექსტში ლაპარაკია სხვადასხვა ჭურჭელზე, სასმისებზე. ერთ-ერთი სახეა ξέστιον (კნინობითი ფორმა სიტყვისა ξέστης, რაც თავის მხრით ითვლება ლათინური sextarius-ის [„მეექვსედი“], შესატყვისად) წესდების ტექსტში იხსე-

ნიება სხვადასხვანაირი ἔσσιον. მათ შორის: 1) „ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა“: 2) „სხვა ქსესტიონი ბროლი“ (*ἔσσιον ἔσσιον ἄσσιον*), სიტყვა *ἄσσιον* ნიშნავს „სიცივეს“, „ყინვას“. მაგრამ ხალხურ ენაში მას მიუღია აგრეთვე „ბროლის“ მნიშვნელობაც. არისტოფანეს კომედიის „ღრუბლების“ სქოლიასტს ἄσσιον-ის „შუშა“, „გამადიდებელი შუშა“) განმარტების დროს ნათქვამი აქვს: *οἱ παλαιοὶ δὲ τὴν διαφανή λίθον, τὸν ἰδιοατικῶς λεγόμενον ἄσσιον, εἰκοῦτα δὲ ἄσσιον* – „ხოლო ძველები (ასე ეძახდნენ) გამჭვირვალე ქვას რომელსაც მ და ბ ი უ რ ა დ ეწოდება ბ რო ლ ი და ἄσσιონ-ს გგავს“ (იხ. Aristophanis Nubes, instr. Blayres, 1890, გვ. 422) წესდების ძველქართულ ტექსტშიც რამდენჯერმე იხსენიება: «ბროლისა ჭიქანი», «ბროლისა წყლის სასუმელი»; «ჭიქა ბროლისად ფსკერედი» (იხ. თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 76).

λαβίς (λαβίδος)

მაშა: მარყუქი; მოსაჟღუნი. № 266.

დიმიტრაკისის ლექსიკონში ამ სიტყვის მეოთხე მნიშვნელობა ასეა განმარტებული: „მაკრატელი სანთლების და ლამპრების გასაწმენდად“ და დამოწმებულია იოსებ ფლავიოსის „იუდეელთა სიძველები“ 8,37, სადაც ვკითხულობთ: *καὶ λαβίδας καὶ ἀσπίδας καὶ πᾶν σκεῦος ἰδημισθῆναι ἐκ χαλκῶν* «და ქუ ა ბ ნ ი ც ა და ფუცხნი და ყოველი ჭურჭელი შექმნა რვალისაგან» (Naber, t. II, 187, 15-16; ქართული ტექსტი გამოსაცემად დამზადებული მ. კახაძის მიერ. ტ. II, გვ. 637 (+ 139 v). ქართველ მთარგმნელს (იოანე პეტრიწს) ლაβიდოს-ის მაგიერ ამოუკითხავს λείψας, რაც მართლა ნიშნავს „ქვაბს“. ასე რომ ქართული თარგმანი არ შეეფერება ბერძნულ სიტყვას.

ეს სიტყვა გვხვდება „დაბადების“ წიგნებში: გამოსლვ. 38,17: *καὶ τὰς λαβίδας ἀσπίδας* «და მ არ წ უ ხ ნ ი მისნი ოქროსანი», და რიცხ. 4, 9: *καὶ τὰς λαβίδας ἀσπίδας* «და მარწუხნი (v.I. მ ო ს ა ჟ ლ უ ნ ი მისი). ამგვარად. ლაβიც(აღნიშნავს მაშას რომლითაც სანთლის ნაწვეს მოკვეცდნენ ხოლმე. იხ. საბა: «მ ო ჟ ლ უ ნ ვ ა სანთლის ნაწვეს მოკუეცა».

თარხნიშვილი 73: «კოვზი ვეცხლისად ერთი» (*λαβίς ἀγορᾶ μία*).

λιβέλλος

წიგნი; განაცხადი. A 991.

Васильевский, т. IV, 300: δὴ λιβέλλων посредством за я в л е н и я на суде; IV, 309: λιβέλλους ἐποπιῶν [могли представить] за п и с ь дозорщиков (Острогорский 112; инспекторов); Dölger, Beiträge 80: λ. ἐποπτῶν საზოგადოდ აღნიშნავს მფლობელობის საბუთს, მიტოვებული ნაკვეთების მიმღებისადმი გაცემულს.

λιβελλικόν (← libellus)

წიგნაკი, ქვითარი. A 295.

გადასახადი იყო დაწესებული სააღრიცხვო დავთრებში შეტანისათვის ისეთი მამულებისა, რომლებიც განთავისუფლებული იყვნენ გადასახადისაგან: ამ გადასახადს ერქვა λιβελλικόν δημόσιον და უდრიდა 1/,-ის იმ თანხისას, რომელიც შეწერილი ჰქონდა ამ მამულს მის განთავისუფლებამდე გადასახადისაგან.

Острогорский, Византийский податной устав: Seminarium Kondakovianum I, Прага 1996, გვ. 119 – 120.

λογίσσιμος ანგარიშდებული; λογίσσιμος ანგარიში, ნუსხა: გადასახადისაგან თავისუფალი მამული, **A 995.**

Острогорский, Податной устав 119: «эти λογίσσιμα... означали для тех, кому жаловались, льготы в несении податей, а то и полное от них освобождение».

Dölger, Beiträge 105: «die kaiserlichen Gnadengeschenke (λογίσσιμα, σιλέμνια)»; Dölger. Beiträge 144: «Λογίσσιμος» არის მამული, რომლის გადასახადები გადახდილად უნდა ჩათვალოს სახელმწიფო მოხელეებმა», ე. ი. რომელიც თავისუფალია გადასახადებისაგან; Dölger. Beiträge 146: «ეს არის მთავრობის ყოველწლიური წყალობა საქველმოქმედო დაწესებულებისა და მონასტრებისადმი ბოძებული».

μανουάλιον, τὸ, შანდალი. **A 288.**

«μανουάλιον ანუ μανουάλι – დიდი შანდალი, რკინის, თითბრის ან სხვა ლითონისგან გაკეთებული და ეკლესიაში სახმარი» (დიმიტრაკისი).

μενεψών **A 285:** „ჯვარი ხისა, ოქროთი მოჭედილი და ხუთი ნ ა ც რ ი ს ფ ე რ ი(?) იაგუნდის თვლით μετά... λήφων πέντε ἡγιασμένων μενεψών(?).

ბერძნულ ტექსტში სწერია არა μενεψών, არამედ μενεψών („შესაფერისი“), ხოლო L. Petit-მ შეასწორა μενεψών და მისცა ასეთი განმარტება: une autre en bois, mais dorée et ornée de cinq hyacinthes d’ un b l e u

pourpre (μενεψών) (p. XVI). რის მიხედვით შეასწორა L. Petit-მ, არა ჩანს, არც ერთ ლექსიკონში (ჰაპე, დიმიტრაკისი...) ასეთი სიტყვა (μενεψός) არ მოიპოვება. ხოლო Du Cange-ს უწერია: Μενεψά η Μενεψού. τὰ ἴα τὰ πορφύρα, in Lexico Ms. Reg. Cod. 1843 – „მენეფსა ანუ მენეფსად (მენეფსე), წ ი თ ე ლ ი იები“ (და მითითებულია ერთ-ერთი ხელნაწერი ლექსიკონი). დიუკანჟის მასალა უფრო რეალურს ხდის ჩვენს ადგილს („ხუთი წ ი თ ე ლ ი იაგუნდის თვლით“), ვიდრე L. Petit-ს განმარტება (bleu pourpre – „ცისფერ-მოწეული“).

ჩვენი თარგმანი „ნ ა ც რ ი ს ფ ე რ ი“ გამოწვეულია ძველი ქართული ტექსტით: «ჯუარი ერთი შემისად ოქროდთა მოჭედილი და ზედა ხუთი თუალი მჭ ი ე იაგუნდი» (თარხნიშვილი 73, 19). საბას განმარტებით: «მ ყ ი ე. მჭიე. ნაცრისფერი».

μουχλοτύρι, τὸ ერთგვარი სასმისი, საღვინე, მახრუტი.

A 289.

საბა: მ ა ხ რ უ ტ ი ჭიქა არს, ღრმად კოდილი და სითხით ჭრელებული (B: არა ღრმად კოდილი, არამედ სითხით ჭრელებული).

μηρᾶ, τὸ (ჭურჭელი), **A 289.**

სიტყვა μηρᾶ არ არის ცნობილი არც ერთი ლექსიკონისათვის. წესდების ამ ადგილიდან (**A 289**) ნათელია, რომ ლაპარაკია „ჭიქის ჭურჭელზე“: ἔπεισον ἕσσιον πρᾶσισον τὸ λεγόμενον μηρᾶ – „სხვა სასმისი (ქსესტიონი) მწვანე, ეგრეთწოდებული მ ი ნ ა“.

„მ ი ნ ა“ ხომ იხმარება ქაოთულში როგორც მასალის, ჭიქის, აღსანიშნავად, აგრეთვე ამ მასალიდან დამზადებული ჭურჭლის აღსანიშნავად („წამლის

მინა“, „არაყი წაიდეს მინითა“ – იხ. განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. V, გვ. 408), მაგრამ საბას განმარტებიდან («მ ი ნ ა ჭიქა არს ფერადი ელვარედ შემზადებული...») ჩანს, რომ „მინა“ ფერადი ჭიქა უნდა იყოს, ალბათ, ჩვენი რექსტი ამიტომ ამბობს: „სასმისი მ წ ვ ა ნ ე ეგრეთწოდებული მინა“.

წესდების ძველქართულ ტექსტში სწერია: «მწუანე მ ი ნ ა ა კეფი ერთი» („კეფი აქ უდრის „ქსესტიონს“ ანუ სასმისს).

ზემოთქმულის მიხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ წესდების ბერძნულ ტექსტში (*μηνᾶ*) შეტანილია ქართულ ტექსტში ნახმარი „მინა“.

ξέστίον, τὸ

(კნინობითი, < – ξέστης), სასმისი, ქსესტიონი

იხ. ზემოთ κρύος). **A 289.**

წესდების ძველქართულ ტექსტში ამის ბადალად რამდენჯერმე ნახმარია „კ ე ფ ი“: «მწუანე მინა კეფი ერთი». «მახრული კეთი ერთი სხუა» (თარხნიშვილი 76).

ეს სიტყვა (ξέστης) ერთხელ ნახმარია ოთხთავში: *βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξέστων καὶ χαλκίων* (მრ, 7,4) მაგრამ ძველქართულ ოთხთავში ამ ადგილას ნახმარია «ს ტ ა მ ა ნ თ ა ე» «სტამნებისად»:– სომხურ ტექსტშიც სწერია *ստամանց* „სტომანაც“ (მდრ. ბერძნული *στάμνα, σταμνί ← σταμνίον, στάμνος* – «ტაკუკი» (გამოსლვ. 16, 33; ებრ: 9, 4).

ὄξυκάστωρος

Βλαττία ὄξυκάστωρα δῶα (**A 267**) – „ორი მოწეული ოქსიკასტორი“

(თარხნიშვილი 75, 1: «სტავრაჲ სამოსელი უკერავი ოქსიკასტორი ორი»)

Ἐπιλόρικα βασιλικὰ ὄξυκάστωρα τέσσαρα, ἐξ ὧν τὸ ξὺν χρυσοῦν (**A 287**) – «დურად სამეუფოდ ოქსიკასტორი ოთხი. ერთი მათგანი ოქროქსოვილი არს» (თარხნიშვილი 74, 30-31).

ლ. პტის განმარტებით (გვ. XVI) ეს არის: quatre cottes d' arme aux couleurs éclatantes de violet pourpre („ოთხი სამხედრო სამოსელი ბრჭყვი-ალა ფერებისა, იისფერი მოწეული“) ბოლოში დართულ ლექსიკონშიც წერს ლ. პტი: *ὄξυκάστωρος* bleu pourpre.

παροίκιος, ὁ

გლეხი. **A 175. A 255. A 283.**

თარხნიშვილი 16, 2-3: «...ესრე სახედ მიგვცემიან სრულებით ყოვლითა საჭმრითა მათითა სეფითა უღლებითა და ეგრეთვე გ ლ ე ხ ე ბ ი თ ა მათითა, მთა-ბართა და პლანინაებითა» (... ἦγουν δεσποτικῶν ζευγαρίων. παροίκων καὶ . γῆς παντοίας ὀρεινῆς τε καὶ πεδινῆς, πρὸς δὲ καὶ τῶν πλατυρῶν...).

თარხნიშვილი 57, 25: «ხოლო ნახევარი ყოვლისა მის ნამეტნავისა ...განე-ყოს კეთილად მსახურთა მიმართ მმათა ქრისტესთა, გლახაკთა და დავრდო-მილთა, და მსახურთა და მუშაკთა მონასტრისათა და გ ლ ე ხ თ ა მისთა» (*δια-νεμηθήτωσαν καὶ παροίκοις*).

თარხნიშვილი 72, 1: ესე ნუ იყოფინ ყოფად ოდესვე, გარნა გ ლ ე ხ თ ა ხოლო მიცემოდის საკარავი, რომელნი ეკლესიასა ჰმსახურებდენ და თანანა-დებსა თვსსა გარდაიკდიდენ» (...ἐκτὸς μόνον τῶν παροίκων τῶν δευλεύοντων *συνήθως αὐτῆ*).

περὶ ὀνόματός,

მამულის ნუსხა (опись имени). **A 294.**

თარხნიშვილი 79; «პრასტიკონი და პერიერეზმონი ფილიპოპოლისა პრასტინთათვს»; «პრასტიკონი და პერიერეზმონი მისინოპოლისა პრასტინთათვს»»

B. Васильевский: ЖМНПр 1879, 202, стр. 219: Труды, т. IV, стр. 317.

Fr. Dölger, Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahr. Für das Athoskloster Iberon. München 1919 (Abh. d. B. Ak. d. W.), გვ. 125; περὶ ὀνόματός; Grenzbeschreibung, vov Apographeus amtlich angelegt und für Alte rechtlichen Auseinandersetzungen über den betreffenden Grundbesitz verbindlich („მამულის საზღვრების აღწერა, აღმწერის მიერ ოფიციალურად შესრულებული და სათანადო მამულის ყოველგვარი უფლებრივი დავის დროს სავალდებულო“.

πρᾶξις,

სამფლობელოს აღწერა (владенная запись).

Fr. Dölger, Sechs byz, Praktika, გვ. 5; ბიზანტიელ დიდ-მოხელეთა, აღმწერთა, ოქმები, სადაც აღნუსხული იყო აწერილი ადგილ-მამულის შედგენილობა, სახელი მფლობელისა და მისი ოჯახის შემადგენლობა, სათანადო გადასახადის აღნიშვნით,

თარხნიშვილი 79, 17: «პრასტიკონი და პერიერეზმონი».

προάστειον

სანახები, გარეუბანი; პრასტინი. **A 167. A 168.**

A 173. A 208. A 252.

ἔδωκα... τὸ προάστειον τὸ ὀνομαζόμενον τὸν Ζαυτῆν – „მივეცი ...ეგრეთწოდებული ზაუწის პრასტინი“ (თარხნიშვილი 12, 16: «პრასტინი ჩემი ზაუწია»); τὸ λεγόμενον προάστειον τὸν Μητᾶ – „ეგრეთწოდებული მინას პრასტინი“.

ქართული „პრასტინი“ გვავარაუდინებს ბერძნულს *πράστιν (←*πράστιον ← προάστειον); ამ ხალხური სალაპარაკო ენიდან მომდინარეობს ქართული „პრასტინი“, რომელსაც შემოუნახავს „ნ“, იმ დროს როდესაც სომხურში გვაქვს prast (A. Thumb, Die griechischen Lehnwörter im Armenischen: BZ IX, 402, 419).

„პრასტინი“ დიდი ხნის დამკვიდრებული ჩანს ქართულ ენაში. იგი იხმარება პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტში იქ, სადაც ბერძნულ ტექსტში მას προάστειον კი არ უდრის, არამედ κτῆμα. ასე, მაგალითად: თარხნიშვილი 13, 19: პრასტინთა მისთა (**A 169**: τῶν κτημάτων αὐτῶν); თარხნიშვილი 76, 18: მისინოპოლისა პროსტინთათვს (περὶ τῶν ἐν Μοσσυνοπόλει κτημάτων μου).

იხმარება „პრასტინი“ ისეთ ქართულ ძეგლშიც, რომელიც არაფრით არ არის დაკავშირებული ბერძნულ ტექსტთან. ათონის მონასტრის ალაპებში ვკითხულობთ:

«რამეთუ მრავალნი მონასტერნი და პრასტინი დაჰყარნა, მრავლით ჟამითგან წახუმულნი» (ათონის კრებული, თბ, 1901, გვ. 232).

«და კუალად სხუათა პრასტინთათვს და მელინმათათვს დიად ილუაწეს მეფეთა თანა» (ათონის კრებული, გვ. 250).

სხვა დოკუმენტებში *προάστειον*-ს აქვს აგრეთვე „კარ მიდამოს“ მნიშვნელობა. იხ. დ. Ф. Успенский и В. Бенешевич, Вазелонские акты. Лгр. 1927, стр. LXVIII.

Острогорский, Податной устав 120 – 121: სოფლის მოშორებით არის „აგარაკები“ – *οἱ ἀγροὶ ἂν τὰ ἀγρίδια, ἂν τὰ προάστεια*. მათ შორის ასეთი განსხვავება: *ἀγρίδιον* возделывается и обрабатывается самым владельцем крестьянином, *προάστειον* же рабами, крепостными его или арендаторами.

προσώπων, τὸ კერძო პირი **A 282**.

Васильевский, Труды IV, 282: законом запрещено было «особам» (*προσώπων*) и домам царским и богоугодным покупать имения у сельских Общин или у отдельных членов оных».

თარხნიშვილი 71, 29: პირსა.

ἄβρα ἢ ჯამაგირი: როქი; გასაცემელი, **A 210. A 211**.

Διὰ δόσεως ἄβρων (**A 210**) – „ჯამაგირის გაცემით“ («გ ა რ ო ქ ე ო თ ა») თარხნიშვილი 31, 25); *καὶ λαμβανέσων ἄβρας* (**A 211**) – «და რ ო ქ ს ა ა იღებდენ» (თარხნიშვილი 32, 13): «რ ო ქ ი ს ა წილ შესამოსელსა მისცემდეს ძმათა» (თარხნიშვილი 33, 12).

Васильевский, Труды IV, 288: служат на жалованье (*ἐπὶ ἄβρωι*)

σαρούτην სპილენძისა. **A 286**.

ლექსიკოგრაფთაგან მხოლოდ დ ი უ კ ა ნ ჟ ს აქვს განმარტებული ეს სიტყვა, ისიც ფორმით „სარუკტიჰ, სახელდობრ, დიუკანჟი წერს: *Σαρούτη, καὶ Σαρούχ, Συριστὶ ὁ κεκαυμένος χαλκός* in Glossis Saracenis MSS (ტომი II, 1336) – „ს ა რ უ კ ტ ი, და სარუხი, სირიულად გამომწვარი სპილენძი, [გვხვდება] სარკინოზულ სიტყვებში, ხელნაწერად“. მაშასადამე, ეს სიტყვა სირიული ყოფილა და ნიშნავს „სპილენძს“. სირიულად, მართლაც, არის ეს სიტყვა „სპილენძის“ მნიშვნელობით: *S'raš cuprum purum* („წმინდა სპილენძი“)! იხ. B r o c k e l - M a n, Lexicon Syriacum, 1928, გვ. 502.

წესდების ძველქართული რედაქციის ტექსტში სწერია: «სხუაჲ ხატი წმიდისა გიორგისი და თეოდორესი ს ა რ უ თ ი თ ა და ვეცხლითა მოჭედილი» (თარხნიშვილი 73, 22), რაც უდრის ბერძნულს: *ἡ ἀγ. Γ. καὶ ἡ ἀγ. Θ. σαρούτην μετὰ ἀβρωίων περιφερῶν* (**A 286**) აზრი ამ წინადადებისა ასეთია: წმ. გიორგის და წმ. თეოდორეს ხატი სპილენძისა, ხოლო გარშემო ვერცხლით შემოჭედილი. ასე რომ ლ. პ ტ ი ს სწორად აქვს გაგებული (*sur cuirve*: Petit XVI).

σέκρητον, τὸ (ლათ. *secretum*) სამდივნო; უწყება; სიკრიტონი. (*σήκρητον, - η = ὀ*). **A 291**.

Βασιλικά πικτάρια τὰ καταστροφώμεντα εἰς διάφορα σέκρητα (**A 291**) – „სამეფო წიგნები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე“ (თარხნიშვილი 77, 5: «სამეფო წიგნები, რომელნი კატასტროს ქმნილ არიან ს ი კ რ ი ტ ო ნ თ ა შინა».

¹ ეს სიტყვა შეგვიმოწმა დოც. მზ. შანიძემ, რისთვისაც მას მადლობას მოვახსენებთ.

დიმიტრაკის VII, 072: *σέκρητον, σήκρητον* – ბიზანტიელებთან ნიშნავს სამდივნოს (*γραμματεία*); *...ὅ ἐπὶ τῶν σεκρέτων* – მდივანი“.

Васильевский, Труды IV, 255: чиновник византийского приказа (*σέκρητον*).

σημείωσις ან *σημείωμα* („შენიშვნა“) სიგელი: განაჩენი.

A 291.

Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μιχαήλ περὶ τῆς κυρηθείσης τότε ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου (A 291) – „ს ი გ ე ლ ი კირ მიხაელისა შესახებ პაჭინაკის მაშინ მომხდარი ამოდრავებული თავდასხმისა“; თარხნიშვილი 76, 29: «ს ი მ ი ო ს ი ნ ი ერთი მიხაელ მეფისაჲ პეჭინაგისა ჰარბევისათჳს»; Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 20: gerichtliche Entscheidung in einem Prozess zwischen Gregorios Pakurianos und Patzinakes; Dölger, Byzantinische Diplomatie 48; der Kaiserliche Randvermerk zu Eingaben, Protokollen nsw. („კეისრის რეზოლუცია შემოსულ განცხადებაზე, ოქმზე და სხვ.“).

**Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτανιάτου περὶ τῶν ζημάτων τῆς Φιλιππουπόλεως* (A 291); «სხუად ო ქ რ ო ბ ე ჭ ე დ ი ერთი ვოტანიატისაი, რომელსა შინა არს ს ი მ ი ო ს ი ნ ი პრასტინათაჳს ფილიპოპოლისათა» (თარხნიშვილი 77, 2-3).

σιμέντων ყვავილების-მსგავსი ნაქარგი (სამოსელის კალთებზე დაკერებული, თუ ამოქარგული). A 288.

Σιμέντων ან σήμεντων არის გადასხვაფერებული ლათინური სეგმენტუმ, რაც ნიშნავს „ჭრილს“ (<- seco): მრავლობით რიცხვში segmenta აღნიშნავს მოწეულზე ოქრომკედით ნაქარგ ოთხკუთხ ან მრგვალ ნაჭრებს, რომლებიც შესამოსელის კალთებზეა დაკერებული. ფორმა σιμέντων გამოწვეულია იმით, რომ ხალხურ ლათინურში ითქმოდა sigmentum (იხ. Georges, Lat.-d. Wörterbuch s v.).

Constantinus Porph. (De adm. imp. c. 6); *...οἶον βλαττία, πρᾶνδια, χερέρια, σήμεντα, πέπερι, δευμάτια ἀληθινὰ πάριδια* – „აგრეთვე შემდეგი [საქონელი გააქეთ]: სტავრა, იშვიათი მაუდი, ს ი მ ე ნ ტ ე ბ ი, პილპილი, ავახის ტყავები... (CB. p. 72).

XI-XII საუკუნეებში გვხვდება ქართული ტანისამოსის კალთებზე მუხლს ზემოთ ორივე მხარეს დაკერებული ოთხფურცელა ყვავილის-მსგავსი ნაწილები (segmenta, σήμεντα, σήμετα). იხ. ნ. ჩოფიკაშვილი, XI-XIII საუკუნეების ქართული სამეფო სამოსელი: საქ. მუზეუმის მოამბე, ტ. XXIII – B, გვ. 234.

σκαραμάγγιον (*σκαραμάγγιον*), *τὸ*, სკარამანგი: 1) ძვირფასი წამოსასხამი, ოქრომკედით ნაკერი; 2) ძვირფასი ქსოვილი (წამოსასხამისათვის, ან გადასაფარებლისათვის). A 287 – A 288.

თ ე ო ფ ა ნ ე („ქრონოგრაფია“): «რომაელებმა ხელთ იგდეს მრავალი მახვილი, მთლიანი ოქროსი... რაზატის (სპარსელი სარდლის) ფარი... მისივე აბჯარი, მთლიანი ოქროსი, აგრეთვე წაიღეს მისი ს კ ა რ ა მ ა ნ გ ი (*σκαραμάγγιον*) მის თავთან ერთად, მისი სამაჯურები» (ed. de Boor, I 319, 17).

თეოფანეს „ქრონოგრაფიის“ გამომცემელს კ. დე-ბოორს ამ გამოცემასთან დართულ ლექსიკონში მოჰყავს ეს ადგილი და იქვე განმარტავს: pilei sive Galeae genus esse videtur („ეს უნდა იყოს ჩაჩქანი ანუ მუზარადიო“). ასეთ

განმარტებამდე მიიყვანა დე-ბოორი, ალბათ, იმ გარემოებამ, რომ ნათქვამია: სარდალი რაზატი რომ მოკლეს, წაიღეს, როგორც ტროფეი, მის თავთან ერთად სკარამანგიცო (იგულისხმა მუზარადი, რომელიც თავზე უნდა ხურებოდა). მაგრამ, თეოფანეს „ქრონოგრაფიის“ ლათინურ თარგმანში, რომელიც შესრულებულია ანასტასი ბიბლიოთეკარის მიერ, ეს ადგილი ასეა თარგმნილი: *scaramaggin eius detulerunt cum capite ipstins*, ხოლო ამ თარგმანის ხელნაწერთა არშიაზე ყოფილა განმარტება, *scaramaggin – id est genus vestimenti* („ესე იგი ერთგვარი სამოსელიო“) და უფრო გვიანი ხელით მიწერილია: *scaramaggin eius id est chlamydem seu supernam vestem* („მისი სკარამანგი, ესე იგი ქლამიდი ანუ ზედა სამოსელიო“).

ამ განმარტებაზე დაყრდნობით წერს, როგორც ჩანს, Sophokles-ი თავის ლექსიკონში: „ეს ერთგვარი წამოსასხამიაო“ (*a kind of caftan*)

პეტრიწონის წესდებაში ორჯერ არის ნახმარი ეს სიტყვა: „სკარამანგი მძიმე, ხუთი“ და „სხვა სკარამანგი ერთი, წმინდა საკურთხეველის საბურავი მთელი თავისი მოწყობილობით“ (**A 287 – A 288**), ძველქართული რედაქციის ტექსტშიც სწერია: «სკარამანგი მძიმენი ხუთნი» და «სხუად საკურთხეველისა საბურავი შეკერული სკარამანგი დურანგითი წმიდისა წესითა ყოვლითა»¹ (თარხნიშვილი 75, 2-5). საგულისხმოა, თუ როგორ ესმის „სკარამანგი“ თვით მ. თარხნიშვილს. ლათინურად ის ასე თარგმნის: *vestes deauratae ponderosae quinque* („სამოსელი მძიმე, ოქრომკედით ნაკერი, ხუთი“) და *alia lodix altaris suta deaurata «durangiti»* („საკურთხეველის სხვა გადასაფარებელი ოქრომკედით ნაკერი «დურანგითი»“) (ლათინური თარგმანი, გვ. 45, 36-38).

ზემოთ მოტანილი მასალიდან ჩანს, რომ კ. დე-ბოორის ინტერპრეტაცია, თითქოს სკარამანგი ნიშნავდეს „მუზარადს“, უკუსაგდებია. სპარსელი სარდლის რაზატის მოკვლის შემდეგ მას თავი მოკვეთა მოწინააღმდეგემ, ხოლო მისი წამოსასხამი (*схадсхამъ*) და საჭურველი თან წაიღო.

თუ ეს ასეა, მაშინ მისაღებია მ. თარხნიშვილის განმარტება: გრიგოლ ბაკურიანის-ძეს შეუწირავს მის მიერ აგებული მონასტრისათვის „ხუთი წამოსასხამი, ოქრომკედით ნაკერი“, მაგრამ მეორე ადგილას, სადაც ლაპარაკია „საკურთხეველის საბურავზე“, აღარ გამოდგება „წამოსასხამის“ ვარაუდი: აქ უფრო ისე გავს, რომ სკარამანგი „წამოსასხამი“ კი არ არის, არამედ ძვირფასი ქსოვილია, რომლისგანაც დაუმზადებიათ საკურთხეველის გადასაფარებელი («საბურავია»).

ასეთ გაგებას უნდა ადასტურებდეს აგრეთვე ჯუანშერის თხზულებაში ნათქვამი, რომ ვახტანგ გორგასალმა უძღვნა სპარსთა მეფეს «მჭევალი ათასი, მონა ხუთასი, სტავრა სკარამანგი ხუთასი, ბიზიონი ზუზმა ხუთასი, ჯდალი ცხენი ათი ათასი...» (ქ. ცხ. I (1955), 182, 2-4). ესე იგი: ვახტანგის მიერ გაგზავნილ საჩუქრებს შორის ყოფილა „ძვირფასი ქსოვილისაგან შეკერილი ხუთასი შესამოსელი ან გადასაფარებელი“. Brosset თარგმნის: «Lui donna mille Servantes, cinq cents esclaves, autant de pièces d' étoffes Iamées et brodées d' or» – „ამდენივე (ე. ი. 500) ოქრომკედით ნაქარგი ქსოვილის ნაჭერი“ (H. de la Géorgie, 180).

¹ ქიოსურ ნუსხაში სწერია: «დურანგი თვისა წესითა ყოვლითა».

მცხეთის XI საუკუნის საბუთშიც მოხსენებულია: «ბერძენთა მეფემან ბასილი მიზოდნა... სკარამანგნი (v. I. სკარამანგნი) დიდნი¹ გარე-შეოლვილნი, ვეცხლისა გრგოლითა შეკაზმულნი ზ[~] და ბაგრატ კურაპალატისა ნაბომძვაო დიდი სკარამანგი ა[~]», რვა დიდი სკარამანგი უბომძვია შეოლვილი (ე. ი. არშიებ შემოვლებული სამოსელი) და ერთი ბაგრატ კურაპალატის ნაბომძვარი აგრეთვე დიდი სკარამანგი. მცხეთის საბუთში ბევრგან სხვაგანაც იხსენიება „სკარამანგი“, მაგრამ აქ ყურადღებას გავამახვილებთ გამოთქმაზე: «და ამა სამარტკლოსა შიგან საკურთხეველი ჩემი შევმოსე სკარამანგითა... და დავჰვიდე ეზოდ სკარამანგი შეოლვილი ა[~]»².

ამ ამონაწერებიდან, ნათლად ჩანს, რომ სკარამანგი ისეთი ძვირფასი, ოქრომკედით დამზადებული ქსოვილია, რომლისაგანაც მზადდებოდა „შესამოსელი“, „გადასაფარებელი“ («საბურავი საკურთხეველისაჲ») და „ფარდა“ («დავჰვიდე ეზოდ»).

στρατηγικός

სასარდლო, სადროშო, **A 285.**

Στρατὸς ἀρχιεπίσκοπος στρατηγικός διὰ λίμων κοκκίτων – „ჯვარი ვერცხლისა სასარდლო, წითელთვლებიანი (**A 285**). ძველქართულ ტექსტში სწერია: «სხუად ჯუარი ერთი ვერცხლისაჲ სადროშაჲ წითლითა თუალებითა» (თარხნიშვილი 73, 17). ცხადია, აქ ლაპარაკია იმ ჯვარზე, რომლითაც სარდალი მიუძღოდა თავის ჯარს. აქვე გვავგონდება ჩვენ ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტის ერთი ადგილი, სადაც იგივე სწერია, რაც ზემოთ, ხოლო სხვა სიტყვით: «მივეც საზოლავროჲ ჯუარი ერთი სხუად ვეცხლისაჲ ოქროთა ცურვებული» (თარხნიშვილი 75, 22). ეს ადგილი ბერძნულ რედაქციაში არ მოიპოვება, მაგრამ, რასაკვირველია, „საზოლავრო“ იგივეა, რაც *στρατηγικός*³.

συστάριον

ყუთი ანუ დურჯი. **A 286.**

Θήκη ἦτοι συστάριον ἄγλων λευράτων ἀρχιεπίσκοπον – „ყუთი ანუ დურჯი ვერცხლისა, წმინდა ნაწილებისათვის“ («დურჯი ერთი ვეცხლისაჲ სანაწილე წმიდისაჲ ერთი» – თარხნიშვილი 74, 2).

დიუკანჟი იცნობს ამ სიტყვას, მაგრამ განსხვავებული მნიშვნელობით:

συστάριον. appellatur instrumentum quo metalla in sila diducuntur –

„ასე ეწოდება იარაღს, რომლითაც ლითონებიდან დებულობენ ოქრებს“.

ახალბერძნულ ხალხურში იხმარება *συστάρι* („ყუთი“), როგორც ცალკე ისე კომპოზიტში – *συστοιθήκη*⁴ (შდრ. ჩვენი ტექსტის *θήκη ἦτοι συστάριον*).

¹ „სკარამანგნი დიდნი“ უნდა ეხმაურებოდეს პეტრიწონის წესდების გამოთქმას: «სკარამანგნი მძიმენი». ბერძნული *βαρὺς* ნიშნავს „მძიმეს“ და აგოეთვე „დიდს“ (*σφοδρὸς, μέγας*). იხ. დიმიტრაკისის „ლექსიკონი“ II ტ., გვ. 1350, § 19 და § 20.

² ნ. ბერძენიშვილი, მცხეთის საბუთი XI საუკუნისა საქართველოს მუზეუმის მოამბე, ტ. IV (1931), გვ. 290, 292; იხ. ივ. ჯავახიშვილი, მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, III – IV, თბ. 1962, გვ. 172, 181 – 182.

³ ნ. ბერძენიშვილი, ძლევა (თბ. 1949), გვ. 36: „საზოლავრო ჯვარი, ამრიგად, სამხედართმთავრო ჯვარია“.

⁴ *Μ. Π. Περίδηξ, Λεξικὸν ἑλληνοϊταλικόν*. ათენი 1878, გვ. 1655.

σφιγκτοῦριονსახვევი; სუღარა. **A 287.**

Σφιγκτοῦρια τέσσαρα διὰ γυαμμάτων χειρῶν -- „ოთხი სახვევი, ოქროს ასოებით ამოქარგული“.

Du Cange (II, 1498): *σφιγκτοῦριον* Strictorium („მჭიდროდ შემოსახვევი“). „უფრო გვიან ბერძნები უწოდებდნენ ერთგვარ ტანსაცმელს, რომელიც არც ერთი მხრიდან არ არის გახსნილი და მჭიდროდ ეკვრის ტანს“.

ბ. კონდაკოვი ასახელებს *σφιγκτοῦρια* -ს როგორც აღმოსავლურ სამოსელს: pantalons collants იხ. N. K o n d a k o w, Les costumes orientaux à la cour byzantine: bizantion I (1924), p. 43.

თარხნიშვილი 74, 31: „ს უ დ ა რ ა ოთხი ოქრო-წერილითა აღმითა.“

σχιδευσμός

– რბევა, ძარცვა. იხ. ἀποσχιδευσμός.

τέμπλον, τό

(«<-ლათ. templum) 1) ტაძარი; 2) კანკელი

(„მართლმადიდებელთა ეკლესიაში ხატებიანი ტიხარი, რომლითაც წმინდა საკურთხეველი გამოყოფილია დანარჩენი ტაძრისაგან“ – დიმიტრაკისი). **A 285. A 288.**

Καὶ τέμπλον ἔν ἔχον τὰς δώδεκα ἑορτὰς – „და ერთი კანკელი, სადაც თორმეტი დღესასწაულია გამოსახული“ (თარხნიშვილი 73, 24: «და კ ა ნ კ ე ლ ი დიდისა კონქისაჲ, რომელსა აქუს გამოსახულად ათორმეტი საიდუმლოჲ განგებულეებისა ქრისტესი»).

Τοῦ τέμπλου μαρουάκιον ὀλόκληρον – „კანკელის მთლიანი შანდალი“.

τόμος ὁგუჯარი. **A 283.**

თარხნიშვილი 72, 5: «კრძალვით დამარხვისათჳს გ უ ჯ ა რ ი ს ა ამის განსაგებელისა, რომელ არს ტიპიკონი» (*Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον τῆς μοῦνης τῆς τυπικῆς διατάξεως...*).

ἔλθογραφία, ἡმხატვრობა (ხეზე). **A 285. A 286.**

Εἰκὼν ὁ ἄγιος Γεώργιος ἔλθογραφία μετὰ ἀογυρῶν περιφερῶν – „ხატი წმინდა გიორგისა, ხეზე დახატული, ვერცხლით შემოჭედილი“ (თარხნიშვილი 73, 20-21: «ხატი ერთი დიდი შ ე შ ი ს ა ე პეტალოთა ვერცხლითა შემოჭედილი წმიდისა გიორგისი»).

Εἰκόνες ἔλθογραφία μετὰ πετάλων τὸν αἰσιμὸν εἰκοσιεπτὰ – «ხატები შ ე შ ი ს ა ე ოქრო-პეტალოთა შეკაზმული რიცხვთ ოცდა შვიდი» (თარხნიშვილი 73, 23-24).

ὑπόμνημαმოხსენება; გადაწყვეტილება. **A 295.**

Καὶ τὸ ὑπόμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προστάξεως βασιλικῆς... „მოხსენება, რომელიც გააკეთა მესოპოტამელმა სამეფო ბრძანებით“ (თარხნიშვილი 79, 12: «ი ჰ ო მ ნ ი მ ა ე, რომელი შექმნა მისოპოტმელმან სამეფოთა ბრძანებითა»).

Васильевский: ЖМНПр 1879, № 202: издал реляции и решения (ὑπομνήματα).

χειμευσίς**A 175. A 286** იხ. χειμευτός.χειμευτός, ἡ, ὅνმინანქრიანი. **A 175. A 285.**

Εἰκὼν χειμευτῆ μεγάλη – „ხატი დიდი მ ი ნ ა ნ ქ რ ი ა ნ ი (A 285);

ἐπαγγέλιον ὁμοεικὸν διὰ λίθων ποικίτων καὶ χρυσοῦ καὶ χειμευτός

სახარება ბერძნული ძვირფასი თვლებით შემკული, ოქროსი და მინანქრიანი (A 286).

Н. Марр (ВВр. XII, 19): «отделанных различными камнями, жемчужинами и эмалью (διὰ διαφόρων λίθων τε καὶ μαργαρίτων καὶ χεμαύσσεως)».

თარხნიშვილი 73, 9: «ხატნი ოქროსანი შ ე მ ე ფ ტ ო ნ ი თ ა»;

73. 10-11: სხუად ხატი ერთი დიდი შ ე მ ე ფ ტ ო ნ ი თ ა ვ ე ფერისცვალების უფლისაჲ.

სიტყვა χεμαύτη ძველ რუსულ ენაში შესულია როგორც химинет, ხოლო უფრო გვიან – როგორც финифть და ნიშნავს „მინანქარს“. იხ. შ. ამირანაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, თბ. 1961, გვ. 328; მისივე Les émaux de Géorgie, Paris 1962, გვ. 16 – 17.

ს ვ ი დ ა წერს: *χημαύτη τὸν ἀργύρον καὶ χρυσὸν κατασκευῆ* („მინანქარი: ვერცხლისა და ოქროს შენამზადი“).

χερσὶ βόξεστος

ჯამი ნაკურთხი წყლისათვის. **A 289.**

ეს სიტყვა არც ერთ ლექსიკონში არ მოიპოვება. მაგრამ არის *χέρουψ* (*χέρουπος*) „ნაკურთხი წყალი“. მამასადაძე, ის ყოფილა „ნაკურთხი წყლის ჭურჭელი“.

თარხნიშვილი 76, 1: «მივეც ვეცხლისა შ რ ი ნ ი დ ო ქ ს ე ს ტ ი წყვილი ერთი».

Ὀμοφόριον

სამხრე (ἀμρς „მხარი“, „ბეჭი“), ომფორი. –

1) თავშალი, რომლითაც იფარავდნენ ქალები თავსა და ბეჭებს; 2) საეკლ. სამღვდელო შესამოსელი, ბრტყელი ბაფთის (ლენტის) სახისა, განიერი და გრძელი, კიდეებზე ფოჩებ-შემოვლებული, რომელსაც ამკობდა სხვადასხვა ხატის ან ჯვარის გამოსახულება. ომფორს წამოისხამდა ეპისკოპოსი სხვა ტანსაცმელზე, და ბეჭებზე გადაიგდებდა. **A 288.**

Ὀμοφόρια τρία, ἔξ ἂν τὸ β̅ν̅ ἔχει εἰκόνα διὰ μαργαρίτων (A 288) – „სამი ომფორი, რომელთაგან ერთზე არის ხატი მარგალიტებიანი“.

А. Каждан: Две византийские хроники X века. М. 1959, стр. 124: „Омфор – широкий и длинный «плат», надеваемый епископом поверх остальных одежд; он украшен изображением креста“.

Ἐτερον ὀμοφορίον σιμέντον καὶ ὀμοφορία μεταξὺτὰ ἑτέρα τρία (A 288) – „სხვა ომფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომფორი აბრეშუმისა“.

ძველქართულ რედაქციაში ეს ადგილები არ მოიპოვება (იხ. თარხნიშვილი 75, 9: რიზისაჲ...).

ქიოსურ ნუსხაში *ὀμοφορία-ს* ნაცვლად ორივე ადგილას სწერია *μαφό-ρια*, რაც წარმოადგენს იმავე სიტყვის ხალხურ ფორმას.

დიმიტრაკისი V, 4500: „*μαφορίον, τὸ (μαφορίτης ὀ)* კაპირუსებში – ერთგვარი თხელი საბურავი, თხელი წამოსახამი, რომლითაც იფარავდნენ თავს ქალები და მღვდლები“.

ქართულ ძეგლებში გვხვდება „ომფორი“. იხ. ე. თაყაიშვილი, ძველი საქართველო, ტ. III, გვ. 183.

საკუთარ სახელთა საძიებელი *

პეტრიწონის წესდებისათვის

აბაზი (Ἄπασις), გრიგოლ ბაკურიანის-
ძის მმა A 149⁵, 153⁴, 168²⁵, 169⁴,
173³¹, 174¹⁵, 251¹⁰, 252²¹, 256¹⁸,
257²³, 28, 258⁹, 15.

აგროვა აგარაკი A 166¹⁵.

ალექსი კომნენოსი (1081 – 1118 წ.წ.)
A 176⁸.

ანატოლია A 161²⁷, 173⁶, 174⁹, 16, 290¹⁸.

ანისი A 290¹⁹.

ანტიოქია A 170¹².

არმენიაკთა თემი A 290²¹.

არნასაკი გეოგრ. A 9290²²⁻²⁸.

ახალი რომი A 149¹⁰.

ახრიდონი, სოფელი A 299¹⁰.

ახსართანი A 168²⁶.

ბაკურიანი, გრიგოლის მამა A 147³.
148²³, 280¹⁹, 21.

ბარბაღეს აგარაკი A 166²⁴.

ბასილი დიდი A 324¹⁶, 287⁹.

ბაჩოკოვა, სოფელი A 166¹³.

ბერძენი (Ἑρσείος) A 157¹², 160²⁵.
262⁹.

ბერძნული ენა A 296⁴, 6, 8.

ბოტანიკატი იხ. ნიკიფორე ბოტანიკატი.

ბურსეოსი, აგარაკი A 166¹⁴.

გელოვა (ყელოვა). სოფელი A 167⁴.

გიორგი, წმ. A 162²², 217¹⁴, 285¹², 286¹⁵.

აგარაკი A 166²⁶, მონასტერი A 168¹⁶,
294⁸.

გრიგოლ ბაკურიანისძე A 147³, 148²¹

160¹⁸, 169⁵, 170¹⁴, 179⁷, 254¹⁴⁻¹⁵,

295²⁶, 298⁴, 10-11.

გრიგოლ ვანელი A 158⁶⁻⁷.

გრიგოლ ღვთისმეტყველი A 278²³,

დობროლონგი, აგარაკი A 166¹³.

დობროსტანი, აგარაკი A 166¹⁴.

ევდოკიმი, სოფელი A 291⁸.

ესტათი, დიდმოწამე A 251¹³.

ეფროსინე A 290²⁴.

ელია: წმ. ელიას მონასტერი A 166²⁶.

ეფრემი A 261²⁷.

ექვთიმე, იერუსალიმის პატრიარქი
A 296²⁸, 298⁷.

ვანისკა, ციხე A 167³²⁻³³, 261²⁵.

ვარდანი, ყმა A 294⁷.

ვასილიკისი, პეტრიწონის მეტსახელი
A 163³, 166¹¹.

ვოდინის ციხე A 167³¹, 295²¹.

ვოლერონის თემი A 167⁷.

ზაბალტა. აქ იდგა ვანდი (βάνδι)

ანუ გარნიზონი A 172¹³.

ზაუწი, პრასტინი A 167⁹.

ზაქარიას სოფელი A 295²¹.

ზმოლენის თემი A 292⁸⁻⁹, 293²⁷,
294¹⁰.

ზრავიცი, სოფ. A 172¹¹, 275¹³, 294⁴.

თეოდორე სტუდიელი A 287¹⁵.

თეოდორე, წმ. A 286¹⁵.

თეოდოსიუპოლი A 171²⁹, 173⁵, 290¹,
293²³.

თესალონიკე A 169⁹, 296¹.

იანოვა, აგარაკი A 166¹².

იბერია A 245⁶.

იბერნი A 148²⁵, 199²⁴, 263²⁵, 265¹⁶,
296⁵: იბერTა მონასტერი (პეტ-
რიწონში) A 152²⁷, 159²³, 173²⁷.

იერუსალიმი A 295-296, 298⁸.

იოანე, მახარებელი A 487⁷.

იოანე, ნათლისმცემელი A 162¹⁹, 217¹³:

იობი A 193²⁶.

იოვანე (Ἰωβανέ) A 961²⁷.

იუდა ისკარიოტი A 243⁸.

* დიდი ციფრები მიუთითებენ ქიოსური ხელნაწერის (A) გვერდებს, რომ-
ლებიც აღნიშნულია ზემოთ დაბეჭდილ, როგორც ბერძნულს ისე ქართულ ტექ-
სტში; ხოლო პატარა ციფრები – ბერძნული ტექსტის დაბეჭდილ სტრიქონებს.

კომანები (ცივზაყები) A 177²⁰, 292⁷.
კონსტანტინე I დიდი A 149⁹.
კოტრესი («კოტრიაძე»), სოფელი A 291⁹
კესარია, ქალაქი A 224¹⁶⁻¹⁷.
კესაროპოლი A 172¹¹.

ლაგაკა, სოფელი A 290²², 295¹⁷.
ლალკუვა, აგარაკი A 166¹⁵.
ლივადიონი, სოფელი A 290²⁵.
ლილიწონი, აგარაკი A 166²⁴.

მარმარი A 158⁸, 275⁴, 12 (სასტუმრო).
მარტისაპაო, სოფელი A 290²³.
მარღონი A 290-291.
მაქსიმე აღმსარებელი A 287¹².
მესოპოტამელი A 295²⁰.
მინა, პოასტინი A 168²¹.
მიხაელი, კეისარი (მიხაელ VII; 1071 —
1078 წ. წ.) A 290²⁶, 291¹⁰.
მოსინოპოლი A 167^{8,10}, 168^{14,19}, 197²³⁻²⁴,
290²⁶, 290⁴, 293¹⁷, 294⁷, 18, 295¹⁶.

ნიკეა A 243⁶.
ნიკეფორე ბოტანიატი (1078 – 1081 წ.წ.)
A 291¹⁴.
ნიკოლოზი, წმ., ტაძარი და მონასტერი
158¹², 166²⁶, 275⁶, 17, 280¹⁴, 28, 281¹¹,

პავლე, მოციქული A 190⁷, 194⁵, 205⁸,
229²⁹.
პანაგის მონასტერი A 149⁸, 151^{7,11},
152¹⁸, 211⁷, 219¹⁰, 230²¹, 297¹², 20,
298²⁴.

პანკალიწი, სოფელი 299⁴.
პაპიკიონი A 168¹⁶, 294⁸.
პაწინაკები (Πατρίνακοι) A 176¹⁴.
პაწინაკი (Μπατρίνακη?) A 291¹¹.
პერიტეორიონი, გარნიზონის სადგომი
A 168^{20,24}.

პეტრიწონი ΠΕΤΡΙΤΣΩΝ A 147⁵, 148¹⁸,
163³, 166¹⁰, 173²⁷, 292¹.

პეტრიწონიტისა (ΠΕΤΡΙΤΣΩΝΙΤΙΣΣΑ, ΠΕΤ-
ΡΙΤΣΩΝΙΤΙΣΣΑ) A 147⁵, 169³⁰, 295²⁴,
298^{6,9}.

პრენეზი τῆ Προνεζῆ – „ფ რ ე ნ ა კ ს ა
(ახლავს)“ 166²⁵.

პრილონგი (პრილონგიონი), სოფელი

A 158³, 169⁹, 170¹⁶, 171³², 171⁴,
275¹⁸, 294⁶.

რომაელი (ბიზანტიელი) A 160²⁵.
რომანია (ბიზანტია, საბერძნეთი)
A 164¹⁸, 176¹³, 245⁷. იხ. აგრეთვე
A 164¹¹.

რომაული სახელმწიფო A 164¹¹.
რომი, იხ. ახალი რომი A 149¹⁰.
საბერძნეთი A 164¹⁸, 176¹³, 245⁷.
სერის თემი A 172¹².

სიკონი, სოფელი A 293¹¹.

სიმეონი, წმ. A 287¹¹.

სიონი A 234¹⁷.

სირია A 245⁷.

სომხები, მათი სარწმუნოება A 203¹⁶.

სომხეთი A 245⁶.

სომხური A 296^{4,7}.

სოფიოს ტაძარი A 294³.

სპაზმატი, სოფელი A 292⁴.

სტენიმახელი A 275¹¹.

სტენიმახი A 158³, 166²², 272⁵. 7. 12,
295¹⁸⁻¹⁹.

სტეფანანა, საარქონტო A 169¹⁰.

სტუდიელი, იხ. თეოდ. სტუდიელი.

ტაო (Ταίς) A 290²⁰.

ტოპოლინიწი A 167³.

ფილიპოპოლი A 163³⁰, 166⁹, 178²⁰,
197²³, 290²⁸, 291¹³, 293^{19-20,21},
294¹¹, 296³.

ფრანგები (Φράγγοι) A 293²⁸, 296².

ქართველები (იბერები) A 150²⁷,
157¹⁵, 160²³⁻²⁴, 296^{4,7}.

ქართული ენა A 148¹⁹, 296^{4,7}.

ქსანთია, სოფელი A 290⁵.

ღლავენონი (Γλαύων), აგარაკი A 172¹⁴.

ყარსი (Καρσ) A 290³⁰.

ჩურმერი, მხარე 290²⁰.

ჩერვენი, სოფელი A 292²⁶.

ხარპეტიკიონი, სოფელი A 293¹¹.

ხახული (ხახულის მონასტრისა – τῆς
μοῦνης τῶν Χαχῶν) A 293¹³.

ხუასროვანი, ბაკურიანის ძმა A 280²⁰.

ნიკიფორე ვრიენიოსი

ნიკიფორე ვრიენიოსი XI – XII საუკუნის ისტორიკოსია. იგი დაიბადა 1062 წელს ცნობილი სტრატეგოსის ნიკიფორე ვრიენიოსის ოჯახში. მან ალექსი კომნენოსის ყურადღება მიიქცია სამხედრო საქმის კარგი ცოდნით და თავისი განათლებით. ამიტომ მეფემ მას მიანიჭა კესარობა და პანიპერსევასტოსობა. შემდეგ მან მიათხოვა ნიკიფორეს თავისი ასული ანნა, ცნობილი ისტორიკოსი ანნა კომნენე.

ნიკიფორე დიდის გულმოდგინეობით ემსახურებოდა ჯერ ალექსის, ხოლო შემდეგ მის მემკვიდრეს იოანეს: მიიღო მონაწილეობა მრავალ ბრძოლაში (გოტფრიდ ბულიონის წინააღმდეგ, იკონიის სულტანის წინააღმდეგ და სხვ.). უკანასკნელად 1137 წელს იღებდა მონაწილეობას სირიასთან ბრძოლაში.

ნიკიფორე ვრიენიოსს დარჩა დაუმთავრებელი საისტორიო ნაშრომი, რომელსაც მან უწოდა “Υλη ἱστορίας – „საისტორიო მასალები“.

ნიკიფორეს მოღვაწეობის საუკეთესო დახასიათება ეკუთვნის ანნა კომნენეს.

ჩვენ ხელთ გვქონდა ნიკიფორე ვრიენიოსის შემდეგი გამოცემანი:

1) Nicephori Bryenii Commentarii. Recognovit Augustus Meineke. Bonnae 1886.

2) Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor: Migne, Patrologia Graeca, tom. 127 (1864 წლისა).

3) არსებობს რუსული თარგმანი: Исторические записки Никифора Вриенния (976 – 1087). СПб 1858.

ქვემოთ ჩვენ ვბეჭდავთ რექსტსა და თარგმანს თ. ბრეგამის გამოცენით (ზოგიერთი შესწორებით). იხ. მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, ტ. 31 (1954), გვ. 233 – 248.

ნიკიფორე ვრიენიოსის მიზანი

Ἄθλον δὲ τοῦτο μέγιστον ἀπάντων, ὃν ἴσμεν, προτέθεικας ἡμῖν, ὃ σφωτάτη μοι φρήν καὶ διάνοια, τὰς Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου πράξεις συναγαγεῖν ἐπιτάξασα, ... τοῦτου τοίνυν τὰς πράξεις συναγαγεῖν ἐργῶδες ἂν εἴη καὶ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὑπερβαῖνον, καὶ παρητησάμην ἂν τοῦργον, εἰ μὴ με βίη Ἡρακλείη πρὸς αὐτὸ ἐβιάζετο, μεγίστων ἀγαθῶν βραχύν τινα πόνον ἀνταλλάξασθαι· πείθουσα... εἰ δὲ μὴ πασῶν ἐφικέσθαι· δυνηθεῖη ὁ λόγος, ἐπισυριτέτω τούτῳ μηδεὶς. Οὐτε γὰρ ἱστορίαν συγγράφειν προήρημαι· οὐτε πλέκειν ἐκείνῳ ἐγκώμιον· μόλις γὰρ ἂν πρὸς ταῦτα ἦ τε Θουκυδίδου δεινότης καὶ τὸ Δημοσθένους ἐξήρησε μεγαλόφωνον. Ἄλλ' ἀφορμὴν τινα παρασχεῖν βουλόμενος τοῖς τὰ ἐκείνου συγγράφειν ἐθέλουσι πρὸς τουτηνὶ τὴν γραφὴν ἐξάρμησα. Ταύτη τοι καὶ ἕλη ἱστορίας ὄνομα ἔστω τῷ λόγῳ.

სახელი აქვს მხოლოდ ისტორიული მასალებისა.

ამრიგად, აქამდე ცნობილ ყველა ღვაწლთაგან, შენ, ბრძენ-თა ბრძენო გონებითა და გულით, შემომთავაზე მე აღმეწერა საქმეები დიდი ალექსისა... აღწერა მისი საქმეებისა იქნებოდა ძნელი და აღემატებოდა ჩემს ღონეს და მე უარს ვიტყვოდი ამ სამუშაოზე, რომ არ მაძიულებდეს ამას ჰერაკლეს ძალა, რომელიც შთამაგონებს მე ამ ხანმოკლე შრომით მცირედ მაინც გადავუხადო მადლობა იმ მიღებულ უდიდეს სიკეთეზე... თუ ჩემი სიტყვა არ იქნება სრული, ის არ უნდა გახდეს ამისათვის გასაკიცხი, რადგანაც მე მას ისტორიის დაწერას და ხოტბის შეთხზვას კი არ ვუპირებ, ეს გაჭირდებოდა თუკიდიდეს ნიჭით და დემოსთენეს ენაწყლიანობითაც. მე ხელს მივყოფ ამ საქმეს, რადგან მაქვს მხედველობაში მივცე მასალა სხვებს, რომლებიც მოინდომებენ ალექსის ცხოვრების აღწერას. ჩემ სიტყვას

თურქთა ტომი

Τίνας δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅθεν γῆς ἄρμημένοι πρότερον ἴσμεν Ῥωμαίοις ἔληγον ὕστερον, ἀναγκάστον ἄνωθεν διεγίγασθαι. Οὗτοι οἰκεῖν μὲν ἔλαχον τὰ προσάρκτια τὰ πέραν Τανάιδος τε καὶ Βοσ-

პირველად საჭიროა ითქვას, თუ ვინ არიან თურქები და, პირველად ქვეყნის რომელ მხარიდან წამოსულნი, შემდეგში გახდნენ მოსაზღვრენი რომაელეზისა ისინი ცხოვრობდნენ და

πόρου οὐ πάνυ τε τῶν Κασκασίων ἀπέχοντες ὄρων. Αὐτόνομον ἔθνος ὃν καὶ γαλακτοφάγον ἀρχήθειεν πολυάνθρωπόν τε καὶ πολεμικώτατον ἢπ' οὐδενὸς δεδούλωται ἔθινους πώποτε (CB I, c. 7, p. 25–26).

მეომარი, რომელიც რძით იკვებებოდა, და ჯერ არასოდეს არ ყოფილა დამონებული არცერთი ხალხის მიერ.

ფლობდნენ ტანაიდისა და ზოსფორის იქით ჩოდილოეთით მდებარე მხარეს და არც მაინცდამაინც დაშორებული იყვნენ კავკასიის მთებიდან. ეს ხალხი დამოუკიდებელი იყო და დასაბამიდან ხალხმრავალი და მამაცი

მარიამ დედოფალი, მართა-ყოფილი

Καὶ ἡ μὲν τοῦ Διογένους φάλαγξ οὕτως διελέλυτο καὶ διεσκέδαστο, τροπαιοφόρῳ δ' ἐπαγγελθόντι τῇ Ἀνδρονίκῳ πρὸς τὴν σκητὴν καὶ μετ' εὐφροσύνης τὰ χαριστήρια φέροντι καὶ ἕτερον ἐπήλθεν εὐτύχημα. Ἰππεὺς γάρ τις ἦκεν ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν τῶν πολεμίων ἄγων τινα καὶ τὸν στρατηγὸν ἐζήτει φεάσασθαι. Ὁ δὲ τῆς σκητῆς προκύψας ἑώρα πρᾶγμα πολλὴν αὐτῷ φυμαδίαν παρέχον, τὸν Χουτατούριον πρὸς αὐτὸν ἀγόμενον δέσμιον. Οὗτος γὰρ ἐν τῷ φεύγειν τοῦ Ἰππου διωλισθηκότος, ὡς ἔλεγεν, λόχημην τε εἰσέδω τινα καὶ λανθάνειν ἔσπευδεν. Ὡς δ' ὑπὸ τῶν διωκόντων καταφανῆς γέγονε καὶ συλληφθεὶς ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι, ἐλιπάρει τὸν ζωγράφσαντα, Ὡς δὲ δακρύοντα οὗτος τὸν ἄνδρα τεθέαται, τὴν ἐσθητὰ ἀποδυσάμενος καὶ γυμνὸν ἐπὶ τὴν λόχημην ἀφείξ ἀπήει. Εἶτα δὴ ἄλλος αὐτὸν γυμνὸν κατιδὼν ὑπὸ τὴν λόχημην

დიოგენეს ფალანგი ასე დაიშალა და დაბანაკდა. ხოლო ნადავლით დაბრუნებულს ანდრონიკეს, კარვის წინ მხიარული ღმერთს რომ სამადლობელო მსხვერპლს წირავდა, მეორე ზედნიერი მემთხვევა ეწვია, სწრაფად მიაჭენა მხედარმა, რომელსაც მოჰყავდა ვიღაც მტერთაგან (ტყვე). ის იყურებოდა აქეთიქეთ, ეძებდა მხედართმთავარს. ხოლო მან გამოჰყო თავი კარავიდან და დაინახა სანახაობა მისთვის ძალიან სასიხარულო. მის წინ შეკრული ხუტატურიოსი იყო მოყვანილი. რადგან მას, როგორც ამბობს, გაქცევის დროს დაეღეპა ცხენი, ამიტომ შესულა უღრან ტყეში და სასწრაფოდ დამალულა. ხოლო როცა მდევართაგან ერთმა შეამჩნია, შეიპყრო და მოკვლა დაუპირა, სთხოვდა სიცოცხლის შენარჩუნებას. ხოლო როცა მან მომტირალი ვაჟკაცი დაინახა, გაჰხადა ტანსაცმელი, შიშველი დატოვა

κρυπτόμενον ἄρμησεν ἀναίρειν, ὁ δὲ ὅστις εἶη ἐφθέγγετο καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀπαχθῆναι παρεκάλει. Κάκεινος ταχέως τοῦτον ἐπὶ τοῦ ἵππου θείς πρὸς τὸν Ἄνδρόνικον ἀπεκόμιζεν. Ὁν ἐκεῖνος ἐκ τῆς σκηπῆς ἰδὼν γυμνὸν ἐπαγόμενον ἐξήει τε τῆς σκηπῆς καὶ ἔλεθ' τῷ ὄμματι τοῦτον καθυπεβλέπετο. Περιστείλας οὖν τὴν αὐτοῦ γυμνωσὶν περιβολῆ στρατηγῷ πρεπούσῃ γενναίῳ ἐν ἀδέσμῳ ἐτήρει φυλακῇ. Ἄγασθεις δὲ ὁ Χουτατούριος τῆς περὶ αὐτὸν φιλοφροσύνης τοῦ Ἄνδρόνικου, λίθον τινα τῶν πολυτίμων ὑπ' αὐτοῦ κρυβέντα περὶ τὴν λόχημην ἐν ἑάλῳ αὐτῷ φανεροί, καὶ πέμψαι ξὺν αὐτῷ ἄξιόν τοὺς ἀποκομίζοντας. Καὶ δὴ πέμπονται, καὶ κομίζουσι θέαμα τοῖς ὄρωσιν ἰδεῖν. Μεγέθει γὰρ ἦν σχεδὸν ὑπὲρ ἅπαντας λίθους, λαμπρότητι δὲ τοὺς διαυγεῖς ἅπαντας ὑπερέλαμπεν. Ὁν ὁ Ἄνδρόνικος τῇ βασιλίδι Μαρίᾳ δῶρον προσήνεγκεν ἕστερον (CB I, c. 24, p. 52—53).

ლა გამჭვირვალე ქვაზე უფრო. ეს ქვა შემდეგში ანდრონიკემ საჩუქრად მიაართვა მარიამ დედოფალს.

მარიამის დისშვილი ირინე

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τοῦ Διογένους ἀπαλλαγείς τὴν κουροπαλάτισσαν Ἄνναν, ἣν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε μητέρα τῶν Κομνηνῶν, σὺν τοῖς υἱέσι τῆς ὑπερορίας ἀνακαλεῖται καὶ διὰ κήδους

ულრან ტყეში და წავიდა. ამის შემდეგ მეორემ დაინახა ის, შიშველი რომ ტყეში იმალებოდა, წამოვიდა მოსაკლავად, ხოლო მან გაუმჟღავნა ვინაობა და თხოვა მხედართმთავართან წაეყვანა. მაშინ საჩქაროდ შესვა ცხენზე და წამოიყვანა ანდრონიკესთან, რომელმაც კარავიდან რომ დაინახა იგი მის წინაშე შიშვლად მოყვანილი, გამოვიდა და მოწყალე თვალებით გადახედა, შემდეგ მისი სიშვილვე დაფარა მეთაურისათვის შესაფერისი სამოსით და უბოროკილებოდ გადასცა მცველს.

ხოლო ანდრონიკეს მეგობრული მოპყრობით კმაყოფილმა ხუტატუროსმა განაცხადა, რომ დამალა დატყვევების დროს ტყის ახლოს ძვირფასი ქვა; ამიტომ ითხოვა გაეგზავნათ მასთან ერთად მხლებლები (მის მოსატანად). გაგზავნეს და მოიტანეს ნივთი, რომლის ნახვაც ღირდა, რადგანაც იყო თითქმის ყველა ქვაზე დიდი და ბოწყინავდა ყვე-

დიოგენესაგან რომ განთავისუფლდა, მეფე მიხელმა კუროპალატისა ანნა, დედა კომნენოსებისა, რომლის შესახებაც სიტყვა ადრე იყო ნათქვამი, შვილებთან ერთად გამოიძახა გადა-

αὐτοὺς ἑαυτῷ οἰκιοῦσθαι· γήμας γὰρ αὐτὸς πρότερον τὴν Παγκρατείου¹ τοῦ Ἰβήρων κατάρχοντος θυγατέρα Μαρίαν τὴν ἐκείνης ἐξαδελφὴν Εἰρήνην τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλανίας ἐξουσιάζοντος τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν παιδῶν τῆς κουραπαλατίσης Ἰσαაკίῳ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐκδίδωσιν (CB II, c. 1, p. 56).

Ὁ μὲν οὖν καίσαρ τὴν Ἀσιάτιν καταλαβὼν περὶ θήραν ἐπτοήσθαι προσπειοῖτο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ συγκλειομένων αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἤδη κατὰ τε τὴν ἔω καὶ τὴν ἐσπέραν (οἷ τε γὰρ Τούρκοι τὰ κατὰ τὸν Διογένην πυθόμενοι καὶ τὰς πρὸς Ῥωμαίους δι' ἐκείνον γενομένας ξυμβάσεις τε καὶ σπονδὰς διαλύσαντες τὴν ἔφω πᾶσαν ἐδηρῶντο καὶ ἐληϊζόντο, οἷ τε μὴν Σκύθαι πρὸς τοῦτοις συστασιάζαντες Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν κατέτρεχον, ὡς παρθεῖσθαι μικρὸν δεῖν ἅπασαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ὑπ' ἀμφοῖν τοῖν ἐχθροῖν), οὕτω γοῦν αὐτῷ τῶν πραγμάτων συγκλεισθέντων τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον, ὃν διὰ κήδους ἑαυτῷ φικεῖώσατο, δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καταστήσας, αὐτοκράτορα στρατηγὸν τοῦ κατὰ Τούρκων πολέμου τοῦτον ἐκπέπομφεν. Ὁ δὲ παραλαβὼν τὰς δυνάμεις ἀπῆει ὡς ἐπὶ τὴν τῶν

სახლებიდან და ქორწინების საშუალებით ისინი დაინათესავა. თვითონ იყო ადრე დაქორწინებული იბერთა მპყრობელის ბაგრატის ქალიშვილზე, მარიამზე, ხოლო ამისი დისშვილი ირინე, ქალიშვილი ალანეთის მფლობელისა, კუროპალატისას უფროს შვილს ისააკს მისცა ცოლად.

აზიამი რომ იმყოფებოდა კესარი, თავი ისე ეჭირა თითქოს გატაცებული იყო ნადირობით. ხოლო მეფე მიხაელი იმ დროს შევიწროვებული იყო როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთის საქმეებით. თურქებმა დიოგენეს ამბავი რომ გაიგეს, დაარღვიეს რომაელებსა და მათ შორის დადებული ხელშეკრულება მშვიდობაზე. ამიტომ მთელ აღმოსავლეთსა და დასავლეთს აოხრებდნენ და ცარცვავდნენ. ხოლო მათზე (ბიზანტიელებზე) აღშფოთებული სკვითები თავს ესხმოდნენ თრაკიას და მაკედონიას. ასე რომ ამ ორი მტრის მიერ თითქმის სულ მთლად გაჩანაგებული იყო მთელი აზია და ევროპა. საქმეებისაგან ასე შევიწროებულმა (მიხაელმა) ისააკ კომნენოსი, რომელიც ქორწინების საშუალებით დანათესავებული ჰყავდა და აღმოსავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად, გაგზავნა მთავარ-

¹ Παγκρατείου ხ ვ ე ნ ი კ ო ნ ი ე ქ ო უ რ ა, παγκράτειαν cod.

Καππαδόκιαν (CB II c. 3, p. 57—58).

თან ძალები და წავიდა კაპადოკიისაკენ.

სარდლად თურქებთან ომში, ხოლო მან (ისააკმა) წაიყვანა

ბრძოლა თურქებთან

Ἄλανθος δὲ τις τῶν ἐπὶ μισ-
θῷ συνόντων τῷ γενναίῳ Ἰσαα-
κίῳ, Ἀραβᾶτης τὸ ὄνομα, τὴν
ὀρμὴν ὅτι πλείστην θεατᾶμενος
τῶν βαρβάρων καὶ ὡς μετὰ σφο-
δρᾶς τῆς ῥύμης ἐπήγεσαν καὶ τοὺς
ἀδελφοὺς ὅτι μόνοι διακινδυνεύ-
ουσι σὺν ἄλλοις, δεῖσας μὴ τι τῶν
ἀνηκέστων τούτων συμβαίη τινί,
τὸν ἐταῖρον ἢ Χασκάκης ὄνομα
ὑπὸ τῷ Κομνηνῷ Ἀλεξίῳ ταττό-
μενον παρεκάλει ξὺν αὐτῷ γενέσ-
θαι, καὶ ἄμφω τῶν ἵππων ἀπο-
βῆναι καὶ τοξεύειν ἐπὶ τοὺς πολε-
μίους. Ἀίσχρον γὰρ ἔφησεν εἰ
Ἄλανθων ἐνταῦθα παρόντων πα-
ρακινδυνεύουσιν ἄνδρες εὐγενεῖς
τε καὶ ἄριστοι. ὄνειδος γὰρ ἂν
οὕτω ἅπαν ἔξει τὸ γένος τῶν
Ἄλανθων. Οὕτω μὲν οὖν ἔκεινος
ἔφη, ὁ δὲ τὴν βουλήν ἀπεπέμ-
πετο ὡς οὐ συνετήν μᾶλλον ἢ
τολμηράν· αὐτοὺς τε γὰρ κινδυ-
νεῦσαι οὕτω δράσαντας ἀκείνους
μηδὲν τι ἐκ τούτου προσεφερεῖν
τοῦ ὀνήσασθαι, ἅτε ὀμαλοῦ ὄντος
τοῦ τόπου καὶ πεδίνου. «Ἄλλ' εἰ
τί τοι πείθῃ», φησὶν, «ἐπεὶ ἐγ-
γὺς που τῶν στενωπῶν ἦδη γεγό-
ναμεν, ἐπειδὴν ἔκεισε φθάσωμεν,
ἀποβησώμεθα τῶν ἵππων καὶ γεν-
ναίως ἀγωνίσασθαι σπεύσωμεν,

ხოლო ერთმა ალანმა, კეთილ-
შობილ ისააკთან მყოფ დაქირა-
ვებულთაგან, სახელად არაბატემ
დანიხა, რომ ბარბაროსები (ე. ი.
თურქები) აწვებოდნენ ძლიერად
და სწრაფად და რომ მცირერი-
ცხოვან მხლებლებთან ერთად
ძმები განსაცდელში ვარდებოდ-
ნენ. შიშით, რომ ვინმეს რამე არ
მოსწეოდა, მოელაპარა იგი ამხა-
ნაგს, სახელად ხასკარესს, რომე-
ლიც იყო ხელქვეითი ალექსი
კომნენოსისა, და მოუწოდა მას,
რომ მასთან ერთად ყოფილიყო,
რომ ორივენი ჩამოსულიყვნენ
ცხენიდან და შუბებით შებრძო-
ლებოდნენ მტერს. სირცავილი
იქნება, თქვა მან, როცა აქ არიან
ალანები, კეთილშობილი და მა-
მაცი ვაჟკაცები საფრთხეში ჩა-
ვცვივდეთ; სირცხვილი იქნება
ეს მთელი ალანთა მოდგმისა-
თვის, ასე ურჩევდა არაბატე, მაგ-
რამ ხასკარესმა უარყო ეს რჩე-
ვა რამდენადაც არა გონიერი,
იმდენად გაბედული, იმიტომ,
რომ, ამზობდა ის, თუ ასე მო-
ვიქცევით, ჩავცვივდებით განსა-
ცდელში, რომელიც არავითარ
სარგებლობას არ მოგვიტანსო:
ადგილი სწორია და ვაკეო, „მაგ-
რამ თუ შენ ოდნავ მაინც მიჯუ-

καὶ οὕτω τὸ τε γένος τιμήσομεν
καὶ τοὺς δεσπότης ὀνήσομεν“.

Ταῦτα ὁ Χασκάρης ἔλεγεν.
Ὁ δὲ Ἄραβᾶτης βαρβαρικῶς εἰς
αὐτὸν ἐξυβρίσας ἐνθὺς τοῦ ἵππου
ἀπέβη. Καὶ τῇ μάστιγι τοῦτον
πλήξας ὥστε ἐπεσθαι τοῖς ἀπιοῦ-
σιν, αὐτὸς ἤμυνεν ἐν τῇ πεδιάδι.
Οἱ δὲ Τούρκοι τῷ παραδόξῳ τῆς
θῆσας καταπλαγέντες ἠπόρουν ὅ-
τι καὶ εἶη τὸ δρώμενον. Βραχὺ
γούν βέλος εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ. Τὸν
γούν πρῶτως ἐπιόντα βάλλει κατὰ
τῶν στέρνων τῷ δεξιῷ καὶ ἐνθὺς
τοῦτον καταβάλλει τοῦ ἵππου.
Ἄφεις δὲ τις βέλος βάλλει τούτου
τῆν δεξιάν· ὁ δ' ἐκείθεν τὸ βέλος
ἐλκύσας αὐτῷ τούτῳ τὸν βάρβα-
ρον, καθάπερ ὁ Βρασιῖδας πάλαι,
ἤμύνατο. Οἱ γούν βάρβαροι δεῖσαν-
τες αὐτοῦ τὸ γενναῖον βραχὺ τι
τούτου διέστησαν. Ὁ δ' ἀθείας
λαβόμενος ἐπὶ τι θωμάτιον ἀνέ-
βαινε κακείθεν αὐτοὺς τοῖς το-
ξέυμασιν ἔβαλλε, καὶ τοὺς λοι-
ποὺς εἶχον ἤδη τὰ στενωπὰ τῶν
χωρίων. Καταλιπόντες οὖν ἐκεῖ-
νον οἱ βάρβαροι μετὰ σφοδρότά-
της ῥύμης ἐκείνοις ἐπήσαν. Ὁ δὲ
Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὑποστρέψας
ξύν ὀλίγοις τῶν ἀμφ' αὐτὸν πρῶ-
τος ἕνα τούτων κατέβαλε. Καὶ ὁ
Χασκάρης, οὐ πρῶτον ὁ λόγος
ἐμνήσθη, κατὰ τῶν μεταφρένων
ἔτρωσεν ἕτερον. Φόβῳ οὖν μεγά-
λῳ συσχεθέντες ἀφέντες αὐτοὺς
ἀνεχώρουν. Οἱ δὲ ὀλίγον βαδίσαν-
τες, ἀποβάντες τῶν ἵππων ἐν

რებ“, თქვა მან, „აი უკვე ახლოს
არის ვიწრობი, მივიდეთ იქ და,
რომ ჩამოვალთ ცხენებიდან, ვი-
ბრძოლებთ კეთილშობილურად.
ამგვარად ხალხსაც (ე. ი. ალა-
ნებს) პატივს ვცემთ და მეთაუ-
რებსაც მოვუტანთ სარგებლო-
ბას“.

ასე თქვა ხასკარესმა, ხოლო
არაბატე მას ბარბაროსულად
ამყად მოეპყრა, ჩამოვიდა სასწ-
რაფოდ ცხენიდან და დაარტყა
მათრახი, რომ (ცხენი) დადევნე-
ბოდა გაქცეულებს. მან დაიწყო
ბრძოლა ქვეითად. ხოლო თურ-
ქები განცვიფრებულები ასეთი
არაჩვეულებრივი რამის ხილვით
გაკვირვებული იყვნენ, რა ხდება
ესო? ხელში (არაბატეს) მოკლე
შუბი ჰქონდა. პირველად თავ-
დამსხმელს ეს შუბი მთარტყა
გულში და მაშინვე ჩამოაგდო
ის ცხენიდან. ერთმა იგი ისრით
დასჭრა მარჯვენა ხელში, მაგ-
რამ მან გამოიძრო ისარი ჭრი-
ლობიდან და იმავე ისრით გა-
დაუხადა სამაგიერო ბარბაროსს,
როგორც ოდესღაც ბრასიდასმა.
მისი მამაცობით შეშინებულმა
ბარბაროსებმა ცოტათი უკან
დაიხიეს. მან ისარგებლა ამით,
ავიდა სახურავზე და იქიდან
დაუშინა ისრები. ამით ის ვიწ-
რობში მყოფ მტრებს ავიწრო-
ვებდა. მაშინ ბარბაროსებმა მი-
ატოვეს იგი და დიდი სისწრა-
ფით დაესხნენ თავს მათ (ბერძ-
ნებს), მაგრამ ალექსი კომნენოს-

ὁ χυρῆν χωρίῳ ἐσκήθουν. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης καὶ ὁ πρὶν ἀποβάς τοῦ Ἰππου Ἀλανὸς πρὸς αὐτοὺς κατελάμβανε. Καὶ πάντες ὁμοῦ διεσάθησαν, μήτ' ἄλόντος μήτε θανόντος τινός. Οἱ δὲ σωθέντες ἅπαντες σωτήρα καὶ κηδεμόνα τὸν καλὸν ἐπευφήμουν Ἀλέξιον (CB L. II, c. 12—13, p. 70, 71—72).

ცხენებიდან და უმიმარ ადგილზე დაიბანაკეს. ღამით მოვიდა ის ალანიც, რომელიც ადრე ჩამოვიდა ცხენიდან. ამრიგად ყველა გადარჩა, არავინ არ იყო ტყვედ წაყვანილი და მოკლული და ყველა გადარჩენილი მადლობას უხდოდა თავის გადამრჩენელ კეთილ ალევსის.

ალექსი კომნენოსის ლაშქრობა

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν θραυμασιώτατον καίσαρα τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος, ὁ δὲ Οὐρσελίος τῆς αἰγμαλωσίας ῥυσθίεις ἀπήγει αὐθις ὡς ἐπὶ τὸν Πόντον καὶ τινὰ τῶν φρουρίων κατελάμβανε. κακείθεν ἐλύπει τὰς τοῦ Πόντου πόλεις Ἀμασειάν τε καὶ τὴν νέαν Καισάρειαν· ἐδήγῃ γὰρ τὰς χώρας καὶ διασμοφορεῖν κατηγάγκαζεν· ὁ δὲ μαθὼν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον Νικηφόρον πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἀλανίας ἐκπέπομφεν ἄξοντα στρατεύμα μισθοφόρον. Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ στρατὸν ἐκείθεν ἀναλαβὼν περὶ που τὰς ἑξ χιλιάδας τὸν Πόντον κατέληψε καὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ Οὐρσελίου ἀναστέλλειν ἀπέπειράτο. Ἦν δ' Ἀλανῶν ἀπαιτούντων τὸν συμφωνηθέντα μισθόν, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἐκεί-

მა თავისი მცირერიცხოვანი ხალხით მოზრუნებულმა მტრისაკენ პირველმა დასჭრა მოწინააღმდეგეთაგანი. ხოლო ხასკარესმა, რომელიც ზემოთ იყო მოხსენებული, დასჭრა ზურგში მეორე. შიშით შეპყრობილმა თურქებმა მიატოვეს ისინი და უკან დაიხიეს, ხოლო მათ (რომაელებმა) მცირედი გაიარეს, ჩამოხტენ

ასეთი ბოლო ჰქონდა კესარის საკვირველ საქმეებს. ხოლო ურსელიოსი, დაიხსნა თუ არა თავი ტყვეობიდან, მაშინვე წავიდა პონტოში და დაიპყრო სიმაგრეები. აქედან აწუხებდა პონტოს ქალაქებს ამასიას და ახალ კესარიას; აოხრებდა ქვეყანას და ხარკსაც იღებდა. ხოლო ეს რომ გაიგო მეფე მიხაელმა, გაგზავნა ნიკიფორე პალეოლოგი ალანეთის მმართველთან, რომ მოეყვანა დაქირავებული ჯარი. წავიდა და შეაგროვა იქ 6 ათასი ჯარისკაცი და წამოიყვანა პონტოში, რათა შეეჩერებინა ურსელიოსის თარეში. ამასობაში ალანებმა მოითხოვეს დაპირებული ხელფასი, რადგან ეს არ ჰქონდა მას (ნიკიფორეს), საჭიროდ ჩასთვალა, სანამ დაიქსაქსებოდა ალან-

νος ἠναγκάσθη τῷ Οὐρσελίῳ προσβαλεῖν πρὸ τῶν παλινοστήσαι τοὺς Ἄλανούς. Ἄλλ' οὗτοι ἐνέκειντο τοὺς μισθοὺς ἀπαιτοῦντες, ὃν δὴ παρασχεῖν ἐκείνου μὴ ἔχοντος ὑπέστρεφον ἅπαντες, ὀλίγων δὲ ἡλαδῆ καταλειφθέντων. Οἷς δὲ καὶ συμβαλὼν ὁ Οὐρσέλιος ἐτρέψατό τε τοὺς καὶ οὐκ ὀλίγους ἀνείλεν αὐτῶν, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰς τοῦ Πόντου διεσώθησαν πόλεις. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ, ὁ καλὸς νεανίας μετεκαλεῖτο Ἀλέξιος, τῆς θείας προνοίας ἤδη βαυλομένης ἐμφανῆ γενέσθαι τὴν αὐτοῦ ἀρετήν. Μετακληθεὶς δὲ στρατοπεδάρχης προχειρίζεται καὶ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ κατὰ Οὐρσελίου πολέμου.

Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως ἐδέχετο τὰ τῷ βασιλεῖ θόξαντα, ἡ δὲ μήτηρ τούτου πύθομένη ταῦτα παραιτεῖσθαι ἠνάγκαζε τὴν ἀρχήν, λέγουσα μὴ νεανικῆς δεῖσθαι φρονὸς καὶ χειρὸς τὰ κατὰ τὸν Οὐρσελίον, ἀλλ' ἀνδρὸς γενναίου καὶ πολλὰ μὲν εἰδότης πολλὰ δὲ δράσαντος. Ἄλλ' ἡ μὲν οὕτως, ὁ δὲ παρακλήσεσι χρησάμενος καὶ πείσας αὐτὴν ἐξήγει ταῖς εὐχαῖς αὐτῆς ἐφοδιασθεὶς, μὴτε χρήματα πρὸς τοῦ βασιλέως λαβὼν εἰς τὴν τοῦ πολέμου δαπάνην μὴτε στρατεύμα ἀξιόμαχον. Διαβῶν δὲ τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ Πόντον περὶ τὴν Ἀμάσειαν γέγονε, καὶ τοὺς περισωθέντας τῶν Ἄλανῶν εὐρῶν οὐ

თა ჯარი, შებრძოლებოდა ურსელიოსს. მაგრამ ალანები დაჟინებით მოითხოვდნენ საფასურს. რადგანაც მას არ ჰქონდა და მიცემა არ შეეძლო, ყველანი უკან გაბრუნდნენ. ბუნებრივია, რომ ცოტანი დარჩნენ. ურსელიოსი შეებრძოლა მათ, გააქცია ისინი და იმათგან ბევრიც დახოცა. ხოლო დანარჩენებმა თავი შეაფარეს პონტოს ქალაქებს. ეს რომ შეიტყო მეფე მიხაელმა, გამომიძახა მშვენიერი ჭაბუკი ალექსი, რადგანაც საღვთო ძალამ მოისურვა მისი ვაჟკაცური საქმეების გამოჩინება. ის რომ გამოიძახეს, მიანიჭეს ურსელიოსის წინააღმდეგ ბრძოლაში სტრატოპედარხოზა და მხედართმთავრობა.

ალექსიმ სიხარულით მიიღო მეფის წინადადება. ხოლო დედამ ეს რომ გაიგო, ევედრებოდა და უმტკიცებდა უფროსებს, ამბობდა, რომ ჭაბუკის საქმე არ არის არც ჭკუით და არც ძალით ურსელიოსთან ბრძოლა. არამედ (ეს საქმეა) კეთილშობილ ვაჟკაცის, გამოცდილისა და ბევრის მნახველისო. ის ამას ამბობდა, ხოლო (ალექსიმ) დიდი თხოვნით დაიყოლია ის და წავიდა მისგან დალოცვილი, მაგრამ მეფისაგან არ იყო მომარაგებული არც ჯარის შესანახი ფულით და არც საკმარისი ძალის მქონე ჯარით. გაიარა რა პაფლაგონიის პონტო, მივიდა ამასიაში, იპოვა (იქ)

πλείους ἑκατὸν πρὸς τοῖς πεντήκοντα ὄντας, τοὺς πολεμίους ἀνέστελλε πολλάκις μὲν αὐτοῖς προσβαλὼν, τοσαυτάκις δ' ἡττήσας (CB L. II, c. 19—20, p. 83—84).

გადარჩენილი ალანები რიცხვით ასზე ნაკლები და ორმოცდაათზე მეტი. რამდენჯერაც შეავიწროვა და თავს დაესხა მოწინააღმდეგეებს, იმდენჯერაც დაამარცხა ისინი.

ნიკიფორე ბოტანიაცი და მარიამ დედოფალი

Ὁ Βοτανειάτης δὲ τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων γενόμενος ἔγκρατης, καίτοι τοῖς ὁδοῖς προσεγγίσας τοῦ γήραος, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἔνδον γενόμενος, καὶ δυοὶ γάμοις προσομιλήσας πρότερον, ὁμῶς ἀμφοῖς τὴν βασιλίδα Μαρίαν ἡγάγετο. Καὶ γὰρ ἅμα τῷ τὸν Βοτανειάτην ἔγκρατὴ τῆς βασιλείας γενέσθαι εἰς τὸ ἀγχοῦ τῆς Σιδηρᾶς διακείμενον μοναστήριον, ὃ Πητρίον ὀνομάζεται, ἡ βασίλισ Μαρία ἀπελθοῦσα ἐκείσε τὴν αἰκυσιν ἐποίησατο. Ἐπεὶ δὲ τῷ θελήματι τοῦ καίσαρος, ὡς ὁ λόγος σαφέστερον ἐν ὑστέρω δηλώσει, καταπειθῆς γεγονῶς ὁ Βοτανειάτης ἀγαγέσθαι ταύτην προείλετο, μετακαλεσάμενος αὐτὴν ὁ καίσαρ εἰς τὰ βασίλεια εἰσάγει, κἄπειτα τῶν πρὸς τὴν μνηστειάν ἐτοιμασιέντων καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ τεμένου τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς βασιλίδος νυμφίων ἤδη ἰσταμένων, ἐπεὶ ὁ μέλων τὴν μνηστειάν τελέσαι ἑαυτοῦ γεγονῶς καὶ πτοηθεὶς τὴν καθάρσειν διὰ τὸ τὸν τε βασιλέα καὶ

სამეფო კვერთხი რომ დაიპყრო ბოტანიაციმ, თუმცა უახლოვდებოდა სიბერეს, ანდა, უკეთესად, იყო უკვე ბებერი და ადრე ორჯერ იყო დაქორწინებული, მაინც კიდევ დაქორწინდა დედოფალ მარიამზე. როცა ბოტანიაცი სამეფო ტახტზე ავიდა, მარიამ დედოფალმა დატოვა სასახლე და დამკვიდრდა მონასტერში, რომელსაც პეტრიონს ეძახიან და რომელიც მდებარეობს სიდერასთან ახლოს. როცა ბოტანიაციმ დაუჯერა კესარის რჩევას, რაზედაც ქვევით გვექნება საუბარი, გადაწყვიტა დაქორწინება მასზე. მაშინ კესარმა მოიწვია და შემოიყვანა იგი (მარიამი) სასახლეში. შემდეგ მოეწყო მზადება ჯვრისწერისათვის და მეფე-დედოფალი როგორც საქმრო-საცოლეთი იდგნენ უკვე საკურთხევის წინაშე. მაგრამ (მღვდელს), როდესაც უნდა შესრულებულიყო ჯვრის წერა, შეეშინდა დაქვეითებისა, რადგანაც მეფე (მიხეილი) დუკა, ქმარი (მარიამისა) და

ὄσους καὶ σύννευον αὐτῆς καὶ
 ἦν εἶχεν ὁ Ῥοτανειάτης ἐκ δευ-
 τέρου συνοικασίου ὁμεινέτιν ἔτι
 τῆς βίῃ περιεῖναι, συναγωγῶν ἑαυ-
 τὸν καὶ γνοῦς ὅπη καιοῦ φέρε-
 ται μοιχείαν ἄμα καὶ τριγαμίαν
 εὐλογῶν, ἀνεβάλλετο τέως τὴν ἐκ
 τοῦ βήματος πρόσοδον, τοῦτο θεα-
 σάμενος καὶ στοχασάμενος τοῦ
 ὄχλουόντος τὸν ἱερέα λογισμοῦ ἐν
 ἀγωνίᾳ ἦν μὴ τὴν τελουμένην
 μνηστεῖαν λῦσει ὁ πατριάρχης
 ἐνωτισθεὶς περὶ τοῦτου καὶ αὐτὸς
 πρὸς τὴν Εὐδοκίαν ἀπονεύσει.
 φράσαι δὲ τὸ βουλευτὸν διὰ τοῦς
 περιστάτας μὴ θέλων πρὸς τὸν
 ἔκγονόν αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δούκα
 ἐνατενίσας διὰ τοῦ βλέμματος τὸ
 ἀπόρρητον ἐπιστημύναςθαι ἤθελεν·
 ὁ δὲ νεανίας οὗτος τὴν ἀναβολὴν
 τοῦ ἱερέως ὁρῶν καὶ τὸ εἰς ἑαυ-
 τὸν βλέμμα τοῦ καίσαρος γοργῶς
 συνῆκε τὸ δέον, καὶ εὐθύς ἕτερον
 ἱερέα ἐτοιμάσας τὸν τὴν μνησ-
 τεῖαν τελέσοντα τέως εἶχεν ἀφα-
 νῆ, αὐτὸς δὲ τῷ φυσιαστηρίῳ
 πλησιάσας προσκαλεῖται τὸν πα-
 ραιτούμενον τὴν μνηστεῖαν ἱερέα.
 Ὁ δὲ ἐπυρνῆναι τὴν ἄν εἶη δι' ὅ
 προσκαλοῖτο· καὶ ἔς τῶν ἀμφίων
 αὐτοῦ ἀψάμενος μεθίστησι τοῦτον
 ἐκείθεν ἡρέμα, ἀντεισάγει δὲ τὸν
 ἕτερον, ὅς καὶ τὴν ἱερολογίαν
 ἐτέλεσεν. Ἐντεῦθεν ὁ καίσαρ τὴν
 πρὸς βασιλίδαν παρρησίαν ἔσχηκεν
 (CB III, c. 25, p. 126—127).

მეორე ცოლი ბოტანიატესი ჯე-
 რაც ცოცხლები იყვნენ. ეს რომ
 გაახსენდა და შეიგნო ისიც, თუ
 რა ცოდვას ჩაიდენდა მეძაობისა
 და სამცოლიანობის კურთხევით,
 საკურთხეველიდან არ გამოდიო-
 და, აგვიანებდა ამ საქმეს. ამას
 რომ ხედავდა კესარი, მიხვდა
 (ყველაფერს), დაიწყო წუხილი
 რომ, გაიგებდა რა ამას, პატრი-
 არხი დაშლიდა ჯვრის წერას და
 მის ევდოკიას მხარეზე გადაიხ-
 რებოდა. რადგანაც არ სურდა
 თავისი აზრების გამოთქმა და-
 მსწრებთან, მან მიაპყრო თვა-
 ლი შვილიშვილს მიხაელ დუკას
 და უნდოდა შეხედვით გაეგებ-
 ნებინა ის, რის თქმაც არ შე-
 ეძლო, ხოლო ჭაბუკმა დაინახა
 რა საქმის შეფერხება მღვდლის
 მიერ და კესარის შემოხედვა,
 მიხვდა რა უნდა გაეკეთებია,
 მის მეორე მღვდელი მოამზადა
 ჯვრის წერის შესასრულებლად,
 რომელიც მანამდე დამალული
 ჰყავდა. ხოლო თითონ მიუახ-
 ლოვდა საკურთხეველს და მო-
 უხმო მღვდელს, რომელმაც ჯვრის
 წერის შესრულებაზე უარი თქვა.
 როცა მან ჰკითხა, თუ რატომ
 ეძახიან, მაშინ მიხაელმა წაავლო
 ხელი ტანსაცმელზე და ჩუმად
 გაიყვანა იქიდან, ხოლო მის ად-
 გილზე დააყენა მეორე, რომელ-
 მაც შესრულა მღვდელთმსახუ-
 რება. ამ დროიდან კესარი სარ-

გებლობდა მარიამის განსაკუთრებული ნდობით.

ალექსი კომნენოსი – მარიამ დედოფლის ნაშვილებია

Ὁ δὲ Βρυέννιος ἐν Ὀδρου-
σοῖς διάγων καὶ τὰ κατὰ τὸν βα-
σιλέα Μιχαήλ πυθόμενος καὶ τὴν
κατ' ἐκείνου στάσιν τῆς πόλεως,
τὸ Μακεδονικὸν καὶ Θρακικὸν
στράτευμα συλλεξάμενος ἔβλον,
ἐπαγόμενος καὶ συμμάχους, ἐξώρ-
μα πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἄλλὰ μα-
θὼν ὁ Βοτανειάτης καὶ θεΐσας
μὴ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως πλη-
σιάσας τῆ πόλει ἐκπεσεῖν αὐτὸν
παρασκευάσει τῆς βασιλείας πρὸ
τοῦ ταύτην σχεδὸν ἐνιδρυνθῆναι,
τέως μὲν πρέσβεις ἐδόκει πέμπειν
πρὸς ἐκείνον τοὺς περὶ διαλλα-
γῶν καὶ ξυμβάσεων ἑμιλήσοντας.
εἶτα τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον υἱοθε-
τηθέντα τῆ βασιλίδι Μαρίᾳ δο-
μέστικον τῶν σχολῶν ἀποδείξας
τῆς δούσεως ἡδύτρεπτε πέμπειν πρὸς
ἀντιπαρατάξιν (CB IV, c. 2,
p. 129—130).

ნენოსი, რომელიც დასავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად იყო დანიშნული.

ამასობაში ვრიენიოსმა, რომელიც იმყოფებოდა ოდრისში, გაიგო მიხაელის ამზავი და ისიც, თუ როგორ აჯანყდა მის წინააღმდეგ ქალაქი, შეაგროვა მაკედონიის და თრაკიის ჯარი და მოკავშირეებთან ერთად დაიძრა ბიზანტიონისაკენ.

ბოტანიატემ რომ შეიტყო ეს, რადგან მას ეზიზნოდა, რომ ვრიენიოსს, რომელიც მოადგებოდა ქალაქს ასეთი ჯარით, არ აეძულებინა იგი დაეტოვებინა ტახტი მანამ, სანამ იგი მოასწრებდა გამაგრებას მის წინააღმდეგ, გადაწყვიტა პირველად გაეზავნა ვრიენიოსთან ელჩები, რათა მათი საშუალებით დაეწყო მოლაპარაკება და დაედო შეთანხმება, ხოლო შემდეგ მის მოსაგერიებლად გაეგზავნა მარიამის ნაშვილები ალექსი კომ-

კეკავმენოსი

კეკავმენოსი (Κεκαυμένος) XI საუკუნის წარჩინებული ბიზანტიელია, სამხედრო საქმეებში გამოცდილი კაცი და სიბერის ჟამს სამწერლო მოღვაწეობით გატაცებული. მას დაუწერია დარიგებითი ხასიათის შრომა, რომელსაც ბერძნული ხელნაწერის კატალოგიზატორმა მიაწერა: *nescio cuius scripturicόν...*

ერთ დროს, ამ მინაწერის მიხედვით, შრომას ანონიმურად თვლიდნენ, მაგრამ ვ. ვასილიევსკიმ გაარკვია, რომ ავტორია კეკავმენოსი¹.

ამ შრომაში ავტორი იძლევა დარიგებებს როგორც სამხედრო ხელოვნების, ისე საყოფაცხოვრებო საკითხებზე. მაგრამ მთავარ ღირებულებას შეადგენს ის ცნობები, რომლებიც ეხება ბიზანტიის ურთიერთობას სხვადასხვა ხალხებთან და, საზოგადოდ, ბიზანტიის სახელმწიფო საქმეებს ბასილი II-ის (976 – 1025) დროიდან ვიდრე რომანოზ IV დიოგენემდე (1067 – 1071).

კეკავმენოსის შრომა, რომელსაც შემოკლებულად „სტრატეგიკონი“ ეწოდება, აღმოჩნდა მოსკოვის სინოდალური ბიბლიოთეკის ერთ-ერთ ხელნაწერში, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა შრომების კრებულს. ეს კრებული ჯერ აღწერა Frider Mattheus-მა (Lipsiae 1805), ხოლო თვით კეკავმენოსის შრომა დაწვრილებით შეისწავლა 1881 წელს ვ. ვასილიევსკიმ, და 1896 წელს ვ. იერნ-შტედტთან ერთად გამოსცა სრული ტექსტი.

ლიტერატურა და გამოცემა

1) 1) В. В а с и л ь е в с к и й, Советы и рассказы византийского боярина XI века. По неизданной рукописи XV века. ЖМНП 1881, кн. 215, стр. 242 – 289; кн. 216, стр. 102 – 171, 316 – 357.

2) Cecaumeni Strategicon et incerti scriptoris de officiis regii libellus. Ediderunt W. Wassillewsky et; V. Jernstedt. СПб 1896.

¹ სპეციალურ ლიტერატურაში გამოითქვა აზრი, რომ ეს ავტორი უნდა იყოს ცნობილი მხედართმთავარი კატაკალონ კეკავმენოსი, რომელიც გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ ხშირად იხსენიება (G. Buckler: BZ 36 [1936] 7 შმდდ.), მაგრამ ეს დებულება არ დადასტურდა. იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte d. Byz. Reiches, 1940, გვ. 224 – 225; აგრეთვე N. Banescu: Byzantion 13 (1938), 129 შმდდ.

ობერიის დაბეგრა მძიმე გადასახადებით

Ἐπαινετὸν δὲ ἔστιν ἵνα εἰς πᾶσαν χώραν εἰς ἣν ἂν τραπήῃς, ἐὰν ἐνρήσεις ἀδικίαν εἴτε παρὰ τοῦ δημοσίου εἴτε παρὰ τῶν πρακτόρων ἐπιγεγενημένης, ἐκκόπτῃς αὐτὰς, μάλιστα δὲ εἰς τὰς ἄκρας. Εἰ δὲ ἀδυνατῶς ἔχῃς κόψαι ταύτας, γράψε τῷ βασιλεῖ ἀνευδοιδάστως.

ზე. ხოლო თუ შენთვის შეუძლებელი იქნება ასეთები მოსპო, ნუ შეგეშინდება და მისწერე მეფეს.

Πολλὰ γὰρ χώραι ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ἀπώλοντο καὶ οὐκ ὀλίγοι ἠὲ τομόλησαν εἰς ἕβην καὶ ἐξήγαγον αὐτὰ κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Οἷον γέγονεν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως τοῦ Μονομάχου. Ἀπελθὼν γὰρ εἰς Ἰβηρίαν καὶ Μεσοποταμίαν τῇ προστάξει αὐτοῦ ὁ Σερβλίας ἀναγράφασθαι καὶ ἐπιθεῖναι τέλη ἃ οὐδέποτε εἶδον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν οἱ ἐκεῖσε ἄνθρωποι (ὃ καὶ ἐποίησεν, ἣν γὰρ δεινότητος εἰς πάντα), αὐτομόλησαι τούτους πανοικεῖ παρεσκευάσσε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Οἱ καὶ ἐξαγαγόντες αὐτὸν πανστρατεῖ κατὰ τῆς Ῥωμανίας μυρίων κακῶν καὶ συμφορῶν ταύτην ἐνέπλησαν (Cecanmeni Strategicon, p. 18, 12-24).

მოსაწონი იქნება, თუ ყველგან, სადაც შენ მიხვალ, მოსპობ უსამართლობებს, რომელთაც განიცდიან მცხოვრებნი მთავრობისაგან ან გადასახადების ამკრეფთაგან, თუ კი დაინახავ ასეთ უსამართლობებს, განსაკუთრებით კი სახელმწიფოს საზღვრებ-

მრავალი მხარე დაგველუპა ამ მიზეზით და არა ცოტანი ჩამოგვმორდნენ და გადავიდნენ სხვა ხალხების მხარეზე, რომლებიც შემდეგ რომაელთა წინააღმდეგ აამხედრეს. ასე, მაგალითად უსათნოესი მეფის მონომახოსის დროს იყო, რომ ი ბ ე რ ი ა ს ა და მესოპოტამიაში გამეზავრა მეფის ბრძანებით, სერვლია¹, რომ მოეხდინა იქ აღწერა და დაედო ისეთი მძიმე გადასახადები, რომლებიც არასდროს არ ჰქონიათ მათი ქვეყნის მცხოვრებლებს (ეს ბრძანება მან სისრულეში მოიყვანა, რადგან ყველაფერში ძალიან მარჯვე იყო), და ამით აიძულა ისინი მთელი კომლებით გადასულიყვნენ სპარსელთა მეფის მხარეზე².

ამიტომაც მოხდა, რომ მათ სპარს-

თა მეფე წამოიყვანეს დიდძალი ჯარებით რომანიის წინააღმდეგ, რომელსაც ათასი უბედურება და ბოროტება შეამთხვიეს.

¹ შდრ. ზემოთ გვ. 82.

² ესე იგი არაბთა მხარეზე.

დამატება

ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან

როგორც ტიპიკონიდან ჩანს, ბაკურიანის ძენი, გრიგოლი და აბაზი, დიდი მამულების მფლობელნი იყვნენ: ნაწილი მამულებისა კეთილშენაძენი იყო, ნაწილი კიდეც - მთავრობის მიერ ზომეზღული. ტიპიკონის ტექსტში მოხსენებულია რამდენიმე ოქრობეჭედი, რომლებითაც მათ ებოძა კეისრებისაგან მამული ანდა მიეცა ამ მამულებისათვის შეუვალობის სიმტკიცე. მაგალითად:

«...პეტრიწოს, რომელიც მოგვენიჭა ჩვენ ჩვენი თვითმპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ოქრობეჭდით ნაცვლად ჩემი მრავალი დიდი სისხლდამღვრელი ბრძოლებისა და მსახურებისა, რომლებიც მე გავწიე ჭაბუკური ასაკიდან დაწყებული ვიდრე აწინდელ სიბერემდე» (A 163).

«...მამულები, რომლებიც განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან (λογισμα ყεγισორτα), რაც უწმინდესი ოქრობეჭდებით არის დამტკიცებული» (A 165).

«განსვენებულ აბაზ მაგისტროსს... დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონგიონი ჰქვია და... რომელიც მას ზომეზღული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობეჭდით...» (A 169).

«სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის».

«ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, ფილოპოპოლში რომ არის» (A 290).

«არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭდის პირები» (A 291).

«სამეფო პიტაკი ყველა-ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან».

«სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ (ἀπισχυιδεσιμῶν) » (A 293).

გარდა გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანისძეთა ტიპიკონში მათი ნათესავებიც იხსენიებიან (A 264 – A 265).

ბაკურიანისძეთა ოჯახის წევრები სხვა წყაროებითაც არიან ცნობილი.

ახრიდელი (ბულგარეთი) არქიეპისკოპოსის თეოფილაქტეს¹ (XI საუკ.) რამდენიმე წერილის ადრესატია ნიკოლოზ ბაკუ-

¹ თეოფილაქტე ჯერ კიდეც აია-სოფიის დიაკონი იყო, რომ კეისარმა მიხაელ VII დუკამ თავისი შვილის, კონსტანტინეს, აღმზრდელად მიიწვია იგი (კონსტანტინეს დედა ხომ იყო დედოფალი მარიამი, მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული).

რიანი (Τῷ σεβαστῷ Πατριάρχῳ)¹. ეს ნიკოლოზ ბაკურიანი 1073 წელს ლაშქრობს სპარსელთა და ფრანგთა წინააღმდეგ და იმარჯვებს კიდეც².

ალექსი I კომნენოსის 1098 წლის ოქრობეჭდით სლავური სოფლის რადოლივოსის გადასახადები (სერის თემში)³ გადაეცა სუმბატ ბაკურიანის მეუღლეს, ქალ-ბაკურიანს, რომელიც იყო ამ სოფლის მფლობელი. გადასახადის რაოდენობა უდრიდა 10 ნომიზმას (13 კომლისაგან) და ის უნდა ეხადათ იბერთა (ათონის) მონასტრისათვის რომელსაც თვით სოფელიც უბოძა ქალ-ბაკურიანმა თავისი ქმრის სუმბატის სულის საცხონებლად. მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ სუმბატ ბაკურიანი იყო გრიგოლ ბაკურიანისძის ნათესავი⁴.

ხარტოფილაქსი დიმიტრი ხომატიანე, ბულგარეთის არქივისკოპოსი, გადმოგვცემს, რომ ჯერ კიდეც მის დროს (XII – XIII საუკუნე) მაკედონიაში ცხოვრობდნენ ბაკურიანისძეთა შთამომავალნი⁵.

¹ Theophylacti archiepiscopi Bulgarie epistolae: PG 126, 409 (სხვა ვარიანტით: τῷ σεβαστῷ Πατριάρχῳ καὶ τῷ Νικολάῳ).

² PG 126, 409 A. ამასვე ადასტურებს ერთი ტყვია-ბეჭედი. იხ. В. А. П а н ч е н к о, Каталог моливдовулов: Известия Русского Арх. Института в Константинополе, XIII (1908), № 314.

³ გავიხსენოთ, რომ სერის თემში არსებული კესაროპოლი ხრიზოპულით ჰქონდა ნაბოძები გრიგოლ ბაკურიანისძის ძმას აბაზს. იხ. პეტრიწონის წესდება. A 172.

⁴ J. B. P i t r a, Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parata. Tomus VI. Roma 1891, გვ. 216.

⁵ ამ საკითხებს დაწვრილებით იხილავს გ. ლ ი ტ ა ვ რ ი ნ ი თავის მონოგრაფიაში. იხ. Г. Г. Л и т а в р и н, Болгария и Византия в XI – XII вв. М. 1960, стр. 101 – 102.. თვით პეტრიწონის სავანის მამულებს და სავანის დამარსებელს ეხება იმავე შრომის გვ. გვ. 97 – 100

საკუთარ სახელთა საძიებელი ¹

- აარონი**, ვესტი, ბულგარული სამეფო შთამომავლობისა; იბერიის მთავარი 68, 69, 71, 74, 76, 77: მისი მდივანია გიორგი დროსოი 78.
- აბაზგები** 21; ა, აჯანყება იუსტინიანეს დროს 22; ა, ბიზანტიის ჯარში 22, 24; ა, ჯარი 48.
- აბაზგია** 68; აბაზგიის მთავარი გიორგი (I) 46, 48: ა, მთავართან მოლაპარაკება აქვს აჯანყებულ ქსიფიასს 47; შიდა აბაზგია 67.
- აბასი**, გრიგოლ ბაკურიანის-ძის ძმა, 85, 90.
- აბრამ ალიმი** (იბრაჰიმ ინალი), სულთან ტოღრულბეგის ნახევარძმა, თურქთა სარდალი 51, 70, 72, 73, 74; მან აიღო არმე 75: ბრძოლა გაუმართა ბიზანტიელებს კაპეტრონის ციხესთან 76, 77. (იბნ-ელ-ათირი მას უწოდებს „იბრაჰიმ ჯამალ“).
- აგათია სქოლასტიკოსი**, ისტორიკოსი (VI საუკ. 19.
- ადამი** (ბიბლ.) 1.
- ადრიანე**, ვინმე ხალდეველი 6.
- ადრიანოპოლი** 66.
- აგარები**, დასავლეთის ჰუნები 26; მიუახლოვდნენ კონსტანტინოპოლს 28.
- აგროვა**, აგარაკი, პეტრიწონის მამული 85.
- აზია** 306.
- ათანასე**: ათანასეს ლავრა ათონის მთაზე 37, 41.
- ათანასი**, იაკობიტების პატრიარქი 28, 29. ;
- ათონი** 33, 41; პ. უსპენსკის მოგზაურობა ათონის მთაზე 43: ათონის ივერთა მონასტერი 38, 39, 40; ათონის მონიდრიონი 41.
- აკოლუთოსი** იხ. მიხაელ აკოლუთოსი 81,
- ალანები** 58, 307: მიხაელ VII დუკამ 6.000 ალანი დაიქირავა 309, 310, 311.
- ალანეთი** 309. :
- ალარიხი**, რომის მეფე (526–534), 17.
- ალბანთა ციხე** 25.
- ალბანია**, იაფეტის სამფლობელოში შედის 10.
- ალდე**, გიორგი I-ის მეუღლე, ტომით ალანი 58.
- ალექსანდრე მაკედონელი I**.
- ალექსი კომნენოსი** (ბიზ. კეისარი, 1081—1118) 91, 302, 303; მისი ბრძოლა თურქებთან 308, 309; მისი დანიშვნა მხედართმთავრად 310: იგი დაინიშნა დასავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად 313; იგი მარიამ დედოფლის (მართა-ყოფილის) ნაშვილებია 313.
- ალიდი**, არაბთა სარდალი 29.
- ამანტოსი** კ., ბერძენი მკვლევარი 94, 95.
- ამასია**, პონტოს ქალაქი 309, 310.
- ამიკოსი** 11.

¹ საკუთარ სახელთა საძიებელი „პეტრიწონის წესდების“ ტექსტისათვის ცალკეა შედგენილი. იხ. ზემოთ გვ. 300 – 301.

ამირანაშვილი შ. 241, 299.

ამორიონი 395.

ამპიერი, ციხე-სიმაგრე 65.

ანაკოფია, ანაკუფე, ციხე (ნიკოფსია) 58.

ანასტასი I (ზოზ. კეისარი, 491—518 წ. წ.) 12, 13.

ანატოლია, მისი მმართველი ნიკიფორე ქსიფიასი 51.

ანდროგი (= ადარბაგანი?) 27.

ანდრონიკე, მხედართმთავარი, სხოლათა დომესტიკოსი, კესარ იოანე დუკას შვილი; მან კილიკიაში დაამარცხა რომანოზ დიოგენეს ჯარი 304; მან მარიამ დედოფალს აჩუქა ძვირფასი ქვა 305.

ანისი 77: ანისის მხარე 82; მისი მმართველი კეკავმენი 69: ომი ანისის გამო 59—66.

1. **ანა კომნენე**, ალექსი კომნენოსის ასული, ისტორიკოსი 287, 302.

2. **ანა კუროპალატისა**, ალექსი და ისაკ კომნენოსების დედა 305, 306, 310.

ანტესი 12.

ანტიგონეს კუნძული 47.

ანტიოქია 28: ანტიოქიის დუკა სპონდილე 52, 53.

აპაჭუნისი, ადგილი (გადაეცა იბერიას) 44.

აბლესფარესი (Abul-Sevar), ეკუთვნოდა ბენი-შედდაგის გვარს (Épopée byz. III 482. n. 7), დვინის მთავარი 61—66.

არაბატე, ალანი, დაქირავებული ჯარისკაცი 307, 308.

არაბები: მათ დაექვემდებარა ლაზეთი 29, იბერია 315; არაბების ქვეყანაში გაიქცა ბარდა სკლიაროსი 35.

არაბეთი: ბედნიერი არაბეთი 81.

არაქსი, მდინარე 61.

არგიროსთა გვარი 57, იხ. რომანოზ III არგიროსი.

არგონავტები: მათი ლაშქრობა კოლხეთში 11, 12.

არზრუმი (კარინი) 44. იხ. არმე, თეოდოსიუპოლი.

არისტაკეს ლასტივერტელი, სომეხი ისტორიკოსი 51, 54.

არისტოფანე, ბერძენი კომედიოგრაფი 290.

არმენია, იაფეტის სამფლობელოში შედის 10: დიდი არმენია 60, 61, 63.

არმენიაკთა თემი 82.

არმენიელები 6; გაქრისტიანდნენ კონსტანტინეს დროს 4: ცხოვრობენ არმეში (საფაქრო დაბაში) 73.

არშუმა, ქართლისა პიტიახში 21.

არმე, დაბა-ქალაქი (καμπίσις) 73; მისი აღება აბრამის მიერ 75. —

არმენელები 74.

ასანი, სულტანის სარდალი 68, 69; ასანის დაცემა 70, 77.

ასენოვგრადი (სტენიმაქა) 94.

ასოლიკი, სომეხი ისტორიკოსი 44.

ასპამ სელარი, აბრამის ნახევარძმა; იგი ომში დაუპირისპირდა ლიპარიტს 76.— შეიძლება ეს იყოს არა საკუთარი სახელი, არამედ თანამდებობა — aspah-salar („სპასალარ“!) (Épopée byz. III 558, n. 6).

აფრიკა 17, 18.

მედიოგრა-

აფხაზები: აფხაზთა მეფე 30. იხ. აბაზგები.

აფხაზეთი: ა. მთავარი გიორგი (I) 55. იხ. აბაზგია.

აშოტი, ადარნასე I ქართველთა მეფის შვილი 5.

ახალკესარია, პონტოს ქალაქი 309.

ახრიდონი 82.

ზაბილონი 1, 79.

1. **ზაგრატ კუროპალატი** 297.

2. **ზაგრატ IV** (საქართველოს მეფე 1027—1072 წ. წ.), გიორგი I-ის ვაჟია, მძევლად იყო ბიზანტიაში 46, 48, 50; აფხაზეთის მთავარია; ბიზანტიის კეისრის მძისწულია მისი ცოლი 56, 57: მიემგზავრება ბიზანტიის კეისართან მოსალაპა-

- რაკებლად 67; მან შეურაცხყო ლიპარიტის საწოლი 67; იგი მტრობს კატეპანს იასიტეს 50, 58.
- ზაიბერდი:** ზაიბერდის ციხე-სიმაგრე 6.
- 1. ზაკური,** დაჩის-ძე, ქართლის მეფე 19.
- 2. ზაკური II.** ქართლის მეფე 19, 20.
- ზაკურიანი,** იბერიის დიდგვარიანი ბასილი II-ის დროს 46; იგი ერისთავთ-ერისთავია 81.
- ზანა:** იქ ჩავიდა გიორგი მეფე 83.
- ზარაჰიმ-ილიმ,** თურქთა მეთაური 51. იხ. აბრამ ალიმი.
- 1. ზარდა ვოილა,** ხალდიის სტრატეგოსი 6.
- 2. ზარდა სკლიაროსი,** აღმოსავლეთის დომესტიკოსია 34; ზარდა სკლიაროსის აჯანყება 30–45.
- ზარდა ფოკა:** მისი ძე პატრიკიოსი ნიკიფორე 46.
- ზასიანი 44.**
- 1. ზასილი II** (ბიზ. კეისარი, 975–1025 წ. წ.) 32, 36, 38, 39, 40, 41, 42 (მისი სიგელი ათონისადმი), 43, 44, 49, 53, 54, 56, 314; ლაშქრობს გიორგი I-ის წინააღმდეგ 45, 46, 47, 48, 67; იგი გაემგზავრა იბერიაში 59; ზასილის გარდაცვალება 60.
- 2. ზასილი,** რომანოზ III-ის ძმა, ელენეს მამა 55–57.
- 3. ზასილი,** საჭურისი, ბიზ. სარდალი 34. („სამეფო აზანოები“): აქ ბრძოლა ზარდა ფოკასა და ზარდა სკლიაროსს შორის 30, 35.
- ზაჩკოვო,** სოფელი (პეტრიწონი) 81, 85, 94, 95,
- ზეზობრაზოვი** კ. 90, 91.
- ზენეშევიჩი** ვლ. 35, 294.
- ზეროია,** ქალაქი სირიაში 55.
- ზერმენიშვილი** ნ. 94, 95, 297,
- ზერმენი** (ბიზანტიელები) 25, 49, 58; ზერმენი პეტრიწონის სავანეში 86, 87, 274.
- ბიზანტია** 17, 32, 34, 50, 55, 56, 81, 83, 90, 314: ბიზანტიის მთავრობა 30; ბი. სამეფო ტახტი 33; ბიზ. არმია 38, ბიზ. ჯარი 81.
- ბიზანტიელი** 1, 314; ბიზანტიელი მწერლები 30.
- ბიზანტიონი** 13, 14, 68, 313; იხ. კონსტანტინოპოლი.
- ბითვინია:** ბითვინიის მთები 80.
- Blake R.** 39.
- ბოსფორი** 304.
- Boor** (C. de Boor) 2, 9, 25, 295, 296.
- ბრანჯები** იხ. ფრანგები 81.
- ბრასიდასი** 308.
- ბრეგამე თ.** 302.
- Brockelmann** 294.
- ბროსე მ.** 296,
- ბულგარეთი** 81, 94,
- ბურსელისი;** აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.
- ბუხარესტი:** ბუხარესტის ნუსხა ტიპიკონისა 92, 95, 257.
- გაბაშვილი ტიმოთე** 42.
- გაგიკი,** ოვანესიკეს ვაჟი, ანისის მფლობელი 60, 61, 62.
- გალატია** 13.
- განგრა,** აქ გაიქცა მაკედონიოსი 13.
- განიმედე,** ტროსის შვილი 11.
- გელაშვილი, გ.** 49.
- გელცერი** კ. 35.
- გეპიდები** 26.
- გილდერიხი,** აფრიკის მეფე (523–530) 17, 18.
- გიორგი I** [დავით კუროპალატის ძმა?] (1014–1027), შიდა იბერიის მმართველი 46; აზაზგის მთავარია 46–48, 55; მისი მეორე მეუღლე ალდე 58; იბრძვის ბიზანტიელთა წინააღმდეგ 59; მისი გარდაცვალება 55.
- გიორგი II,** საქართველოს მეფე (1072–1089) 83.
- გიორგი დროსოსი,** აარონის მდივანი 78.
- გიორგი კედრენე,** 5, 6, 9–82.

- გიორგი მთაწმინდელი 36, 37, 39, 44.
 გიორგი სინგელოზი 7.
 გომევი, პროფესორი (ბულგარელი) 94.
 გრიგოლ ბაკურიანისძე 81, 82., 83, 85, 86, 87, :89, 91, 94, - 272, 278, 296:
 გრიგოლის დედა 9; გრიგოლის მამა 46, 81; გრიგოლის ძმა აბასი (Γ' Απα-
 τοις) 85, 90.
 გრიგოლი, ქართლისა მამასახლისი 21.
 გრიგოლია, კ. 49.
 გრიგოლ ტარონელი, მაგისტროსი, თესა-
 ლონიკის მმართველი 45.
 გრიგოლ-წმინდა, ციხე 65.
 გუასპურაკანი (ვასპურაკანი, Βασσιρα-
 κανία) 19, 68, 72.
 გურგენი, ქართლის მეფე (VI საუკ.) 17,
 18, 19, 20.
1. დავით აღმაშენებელი 83.
 2. დავით კუროპალატი 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 53; მასთან მოვი-
 და დახმარების სათხოვნელად ბარდა
 ფოკა 30; მისი გარდაცვალება 45;
 მისი ძმა გიორგი 46.
 3. დავითი, მიქელ მოდრეკილის დის-
 წული 39.
- Dawes A. 5. 288..
 დალასენოსი 47, 50, 58.
 დამატრისი (დამატრი), ქალაქი ზოსფო-
 რის ახლოს 79.
 დამიანე დალასენოსი იხ. დალასენოსი 47.
 დარასთენი იხ. კოადი 17.
 დარუზანდის კარი 13.
 დარი უჯარმელი, ქართლის მეფე 19.
 დელგერი ფრ. (Fr. Dölger) 43, 57, 95,
 249, 251, 269, 287, 288, 290, 293, 295.
1. დემეტრე, გიორგი I-ის და ალდეს
 ვაჟი 58.
 2. დემეტრე, წმ. მოწამე 45.
- დემოსთენე, ბერძენი ორატორი 303.
 დვინი, მისი მთავარია აპლესფარესი 61,
 62, 63, 65. – დვინელი (დვინის მთა-
 ვარი) 67, 63.
 დიოგენე იხ. რომანოზ IV დიოგენე.
- დიუკანჯი (Du Cange) 294, 298.
 დილი შ. (Ch. Diehl) 89.
 დმიტრიევსკი ა. 91.
 დობროლინგი, აგარაკი, პეტრიწონის
 საგანის მამული 85.
 დობროსტანი, აგარაკი, პეტრიწონის
 საგანის მამული 85.
 დოსითეოსი, პატრიარქი 91.
 დროსოსი იხ. გიორგი დროსოსი 78
- ებრაელი: ებრაელთა ისტორია 1.
 ეგვიპტური ცხენი 32.
 ევდოკია: ევდოკია მაკრემზოლიტი-
 სა, კონსტანტინე X-ის და რომა-
 ნოზ IV-ის ცოლი 312.
 ევროპა 306: დასავლეთი ევროპა 34.
 1. ვესტათი მცხეთელი 21.
 2. ვესტათი, ჰეტერიარხი კონსტან-
 ტინე VIII-ის დოოს 52.
 ევხაიტა, ადგილი 12, 13.
 ელენე, ბერძენთა მეფის რომანოზ
 III-ის ძმის, ბასილის, ასული, სა-
 ქართველოს დედოფალი 54–57.
 ელინნი 41; ელინთა მეფეები (ბიზან-
 ტიელი მეფეები) 41.
 ეფრემ ასური 40.
 ექვთიმე ათონელი 36, 37, 40.
- ვანი (Ἰβαν), ვასპურაკანის დედაქა-
 ლაქი 77.
 ვარაზვარე: იოვანე ვარაზვარე 38.
 ვარანგები: გაბნეული იყვნენ ხალდი-
 ასა და იბერიაში 81.
 ვასილიევი ა. (А. Васильев) 33, 34.
 ვასილიევსკი ვ. (В. Васильевский)
 2, 9, 287–291, 293–295, 298, 314.
 ვასპურაკანი (Βασσιρακανία, გუას-
 პურაკანი) 19, 68, 72.
 ვახტანგ გორგასალი 19, 296.
 ველისარი, ბიზანტიელი სარდალი 15.
 ვლადიმირი, რუსეთის თავადი 34.
 ვლადისთლავი, აარონის მამა 68.
 ვოილა იხ. ბარდა ვოილა 6.
 ვოლერონი; ვოლერონის თემი 82,
 123.

ზამანაზი, იბერთა მეფე (VI საუკ.). იხ. ძამანარძე 16, 17, 18, 19, 22.

ზარზმა: ზარზმის წარწერა 37, 38.

ზებეილი („ჯიბღუ“), ხაზართა მეთაური 27.

ზმირნაკი, გ. მისი წიგნი „მთაწმინდა“ 41, 42.

ზმოლენის თემი 82.

თავრეზი 68. 81.

თარზნიშვილი, მ. 82, 83, 85, 93, 149, 157, 169, 175, 181, 208. 257–975, 287–299.

თაყაიშვილი, ე. 49, 299.

თბილისი (Тეფლიც) 68.

თეოდორა, რომანოზ ლეკაპენის მეუღლე 5.

თეოდორე, ირაკლი კეისრის ძმა 26, 27.

თეოდოსი მელიტენელი, თანაავტორი ლეონ გრამატიკოსისა 2.

თეოდოსიუპოლი, დიდი ქალაქი, მაგარი კედლის მქონე 73, 82. იხ. არძე, კარონი, კარნუ-ქალაქი.

თეოფანე ჟამთაღმწერელი: მისი „ქრონოგრაფია“ 7; 13; 16; 17, 18, 19, 21, 25, 26, 28, 29; 295, 296.

თეოფანო, ბიზ. დედოფალი, ბასილი II-ისა და კონსტანტინე VIII-ის დედა 33; 36, 37, 40, 41.

1. თეოფილაქტე, დამიანე დალასენოსის შვილი 47.

2. თეოფილაქტე, არქიეპისკოპოსი 316.

თესალონიკე 41, 42, 43, 45.

თობელი, თობელები 3.

თორნიკე ერისთავი 33, 36, 37, 38 (იოვანე თორნიკ-ყოფილი), 39, 40, 41; თორნიკე სინგელოზი 43; თორნიკეს ჯაჭვის პერანგი 41, 42.

თრაკია 28, 45; მას თავს ესხმიან სკვი-თემი 306; თრაკიის ჯარი 313.

თუკიდიდე, ბერძენი ისტორიკოსი 303.

თურქები 26; სად ცხოვრობს თურქთა ტომი 303–304; მათი სარდალი ასანი 69; მათი ბრძოლა ბიზანტიასთან 68–78; მათთან ბრძოლა ბიზანტიის ჯარისა ისააკ კომნენ-

ნოსის მთავარსარდლობით 307, 309.

იაზონი, იაზონ თესალიელი 11, 12.

იაკობიტები: იაკობიტების პატრიარქი 28.

იანოვა, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.

იასიტები 66; იასიტე იბერიის კატეპანი 50, 58.

იასოსი, ქალაქის სახელია 66.

იაფეტი: იაფეტის მოდგმა 3; იაფეტის სამფლობელო 10.

იაპია ანტიოქელი (იაპია ანტიოქელი), არაბი ისტორიკოსი (გარდ. 1066 წ.) 51.

იბერია 18, 19, 44, 48, 67, 8, 82,

315; ი. იაფეტის სამფლობელოში

შედის 10; იბერიის სახელმწიფო

საქმეები 16; მეფობის გაუქმება

VI საუკუნეში 17; იბერიის მეფე

დავით კუროპალატი 30, 32, 33,

35; იბერიის თემი – საკატეპანო

53; იბერიის კატეპანი (დუკა) ნი-

კიტა პისიდიელი 52, 53, 54; იბე-

რიის კატეპანი იასიტე 58; იბე-

რიის დუკა კეკავემენი 64, 69; იბე-

რიის მთავარი აარონ ვესტი 68;

ბასილი II წამოვიდა იბერიაში

45–46, 59; იბერიაში გაემართ-

ნენ ბიზანტიის ჯარები აარონის

და კეკავემენის სარდლობით 71;

იბერიაში გაიქცა სულტანი 81;

იბერიის ჯარი იბრძვის აპლეს-

ფარესის წინააღმდეგ 63; იბერი-

ის დიდგვარიანები 46; იბერიის

ციხე-სიმაგრეები 80; იბერია –

მდიდარი ქვეყანაა 82; იბერიას

მტრად მიაჩნია ბიზანტია 79, 80.

იბერიისა: იბერიის (*Ἰβηρία*) მონასტერი კონსტანტინოპოლში 43.

იბერნი (იბერიელი) 20, 22; იბერთა

გვარი 81; თობელები, რომელთაც

ახლა იბერები ეწოდებოდათ 4; იბე-

რებმა ქრისტიანობა მიიღეს კონ-

- სტანტინეს დროს 4; იბერთა მეფე მამანარძე 16; იბერიელი კუროპალატი აშოტი 5, 6; იბერთა არქონტი დავით კუროპალატი 30; ფარესმანე იბერი – იერაპოლის ციხის უფროსი 82; იბერები ბიზანტიის ჯარში 81; იბერთა ჯარი 36; იბერთა ჯარი ლიპარიტის მეთაურობით 72.
- იერაპოლისი** 28, 82.
- იერისო** იხ. ჰიერისო.
- იერნშტედტი ვ.** (V. Jernstedt) 314.
- ივან** იხ. ვანი 77.
- ივანე სულაძისძე**, ზარზმის ეკვტერის მამულებელი 38.
- ივერია**, ივერიელნი 17, 18, იხ. იბერია, იბერნი.
- იკონია**: იკონიის სულტანი 302.
- ილია ზანძელი** (ფანცულაია) 39.
- ილოსი**, ტროსის შვილი 12.
- 1. იოანე**, ექვთიმე ათონელის მამა 36, 37, 40, 41, 43.
 - 2. იოანე**: კონსტანტინეს, სხოლათა დომესტიკოს, ძმა, მიხაელ IV-ის ძმა; ეს უნდა იყოს იოანე მონაზონი 50, 58.
- იოანე დუვა**, კესარი, მიხაელ VII-ის ბიძა 306, 309; მისი რჩევით ნიკიფორე ბოტანიკატი თხოულობს მარიამ დედოფალს 311; სარგებლობს მარიამის განსაკუთრებული ნდობით 312.
- იოანე ვარაზფაჩე** 38, 40.
- იოანე ზედაზადენელი** 19, 20.
- იოანე-თორნიკე** 38, 44.
- იოანე კოლოზოს მონასტერი** ჰიერისოში 41, 42, 43.
- იოანე კურკუა**, სხოლათა დომესტიკოსი 6.
- იოანე მალაღა**: მისი „ქრონოგრაფია“ 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21.
- იოანე მესხი**: მისი „სამოთხე“ 40.
- იოანე ორსეოლო**, ვენეციელი, რომა-ნოზ III არგიროსის სიმე 57.
- იოანე ოქროპირი** 40.
- იოანე პეტრიწი** 251.
- იოანე პროტონოტარი** 47.
- იოანე სვილიცა** 7–8; 49, 51.
- იოანე სვანგელოზი**, იგივე იოანე თორნიკ-ყოფილი 38.
- იოანე I ციმისხი** (ბიზ. კეისარი 969–976) 34, 53.
- იოანე II კომნენოსი** (ბიზ. კეისარი 1118–1143), ალექსი კომნენოსის მემკვიდრეა 302.
- იოვანესიკე**, ანისის მფლობელი 59; მისი გარდაცვალება 60; მისი ვაჟია გაგიკი 60.
- 1. იოსებ იასიტე** 66.
 - 2. იოსებ ფლავიოსი** 4.
- ირაკლი კეისარი** (610–641) 22–25, ირაკლის ჩასვლა ლაზეთში 26–28.
- ირენეოსი**, ბიზ. სარდალი 15.
- ირინე**, მარიამ დედოფლის დისამვილი, ალანეთის მფლობელის ასული; იგი მიათხოვეს ისააკ კომნენოსს 306
- 1. ისააკ კომნენოსი** (1057–1059) 7.
 - 2. ისააკ კომნენოსი**: დაინიშნა აღმოსავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად 306; იგი მთავარსარდალია თურქებთან ომში 307.
- იუსტინე I** (ბიზ. კეისარი, 518–527); მან იშვილა წათე 13, 14.
- იუსტინიანე I** (ბიზ. კეისარი, 527–555) 15, 16, 17, 18, 20, 22.
- კაბირები**: კ. თურქთა ჯარში 70.
- კავადი**, კოადი (სპარსეთის მეფე, 488–531) 14, 17 (კოადი დარას-თენი, ძე პეროზისა).
- კავკასიის მთები** 67, 304.
- კაპადოკია** 13, 35, 46, 62, 307.
- კაპადოკიელები** (= მესხები) 4.
- კაპეტრონი**, ციხე: კაპეტრონის ციხესთან 1050 წელს ქართული ჯარის (ლიპარიტის) დახმარებით გაიმარჯვეს ბიზანტიელებმა თურქებთან ბრძოლაში 75.
- კაჟდანი ა.** (A. Каждан) 299.
- კარი** (ყარსი) 62, 83.
- კარინი** (არზრუმი) 44.
- კარნუ-ქალაქი** (არზრუმი) 82, 83.
- კასპიის კარები** 12–13, 27.

კასტროკომიონი, სოფელი 77.

კატალიმი, პაჭინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79

კახაძე მიხ. კვ.

კედრენე იხ. გიორგი კედრენე 7–80;

მისი წყაროა გიორგი სვანგელოზი *10;

მისი წყაროა თეოფანე *14.

კეთილშუში (Κοιτηρὸς τοῦ ἁγίου) ტოდრულ-ბეგის ბიძაშვილი (ἀνεψιός) 81.

1. კეკავენი, იბერიის დედა 64; ანისისა და იბერიის მმართველი 69, 71, 73, 74, 75, 76; ბრძოლის შემდეგ დაბრუნდა ანისში 77.

2. კეკავენოსი, მწერალი 314–315.

კეკელიძე, კ. 20, 36, 88, 89, 289.

კესარი იხ. იოანე დეკა კესარი.

კესარია, ქალაქი 32; აქ თავმოყრილი იყო ბიზანტიის ჯარები 80.

კვიზიკი, ჰელესპონტის დედაქალაქი 11.

კვირიკე, ბიზ. სარდალი 15.

კვიროსი, ფაზისის ეპისკოპოსი 28–29.

კლარჯეთი 274.

კლესურა, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

კლემენტი: კლემენტის მონასტერი ათონზე 41, 43.

კლადი დარასთენი, ძე პეროზისა, სპარსეთის მეფე (488–531) 17. იხ. კავადი.

კოლხები 67.

კოლხეთი, კოლხისი, იაფეტის სამფლობელოში შედის 3, 10; არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში 11; ჰერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში 12.

კონდაკოვი ნ. (Кондаков Н.) 287, 298.

1. კონსტანტინე I დიდი (306–337), მის დროს მიიღეს ქრისტიანობა იბერებმა 4.

2. კონსტანტინე VII პორფიროგენეტი (913–959) 295.

3. კონსტანტინე VIII (1025–1028) 32, 36, 38, 39, 40, 52, 53, 54, 56, 61; ომი აუტეხა ანისის მთავარს 59.

4. კონსტანტინე IX მონომახოსი (1042–1034: ლიპარიტი მოლაპარაკებას სწარმოებს მასთან 1048 წლის მახლობელ ხანებში 67; მასთან ჩავიდა ბაგრატ IV ლიპარიტის შესახებ მო-

სალაპარაკებლად 68; ცდილობს ტყვეობიდან გამოისყიდოს ლიპარიტი 78; მან შეაიარაღა 15,000 პაჭინაკი თურქების წინააღმდეგ საბრძოლველად 79; მან დაშალა 50,000-იანი იბერიული ჯარი 82; აშენებს მანგანის მონასტეოს 81.

5. კონსტანტინე ადროვალანოსი, პარიკიოსი 79.

6. კონსტანტინე დიოგენე, ბიზ. სარდალი 57.

7. კონსტანტინე კარანტენოსი, რომანოზ III-ის სიძე, ნავპლიის ტოპარხი 55, 57.

8. კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი 63, 64.

9. კონსტანტინე საჭურისი, ტომით სარკინოზი, კონსტანტინე IX მონომახოსის მსახური 75; გაიგზავნა ნიკოლოზის ნაცვლად სარდლად იბერიაში 65, 66.

10. კონსტანტინე, სხოლათა დომესტიკოსი, მიხეელ IV-ის ძმა და იოანე მონაზონის ძმა 50, 58.

კონსტანტინოპოლი 4, 5, 6, 14, 16, 17, 18, 22, 26, 28, 33, 34, 35, 36, 41, 43, 47, 56, 57, 68, 79, 90.

313 (ბიზანტიონი); ბარდა სკლია-როსი მიუახლოვდა კონსტანტინოპოლს 32, კონსტანტინოპოლის არქივი 275.

კრუმბახერი კ. (K. Krumbacher) 2
კულაკოვსკი ი. (Ю. Кулаковский) 17, 19.

Kurtz Ed. 91, 92, 260.

ლაზები: ლაზთა მეფე წათე 13, 14;

ლაზთა გაქრისტიანების საკითხი *14–*15; სპარსთა ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15; ლაზები ბიზანტიის ჯარში 22, 24.

ლაზეთი: ლაზეთში ჩავიდა ირაკლი კეისარი 26.

ლალკუვა, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.

ლევჩენკო მ. (М. Левченко) 34, 35.

ლეონ არგიროსი 57.

ლეონ გრამატიკოსი, ისტორიკოსი 1–6.

ლეონტი, ბიზანტიის კეისარი (695–698) 29.

ლეონტია: ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში 41, 42, 43.

ლეონტი თორნიკი: იბერიაში იყო სტრატეგოსად 66; მისი განდგომილება და მისი გადაყენება 66.

ლეონტი სერგლია, ბიზ. პროკურატორი კონსტანტინე IX მომომახოსის დროს 82, 315.

ლიბია 12.

ლიკანდრე, მდინარე 62.

ლიმნიტები, თურქთა ჯარში 70.

ლიპარიტ ერისთავი: გიორგი I-ის მთავარსარდალი, მისი დაცემა 48; შველის ბეომნებს თურქთა წინააღმდეგ 50; მისი ურთიერთობა ბაგრატ LV-სთან 67–78; იგი მესხეთის მთავარი 68; იბრძვის ბიზანტიის ჯარში 75–76; ტყვედ ჩაუვარდა თურქებს 76–77; იგი ტყვეობიდან გამოისყიდა 1051 წელს კონსტანტინე IX მონომახოსმა 78.

ლიტავრინი გ. (Г. Литаврин) 317.

მაზაკა, მესხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში 4.

მაკედონია 45; მას თავს ესხმიან სკვითები 306; მაკედონიის ჯარი 313.

მაკედონიოსი, პატრიარქი, მისი გადასახლება 12, 13.

მაღალა იხ. იოანე მაღალა.

მანგანა: მანგანის სასახლე 6; მანგანის მონასტერი და მისი აშენება კონსტანტინე IX მონომახოსის დროს 81.

მარდალი: აქ არის ციხე სევუგი 44.

მართა, ბაგრატ IV-ის ასული, გათხოვდა ბიზანტიაში და ეწოდება მარიაში 82, 304, იხ. 2. მარიაში.

მარი ნ. 86, 87, 299.

1. მარიაში, ბაგრატ IV-ის დედა 58, 67; ელჩებს გზავნის კონსტანტინოპოლში 55–57.

2. მარიაში, ბიზანტიის დედოფალი, მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული 82, 304; მას მხედართმთავარმა ანდრონიკემ აჩუქა ძვირფასი ქვა 305; იგი მიხაელ VII-ის მეუღლეა 306; მისი დისშვილია ირინე 306; მარიაში მისთხოვდა ნიკიფორე ბოტანიატეს 311–313.

3. მარიაში, რომანოზ III არგიროსის და 57.

მარია-წმინდა, ციხე 65.

მარკვარტი ი. (J. Mfirkwart) 17, 18, 21.

მარმარი: მარმარის სასტუმრო 89
Mattheus Fr. 314,

მედეა 12.

მელიორანსკი ბ. (Б. Мелиоранский) 2.

მელიტენე, ქალაქი 79.

მენანდრე პროტიქტორი, ისტორიკოსი (VI ს.) 19.

მესოპოტამია 315.

მესხები, რომელთაც ახლა კაპადოკიელები ეწოდებათ 4.

მესხეთი: მესხეთის მფლობელს «არხონ» ეწოდება 30; მესხეთის (ἄρχ Μεσχιაც) მთავარია ლიპარიტი 68.

მესხო (= მესხი) 4.

მთაწმინდა 41.

„მთაწმინდა“ (ზმირნაკის წიგნი * Αγιοთ 40.

მირელეო: მონასტერი კონსტანტინოპოლში 6.

მიულერი ი. (Jos. Müllere) 43.

მიქელ მოდრეკილი 39.

მიხაელ I რანგავე (811–813) 2.

მიხაელ VII დუკა (1071–1078) 305; მისი ცოლია მარიაში, მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული 306; ალანეთის მმართველთან გაგზავნა მოციქული 309; ნიშნავს ალექსი კომნენოსს მხედართმთავრად 310; იგი გადაყენებულია 311–312; მის წინააღმდეგ აჯანყდა ქალაქი 313.

1. მიხაელ აკოლუთოსი, სარდალი; იგი იბერიაში გაგზავნა კეისარმა 81.

2. **მიხაელ დუკა**, ჭაბუკი, იოანე კესარის შვილიშვილი 112.
3. **მიხაელ იასიტე**, ვესტი, იბერიის მთავარი 60, 61, 63, 64, 66; მის გადაყენება 64.
4. **მიხაელ სპონდილეს-მე**, ანტიოქიის სტრატეგოსი 354.
- მონომახოსი** (=კონსტანტინე VIII) 60, 62, 315.
- მოსინოპოლი** 82.
- მოსოხი** 4. იხ. მესხო, მესხები.
- მუსეოსი გიორგი** 91, 96.
- მცირე აზია** 32; დაიმორჩილა ბარდა სკლიაროსმა 34.
- მცხეთა**: მცხეთის საბუთი (XI საუკ.) 297.
- ნადირაძე გ.** მხატვარი 277.
- ნიკეა** 34.
- ნიკეა**, იბერიის კატეპანი 52; იბერიის დუკა 53, 54.
1. **ნიკეფორე II ფოკა**, ბიზ. კესარი (963–969) 34, 53.
2. **ნიკეფორე III ბოტანატე**, ბიზ. კეისარი (1078–1081) 82. 313: იქორწინა მარიამ დედოფალზე 311.
3. **ნიკეფორე ვრიენიოსი**, ისტორიკოსი 302–313; მოდის ჯარით ბიზანტიონისკენ 313.
4. **ნიკეფორე ვრიენიოსი**, ისტორიკოსის მამა 302.
5. **ნიკეფორე პალეოლოგოსი**: მას გზავნის მიხაელ VII დუკა ალანეთში ჯარის დასაქირავებლად 309.
6. **ნიკეფორე**, პროტოვესტიარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.
7. **ნიკეფორე ფოკას-მე**, პატრიკიოსი, 46–47.
8. **ნიკეფორე ქსიფიასი** სპასპეტი ბასილი II-ისა 46–47, 51.
- ნიკოლოზი**, სხოლათა დომესტიკოსი, კონსტანტინე VIII-ის საწოლთუხუცესი 52: გაიგზავნა სარდლად იბერიაში 61, 62, 63, 64: მისი გადაყენება 64.

- ოდრისი** 313.
- ოლთისნი** 83.
- ორდრო** (ურტრუ, ოსურტრუ) 50.
- ოსტროგორსკი გ.** 34. 35, 53, 287, 288, 290, 291, 294.
- ოსურტრუ**, ადგილი 50, 71.
- ოშკი**: ოშკის ლაგრა 39, 40.
- პანაგიის მონასტერი** 275.
- პანკალია**, მდებარეობს ღალისის მახლობლად 30; აქ იყო დაბანაკებული სკლიაროსი 30, 35.
- პანოდორე**: პანოდორეს წელთაღრიცხვა 18, 29.
- პაუმოსი**, კუნძული 66.
- პატციგი ე.** (Edwin Patzig) 2.
- პაფლაგონია** 310.
- პეტერსი პ.** (P. Peeters) 289.
- Petit L.** 92. 93, 96, 180; 238, 256, 257–267, 289, 291, 292, 294.
- პეტრე ნოტარი**, ბიზ. სარდალი 15.
- პეტრიწონი**, ციხე, პეტრიწონის სავანე 81, 82, 83, 85, 287, 90, 91, 94, 275, 311; პეტრიწონის სემინარია 86, 88; პეტრიწონის ბიბლიოთეკა 94; პეტრიწონის წესდების ორი რედაქცია 272.
- Περίοδης** M. II. 297.
- პეროზი**, კავადის მამა 17.
- პერსარმენია** 25; მისი მთავარია აპლესფარესი 61. პერსარმენიელი 70.
- პლოვდივი** (ფილიპოპოლი) 81.
- პოლიდევეკე** 11; ფსევდო-პოლიდევეკე – ისტორიკოსი, ლეონ გრამატიკოსის თანაავტორი 2.
- პონტო** 13; პონტოს ზღვა 11; პონტოს ქალაქები 309, 310.
- პრეგერი თ.** (Th. Preger) 2.
- პრეხტერი კ.** (K. Praechter) 2, 9.
1. **პროკოპი კესარიელი** 16, 19, 20, 22; მისი ცნობა იბერიაში მეფობის გაუქმების შესახებ 17.
2. **პროკოპი**, მთავარმოწამე 1.
- პრუსიანე, აარონ ვესტის ძმა 68.

პტი, ლუი იხ. Petit L.

პტოლემეიოსები 1.

პულხერია, რომანოზ III არგიროსის და 57.

რატი (-> ჰორატი, Ὠρατίος ← ὁ Ραττ):

მოკლულ იქმნა ბასილი II-ისა და გიორგი I-ის ომში 67; მისი დახასიათება 67.

რე (Pē), ადგილი 78.

Reifferscheid 287.

რილის მონასტერი 94, 95.

რიშარი მ. (M. Richard) 94.

როდანტი, მხარე 46.

როდოპის მთა 81, 94.

როზენი ვ. (B. Розен) 51.

1. რომაელი (Romanus) 1.

2. რომაელი (ბიზანტიელი) 13, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 28, 45, 46, 47, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 303, 306, 309; რომაელთა რაზმი 27; რომაელთა (ბიზანტიელთა) ჯარი 54. – იხ. რომაული ჯარი,

რომანია (ბიზანტია) 314.

რომანოზ I ლეკაპენი (919–944) 1; მისი მეუღლეა თეოდორა 5; მის წინააღმდეგ აჯანყება 6.

რომანოზ II (959–963) 53; მისი ვაჟები არიან ბასილი და კონსტანტინე 32.

რომანოზ III არგიროსი (1028–1014) 55, 56, 57.

რომანოზ IV დიოგენე (1067–1071): მისი ჯარი, სომეხ ხუტატორიოსის წინამძღოლობით რომ იბრძოდა, დაამარცხა ანდრონიკემ 304; მან ფარსმან იბერი დანიშნა იერაპოლის აკროპოლისის უფროსად 82; მანძიკიერტის ბრძოლის (1071 წ.) შემდეგ დიოგენე სამეფო ტახტზე შეცვალა მიხაელ VII დუკამ 305, 306,

რომაული ჯარი (ბიზანტიური ჯ.) 63, 72, 75, 80. – რომაული სახელმწიფო (ბიზანტია) 60; რომაული ქვეყანა (ბიზანტია) 82.

1. რომი (Roma) 17, 18.

2. რომი (ბიზანტია) 29.

1. საბა, ოშკის წინამძღვარი 39.

2. საბა, ადგილი 81.

საბერძნეთი (ბიზანტია) 37, 38, 39, 56.

საბირები, საბირის ჰუნები 12.

საინი, სპარსელთა სარდალი 23, 24, 26, 27.

სამუელი, ბულგარეთის მეფე (976–1016), ტოპარხი: მისი აჯანყება ბასილი II-ის წინააღმდეგ 45.

სარგარაზა, სპარსელი სარდალი 22, 23, 25, 26, 28.

სარგარანკა, სარდალი 22.

სარგენისნი, ადგილი ხარსანანის თემში 38.

საქართველო 30, 39; საქართველოს მეფე დავით კუროპალატი 32; საქართველოს მთავრობა 83.

სეფუგი, ციხე 44.

სელტე, პაჭინავი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

სერვლია, ბიზ. მოხელე 82, 314.

1. სერგი, კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსი 28.

2. სერგი, ლაზეთის პატრიკიოსი 29.

სვანები: სვანთა ქვეყანა 67.

სვიდა, ლექსიკოგრაფი 66.

1. სვიმეონი ქტესიფონტის ეპისკოპოსი: მისგან მიიღეს ქრისტიანობა სპარსელებმა 5.

2. სვიმეონი, ვიგლის დრუნგარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.

სთლავინები 26.

სიდერა, ადგილი 311.

სივნიეთი, მხარე 19.

სიკონი, სოფელი 82.

სიმეონი იხ. სვიმეონი.

სირია 54, 55, 82, 302. – სირიელები 28; ცხოვრობენ არძემში 73.

სიუზიუმოვი მ. (M. Сюзюмов) 9.

სკაბალანოვიჩი ნ. (H. Скабалано-вич) 57.

სკვიტები: თავს ესხმიან თრაკიას და მაკედონიას 306.

სკილიცე იხ. იოანე სკილიცე.

სოფია, ქალაქი 94.

1. **სოფიო**: სოფიოს ტაძარი 5.

2. **სოფიო**, ქრისტეფორე მეფის ცოლი 5, 6.

სომეხი, სომეხები 30; სომეხი ქალკედონიტები პეტრიწონის სავანეში 274 275.

სომხეთი 13, 66, 82.

სომხითი 19.

სპარსეთი 1, 27, 33, 37, 79.

1. **სპარსელები**: 17, 21, 22, 25, 27, 42; სპარსელები გაქრისტიანდნენ სვიმეონისაგან 4; სპარსელებმა გააუქმეს ქართლში მეფობა 16; სპარსელებს ჩამოშორდა წათე 13, 14; სპარსელების ლაშქრობა ლაზთა წინააღმდეგ 15.

2. **სპარსელები** (= არაბები) 314.

სპონდილე, ანტიოქიის დეუკა 52, 53.

სტენიმახი, სტენიმაქა, 85, 89, 94.

1. **სტეფანე ასოლიკი**, სომეხი ისტორიკოსი 44.

2. **სტეფანე დეკანოზი**, გადამწერი 39.

სტრაგნა, მდინარე: სტრაგნას სანაპიროებზე დიდი დამარცხება განიცადეს თურქებმა 1048 წელს, მათ მეთაურობდა ასანი 69.

სულაა: ივანე სულააძე 38.

სულჯუნი, პაჭინაკი. ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

სუმბატ დავითის-ძე 49, 54.

ტანაიდი, მდინარე 304.

ტაო 83; ტაოს მხარე 82. – **ტაოელი**: ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი 49.

ტაო-კლარჯეთი 274.

ტასკუნთა ნათესავი 22.

ტაძატე, მდიდარი არმენიელი 6.

ტიმოთე გაბაშვილი 42.

ტირიდატე, პართელთა შთამომავალი 4.

ტოდრულბეგი, ხვარასნის სულტანი 68, 78; მან ასიათასიანი ჯარი გაგზავნა ბიზანტიის წინააღმდეგ 70; მან იერიში მიიტანა რომაელებზე 79; მისი

სამხადისი ახალი შეტევისათვის იბერიის მიმართულებით 80.

ტრაპეზუნტი 67; აქ წმ. ფოკას მონასტერი 43.

ტროსი, ფრიგიელთა ქვეყნის მმართველი 12.

Thumb A. 293.

უზნაძე ვლ. 93.

უკუშია, ადგილი 50.

ურმიზდა (ჰორმიზდა) სპარსეთის მეფე 20.

ურსელიოსი, ფრანგი. ისააკ კომენენოსის ჯარში 309; იგი თარეშობს პონტოში 309, 310; მან დაამარცხა ბიზ. ჯარი (დაქირავებული ალანები) 310.

უსპენსკი თ. (Ф. Успенский) 294.

უსპენსკი პ. (Порф. Успенский) 43.

უსტაქსადე, საჭურისი, შაბურის მასწავლებელი 5.

ფაზისი, მდინარე 67.

ფაზისი (ქალაქი ფოთი): ფაზისის ეპისკოპოსი კეიროსი 28.

ფანცულაია ი. (ილია ბანძელი) 39.

1. **ფარსმანი**, ქართლის მეფე 19.

2. **ფარსმან II** (ფარსმან სხუაჲ) ქართლის მეფე 19, 20, 21, 22.

3. **ფარსმან იბერი**, იერაპოლის აკროპოლისის უფროსი 82.

ფევდატე, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46.

ფერსი, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46; ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ტაოელი, პატრიკიოსი, მისი დასჯა სიკვდილით 48, 49.

ფილიპოპოლი (პლოვდივი) 81, 82, 85. **Vogt A.** 288.

1. **ფოკა** (ბარდა ფოკა) 34; გაემგზავრა დავით კუროპალატთან დახმარების სათხოვნელად 30, 35; იგი იყო ხალდიის დეუკა 30; მისი ბრძოლა ბარდა სკლიაროსთან 31, 32, 35.

- 2. ფოკას-ძე:** ნიკიფორე, ძე ფოკას განდგომილისა (ე. ი. ბარდა ფოკას ძე). მეტსახელად წარვიზი 49, 51.
- 3. ფოკანი,** ფოკათა გვარი: ფოკათა ციტადელია კესარია 35.
- 4. ფოკა,** წმ.: წმინდა ფოკას მონასტერი ტრაპეზუნტში 43.
- Forcellini A.** 289.
- ფრანგები (ბრანჯები): გაზნეული იყვნენ ხალდიასა და იბერიაში 81.
- ფრიგიელნი:** ფრიგიელთა ქვეყანა 12.
- ქალკედონი** 28.
- ქართველი.** ქართველები 17, 37, 41, 42, 87, 88, 91: ქართველთა სავანე ათონზე 40.
- ქართლი** 15, 20, 21, 22: ქართლის ისტორია 19: ქართლის მეფე 16; მეფობის გაუქმება ქართლში 17.
- ქართული ენა** 81, 86, 87, 88.
- ქიოსი,** კუნძული: აქ იყო გამეგებული ბარდა ფოკა 35; ქიოსური ნუსხა პეტრიწონის წესდებისა 93, 95, 96, 257, 272; ამ ნუსხის დათარიღება 276, 277, 276.
- ქრისტეფორე,** რომანოზ I ლეკაპენის თანამეფე (921–931 წ. წ.); გვირგვინი დაადგეს მის ცოლს სოფიოს 5, 6.
- ქსიფიასი** (ქსიფე. ქსიფენი) იხ. ნიკიფორე ქსიფიასი.
- ქტესიფონტი:** ქტესიფონტის ეპისკოპოსი სვიმეოპი 5.
- ღალისი,** მდინარე 30, 32, 35.
- ყარამანი,** პაჭინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.
- ყარსი** (Ἰσ. Κόρινθ); მისი გარემოცვა სულტან ტოლოულბეგის მიერ 80, 81, 82.
- ყაუხჩიშვილი ს.** 49.
- ყუთლუმუსი** (კეთელმუსი, Κουτλουμύς), ტოლოულბეგის ბიძაშვილი 81.
- შანიძე, აკ.** 93, 257, 272, 286.
- შანიძე მზ.** 294.
- შაპური** (საბორი) 5.
- შესტაკოვი ს.** (С. Шестаков) 2.
- Schweinburg K.** 9.
- შიო მღვიმელი;** მისი „ცხორება“ 20, 21
- შლომბერგე გ.** (G. Schlumberger) 51, 57, 61.
- შმერლინგი რ.** 286.
- შუამდინარე** 19.
- ჩორმაირი,** ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.
- ჩოფიკაშვილი ნ.** 295.
- ჩუბინაშვილი გ.** 286.
- ციმისხი,** ბიზ, კეისარი იოანე ციმისი (969–976) 34.
- ძამანარძე** (ზამანარძე), იბერიის მეფე (VI- საუკ.) 16, 17, 18, 19, 22.
- წათე,** ლაზთა მეფე; მისი გაქრისტიანება 14.
- წარვეზი,** მეტსახელი ნიკიფორე ფოკას-მისა 49, 51.
- წერეთელი აკაკი** 36.
- წერეთელი გრ.** 276, 277, 285.
- ხაზარები** (= თურქები) 26, 27.
- ხალდია** 81; ხალდიის დუკა ბარდა ფოკა 30; ხალდიის სტრატეგოსი ბარდა ვოილა 6. – ხალდეველი 6.
- ხალკი,** კუნძული კონსტანტინოპოლის მახლობლად 90, 91 (ხალკის ბიბლიოთეკა).
- ხალტოარიჭი,** ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.
- ხარპეტიკიონი,** სოფელი 82.
- ხარსანანი,** ქვეყანა 38; ხარსანანის თემი კაპადოკიაში 35; ხარსიანის მხარე 62.
- ხასკარესი,** ალექსი კომნენოსის ხელქვეითი 307, 308, 309.
- ხელიდონიონი,** ციხე, დვინის მახლობლად 65, 66.
- ხლავაკა** (დლავნონი, Ἰ' λανσά) 126.
- ხოსრო** (სპარსთა მეფე) 22, 26, 27, 28.

ხრისოპოლი (ახლანდ. სკუტარი) 79.
ხუტატურიოსი, სომეხი, მხედართმთავარი: ის დაამარცხა ანდრონიკემ 304.

ჯავახიშვილი ივ. 17, 20, 21, 30, 53, 54, 58, 297.

ჯუანშერი, ისტორიკოსი 19, 21.

ჰარქი, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

ჰელესპონტი, მისი მმართველი, კვიზიკოსი 11

1. ჰერაკლე, გმირი: მისი მოგზაურობა კოლხეთში 12; ჰერაკლეს ძალა 303.

2. ჰერაკლე, კეისარი. იხ. ირაკლი.

ჰიერისო, ადგილი 41, 42, 43.

ჰილდერიხი, გილდერიხი 18.

ჰორატი (= რატი) ლიპარიტის-ძე 67.

ჰორმიზდა, ურმიზდა (579–590 წ. წ.) 20.

ჰუნები 12; დასავლეთის ჰუნები 26; ჰუნების ქვეყანა 24.

საგანთა საძიებელი

ბერძნიზმები ქართულ ტექსტში 268.

ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობა 276.

გამოკრებული 243.

დომესტიკოსი, დიდი დომესტიკოსი დასავლეთის დომესტიკოსი 81, 82, 90, 91. მოსამსახურე ეპიტროპებისა 197.

ვაჟინარი 155.

ზორვარი აღმოსავალისა 83.

იბერიზმები ბერძნულ ტექსტში 276.

იკონოსოსი (*ἱκόνιστος*) 167.

კესარობა 302.

მონოთელიტები 29.

ისტიგანი, *ἱστῖγος* 153.

პანიპერსევასტობა 302.

პანაგირი, პანიგირი, პანიჯური 169.

როქი, როღა (*ρόγα*) 165.

საზოლავროდ 83; საზოლავროდ ჯუარი 297, სადროშე ჯუარი 297.

სევასტოსი 81.

სოხასტერი 157.

სტამილონი 167.

ფსალმუნობა (*σπυχολογία*) 175.

Addenda et corrigenda

გვ.	სტრიქონი	სწერია	უნდა იყოს
54	1	ასული	მმისწული
100	5 ქვევ.	მაგისტროსისა	მაგისტროსისა
105	2	იმ	ამ
109	11-12	მონასტერზე	მონასტერში
129	14	სპეკტრატი	სკეპტრატი
131	4-5	შენარევებით	მინანქრებით
133	22	ფილოპოპოლის	ფილიპოპოლოლის
137	21	შეუფერხებელი	შეუფერებელი
137	5 ქვევ.	ἀναγιμότηα A	ἀναγιμότηα A, ἐναγιμότηα B,
226	9	A 571	A 271
240	15	Εἶχων	Εἶχων
241	14	ფერწერილი	ხეზე დახატული
242	26	ჭიქის	ბროლის
245	28	ὀξυκδοστῖα	ὀξυκδοστῖα
249	3	ფილოპოპოლში	ფილოპოპოლში
250	23	χρῖσσιβῖσῖλλῖσ	χρῖσσιβῖσῖλλῖσ
250	3 ქვევ.	χρῖσσιβῖσῖλλῖσ	ამოშალოს
253	16	δημασίσ	Δημοσίσ
253	20	მოგინება	მოხსენება
274	11	შესრული	შესრულებული

საქართველოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კომისიის გამოცემანი

წიგნი I: თ. ყაუხჩიშვილი, ჰეროდოტე. თბ. 1960.

წიგნი II: ნ. კეჭაღმაძე, არიანე. თბ. 1961.

წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. I. თბ. 1961.

წიგნი IV: ა. გამყრელიძე და ს. ყაუხჩიშვილი, გეორ-
გიკა, ტომი პირველი. თბ. 1961.

წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი, გრიგოლ აკანელის მოისართა
ტომის ისტორია. თბ. 1961.

წიგნი VI: ნ. ჯანაშია, ლაზარე ფარპეცი და მისი ცნო-
ბები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი VII: ეთ. სიხარულიძე, იაკუთის ცნობები საქარ-
თველოს და კავკასიის შესახებ (იბეჭდება).

წიგნი VIII. ი. ცინცაძე, ძველი რუსული წყაროები
(XI – XVI ს.ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი IX: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი I. თბ. 1962.

წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ასოფრიული საბუ-
თები, ნაკვ. II. თბ. 1962.

წიგნი XI: თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის „ანაბაზისი“ (მზად-
დება).

წიგნი XII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტომი მეხუთე,
თბ. 1963.

წიგნი XIII: აკ. ურუშაძე, აპოლონიოს როდოსელის არ-
გონავტიკა (მზადდება).

წიგნი XIV: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში, ტომი II (წარმოებაშია).